

Almanah turistic '84

Almanah turistic '84

JP

În
Almanahul turistic '84
 editat de revista
«ROMÂNIA PITOREASCĂ»
 semnează:

● Neagu Udriou: **Ceașescu, erou al păcii** (2) ● Michele Amelet: **Gîndindu-mă la România** (6) ● Pop Simion: **Ce vreți voi? Noi, bună pace** (7) ● Nicolae Copoiu: **Unitatea poporului român, un ideal multisecular** (8) ● Gheorghe Zaharia: **August 1944, moment de căpătii în istoria noastră milenară** (11) ● Radu Crețeanu: **Culele** (15) ● Gabriel Iliescu: **Noi ipoteze despre tezaurul de la Pietroasa** (19) ● Mircea Alexa: **Vrem monument la Călugăreni** (22) ● Valentin Hossu-Longhin: **Edificiul roman cu mozaic** (24) ● C. Darie: **Globul lui Coronelli** (26) ● Silviu Dragomir: **Roata soarelui** (28) ● Radu Niță: **Vechi județe din istoria țării** (30) ● Vasile Voiculescu: **Muntele** (32) ● Elena N. Pop: **Odobescu, periplu nășăudean** (34) ● Marius Pop: **M. R. Paraschivescu la Vălenii de Munte** (35) ● Vasile Olteanu: **«Finul Pezelei» la Brașov** (38) ● Constantin Darie: **Rotonda dramaturgilor de la Podul Dîmboviței** (40) ● Anda Basarab: **«Să mă uit la soare»** (42) ● Lunimița Doja-Fodoreanu: **Călătorie spre un mare călător** (44) ● Florentin Popescu: **Poiana Mărului** (48) ● Anghel Marcu: **Trahana sau arheologie culinară** (49) ● Ovidiu Bojor: **Flori din Ceahlău** (50) ● Monica Bugnariu: **Domnișoara Păpădie ne invită la masă** (53) ● Iustin Moraru: **Noi posibilități de dezvoltare a turismului automobilistic** (56) ● Traian Caraciuc: **Automobil Clubul Român și... Efectul Doppler** (57) ● Arcadie Percek: **Automobilul, cutia de rezonanță a psihicului uman** (59) ● Mircea Costinescu: **Vertigiul** (65) ● Cornel Bozbici: **Figurinele de Tanagra** (81) ● Mihai Ogrinji: **Oameni și anotimpuri** (82) ● Mihai Creangă: **Stampe din Poiana Stampei** (90) ● Luminița Doja-Fodoreanu: **Turda** (94) ● Nae Popescu: **Munții Căliman** (113) ● Ștefan Negrea: **Viitorul Parc Național — Semenice — Cheile Carașului** (118) ● Paul Palade: **Prizonieri în «Padina închisă»** (121) ● Dan Pasere: **Peste muntele Tesla la Vîrful Ciucaș** (125) ● Petre Grigore: **Între lezer și Păpușa** (145) ● Vasile Vetișanu: **Itinerarii românești la Paris** (151) ● Ștefan Negrea: **Prin Munții Harz** (152) ● Pop Simion: **Suzdal, Pasărea Phoenix în versiune rusă** (155) ● A. Nestor: **China-1983** (158) ● Eugen Panighianț: **În inima Armeniei** (161) ● Traian Caraciuc: **Barcelona** (163) ● Constantin Chifane — Drăgușani: **Cu cortul în două metropole** (164) ● N. Docsănescu: **Eisenach, un oraș din Turingia** (167) ● Lidia Novac: **Miresele Amurului** (169) ● Aurelian Nestor: **Mexico!** (170) ● André C. T. Lascaratos: **Un grec în România** (172) ● Ioan Istrate: **Maxim, sau istoria unui cîntec** (173) ● Dona Roșu: **Latin Via Ovidiu** (174) ● Silviu Dragomir: **Cu bărcile pe Arieș** (177) ● N. Topor: **Ierni celebre** (179) ● Ion Preda: **Știți să vă confecționați un cort?** (181) ● Ioan Chintăoan: **Enigmele pietrelor** (183) ● Anda Raicu: **Hai la drum!** (184) ● Mihai Șipoș: **Călătoriți în tranvaiul cu cai, dragi pămînteni!** (187).

Redactor responsabil: NICOLAE DOCSĂNESCU
 Prezentarea tehnică: RADU POPA

Tiparul executat la Întreprinderea poligrafică «Arta grafică» București

MUZEUL PRESEI SEVER BOCU
JIMBOLIA

CEAUȘESCU-

Avem orgoliul de a susține că la București se vorbește în clipa de față mai mult ca oriunde despre nevoia de pace, la noi și pretutindeni. Un popor lovit din greu de pîrjolul războiului, și istoria ne-a trecut de atîtea ori prin astfel de trăiri usturătoare, nu poate avea alt gînd decît evitarea repetării lui.

Pacea lumii înseamnă pacea noastră iar pacea la noi acasă nu poate fi gîndită altfel decît ca o parte a stării de spirit de care are nevoie planeta în întregul ei.

Românii de toate vîrstele, milioanele de cetățeni ai României socialiste și-au făcut cunoscut, cu mereu înnoită putere, votul deliberat împotriva războiului de orice fel, voința nedezeșmințită în favoarea păcii, a înțelegerii și colaborării cu toate popoarele lumii. Din România au țîșnit, sub cerul Europei și al planetei întregi, ca niște vectori luminoși de autentică vibrație și strălucire, apeluri, înprospătate de credința neclintită în viitorul pașnic al omenirii, la rațiune, la gesturi neîntîrziate în stare să pună capăt cît nu este prea tîrziu cursei lipsite de sens a înarmărilor, în primul rînd a înarmărilor nucleare, la acțiuni capabile să ofere siguranță și liniște existenței popoarelor.

EROU AL PĂCII

În punctul de plecare al acestor demersuri consacrate păcii, al numeroaselor inițiative cunoscute și apreciate în toată lumea, în fruntea noastră, a tuturor în acest marș desfășurat pentru alungarea războiului din gândurile și visele noastre și ale copiilor noștri, se află secretarul general al partidului, președintele țării, tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Glasul său adună în egală măsură în timbru-i inconfundabil robustețea milioanei de voci de bărbați ai României care nu se vor simți împinși în adâncitura inutilă a tranșeelor unei posibile conflagrații nucleare, refuzul decis al milioanei de femei de a-și ști totuși și soții și copiii purtați în alarma focoaselor nimicitoare, inflexiunea candidă a copiilor care cer să nu li se refuze dreptul de a deveni viștnici, de a pune umărul la edificarea unei vieți mai bune și mai drepte.

Cînd va fi înregistrat istoria cel dintîi război? Probabil că n-a interesat și nu va interesa pe nimeni. Cînd va fi în stare omenirea să se asigure că și cel din urmă război s-a consumat, urmînd să dispară nu numai din obiceiul trăirilor pe pămînt, nu numai din arsenalul de mijloace inventate de om pentru a provoca distrugerii de vieți, de bunuri materiale și spi-

rituale, ci și din fondul său principal de cuvinte, din vocabularul activ, din referințele existenței.

Vrem, nu vrem, veacul nostru ne oferă prilej de reflecții. Ne aflăm într-o epocă de spectaculoasă înflorire a civilizației. Minte omenească a reușit în ultimele decenii performanțe de excepție care stimulează odată în plus responsabilitatea la a păstra și apăra zestrea adunată de generațiile dinaintea noastră pentru a o putea oferi celor de după noi, ferită de atingerea oricărui miracol devastator.

De unde o fi găsit omul atîta forță, atîta inconștiență pentru a strecura în miezul fructelor ieșite din mîna lui sucul otrăvitor ce poate întoarce lumea pe dos, provocînd, în situația limită, chiar dispariția speciei umane, a vieții pe pămînt?

Niciodată nu s-a vorbit atît de mult ca astăzi despre nevoia de pace. Niciodată nu s-a mers atît de departe în pregătirea razboiului, a războiului nuclear, ca astăzi. Cursa înarmărilor toacă în neștire imense fonduri financiare, uriașe resurse materiale, sacrificate pe altarul unui posibil conflict, nuclear, pîrjolitor, dincolo de orice limită accesibilă calculului teoretic.

Președintele Ceaușescu stăruia în asemenea momente ce pot hotărî în bine sau în rău soarta oamenilor de pretutindeni, să se treacă la acțiune. Oricît de grele ar fi evoluțiile ce le avem în față, este opinia sa, trebuie trecut de urgență la masa tratatelor pentru a încredința acestei metode civilizate, cu valențe uriașe, sarcina găsirii cheilor ce duc spre pace. Președintele Ceaușescu se luptă cu înverșunare pentru a exclude din relațiile dintre state forța sau amenințarea cu forța, pentru a acredita ca unică metodă viabilă în rezolvarea conflictelor-tratatativele, oricît de spinoase, de dificile, de greoaie, de puțin promițătoare s-ar dovedi pentru început. Președintele Ceaușescu, profund cunoscător al realității, neîntrecut expert al actualității și relațiilor internaționale, nu ostenește în a atrage atenția că orice pas cît de mic în direcția dorită reprezintă un succes în dobîndirea unui acord definitiv și unanim acceptat în problemele complicate ale lumii de azi. Cunoaște prea bine starea de lucruri existentă, stăpînește perfect parametrii ce definesc realitățile politice, social-economice, militare pentru a se lăsa sedus de soluții idealiste, avantajoase din unghiul de

vedere al promisiunii, dar nerealizabile sub aspect practic. De aceea îl vom găsi mereu preocupat să stabilească conexiuni între ce se poate face și ce trebuie făcut, pledînd pentru angajarea de răspunderi imediate din partea tuturor celor interesați. El susține că deși marile puteri militare trebuie să facă pasul hotărîtor în direcția dezarmării, în primul rînd a dezarmării nucleare, problema păcii circumscrie interesele tuturor popoarelor și acestea, indiferent de mărimea lor, trebuie să participe, sub o formă sau alta, la găsirea căilor, a soluțiilor ce le privesc viitorul. Cine va putea uita importanța pe care o acordă președintele Nicolae Ceaușescu marilor mișcări pentru pace care traforează planeta, în dorința opririi fabricării de noi arme, pentru trecerea la dezarmare, pentru scoaterea mijloacelor de distrugere în masă, oricum s-ar numi ele, din repertoriul activității, al preocupărilor oamenilor?

Alături de tovarășul Nicolae Ceaușescu, tovarășa Elena Ceaușescu desfășoară o activitate neobosită pentru ca mărețele înfăptuiri ale geniului uman să fie puse în slujba progresului și civilizației, a înțelegerii și colaborării

dintre toate națiunile lumii, în slujba păcii.

Om de știință de renume mondial, academician doctor inginer Elena Ceaușescu ne oferă o înaltă pildă de patriotism, de muncă fără preget închinată, timp de o jumătate de veac, partidului și poporului, construirii socialismului și comunismului, științei și progresului, promovării păcii în întreaga lume.

Fiecare an vine să confirme cită dreptate are președintele Nicolae Ceaușescu în aprecierea evenimentelor internaționale, tendințelor ce se conturează. Prezența sa neobosită pe frontul păcii se înscrie între datele de referință ale lumii contemporane. O spun, în cuvîntul lor, șefi de state și guverne de pe toate continentele, o ilustrează numărul impresionant de distincții de largă și autentică recunoaștere la scară planetară a activității plină de dăruire și pasiune prin care președintele Nicolae Ceaușescu, profund preocupat de binele și viitorul poporului său, înțelege să facă un crez din impunerea păcii ca mod de a fi al omenirii, din apărarea dreptului fundamental al oamenilor din patria sa și de pretutindeni — dreptul la viață, la existență liberă și independență.

NEAGU UDROIU

GÎNDINDU-MĂ LA ROMÂNIA

Mi s-au pus multe întrebări în legătură cu recenta carte despre «România lui Ceaușescu», așa cum mi se puseseră acum mai bine de zece ani în legătură cu biografia președintelui român pe care o publicasem la Paris, la editura Seghers.

Una din întrebările care se vor rău intenționate a fost și aceasta: «V-ați propus ca scop să scrieți o carte de propagandă ideologică?»

Personal, n-am nimic împotriva afirmării unei convingeri ideologice. Fiecăruia după credința pe care o are. Dar prejudecata care inspiră această întrebare vizează să diminueze — ba chiar să distrugă — impactul demersului meu.

Nu pot răspunde altceva decât ceea ce am scris în 1971, ca și acum, în cuvîntul înainte la cartea mea: «Cititorul se va înșela dacă va interpreta aceste note și aceste comentarii drept o apologie și o adeziune a autorului la ideologia comunistă.»

Dar, independența cu privire la o ideologie nu te obligă să întorci spatele faptelor. Ori, faptele sînt cele pe care m-am străduit să le analizez, înfățișîndu-le ochilor mei și celor ai cititorului, pentru a avea o vedere exactă și aprofundată asupra unei țări care a săvîrșit fapte de eroism în edificarea unui nou sistem economic și social, punînd mai presus de orice o exigență esențială: cea a suveranității și independenței naționale, prime și imperative condiții ale libertății cetățenilor.

Am parcurs deci țara românească de la Oradea pînă în cîmpiile Dobrogei, vizitînd uzine, ferme și șantiere, stînd de vorbă cu cetățenii pe care se întîmpla să-i întîlnesc, cu directorii de întreprindere și activiști sindicali, cu țăranii de la fermele de stat și din cooperative, ca și cu cei din zonele necooperativizate, din regiunile montane.

Țara românească e frumoasă și ea mi-a amintit de dispunerea geografică a țării mele, Franța. Se pleacă dinspre munți spre cîmpie și spre țărmul maritim, trecînd peste un pămînt muncit de om cu seriozitate, hrănit de tradiții pe care regimul politic actual le păstrează cu strășnicie, ba chiar cu pioșenie și le dezvoltă mai departe, într-atît e de adevărat că tradițiile nasc omul așa cum mama dă naștere copilului.

Țară cu important potențial turistic, unde istoria poporului român se citește în frumoase ziduri monumentale, în desfășurarea armonioasă a geografiei și pînă pe chipurile tipice ale locuitorilor, ca într-o carte.

Perioada cînd am călătorit eu coincidea cu un jubileu resimțit unanim ca un eveniment: cincizeci de ani de viață militantă ai președintelui Nicolae Ceaușescu. Întrevedere pe care mi-a acordat-o cu această ocazie mi-a arătat încă o dată un luptător intransigent în ceea ce privește istoria și virtuțile poporului român, după cum mi-a arătat că este o fire deschisă, înțelegătoare, solidară cînd e vorba de drepturile pe care le presupune personalitatea fiecărui popor. Dacă există o ideologie pe care poți și trebuie s-o împărtășești cu președintele Nicolae Ceaușescu, aceea e ideologia păcii. Într-o zi se va ști mai bine decît acum ce a adus el în materie de eforturi, de curaj, de sacrificii, de medieri pregătite cu răbdare, foarte des reușite, în slujba acestei cauze imperioase a păcii în lume.

MICHEL HAMELET

CE VREȚI VOI? NOI, BUNĂ PACE!

ESTE UNICUL LIMBAJ PE CARE ÎL CUNOAȘTE ȘI RECUNOAȘTE TURISMUL ROMÂNESC

Munca o cinstim prin sărbători ale muncii. Patria o cinstim prin sărbători ale patriei. Pe om îl cinstim prin sărbători ale omului. Drumeția este centura de aur a acestui triumvirat. Muncitorul ieșit în natura patriei reface deopotrivă sărbătorile muncii, ale patriei, ale omului. În consecință, cu sau fără voia cuiva, turismul se definește pe sine ca loc de întâlnire și magnific potir al acestei Sfinte Treimi la care toți ne închinăm: Muncă-Patrie-Om. Ce investitură mai înaltă ar putea rivni?! Nu-i nevoie să-l glorificăm, să-l slăvim, să-i aducem osanale. Trebuie să-l practicăm persuasiv, tenace, frumos, indiferent de împrejurările bune sau mai puțin bune. Straniu îndemn! M-ar putea amenda cineva. Nu-i straniu! Mă grăbesc a răspunde, e îndemnul cel mai sănătos cu putință, deoarece drumeția, turismul, libera hoinăreală prin geografia planetei sînt tot atâtea victorii personale asupra stărilor de frică, noncomunicare, criză, stagnare, închidere în țarc, tensiune războinică.

Poporul nostru a deprins de-a lungul zbuciumatei sale existențe o virtute fundamentală, definitorie pentru sinele românesc: să transforme starea de rău în inversul său! Să smulgă binele din nebine, lumina din întuneric, sănătatea din nesănătate, să dobîndească noul din vechi, bucuria din neagra tristețe, libertatea din robie. O dialectică a speranței și neîngenunchierii! O dialectică a autodevenirii românești pe care o confirmă și actuala evoluție a societății românești. În plină criză mondială, cea mai acută din cîte a cunoscut secolul XX, economia românească găsește resurse (materiale și umane) să contracareze răul general, să adopte contramăsurile proprii orînduirii noastre socialiste: calmul, echilibrul, lucida apreciere a conjuncturii, realismul activ, lansarea unor programe științifice de redresare (prin economii, ritmuri corelate, sacrificii liber asumate) și valorificarea maximală a întregului potențial creator al națiunii. E împrejurarea în care se verifică, și pe acest plan, inepuizabila zestre de sănătate a orînduirii socialiste românești, capacitatea acesteia de a escala conjunctura nefavorabilă, imprevizibilul, prin aportul tuturor fiilor patriei.

Turismul este disciplina care ajută la acest efort general. Cum ajută el? Îl face pe om mai bun, mai senin, mai calm, mai tihnit, mai cu poftă de viață. Altfel spus, îl «deturneză» din psihoza stresantă a îngrijorărilor și insatisfacțiilor pasagere, îl «scoate din priză», dîndu-i marea, muntele, cărările neumblate, arborele, floarea, pasărea, cerul, soarele, bucuria de a trăi — suprema lui avuție. Pe scurt: turismul îl ajută pe semenul meu să se regăsească pe sine, nealterat, întreg, demn, solar, cu umanitatea lui nevămuțată de vicisitudini de orice fel, așa cum el, semenul meu, a fost ori a dorit să fie.

E oare posibil acest lucru? mă veți întreba. Da! răspund. Cu un singur amendament suprem: condiția Păcii. Piinea și sarea vieții noastre, la acest ceas al istoriei este, nu încapă îndoială, pacea. Ea este dulceața și bucuria vieții. Ne convingem în fiecare secundă ce trece, în chip tot mai dureros, că pacea este însăși condiția existenței, a dezvoltării, a progresului, a civilizației, a supraviețuirii speciei umane. O va înțelege, așadar, și mintea unui copil: turismul nu-i posibil decît în condiții de pace. Locuitorii planetei albastre Pămînt trec dintr-o țară în alta nu prin forță, cu ajutorul armelor, ci cu pașnicile lor pașapoarte de pace, cu surîsul pe buze, cu dorința de a cunoaște și a se desfăta spiritual. Datori sîntem să nu abolim aceste însemne ale identității speciei noastre. A ne legitima prin arsenal nuclear este «cîntecul de lebdă» al rațiunii, coborîrea pe treapta zoologicului, nimicul. Sîntem, de aceea, pătrunși de cea mai vie îngrijorare și conștiințele noastre vibrează deosebit de puternic în fața pericolului unei catastrofe nucleare, care ar putea să distrugă însăși planeta, acest vas păstrător de viață al umanității, inestimabilul tezaur de valori ale civilizației dobîndite la scara mileniilor. Toate acestea s-ar da neființei în spațiul cîtorva minute ori secunde (nu vrău să știu cu precizie durata apocalipsei!).

Este un act de conștiință universală că tocmai România, prin energica acțiune a președintelui ei, tovarășul Nicolae Ceaușescu, se află între acele țări și popoare care aduc un important, benefic și unanim recunoscut aport la reîntroncarea rațiunii, la stoparea și scoaterea din lege a înarmării atomice, la grandioasa operă de edificare a păcii, pentru cei de azi și viitorime.

Anul care s-a încheiat și cel în care am pătruns arborează pe cel mai înalt catarg acest nobil stindard umanist înălțat de România în vîzul întregii planete. Superputerile, conducătorii acestora, nu vor putea ignora acest demers de conștiință, acest avertisment care se emite zi-noapte din spațiul carpato-danubiano-pontic al Europei, din țara păcii, din România. Tot ce spunem și gîndim și înfăptuim noi, românii, în sprijinul păcii, contra războiului, izvorăște din milenara noastră credință că pacea și numai pacea este singura alternativă a viețuirii și colaborării între popoare, așa cum destinul nostru istoric a afirmat-o statornic, în absolut toate momentele cruciale. Cine sîntem noi? Nici cuceritori, nici cucerți! Cultul păcii la români decurge din însăși ființa noastră, din sinele inconfundabil. E signa acestui neam multîncercat, îndelung pătimit. Nu putem și nu vrem să mîncăm rachete cu rază medie de acțiune! Noi vrem să mîncăm griul din holde, peștele din ape, fructele din pomi! De aceea și spunem acum, în începutul de an nou 1984, ceea ce poporul nostru spune din stră-vechime: pace-n țară, griu la vară!

Dacă cineva, sau mai mulți, sau foarte mulți, sau toți locuitorii planetei ar întreba, în toate limbile pămîntului, cine sîntem și ce voim, răspundem unanim, pe douăzeci și două de milioane de voci, în spiritul ambasadariatului pe care l-a făcut Eminescu pentru eternitate: CE VREȚI VOI? NOI BUNĂ PACE!

Este singurul limbaj pe care îl cunoaște și recunoaște turismul românesc. El să ne îmbrace ca o mantie de purpură a speranței în mai binele românesc, acum, cînd sîntem frumoși pe dinlăuntru și ne spunem «La mulți ani!», cu sănătate și drumeții.

POP SIMION

UNITATEA POPORULUI ROMÂN UN IDEAL MULTISECULAR

Poporul nostru, a fost dintotdeauna un popor unitar, unul dintre cele mai unitare din Europa. Ideea de unitate a fost vie și nestinsă în conștiință de-a lungul întregii sale istorii. Printre mulți factori care au contribuit la această trăsătură definitorie a istoriei — unitatea de limbă s-a dovedit a fi unul esențial. Nu este o simplă coincidență că platforma geografică a limbii române moderne din secolul al XIX-lea, se suprapune aproape identic pe suprafața statului dacic din epoca lui Burebista.

Unitatea de limbă a vechiului popor dac a supraviețuit două milenii, în pofida vitregiilor vremurilor, invaziei a numeroase neamuri străine. Acestea s-au asimilat, au învățat limba autohtonilor sau au preluat foarte multe elemente din limba acestora. Așa se explică existența a sute de cuvinte în limba română, comune cu cuvinte din limba bulgară, alte câteva sute, comune cu cuvinte din limba sârbă-croată și chiar cele 1.200 de cuvinte românești în limba maghiară. Și enumerarea mai poate continua. Această moștenire comună de limbă și spiritualitate exprimă legătura, de-a lungul vremilor, dintre poporul daco-român și popoarele vecine.

Cititorul observă, desigur că folosim denumirea « popor daco-român », așa cum se folosea, la mijlocul secolului trecut, de către oamenii politici, de Nicolae Bălcescu, de Karl Marx, pentru a se marca legătura și continuitatea poporului din Țara Românească, din Moldova și Transilvania cu poporul strămoș din antichitate, într-un moment când acest popor, folosindu-se de împrejurările timpului — dar și pentru a preîntîmpina consecințele acestor împrejurări, s-a hotărît să-și făurească un singur stat unit.

Ideea de unitate a românilor, din cele trei mari state care existau ca entități politice sute de ani, era prezentă în conștiința oamenilor din vechime. Nicolae Bălcescu scria că însuși Mircea cel Bătrîn avea conștiința acestei unități și a năzuit s-o realizeze. Mihai Viteazul a realizat-o pentru o durată pe care, într-un sens istoric, o putem numi meteorică. Dar ea a lăsat urme adânci, în primul rînd, gîndul că aceasta este posibilă.

La cîțiva zeci de ani după Mihai Viteazul doi domnitori contemporani Matei Basarab în Țara Românească și Vasile Lupu în Moldova, din sentimentul unității au unificat legislația din cele două țări dar niciunul nu a acceptat să renunțe la tronul propriu. Epoca lor a fost o epocă de unitate a celor două țări și însăși istoria celor două domnii nu poate fi tratată decît într-o strînsă conexiune. Așa a procedat N. T. Missail în 1866 cînd a tipărit o amplă monografie a celor doi domnitori intitulată chiar așa: « Epoca lui Matei Basarab și Vasile Lupu ».

Secolul următor a adus țărilor române situații noi, între care și vecini noi. Transilvania a trecut sub stăpînirea imperiului austriac, iar Moldova a devenit vecină cu Rusia țărilor, după unirea Ucrainei cu țara moscovită (încă de la mijlocul veacului al XVII-lea), iar frontiera cu Rusia s-a extins și pe partea nordică, după împărțirea Poloniei în a doua jumătate a veacului al XVIII-lea.

Succesivele războaie ruso-turcești sau ruso-austro-turcești, din secolul al XVIII-lea, care de regulă, s-au desfășurat, cel puțin în parte pe teritoriul românilor, au produs secătuirea economică a acestuia, distrugerii imense unde aveau loc luptele, urmate de inevitabilele epidemii. Revoluția condusă de Tudor Vladimirescu a avut fără îndoială un caracter antifeudal, în sensul că țăranii panduri voiau să se răfuiească și cu boierii exploatare. Dar sensul principal al revoluției lui Tudor era de a repune țara în drepturile ei statale pe care turcii le încălcău flagrant în timpul domniilor așa zise fanariote, iar Rusia țaristă, sub pretextul eliberării creștinilor, se erija tot mai insistent în « protector » al țărilor române.

Desigur o **creștere** a conștiinței unității naționale s-a produs la români, ceea ce i-a determinat să lupte direct pentru unirea, în primul rînd, a celor două țări românești Moldova și Muntenia care aveau un statut internațional identic, dar nu e mai puțin adevărat că dorința de unire era și consecința agravării pericolelor din exterior. Amputat de două ori, statul moldovean fusese redus aproape la jumătate din ceea ce fusese mai înainte de 1775. Mihai Kogălniceanu, marele luptător moldovean pentru unire exprima într-unul din vibrantele sale discursuri și jalea sfîrtecării țării, a imposibilității ei de a supraviețui ca stat.

După evenimentele de la 1848, cauza unirii s-a actualizat fără precedent, a devenit, în cîțiva ani, cauza întregului popor. Și, deși în conștiința posterității actul istoric al unirii Moldovei cu Țara Românească s-a fixat la 24 ianuarie 1859, prin alegerea unicului domnitor în persoana lui Alexandru Ioan Cuza, Unirea a fost realizată, adică cerută și votată, de masele largi ale poporului în octombrie 1857.

Fără să se minimalizeze cu nimic măreția și însemnătatea votului din adunările electivale la 5 și 24 ianuarie 1859, este necesar să se recunoască, însemnătatea pe care au avut-o la timpul respectiv Adunările naționale (« ad-hoc ») din 1857.

Deși inegal și încă departe de votul universal, sistemul de vot a fost destul de larg: 753 boieri mari au ales 60 deputați; 8 211 mici proprietari au ales 33 deputați; 2 896 « orășeni » au ales 39 deputați; 219 777 de țărani au ales 33 de deputați chiar din rîndurile lor. În timpul alegerilor, alegătorii, în unele locuri i-au dus pe candidați în biserică și i-au pus să jure, adică să se angajeze că în divanul ad-hoc vor vota pentru unire. Între deputații aleși se aflau majoritatea conducătorilor revoluției de la 1848 din cele două țări românești. Așa cum pe bună dreptate s-a scris în ultimul timp, unirea din 1859 a fost de fapt **continuarea revoluției de la 1848**, în alte condiții.

Un program detaliat privind modul solemn, sărbătoresc și popular, se prevedea la deschiderea Adunării ad-hoc la Iași; la 7 dimineața nouă lovituri de tun vor anunța Capitalei ziua marelui eveniment; la ora zece, Mitropolitul va oficia un Te-deum în prezența înaltelor oficialități ale statului, inclusiv deputații; « Oastea de toate armele, în mare uniformă » se va așeza de ambele părți ale drumului de la ușa bisericii, pînă la intrarea în palatul administrativ. Artileria « va slobozi » 101 lovituri, « oastea va prezenta armele », iar muzica militară « va saluta Adunarea ».

Adunarea ad-hoc de la București s-a deschis solemn în ziua de 30 septembrie (12 octombrie) 1857. Ziarul « Românul » considera că tot ceea ce era demn de semnalat « în această mare sărbătoare este mulțimea ce era pe dealul Mitropoliei. Cerul era înourat și o ploaie mărunțică cădea din cînd în cînd; dar poporul român nu se sfîi nici de nori nici de ploaie și stătu necurmat în cea mai mare liniște și cucernicie spre a sfinți cu prezența lui ziua aceasta ». Prevăzute să aibă o activitate limitată numai la formularea « dorințelor » românilor, adunările ad-hoc și-au depășit acest mandat, angajîndu-se în ample dezbateri privind istoria, teritoriul, religia, autonomia statelor românești, raporturile dintre țărani și proprietarii de pămînt etc.

La 7 octombrie 1857 în Adunarea ad-hoc din Moldova s-a votat cu 83 de voturi pentru și 2 contra, Rezoluția propusă de Mihail Kogălniceanu care cuprindea 5 puncte: respectarea autonomiei Principatelor; 2. Unirea Moldovei cu Țara Românească într-un singur stat cu numele de România; 3. Aducerea unui prinț străin în fruntea statului unit, ales dintr-o dinastie europeană, dintr-un stat nevecin cu românii; 4. Neutralitatea teritoriului României; 5. O adunare obștească. Cu prilejul prezentării acestei rezoluții s-au auzit celebrele cuvinte ale lui Kogălniceanu în susținerea unirii: « dorința cea mai mare, cea mai generală, cea care este sufletul generației actuale, este **Unirea Principatelor într-un singur stat**, o Unire care este firească, legiuită și neapărată, pentru că în Moldova și în Valahia sîntem același popor, omogen, identic ca nici un altul, pentru că avem același început, același nume, aceeași limbă, aceeași religie, aceeași istorie, aceeași civilizație, același legi și obiceiuri, același temeri și același speranțe, același trebuințe de îndestulat, același hotare de păzit, același dureri în trecut, același viitor de asigurat și, în sfîrșit, aceeași misie de împlinit ».

O hotărîre asemănătoare a fost votată în **unanimitate** în ședința Adunării ad-hoc din București în ziua de 9 octombrie 1857.

Insemnătatea istorică fundamentală a Adunărilor ad-hoc stă în faptul că ele, exprimînd voința alegătorilor, a întregului popor român, au **hotărît unirea Moldovei cu Țara Românească**. Aceste Adunări au votat, de asemenea, ca **ziua votării în problema unirii să devină sărbătoarea națională a românilor**.

Evenimentele din anii următori au deplasat centrul de greutate al bătăliei pentru Unire la 24 ianuarie 1859 dar acest moment — alegerea unui domnitor în cele două țări — era o consecință, o urmare firească a hotărîrii Adunărilor ad-hoc din 1857.

Cititorul acestor rînduri își va pune întrebarea firească: pentru ce trebuiau românii să « lupte » pentru unire, cine erau adversarii unirii, pe cine trebuiau să convingă voturile alegătorilor pentru Adunările ad-hoc din 1857 și ale celor care aleseseră Adunările electivă din 1858?

Într-adevăr, dorința unirii în rîndurile românilor era așa de unanimă, încît numai o regretabilă eroare a făcut pe unii istorici din trecut să vorbească despre un partid **unionist** și alt partid **antiunionist**. În realitate nu a fost decît un singur partid, **unioniștii** — așa cum au demonstrat unanimitățile cu care s-a votat

unirea în 1857 și alegerea lui Cuza în 1859. Antiunioniștii erau agenții unor puteri străine (cum au fost cei doi votanți împotriva unirii în Adunarea de la Iași). Căci românii au **luptat** într-adevăr pentru unire, **împotriva marilor puteri vecine**.

Eroismul și inteligența poporului român constau în faptul că a știut să deçoace aceste împotriviri, fără să provoace confruntări militare sângeroase. Însăși alegerea lui Cuza a fost un abil act politic, pe care marile puteri nu l-au putut anula deoarece Convenția din 1858, asupra căreia se pusese de acord cele șapte puteri garante, nu prevedea situația aceasta, a alegerii aceluiasi domnitor de către ambele adunări!

Pe de altă parte, la fel ca în 1857, când s-a votat în Adunările ad-hoc, în ianuarie 1859, poporul a fost prezent, a ținut sub controlul său conduita deputaților. Altfel nici nu s-ar fi votat în unanimitate alegerea lui Cuza.

Cele două Capitale — Iași și București — au trăit în anii aceia 1857—1859 o intensă viață politică, la care pe lângă locuitorii lor au participat și numeroși țărani din satele din jurul lor.

Atît alegerea lui Cuza cît și strălucita lui domnie au dat un impuls deosebit manifestărilor românilor din Ardeal pentru unirea lor cu noul stat român. Cuza însuși a acordat sprijin acestei lupte.

Împrejurările internaționale, sub imperiul cărora avea loc constituirea statului modern unificat al românilor nu au permis atunci desăvîrșirea procesului. Cum spuneau socialiștii români în 1883, Unirea din 1859 rămînea «incompletă» deoarece trei milioane de români rămăseseră în afara granițelor țării. «Voim Dacia așa cum ea fu» — formula lapidară a revistei socialiste «Dacia viitoare» va deveni eveniment național real în 1918.

Alături de Iași și București, cele două mari orașe românești care au fost «sediile» unirii din 1859, se va așeza Alba-Iulia în 1918. Localitate cu un trecut glorios, fosta cetate dacică, apoi, temporar romană, vechiul Apulum a devenit în ziua de 1 decembrie 1918 simbolul sentimentului de unitate românească. Repetînd același efort hotărît de a-și exprima voința, pe care îl făcuse la Blaj, în 1848 — când se adunaseră circa 40 000 de români — poporul Ardealului s-a îndreptat spre Alba Iulia spre a-și spune cuvîntul. Această adunare de la Alba Iulia, din 1 decembrie 1918, a fost unică în Europa, cum fusese și cea de la Blaj din 1848. Acest caracter unic provenea de la faptul că într-o localitate mică s-au adunat locuitori dintr-o întregă provincie, ceea ce nu s-a mai întîmplat nicăieri. Cei o sută de mii de români, veniți din toate satele Ardealului, aveau mandat de la consătenii lor să voteze pentru **Unire**.

La Alba-Iulia s-a desfășurat, așadar, un referendum sui-generis. Desigur, Conferința diplomaților de la Versailles, din 1919, a înscris unirea Transilvaniei cu România în actele internaționale dar nu ea a hotărît acest lucru. Unirea fusese hotărîtă de popor, printr-o participare unică la luarea deciziei. La Alba-Iulia a avut loc tocmai acea «autodeterminare» a popoarelor pentru care milita mișcarea muncitorească internațională și pe care revoluția rusă o pusesse la ordinea zilei în primul rînd pentru popoarele din cele două foste imperii — Rusia țaristă și Austro-Ungaria.

Anul 1984 marchează împlinirea a 125 de ani de la unirea Moldovei cu Țara Românească din 1859, începutul unui proces istoric desăvîrșit în 1918 care a așezat poporul român, așa cum de altfel avea dreptul, în rîndul popoarelor cu state suverane și independente pe harta politică a Europei. Această unitate își are certificatul de naștere în antichitatea dacică, în statul centralizat și independent făurit de Burebista în urmă cu peste 2050 de ani.

NICOLAE COPOIU

doctor în istorie, secretar științific al Institutului
de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R.

AUGUST 1944

August 1944

moment de căpătîi

în istoria noastră milenară

ROMÂNIA LIBERĂ

În vara acestui an România aniversează patru decenii de la înlăturarea dominației Germaniei naziste și a regimului de dictatură militară-fascistă pe cale insurecțională — eveniment de răscruce în istoria noastră, începutul revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și anti-imperialistă. Retrospectiva istorică a acelor vremuri de mare încercare, cruciale pentru destinele națiunii, pune în evidență forța poporului român în lupta pentru apărarea drepturilor și libertăților democratice, pentru salvarea independenței și suveranității naționale.

În condițiile ascensiunii fascismului, a agravării situației internaționale și a izolării României pe plan extern, dictatura militară-fascistă, instaurată în septembrie 1940, a înscris una din cele mai negre pagini în istoria noastră modernă. Au fost încălțate brutal libertățile și drepturile cetățenești, forțele democratice au fost supuse unor aprigi represii, țara, ca urmare a unor presiuni din afară, a pierdut importante teritorii — fapte ce puneau în pericol însăși ființa noastră națională, existența și perspectiva ei de dezvoltare.

Poporul nostru, atașat idealurilor de libertate și de independență, cu tradițiile sale democratice și setea de progres, nu s-a împăcat niciodată cu regimul militar-fascist, cu dominația Germaniei naziste; el vedea în cel de-al treilea Reich pe continuatorul militarismului german care cotropise România în urmă cu peste două decenii, pe promotorul principal al cîntirii teritoriului țării în vara anului 1940. Împingerea României, la 22 iunie 1941, în războiul hitlerist antisovietic ce-i fusese impus și starea de război cu Marea Britanie și Statele Unite ale Americii (de la 5 decembrie 1941 și respectiv 6 iunie 1942), au dus țara la ruină și dezastru, au îndoliat zeci de mii de familii.

Împrejurările obiective și subiective interne și internaționale și-au pus amprenta asupra evoluției situației României, au determinat o ascuțire considerabilă a contradicțiilor economice și politice, regruparea forțelor sociale ale țării. Eliberarea patriei de sub dominația hitlerismului devenise năzuința supremă a poporului român. Straturile largi ale populației, indiferent de concepții ideologice și politice, își exprimau — în forme și cu intensități diferite — aversiunea față de dictatura militară-fascistă și de ocupația nazistă.

Starea de spirit a populației și catastrofele înregistrate pe front au produs modificări în starea morală a armatei române. Faptele atestă că numeroși ofițeri și generali — ca generalii Nicolae Ciupercă și Alexandru Orășeanu — s-au opus continuării războiului împotriva Uniunii Sovietice, dincolo de Nistru. În timpul luptelor de la Odesa, Antonescu era alarmat că ostașii români erau lipsiți de elan și, în consecință, a ordonat ca oricine se eschivează de la luptă să fie împușcat. Generalul Iosif Iacobici, șeful Marelui stat major al armatei, a fost destituit pentru că, într-un memoriu adresat lui Antonescu la sfîrșitul anului 1941, s-a opus continuării războiului pe care îl considera că « este nepopular » dus departe de frontierele țării. Generalul Ilie Steflea, succesor la șefia Marelui stat major, sprijinit de subalterni apropiați, a reușit, sub diferite forme, să rețină în țară, în prima jumătate a anului 1942, peste 220 000 de ostași, sustrăgîndu-i de la trimiterea pe front.

Dînd glas frămîntărilor și aspirațiilor uriașei majorități a populației țării, Partidul Comunist Român a inițiat, organizat și dinamizat mișcarea de rezistență și de eliberare a țării de sub dominația celui de al III-lea Reich. Platforma sa cuprindea un program amplu de luptă care, în esență, prevedea: răsturnarea dictaturii militare-fasciste, încetarea războiului contra Națiunilor Unite și participarea, alături de U.R.S.S. și de toate popoarele iubitoare de pace la lupta împotriva Germaniei naziste, recucerirea libertății și suveranității naționale, formarea unui guvern al independenței naționale cu participarea reprezentanților tuturor forțelor patriotice. Aceste obiective corespundeau cerințelor istorice, ogîndeau interesele fundamentale ale poporului, năzuințele și aspirațiile lui. De aceea, ele aveau să devină punctul de unire al tuturor forțelor politice anti-hitleriste.

De mare însemnătate politică a fost unirea în acțiune a Partidului Comunist Român cu Frontul plugarilor, Uniunea patrioților, Organizația oamenilor muncii maghiari (octombrie 1943), încheierea înțelegerii de front unic muncitorească între partidul comunist și partidul social-democrat, la jumătatea lunii aprilie 1944; a înțelegerii cu gruparea liberală burgheză de sub conducerea lui Gh. Tătărescu și conducerea Partidului Național Democrat, în luna mai 1944; cu cercurile palatului regal, inclusiv cu regele Mihai I, la 14 iunie același an. În sfîrșit, formarea, la 20 iunie, a Blocului Național Democrat din Partidul Comunist Român, Partidul Social-Democrat, Partidul Național Liberal-Brătianu și Partidul Național-Tărănesc. Aceste alianțe au angajat la o luptă hotărîtoare pentru interesele naționale fundamentale toate păturiile populației. Semnificația lor nu

Primul tun care a deschis focul împotriva hitleriștilor în dimineața zilei de 24 august 1944

Manifestații în București (Piața Palatului) după alungarea trupelor hitleriste (august 1944).

a scăpat observației organelor naziste, care, la 5 august 1944, relatau că « Evoluția politicii interne din ultimile săptămâni, arată clar o trecere a tuturor opozițiilor spre stînga, cu preluarea conducerii acestei opoziții de către partidul comunist ».

În legătură cu modalitățile trecerii la acțiune, reprezentanții partidului comunist, între care Lucrețiu Pătrășcanu, au purtat numeroase discuții cu reprezentanții palatului și ai celorlalte

Aspecte de la primirea în Capitală a unor unități ale armatei sovietice aflate în trecere spre frontul antihitlerist.

Arestarea ofițerilor și soldaților hitleriști de la statul major german din București.

partide coalizate. Hotărâtoare în această privință a fost întâlnirea conspirativă din noaptea de 13—14 iunie 1944 desfășurată în clădirea de pe Calea Moșilor nr. 103, proprietatea comerciantului furnizor al casei regale, I. B. Safianu, când participanții au fost de acord cu planul P.C.R. de înlăturare a dominației Germaniei hitleriste pe calea unei insurecții care să cuprindă cele mai largi mase și armata. S-a constituit un comitet militar, format din generalii Gh. Mihail, fost șef al

Marelui stat major al armatei și un timp vicepreședinte de guvern, C. Vasiliu-Rășcanu, comandantul Corpului teritorial din Valea Prahovei, și colonelul D. Dămăceanu, șeful de stat major al Comandamentului militar al Capitalei. Deși nu au făcut parte din comitet, dată fiind activitatea lor nemijlocită cu membrii acestuia pe linia pregătirii insurecției și sub aspectul ei militar, se impune menționarea comunistului Emil Bodnăraș, unul din membrii conducerii de atunci ai partidului și a generalului Constantin Sănătescu, șeful Casei militare și mareșal al palatului regal, cu mare prestigiu în armată, apreciat ca militar și patriot.

Raportul de forțe pe plan intern și situația pe fronturile celui de-al doilea război mondial din vara anului 1944, au creat condiții favorabile pentru desfășurarea cu succes a insurecției în România. Pe uriașa întindere de peste 3 000 km a frontului sovieto-german, armatele sovietice dădeau noi și puternice lovituri mașinii de război naziste, eliberând, totodată, vaste teritorii vremelnice ocupate.

Insurecția națională antifascistă a început la 23 august 1944, prin arestarea guvernului pro-nazist. Invitați la palat, I. Antonescu și M. Antonescu au fost arestați din ordinul regelui, în jurul orei 17, potrivit planului stabilit de comun acord de reprezentanții partidului comunist cu cei ai palatului. (Evenimentul s-a petrecut în salonul galben al Palatului regal din Calea Victoriei 53; clădirea a fost distrusă de bombardamentele hitleriste care au urmat ulterior). După câteva ore, regele a predat pe arestați partidului comunist, care i-a ținut sub pază severă în cel mai strict secret în cartierul Vatra Luminoasă — str. Sighișoara nr. 27 (actuala denumire) până în primele zile ale lunii septembrie 1944, când au fost predați, la cerere, înaltului Comandament sovietic.

După arestarea căpeteniilor fasciste în București, unitățile militare, sprijinite de populație, au trecut la ocuparea principalelor instituții guvernamentale, la împresurarea și blocarea obiectivelor hitleriste în vederea atacării și nimicirii lor. În diferite părți ale orașului, au avut loc ciocniri cu soldați germani; muncitorii de la întreprinderi a căror pază era asigurată de gărzii germane, au trecut la dezarmarea lor și la formarea unor gărzii proprii.

România întorsese armele contra trupelor germane.

Evenimentul de însemnătate istorică pe plan național și internațional a fost adus la cunoștința țării și a lumii întregi prin proclamația regelui, difuzată la radio, începând de la orele 22. Proclamația consemna doborârea dictaturii militare fasciste, ieșirea țării din războiul hitlerist și alăturarea ei la coaliția antihitleristă.

După trei zile de lupte îndrăgite, care au reliefat un impresionant eroism popular, forțele insurecționale au eliberat complet Capitala, au zădărnicit toate încercările hitleriștilor de a înăbuși în sine insurecția, stăpânind ferm orașul.

Concomitent cu acțiunile din Capitală, forțele insurecționale s-au ridicat la luptă în celelalte regiuni ale țării, eliberând întreaga parte centrală, de sud și sud-vest a țării, aproximativ 2/3 din teritoriul ei de atunci. Ele au provocat inamicului pierderi care se cifrează la peste 56.000 de militari luați prizonieri, între care 14 generali și 1 421 ofițeri, precum și circa 5 000 de morți. Au fost capturate 222 de avioane, 438 de nave fluviale și maritime, o bogată cantitate de tehnică de luptă și mijloace de transport.

La acțiunile insurecționale au luat parte peste 460 000 de soldați, subofițeri, ofițeri și generali români, dintre care 8 500 de soldați și ofițeri (morți și răniți) și-au vărsat sîngele.

După insurecție, armata română a luptat împreună cu armata sovietică pînă la victoria finală asupra fascismului german, pentru eliberarea părții de nord-vest a României și în operațiile din Ungaria, Cehoslovacia și Austria. Valoarea contribuției României la victoria cucerită de coaliția antihitleristă la 9 mai 1945 este pregnant redată de câteva cifre: la o populație de cca. 14 milioane de locuitori, cît avea atunci țara, aproape 540 de mii au participat la războiul antifascist; peste 167 de mii au fost pierduți în luptă (morți, răniți și dispăruți), între care mai mult de 5 000 de ofițeri și aproape tot atîția subofițeri.

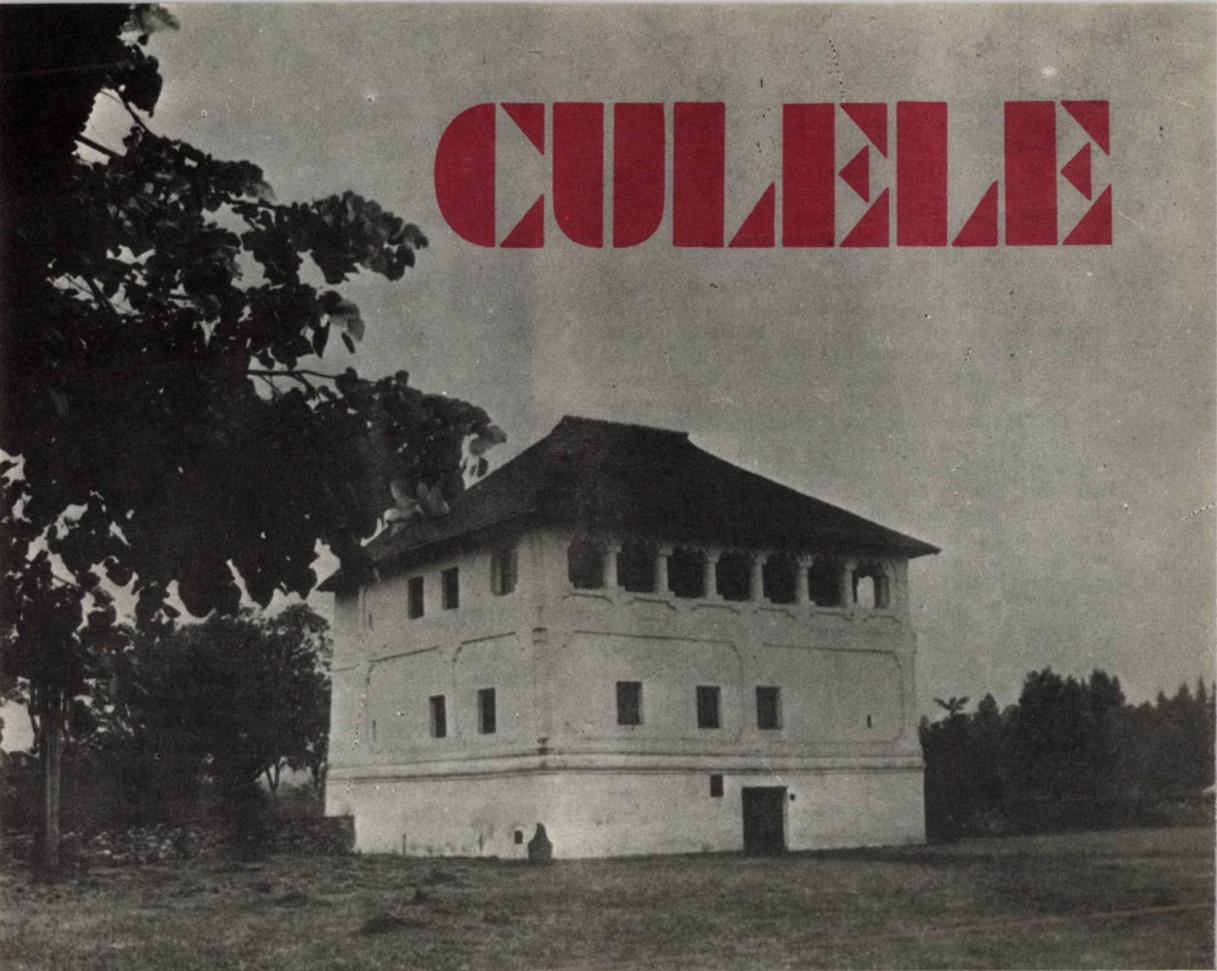
În privința contribuției economice, valoarea muniției și tehnicii folosite, a subsistențelor, echipamentului, a altor materiale și servicii, precum și valoarea distrugerilor de război, s-au ridicat cu mult peste un miliard de dolari S.U.A. la valuta din 1938.

Insurecția națională antifascistă din august 1944 și participarea României la înfrîngerea celui de al treilea Reich au constituit forma principală a contribuției poporului român în concertul efortului general al popoarelor pentru zdrobirea Germaniei naziste și înfrîngerea fascismului. Aceasta a deschis poporului român calea marilor prefaceri politice și economice care stau la temelia României contemporane, independente și suverane, în plin proces de dezvoltare și modernizare.

Dînd o apreciere de largă perspectivă actului istoric din august 1944, secretarul general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, tovarășul Nicolae Ceaușescu subliniază că « Masele populare și-au dobîndit cu arma în mînă dreptul la libertate și neatîrnare, dreptul de a fi deplin stăpîni pe bogățiile naționale, de a-și făuri destinele potrivit intereselor și aspirațiilor proprii... »

dr. GHEORGHE ZAHARIA
director adjunct al Institutului
de științe istorice și social-politice
de pe lângă C.C. al P.C.R.

CULELE

Cînd la o cotitură a șoselei sau la ieșirea dintr-o zonă împădurită îți apare deodată, de cele mai multe ori pe locuri înalte amintind de vechi rosturi de apărare și de supraveghere, silueta zveltă dar sobră a culelor, de un alb strălucitor, ai viziunea unei lumi de altădată, a unei lumi a boierilor călări și a jupîneselor cu rochii pînă la pămînt, a haiducilor, a cetelor turcești venite după pradă.

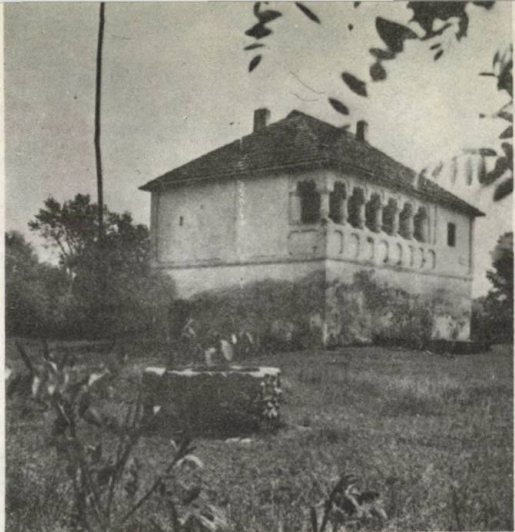
În Țara Românească culele, a căror forme arhitecturale au fost practicate de popoare ale trecutului (Persia și Afganistan), au început să apară în secolul XVIII, ca o consecință a repetatelor incursiuni peste Dunăre ale bandelor de turci din Vidin și Ada-Kaleh. Lucrurile au luat o întorsătură de-a dreptul dramatică la începutul secolului XIX, cînd au avut loc raidurile pustitoare ale răzvrătitului pașa Osman Pasvan-Oglu din Vidin. «Atunci — spune un izvor contemporan — boiernașii olteni, văzînd primejdia ce-i așteaptă, se închiseseră în culele ce avea pe la moșiile lor, cu soțiile sale și cu copiii și cu slugile, înarmați, ca să se apere de cei ce vor veni asupra-le». În acea vreme și pînă la mișcarea revoluționară din 1821 s-au ridicat de altfel cele mai multe cule. Marii boieri nu erau confrunțați cu aceeași problemă, fie că locuiau în curți apărate de gărzile lor personale, fie că, în goana după bani și dregătorii, se stabiliseră definitiv la Craiova sau București.

Preluarea tipului de construcție de care ne ocupăm nu a fost însă servilă, ci activă, creatoare, integrînd diferite elemente ale arhitecturii autohtone. Astfel, forma generală a culei este aceeași ca a turnurilor de mănăstire din vremea lui Matei Basarab (1632—1654) apoi soclul înalt, străpuns de deschideri înguste ce pot fi și metereze pentru tras, își află analogii într-un tip vechi de casă țărănească din zona de munte; același lucru se poate spune despre retragerea, uneori subliniată printr-un brîu, a zidului nivelurilor II și III (vezi culele din Măldărești), spre deosebire de arhitectura populară din Balcani, unde predomină elementele în consolă. În sfîrșit, dar nu în ultimul rînd, trebuie subliniată existența, la catul de sus al culelor din Oltenia, a unui cerdac deschis spre exterior prin arcade în mîner de coș sau trilobate, sprijinite pe coloane scunde, ce reprezintă o prelucrare evidentă din arhitectura brîncovenească (sec. XVIII) și, totodată, o concesie făcută exigențelor de confort și de frumos, chiar în detrimentul nevoilor apărării. Ocupînd de cele mai multe ori întreaga lungime a fațadei principale, luminosul cerdac al culelor oltenești îmbia la tihnă pe cei ai casei, constituind totodată un punct strategic de unde stăpînul putea supraveghea pe trei laturi activitatea curții, dar și surprinde la timp ivirea vreunei primejdii. El reprezintă un element valoros și cu totul original, pe care nu-l mai aflăm în nici un

alt sector al ariei de răspîndire a culelor și care contribuie într-o însemnată măsură la farmecul culelor oltenești.

Ca să sintetizăm elementele definitorii ale culelor din România, putem spune că acestea sînt locuințe de mici boieri, în formă de turn, cu ziduri groase străpunse de metereze, alcătuite dintr-un parter masiv folosit ca beci și din cel puțin un etaj de locuință (de cele mai multe ori două), cu scară de acces întotdeauna interioară și cu nivelul de sus deschis spre exterior printr-un cerdac. Forma caracteristică de turn, de la care, din limba turcă, se trage numele clădirii, este, evident, cu atît mai pronunțată cu cît construcția este mai înaltă și cu cît are planul mai apropiat de pătrat (latura acestuia variază de obicei între 5—10 m). Ceea ce nu înseamnă însă că unele cule mai mari, dar cu un singur cat, în special cele cu plan dreptunghiular, nu ar fi cule « adevărate », ci « preținse cule » (cum le-au numit nu fără umor doi specialiști din Craiova). La asemenea exemplare mai puțin tipice ca înfățișare, denumirea de culă este justificată totuși prin celelalte elemente de fortificație: grosimea zidurilor străpunse de metereze pentru tras și, în special, existența unei scări interioare, deosebire fundamentală față de casele obișnuite, la care accesul la etaj se face printr-o scară exterioară ce duce la un foisor. De altfel, culele ce fac parte din această variantă sînt consfințite ca atare de graiul populației locale, care știe de *culă* lui Tudor Vladimirescu din Cerneți-Piatra Albă, de *culă* Cuțuieștilor din Broșteni, de *culă* Duca din Măldărești, dar de *casa* din Glogova, de fosta *casă* a lui Tudor Vladimirescu din Cerneți, ș.a.m.d.

La însemnările ce urmează, destinate turiștilor dornici de a se documenta asupra culelor din România și eventual de a le cerceta la fața locului, am adoptat, pentru înlesnirea investigațiilor, ordinea geografică, pe județe, de la apus spre răsărit.

JUDEȚUL MEHEDINȚI

Cula lui Tudor Vladimirescu din Cerneți-Piatra Albă. După arderea Cernețului (fosta capitală a județului) de către turci în anul 1802, Tudor Vladimirescu, pe atunci vătaf de plai la Cloșani, și-a construit, independent de *casa* sa din oraș, și o *culă* la via sa de la Piatra Albă. În ziua de 29 ianuarie 1821, Tudor a trecut pe la culă fără a se mai opri în tirg, probabil pentru a-și lua armele și banii depozitați acolo, și a pornit cu armata de panduri spre destinul său. Cula este o clădire impozantă, cu un singur etaj și anexa sanitară separată, legată de construcție printr-o galerie de zid. Accesul la etaj se face printr-o scară spirală din grinzi de stejar ale căror capete interioare, rotunjite, se unesc pentru a forma un stîlp central frumos patinat. Cula adăpostește un interesant muzeu dedicat lui Tudor Vladimirescu și timpului său.

Cula din Broșteni a fost clădită la 1815 de către căpitanul de panduri Ghiță Cuțui, după ce turcii din Ada-Kaleh îi călcase casa, răpindu-i soția. Este de formă dreptunghiulară pronunțată și cu un singur cat, forma de turn fiind astfel mai puțin evidentă la acest exemplar, foarte bine întărit de altfel.

JUDEȚUL GORJ

Cula din Șiasu. Are plan perfect pătrat cu latura de 5 m (fiind și una din cele mai mici cule) și două etaje, deci formă de turn pronunțată. A fost începută la 1818 de un boier naș local Răducan Cioabă, care murind, văduva lui a terminat-o după revoluția din 1821.

Culă din Curtișoara este una din cele mai impunătoare și mai tipice exemplare, avînd un plan perfect pătrat cu latura de 10 m și două etaje. În spatele clădirii, legată de ea printr-un gang, se află anexa sanitară în formă de turnuleț boltit, considerat drept « capelă » de către primii cercetători ai monumentului! Datează probabil din prima jumătate a secolului XVIII, autorul său nu este cunoscut. Cula adăpostește un muzeu etnografic, iar în jurul ei a fost organizat un foarte interesant muzeu al arhitecturii populare din județul Gorj.

Cula din Groșerea a fost construită în a doua jumătate a veacului XVIII de boierul «Cocoș» Crăsnaru și restaurată de fiul acestuia, Barbu, după ce fusese stricată și prădată de turci în 1801. Este unul din cele mai tipice exemplare, cu plan pătrat (latura de 7,50 m) și două etaje. Se remarcă ușa de intrare, făcută din două canate masive de stejar și stîlp despărțitor. Ca și cula din Șiacu, are o singură încăpere la fiecare etaj.

JUDEȚUL DOLJ

Cula din Brabova. Construită în secolul al XVIII-lea, cu un singur etaj, de boierii Izvoreni, a fost suprainălțată în 1802, după pustiitoarea incursiune a lui Pasvan-Oglu din anul 1801, cu un al doilea cat de către noul proprietar, Constantin Braboveanu. Clădirea este dreptunghiulară (11×8 m), cu intrări separate la beci și etaje. La începutul secolului al XX-lea cerdacul a fost lărgit printr-o galerie de lemn ce se prelungește pe două laturi ale clădirii. Tot atunci au fost lărgite ferestrele la etaje.

Cula din Cernătești, construită către sfîrșitul secolului XVIII de către boierii cu același nume, are plan dreptunghiular și două etaje. Ea se deosebește de celelalte cule oltenesti prin lipsa obișnuitului cerdac, înlocuit cu o galerie de lemn în consolă, ca la casele țărănești, și prin prezența unui masiv contrafort pe latura dinspre declivitatea terenului. Ajunsă în stare de ruină, a fost bine restaurată și adăpostește azi un muzeu al istoriei localității.

Cula din Almăj. Inscriptia săpată în piatră deasupra intrării arată că această culă a fost ridicată în anul 1764 de marele postelnic Barbu Poienaru. Astăzi n-a rămas din ea decît parterul, și acesta încorporat în clădirea modernă a unei școli. Dar această rămășiță este plină de interes, prin faptul că parterul nu adăpostește un beci, ca la toate celelalte cule, ci o sală spațioasă de primire (cca 8×7 m), relativ bine luminată prin mici ferestre în locul obișnuitelor metereze, acoperită printr-o frumoasă boltă cu penetrații și decorată cu medalioane pe care se mai deslușesc urmele unor subiecte alegorice pictate în frescă. Alături se află un vestibul de unde pornea scara de acces la etaj. Despre nivelurile superioare nu avem date certe, dar este de presupus că erau și ele în concordanță cu înaltul rang al ctitorului.

JUDEȚUL VÎLCEA

Cula din Zătreni a fost ridicată în jurul anului 1754 de boierii cu același nume și locuită de ei timp de peste o sută de ani, cînd ultimul vlăstar al neamului a pierdut-o la cărți, cu moșie cu tot. Noi proprietari au încorporat-o într-o casă de mari dimensiuni, față de care cula își păstrează totuși individualitatea. Ea a fost unul din cele mai mari exemplare, avînd 12×10 m în plan, beci cu boltă de zid și două etaje cu cîte trei încăperi.

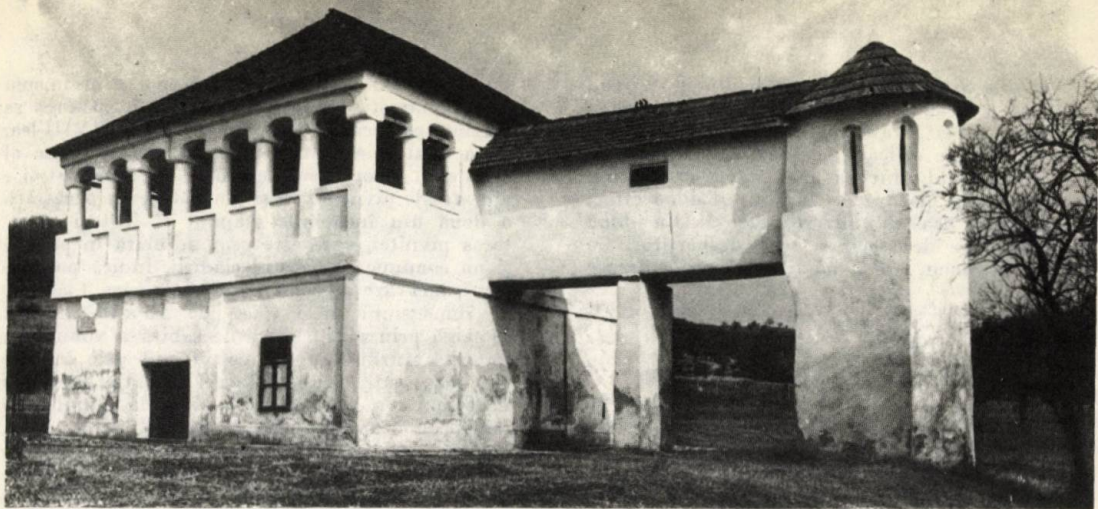
Cula Greceanu din Măldărești de Sus, situată în incintătoarea vale a Luncavățului, ar fi existat după tradiție încă de la începutul secolului al XVII-lea, cînd Tudor Maldăr, căpitanul, căzînd în mîinile tătarilor, dar cucerind inima fiicei hanu-

lui, ar fi izbutit să fugă cu ea și s-ar fi închis în cula din Măldărești. În forma ei actuală, clădirea se prezintă ca o construcție din secolul al XVIII-lea, după cum reiese atît din stilul brîncovenesc al arcadelor celor două cerdaçe și al ferestrelor ajurate ale pivniței, cît și din bolțile cu penetrații a două din încăperile etajului I. Totuși cercetarea pivniței, care este ușor adîncită în pămînt și nu comunică cu restul clădirii, indică posibilitatea unei faze de construcție anterioare. Clădirea, de dimensiuni mari (plan de 13×10 m), se remarcă prin plasticitatea deosebită a volumelor, datorită intrînduși din colțul sud-estic în care este amplasată ușa ce dă acces la etaje, prezenței neobișnuite a două cerdaçe (unul la etajul I cu numai două arcade trilobate, celălalt la etajul II, în colț, cu cîte trei arcade pe fiecare latură), precum și fragmentării acoperișului. Inconvenientul, sub raportul apărării, al cerdacului de la etajul I este compensat de numărul mare al meterezelor, printre care se remarcă unul care

Cula Greceanu din Măldărești
(interioare)

Cula lui Tudor Vladimirescu din Cerneți — județul Mehedinți

din casa scării este ucișător îndreptat oblic și în jos pentru anihilarea oricărei tentative de forțare a ușii. Se mai observă la etajul II existența unei camere secrete — ascunzătoare și loc al ultimului refugiu — lipsită de orice comunicație cu restul etajului, la care se poate ajunge numai printr-un chepeng de la etajul I. Cula adăpostește o colecție etnografică, iar una din încăperile etajului I are toată suprafața pereților acoperită cu friza membrilor familiei Măldărescu executată de pictorița Olga Greceanu.

Cula Duca din Măldărești de Jos, astfel numită după ultimul ei proprietar și aflată în imediata apropiere a precedentei, a fost construită în anul 1812 de Gheorghiță Măldărescu. Pe cât este de mișcată imaginea culei Greceanu, pe atât de masivă este înfățișarea culei Duca, ce beneficiază în schimb de o bogată decorație exterioară, cu relief pronunțat. Se remarcă de asemenea, în interior, ornamentele în stucatură ale tavanelor, cu motive variate, inclusiv personaje și animale fabuloase, precum și inscripția originală, tot în stuc, a datei executării decorului, 1827.

Cula din Bujoreni, în jurul căreia s-a organizat în ultima vreme muzeul în aer liber al arhitecturii populare din județ, este un exemplar redus, măsurînd în plan 7,5 x 6 m și cu numai un etaj. Singura încăpere a etajului e acoperită cu o boltă cilindrică de zid, în locul obișnuitului tavan de lemn, procedeu de construcție avînd drept scop limitarea unui eventual incendiu pe care agresorii îl puteau provoca prin aruncarea de materiale inflamabile pe acoperiș. Accesul la etaj se face azi printr-o scară exterioară fixă de lemn, dar este de presupus că în vremea folosirii culei scara era mobilă. Avînd în vedere că Preda Bujoreanu, care a construit cula prin 1810—1812, era boier de starea întâia, inclinăm a crede că o construcție atât de modestă nu a putut constitui decît un loc de refugiu provizoriu, pe lângă o locuință mai importantă.

ZONA ARGEȘULUI

Cula din Cîmpu Mare (jud. Olt) a fost clădită pe la începutul secolului trecut de aga Vlangalis, un grec din suita lui vodă Hangerli devenit mare proprietar de moșii. Este o construcție masivă de plan dreptunghiular, cu trei niveluri

înalte, din păcate banalizată prin lărgirea ulterioară a ferestrelor. Se pare că ar fi existat și un al patrulea nivel, constînd într-un foisor cu stîlpi de lemn pe întreaga suprafață a clădirii.

Cula din Retevoești (jud. Argeș). După cum lămurește pisanția săpată cu grijă în piatră deasupra intrării, «Această culă s-au făcut de căminar Gheorghe Drugănescu, leat 1822». Clădirea este de plan pătrat, cu trei niveluri, și rămîne impunătoare chiar cu ferestrele ei lărgite. Nu are și nici nu a avut cerdac sau foisor. În schimb, severitatea clădirii este atenuată, în mod excepțional, de o decorație exterioară pictată, păstrată parțial. Cula adăpostește un muzeu al istoriei comunei.

Cula din Racovița (jud. Argeș) a fost clădită în 1806 de polcovnicul Nicolae Racoviceanu, a ars în 1877, iar la renovarea ce a urmat a fost restructurată radical, inclusiv nivelurile interioare și deschiderile de ferestre. În forma originală, restituită prin izbutita restaurare de acum zece ani, cula — un cub cu latura de 8,50 m — avea trei niveluri: un parter despărțit printr-un zid median în beci și anexele intrării (o caracteristică, pare-se, a culelor din zona Argeșului alături de lipsa ceardacului), un etaj de locuință cu patru camere dispuse simetric, luminate prin cîte două ferestre foarte mici, și un foisor semi-deschis pe toată suprafața clădirii.

UN CAZ SINGULAR

Este vorba de o mică culă aflată în comuna Frăsinet (jud. Teleorman), în plină cîmpie munteană, pe care noi am apucat-o în stare de cvasiruină prin anii 1940—1950 și care între timp a fost recuperată. Tipul este acela al culei din Bujoreni, cu plan pătrat cu latura de 5 m, un etaj cu o singură încăpere și acces printr-o scară exterioară de lemn, iar deasupra, reconstituit ipotetic, un foisor pe stîlpi de lemn. Cula a aparținut fraților Bițcoveni, oameni cu stare, logofeți ai Mitropoliei prin 1810—1820, care au construit-o probabil ca loc de refugiu pe lângă o casă mai mare. Față de precizările noastre anterioare în legătură cu aria de răspîndire a culelor din România, tot ce se mai poate adăuga este că micul edificiu de la Frăsinet constituie o excepție... care confirmă regula.

RADU CREȚEANU

Noi ipoteze despre tezaurul de la Pietroasa

Tezaurul de la Pietroasa descris și interpretat de Odobescu și alții, înainte de sfârșitul secolului trecut, este rediscutat astăzi de diferiți cercetători care-i găsesc unele semnificații inedite.

Pînă la sfârșitul vieții sale (1895) Odobescu a rămas la opinia că pe patera de la Pietroasa sînt reprezentate zeitățile germanice, redată în haină grecească. Ch. de Linas, în 1887, emitea ipoteza după care scena de pe pateră ar reprezenta o procesiune isiacă în jurul « zeiței mame » (Dea Mater). M. C. Soutzo (« Dacia » 3—4, 1927—1932, p. 628—631) consideră că adunarea circulară de zei de la picioarele statuii (Cybele) cuprinde probabil principalele divinități autohtone ale « barbarilor » și care au luat apoi locul în Olimpul acestei epoci, deci un panteon daco-roman din sec. III e.n. O ipoteză asemănătoare cu a lui Ch. de Linas este aceea a lui M.V. Heland (1973); programul iconografic al paterei ar deriva din cultele misterice care au pe « Zeița Mamă » numitor comun. Piesa este interpretată ca un cadou magnific (Centrul de producție — Antiochia) către un templu al Cybelel reorganizat de Iulian Apostatul în jurul anului 360, ipoteză spre care înclină la noi Radu Harhoiu. M. Rostovtzeff consideră că tezaurul de la Pietroasa a fost luat de goți de la un prinț sarmat sau trac, după care a fost zgîriată pe colan inscripția cu caractere runice. C. Daicoviciu este primul arheolog român care plasează tezaurul în secolul V e.n. atribuindu-l ostrogoților. K. Horedt (1969) datează tezaurul de la Pietroasa tot în sec. V e.n. analizînd tehnica cloisonnê din acest tezaur, ca și în tezaurele de la Someșeni și Apahida. Îngroparea acestor tezaure ar fi consecința prăbușirii imperiului hun (450 e.n.).

Ne-am întrebat și noi dacă hermeneutica (știința interpretării simbolurilor sacre) nu ne-ar ajuta să vedem semnificația celebrului tezaur sub o lumină nouă. Patera, marele platou rotund, vasul oenochoe, vasele dodecagonal și octogonal capătă automat un caracter de cult votiv. Dar despre ce cult ar putea fi vorba? Evident, tot tezaurul pare lucrat stilistic în romanitatea carpato-danubiano-orientală (atelier dunărean de influență constantinopolitană sau vest-pontică?) în secolul III sau IV e.n. Ni se pare că patera cu cele mai frumoase reprezentări figurative capătă prioritate în ceea ce privește bogăția de sensuri simbolice, deci vom începe discuția cu aceasta.

Personajul central al paterei montat în « umbo » o reprezintă oare pe zeița Cybele? În această epocă, marea zeiță orientală cucerise desigur de multă vreme panteonul greco-roman. Și în zilele noastre Cybele cu coroana muralis pe cap, în carul ei tras de lei, pare că patronează civilizația actuală, în marea piață a Madridului. În orașele vestpontice (Istria, Tomis, Callatis) și în Dacia Romană întîlnim statuetele Cybelel, ceea ce atestă cultul acesteia în regiunea carpato-danubiano-pontică. Cybele este reprezentată cu calatosul, tamburul și leul, simboliurile secundare caracteristice. Zeița din mijlocul paterei de la Pietroasa are o reprezentare diferită de aceea a Cybelel de pe statuetele de marmoră din regiunea carpato-danubiană romană.

Această reprezentare diferită este remarcată recent de Ștefan Burda în « Tezaure de aur în România ». Autorul face o apropiere remarcabilă între redarea figurativă și îmbrăcămintea personajelor de pe rhythonul de la Poroina și redarea figurativă a îmbrăcămintei zeiței Cybele de pe patera de la Pietroasa. Ne asociem acestui punct de vedere. Recent, în « Artă și mitologie geto-dacică » am descris îmbrăcămintea personajelor sacre și secundare de pe rhythonul de la Poroina ca îmbrăcăminte originală a geto-dacilor: canavața din în sau cînepă, care apare și la unele personaje locale de pe metopele de la Adamclisi, precum sugerase și Odobescu, discutînd rhythonul de la Poroina. Noi identificăm în personajele centrale de pe rhythonul de la Poroina zeitățile planetare principale ale geto-dacilor, cuplul fraților gemeni Apolo (Apulo) și Artemis (Sarmis). În timp, cultul pentru zeița Sarmis-Diana se continuă în mod logic în Dacia, așa cum a arătat Vasile Pârvan. De la cultul zeiței geto-dacice Sarmis (Arma, Arm — la hitiți, luwiți, lidieni și lycieni) ne-a rămas pînă în zilele noastre sărbătoarea primăverii: Armi-n-den (1 Mai), iar de la cultul pentru Sancta-Diana ne-a rămas sărbătoarea Sînzienelor. Sarmis-Diana era la început protectoarea animalelor domestice și a celor sălbatice: « Argotera — a sălbăticiunilor » (Homer). Este cunoscut la greci cultul pentru Artemis-Brauronia ori A. Tauropolis. În numele de Artemis găsim etimologic și moștenirea silabică AR, de la Arctos = ursoaică. Iată de ce și în jurul zeiței principale Cybele (Dea Mater) în romanitatea tîrzie carpato-danubiano-pontică, apar la picioarele zeiței de jur-împrejur (pe patera de la Pietroasa) animalele sălbatice (leu, panteră) și domestice (oaie, capră, măgar) precum și Attia culcat la picioarele zeiței ca divinitate paredră.

Într-o inscripție din Sardia-Bulgaria, pusă în cinstea Cybelel și Attis citim: Matri Deum (Magna) id (aeae et Atti Meno) tyranno (« Klio », IX. 1907, p. 253), conf. cit. D.M. Pippidi — « Studii de istorie a religiilor antice », p. 231). Deci, zeița principală din umbo — pe patera de la Pietroasa — care nu poartă calatosul, mo-

dus sau corona muralis, sau tamburina (timpanon) simboluri secundare pentru Cybele, ci rythonul, nu poate fi alta decît. . . tot Cybele — zeitatea principală a spațiului carpato-danubiano-pontic în traco-romanitatea tirzie orientală și mai ales la dacii liberi. Există o inscripție de pe muntele Toma care ar putea fi în cinstea Cybelei, dar și a zeiței Artemis-Anaitis (A. Fontrier, în « Mouseion », 1886, p. 76, nr. 564; K. Buresch, Aus Lydien, p. 58, nr. 34), conf. cit. D.M. Pippidi, p. 230. Zeița Cybele pe patera de la Pietroasa ține cu ambele mâini un vas-rython tronconic, de libație, ca și cuplul divin dacic Apulo-Sarmize — pe rythonul de la Poroina. D.M. Pippidi (p. 232) comentează că: « presupunerile merg mai curînd spre o apreciere între cele două zeițeme, frigiană (Cybele) și iraniană « înrudită » (Artemis-Anaitis), amîndouă adorate în ținuturile lido-frigiene ale Asiei Mici. Aici, ca și în Pont, preoții iranieni Anaitis se numeau piraitoi ».

Poate putem vorbi de un sincretism religios Cybele-Artemida-Diana și pe patera de la Pietroasa. Stilizarea în aur a zeiței Cybele (Dea Mater) apare astfel asemănătoare cu aceea a zeiței Artemis-Sarmize de pe rythonul de la Poroina, așa cum remarcă și Ștefan Burda. Cybele ține cu amîndouă mîinile rythonul sacru cu « apa vieții », pentru libație. Este așezată exact în fața principalului cuplu divin pentru traco-romanitatea orientală: Apolo Hiperboreanul și Artemis-Sarmize-Diana precum și a eroului Hercules-Ponticul și Dionysos demonstrînd astfel noua « ierarhizare » divină patronată de Cybele, posibil pentru lumea carpică. În teritoriul carpic a existat și cetatea antică dacică a Piroboridavei (cetatea focului sacru — Helios-Apolo) distrusă la începutul sec. II e.n. și care desigur trebuie să-și fi avut și ea preoții « focului sacru: — piraitoi » pentru diversele culte sincretistice, inclusiv pentru « Dea Mater ».

Pe patera de aur de la Pietroasa, în jurul zeițății principale, « în rotundă », apare un adevărat « banchet » al zeițăților panteonului traco-romanității tirzii orientale și carpato-danubiene. Apolo Hiperboreanul cu Sarmize-Diana apar așezați exact în fața Cybelei, apoi la stînga acestora apare IRA-Hercules în cămașa sa de zale făurită de Vulcan și cu arcul dăruit de Apolo; la stînga acestuia apare Himeneus, zeul protector al căsniciei; tot la stînga, mereu, Dionysos-Bachus-Liber, cu simbolurile sale secundare, strugurele ori fructul de pin; apoi partenera acestuia Ariana sau Libera, cu bol și amphoră; apoi Junona stînd pe jîțul de aur făurit de Vulcan, de asemenea protectoarea căsniciei și a mamei; în stînga acesteia, Ceres cu o falcă în mînă; apoi, un posibil Marte bărbos, zeu al războiului, « protejat » de la stînga sa de zeița sortii Tyche-Fortuna, care ține cu cealaltă mînă un corn al abundenței; urmează un Mercur ținînd într-o mînă caduceul; apoi zeul Vulcan, care în cornul abundenței poartă printre altele vasele și cupele de aur pentru ambrozia și nectarul necesare ospățului zeilor; în stînga lui Vulcan apare Venus, soția sa; apoi la stînga acesteia apar Dioscurii sau mai exact « cavalerii danubieni », purtători de făclii; la stînga acestora, un posibil Ganymedes — tracol iubit de Zeus și primit în Olimp la banchetul zeilor. Între Apolo și Diana, un arbust cu rodii, simbolul fertilității. La picioarele lui Apolo apare un grifon înaripat înrudit stilistic cu cele din arta traco-getică de pe coifurile de aur; între picioarele lui Hercules, un pește — simbol pontic și danubian; sub Vulcan, cu barosul în mînă, apare un animal monstruos — « crocodil »? — simbol al lumii subterane vulcanice; sau aceasta reprezintă oare un Agathodaimon? Corbul apare în dreptul zeițăților Liber, Junona și cavalerii danubieni și este purtătorul « mesajului divin » (a se vedea — Apolo și Corbul — ceramică greacă sec. V î.e.n. la Delphy). Sceptrul și foarfeca sînt simbolurile secundare ale Junonei; Ganymedes poartă într-o mînă un coș cu fructe, precum și Himeneus — pe cap; Diana poartă un vas și amforă, ca și Libera; Hercules ține în mîna stîngă arcul dăruit de Apolo, iar în mîna dreaptă o eșarfă țesută de Athena. Adesea, zeii și zeițele greco-romane sînt înfățișați cu făclii în mînă.

Este caracteristic decorul gravat pe patera de la Pietroasa cu motive de tradiție clasică, cum este vrejul de viță de vie cu struguri, așa de adecvat « banchetului » zeițăților. « Banchetul » zeilor de pe patera de la Pietroasa pare o pagină descrisă de savantul N.A. Kun în « Legendele și miturile Greciei antice ». Monografia menționată are meritul că interpretează la tot pasul simbolistica « hermeneutică ».

Ce rămîne din ipotezele lui Odobescu în ceea ce privește echivalarea zeițăților din panteonul traco-roman oriental, cu zeițățile germanice?

Hermeneutica modernă ne oferă o investigație simbolică mai precisă a reprezentărilor zooantropomorfe, în special. Astfel, identificarea pe patera de la Pietroasa a lui Hercule este simplificată; nu mai putem face greșeala să identificăm în locul lui Hercule pe Neptun (Aegier?), după simbolul secundar al peștelui, care apare între picioarele personajului și care este doar un simbol « pontic » local; sau naivitatea că Dionysos ar purta cămașa de zale a lui Hercule. Identificarea lui Bachus-Liber cu ajutorul simbolurilor secundare: strugurele sau fructul de pin este simplificată; nu mai putem afirma cu ușurință că această reprezentare este zeul. . . Marte (Tyr?).

Nu vom mai face vreo confuzie între zeița Tyche-Fortuna și . . . Venus (Freya?). Nu vom confunda pe Junona cu. . . Verdandri; pe Libera cu Urda; pe Himeneus cu Fosite; pe Marte cu Saturn-Soeter; pe Venus cu Hela; pe Ganymedes cu Freyr; pe Diana cu Ostara? Aceasta pentru a nu cita decît cele mai mari confuzii făcute de diferiți cercetători în identificarea zeițăților de pe patera de la Pietroasa.

Cercetătorul român Răzvan Teodorescu a făcut observația exactă că personajele de zei de pe patera de la Pietroasa pot fi comparate stilistic-general, în redarea hieratismului figurativ, cu personajele de la curtea bizantină a lui Iustinian și Theodora, de pe mozaicurile de la Ravenna, deși operele respective apar decalate în timp cu circa un secol. Noi spunem că, pe patera de la Pietroasa apare numai « banchetul zeilor » din panteonul traco-greco-roman. Zeitatea principală care apare în mezomfalos (proeminența centrală este Cybele (Dea Mater) cult sincretistic oriental în care intră și elemente luate de la Artemida-Diana. Patera de aur pare opera unui atelier dunărean sau vestpontic din sec. III sau IV e.n. pentru vreo uniune tribală carpică desigur, care se înfiripase atunci în teritoriul nord-est-dunărean.

FAPTELE DEVENIIRII NOASTRE

Mai mulți împărați romani vor înfrunta în epocă dese incursiuni făcute în sudul Dunării fie de carpi, fie de goți, căpătînd epitetul respective de « carpicus » sau « goticus ». Urmare a victoriilor obținute împotriva carpilor, la 7 dintre împărații romani li s-a conferit titlul onorific de Carpicus Maximus: Filip Arabul (244—249 e.n.), Aurelian (270—275), Dioclețian (284—305), Maximian (286—305), Constantiu Chlorus (292—304), Galerius (292—305) și Constantin cel Mare (306—337). Împăratul Galerius (de origine tracică) intenționa chiar să schimbe titulatura imperiului roman în imperiu... dacic. Pe arcul lui Galerius de la Salonic, cohorte de romani din răsărit poartă... steagul dacic. Se știe că pînă la mijlocul secolului III, conducerea coaliției anti-romane la Dunărea de Jos au avut-o carpii, iar după această dată goții.

La începutul secolului, o parte dintre carpi au fost transferați în imperiu, în dreapta Dunării, iar alții au continuat să trăiască mai departe pe pămînturile lor de baștină. Azi nu se mai poate susține teza că întreaga populație carpică a fost transferată în imperiu. Între carpi și romani au existat strînse legături și schimburi, dovedite de materiale arheologice și tezaur monedare romane. Unele tezaure provin din vînzarea unor produse agricole, iar altele din subsidiile plătite de romani carpilor, așa cum credem că a fost și cazul cu tezaurul de la Pietroasa a cărui simbolistică pare mai mult daco-romană și carpică decît gotică. În acest secol, carpii continuă să trăiască pe teritoriile lor de baștină alături de goți și de huni. Sînt menționați ultima oară în anul 381 e.n. de istoricul Zosimos (IV. 34,6) sub numele de carpo-daci, cînd aceștia împreună cu hunii și scirii au făcut o nouă incursiune în imperiu, dar au fost respinși de împăratul Theodosiu cel Mare și obligați să se întoarcă la nord de Dunăre. Goții vor căpăta de la romani chiar titulatura de « foederati ». Se vorbește de « confuzia » făcută de istoricul got romanizat (cu amestec elin) Iordanes, care vorbind despre moștenirea culturală a goților, amintește de zeii și conducătorii geților: Zamolxe, Boruista și Dicineo ca de proprii lor strămoși (ai goților). Semnificativ « confuzie », care seamănă și cu atribuirea tezaurului de la Pietroasa exclusiv goților, deși pe acesta hermeneutica identifică doar lumea « divină » a traco-romanității carpato-danubiano-orientale (inclusiv carpică).

Discutînd în continuare celelalte piese din tezaurul de la Pietroasa — cu caracter de cult: platoul rotund, vasul oenochoe, vasele dodecagonale și octogonale, remarcăm că platoul mare rotund (7 kg aur) reprezintă și un simbol « solar » evident, dedicat lui Apolo; pe linia marilor discuri « solare » din tezaurul de la Vălcitrăn-Plevna; vasul oenochoe și mai ales vasele dodecagonale și octogonale cu animale aflate (pantere) fac parte din evoluția stilistică — în epocă — a vaselor destinate inițial pentru libația cu « apa vieții », vechi cult sincretistic al diferitelor zeități din panteonul traco-roman: Apolo, Esculap, Liber, Cavalerul trac, Cybele etc. Pentru cultul sincretismului cu « apa vieții » reamintim doar: carele « solare », tezaurul de aur de la Vălcitrăn-Plevna; placa votivă de bronz din cetatea dacică de pe Padeș (A-POLO-VRACI) care pe o parte ne prezintă poate pe ASCLEPIOS-ESCLAP zeu IETROS în chip de « Cavalerul trac », între doi preoți ce ridică mîna dreaptă în gest ritual, la fel cu scena de cult de pe rythonul de la Poroina. Piesa de pe Padeș prezintă pe « revers » vasul cu « apa vieții » între două animale (leu și pasăre?) aflate. Ne este greu să credem că aceste piese discutate din tezaurul de la Pietroasa, destinate unui cult prea bine cunoscut traco-roman tardiv pot fi atribuite unui cult germanic-gotic primitiv, chiar însetat de « cultura romană » băștinașă pentru a deveni « federat » al imperiului. Runele gotice găsite pe una din piesele pur decorative, care nici pînă astăzi nu au putut fi traduse exact, ne înseamnă decît că tezaurul a fost și în mîna goților, preluat forțat de la carpi și a fost abandonat de asemenea forțat de aceștia, probabil la începutul invaziei hunice.

Astăzi se știe că goții au jucat un rol activ la Dunărea de Jos și în regiunile nord-pontice în secolele III—IV e.n. Aceștia au provocat o serie de perturbări și deplasări ale marcomanilor, cvarilor și costobocilor (dacilor liberi). Sarmatii tîrzii din stepele nord-pontice și carpii din Moldova (dacii liberi) au fost printre ultimele populații incorporate pe la sfîrșitul sec. III e.n. În Moldova a dispărut orizontul cultural de tip Poienești atribuit carpilor și în Muntenia cel al dacilor liberi cunoscut sub numele de Militari-Chilia. Pînă în preajma anului 330 e.n. raporturile dintre goți și imperiul roman au fost ostile. În secolul IV e.n. a avut loc separarea triburilor vizigote din Asia de Vest de cele ostrogote din aria de est a culturii Sîntana-Cerneahov, cînd au avut loc o serie de schimburi cu produse romane care au îmbogățit fondul acestei culturi.

Cu toate că pentru unii cercetători pare important pentru dotarea și atribuirea etnică a tezaurului de la Pietroasa doar colanul simplu sfărîmat în două cu rune primitive gravate: *gutani hailag*, « a goților proprietate sacră sînt » (potrivit unei interpretări) noi credem că interpretarea hermeneutică a simbolurilor sacre de pe vasul pateră, talerul rotund de 7 kg aur, vasele dodecagonale și cel octogonal cu panterele aflate lucrate în stilul cloisonné-policrom prevalează la reconsiderare. Pe aceste vase de cult « citim »: *vechiul cult « solar » dedicat lui Apolo, cultul sincretistic cu « apa vieții », dedicat diverselor divinități (Apolo, Liber, Cavalerul trac, Cybele etc.) și mai ales panteonul traco-roman carpato-dunărean-pontic, adunat pe patera de aur într-un « banchet al zeilor » în jurul mariei zeite traco-romane: Dea Mater-Cybele.*

Recent, V. Mihăilescu-Bîrliaba și I. Mitrea au publicat un tezaur roman de 6 vase de argint (1 207,20 gr) găsit la Muncelul de Sus (jud. Iași) pe care autorii îl consideră de asemenea un « stipendiu roman pentru dacii liberi — carpii ».

În concluzie, și noi considerăm tezaurul de la Pietroasa un extraordinar stipendiu roman pentru carpo-dacii liberi, tezaur oferit pentru cultul comun traco-greco-roman din romanitatea tîrzie pentru Cybele și alte divinități ale acestora adunate în jurul lui Dea Mater într-un « banchet al Zeilor ». Semnifică oare și o invitație pentru o « pace în ceruri — Olimp, precum și la marginea imperiului? » Sîntem tentați să o presupunem. Ciocnirile frecvente între lumea carpică și romană, concretizate în cele șapte titluri imperiale de « Carpicus Maximus » — de la Filip Arabul la Constantin cel Mare, o justifică pe deplin.

Dr. GABRIEL ILIESCU

Puține drumuri au pământul brăzdat de atâtea urme istorice, ca drumul de la București la Giurgiu. La mijlocul distanței dintre Capitală și portul ei dunărean se află comuna Călugăreni, intrată în legendă prin eroismul ostașilor români din 1595 și 1916.

Vechiul drum este acum parte integrantă a soselei « Europa 20 » și numeroși turiști poposesc acolo unde strămoșii au plătit greu tribut de sânge pentru libertatea neamului nostru. Ei caută repere care să le indice locul de glorie și de jertfă și le află în câteva monumente comemorative, insuficient cunoscute. Cel mai vechi dintre monumentele Călugărenilor este cel ridicat din porunca lui Șerban Cantacuzino pentru construirea unui pod peste Neajlov, dar cu intenția de a comemora victoria lui Mihai Viteazul. Purtând numele tuturor boierilor mari, printre care viitorul domn Constantin Brîncoveanu, monumentul este un pios omagiu către ilustrul înaintaș, omagiu pe care vremurile tulburi nu-l permiteau direct. Este înălțat « Întru al patrălea an al domniei sale », deci în 1682, cu puțin înainte de marea campanie a otomanilor care a culminat cu asediul Vienei. Elegantă și sobră, crucea de piatră a lui Șerban-Vodă — de la care își trage numele satul din vecinătate — are 5 metri și jumătate înălțime, o decorație îngrijită și inscripția parțial distrusă. O construcție ulterioară de formă octogonală o adăpostește, lucrare pe care Nicolae Iorga o presupunea a fi din vremea domnitorului Bibescu.

În atmosfera de fierbinte patriotism din anul 1901, când românii de pretutindeni au comemorat 300 de ani de la moartea voievodului întregitor, manifestările organizate de « Liga pentru unitatea culturală a tuturor românilor » au avut ecou și în zona Călugărenilor. Ochiul obișnuit cu drumurile parcurse cu folos va descoperi în apropierea monumentului lui Șerban Cantacuzino un obelisc de marmură albă pe fața căruia, sub o coroană de lauri, se poate citi: « În amintirea vitejilor Români de la 13 august 1595 Strănepoții recunoscători ». Cu litere greu lizibile, pe spate sînt enumerate satele ce au contribuit la ridicarea lui, precum și data inaugurării. « Ridicat la 13 mai 1901 de învățătorii și elevii școalelor din satele Bila, Bulbucata, Călugăreni, Cămineasca, Comana, Crîngurile, Epu-rești, Gorneni, Mihăilești, Novaci, Stănești, Chir-culești, Singureni, Strîmba, Tangîru, Uzun ».

Obeliscul nu se mai află în poziția inițială și a fost cimentat pe postamentul altui monument, ce fusese donat de Societatea « Cultul Eroilor » la semicentenarul Societății « Tinerimea Română ». Acesta este astăzi grav deteriorat și semiîngropat într-o curte vecină. Printre altele, pe fața lui scria: « Ridicatu-s-a această movilă pe cîmpul istoric al Călugărenilor din pământul adus de către tineretul școlar românesc din toate ținuturile țării, cu prilejul jubileului de 50 de ani al Societății Tinerimea română. Astăzi, 22 mai anul 1928 ». Serbările care au avut loc în acea zi la București și la care au luat parte printre alții Nicolae Iorga, Gheorghe Țițeica,

monument la Călugăreni!"

Ermil Pangrati, Ion Agârbiceanu s-au încheiat printr-un pelerinaj la Călugăreni, unde s-au depus în mod solemn bulgări de pământ aduși din provinciile istorice și de la Mărășești și Mărăști.

Pînă la seismul din 4 martie 1977 pe o înălțime care — conform tradiției — este numită « Dealul lui Mihai », se profila un monument masiv din gresie și beton sclivisit.

La inițiativa unui comitet al intelectualilor vlășceni, creat în 1906 și din care făceau parte N. Bălănescu, I. T. Ghica, P. G. Parisianu, P. Piteșteanu și V. Niculescu, s-a organizat un concurs pentru un monument închinat victoriei lui Mihai. Concursul — în juriul căruia pe lîngă membrii comitetului s-au aflat Grigore Tocilescu, generalul Vartiadi, sculptorul Hegel și arhitectul Mincu — a avut loc la Giurgiu și a fost cîștigat de sculptorul Oscar Spăthe (1875—1944). Începerea lucrărilor a fost amînată 6 ani, din cauza unor modificări de proiect și a unor neînțelegeri financiare. Piatra fundamentală s-a pus la 3 iunie 1912 în prezența lui Carol I, construcția a durat pînă în anul următor, dar basoreliefurile ce urmau să împodobească monumentul nu au mai fost montate niciodată.

După primul război mondial s-a încercat refacerea comitetului de inițiativă și terminarea lucrării dar nu s-a reușit decît organizarea unor serbări în spiritul dispozițiilor antebelice ale lui Spiru Haret. Această operă a lui Spăthe a trezit controverse atît înainte, cît și după ridicare, iar după prăbușirea din 1977 s-au reluat discuțiile asupra

valorii sale artistice — dacă este oportună sau nu refacerea ei.

Seria monumentelor ce omagiază eroismul oștenilor lui Mihai Viteazul se încheie cu podul de beton inaugurat cu prilejul « aniversării a 340 de ani de la Marea Biruință de pe apa Neajlovului ».

Construit în 1934—1935 peste actualul curs principal al râului, podul are la cele patru extremități ale parapetului încastrate basoreliefuri de bronz. Sculptate de Constantin Baraschi, acestea reprezintă — două, efigia lui Mihai și două, sigiliul voievodului la 1600. Comparația făcută cîndva de Bălcescu între Călugăreni și Termopile l-a inspirat probabil pe redactorul textelor evocate ce încadrează medalioanele: « Tu care treci azi nesupărat de nici o asuprire peste Neajlovul curgînd pașnic spre Dunăre, amintește-ți cu evlavie de Mihai Vodă Viteazul, întîiul întregitor al ținuturilor românești ».

Generațiile ce s-a succedat faptei Viteazului au încercat s-o nemurească prin simboluri de piatră, dar nici unul dintre monumente nu se ridică la măreția victoriei din 1595. În 1980 marele spectacol popular desfășurat în cadrul Festivalului « Cîntarea României » s-a încheiat cu patetica dorință: « Vrem monument al lui Mihai la Călugăreni! ».

Un monument nou, pe măsura vremurilor noi, își are fără îndoială locul aici.

MIRCEA ALEXA

EDIFICIUL ROMAN

CU MOZAIC

● La 6 august 1983 s-a împlinit un sfert de veac de la descoperirea Edificiului roman cu mozaic din Tomis.

...Vara-i anotimpul arheologilor. Sub soarele arzător, ei despică palmă cu palmă pământul, îl răsfoiesc cu grijă și teamă, ca pe-o carte rară, șantierele lor constituindu-se în depozitarele unor tezaure

ce marchează momentele devenirii noastre. Întimplătoare sau căutate, asiduu, marile descoperiri arheologice din ultimele decenii au îmbogățit considerabil imaginea despre începuturile istorice ale poporului român. Nu de puține ori, cartea lor este deschisă de constructori; de felul în care aceștia știu să vadă un ciob ceramic, o monedă, un fragment de zidărie etc, apărute sub lopată și târnăcop sau în cupa excavatorului, depinde descifrarea unor taine păstrate secole și milenii sub pământ. Pentru

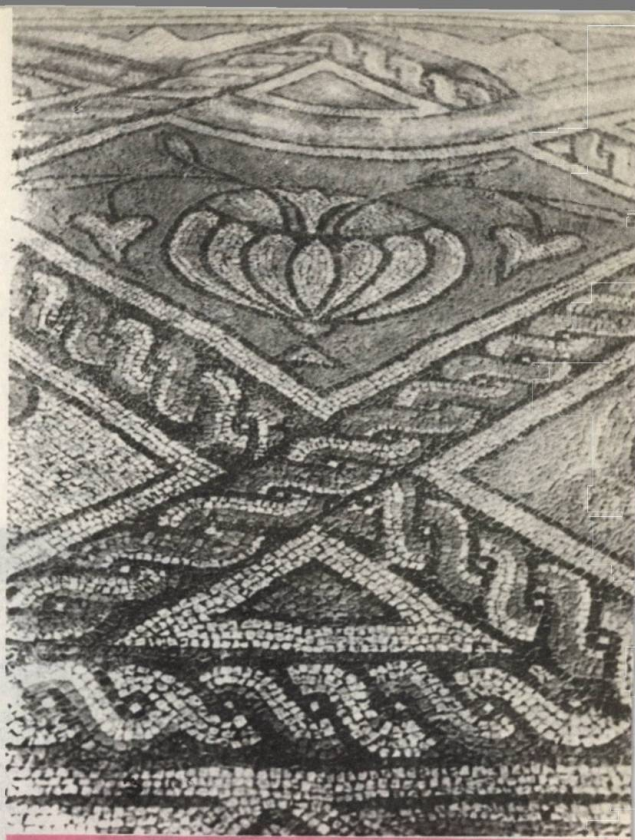
spațiul dobrogean, mai ales, constructorii sînt (sau trebuie să fie) întîii colaboratori ai arheologilor.

... August 1959. Pe faleză de vest a Constanței, în apropierea Pieței Ovidiu, de-acolo unde privirea îmbrățișează portul și întinderea albastră a mării, începuseră lucrările pentru fundația unui nou bloc de locuințe. La nici un metru de la suprafață, apar cărămizi de zid și fragmente de mozaic antic. Stop! Sosesc specialiștii Muzeului de arheologie. Săpăturile continuă în ritm încetinit. Descoperirea întrecă orice așteptări. Din nou, stop! Vestigiile romane ce apăreau la fiecare pas erau de prea mare importanță pentru a nu se renunța la planurile inițiale. În consens cu oamenii de știință, autoritățile locale dispun transformarea întregii zone în rezervă arheologică! Timp de un deceniu, aici șpaclul, lopata, măturica și roaba au luat locul excavatoarelor; e ca și cum s-ar fi încercat secarea unui lac doar cu o cană... Și, pentru prima oară, concomitent acestei munci sisifice, prin care se săpau și transportau zeci de tone de pămînt, începeau lucrările de conservare și restaurare. Așa s-a născut, a doua oară, *Edificiul roman cu mozaic*, pus în lumină și protejat de o construcție modernă din beton și sticlă. Aici, cu fiecare zi ce trecea, se pătrundea mai adînc în istorie, evidențiindu-se valoarea civilizației romane și contactele acesteia cu lumea geto-dacilor de la Pontul Euxin și Danubiu, de-a lungul a peste șase secole. Anual — mai ales vara — acest monument, socotit printre cele mai importante obiective istorice dobrogene, este cercetat și admirat de zeci de mii de vizitatori, din toate colțurile lumii. Specialiștii au demonstrat că aici era forumul; aici, între secolele III—VII e.n. pulsa viața civică, negătorească și de navigație a tomitanilor. În depozitele edificiului s-au găsit mărfuri provenind din Grecia și Asia Mică, din Italia și Arabia, precum și statuia lui Dionysos, zeul vegetației și-al vinului, și a lui Hermes, zeul comerțului, protector al drumurilor și mesager al zeilor... Aici am aflat de la arheologi că marea-i un ocean de informații...

Thalassa, thalassa! Thalassa, thalassa!

Primii au venit grecii din Milet, întemeind Tomisul, pe locul unei așezări geto-dacice, în secolul VI î.e.n., orașul dezvoltîndu-se treptat mai ales în epoca elenistică (sec. III—I î.e.n.), concurînd celelalte colonii grecești — Histria și Callatis. I-au urmat romanii, care în anul 29—28 î.e.n. pun stăpînire pe întreg teritoriul dintre Dunăre și Mare, pentru mai bine de șase veacuri; Tomisul capătă o poziție dominantă, pentru ca în secolul II e.n. să fie socotit o « strălucită metropolă ». Aici a fost exilat Ovidiu (primăvara anului 9 e.n.), petrecîndu-și printre tomitani ultimii opt ani de viață. Despre ei, poetul scria: « *Cu geții în amestec sînt grecii de pe-aice, / Dar geții cei războinici îi covîrșesc pe greci* ». Trist și însingurat, Ovidiu privește marea ca pe-un dușman, ce-l desparte de Italia-i însorită: « *Oriunde-ntorci privirea, vîzduh și apă numai, / Talazuri spumegate și nouri furtunoși, / Iar vîful cu vuiet cum vijiiie de tare! / De ce stăpin s-asculte nu știe-al mării val* »...

Poate de pe acest promontoriu se va fi uitat în zare și Ovidiu... Aici, peste aproape patru veacuri, pe talazul situat în fața cheiurilor portului antic, tomitanii aveau să ridice un mare complex arhitectonic ce constituia (în epoca împăratului Constantin cel Mare și a urmașilor săi) centrul bogatei și febrilei vieți social-economice și comerciale a orașului. O

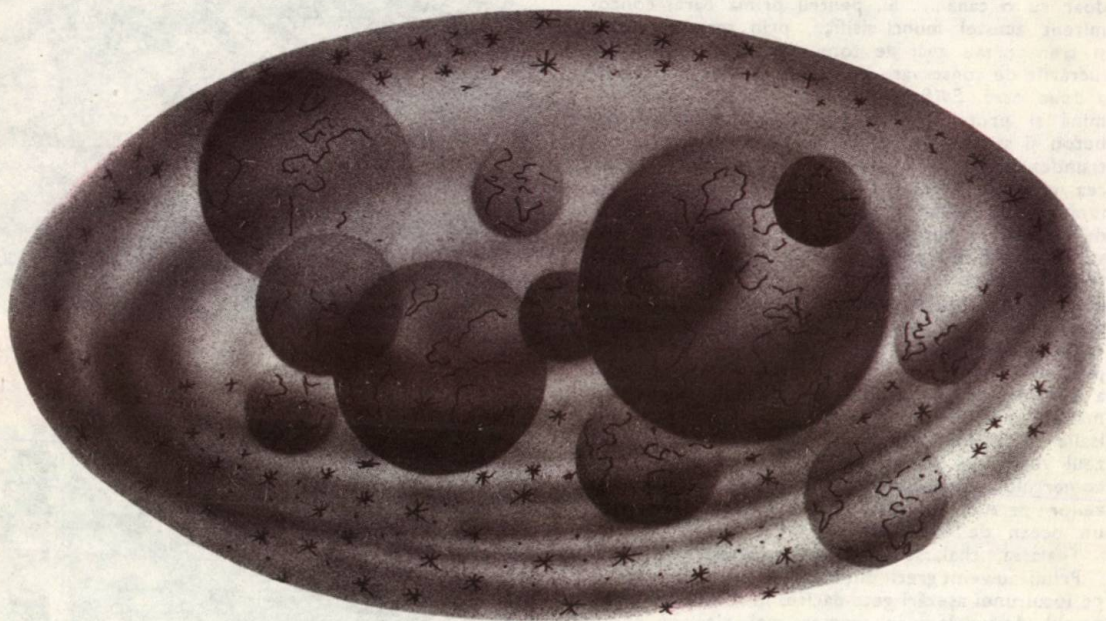
grandioasă construcție, ridicată pe patru terase, cu pereți ce au încă 8 m înălțime (pe latura de nord-vest), cu pilaștri și placaj cu marmură albă și colorată, înconjurînd o sală ce avea 100 m lungime și 20 m lățime, sub care se află 11 încăperi-magazii cu intrări masive, boltite.

Mozaicul acoperă toată podeaua sălii. Avea cam 2000 m², fiind unul dintre cele mai mari din întregul imperiu roman; s-a păstrat, perfect conservat și restaurat, doar un covor de cam 700 m², adică o treime din original. Îl poți descrie pe multe pagini (vezi ghidul lui Mihai Bucovală) și comportă numeroase considerații artistice; este superb realizat, din pietricele de rocă natural colorate (« tesserae »), în șapte culori și nuanțe (predomină negrul, roșul, verde-albăstrui și galbenul-bei), cu dimensiuni de 1—3 cm, într-o îmbinare armonică de motive geometrice și florale, distingîndu-se două mari registre:

chenarul lat de aproape 7 m și partea centrală cu cercuri înscrise în carouri. O adevărată operă de artă romană, unică în spațiul carpato-danubiano-pontic. Iar construcția modernă de preservare a acestui atît de important obiectiv istoric-arheologic (cu două nivele) este pe măsura valorii edificiului, devenit un muzeu în sine, cu piese arheologice descoperite în timpul săpăturilor: ancore de metal, amfore piriforme, lingouri de minereu de fier, statuete, bucăți de colofoniu și bitum, opaite și tipare de opaite, vase mici etc.

Totul (edificiul, aleea de acces și celelalte construcții antice de pe faleză) e o înălțătoare pagină de istorie multiseculară, în care descoperim cum au trăit, muncit și creat înaintașii noștri, ce și-au scăldat privirea în nemărginirea albastră.

VALENTIN HOSSU-LONGIN

Globul lui Coronelli

Cînd, cu exact trei secole în urmă, în anul 1684, Ludovic al XIV-lea semna la Paris ordinul de fondare a primei societăți de geografie din Europa, așa-numita « Academie Cosmografică a Argonautilor » la Veneția, un geograf pe nume Vicenzo Coronelli avea motiv de satisfacție. De ce? Pentru că numai cu un an în urmă, deci în 1683, două globuri gigantice, unul geografic, altul ceresc, executate de el printr-o muncă migăloasă, fuseseră depuse la curtea Regelui Soare, demonstrînd virtuțile unei profesii ce-și cerea dreptul la deplină recunoaștere oficială, într-o perioadă cînd se pregătea marea revoluție cartografică a secolului al XVIII-lea.

Mă afluam întîmplător la Paris cînd cele două superbe sfere înfățișînd, una mapamondul, cea-

laltă lumea astrilor — așa cum acestea erau cunoscute acum trei veacuri — erau expuse în marele hol de la parterul Centrului Cultural « Georges Pompidou ». Evenimentul — cum subliniau toate mijloacele de informare mass media — avea o semnificație aparte: după un periplu nu lipsit de aventuri, cele două globuri, adevărate opere de artă monumentală, dar nu mai puțin valoroase din punct de vedere documentar, apăreau pentru prima oară în fața marelui public. Pentru transportul și mai ales montarea lor aici (fiind vorba de piese voluminoase, cîntărind fiecare cam jumătate de tonă), organizatorii expoziției fuseseră nevoiți să asigure condiții speciale, ba chiar să aducă unele mici « retușuri » înseși masivei construcții din oțel și sticlă de pe Rue Beaubourg.

Fapt este că oricărui vizitator atent al expoziției, venit din România, globul geografic realizat de Coronelli pentru Ludovic al XIV-lea îi trezea, indiscutabil, un interes deosebit. Pentru că, așa cum aveam să constat urmărind planisferele realizate prin fotografiere și expuse pe un mare perete al sălii, spațiile unde locuiau românii, mai precis denumirile celor două reședințe de scaun ale Țării Românești (Valahia) și Moldovei, respectiv *Tirgoviste* și *Suceava*, figurau bine plasate în cadrul lanțului carpatic, conturat și el pe de-a-ntregul ca și Dunărea și riurile pe văile cărora de sute și sute de ani își ducea viața un popor, pe cit de harnic pe atât de viteaz, făcând parte, ca și francezii și italienii, din marea familie a popoarelor latine. Consemnare cu atât mai prețioasă, cu cit din datele explicative de pe panourile ce completau expoziția, ca și de altfel din filmul proiectat fără întrerupere pe un mic ecran, reieșea limpede că globul terestru pe care-l aveam în față reprezenta modelul la scară monumentală al unor globuri de dimensiuni mai mici realizate de același Coronelli, ce se bucurau de circulație, în vremea aceea, în multe orașe ale bătrânului continent.

Tocmai de aceea poate merită cunoscută și mica istorie a celor două globuri. Povestea începe, firesc, cu întrebarea: cine a fost creatorul lor? Vincenzo Coronelli s-a născut la 11 august 1650 la Veneția și a murit la 9 decembrie 1718, tot în orașul natal, «la masa de lucru» — cum notează biograful. După ce a făcut studii de astronomie, cosmografie și desen, a avut ideea de a deschide la Veneția un atelier cu un profil cu totul neobișnuit: confecționarea de mici globuri geografice și cerești menite să dea minților agere prilejul să călătorească nu doar cu mijloacele de transport pe care le oferea tehnica epocii ci și cu... imaginația. Cert este că în atelierul acela din orașul lagunelor se desfășura o activitate ce venea în întâmpinarea cerințelor de informare în materie de geografie, poate în primul rând a navigatorilor ce străbăteau mările și oceanele. Dar, erau desigur vizati și cei interesați în lărgirea schimburilor comerciale, ba, de ce nu, și cei dornici să aște pînă spre ce meridianese întindea lumea în care trăiau. În 1688, de pildă, Coronelli, împreună cu colaboratorii săi geografi, cartografi, desenatori, a făcut să apară o hartă a Americii de Nord, în 1689 una a Africii, iar în 1690 un atlas al lumii, cu hărți și texte explicative. Un colaborator a lui Coronelli, gravorul Jean Baptiste Nolin, publica la Paris, în 1716, o hartă înfățișînd exclusiv cursul Dunării, de la izvoare pînă în Deltă, pe care erau de asemenea consemnate și Țările Române: *Moldavie* și *Valachie*. Dar fama lui Coronelli o creaseră nu atât lucrările cartografice, cit globurile geografice și cerești pe care el le confecționa cu mare meșteșug și care erau achiziționate în toată Europa ca plăcute obiecte decorative de interior. Într-adevăr, din atelierul lui plecau în diferite țări globuri de cele mai diferite dimensiuni: unele cu un diametru de numai 11 cm — adevărate bibelouri —, altele cu diametrul de 47 cm, dar foarte multe și cu un ax de 1,08 m. Cu cit globurile erau mai mari, cu atât suprafața lor dădea posibilitatea aplicării unor desene și altor elemente decorative, care le făceau, evident, mai atractive.

Devenit cunoscut chiar și în cercurile nobiliare, Coronelli a primit în anul 1678 o comandă specială din partea Ducelui de Parma. Acesta i-a cerut să execute un glob geografic de dimensiuni neobișnuite pînă atunci, cu un diametru de 1,75 m. Coronelli a creat astfel un unicat pentru o personalitate care dispunea atît de spațiul necesar de adăpostire, cit și de sumele, desigur ridicate, care să răsplătească osteneala. Curînd după aceea, s-a întîmplat ca într-una din zile, Ducele de Parma să-l aibă ca oaspete în saloanele castelului său pe diplomatul francez Cesar d'Estrée. Acesta a fost atît de încîntat de globul așezat la loc de cinste în interiorul princiar, încît s-a hotărît să-i facă și el o comandă lui Coronelli. L-a rugat deci pe geograf să execute două globuri — unul geografic, altul ceresc, pe care să le ofere în dar regelui său, la înapoierea din misiune.

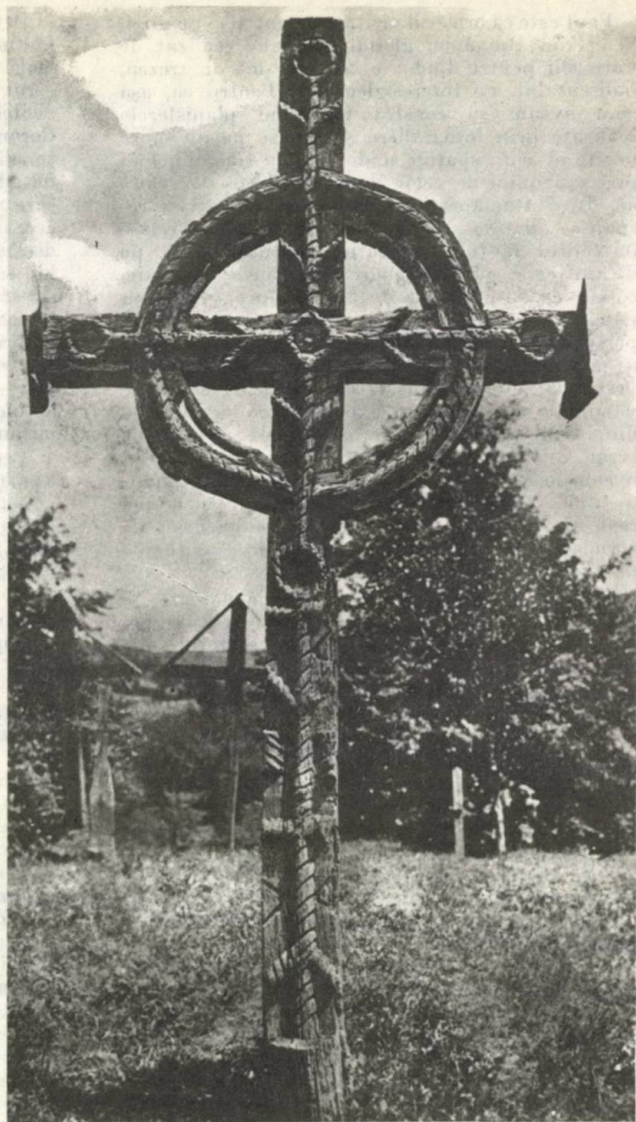
Așa a ajuns Vincenzo Coronelli să părăsească Veneția în 1691 și să se instaleze la Paris pe o perioadă de trei ani, pentru a da toată măsura talentului său în realizarea celor mai mari și mai frumoase globuri ce fuseseră create vreodată. Odată terminată, globurile au ajuns în cele din urmă la Curtea Regală, dar Ludovic al XIV-lea se pare că n-a prea făcut caz de ele.

După ce au stat depozitate vreo 20 de ani în niște încăperi imense de la Hôtel de Lionne, în 1722 au fost instalate la Biblioteca Regală din Palatul Marly, unde, abia în 1731 s-a amenajat un salon special, așa numitul «salon al globurilor». Au rămas acolo pînă la începutul secolului nostru, cînd li s-a creat un spațiu anume în serele castelului de la Versailles. De aici au fost ambalate și aduse «la vedere», în inima Parisului. Faptul că aceste două exponate de mare valoare muzeistică au stîrnit curiozitatea a sute de mii de vizitatori în cursul celor trei luni cit — părăsind temporar Versailles-ul — și-au etalat frumusețile la Centrul «Pompidou», nu e de mirare. Obișnuit cu micile globuri pe care, în toate țările, industria modernă le scoate în serie pentru uzul didactic, privitorul rămîne uimit în fața unor coloși cu diametru de aproape 4 metri (mai exact 3,88 m) la care nu știe ce să admire mai întîi: încîntătoarea ornamentație, viu colorată, desfășurată pe planșete de lemn pe care figurează cartografia și iconografia, cele 16 coloane de susținere sau cei 60 de metri de ghirlande decorative sugerînd flora și fauna marilor zone geografice...

Pe globul ceresc, restauratori de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea au avut grijă să adauge și planeta Uranus, descoperită în 1781. Alte «corecturi» și adăugiri s-ar fi putut aduce și globului geografic. Dar opera lui Coronelli își păstrează farmecul așa cum a conceput-o el. Și poate că nu e o simplă coincidență faptul că în timp ce un asemenea document de excepție privind geografia țărilor române era plimbat dintr-un palat în altul al Parisului, în Moldova, domnitorul Gheorghe Duca ridica la Iași amplul și monumentalul ansamblu arhitectonic Cetățuia, incluzînd și o sumptuoasă casă domnească, iar în Țara, Românească Constantin Brîncoveanu făcea din minăstirea de la Hurez și casa domnească din incintă cea mai reprezentativă și mai strălucită ctitorie a sa.

C. DARIE

FAPTELE DEVENIIRII NOASTRE

ROATA SOARELUI

Încă din anul 1928, Al. Tzigara Samurcaș considera că ansamblul caracterului geometric al ornamenticii lemnului este de obârșie tracă (v. « Izvoare de creștături ale țaranului român »), el perpetuându-se mai ales în acele *coloane cerești* de lemn, cu succedantele și simulacrele lor (stilpi, troițe, rugi) care păstrează în linii mari forme arhaice dintre cele mai variate și mai elocvente din punct de vedere

artistic. În anul 1972, Romulus Vulcănescu studiază (v. « Colonna Cerului », Editura Academiei R.S.R.) toate monumentele etno-culturale de acest tip și constată că ele prezintă — în timp și spațiu — structuri paralele și funcțiuni analoge în tot cuprinsul culturii populare române.

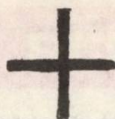
Analizând atent un astfel de produs al artei sătășii, monument votiv sub formă de cruce

numit și troiță crucială, putem să constatăm veridicitatea acestor afirmații, relativ ușor, nu însă înainte de a atrage atenția că analiza unui astfel de monument plurifigurativ se poate împotmoli în analogii și ipoteze datorită atât trecerii de la actual la trecutul foarte îndepărtat, cât și al trecerii de la concret la ipoteză. Ferindu-ne pe cât posibil de astfel de capcane, considerăm că cel puțin unele dintre elementele distincte pot fi determinate cu certitudine ca venind de peste milenii.

Piesa prezentată în imagine este pur și simplu spectaculoasă și provine din Maramureș, zonă

Roata valahă (soarele)

Roți solare scrijitate pe coloana cerului

ce a conservat cel mai bine principiile localnicilor în prelucrarea lemnului. Ea face parte dintre acele monumente care păstrează într-un mod pregnant motivele geometrizzante ale stilului dacic, ca substitut al arborelui cosmic.

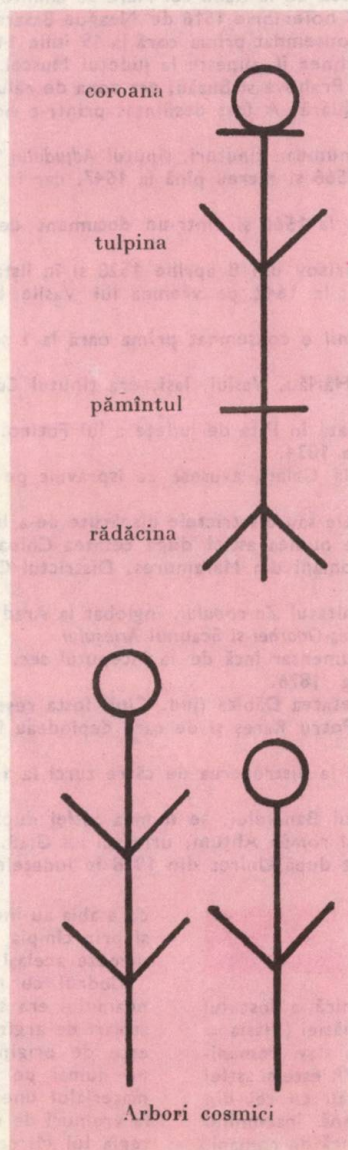
Aspectul general cruciform nu trebuie să ne conducă doar la un rost religios; trebuie să observăm în primul rând că monumentul, în ansamblul lui, poate fi redus la o cruce excrisă cerului (așa numita « roată valahă »), deci la forma clasică atribuită — dovedit — soarelui, luminii. Se pare deci că inițial monumentul reprezintă acest simbol utilizat în mitologia locală a daco-geților.

Numai astfel am putea interpreta după secole acest document stiliform sătesc, drept monument al luminii sacre a soarelui în cele trei ipostaze ale ei: solară, fulger ceresc sau foc terestru. Evolutiv, putem considera că peste fondul arhaic al miturilor trace, protomâne și apoi române, s-au suprapus treptat diferite influențe și contaminări (în legătură totuși cu respectivul substrat mitic) astfel că doar în ultimele secole forma stilpilor de mormint s-a definitivat sub influența creștinismului prin consacrată formă de « troiță », în accepțiunea actuală a acestui cuvint.

Drept amănunt, observăm la o primă vedere că pe « stilp », ca și pe brațele troiței s-a sculptat — multiplu, dar și în ansamblu, dînd ael aspect plurifigurativ — arborele cosmic terminat (iară, și de fiecare dată) prin roata solară. Putem remarca de asemenea că primul arbore cosmic sculptat apare ca ieșind direct din însăși lemnul stilpului. Deci totemul unui alt totem. Tot pe stilp — în afara motivului ornamental principal, considerat mai evoluat — apare unul dintre simulacrele primordiale ale soarelui: semnul crucii solare. Extrem de semnificativ este faptul că acest semn apare simplu incizat (vezi săgeata) așa cum o făceau dacii pe stilpii-coloană pe care își scrijeleau inscripțiile rituale și semnele lor mitice.

Ne oprim doar la semnalarea simbolurilor incifrate pe acest interesant monument funerar maramureșan, fără a intra în semnificația filosofică respectivă, dar nu înainte de a preciza că le-am trecut în revistă doar pe cele mai importante și mai ușor de descifrat.

SILVIU DRAGOMIR

Arbori cosmici

Știați... că?

● **ACONCAGUA** (Cerro Aconcagua) este cel mai înalt vulcan stins? Aflat în Cordillera del Limite din Anzii de Sud, cu altitudinea de 6.959 m, este totodată cel mai înalt vîrf de pe cele două continente americane, precum și de pe cele două emisfere vestică și australă!

● **ALBERT POINT** — stațiunea meteorologică din arhipelagul arctic canadian, înființată în anul 1950 în zona Dumb Bell Bay, pe țărmul insulei Ellesmere, este cel mai nordic punct al Terrei locuit permanent?

● **AMAZONUL** (Rio Amazonas) este fluviul cu cel mai mare debit din lume (212.377 m³/sec — debit maxim), deversînd în ocean 1/5 din apa dulce a planetei; el are cel mai mare număr de afluenți (15.000) și izvoarele situate la cea mai mare altitudine — 5.250 m!

● **ANGEL** (Salto de Angel) este cascada cu cea mai înaltă cădere de apă: 979m — 1.005 m; situată în sud-estul Venezuelei.

● **ANTARCTICA** — este continentul acoperit cu cea mai întinsă și mai groasă calotă de gheață (96%), are cea mai mare altitudine medie între celelalte continente (2.165 m), iar dacă s-ar topi întreaga cantitate de gheață nivelul oceanului planetar ar crește cu peste 50 m!

● **ATACAMA** (Desierto del Atacama) este regiunea în care s-a înregistrat cea mai îndelungată perioadă de secetă — prima ploaie după 400 de ani a căzut în 1971!

● **BAIKAL** este lacul cu cea mai mare adîncime — 1620 m. El reprezintă cel mai mare volum de apă dulce de pe pămînt (23.000 km³), a cincea parte din rezervele globului!

● **CARLSBAD CAVERNS** este peștera cu cea mai mare sală: « Big Room » — 1200 m lungime, 200 m lățime, 87 m înălțime.

Vechi județe din istoria țării

Alcătuirea celor mai vechi județe este legată de autoritatea unor conducători locali, care în veacurile de restriște ale istoriei poporului român, au pus temelia primelor formațiuni statale. Așa se explică de ce cuvântul *județ* (lat. *judicium*) avea în vechime sensul de *mai marele locului, căpetenie, guvernator, domn, principe, ocîrmuitor, biruitor, despuitor, jude, fruntaș, staroste, cneaz* și abia ulterior sensul de *împărțire administrativ-teritorială*. Voievozii descălecători de țară unificînd vechile cnezate și voievodate, au organizat județele punînd în fruntea lor un judeci sau județ, pîrcălab, căpitan, vornic sau ban, cu atribuțiuni administrative, militare și de judecată.

În Oltenia, prin părțile Tismanei era județul *Jaleșului*, străbătut de pîriul Jaleș, atestat prima dată într-un document din 1385 de la Dan I și ultima oară la 20 octombrie 1444 de Ioan de Hunedoara.

Județul *Motrului*, pe apa cu același nume, apare numai într-un document din 10 iunie 1415 de la Mircea cel Bătrîn.

Județul de *Baltă* menționat o singură dată în același act de la Ioan de Hunedoara, cuprindea satele Vadul Cumanilor, Blatnița, Saghicvâț, Pesticeva, Toporna și Sogoina, deci partea de sud a județelor Mehedinți și Dolj.

Într-un document din 3 mai 1502 de la Radu cel Mare se amintește județul *Gilortului*, pe apa cu același nume, menționat ultima dată la 3 noiembrie 1516 de Neagoe Basarab.

În Muntenia, județul *Pădureș*, consemnat prima oară la 19 iulie 1498 de Radu cel Mare, a existat pînă la începutul sec. XVII, cînd Radu Mihnea îl alipește la județul Muscel.

Județul *Săcuieni*, între județele Prahova și Buzău, era zona de refugiu a secuilor care găseau stăpînirea românească mai bună decît cea maghiară. A fost desființat printr-o hotărîre publicată în Monitorul Oficial din 1 ianuarie 1845.

În Moldova, unde județele se numeau ținuturi, ținutul *Adjudului* este pomenit în timpul lui Ștefăniță, Petru Rareș, în lista de județe din 1566 și mereu pînă la 1647, dar în lista de județe din 1684 a lui Miron Costin, nu mai apare.

Ținutul *Trotușului* din lista de la 1566 și dintr-un document de la 1655, nu mai apare în lista lui Miron Costin.

Ținutul *Horincei* apare într-un hrisov din 8 aprilie 1528 și în lista de la 1566. În 1591 nu mai exista.

Ținutul *Bîrladului* este pomenit la 1642, pe vremea lui Vasile Lupu, și nu mai apare în lista lui Miron Costin.

La sud de Tecuci, ținutul *Oltenii* e consemnat prima oară la 1 sept. 1435 și ultima dată la 17 martie 1529.

Situat între județele Roman, Hîrlău, Vaslui, Iași, era ținutul *Cărligătorei*, figurînd în lista de județe din 1819 a lui Dionisie Fotino.

Ținutul *Botoșani* apare prima dată în lista de județe a lui Fotino. Pe teritoriul lui fusese ținutul *Hîrlăului*, restrîns la 1819 și desființat la 1834.

Județul *Covurlui*, cu capitala la Galați, avusese ca ispravnic pe Al. Cuza. Se numea așa după riul Covurlui, cu etimologie cumană.

În Transilvania, dintre comitatele sau disctrictele dispărute de-a lungul istoriei, sînt: Districtul *Chioarului*, cu sediul la Șomcuța Mare. Se numea astfel după cetatea Chioarului, recunoscută la 1392 de regele Ungariei ca aparținînd voievozilor români din Maramureș. Districtul Chioarului a fost desființat prin legea stăpînirii habsburgice din 1876.

Tot atunci s-a desființat și comitatul *Zarandului*, înglobat la Arad și Hunedoara.

Pe la 1562 existau Scaunul *Mureș-Odorhei* și Scaunul *Arieșului*.

Comitatul *Crasnei* atestat documentar încă de la începutul sec. XIII și al *Solnocului de Mijloc* au fost înglobate la județul Sălaj, înființat la 1876.

Comitatul *Dobuca* cuprindea cetatea Dăbica (jud. Cluj) fosta reședință a lui Gelu și cetatea Ciceului posesiune a lui Ștefan cel Mare și Petru Rareș și de care depindeau în 1553 cîteva mici voievodate cu 58 de sate.

Comitatul *Cuvin* a existat pînă la distrugerea de către turci la 1551 a cetății Cuvin, fostă reședință a lui Glad.

Comitatul *Cenadului*, din vestul Banatului, se numea astfel după cetatea Cenad, clădită pe temeliiile urbei Morisena, reședința voievodului român Ahtum, urmașul lui Glad.

Județul *Tîrnavei* a fost împărțit după Unirea din 1918 în județele *Tîrnava Mare* și *Tîrnava Mică*.

VLAȘCA

Denumirea cu rezonanță de cronică a fostului județ **Vlașca** provine de la Codrii Vlășiei (Vlășia = Țara Vlahilor), după numele dat de slavi românilor, a căror prezență aci, în secolul VI, este și astfel confirmată. Acești codri se continuau cu cei din județul Teleorman (în limba cumană însemnînd **pădurea nebună**). Au fost evitați încă de romani,

care abia au încercat o pătrundere pe la gura Vedei și prin cîmpia Burnazului. Turcii au fost nevoiți să urmeze același drum.

Codrul cu rol istoric de leagăn și adăpost al neamului era simbolizat în vechea stemă prin trei stejari de argint cu rădăcini. Însuși cuvîntul **codru** este de origine dacică. I-a fost frate românului nu numai pe timp de pace, asigurîndu-i hrana și materialul unei întregi civilizații a lemnului, ci și la vremuri de restriște, ca factor de seamă în strategia lui Mircea, Radu de la Afumați (care-i **bate**

pe turci la Clejani și Grumazi), Mihai (Șerpătești, Călugăreni). Tot în Vlașca s-a dat în noiembrie 1916 marea bătălie de la Comana pentru despresurarea Bucureștilor, iar la Prunaru celebra șarjă de cavalerie.

Portul Giurgiu, al cărui nume a fost dat de corăbierii genovezi patronați de San Giorgio, asigură un comerț înfloritor cu Mediterana. A fost ocupat de turci la 1417 și a revenit românilor prin tratatul de la Adrianopole, în 1829. Atunci reședința județului a fost mutată de la Găești (actualmente în Dîmbovita), la Giurgiu.

În 1850 s-a defrișat pădurea pînă la o bătăie de pușcă de-a lungul drumurilor bînuite de haiduci și tilhari. Drumul București—Giurgiu în 1856 trecea Argeșul la Dărăști, unde se schimbau caii, a doua poștă era la Călugăreni, a treia la Padina, a patra la Puțul Miului, a cincea la Daia, sat cu nume la fel de vechi cu al împăratului roman Maximin Daia (305—313 e.n.), la origine fiu de țărani daci. Cuza a inițiat construirea (1860) primei șosele pietruite București—Copăceni—Călugăreni—Daia—Giurgiu. Tot sub Cuza (1865) s-a început prima cale ferată din țară București—Giurgiu.

Înainte de ultimului război mondial, județul **Vlașca**, împărțit în 7 plăși, cuprindea 237 sate și avea capitala în municipiul Giurgiu.

ROMAN

Fostul județ **Roman** s-a numit astfel după orașul capitală Roman, atestat într-un document din 30 martie 1392 de la Roman-Vodă, dar a cărui vechime se pierde în negura vremurilor, ceea ce i-a făcut pe unii istorici ca Benkö, Bising, Bonfiniu, Cantemir, Fotino, Wolf s.a. să presupună a fi fost întemeiat pe vremea lui Traian sau Claudiu.

Județul Roman a fost devastat în 1467 de armatele lui Matei Corvinul, care apoi a fost groaznic bătut de Ștefan cel Mare. Acesta, refăcînd cetatea arsă și viața economică a județului, și-a instalat aici tabăra în jurul căreia si-a concentrat oștile pentru a porni împotriva polonezilor atacatorului Ion Albert, pe care îi zdrobește în Codrîi Cosminului la 1497. Nu se mai știe unde a fost înmormîntată soția lui Roman-Vodă, Doamna Anastasia, mama lui Alexandru cel Bun, care după cum scrie Grigore Ureche, a înființat mitropolia de Roman, peste șase județe. Nu se mai știe nici strada pe care s-a tăiat capul luminat al lui Miron Costin.

Romanul a fost vremelnică reședință a mai multor domnitori. Poate de aceea reacțiunea împotriva mișcării husite a fost aici atît de eficientă. Din mulțimea breslelor ce însuflețeau viața economică a județului, mai cînuitate par pentru noi azi breasla calicilor sau a mișeilor, organizați în toată regula cu starostele lor, scutiți de dări și cu un statut juridic clar, dat printr-un uric, de la Ștefan cel Mare. Un alt document de la Mihai Racoviță atestă la 1718, aprilie 20, breasla ciocilor, compusă din 30 de oameni holtei, destinați pentru «astrucarea oaselor celor morți și periiți și mai ales a celor străini și nemernici». Cu starostele lor cu tot, depindeau de Episcopia de Roman, care îi administra, judeca și certa la trebuință. Erau și ei tot scutiți de dări către stat și de toate angaralele, iar slujitorilor domnești de orice rang ar fi fost ei nu le era permis să se amestece în afacerile lor.

RADU NIȚU

Sinaia

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2									
3									
4									
5									
6									
7									
8									
9									
10									

ORIZONTAL: 1) Vîrf la poalele căruia se află pitoreasca stațiune Sinaia, numele lui purtîndu-l și o pistă de schi lungă de 800 m — Valeria Adoroaie. 2) Piatra . . . , un alt vîrf care domină peisajul Sinaiei — Restaurant care se găsește în vecinătatea Mănăstirii Sinaia. 3) Tel! — Vilă cu o atmosferă intimă, așezată în Plaiul Cășeriei. 4) Tria! — Elena Nicola — Ramură. 5) Ochii artropodelor. 6) Vîrf cu . . . , cabană situată pe piscul cu același nume — Dînsul — Calapod. 7) Cea minerală de la Sinaia are multiple calități curative. — Probus lactat. 8) Cutter! — Nume masculin turcesc — Fir. 9) La Sinaia e pur și ozonat — Din neamul icenilor. 10) Cabană situată la altitudinea de 1525 m — Sf. . . . , punct turistic aflat la mică distanță de Sinaia.

VERTICAL: 1) . . . Dorului, pistă de schi lungă de 1180 m, care face legătura între Furnica și Valea Dorului — Poiana . . . , unul dintre obiectivele turistice care pot fi atinse plecînd din Sinaia (nom.). 2) Cascadă deosebit de pitorească din apropierea Sinaiei. 3) Curs! — Carp! — Margini de rînd! 4) Pinză orientală — Angela Andronic. 5) Izvorul . . . , motel și camping cu 80 de locuri — Încet. 6) Piscul . . . , cabană situată la altitudinea de 950 m, la care se poate ajunge după două ore de mers. 7) Lac în Suedia. 8) Pistă de schi sau potecă intens circulată, care unește Cota 1400 cu Sinaia. 9) Liliacul, Căprioara, Margareta sau Doina vî sau la dispoziție pentru a vî asigura un concediu plăcut la Sinaia (sing.) — Pielea feței. 10) Posed — Al doilea hotel ca mărime din Sinaia, posedînd multe dotări menite să satisfacă și cele mai exigente cerințe.

DICTIONAR: ICEN, NAC, ANN.

CICA și IANCU GOLDSTEIN

MUNTELE

Privești românească este dominată de munte, așa cum un cap mîndru înalță și împlinește frumusețea unei flinte. Pe statura armonioasă a peisajului țării, muntele ridică vastele-i tîmple de piatră, severa-i frunte de granit. Munții noștri încărcă de toate semnificațiile lor, stau la orizontul tuturor priveștilor românești cu întreita lor frumusețe: fizică, istorică și morală.

Căci muntele românesc a fost de totdeauna un munte uman, un munte bun și primitor. Nimic din spăimîntătoarele grandori sterile ale Himalaiei, Caucazului sau chiar Alpilor plini de demoniace dezlănțuiri. Carpații blîzi în primitoria lor sălbaticie, nu se izolează deasupra vremilor și ținuturilor de dedesubt într-o iarnă veșnică și inviolabilă, cum fac Alpii. Carpații noștri trec împreună cu toată țara de care sînt adînc solidari, trec pe rînd prin bucuriile și întristările celor patru anotimpuri. Munții noștri primesc pînă în cele mai înalte piscuri viața, pe care o adăpostesc și o păstrează. Așa — din cele mai adînci obîrșii ale istoriei și pînă astăzi. De cînd e primăvară pe aceste tîrmuri, turme de oi și turme de flori urcă din șesuri și iau cu asalt plaiurile munților. Iar în minunata lumină românească, seara se așează ca o stăpînă pe uriașa masă a munților plini de iarbă și oi. Pentru ca apoi toamna să-i umple cu duhul tristeții

noastre, că ne despărțim. Dar părăsim munții cum am părăsi pămîntii, ca să ne căutăm drum departe în viață, însă tot timpul cu gîndul întoarcerii și al revederii. Iarna, cei mai cutezători dintre noi îi cercetează în alba lor mușenie, sfîșind pîrtii cu schiurile... Oricînd, în tot timpul și pretutindeni, munții noștri au fost ai noștri, ne-au primit și ne-au oblăduit în bogata lor frumusețe. Unde atunci s-ar putea opri lauda cîntărețului? Pe ce masiv, sau în ce pisc ar putea poposi definitiv căutătorul frumuseții muntenesti? Din munții Banatului cu înălțimi rotunde, peste întristații munți ai Rodnei, și pînă sus, la nord, în neguroșii munți ai Bucovinei. Frumusețea, aceeași în imensa ei varietate, frumusețea muntelui românesc te însoțește și se preumblă cu tine, călătorule... Cum sună pretutindeni același grai, aceeași limbă pe care o înțelegi, așa, din masiv, din pisc în pisc, te întîmpină aceeași grăitoare frumusețe, cînd limpede, cînd întunecată, a muntelui mereu frumos.

Iată-ne deasupra Orșovei, pe Alionul ce străjuie vîltoarele Cazanelor. Faci un pas și treci în munții necercetați ai Cernei plini de răcoarea torentelor și plini de răcoarea legendelor lui Hercule. Aici, în păduri arhiseculare, sub cușme groase de pămînt răsturnat, dorm vecii ziduri de-ale dacilor bășinași. Din poieni afundate scapă-n luminișuri priviri peste Dunărea lucitoare. Și iar te pierzi în întunecimea codrilor străbătuți de sulitețe luminii, unde stăpînesc liniștea primordială și tăcerea cea dinainte de veacuri, liniște și singurătate zămisitoare de frumuseți. Doar un pas și ajungi în masivul Făgăraș, cu cel mai înalt pisc al Carpaților — Negoiul. Poți urca treptele de uriași ale Cleopatrei? Atunci îndrăznește și pune piciorul pe grumazul verde al Negoiului. Ca o tabără de corturi uriașe înșiruite în zare se duce spre limanurile Adriatiei, peste Serbia, departe, virfuri de munți albaștri. Sînt munții Rîmniceului, Gorjului și Mehedinților ce-și dau mîna peste Dunăre, cu alte clăbucete de munți prăvălitate spre sudul mediteranean... În stînga privești coboară în șesul Dunării oltene. În dreapta se respiră orașele și satele Ardealului, un Ardeal de vis înalt și luminos, acum parcă creat, deși călăuza ni-l amănunțește, pomenind nume vechi și scumpe: Făgăraș, Sibiu, Rășinari. Atunci te cuprinde setea de întreg pămîntul românesc, unul și unic prin frumusețea și întregimea lui, același în față, în spate, la dreapta, la stînga.

Din Negoi, după ce strîngi în ochi toată mătasea din șesul Ardealului, cobori să te odihnești la seninul lacului Căltun, ușor vălurat de neantul înălțimilor, aduse de pe tîrmuri unde încă stăruie nămeți de zăpadă. Aici, ciobanii proptiți în bite șuieră oile înșiruite pe brînele bătrîne. Un nou urcuș greu peste Lăițel și povîrnișul te duce singur la ochiul de iezor al Bilei, unde o luntre singuratică se răsfrînge în oglinda apelor îmbietoare la popas.

Dar să ne grăbim peste creasta Șerbota, gătita cu beteala albă a unei lungi cascade, peste Buteanu, peste vineții munți ai Argeșului domnesc, dincolo de feerica privești ce se deschide de pe Giuvalea peste Sîntile și Strunga, la Omu și la masivul Bucegilor. Cărarea te duce prin fostele poteci grănițarești. În vale castele străjuiesc trecători: Turnu-Roșu, Posada, Rîșnov, Bran. Sus, piscurile țin mai mult de cer decît de pămînt, aninate în văzduhul de cleștar al verii. Nămeții de blocuri, babe răznite, zmei zburliți și zgripturoi de piatră cu colți și ferăstraie înfipite în adîncimile de azur.

Jepii, de-o parte... Zimții nemilostivi ai Morarului de cealaltă parte făcuți parcă numai cerbii să alerge peste ei. Bucegii ascund cele mai puternice frumuseți de munți adevărați, cu prăpăstii ametoare, cleanțuri, turle și seninări, clădării de stînci monumentale, tăiate în cele mai fantastice arături... Un singur munte afară de pierduții Gheorgheni și Lacul Roșu, un singur munte mai înaltă asemenea cetăți și turnuri, stînci tăiate în piloane, domuri și catedrale: este Ciucașul din alăturatul masiv al Buzăului. Cine urcă Ciucașul din latura de către Transilvania, dinspre Zizin, va fi răsplătit de toată osteneala, prin priveliștea de o înspăimîntătoare grandoare a năruirii. Aici stau înfipte faimoasele natre, uriașe obeliscuri puse la intrarea de sus a muntelui Ciucaș, veșnic bătut de furtuni. De pe Ciucaș, privirile se revarsă în șesul transilvan, spre cele șapte sate și cîmpia plină de belșug ce urcă în zare, ca un orizont al unei nesfîrșite mări... În fund, siluete mohorîte de munți, Munții Apuseni... Dar dacă mergem așa, nu am mai sfîrși. Să ne uităm numai spre munții Moldovei, în unghiul cărora sihăstrește Ceahlăul și făcînd un pas de zmeu să punem piciorul pe unul din cei mai frumoși munți românești: pe Piatra Craiului, totdeauna albastră, chiar cînd o întunecă vremea rea, Piatra scumpă de frumuseți firești și de priveliști fără de opreliște... Pentru mine Piatra Craiului are un har deosebit... Seara, sus pe șaua ei, îngustă cît să stai călare, cu picioarele atîrnînd în cele două povrînișuri de prăpastie, simțeam cele mai pure daruri și tainice avînturi, țintuit acolo de o piatră dragă, departe de lume, mai presus de o neagră învolburare de munți unduind ca valurile unei mări încremenite.

Ei dar să ajungem la sfîrșitul vorbirii. Cum să lăsăm Retezatul? Chintesența munților, limanul vulturilor din toți Balcanii, cetatea caprelor negre?

împărăției frumuseților Retezatului. De aici, pe firul a cinci văi care radiază împrejur poți în aceeași zi să ajungi și să te înapoiezi la piscul Peleaga, în altă zi la piscul Retezat, în alta la lacul Galeș sau la lacul Bucura și la alte nenumărate locuri de o nespusă frumusețe. Retezatul este un cheag muntos de piatră, un masiv lung ca de 40 de km și lat cam tot atît, așezat deasupra Petroșanilor, la partea de apus a Transilvaniei, în gura Tării Hațegului, acel ținut ce se deschide spre faimoasa poartă transilvană. Acest masiv sfîrtecat de cataclismele erelor vulcanice și apoi sfărîmat de zvîrcolirile erei glaciare, plin de ape, de șipote, de izvoare, cu cele mai mari și mai frumoase iezere de munte din cîte avem, acest masiv al Retezatului are o originalitate de o grandoare și o sălbăcie neîntrecute. Spre văile celor cinci spinări de munte ce-l alcătuiesc a curs și a încremenit în prăvălire o cascadă uriașă de pietre și stînci, de verdeața mușchiului. Potopul de bolovani și morene vărsat de sus, din creastă, e fantastic. Acolo, între piscuri, la peste 2100 m odihnesc în rîpele lor de atlas și moar lacurile Galeș și Bucura cu suprafața de kilometri pătrați. Aici jocul luminii și al umbrei își desfășoară cozile de păn de dimineață pînă noaptea. Apele își schimbă din oră în oră lungile lor veșminte după culoarea vremii, de la verdele solz de crap din revărsatul zorilor, la azurul amiezii și pînă la trena de un verde de jad profund, cu care lacul se gătește pentru sărbătoarea serii și pentru primirea stelelor. Aceste lacuri sînt bogate în păstrăvi, care în amurg se perindă cîrduri-cîrduri urcînd spre mal din afundurile de smoală ale craterului de apă. Iar dacă ieși spre coastă nu îndrăznești să calci pe mîndrețea pajiștilor roșii de smîrdar, rododendron cu flori vărsate ca un singe de voinic pe toate fețele muntelui. Și iată, fără veste și fără sfială acolo sus, pe zare, crește în clar-obscurul măritor ca un cleștar, o siluetă neclintită de colos, negru, mîndru, înălțat pe picioarele dinainte. Nu te privește pe tine călătorul. El privește frumusețile lui Dumnezeu și ale țării, prin care noi trecem în vale cocoșați sub povara nopții ce se lasă și ne gonește spre casă.

VASILE VOICULESCU

Textul unei cuvîntări rostită la Radio în anul 1938

...Aproape singurul masiv în Europa unde se mai păstrează Pinus Cembra, vestitul pin pe cale de dispariție în lume. Despre Retezat s-a creat o legendă, că este un masiv la care se ajunge și în care se străbate prea greu... Nimic adevărat. Din gara Pui, de pe linia Petroșani, urci la Băleia, casă de oaspeți în Retezat, cu automobilul. Iar din gara Băești, cu o trăsuriică ești într-un ceas în satul Nucșoara, de unde cu piciorul, pe o cărare ușoară, în patru ceasuri ajungi la casa Pietrele unde te așteaptă un confort nebănuit la 1400—1500 m înălțime. Cine stă la casa Pietrele, stă la marginea

ODOBESCU

periplu năsăudean

Istoria noastră literară reține un fapt îndeobște cunoscut: în vara anului 1894, scriitorul Al. Odobescu face o călătorie la Bistrița-Năsăud și de aici la Sîngeorz-Băi, la invitația prietenului și colaboratorului său, profesorul năsăudean Vasile Gr. Borgovan (1850—1926). Pentru biografia autorului lui «Pseudo-kinegeticos» adevărata biografie care nu s-a scris încă, acest popas ardelean al scriitorului nu este deloc lipsit de interes.

Încă din toamna anului 1890, Odobescu începuse colaborarea cu eminentul pedagog și om de școală ardelean, colaborare care se desfășoară pe terenul util al elaborării unor manuale destinate «usului primar». Scriitorul era și directorul Școlii normale superioare din București și, în această privință, experiența unui slujitor cu activitate îndelungată al catedrei îi era nu numai necesară, ci și utilă.

Iată-l așadar pe Odobescu, într-una din zilele însoțite ale lui iulie 1894, într-un splendid costum alb de voiaj, descinzând pe meleagurile pline de pitoresc și de poezie ale Năsăudului. Pentru omul de cincizeci de ani, înzestrat cu o neobișnuită forță și vigoare fizică, dar cu nervii zdruncinați, călătoria aceasta, am zice, de agrement, n-a fost obositoare. Drumul de la Cluj la Bistrița a fost plin de neprevăzut, mai ales, că după mărturisirea scriitorului, trenul de pasageri, «nu mergea mai repede decît o trăsură cu doi cai buni», iar privilegiile se cereau admirate în voie. După alte patru ore de mers cu trăsura, Odobescu sosește la Sîngeorz-Băi, unde este așteptat și primit cu bunc oficii de către familia V. Gr. Borgovan.

Decorul năsăudean îi lasă la început scriitorului o frumoasă impresie. Natura sălbatecă, aerul proaspăt și răcoros care îi inundă pieptul, farmecul locurilor pline de vegetație, lipsite de zgomotul și animația capitalei, dau scriitorului o senzație plăcută de liniște și reconfort. Curînd are să-și găsească «o căscioară de birne vâruite», așezată pe înălțimi, între brazi, unde «priveliștea și aerul sînt delicioase», cum va mărturisi într-o scrisoare, adresată soției sale Sașa, datată marți 11/23 iulie 1894. Din aceeași scrisoare aflăm că «de mine voi începe cu Borgovan să lucrez la «cartea noastră de citire pentru copii», colaborare pe care o întrevăd cu optimism, condițiile fiind «propice pentru acest gen de sport, cum ar zice Ioana noastră» (n.n. fîica scriitorului).

Peisajul îi amintește de cel de pe Valea Argeșului, întrucîtva asemănător, cu deosebire că albia Someșului se găsește într-o vale învecinată, la distanța de 1 km de băi. Apa, cu tot mirosul ei sulfuros și gustul ei sărat, o găsește «potabilă», la fel de bună ca borvizul.

Problema care pare a-l frămînta cel mai mult însă este modalitatea în care să-și amenajeze camera și, lipsindu-i aici confortul din București, își

improvizază un birou, pe care își aranjează, între altele și câteva suveniruri de familie și își procură un dulap de haine. Fire comodă, scriitorul se descurcă greu, lipsindu-i simțul practic, dar la urma urmei se amuză singur de «aceste mici mizerii» pe care este nevoit să le suporte. Clima îi se pare mai mult temperată. Dimineața, după ploaie, contemplă imenșii nori de ceață care cufundă singurătățile munților, se simte bine și exclamă ardelenește «Îmi place tare aici!»

La 19 iulie 1894; Odobescu se confesează soției într-o nouă scrisoare: «timpul mi-l petrec agreabil, grație locului care este agreabil și relațiilor cu oameni cumsecade, toți românii din Transilvania care s-au reunit aici și cu care petrec lungi ore de conversație despre lucruri interesante.»

În ziua următoare, autorul «Doamnei Chiajna», participă la o excursie în grup în masivul Rodnei, unde întâlnește pe mai vechiul și vîrstnicul său prieten și coleg de academie, savantul botanist Florian Porcius, care face întregului grup o primire neașteptat de cordială.

Odobescu se simte bine la Sîngeorz-Băi, atmosfera din stațiune îl odihnește. Citește, lucrează la manualul proiectat împreună cu V. Gr. Borgovan, se gîndește la un altul, de gramatică pentru cursul primar, cutreieră zîlnic pe jos mai mulți kilometri, stă ceasuri întregi cufundat în mijlocul naturii și serile întocmește regulat corespondența cu soția aflată la București.

Un spectacol pitoresc, la care scriitorului îi este dat să asiste, se leagă de ziua în care întreaga populație din localitate, înveșmîntată în frumoase costume naționale, vine să viziteze băile. Entuziasmat, scriitorul contemplă tabloul în care... «tărani și tărăncile, de la oamenii cei mai în vîrstă, pînă la copiii cei mai mici, se grupaseră grațios pe această largă pantă, pînă la pavilionul din vîrf. Era splendid să vezi atîți tărani români, atît de curați, atît de potriviți, reușiți pașnic, într-o priveliște atît de pitorească» (scrisoare din 12/24 iulie 1894 — «Convorbiri literare» nr. 7—9, iulie-septembrie 1934, p. 720).

În boema sa reședință de la Sîngeorz, Odobescu organizează o agapă colegială, în cinstea prietenilor și cunoștințelor sale de aici, avînd ca invitați de onoare pe colegul academician întîlnit pe Rodna și pe rudele apropiate ale acestuia. Scriitorul pare a fi uitat tribulațiile materiale și sufletești prin care trecuse în ultimul timp. Este un fermecător amfitrion, împărțind zîmbete și amabilități tuturor, seara este reconfortantă pentru toată lumea.

Zilele următoare, Odobescu participă la o nouă ascensiune montană în masivul Rotunda... dar culmea a fost ascensiunea Rotundeii, pe un vast zig-zag, ale cărui coaste ne luau, fiecare cite o jumătate de oră de urcat, de traversat pădurile seculare de brazi și de zadii, de o circumferință

colosală; de-o parte prăpăstii împădurite, de cealaltă, pante urcînd aproape în unghi drept. Se vedeau adîncimile înspăimîntătoare, șoseaua pe unde trecusem cu o jumătate de oră mai devreme. După două ore de urcuș eram în vîrf.» (scrisoare din 12—24 august 1894, publicată în «Convorbiri literare», nr. cit.) Și de data aceasta, scriitorul este privat de satisfacțiile urcușului cu piciorul, căci cele trei trăsuri, dintre care una a institutorului Domide din Singeorz, în care era găzduit Odobescu, erau suficient de încăpătoare și apoi... așa era moda.

Splendorile peisajului montan fascinează ochii excursioniștilor, care poposesc îndelung și încearcă să admire panorama înălțimilor, unică, irepetabilă în marele circuit al naturii. Impresiile de drumetrie vor fi numeroase și se vor sedimenta adînc în sufletul scriitorului.

Luni, 15/27 august 1894, Odobescu părăsește meleagurile născădune «pe un timp superb, care mă face să regret mult că părăsesc această localitate»... În drum spre București, prozatorul revede orașul Bistrița, asistă la tradiționalul bilei de vară din a doua jumătate a lunii august, este impresionat de frumusețea portului țărănesc și a dansurilor populare din părțile locului, asistă la o improvizatie teatrală, fiind înconjurat cu toată atenția de către oficialități, de respectul și prețuirea numeroaselor sale cunoștințe.

Popasul ardelean din 1894 al lui Odobescu, reprezintă o contribuție meritorie la lărgirea contactelor de cultură între cele două provincii românești la îmbogățirea fondului de spiritualitate comunal acestora, manifestat în fructuoasa colaborare, în linia editării de manuale școlare a celor doi străluciți oameni de cultură și militanți ai învățămîntului românesc.

Totodată, contactul cu natura atît de pitorească, cu oamenii atît de fermecători și de ospitalieri ai Transilvaniei, vor contribui hotărîtor la lărgirea fondului de cunoaștere al scriitorului.

ELENA N. POPA

M. R. Paraschivescu la Vălenii de Munte

Debutul literar al lui Miron Radu Paraschivescu are loc în 1929, în coloanele minusculei reviste «Povestea», editată la Vălenii de Munte de Jean Marinescu-Predealu (n.n. — pseudonimul literar al învățătorului Ion Marinescu) din comuna Predeal-Sărari, județul Prahova, cu sonetul «Iubire», semnat Emil Soare, debut despre care autorul «Cintecelor țigănești» se mărturisea într-o autobiografie, publicată postum, în 1971: «...întîia revistă în care mi-am văzut numele tipărit sub primele versuri apărea din pasiunea pentru poezie a unui tînr învățător dintr-un sat de lîngă Văleni: abia în vîrstă de 20 de ani, Ion Marinescu din Predeal-Sărari edita prin 1926, la tipografia lui

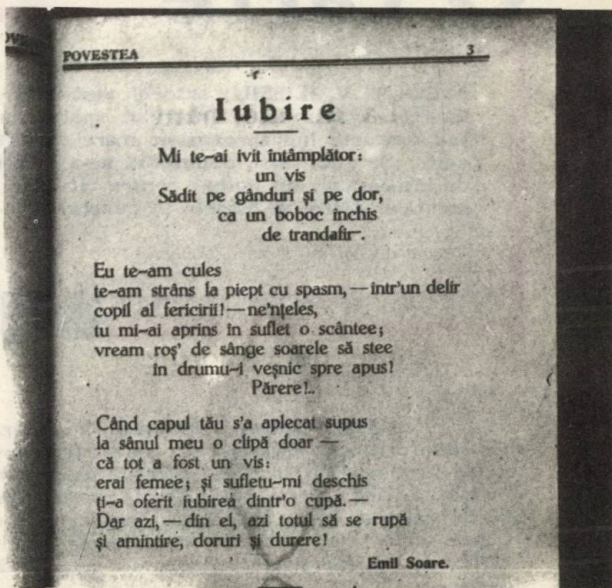
SCRITORII ȘI ȚARA

Neculai Iorga din Văleni, o revistă, «Povestea», din care au apărut, în total două numere și ai cărei colaboratori erau directorul ei și subsemnatul» (M.R.P. «Autobiografie», «România literară», nr. 9, joi, 25 II 1971 p. 6).

Mai întîii se cuvine să facem o precizare de ordin bibliografic. Revista «Povestea» apare în realitate cu trei ani mai tîrziu, în 1929, al doilea număr al revistei fiind dublu.

Prietenia lui M.R.P. cu redactorul «Poveștii», modestul învățător și animator cultural din Predeal-Sărari se întinde în vreme, timp de aproape o jumătate de veac. Septuagenar astăzi, cu domiciliul în orașul Vălenii de Munte, Jean Marinescu-Predealu ne mărturisește: «Miron Radu Paraschivescu venea deseori la Predeal-Sărari, atras de farmecul pitoresc al meleagurilor de pe Valea Teleajenului. Întîlnirile noastre aveau loc, uneori, la mine acasă, alteori ne întîlneam la școala primară din satul Predeal, unde eram învățător și unde în zilele de sărbătoare, se organizau festivități, la care participam împreună cu M.R.P. Exuberantul lui optimism îl apropia de întregul anturaj al satului.

Natura pitorească a locurilor cu livezile încărcate de rod și miros de fructe ce-i aminteau grădinile pline de misterios farmec ale copilăriei, cu văile fertile, unduindu-și rodul verii în bătaia soarelui torid, cu liniștea înfiorată a pădurii, în care deseori îi plăcea să poposească, ascultînd cîntarea șoptită a firii, îi vor crea autorului «Laudelor» și «Cintecelor țigănești» clipe de adevărat entuziasm sufletesc dîndu-i senzația de liniște și reconfortare atît de necesară creației și-l vor determina să ia hotărîrea de a se stabili în primăvara lui 1956 în comuna Predeal-Sărari. În acest scop poetul face demersuri pentru cumpărarea caselor Coman și Mateescu, ultima, un imobil încăpător, încadrat într-un peisaj în care natura își păstrează nealterate sâl-

bătăcie și frumusețea. Clădirea nu este, din păcate, terminată, fapt care îngreunează realizarea intențiilor poetului.

În scrisoarea adresată lui Jean Marinescu-Predealu, intervine pe lângă corespondentul său, solicitându-i să-l sprijine, alături de proprietar în terminarea construcției.

Iată textul acestei scrisori inedite care probează odată mai mult o îndelungată și trainică prietenie, păstrată în timp dincolo de trecătoarele și nestărnicele furtuni ale vieții:

11 mai 1956

București

Dragă Jean,

Îți mulțumesc pentru toată osteneala și pentru rezultatele pe care mi le comunică. Bineînțeles, mă grăbesc să-ți răspund că, între cele două case, m-am decis, după cifrele pe care mi le comunică, pentru a lui Mateescu. Ce e nou de la început, e mai bun și mai sănătos decât ce e cirpit. Așa că tu anunță-l pe Coman că am renunțat la casa lui.

Aș vrea să vin însă iarăși la Predeal ca să tratez cu Mateescu dacă n-ar putea el, ca unul care a început construcția și deci are legături cu meșterii și cu sursele de material, să supravegheze și să organizeze continuarea lucrărilor. Tu, dacă vrei, interesează-te la el, despre acest lucru.

Înțelegi că eu, care nu cunosc lumea de acolo afară de tine și nici n-am clădit case-n viața mea, nu aș putea să mă descurc prea ușor.

Cred că pe la sfârșitul lunii mai voi putea da iar o fugă pînă la tine. Te voi anunța telegrafic.

Pînă atunci, încă odată, multe mulțumiri și salutări soției tale de la

Miron și Mariana Paraschivescu

P.S. Spune-i lui Mateescu că aș fi dispus, cînd vin să-i și las banii necesari pentru continuarea

lucrărilor. Iar pentru concursul pe care mi l-ar da, de asemenea — înțeleg să-i plătesc ceva în plus. Ți-aș cere și ție lucrul acesta, dar nu știu dacă ai avea răgazul să te ocupi de arhitectură, pe cînd el, avînd interesul să vîndă și să ia banii cît mai repede (pînă-n noiembrie i-aș putea, cred, achita integral) cred că s-ar putea ocupa de asta.

Cu mulțumiri și recunoștință,
Miron

Ideea poetului de a se stabili la Predeal-Sărari nu s-a materializat însă și în vara anului 1956, M.R.P. va reveni la Vălenii de Munte, orașul copilăriei și al primelor amintiri, în casa din strada Abatorului nr. 5, pe care o va cumpăra de la moștenitorii Manta (vezi actul nr. 821/524 din 17 octombrie 1956), devenită de-a lungul a aproape un deceniu și jumătate lăcaș al Poeziei în care, deseori poposeau întru oficiere tineri debutanți în ale scrisului, colegi din vechile generații. Poetul a știut totdeauna să fie gazdă bună tuturor plimbîndu-și oaspeții pe străzi călcate cîndva de pașii lui Iorga, citindu-le versuri, ori ascultîndu-i, depănînd proiecte literare ori amintiri, sfătuiindu-i și oferindu-le mai presus de orice căldura unui mare suflet înțelegător.

Ce au însemnat Vălenii de Munte în viața lui M.R.P.?

Copilăria și adolescența cu visurile lor, fiorul primelor iubiri, mama Leana și Nicu Savului, prietenia cu Jean Marinescu-Predealu și revista « Povestea », cerul tulburător de senin al verii și amurgurile ei însingurate, unduirea domoală a Teleajenului și mirosul parfumat al gutuiilor, zborul grăbit al cocorilor îmbrățișînd zările sudului...

MARIUS POP

O carte

NICOLAE V. ILIEȘIU, autorul vestitului de-acum „Apilarnil”, se numără printre cei care (o arătam și în interviul apărut nu demult în revista noastră) au avut bucuria să-l cunoască îndeaproape pe marele scriitor Liviu Rebreanu. Cîndva gazetar el însuși, editor de publicații, domnia sa ne-a încredințat aceste însemnări evocatoare, deosebit de interesante nu numai pentru cititorul obișnuit, dar și pentru cercetătorul de documente literare, de istorie în general.

autobiografică

În anul 1919 apărea la București, în editura « Alcalay & Co. » cartea lui Liviu Rebreanu « Calvarul ». Este o istorie romanțată dar autentică a vieții pline de privațiuni, de zbucium și incertitudine existențială din timpul războiului de întregire, cu referire la perioada ocupației germane în București și în Țara Românească, cînd sufletul, conștiința de român ardelean și demnitatea de om ale lui Liviu Rebreanu nu au fost cel mai mult lovite prin atacuri veninoase de clevetiri și zvonuri iresponsabile ale celor care pescuiau în apele tulburi ale războiului. Autobiografia lui Liviu Rebreanu din acest timp (1917—1919) transpune în « Calvarul » cea mai sinceră mărturisire a frământărilor sale sufletești, ajunse pînă la limita actului de disperare

Scritorul era supus insinuărilor de a fi fost în serviciul ocupanților și spionul germanilor, austrieilor și maghiarilor în timpul refugului său în Moldova. Nimeni n-a îndrăznit să-i aducă direct o astfel de acuzație. Dar zvonurile și șoaptele de cafea și la colț de stradă i-au produs mari suferințe, trebuind să-și ascundă neliniștea și durerea în « taințele inimii » lui. O spune întocmai, în prefața cărții intitulată semnificativ « Avertisment » : « Războiul este o tragedie uriașă alcătuită dintr-o complexitate de tragedii mărunte. Cite milioane de oameni a înghițit măcelul, atâtea milioane de drame a stîrnit în lume, unele zdrobind numai trupurile, altele strivind sufletele. Și poate că cele mai tăcute, ascunse, zăvorâte în taințele inimii, au fost cele mai cumplite. Gloanțele, obuzele și toate uneltele născocite spre a omorî cît mai mulți oameni, au cel puțin silința de a ucide repede, de-a sfîrși mai curînd chinurile trupesti ; pe cînd suferințele sufletești rod îndelung temelia vieții, ca o ceată de carii flămînzi, pînă ce izbutesc s-o sfărîme ».

« Avertismentul » din « Calvarul » este datat martie 1919. La cîteva luni de la apariție, la 21 noiembrie 1919, autorul oferea un volum prietenului său din copilărie, Darius Pop (plecat și el din Transilvania, după ce a trecut prin temnițele Szeghedinului, plătind tribut pentru sentimentele și dîrzenia lui de român, pentru a se înrola apoi în armata română), pe pagina cu numărul 9 scriindu-i următoarele : « Prietenului scump Darius Pop, în amintirea întîiei lui vizite la București ca inspector » 21.XI.1919 București, Liviu Rebreanu ».

Mulți ani mai tîrziu (6 martie 1956), trecînd prin Cluj, l-am întîlnit pe Darius Pop la Societatea Compozitorilor, al cărui membru activ era. Vorbind cu durere de timpuria moarte a lui Liviu Rebreanu, la 59 de ani (în 1944), torcînd caierul amintirilor, Darius Pop mi-a arătat volumul cu dedicație, mărturisindu-mi că a fost prezent la București în perioada uneltirilor împotriva lui Rebreanu și că personal a luat parte la ușurarea suferințelor lui morale. Cartea conține, la pagina 236, o însemnare olografă a lui Darius Pop. Este un epilog mai mult decît util pentru a înțelege starea de spirit a eroului din « Calvarul » — care nu este altul decît însuși autorul romanului, Liviu Rebreanu — aflat la sfîrșitul puterilor, dar cu conștiința împăcată și pură. În fața revolverului, ca ultimă soluție, judecata lui oscilează ca într-o poziție de echilibru, de cum-pănă, rostind întîrziat dar lucid la pragul unui destin hotărîtor :

« De ce n-o mai fi rece revolverul? ... Pun gura țevii la tîmplă și nu e rece. Mîngii trăgaciul și nu e rece » ...

« Acum o apăsare ușoară mă mai desparte » ...

« Acum sînt pe pragul dintre două lumi » ...

« Acum ... »

După acest sfîrșit din « Calvarul », Darius Pop a însemnat aceste rînduri :

« E povestea lui Rebreanu. Care continuă. A plecat la Chișinău, unde a fost bătut de studenți. Pe urmă cîțiva oameni de seamă i-au luat apărarea și ura stîrnită contra lui s-a mai potolit. În 1918 — decembrie — am revenit și eu la București. Primul meu drum a fost la el și l-am invitat la o partidă de biliard sub Louvre (sub hotelul Louvre), dar Fany, nevasta lui, s-a opus categoric să iasă ziua în lume ; se temea de studenți. Am liniștit-o că fiind cu mine nu i se poate întîmpla nimic, eu fiind îmbrăcat în uniformă de ofițer de Vînători de Munte. Așa l-am scos zilnic la plimbări și a reluat contactul cu lumea bucureșteană care l-a reprimat apoi, după ce s-a convins că niște colegi ticăloși și fără scrupule l-au adus în situația pe care și-o descrie el în « Calvarul ».

Cluj, 1 octombrie 1955
Darius Pop

Mărturia lui Darius Pop este categorică și încheie un capitol zbuciumat din viața lui Liviu Rebreanu. Episodul descris în « Calvarul » nu se referă numai la viața romancierului. Este bogat în referințe, analize și învățăminte și pentru istoricii și cercetătorii de azi și de mîine care se ocupă de moravurile epocilor, pentru dreapta drămuire a adevărului adevărat.

«FINUL PEPELEI» — la Brașov

Vatră de străveche cultură românească, lăcaș de popas și refugiu pentru frații de peste munți, Șcheii Brașovului include în biografia sa istorică formată în contextul legăturilor cu Muntenia și Moldova și prezența neobositului «fin al Pezelei cel istet ca un proverb» — cum îl caracteriza marele Eminescu — trubadur al meștegurilor românești alergând cu pana și condeiul să găsească noi flori ale armoniei în cugetele neamului, valori de «inimă albastră» grefate pe o îndelungă experiență a filozofiei populare.

Scenă deschisă celor peste 8 000 de munteni veniți în viltorea evenimentelor prilejuite de mișcarea revoluționară a lui Tudor Vladimirescu, Brașovul avea să găzduiască, la 1821, pe tânărul de 25 de ani, cunoscut peste munți ca director de tipografie psaltică (prima de această natură la noi) și renumit cântăreț bisericesc, aflat acum într-o robustă vervă creatoare, specifică vârstei. Trecind munții «cu sufletul plin de dor și inima de mohor» — cum mărturișează poetul într-una din primele sale poezii, create la Brașov — Anton Pann poposește în casa recunoscutului poet luminat al Transilvaniei și reprezentant al Școlii Ardelene, Ioan Barac, pentru a călăni, Miniții, avea să compună în același an cîntecul «Ah noroc, noroace!» «pentru ghirară» — așa cum aflăm dintr-un manuscris inedit «Carte de cîntări cu note de psaltichie scrise de George Ucenescu, student al domnului Anton Pann la 1850».

Acest prim contact formează legitimitatea unei legături permanente cu Șcheii Brașovului, intrucît găsea aici o viață cărțurărească de valoare proporțională, conturată în jurul școlii prin Radu Tempea, Ioan Barac, Nicolae Nicolau, Dumestii — ca să pomenim câteva nume de cărțurari — dintre aceștia recunoscându-se influența poetului Ioan Barac, care — după afirmația fiului său, Iosif — «a învățat pe A. Pann a compune versuri mai potrivite».

Mulță vreme n-avea să rămână în Șchei, căci documentele de aici nu-i menționează prezența în anul viitor, în timp ce documentele bucareștene confirmă activitatea sa ca profesor de psaltichie al școlii de muzică de pe Podul Mogoșoaiei, iar elevul său de mai târziu, George Ucenescu, scrie într-un Octoih din Șchei: «Pann dascălul meu fost psalt în 1821 și 1829 la Sf. Nicolae», prin care se consfințește atît primul popas cît și cel de-al doilea, menționat de altfel și de Anton Pann în cartea sa de «Cîntări liturgice», unde afirmă că «Doamne miluiește» s-a «reformat» (recompus), «aflîndu-mă la Brașov în 1828», fapt subliniat și de o altă însemnare aflată pe un Minei al lunii ianuarie: «... ca să se știe că am scris eu cel iscălit. Brașov la 10 februar 828. Antonie Panteleon».

Tradiția orală locală i-a păstrat însă, pentru acest an, o legendară venire de la mănăstirea de maici Dintr-un Lemn, unde funcționa ca dascăl de psaltichie și dirijor de cor, cînd, îndrăgostindu-se — cum se știe — de nepoata stareței Platonida, măicuța Anica, ce nu depășea 16 primăveri, o răpește. Travestită în călugăraș, o aduce în Șcheii Brașovului spunînd că-i este frate sau nepot, motiv pentru care, la aflarea adevărului (după aproape doi ani) este nevoit să se reîntoarcă la București, luînd cu el și pe Anica pentru a se căsători legal, dar nu pentru mult timp, căci aceasta, la îndemnul mătusei sale, maica Elisabeta de la schitul Surpatele, îl părăsește, mai întîi pentru scurt timp, în 1834, și apoi definitiv, în 1837.

Se pare însă ca legenda este puțin impregnată de fabulație, pentru ca raporturile lui Anton Pann cu românii din Șcheii Brașovului sînt în continuare bune și în termeni de evidentă seriozitate și probitate cărturărească, un rezultat fiind cel de-al treilea popas brașovean pe care istoriografia nu-l consimnează. Confirmarea ne este sugerată de memoriul autobiografic al elevului său din 1875, pe atunci profesor de muzică al liceului « Andrei Șaguna » din Șchei, care scria: « Tocmai în anul 1850, în luna februarie aștepta onor. reprezentarea ca să sosească d. Anton Pann cu doi cîntăreți la Brașovu ». Cu această ocazie, Iosif Barac, fiul poetului, cîstește venirea lui Pann cu un prînz și o cină, în prezența unui public foarte numeros. Popasul este mărturisit și de Titu Maiorescu, care se găsea împreună cu mama sa (născută în Șchei și soră a cunoscutului cărturar local Ioan Popazu) în Șcheii Brașovului, pentru a urma două clase elementare în cadrul școlii susținute de Iosif Barac, precum și un an de gimnaziu. Cu acest prilej, Maiorescu recunoaște că Anton Pann l-a fermecat cu « cîntecele sale de lume: *În zorii zilei de dimineață și Sărmana frunză nenorocită* ».

În contextul acestei vizite, dovedindu-și vechea afecțiune față de cărturarii brașoveni și acțiunile lor școlare, recrutează pe George Ucenescu pentru a-l perfecționa în arta muzicii și a tipografiei pentru trei ani de zile în cadrul Școlii Naționale din București, unde, la numai un an, i se eliberează atestat pentru următoarele cunoștințe însușite: Bazel teoretic și practic, Anastasimatarul, Opt doxologii octave panegirice, Liturgia, Paresimierul, Un polieleu, Antiachioanele, avînd menirea — după cum afirma G. Ucenescu într-o scrisoare din 8 ianuarie 1852 — de « a ținea locul unui profesor și a preda lecțiile mele către alții din ținutul Transilvaniei spre a nu mai avea trebuință a aduce din străinătate pe unii și pe alții cu nume de cîntăreți lăudați iar în știință slabi ». După propria mărturisire a lui A. Pann într-o scrisoare adresată brașovenilor, la 9 ianuarie 1852, aflăm simțămintele sale față de aceștia: « ... chipzuînd spre folosul națiunii române din Ardeal ați trimis un tînar chiar din sînul patriei ca să se desăvîrșească știința meșteșugului cîntărilor să poată fi vrednic de a ține locul unui profesor perfect și să se predea științele sale altor tineri și să scoateți cîntăreți buni din sînul patriei ».

Cu aceeași ocazie — conform scrisorii din 12 decembrie 1853 — predă lui Ioan Popazu, preocupat cu organizarea școlii din Șchei, « zece trupuri de cărți, fiecare trup cuprins în nouă bucăți », motivînd că « aceste cărți acum neapărat vă trebuiesc pentru copii ca să învețe să cînte ». Capitoul acesta al înzestrării cu cărți cunoaște o vie corespondență între Anton Pann și românii din Șchei, în speță cu Ioan Popazu și George Ucenescu. « Am auzit că ați ales din școlari și i-ați pus la învățătura aceștii arte și îmi pare bine că prin prilejul acesta veți îmbunătăți. . . și vă veți face eternă suveniră în tot Ardealul ». Prin aceasta își făcea și el o misiune de ctitor pentru învățămîntul românesc din Transilvania: « eu din parte-mi — continuă scrisoarea — prezentez cincizeci de bucăți Gramatici muzicale. . . puindu-mă și pe mine în coada fondatorilor acestei școli (din Șchei) ».

Chinuit în ultima parte a vieții din ce în ce mai mult din punct de vedere financiar, Anton Pann este nevoit să străbată adeseori drumurile Munteniei pentru a-și plasa cărțile editate în propria tipografie, trimițînd și românilor din Șchei o parte din acestea spre vînzare.

În acest timp, corespondența cu românii din Șchei este melodramatică: « ... am adăstat de la reprezentanți a mi să trimită prețul cărților — scria Pann în scrisoarea către Ucenescu, din 14 iulie 1854 — și surda, surda — se vede că brașovenii nu vor să-și șteargă proverbul ce zice: îmi spui la brașoave de ale tale. . . stăruiește a mi să trimită un rezultat, că mi s-a urît tot scriînd și adăstînd » sau « cu mîhnire vă scriu — mărturisirea aceluiași Ucenescu, la 17 septembrie 1854 — văzînd că proorocirile mele s-au împlinit și în prea scurtă vreme m-ați uitat. . . »

Totuși, raporturile n-aveau să se diminueze, întrucît, în același timp și în aceeași scrisoare în care își exprima nemulțumirea pentru neplasaarea cărților, îi scria lui Ucenescu: « Am mai scris ca să-mi trimiteți ceva povești mai de ris de ale d. I. Barac ca să pui în Calendaru — nu uita că este pus în lucru. . . » referindu-se la Iosif Barac, fiul poetului iluminist, care moștenea de la tatăl său calitățile scriitoricești.

O ultimă însemnare despre Anton Pann o aflăm pe un Minei al lunii ianuarie datorată lui Ucenescu, care spre memorabilă amintire, alături de propria însemnare a poetului, consemna: « Acest mare cîntăreț (A. Pann) au trecut la viața cea mai bună în 5 noiembrie 1854 la București, pe timpul acesta s-a numit Anton Pann, cel ce știe a scrisu G. Ucenescu, ciracul (elevul n.n.) lui Pann ».

Mărturie peste ani a prezenței marelui « povestitor al vorbeii » în Șcheii Brașovului rămîne și azi numărul mare al cărților donate de el, multe însemnări autografe, cit și corespondența inedită organizată de noi în « Fondul A. Pann », precum și sala de clasă din incinta muzeului școlii, numele său înscrisuri în pleiada deosebit de numeroasă a cărturarilor — și în acest context amintim pe M. Eminescu, C. Porumbescu, G. Coșbuc, O. Goga etc — care, în popas la Șcheii Brașovului, au contribuit cu pana lor la iluminarea vieții spirituale românești prin fapte de cultură.

Prof. VASILE OLTEANU
directorul Muzeului Primei Școli Românești
din Șcheii Brașovului

Rotonda dramaturgilor de la Podu Dimboviței

Nu, nu veți găsi trecut în nici un ghid, în nici un pliant destinat turiștilor un asemenea obiectiv. Satul argeșean, ca atare, figurează, evident, pe orice hartă a județului. Dar despre o rotundă a scriitorilor, acolo, în vecinătatea munților, în nici un caz nu veți afla vreo indicație. Și poate că nu întimplător. Pentru că, spre deosebire de binecunoscuta rotundă a clasicilor literaturii noastre din Cișmigiu, care este, cum se știe, un loc predilect de plimbare a multor bucureșteni, cea pe care o semnalăm în rândurile de față are un statut ceva mai deosebit. Face parte integrantă dintr-un domeniu privat, respectiv din curtea larg desfășurată pe un teren ușor accidentat, unde-și are o mică locuință de odihnă, probabil și de creație, dramaturgul Paul Everac. Și poate că, nedorind să comitem o indiscreție, nu i-am fi consemnat existența — deși e demnă de tot interesul — dacă nu și-ar dezvălui-o singură privirii oricărui călător prin acel loc de inegalabilă frumusețe, numit de geografi culoarul Rucăr-Bran. Oricine străbate drumul de la poalele munților Iezer-Păpușa, dintre Brașov și Cimpulung, când ajunge în dreptul satului Podu

Dimboviței la km 80, zărește, de la distanță, ceva ce, la prima vedere, îl duce cu gândul la acele minunate tabere de sculptură care îmbogățesc de cițiva ani locurile de interes turistic din mai multe județe ale țării. Dar aici nu e vorba doar de un ansamblu de sculptură în aer liber, ci de un complex cultural-artistic și, de ce nu, chiar muzeistic, de o factură cu totul originală. Așezate pe un tăpșan, șase statui din piatră artificială create de C. Baraschi, reprezentând în mărime naturală tot atâtea siluete de țărânci muscelene, par că scrutează zarea, pentru a-l avertiza pe trecător că se află pe meleaguri argeșene. Cine oprește mașina, mînat de curiozitate în fața acestor opere insolite, găsește la numai cițiva pași de șosea plăcuța pe care se poate citi, în românește sau în alte limbi de circulație internațională, următorul anunț: «Amfiteatrul popular cu rotonda dramaturgilor români. Ansamblu creat din achiziții personale și contribuții diverse de scriitorul Paul Everac». E vorba, deci, în primul rînd, de o colecție de artă, adunată și expusă aici de un pasionat iubitor de artă plastică, dar și de împătimitul slujitor al artei scrisului, în general, și al dramaturgiei în special, care este Paul Everac. Privit din afara gardului cel înconjoară, amfiteatrul, amenajat în trepte, pe o movilă de pămînt acoperită cu gazon fin, permite recunoașterea a circa douăzeci de portrete în marmură și ciment, așezate circular pe pedestale înalte, la distanțe de cițiva metri unul de celălalt, înfățișînd galeria scriitorilor ce și-au înscris definitiv numele în istoria teatrului românesc. Începînd cu Vasile Alecsandri, continuînd cu I.L. Caragiale sau Delavrancea, suita de profiluri, conturate cu finețe, nu omite pe nici unul din autorii dramatici ai anilor interbelici — de la Tudor Mușatescu, Al. Kirițescu și Victor Eftimiu, la Victor Ion Popa, Mihail Sebastian și Mircea Stăfănescu — incluzînd, desigur, și bine cunoscuți și îndrăgiți dramaturgi din zilele noastre, precum Aurel Baranga, Horia Lovinescu și Paul Everac. Autorii acestor opere? Sculptori dintre cei mai notabili, de la C. Baraschi, I. Jalea și Cornel Medrea, la Gabriela Adoc, Grigore Minea și Radu Aftenie. În vecinătatea amfiteatrului, întregind parcă spațiul spiritualității românești, stau de strajă și busturile unor corifei ai literelor românești din anii interbelici precum: N. Iorga, M. Sadoveanu, G. Călinescu, Octavian Goga,

Tudor Arghezi. Semnatori iluștri
innobilează și aceste lucrări de artă.
Dar cu asta nu am spus totul.

Aici, în amfiteatrul descoperit,
unde văzduhul pare a aduna necon-
tenit ecouri din replicile marilor

creații ale dramaturgiei românești,
amfizionul casei — și se spune —
inițiază uneori în seri de vară sau
la început de toamnă, spectacole
populare la care sînt invitați să
se producă actori dintre cei mai
aplaudați ai scenelor noastre și să
asiste oameni din sat dornici să-și
lumineze mintea și să-și încălzească
sufletul la vibrațiile artei. O ase-
menea seară, rămasă memorabilă,
s-a desfășurat în vara lui 1981, cînd,
cu participarea unor actori ai Teat-
rului Național din București s-a
omagiat și în acest cadru inedit
centenarul teatrului românesc.

Amfiteatrul cu rotunda dramatur-
gilor nu e singura componentă a
ansamblului de la Podu Dîmboviței.
În continuarea lui, într-o căldare
micuță, un teatru de circa 45 de
locuri, pe bănci fixate în trepte,
are aerul unui modest studio experi-
mental, în care scena se pierde
pe undeva sub crengi de arbori
și vreascuri de tot felul. O « curte
pentru poezie », unde se înfiripă
uneori seri de poezie, muzică și
balet, cu participarea unor scriitori,
artiști și muzicieni și unde ai sur-
priza să întâlnești bustul zeului
Pan (operă a sculptoriței Gabriela
Adoc) vine să lărgească sfera de
interferență a muzelor, într-un
cadru natural aflat prin abundența
vegetației sub semnul alternanțelor
dintre lumini și umbre. « Curtea
cu himere » pare o văgăună întune-
coasă în care lucrări meșteșugit
cioplite în lemn, presărate ici-colo,
sugerează teme dintr-o lume a
misterelor și infinitului. Și pentru
că pasiunea colecționarului se în-
dreaptă vădit și spre creația muzicală
un bust al lui George Enescu și un
altul al lui Beethoven, dau în plus
vizitatorului sentimentul că se află
într-un lăcaș viu, mereu primitiv,
al tuturor artelor. Ceea ce, într-un
anume sens, vor să semnifice și
stihurile din poezia argheziană în-
scrise cu litere arhaice pe canatul
de sus al porții de lemn de la intrarea
în casă:

Cînd pleci, să te-nsoțească piaza
bună

Ca un inel sticlind în dreapta ta,
Nu șovăi, nu te-ndoi, nu te-ntrista
Purcede drept și biruie-n furtună.

Cînd vii, privește slobod, rizi și
cîntă

Necazul tău îl uită-ntr-un prag
Căci neamul trebuie să-ți fie drag
Și casa ta să-ți fie zilnic sfîntă.

CONSTANTIN DARIE

„Să mă uit la soare“

Am dat nu de mult de o cărtică din vechea colecție a « Bibliotecii pentru toți ». Fusesse publicată în « editura Librăriei Universală Alcalay & Co. București, Calea Victoriei, 27 », în 1924, și purta însemnările de adolescent ale tatălui meu, care-i învelise cu grijă copertile în hirtie albă și scrisese atunci cu litere cit mai artistice: ROMÂNIA PITOAREASCĂ — cu numeroase ilustrațiuni după tablourile pictorului Grigorescu, ediție nouă ». Nu trecuseră decât cinci ani de la moartea autorului — Alexandru Vlahuță se stingea la București, într-o casă de pe strada Vissarion, la 19 noiembrie 1919, citeva luni după ce Academia Română îi încununase cu marele premiu volumul « Poezii » din 1915. Obişnuim să stăruim cu gândul înapoi în timp mai mult la împlinirea cifrelor rotunde, și totuși, paginile îngălbenite din cărtuția, al cărei titlu îl poartă de ani de zile ca generic revista noastră, m-au dus către întrebări despre rostul acestei scrieri parcurse de generații de școlari, unii uitînd-o sau mulțumindu-se s-o invoce fugăr la ocazii sărbătorești. Nu voi stăruii asupra controverselor a fost Vlahuță mai mult decât « un publicist meritos », cum l-a definit G. Călinescu. Și chiar dacă ar fi fost așa, dacă opera literară n-ar atinge văzduhul de perfecțiune al culmilor, amănuntele unei vieți de cinstită și necurmată aspirație îl înalță în merite pe scriitorul născut în satul tutovean Pleșești, ce-i poartă azi numele, la 5 septembrie 1858. Stăpînit de pasiune jurnalistică, Vlahuță a colaborat cu fervoare la publicațiile vremii, a editat el însuși reviste — « Vieța » (împreună cu V. A. Urechia), « Semănătorul » (cu G. Coșbuc), « Scriitorii români » — a scris manuale școlare, a rămas în strînsă legătură cu învățămîntul, ca referendar ani de zile la Casa Școalelor (care, destituindu-l vremelnic în 1918, îi lua și permisul de călătorii C.F.R.!), la 60 de ani, bolnav, a plecat pe front spre a se documenta pentru lucrări viitoare, a străbătut țara de la un capăt la altul, a ținut conferințe, i-a sprijinit din toată inima pe tinerii începători în ale scrisului, a fost, într-un cuvînt, un animator al faptelor de cultură și simțire românească. În 1898, prin « Gazeta sateanului », se adresa învățătorilor din toată țara, cu rugămîntea de a-i pune la dispoziție informații, în vederea unei cărți cu titlul « Geografia pitorească a României » și poate că de aici a pornit ideea « României pitorești » care a apărut în 1901, în octombrie. La un an, cu 18 voturi pentru și 3 contra, cartea avea să fie premiată de Academie. Însemnare de călătorie de-a lungul și de-a latul țării, în care « publicistul meritos » se arată ca un admirabil precursor — și putem zice chiar, fără teama de a greși, întemeietor — al reportajului modern la noi, « România Pitorească », este de asemenea un document de epocă, reiatînd despre peisajele și oamenii țării în pragul secolului XX. Cum au înaintat prin timp, ajungînd pînă la noi, aceste pagini, putem înțelege recitînd citeva pasaje, drumețînd, de fapt, alături de turistul-scriitor Alexandru Vlahuță. *La Galați:* « Rătăcesc singur pe străzile largi, tăcute și pline de soare ale orașului, pe cînd gîndurile mele mă poartă cu veacuri în urmă. (...) Văd pe Petru Rareș, cu pletele pe umeri, cu cămașa desfăcută la piept, îngenunchînd pe marginea Brateșului și încordîndu-și brațele vinjoase pe măjue trimiși prin țară îl caută de zor să-i spuie, că sfinicii Moldovii s'au strîns la Iași și l-au ales Domn!... » *La Tulcea:* « Aici Dunărea face o curbă largă spre miazăzi și împinge orașul între două dealuri uscate, pietroase, pe spinărea cărora morile de vînt, puse la rînd, se arată în zarea albastră a cerului ca niște cerșetori girboviți, cu brațele întinse. E o căldură năbușitoare. Pe cheul încins de soare, oamenii, caii de la trăsuri, au o înfățișare tristă, obosită și de-abia se mișcă. În tot orașul e o tăcere, o liniște de noapte. Casele dorm cu perdelele lăsate. Negustorii se întînd și cască în fundul prăvăliilor fără mușterii. Mă plimb pe ulicioarele înguste ce se ridică din piață și nu văd decât zăplazuri înalte și porți închise, înegrite de ploi și de vechime. » *La Constanța, în fața statuii lui Ovidiu* (dezvelită în 1887): « Azi, poete, nu te-ai mai simți așa de străin în locurile acestea! (...) Azi nu s'ar mai tînguii așa de jalnic lira ta, căci ai trăi aici în mijlocul unui popor, care ți-ar fi drag, între oameni al căror chip ți-ar aminti trăsăturile mîndre ale cetățenilor romani și în a căror limbă — mlădioasă și sonoră, ca și versurile tale — ai regăsi, cu atîta sfințenie păstrate, urmele vii din graiul stins de mult al poporului tău. » *Pe Valea Motrului:* « El coboară de sus, dinspre « Culmea Frumoasă », de la poalele muntelui Oslea, unde-a stat în vechime încolăcit năpraznicul șarpe cu nouă ochi, de groaza căruia se cutremura toată valea Dunării, pînă cînd într-o zi iată c'a sosit acolo Iorgovan, voinicul fără seamăn și s-a așezat într-o groapă, cu calu-i năpraznic și cu tolba-i de săgeți și, cînd șarpele, flămînd, a ridicat capul să-nfulice o turmă de vite, ce păștea pe vale, Iorgovan, întinzînd arcul, l-a izbit c'o săgeată și i-a scos un ochiu, iar muntele s'a zguduit din țiței de zvîrcolirile dihaniei. Și tot așa l-a pîndit și l-a săgetat, pînă cînd șarpele rămîind numai c-un ochiu, a rupt-o de fugă pe la Furca Alunului, pe unde se vede și azi dira lui, căreia îi mai zic unii « brazda lui Novac. » *La Tismana:* « În poarta minăstirei ne iese înainte « piticul Tismanei », un călugăr mic, spîm, cu fața sbîrcită ca un hrib, o mogildeață de om, cu glas de copil, cu ochi

și mișcări de maimuță. Arătarea aceasta ciudată se potrivește de minune cu sălbăticia locului în care ne aflăm.» *La Tirgu Jiu:* «Aici, în orașul acesta retras, își căutau scăparea la 1802 boierii Craiovi, goniți de groaza lui Pasvantoglu, pașa Vidinului; și au năvălit atunci peste ei cîrjalii lui Manaf Ibrahim, după ce-au spart bilciul Clanovului și au prădat case și au dat foc bisericilor și au tăiat bătrîni și copii și prunci nevinovați.» *Pe Valea Jiului:* «De la cotul stîncos ce-i zice Cîrligul Caprii, mergem o bucată pe jos. Pe lespezile calde de pe marginea șoselei, șopîrle aurii, culcate la soare, clipesc somnoroși din ochi, ascultînd șuietul adormitor al apei și cîntecul privighetorilor. De-odată valea se îngustează și se întuneacă. Doi munți înalți de piatră își apropie deasupra noastră virfurile lor colțuroase. Între ei se deschide, ca o poartă uriașă, pe sub arcadele căreia Jiul trece maestros, sunîndu-și nahlapii de stînci c'un zgomot de fanfară ce aue prelung prin bolțile acestui castel din basme.» *Pe înălțimile Parîngului:* «De la Păiuș pînă la Novaci facem o jumătate de zi. Șoseaua e largă, dreaptă, netedă. Mai pe toată întinderea ei, începînd de la Bumbesti încolo, sînt înșirați de-o parte și de alta pomi roditori, care-și apleacă drumeților crengile lor încărcate de fructe răcoritoare. Ci-că binefacerea aceasta se datorează unui duhovnic de la Polovraci, care — în loc de mătănie, acatiste și de zile de post pentru iertarea păcatelor — hotărîa fiecărui credincios să sădească un număr de pomi pe marginea drumului mare — și vorba lui a fost lege.» *Pe coama Mohorului:* «Încălecăm și-o luăm înainte, pe coama Mohorului, spre Piatra Tăiată. Ca într-o minunată panoramă ni se arată acum, de jur împrejur, îndoiturile Carpaților, cu crestele încununate de raze, cu văile adînci și întunecoase, spintecate de izvoare repezi și umbrite de păduri seculare. Mă uit la virfurile acestor stînci, ce se înalță în cer ca niște falnici turnuri de cetăți și gîndul mă duce cu sute de ani în urmă, în trecutul viforos al neamului nostru. Din cîte primejdii nu ne-au scăpat pe vremuri munții și codrii aceștia!» *La o horă de duminică, în Novaci:* «Cămășile albe, cusute cu arnici și cu fluturi, maramele învîrstate de borangice, scurteciile înflorite și sumăeșele cu ciucuri, vilniciile de lînă neagră, vîrgate cu roșu, batele înguste, cusute cu mărgelă, ițarii de dimie albă — toate sînt țesute și lucrate în casă. Și ce bine-l prinde pe Român portul acesta al lui, așa de curat, așa de simplu și de frumos! Nevestele se piaptănă cu conciu și se îmbrobodesc cu ștergare lungi. De obicei ele nu joacă, ci stau de-o parte, în picioare și privesc. Fetele-și împletesc în cozi panglicuțe și flori de cîmp, la gît poartă șiraguri de mărgelă colorate și la brîu busuioc-floarea dragostii. (...) La țara hora e temeiul jocului. Ea înfățișează în închipuirea poporului, ca și în cîntecele poezilor, împăcarea, frăția, unirea tuturor într-un singur cuget — e veche, de la întemeierea neamului nostru și aceeași a rămas în toate părțile locuite de Români.» *Scriitorul culege și strigături, precum aceasta:* «Fetele dintre Vilcele / Spală iile-n ucele / Și le-ntinde pe zăbrele / Și latră cîinii la ele. / Le ridică mai în sus — / Latră cîinii ca la urs». *La minăstirea Cozia:* «Aici sub o lespede cu slove șterse, odihnesc oasele marelui Voievod Mihai Viteazu, Maica Teofana, Doamna Florica și Nicolae Vodă. Un călugăr bătrîn ne spune că de lingă strana din stînga altarului se face o hrubă în jos, care merge pe sub albia Oltului și răspunde dincolo pe celălalt mal: pe-aici a scăpat Mircea într-o dimineață, cînd au năvălit turcii pe neașteptate, de-ău spart zidurile minăstirii, au jefuit-o și i-au dat foc, iar stîncă pe care a stat și-a ospătat bătrînul voievod în ziua aceea, o stîncă singuratică sub care urlă vînturile Oltului, se cheamă și azi *masa lui Mircea*.» *La Curtea de Argeș:* «Cine-ar mai zice azi că acest orașel retras, liniștit, cu căsuțele lui joase, împărățite pe coasta unui deal, a fost odinioară capitala țării! Nimic — nici măcar ruinele nu i-au mai rămas din vechea-i mărire. În jurul Bisericii Domnești, unde se odihnesc oasele primului nostru voievod, Radu Negru, de-abia se mai văd, din bălării, urmele vechiului palat al Basarabilor.» *La Cîmpulung Muscel:* «Mă opresc gînditor în fața chipului de bronz al falnicului Basarab — păstor cuminte, care și-a tras turma din bătaia fiarelor. Cum să nu te simți mîndru că ești Român și cum să nu rămîi uimit de tăria neamului tău și să nu-l slăvești, cînd cugeți la cîte s-au petrecut de atunci... la cîte primejdii au învăluit mina aceasta de oameni, semănată la briele Carpaților... (...) N-a fost pe lume un neam mai încercat ca al nostru. N-a fost popor, care să-și fi plătit mai scump dreptul de a trăi în țara și în legea lui, popor pe care să-l fi împins la jertfe mai mari adîncă dragoste de moșie și dorul de neatinare.» *La Tirgoviste:* «Zidurile cetății s-au năruit, șanțurile s-au astupat, pe unde se întindeau palatele și edecurile Mitropoliei, astăzi e obor de vite, iar curțile domnești, mîndrele curți de pe malul Ialomiței, înlăuntrul cărora s-a urzit o parte așa de însemnată din istoria patriei noastre, au rămas părăginite... (...) Ce păcat că nu ni s-a putut păstra măcar palatul acesta, ca o mărmură scumpă a vremurilor trecute! Am fi venit aici din toate unghiurile țării, am fi alergat aici ca la o școală înălțătoare...» *La Siriu, în munții Buzăului:* «Uimiți, ne uităm în apa lucie, în adîncul albastru al acestui cîrpei de cer, încopăiat în stînci, la picioarele noastre. Și-o clipă trăim în basme. Aici, spun ciobanii că vin vulturii, primăvara, de beau apă, ca să-ntinerescă, aici își învață puii să zboare...» *Cu moș Gheorghe, pe muntele Penteleu:* «— S-a făcut boer... Săracu!» — De ce sărac, moș Gheorghe, că zici c-a ajuns bine? — Hm... bine să-i dea Dumnezeu. Da' eu știu o vorbă țărănească și mi-i dragă și-o spun și la copii acasă: Decît să-nting în unt / Și să mă uit în pămînt, / Mai bine să-nting în sare / Să mă uit la soare!» — Nu ți-e cald, moș Gheorghe, cu căciula aia mare? — Nu, că-s deprins. (...) Iar cînd sînt singur și mi-i urît și-mi urlă capul de nevoi, îmi pun căciula lingă mine și stau cu ea de vorbă, cum ai sta dumneata c-un prieten. Hei, cîte sfaturi bune n-am avut eu de la căciula asta!» *În Vrancea:* «De aici s-abat Car-

pații, împingându-și culmile spre miază-noapte. Din îndoitura lor se rup lungi șiruri de munți: Giurgiul, Alunișul, Lapoșul, Culmea Neagră, Soveja, Zăbrăuții, Lepșa, puternice brațe ce se desfac și prind în arcurile lor mîndrul palat al Vrancei, îngrădindu-i codrii, satele și izvoarele, ca o cetate uriașă. O armată în Vrancea s-ar bate c-o lume.» *In munții Neamțului:* « Multe riuri s-aruncă din strîmtorile Carpaților în roditoarele noastre cîmpii. Nici unul însă nu deschide în bătește munților o vale mai luminoasă și mai fermecătoare ca Bistrița Moldovii. Ea întrunește în întinsa-i domnie sălbăticia Jiului, marea Oltului și bogățiile Prahovei. Călătorii streini, care au străbătut-o pe plute, din Dorna pînă în Piatra, o pun cu drept cuvînt printre cele mai frumoase ape din lume. » *Țara:* « De aici, din mijlocul capitalei zgomotoase, îmi întorn gîndurile pe unde am umblat. Multe din locurile frumoase pe cari le-am văzut îmi revin acum, învăluite în farmecul depărtării — și parcă mă dojenesc, unele că n-am spus destul, altele că n-am spus nimic de ele. Multe vor fi iarăși, pe care nu le-am văzut încă. Dar ceiace se ridică mai luminos și mai sfînt în mijlocul amintirilor mele, podoaba cea mai aleasă și mai mîndră între podoabele țării, este poporul românesc. În sufletul larg, nespus de duios, lămurit în focul atîtor suferinți, am găsit izvorul curat al frumoaselor lui cîntece și înțelesul istoric al trăinicieii și stăruinții noastre pe acest pămînt. În marea lui putere de muncă, de luptă și de răbdare, în mintea lui trează și în inima lui caldă, am găsit sprijinul speranțelor noastre și deslegarea înaltei chemări a neamului nostru. »

ANDA BASARAB

SCRITORII ȘI ȚARA

CALATORIE SPRE UN MARE CALATOR

Panaît Istrati e viu. Trăiește el, marele vagabond al lumii, sechestrat în inima unei femei, Margareta Istrati, și a unui bărbat, Alexandru Talex. Slab, puțin adus de spate, cu chipul prelung, supt, colțuros, « tatuat de viață și de spațiu » — cum scria Philippe Amiguet — cu părul negru căzîndu-i șuvițe mari pe fruntea deschisă, bombată, stă nemișcat pe colțul biroului din actuala locuință a Margaretei Istrati și privește cu « ochii care ard sub tufa sprincenelor » spre depărtările din care a venit și spre care va pleca iar și iar pînă i se va ostoi sufletul pribeag.

«Epopeea eroică a vieții sale îmi era cunoscută — scrie Nikos Kazantzakis. În vinele sale curge năvalnic singele de vagabond al Cefalonitului. În ochi îi arde dorința de a cunoaște, iar minile veșnic nesătute de-a atinge acest pământ, vremelnice și drag, pe care călcăm cu picioarele noastre. Flămînd, fără adăpost, a cutreierat lumea muncind și povestindu-și sărăcia îmbătat de fericire. Acest lucru trebuie subliniat în chip deosebit. Puțini oameni pe lume au fost atât de fericiți ca el. Sufletul său puternic prefăcea foamea în hrană, iar vagabondajul și sărăcia în libertate. Acolo unde alții ar putea pieri, Istrati respiră adînc și recunoscător aerul întregii lumi».

Primul său drum l-a făcut la București. Era în aprilie 1904. S-a angajat agent la Biroul de plasare a lui Ghiță Cristescu din strada Sfinților, apoi fecior în casă la un avocat, valet la hotelul «English» și servitor la un spital de boli venerice, a descărcat vagoane de sare în portul Giurgiu și a dormit într-o barcă. Cînd împlinea douăzeci de ani, mama, Joița Istrati, îi trimitea în dar 15 lei.

«Ești mereu bună cu mine cu toate greșelile mele. Dar poți spune matală că din răutate fug de acasă? Nu, mamă, așa e soarta mea. Și soarta noastră e inima noastră. Sintem mari sau mici, sau mediocri, prin inima noastră căreia ne supunem orbește. Ea ne duce și la bine și la rău. Unde mă va duce a mea?»

În 1906, la 12 decembrie se îndreaptă spre Egipt.

«Nu la Alexandria, ci la Cairo, te simți cu adevărat în Egipt. Mai întîi, strada e mult mai europeanizată. Apoi, larma ulițelor sale înșesate de săraci grăbiți, de cocote vesele, de soldătime beate, de turiști guralivi, de negustori ambulanți cu strigătele lor pline de tristețe. Apoi clădirile vechi și statuile arabe sînt mai frumoase și mai numeroase decît în Alexandria».

Un an mai tîrziu e în Siria, apoi, în Grecia, la Pireu, de unde, imbarcat clandestin, ca de obicei, vrea să ajungă în Franța. E prins și debarcat cu forța la Neapole. Se întoarce la Alexandria, apoi pleacă la Cairo. Se pregătește să călătorească spre India, dar nu ajunge decît pînă la Iaffa. Se îndreaptă spre Beiruth, de acolo spre munții Liban și apoi spre Damasc. Iernile anilor 1908, 1909, 1910 și le petrece în Egipt.

«Nilul m-a decepționat. E mociros ca și Dunărea. Și nici pomeneală de crocodili. Numai măreții palmieri ce-l străjuiesc pe de lături refac Egiptul din pozele copilăriei mele. Cît despre muzeul Bulak, mumiile sale m-au scirbit și restul m-a obosit. Nu-mi place ceea ce e catalogat. Am ieșit repede afară și m-am desfătat în grădina Esbekieh, unde intrarea costă un piastru».

Colaborează la «România muncitoare», «Dimineața» și «Adevărul». Împreună cu Ștefan Gheorghiu conduce lupta pentru dreptate socială a hamalilor din portul Brăila. E arestat și încarcerat la Văcărești. Răspunde la ancheta «pentru votul universal» a revistei «Viitorul social» alături de Constantin Dobrogeanu-Gherea, Ovid Densusianu, Mihail Sadoveanu.

«Nu există artă mai mare decît aceea care luptă să întronizeze dreptatea pe pămînt, să facă pe oameni mai buni, să șteargă lacrimile celor care plîng, să dea piine celor flămînzii, adăpost celor care dorm pe afară. Restul, tot restul: prejudecată și egoism!»

E portar de noapte în stațiunea Lacul Sărat și zugrav la Brăila. Se internează cîteva săptămîni la sanatoriul de tuberculoși de la Filaret. Se însoară. Crește porci. Îi vinde. Pleacă în Elveția, unde e ca de obicei servitor, muncitor la terasamente, zugrav, conducător de tractor...

«Singur și desnădăjduit în cea mai frumoasă țară din lume. Am fost aproape doborît în acei ani negri. Cît este de înfrîntor să nu ai un prieten căruia să-i poți destăinui bucuria sau tristețea ta.»

În aprilie 1919 moare Joița Istrati.

«Mama mă iubea și era fericită că nu aveam nici una din apucăturile rele, care făceau ravagii printre copii de vîrsta mea. Citeam, atîta tot și făceam poezii. Îmi amintesc că am întrerupt-o într-o zi de la călcat să-i citesc o poezie în care îl rugam pe Dumnezeu să-mi dea nu bogății, nici onoruri și nici să devin împărat sau altceva asemănător, ci doar puțința ca să exprim ceea ce cuget.»

În noiembrie 1920 se stabilește la Nisa. Nu găsește de lucru și îndură o mizerie cumplită.

«Viață de ciine de șapte hotare, fără sens, fără țintă, fără speranță, fără ideal. Sănătatea și moralul foarte proaste».

La 3 ianuarie 1921 își taie cu un brici beregata în parcul «Albert I» din Nisa.

«Prima scrisoare de la Romain Rolland m-a ajutat să suport din nou viața. E nedrept să spun a suportă, mă interesează viața. Aș putea uita totul din scrisorile sale în afară de această frază care îmi e cea mai scumpă dintre toate: «Văd licărind printre rînduri fulgerele focului sacru al sufletului». Asta-i tot ceea ce cerusem vieții să-mi recunoască. (...) Nu știam că pentru a ajunge să fiu apreciat în viață trebuia să fi lăsat întîi singele din singele meu pe nisipul Nisei»...

În vara lui 1922, retras la Hautil sur Triel, lingă Paris, începe să scrie în limba franceză.

«Era — scria Ernst Hemingway — un poet înnăscut, îndrăgostit din tot sufletul de lucrurile cele mai simple: aventura, prietenia, revolta, carnea, singele...»

1923, vara, o cunoaște în trenul de Nisa, pe cea care îi va deveni a doua soție, o croitoreasă alsaciană pe nume Anna Münsch.

«Se născuse — scrie marele său prieten academicianul francez Joseph Kessel — la Brăila, port Dunăre, unde se amestecau toate neamurile din Balcani cu desculții Orientului apropiat. Părinții lui trăiau liber. Maică-sa, o tinăra româncă spălătoreasă. Taică-său, un grec contrabandist...»

Chira Chiralina apare în revista « L'Europe » la 15 august 1923.

« Nu cunosc — îi scria Romain Rolland — un succes atât de imediat universal ca al dumitale ». 1923, toamna, semnează primul contract cu editura Rieder.

« Cu sau fără voia noastră — scria atunci George Topîrceanu în « Lumea » — acestui vîntură lume i-a fost dat să spargă cel dintîi zidul de indiferență care desparte literatura noastră de spațiul larg al literaturii universale ».

1924. E publicat în « Revue européenne », romanul « Codin ».

« Tovarăși de viață și de drum mi-au fost acele umbre răzvrătite din naștere pe care destinul mi le-a presărat de-a lungul nesfîrșitelor mele drumuri. Umbre, fantome, eroi nelămuriți de nimeni, ființe venite de pe alte pămînturi! Pe toți și pe toate le-am pierdut dar toți trăiesc aievea în sufletul meu ».

În 1925 revine în țară. E momentul debutului literar în limba română.

« Eu sînt și țîn să fiu scriitor român. Țîn la aceasta (...) fiindcă simțirea mea, realizată azi în franțuzește printr-un extraordinar hazard, izvorăște din originea românească. Înainte de a fi « prozator francez contemporan » cum scrie pe coperta colecției lui Rieder eu am fost prozator român înnăscut ».

Hărțuit de autorități, atacat de presa reacționară, pleacă la Paris unde denunță atrocitățile suferite în ziarele « Paris Soir », « Le Quotidien » și la un miting organizat de Liga Drepturilor Omului.

« Talentul impresionant și puternic al lui Istrati este revoluționar — scria Henri Barbusse în « L'Humanité » în 1925 — semnifică echilibrul și umanitate. A fi revoluționar înseamnă să fi profund uman, să vrei ca fiecare să-și aibe locul pe care îl merită, chiar dacă pentru asta ar trebui să zguduie și să dărîmi vechile instituții criminale, atât de scumpe cîtorva paraziți ».

1926. E internat cu « cavernă pulmonară redeschisă » la sanatoriul Montana sur Sierre.

« Mă înclin cu tot respectul — notează scriitorul suedez Ernst Bendz — în fața voinței sale dîrză de a fi în continuă mișcare, în continuă ascensiune către culmi, trăgîndu-se astfel pe o origine socială modestă și o educație imperfectă ».

În 1927 și 1928 vizitează Rusia Sovietică.

« L-am cunoscut — scrie Ilya Erenburg — cînd era în culmea succesului... Era naiv și șiret ca un copil, fermecător ca țigani din poemul lui Pușkin, ca povestitorii orientali, plin de imaginație, ca lăudăroșii levantini, dar totodată și un visător obișnuit care păstrase, în ciuda foamei și a bătăilor, dorul de dragoste, de stele, de adevăr... »

După un scurt intermezzo în Grecia cu prietenul său Nikos Kazantzakis se întoarce în U.R.S.S.

« Noi toți tinerii scriitori pe atunci — scrie Galina Serebrenkova — eram aspri în relațiile cu cei care păreau a avea alte idealuri decît noi, dar și noi mergeam adeseori pe căi ocolite, rătăceam în căutarea adevărului. În zilele în care l-am cunoscut, Panait Istrati era un om care alesese cu fermitate drumul deschis de Marx și Lenin. Cu înflăcărarea care-l caracteriza, el pleda pasionat pentru apărarea și fericirea omului pe pămînt, a celor ce muncesc, năzuia spre adevăr și dreptate. Datorită lui Panait Istrati știam ceva despre România. Povestirile lui mă făcuseră să îndrăgesc această țară, pe care el o iubea atât de mult și despre care vorbea cu atîta căldură și farmec ».

1929. În februarie e la Paris. În august e în drum spre țară pentru a se documenta asupra cauzelor și urmărilor luptelor greviștilor de la Lupeni, a situației grele a muncitorilor din Valea Jiului pe care o va înfățișa în seria celor 8 reportaje zguduitoare apărute în cotidianul « Lupta » în septembrie 1929.

« 11 ani de viață în Occident sfîrșiră prin a-mi îngheța inima. Nu mai trăiam viața de odinioară bogată în elanuri trăinice, prietenii pasionante și speranțe neîmplinite, o poftă bezmetică după bună stare materială înghițea totul în jurul meu, pînă și pe cei mai buni. O clipă m-am temut să nu cad între roțile ucigătoare ale acestui fel de viață, să agonizez la rîndu-mi în chip jalnic. Si trezindu-mă, dintr-un coșmar mi-am zis: s-o ștergem! Am fost chemat la timp ».

În aprilie 1930 ia hotărîrea să se stabilească definitiv la Baldovinești-Brăila.

« Vreau să fac gospodărie țărănească, aici ».

O cunoscuse la Brăila pe Margareta Izescu o frumoasă studentă.

« Mi-am iubit întotdeauna pămîntul din care am ieșit precum și duioasa lui lumină (...) Dintre toate meleagurile contemplate de lumina ochilor mei, acelea care mi s-au întipărit în suflet, pe cînd mă purta mama de mină îmi sînt cele mai scumpe. Pe petecul de pămînt ce se cheamă România eu am rădăcini adînci. O fi frumos să scrii franțuzește fără să deschizi o gramatică; o fi frumos să ai cu tine toată presa pariziană (...) Dar mult mai frumos este să rămii ceea ce te-ai născut, cînd te-ai născut iubind ».

1931. Bolnav, cu rănile plămînilor din nou deschise, Panait Istrati e la Brăila și scrie « La Maison Thüringer ».

« Opera lui Panait Istrati — comenta Camil Petrescu în « Gazeta » e sortită multor veacuri și omenii viitorului nu-și vor închipui probabil că așezîndu-se cu ura lor pe un cadavru acoperă și sufocă o parte a geniului speciei însăși ».

1932. Margareta Izescu devine Margareta Istrati.

« Cit de tirziu ne învață viața să prețuim sentimentele la adevărata lor valoare (...) Cu cită înverșunare ne risipim toți frumoasa și înșelătoarea tinerețe, care nu mai revine niciodată (...) Cu cită dărnice risipim aurul curat în schimbul tinichelielor scilpitoare (...) Atit amar de ani am confundat plumbul cu platina, fiorul unei stringeri de mină cu răspunsul pe care sufletul meu l-a așteptat zadarnic o viață întreagă (...) Și cit de trist este să primești în sfârșit acest răspuns mult așteptat, abia atunci cind nu poți să-i închini decit un prea scurt crîmpei de viață ».

1933. Februarie. Se retrage bolnav la Mănăstirea Neamțului. Martie, se instalează pe strada Popa Savu la numărul 33 în București. În Iulie, e la Paris, apoi la Amsterdam, unde ține conferințe și vorbește la radio Hilversum. Revine la Paris. Pleacă la Saint Prix apoi la Nisa, pe Coasta de Azur...

« Istrati rătăcește prin lume — afirmă scriitorul olandez A. M. De Jong — gustă din toate fructele vieții, se adapă la toate izvoarele bănuite a avea apă miraculoasă care te întinerește, îți dă înțelepciune ».

În martie 1934 e la București. La 10 august scrie în « Rampa »: « ...trei aniversări, nu una: implinesc 50 de ani, e drept, dar sînt și zece ani de la apariția Chirei Chiralina care înseamnă debutul meu. Deci, totuși sînt un scriitor tînăr. Al treilea jubileu e mai puțin agreabil, aniversez trei ani de boală la pat, o boală care a sfîrșit prin a-mi ucide inima ».

24 decembrie. Apare în « Credința » un fragment din « Pagini de carnet intim ».

« Niciodată nu am fost așa de singur, așa de părăsit. Și doar atit am crezut în iubirea omului pentru om ».

« Sosise acasă — scrie Cezar Petrescu — și se simțea mai singur decit în ceasul plecării. Era pentru omul și scriitorul Panait Istrati o dramă. Pentru noi, o ingratitudine ».

1935. Campania calomnioasă dezlănțuită de Henri Barbusse în presa franceză atinge paroxismul. Ziarele românești i se alătură. Panait Istrati e acuzat de conversiune la fascism, de antisemitism, de pactizare cu siguranța... Ripostează documentat și vehement demonstrînd public netemeinicia acuzațiilor.

« N-a trădat pe nimeni — va scrie mult mai tirziu, după moartea lui Panait Istrati, Romain Rolland. Pe nedrept i s-a lîpfit o etichetă, obligindu-ne a-l vedea numai sub un simplu aspect... »

16 aprilie 1935. Panait Istrati moare.

« Spune-mi ce ești în stare să sacrifici pentru dragostea ta și am să-ți spun dacă ești în stare să iubești cu adevărat sau e simplă vorbărie ».

Margareta Istrati e văduvă de 50 de ani.

Alexandru Talex transmite pe pagini de confesiuni bucuria și durerea lui Panait Istrati de a fi fost om.

La Nisa, o stradă poartă numele lui Panait Istrati.

La Brăila, o stradă va purta numele lui Panait Istrati.

La Paris, pe strada Colisse la nr. 24 o placă de marmură amintește că acolo a stat și a lucrat Panait Istrati.

În fiecare an, primăvara sau toamna, « Istratiana », sesiunea de comunicări a Comitetului de cultură și educație socialistă și Biblioteca județeană din Brăila, evocă amintirea scriitorului.

În 1958, Louis Daquin, regizorul co-producției româno-franceze « Ciulinii Bărăganului » spunea: « A fost un mare curaj din partea mea să mă apuc de un asemenea film! Problema cea mai dificilă pe care am avut-o de rezolvat a fost autenticitatea. Panait Istrati mărturisește în romanul său un mare patriotism și, de asemenea, un umanism comunicat cu ușurință. Acesta a și fost limbajul în care ne-am înțeles (...). M-am documentat serios: am cercetat materiale folclorice, documente din timpul lui 1907, am citit « Răscoala » lui L. Rebreanu, « Desculț » al lui Zaharia Stancu, am studiat pinzele lui Băncilă, portul și arhitectura românească, am stat de vorbă cu țărani care au trăit evenimentele din 1907... »

După al XVI-lea Festival al filmului de la Cannes, unde România a obținut cu filmul « Codin » (regizor Henri Colpi) 2 premii, la postul de radioteleviziune francez, Monique Berger a declarat: « Codin este un film specific de festival. Admirabil realizat, de o mare frumusețe. Panait Istrati în imagini, cu o poezie originală și fără nici o concesie ». Michel Aubriant scria în « Paris Presse L'intrinsèque »: « În acest film sentimentele mărețe înfloresc cu o sinceritate care împropătează. Pitorescul nu se rușinează a fi pitoresc, iar pateticul are îndrăzneala să-și spună pe nume. Ecranul este măturat de un vînt sănătos », iar Henri Chapier își intitula ampla corespondență din « Combat »: « Apărînd prin Codin culorile României, Henri Colpi a salvat, de asemeni onoarea cinematografei franceze ».

LUMINIȚA DOJA-FODOREANU

O „pagină” uitată de istorie literară: POIANA MĂRULUI

Munții Buzăului și ai Vrancei au fost într-o vreme locul preferat pentru «rătăcirile» a trei mari prieteni: Delavrancea, Vlahuță și Caragiale. În răgazul de două sau mai multe zile pe care-l aveau uneori, cei trei se strîngeau la Dragosloveni, la casa lui Vlahuță. De aci plecau spre munți, ținta celor mai multe dintre excursiile lor fiind Poiana Mărului — un schit singuratic, ascuns printre brazi, într-o poiană plină de farmec și poezie.

Schitul și locul — despre care, pe lângă cei trei, au mai scris și Galaction și Russo, ca și mulți scriitori locali din epocă — ocupă pe drept cuvînt o adevărată «pagină», mai puțin cunoscută, a istoriei literare românești.

Pierdut printre munți și departe de zgomotul și agitația orașelor, schitul Poiana Mărului a avut dintotdeauna funcții multiple: loc de cult, dar și de caligrafie a unor lucrări de început ale limbii noastre, ascunzătoare pentru iubitorii de dreptate socială aflați în conflict cu autoritățile timpului, ori pentru cei care străbăteau, din motive doar de ei știute, cărările sălbatice ale munților, loc ideal pentru odihnă și creația scriitorilor. De aceea și mărturiile literare despre Poiana Mărului sînt nu numai numeroase și interesante, ci și capabile să ne dea o idee despre o epocă și despre cîțiva din scriitorii ei.

Pe la 1840, bunăoară, pe motivul că era «inițiat în activitatea politică clandestină», Cezar Bolliac, cel care «cînta iobagul și-a lui lanțuri de aramă», este «exilat» la Poiana Mărului, de unde îi trimite lui Ion Voinescu II o «epistolă» în versuri. «Misiva» lui cuprindea, firește, o viziune hiperbolizată a propriilor suferințe:

*«... Vrînd să-ți spun ce am pățit
Din cauza ciocoimii; vrînd să-ți spun că-s surghiunit
În Kamceatka României, într-o horă d'otentoși
Într-o capiște druidă, unde cer să vezi nu poți,
Ș-unde Teutates s-aude prin copaci bătrîni zbierînd,
Primind ritul cel de groază de la erimiți turbînd,
Unde oameni pitagorici zac pe tabernaculi beți,
Unde șoimul și vulturul se scald vara în nemeți,
M-apucați să-ți fac pomelnic de poezi ce-au răposat
Și să-ți spun atîtea lucruri ce-n pustie am visat...»*

«Exilul» poetului a făcut vilvă în epocă și după mai bine de 25 de ani, prin 1866, Ion Ghica îi amintea de el, ușor ironic, într-o scrisoare, lui Alecsandri: «Mai norocit (Bolliac, n.n.) res-

pira aer curat de munte, surghiunit la Poiana Mărului unde un cucernic călugăr rus îi citea în toate diminețile moliftele sfîntului Vasile.»

După Bolliac, cel care scrie despre Poiana Mărului e Alexandru Pelimon, autorul unei descrieri a schitului și a poziției sale pitorești, pentru ca într-o fotografie de peste numai cîțiva ani să-i vedem pe Delavrancea și Vlahuță în ipostaza de turiști «în drum spre Poiana Mărului», cum a scris unul din ei pe spatele «suvenirului». Uneori cei doi erau însoțiți de Caragiale și chiar de Nicolae Grigorescu. Moș Costică Spînu, care a trăit pînă nu demult la Dragosloveni (și care în tinerețe lucrase ca surugiu la Ștefanache Gîlcă, socrul autorului «României pitorești») își amintea cu nostalgie «de zilele de vară cînt porneam la drum, cu carul tras de boi, cu Vlahuță, cu Delavrancea și Grigorescu, pe la schiul Recea, la Rogoz și la Poiana Mărului... Stăteam zile întregi prin acele locuri minunate. Pictorul picta, scriitorii scriau...»

Vlahuță a descris și el locurile în capitolul «Muntele Penteleu» din vestita-i carte, iar printre schițele lui Grigorescu eventualul cercetător identifică ușor destule «subiecte» din «zona» Poienii Mărului, ca să nu mai vorbim de alte mențiuni. Un poet rimnicean al epocii, bun prieten cu Delavrancea, cu Vlahuță și cu Galaction (în preajma cărora va fi fost, adesea, pe cărările munților) a scris, dealtfel, și un sonet — «Poiana Mărului» — în care deplîngea pierderea «faimei» de odinioară a schitului:

*Lăcaș sfințit de vulturi și de ginduri
În liniștea de brazi ce te-mpresoară,
Smerenia din vremi de-odinioară
Spre cer o cer azi turla-ți de scînduri*

*O piatră din altare ruinată
A mai rămas pierdută prin cucute:
S-au prăbușit chiliile — și mute
Cirezi pasc prin poiene parfumate.*

Poiana Mărului, ca și Dragoslovenii, ca și Munții Buzăului și ai Vrancei (locuri, intrate în amintirea scriitorilor), alcătuiește o «pagină» de istorie literară scrisă deopotrivă cu litere de aur și prospețime de rouă, cu iz de legendă și abur de nostalgie...

FLORENTIN POPESCU

TRAHANA

Sau

arheologie culinară

De unde vine numele lui TRAHANACHE persoanajul din piesele lui Caragiale? (Am zis personaj și nu erou pentru că I. L. Caragiale are personaje și nu eroi).

Dacă ținem seama că și alți colegi ai lui TRAHANACHE poartă nume inspirate din bucătărie (FARFURIDE, BRÎNZOVENESCU putem presupune că și numele lui vine de la preparatul alimentar numit « TRAHANA »).

Deși se demonstrează că acest cuvânt vine din limba turcă, credem că preparatul răspândit în peninsula Balcanică arată prin migala necesară pregătirii și prin speranța de a sta să-l consumi, că aparține unei populații băștinașe, stabile. Adaosul de bulion din tomate este poate o îmbunătățire în timp sau o înlocuire avantajoasă a altui ingredient.

Dar să lăsăm teoria. Vă propunem să încercați o rețetă de bucătărie veche.

După anotimp, o ciorbă se poate acri cu: borș, lapte, roșii, prune, zarzăre, corcodușe, aguridă, oțet, măcriș și altele.

Pentru ciorbele de iarnă, prin luna octombrie se prepară TRAHANAUA pentru care sînt necesare următoarele:

— o copaie; făină; ouă; lapte acru prins în oale de pămînt (cca 5 litri) și lăsat să se acrească bine mai multe zile; bulion.

Aduni cele arătate mai sus într-o odaie curată, vîruiată proaspăt și încălzită ca pentru locuit. Pui făină în copaie și îi faci lăcaș în care spargi 20 de ouă. Adaugi laptele acru și o jumătate de kilogram de bulion. Frămînți totul și potrivești din făină pînă se obține o cocă moale. Lași coca în camera caldă și ea va crește. A doua zi dai coca îndărăt din creștere. Dacă n-a crescut în prima zi, o aștepti pînă-n ziua următoare. Nu umbli toată ziua cu mîna în cocă, dar o întorci din creștere 4—5—6 zile pînă cînd stă singură din crescut. După ce aluatul a stat din crescut îl împarți în bucăți de mărimea unei chifle pe care le așezi pe mai multe mese în aceeași cameră, după ce mai întii ai avut grijă să

acoperi mesele cu fețe de pînză curate. Intorci mereu aceste chifle ca să se întărească cît o nucă și după o zi sau două freci aceste bucăți între palme pînă se obține o sfărîmătură de mărimea maximă a două-trei boabe de orez la un loc, sau cît un bob mic de porumb, nelipsind firește și multe bobîțe mai mici.

Se poate obține aceeași fărîmătură și prin trecerea aluatului uscat printr-o sită metalică, cu ochiuri potrivite cu dimensiunile descrise mai sus. Dacă partea din mijloc a unor cocoloașe este încă moale aștepti să se mai usuce și o sfărîmi peste o zi-două.

Cînd toată sfărîmătura s-a uscat bine întinsă pe mese o treci spre păstrare în saci de pînză curată.

Preparatul nu părăsește camera caldă care i-a fost de la început destinată decît acum cînd este gata pentru a se muta în cămara uscată și aerisită.

În oala cu zeamă în care a fiert o pasăre grasă (curcă, găină, gîscă, rață) cu toate zarzaturile și condimentele necesare se adaugă această pastă făinoasă. Adăugarea se face prin presărare la foc potrivit întrucît coca se lipește; nu se pune prea multă pastă făinoasă pentru că la fiert, coca crește. Se obține o ciorbă de « TRAHANA » cu un gust și un miros specific și cu o acreală plăcută.

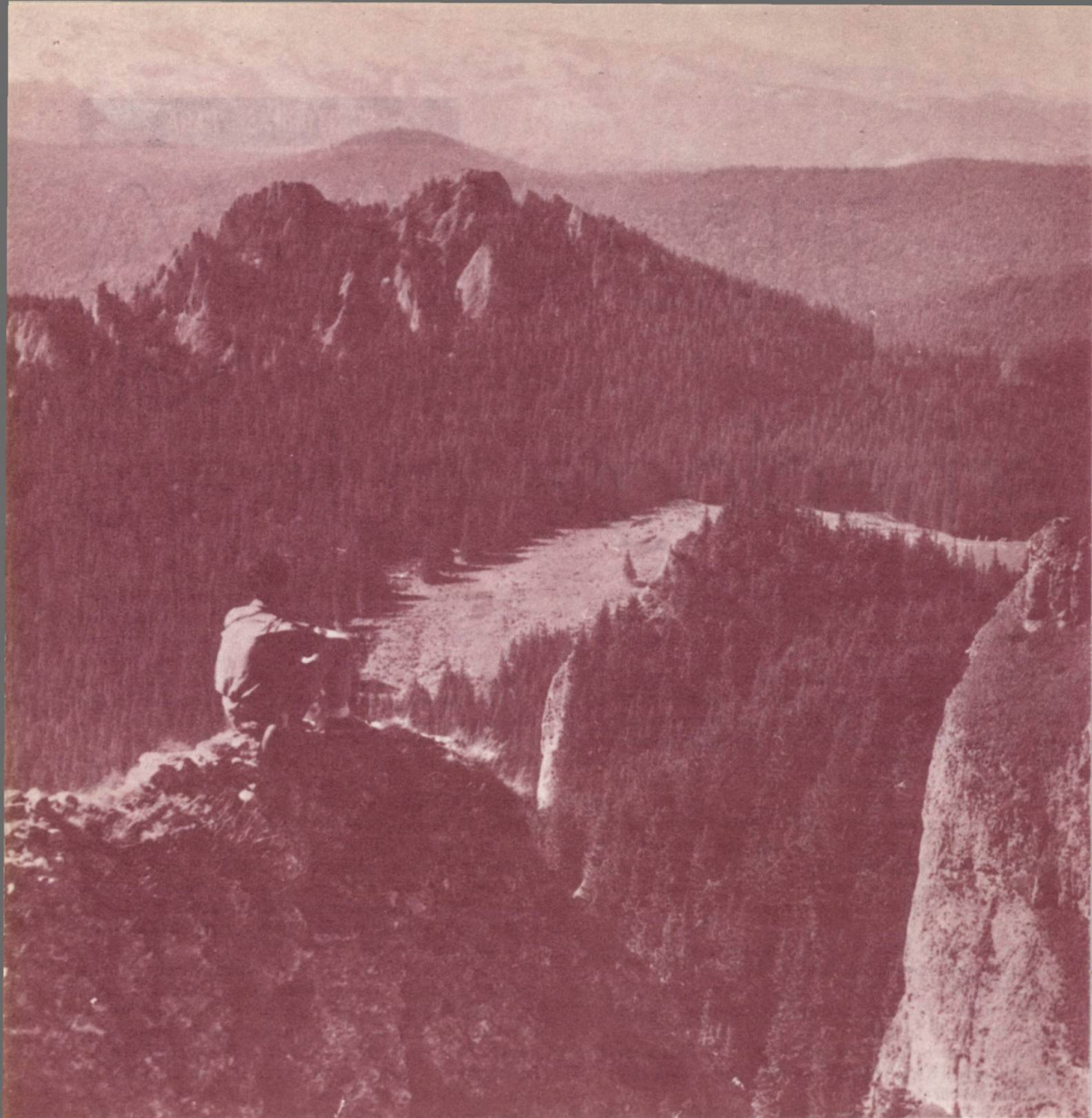
Se recomandă mahmurilor.

Pare un preparat complicat, dar remarcați că nu se muncește mult. Se cere însă o supraveghere atentă cîtă vreme durează pregătirea rezervei pentru o iarnă întreagă.

Rețeta a fost reconstituită după amintirile rămase de la mama mea Eugenia Marcu și după sfaturile surorii sale Olimpia Cerna din București.

Aceste surori, împreună cu încă multe care nu mai trăiesc și care poate preparau o trahana foarte bună au fost fiicele lui Toma Mihăescu, care a trăit în comuna Posești-Prahova la 20 km. mai sus de Vălenii de Munte, pe Valea Zeletinului.

Arhitect ANGHEL MARCU

PRO
NATURA

FLORI din CEAHLĂU

Dacă n-ar fi vorba de domenii apropiate mie — adică botanica și drumeția — poate n-aș fi avut curajul să scriu despre acest munte. Ca drumeț, voi străbate alături de cititorul-călător potecile muntelui, din primăvară până-n iarnă. Ca naturalist, voi încerca să-i prezint o parte din flora integrată armonios în peisajul muntelui.

Caracterul și varietatea florei Ceahlăului este determinată de varietatea substratului, de diversitatea rocilor. Dar nu numai substratul determină flora și vegetația muntelui. Un bogat și bine echilibrat regim hidrografic — alături de aer, principala avuție a pădurilor — văile adânci și abrupturile, diferențele de nivel de peste 1000 m de la poale spre

vîrfuri, expoziția față de punctele cardinale, anotimpurile, fiecare în parte și toate la un loc, contribuie la diversitatea covorului verde în care natura a ținut o minunată paletă de culori. În poienile Ceahlăului te simți « fericit, ca într-un spațiu al naturii » în care omul a intervenit prea puțin prin exploatare ori prin amenajări ireversibile. Aerul Ceahlăului din primăvară pînă-n toamnă este îmbălsămat de parfumul florilor, iar iarna de mirosul rășinii pădurilor de molid, de brad, de pin, de jneapăn și ienupăr — care-l fac mai pur, mai sănătos, mai tămăduitor.

Din valea riului Bistrița și pînă în golul alpin, pădurile de foioase — formate din gorun (*Quercus petraea*), fag (*Fagus silvatica*), carpen (*Carpinus betulus*), arțar (*Acer platanoides*), ulm (*Ulmus montana*), mai rar tei (*Tilia cordata*) sau frasin (*Fraxinus excelsior*) — urcă abrupt și pe nesimțite, se înfrățesc cu bradul (*Abies alba*) și cu molidul (*Picea excelsa*). Din loc în loc se întîlnește mesteacănul (*Betula verrucosa*), pinul (*Pinus silvestris*) și scorușul de munte (*Sorbus aucuparia*). În amestec cu molidul, în pîlcuri mici se poate întîlni Crinul de munte sau Zada (*Larix decidua* var. *polonica*) în special la Polița cu Crini, la Piatra cu Apă și pe versantul vestic al Ceahlăului sub stîncile Piatra Neagră, deasupra vîrfului Bistra, adesea însoțită de Tisă (*Taxus baccata*). Apoi, spre vîrfuri, jnepenișurile (*Pinus montana*) și ienuperii (*Juniperus communis*) rezistă eroic vînturilor. Urmînd linia jnepenilor și ienuperilor, pe vreme rea, pe ceață sau viscol, drumetul rătăcit

în Ceahlău va putea ajunge la adăpost, la cabana Dochia, chiar dacă nu are hartă și busolă și a pierdut marcajul.

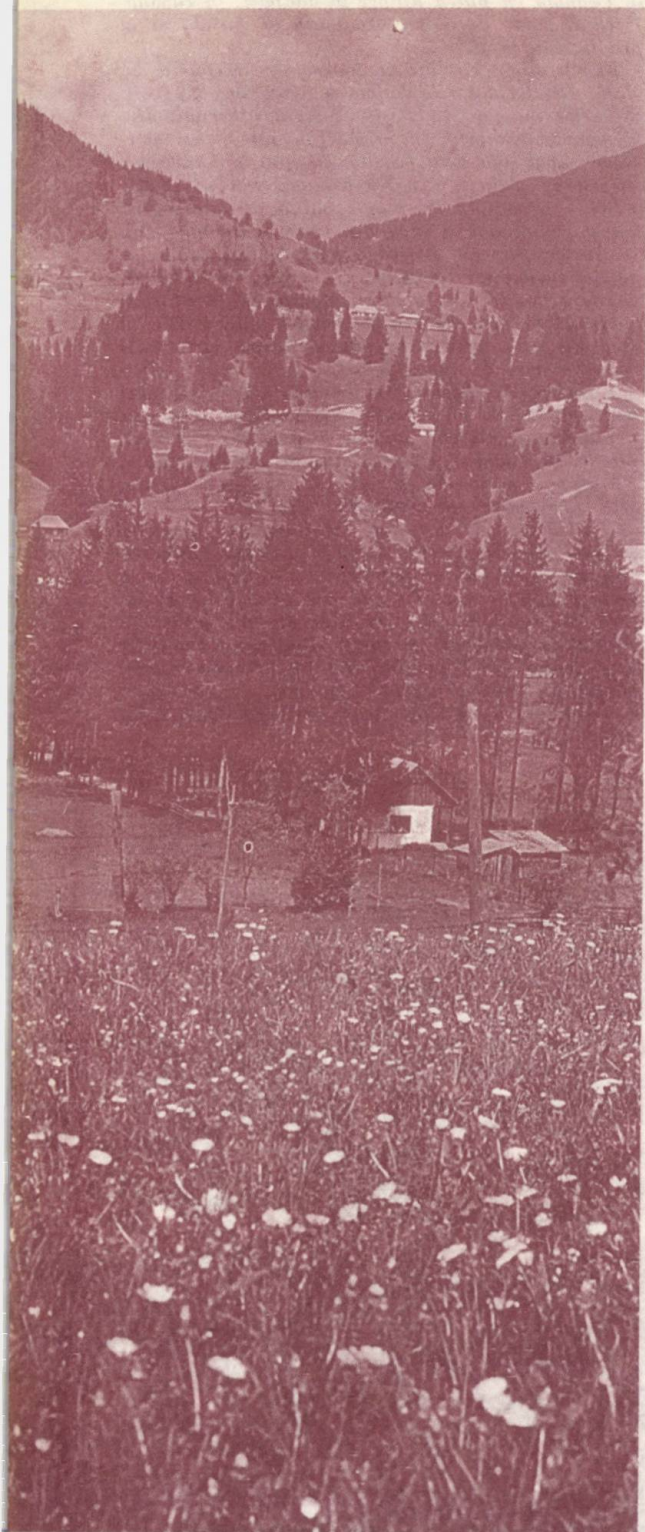
Florile din Ceahlău se trezesc de timpuriu la viață. Ios, în pădurile de foioase, cînd încă mugurii copacilor nu s-au trezit din somnul hibernal, din zăpada abia topită, în prima jumătate a lui mărțișor, apar viorelele (*Scilla bifolia*) și brebeneii (*Corydalis capnoides*), iar bănuțeii sau părăluțele (*Bellis perennis*) își scot capul de sub omături, unele gata înflorite încă din toamna trecută. Din loc în loc, galbenul fraged și pufos al amenșilor, de salcie înviorează peisajul, în timp ce modești, aproape neobservați, amenșii alunilor de deslinează pudrind cu aur, la cea mai mică adiere de vînt sau atingere, aerul proaspăt cu miros de zăpadă ce vine încă dinspre vîrfuri.

Străbătînd vechile poteci ce urcă spre Ocolașuri sau spre Bitca Popii, spre Piatra Sură sau spre nenumăratele Obcini nu va fi greu să întîlnești pîlcuri de Floarea Paștilor albe sau galbene-aurii (*Anemone nemorosa* și *A. ranunculoides*) sau oițe (*Anemone narcissiflora*).

Tot primăvara devreme, după topirea zăpezilor în pădurile din jurul stațiunii Durău, înfloresc spinzul (*Helleborus purpurascens*), deși nu și-a format frunzele noi. În pădurile de molid, zăpada încă nu s-a topit. Dar din loc în loc, drumetul va fi atras de un parfum suav, minunat: pe rămurele fără frunze ale liliacului sălbatec (*Daphne mezereum*) au înflorit primele flori roz.

În pădurile ce urcă dinspre Cheile Bicazului,

colțșorii (*Dentaria bulbifera*, *D. glandulosa*) adaugă în paleta florilor de primăvară nuanțe de violet.

Pe măsură ce înaintăm spre vară, umbrite de frunzarul des al pădurii, florile primăverii, îndeplinindu-și ritualul nunții și al perpetuării, s-au retras discret. Doar ciuboșica cucului (*Primula officinalis*, *P. elatior*) mai dăinuie încă cu galbene flori, iar la peste 1000 m altitudine ciuboșica ursului (*Cortusa mathioli*), își etalează minunatele ei petale de un roșu purpuriu-închis pe smocurile de iarbă de pe stincile și grohotișurile pantelor înclinate. Tot aici, în goluri de pădure înierbate vom întâlni, din loc în loc, stinjenei pitici (*Iris ruthenica*) și gențiane.

Este deosebit de greu de a prezenta în câteva rânduri « Flora Ceahlăului » cu cele peste 2000 specii vegetale. De aceea mă voi limita la enumerarea unor plante mai rare, mai deosebite, care caracterizează flora acestui masiv.

Pe muntele Ceahlău, întâlnești în plină floare, în iunie și iulie, delicatele căldărușe (*Aquilegia nigricans*), și gladiolele sălbatice (*Gladiolus imbricatus*), iar în locurile umede, minunate orhidee.

Numeroase stinci sînt împodobite de campanule, iar din loc în loc, pe stincile Cascadei Duruitoarea și ale Ghedeonului, înfloresc curpenul de munte (*Clematis alpina*), vestitor al marilor înălțimi din masiv.

Afinișurile și merișorul de munte formează un covor dens, iar pe stinci, gingașele garofițe de stîncă cu florile lor albe, fin dantelate, cu parfumul lor minunat, alături de argintică (*Dryas octopetala*), vestesc că în curînd vom întâlni « Regina florilor » sau albumeala în graiul local (*Leontopodium alpinum*), cu un polimorfism floral rar întâlnit în alți munți.

În văile alpine adînci, umbroase, reci, pe marginea piraielor, cresc numeroase specii de omeag cu flori galbene (*Aconitum anthora* forma *dacicum*) sau cu flori mov-albăstrui (*Aconitum callibotryon* ssp. *bucovinense*, *A. moldavicum*) și mai rar *Aconitum velutinum* — tot cu flori galbene — pe Igheabul lui Vodă, a căror flori rezistă pînă la începutul lui septembrie.

Ceahlăul este o rezervație naturală în care s-au păstrat de-a lungul zecilor de milenii numeroase endemisme (specii cu un areal limitat), dintre care vom enumera doar cîteva: *Astragalus roemeri* și *A. australis* ssp. *bucsecsi*, *Dianthus spiculifolius*, *Draba haynaldi*, *Aconitum romanicum*, *Pulmonaria rubra*, *Silene dubia* (întîlnite în Poiana Durău, și la Cascada Duruitoarea, apoi prin locurile numite Stănilile, Panaghia, Cheile Bicazului), *Sestaria heufleriana* și multe altele.

La Bicaz, pe Bîta Vacii, la poalele Ceahlăului, la Stațiunea Durău, brîndușele de toamnă (*Colchicum autumnalis*) vestesc sosirea toamnei. Atunci pădurile de foioase se transformă în aur și rubine, iar acolo sus, în veșnicile păduri verzi de conifere, doar frunzulițele ascuțite de Zadă s-au colorat în galben palid pentru a-și marca prezența și pentru a-și pregăti mugurii pentru somnul hibernal. Și în curînd zăpezile vor veni să îmbrace în cojoace albe pădurile...

OVIDIU BOJOR

Domnișoara PĂPĂDIE ne invită la masă

Există un timp al anului în care la masa noastră lipsește savoarea legumelor și fructelor proaspete — surse de vitamina C, de minerale importante ca fierul, calciul, potasiul, de compuși activi absolut necesari existenței și sănătății noastre. Înțelepciunea milenară a poporului a găsit căi de a îmbogăți alimentația de primăvară cu verdețuri crude, culese din vasele «grădini» pe care nu le sapă și nu le plivește nimeni: pașiștile și poienile. Este de remarcat că verdețurile acestea sînt apreciate și în zonele intens cultivate cu legume.

În loc de lămîi — «untîșor»

Ne putem aminti cu înduioșare că, acum un secol și mai bine, între vînzătorii de untîșor și ștevie la tîrgurile din sudul județului Dimbovița, se afla uneori un copil, venit pe jos din satul natal Pitaru, un copil care pe acei puțini bani strînși își cumpăra vopsele. Nu era altul decît marele pictor Nicolae Grigorescu cel care a dat nemurire mai tîrziu, pădurilor și drumurilor de colb auriu, turmelor și carelor cu boi și luminilor nestatornice ale cerului și mai ales oamenilor acelor locuri. Untîșorul se culege și azi, ca și atunci. Este numit astfel, dar și «griușor» (*Ranunculus ficaria* L.) pentru frăgezimea frunzelor verzi, lucioase, mult prețuite în tradiția populară culinară: se gătesc din ele delicioase ciorbe, acrite cu boarș, zer sau smîntînă, drese cu ou și usturoi, ori, ca în Transilvania, cu felii de slănină afumată, prăjite crocant. Frunzele foarte tinere se pot consuma de asemenea crude, ca salată. În orașe, apare în piețe, începînd din martie. Valoarea nutritivă a «griușorului» constă în bogăția sa în provitamina A/beta-caroten, egală cu aceea a carotelor, în vitamina C cît conținutul lămîilor, în fier și calciu. Planta are și virtuți medicinale, consemnate în practicile de etnoiaerie la români: în cură internă era utilizat ca antiscorbutic, iar în cură externă, în tratamentul unor infecții. În experimente proprii am constatat acțiunea bacteriologică a plantei asupra unor germeni patogeni. P. Fournier a menționat utilizările speciei în medicina tradițională a unor țări europene: în Franța, cunoscută sub numele de «Petite Chelidoine», era administrată ca antiscorbutic, febrifug. Se descrie de asemenea, din 1698 (Thomas Burnet) și 1854 (Neuhausen), acțiunea de mare eficiență a decoctului de frunze ori bulbi în tratamentul bolii hemoroidale, eficiență confirmată de studiile de la începutul secolului nostru, efectuate de dr. H. Leclerc.

Tot în martie se consumă, mai ales în Maramureș, frunzele tinere de *Ranunculus repens* L., denumit «piciorul-cocoșului» ori «floare de leac». Decoctul frunzelor era folosit ca febrifug, de acolo și numele — dar planta este culeasă acum pentru gustul proaspăt, primăvăratec, pe care îl dă su-pelor. Mai aduce în supele acestea calciu, beta-caroten, vitamina C, mai mult decît la legumele obișnuite, fier în cantități mari și, conform datelor obținute de noi, extractele din frunzele acestei specii au acțiune bactericidă asupra unor germeni patogeni.

Bulbi pentru diabetici

Cea mai cunoscută dintre verdețurile spontane comestibile rămîne **urzica** — *Urtica dioica* L. Frunzele ei, apărute imediat după topirea zăpezii, verzi întunecate, bătînd spre violet (culoare ce atestă prezența antocianilor) au o largă întrebuințare în

bucătăria românească: pilaf, ciorbe, urzici bătute, condimentate cu usturoi și servite cu mămăliguță, feluri care se consumă și în restaurante, conservele de urzică fiind produse și industrial. În medicina populară, urzica era folosită, sub forma sucului proaspăt, în «cure de primăvară», pentru refacerea organismului. Proprietățile hemostatice, astringente, hematopoitice, hipoglicemice, diuretice, confirmate de tratatele moderne de farmacognozie, se datoresc multitudinii de substanțe biologice active pe care le conține urzica. În medicina populară, «urzicarea» cu planta proaspătă prin efectul revulsiv al histaminei, acidului formic, enzimelor și toxalbuminei, era recomandată în dureri reumatice. Cercetările noastre au confirmat datele altor autori și au adus noi date asupra efectului antimicrobian al sucului și extractelor de urzică.

Înainte de înverzirea cîmpiilor, copiii sapă pe țărîm nisipos al riurilor după tuberculii de Topinambur (*Helianthus tuberosus* L.). Este interesantă istoria acestei plante: între 1497—1603, colonii francezi din Canada au învățat de la huroni și algonquini să o consume. În 1613, specia, deja răspîdită în Franța, a primit numele de «Topinambur», în urma sosirii la curtea regală a unor membri ai tribului tupinambas. *Helianthus tuberosus* L. a fost intens cultivat în Europa, pentru alimentația umană și furaj, pînă în sec. XVIII, cînd a cedat locul cartofului. Acum se găsește, spontan, în terenuri aluvionare, ori este regional cultivat. Se poate consuma crud, în salate, ori fiert, aseasonat cu diverse sosuri. Compoziția sa — bogăția în insulină (hidrat de carbon care nu supra-solicită pancreasul endocrin), conținutul în lipotrope naturale — betaină, colină — concentrația relativ mică de celuloză fac din bulbii de topinambur un aliment potrivit în regimul alimentar al diabeticilor, al suferinzilor de boli reumatismale, renale și digestive. Dozările noastre de vitamine C au relevat un conținut mai bogat decît al soiurilor obișnuite de mere. De asemenea, am constatat acțiunea bactericidă a sucului proaspăt.

«Reînnoirea singelui»

Printre plantele comestibile timpurii se numără și pădăia (*Taraxacum officinale* Web.): din rozetele de frunze tinere, neprelucrate termic, în amestec cu alte legume, se prepară o salată foarte plăcută

dar și foarte bogată în principii nutritive. Determinările noastre au pus în evidență vitamina C, beta-caroten, calciu, cupru, fier (fierul asociat cu cuprul și vitamina C asigură formarea și normala funcționare a globulelor roșii sangvine), magneziu, potasiu în mari cantități, în timp ce conținutul în sodiu nu depășește 108 mg%, fapt care indică pădăia în regimul alimentar al hipertensivilor și cardiopatiilor. Pădăia este bine suportată și de bolnavii renali, acidul oxalic conținut fiind relativ puțin. Frunzele și rădăcinile de pădăie au multe utilizări medicinale, intrînd în compoziția ceaiurilor depurative, gastrice, au o acțiune de normalizare a secreției biliare, sînt și diuretice. S-a descris și acțiunea antibiotică a sucului de frunze. În medicina veche românească, sucul proaspăt al frunzelor era folosit în tratamentul extern al infecțiilor cutanate, dar mai ales în cură internă, primăvara, pentru «reînnoirea singelui», deci pentru combaterea stărilor de hipovitaminoze înfrînte la sfîrșitul iernii. Dozările efectuate de noi pe acest suc proaspăt au evidențiat o proporție satisfăcătoare din principiile nutritive prezente în frunze.

Tot din familia pădăiei — Sateraceae — fac parte **podbalul** (*Tussilago farfara* L.), **pălămida** (*Cirsium arvense* L.) și «**limbarița**» (*Cirsium canum* L.) caracterizate printr-un conținut în principii nutritive asemănător pădăiei. Din podbal se gătesc mai ales sarmale cu carne ori cu brînză, urdă, iar din cele două specii de *Cirsium*, în Transilvania se pregătesc ciorbe ori mîncăruri scăzute, cu carne de porc afumată, acrite cu zer ori smîntînă. De menționat utilizările medicinale ale frunzelor de podbal, care au proprietăți secretolitice, emoliente și antispastice, intrînd în compoziția ceaiurilor pectorale. Încă din antichitate, Plinius Secundus a menționat eficiența podbalului în tratamentul tusei. Mucilagii și insulina conținute fac din aceste frunze alimente ușor suportate în bolile digestive, în faza de acalmie. *Cirsium arvense* L. — de altfel o buruiană nedorită în semănături — conține alantoină, substanță cu proprietăți cicatrizante, a cărei eficiență a fost testată în ulcere gastrice la animale de laborator.

Dr. MONICA BUGNARIU
cercetător științific la Institutul de Igienă și Sănătate publică din Cluj-Napoca

SĂRBĂTOAREA TEIULUI

Dacă în fiecare vară cînd înfloresc teii ne-am gîndi cît de mult a înțeles, a iubit și a cîntat Eminescu acești copaci fără rival în lumea parfumurilor și a miřsemelor, ar merita, fără îndoială, — chiar și numai din acest motiv — să avem o sărbătoare a teiului. O sărbătoare care să vină în fiecare an cu exactitatea cu care se pune în mișcare roata anotimpurilor, o sărbătoare în care să trăim cu toată ființa noastră bucuria florilor.

În ultima duminică de iunie — în trei locuri din țară are loc «Sărbătoarea teiului»,

La Billanele, com. Greci, jud. Mehedinți, în mijlocul unei păduri de tei ce se întinde pe mai bine de 35 ha, în urmă cu mai

bine de 20 de ani a fost reluată tradiția «Sărbătorii teiului», și azi răsună din nou cîntecele și dansurile artiștilor amatori din Mehedinți și din județele vecine. Ca și în vechime voinicii satului se întrec sau se vor întrec în cadrul

unor manifestări sportive tradiționale. Și tot ca în vechime scoarțele, cusăturile, ștergarele și batiștele ieșite din minile iscusite ale oltențelor sînt orînduite într-o originală expoziție a măiestriei și priceperii. Tarafuri și grupuri folclorice, echipe de dansatori și brigăzi artistice — unele dintre ele laureate ale Festivalului național Cîntarea României — conferă sîrbătorii nu numai farmec și inedit, ci și un conținut aparte. Momentul culminant îl constituie, fără îndoială, «*Invocația teiului*» — un fel de concurs al autorilor de versuri, cîntece, strigături și snoave compuse ad-hoc; se înțelege desigur că tema acestora o constituie teiul și natura în general, florile și iubirea atît de frumos cîntate și de lucașfărul poeziei românești.

Sărbătoarea teiului de la Buciumeni, jud. Galați, celebrată tot astăzi, își are specificul său mai ales prin alternarea creațiilor folclorice cu cele originale într-un scenariu scris de autori locali, scenariu care urmărește nu numai succesiunea variată a momentelor orchestrale, corale, coregrafice etc. ci și promovarea celor mai talentați creatori și interpreți.

În fine, o a treia Sărbătoare a teiului are loc în ultima duminică de iunie la Carpen, în jud. Dolj. Locul ei de desfășurare este pădurea Cleanov — un fel de oază în mijlocul întinselor cîmpii din această parte a Olteniei. Deși — spre deosebire de celelalte două — Sărbătoarea teiului de la Cleanov nu se distinge printr-o notă specifică, totuși și aici pădurea de tei înfloriți atrage de zeci de ani, sute și mii de localnici din mai toate satele și comunele zonei. Prin grija forurilor județene, de cîteva ani încoace au început să se organizeze și aici serbări populare și competiții folclorice între formațiile artistice de amatori din comune precum Plenița, Carpen, Brabova, Botoșești-Paia și altele.

Nu putem încheia această frumoasă pagină a calendarului manifestărilor folclorice, fără a mai adăuga ceva. Asemenea altor manifestări culturale mai vechi sau mai noi ale poporului român și «*Sărbătoarea teiului*» a căpătat în anii noștri o nouă dimensiune: ea este nu numai o sărbătoare a florilor și a bucuriei de a trăi, ci și una a încrederii oamenilor în propriile forțe, o sărbătoare a păcii și optimismului mereu generator de idei creatoare.

LACUL VULTURILOR

Locuri care vă așteaptă

Multe, frumoase și pline de surprize sînt locurile din zona Munților Vrancei și ai Buzăului. Dar poate că nici unul nu are atîta farmec și poezie ca ținutul Sîriului cu pădurile sale falnice, cu poienile, luminșiurile și izvoarele lui pline de reavănul unei naturi arar străbătută de pasul omului și cel mai adesea doar de cel al sălbăticiunilor. Lăsînd în urmă ultimele acoperișuri ale satelor ascunse de văi, desprinzîndu-se de zgomotul mașinilor care sus pe apa Buzăului, în amonte, dau contur unui mare baraj de hidrocentrală, călătorul — simplu turist îndrăgostit de munte, vîntor sau pescar — se avîntă pe cărări tainice, abia marcate de un echipaj pionieresc din școlile Buzăului, către frumusețile munților. Crește pleșuve, păduri întunecoase de fag și de brad, zmeurișuri, pîraie abia auzindu-se prin frunziș, luminșiuri abia ghicindu-se și ele printre copaci, cîntecul unor păsări pierdute printre frunzele arborilor dau culoare și atmosferă întregului drum.

Urmăm firul unei poteci șerpuiende prin pădure, prin tot acest peisaj asemănător cu multe altele și totuși avînd în el ceva unic și greu de descris, trecem prin desigurul pădurii ori peste hotare de lumină spre a ajunge la unul dintre cele mai frumoase lacuri din zonă: **Lacul vulturilor**, aflat undeva la poalele crestei Măllia. Știm dinainte fel și fel de legende legate de oglinda acestui lac ciudat în felul lui și situat la o altitudine destul de mare: peste 1405 m, într-un gol alpin, cum am citit mai dinainte în literatura de specialitate. Și dintre toate legendele desigur cea mai frumoasă este aceea care spune că în zilele senine de vară, odinioară, vulturii coborau de pe creste pentru a bea apă vie din lac și a-și împropăta puterea și-a da vigoare nouă, tinerească, aripilor.

Urcăm prin pădure, călcăm frunzișul veșted din anul trecut, ieșim într-un tîrziu, ușor obosiți, la

lumină. Copacii au rămas în urmă trecem acum prin ierburi pitice și jnepeniș și deodată lacul: mare, frumos, aidoma unei oglinzi în care se reflectă pe de-a-ntregul masivul Măllia. Ne reamintim cele citite înainte de a veni aici: «*lacul se întinde pe o suprafață de 0,90 ha și are o adîncime maximă a apei de 2,5 m. Datorită materialului fin provenit din dezagregarea rocilor și depus pe fundul lacului, antrenat de valurile provocate de vînt, apa este tulbure pentru un lac situat la altitudinea menționată*». Pe versantul sudic al muntelui se întinde o plantație tinăra ce apare colorată în verde; este verdele pe care, aidoma unei acvarele, îl dau arinii pitici pămîntului calcaros. Totul devine farmec și poezie, iar ceaurile petrecute aici rămîn, desigur, de neuitat pentru cel ce s-a încumetat să urce munții. Din cînd în cînd deasupra lacului, în lumina de vară, fulgeră păstrăvii. Sînt păstrăvi curcubeu ce populează lacul doar din 1969, cînd apele de aici au fost populate cu puiet adus de la păstrăvăria Valea Stîinii de pe Telejel, iar mai tîrziu cu puiet adus de la păstrăvăria Ceahlău în 1976 și care au ajuns după numai un an și 2 luni la dimensiuni de 14—17 cm.

Și acum — înainte de a încheia această invitație cîteva informații utile: Accesul la lac este posibil pe mai multe trasee turistice, toate din șoseaua națională Buzău — Nehoiu — Brașov (DN 10). Din DN 10, km 97,2 (Crasna), drum forestier 6,5 km pe pîriul Crasna, pe afluentul acestuia, Urlătoarea, apoi pe o potecă nemarcată prin pădure; din DN 10, km 85,4 (amonte de băile Sîriu), drum forestier 6 km pe Valea Neagră pînă la observatorul pentru urs, apoi prin plantație și pe la stîna Doru Muntelui (cca 3 ore).

Lacul mai este accesibil și de la păstrăvăria Valea Stîinii de pe Telejel, prin șaua Tabla Buții (cca 3—4 ore).

FLORENTIN POPESCU.

„Ospitalitatea
este o trăsătură definitorie
a întregului popor român”

WERNER SCHARDT

Secretar general al A.D.A.C.

NOI POSIBILITĂȚI DE DEZVOLTARE A TURISMULUI AUTOMOBILISTIC

— Ce știți și ce ați aflat cu prilejul acestei prime călătorii în România despre Automobil Clubul Român?

— Cunoșteam, desigur, destul de multe despre A.C.R. dar abia acum mi-am format o imagine clară și cuprinzătoare despre activitatea și dotarea sa. M-am convins astfel că A.C.R. este un factor important în dezvoltarea automobilismului, a turismului și a sportului auto în țara dumneavoastră. M-a impresionat în mod special gama prestațiilor tehnice oferite de A.C.R. automobiliștilor. În orașul Ploiești am vizitat stația de asistență tehnică a A.C.R. — o rezolvare deosebită atât ca organizare cât și ca dotare.

— Cum apreciați colaborarea dintre A.C.R. și A.D.A.C.?

— Cele două cluburi sînt unite printr-o veche prietenie. Semnificativ, în acest sens, este faptul că A.C.R. a fost primul club automobilistic cu care A.D.A.C. a lansat, în 1968, pentru membrii săi, «Package — Tour — urile», ca formulă turistică inedită. În prezent, aproape toate cluburile automobilistice din Europa organi-

zează vacanțele membrilor lor în acest sistem inițiat de noi. Am convingerea că în viitor vom putea dezvolta și mai mult colaborarea dintre cluburile noastre, cuprinzînd noi zone în această avantajoasă formulă de turism.

— Ce impresii v-ați format cu acest prilej despre România?

— În călătoria prin țara dumneavoastră și în schimbul foarte intens de păreri, idei și experiențe prilejuit de întîlnirile cu domnul Nicolae Gavrilescu, ministrul turismului și cu domnul Neagu Cosma, prim-vicepreședintele A.C.R. am identificat diverse posibilități realizabile de îmbunătățire a colaborării noastre pentru dezvoltarea turismului automobilistic. Călătorii la volan pot și trebuie să depășească distanțele mari care există între cele două țări. M-am convins de condițiile excelente oferite de România pentru practicarea sporturilor de iarnă; am văzut o instalație de camping foarte bună, la Dîrste, lângă Brașov; am vizitat — la Predeal, Sinaia, Brașov și Poiana Brașov — hoteluri cu dotări de

prim ordin care pot răspunde celor mai răsfățate pretenții. Dar potențialul turistic de care dispune România este încă insuficient cunoscut în străinătate. Consider, de aceea, că trebuie să se intensifice popularizarea ofertelor dumneavoastră. Bucureștiul, de pildă, exercită asupra vizitatorului o atracție deosebită, dar e prea puțin pus în valoare pentru turism. S-ar cuveni, de asemenea, să faceți mai multă publicitate Deltei Dunării. Să atrageți turiști nu numai spre stațiunile de pe litoralul Mării Negre — care oferă, desigur, condiții foarte bune de petrecere a concediului — ci și spre Delta Dunării, cu frumusețile ei unice.

Țin să relev, de asemenea, în mod special, ca pe un punct de atracție al României, ospitalitatea neobișnuită a oamenilor din această țară. Am cunoscut mulți oameni în această călătorie și sînt îndreptățit să afirm că ospitalitatea este o trăsătură definitorie a întregului popor român.

IUSTIN MORARU

AUTOMOBIL CLUBUL ROMÂN ȘI... EFECTUL DOPPLER

Ziarul «Universul», din 6 aprilie 1904, aducea la cunoștința cititorilor un eveniment deosebit petrecut la București. «Aseară a avut loc la Hotelul Bulevard o întâlnire a mai multor amatori care au pus bazele unei societăți automobilistice». Automobil Clubul Român își scria prima sa filă de istorie... Cetatea lui Bucur, pe străzile căreia circulau deja mai multe «trăsuri fără cai», intra în marea competiție a automobilistilor. Pentru a consemna această cursă contra-cronometru din istoria automobilismului românesc intrăm în dialog cu NEAGU COSMA, prim-vicepreședinte al Automobil Clubului Român.

— 1984 — an aniversar. Dacă ați face puțină «istorie a automobilismului», care ar fi momentele de referință pe care le-ați evoca din evoluția Automobil Clubului Român?

— O «undă roșie», ca în efectul... Doppler de pildă, ne duce cu gândul, în primul rând, la anul 1904, când un grup de entuziaști a pus bazele Automobil Clubului Român — unul dintre primele de acest gen din Europa. În istoria unei asociații ca a noastră opt decenii înseamnă în mod paradoxal, mult și puțin. Componentele «istoriei» A.C.R.-ului sînt nenumărate, nu le putem enumera aici pe toate; chiar și unei monografii exhaustive îi mai scapă cîteodată cîte un eveniment. Principalul e să nu fie eludate cele mai importante, cele care marchează într-adevăr evoluția — în ultimă instanță ascendentă — a organizației automobilistilor din România, creșterea și — de ce nu? — maturizarea ei. Pornind de la acest mod de interpretare, vom aminti ca prime realizări de seamă: inițiativele Clubului în direcția lichidării «anarhiei» rutiere și reglementarea circulației automobilelor în România, marcarea cu indicatoare de avertizare a tronsoanelor și zonelor periculoase ale drumurilor publice ale țării, sprijinirea efectivă a modernizării acestora, oranzarea «turismului automobilistic» etc. Automobil Clubul Român nu a ezitat nici o clipă, după cum atestă documentele vremii, să-și asume sarcina pregătirii sistematice a automobilistilor, nu numai în materie de conducere a mașinii, ci și în mecanica automobilului.

După cel de-al doilea război mondial, era firesc ca asociația să se resimtă un timp de pe urma vicisitudinilor conflagrației, dar, cum zic, numai un timp. Scurt dealtfel, pentru că, după eliberarea patriei, activitatea A.C.R.-ului capătă o nouă dimensiune economico-socială și politică. Un moment important în viața asociației îl considerăm reînființarea în 1958 a organizației sub denumirea de Asociația Automobilistilor din România (A.A.R.). În 1968 are loc transformarea A.A.R. în Automobil

Clubul Român (A.C.R.) — o revenire, de fapt, la vechea sa denumire, o revenire însă pe alte principii, în concordanță cu marile transformări revoluționare, care aveau loc în societatea românească.

În 1974, a avut loc prima Conferință pe țară a asociației; Mesajul adresat acesteia de către tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului, președintele Republicii Socialiste România a marcat o nouă etapă în evoluția Automobil Clubului Român. Aceasta a fost, dacă vreți, etapa de conștientizare, asumarea unei înalte răspunderi revoluționare și patriotice.

— Automobil Clubul Român, este deci, unul din cele mai vechi din Europa, avînd o bogată tradiție în afirmarea automobilismului. De-a lungul istoriei sale, după cîte se știe se, remarcă o participare meritorie la marile performanțe automobilistice ale continentului și lumii. Care vi se par cele mai semnificative?

— Abordați un subiect sensibil, lung și senzațional pe care l-aș compara chiar cu o cursă automobilistică în timp și spațiu...

Să amintim că prima cursă de automobile a fost organizată de A.C.R., în septembrie 1904, pe distanța București-Giurgiu, România fiind printre primele șase țări din lume (după Franța, S.U.A., Anglia, Germania și Italia), care a organizat concursuri automobilistice. Încă în 1905 o echipă de automobilisti români întreprinde, în tovarășia unui scriitor francez, cel mai temerar raid automobilistic al timpului — cu trei automobile decapotabile —, de la Galați pînă la Ispahan, capitala de atunci a Persiei... Dar, seria performanțelor înregistrate de români în competițiile internaționale este prilejuită de cursa de coastă de la Chateau-Thierry din Franța. Să notăm anul: 1906! În 1926, prima cursă București-Paris și retur în mers continuu, fără oprire, e câștigată de un echipaj românesc...

— Să încercăm să facem o selecție pornind de la valoarea performanțelor.

— Da, sînt de acord să punctăm numai cîteva, e singura soluție, credeți-mă. Românii cîștigă premiul întîi la cursa de coastă din cadrul Raliului Monte-Carlo (1928); mai multe recorduri mondiale, omologate, la Montlhéry (Franța), în același an; cursa de viteză în coastă de la Avala (Iugoslavia, 1928); «Cupa de regularitate» în Raliul Monte-Carlo (1928); un echipaj românesc cîștigă în 1934 «Cupa Alpilor». Și, în sfîrșit, în 1936, echipajul Petre Cristea-Ion Zamfirescu cîștigă net Raliul Monte-Carlo! Alte succese românești: la Raliul Balcanic, în 1937 și 1938, la Marele Premiu de la Villa Real din Portugalia (1938), în 1939 la celebrul circuit

de la Nürburgring, « Marele premiu al orașului Belgrad » (1939), prima ediție a Raliului Dunării-Castrol în 1964 și 1967, prima ediție a Raliului României — la noi, bineînțeles. Succesele sportive, de fapt, s-au cam ținut lanț, dar din 1973 mândria începe să ne fie consolidată și de omologarea de către Federația Internațională a Automobilului (F.I.A.) a autoturismului de producție românească — Dacia 1300. Să mai spun ce a urmat? Echipa României câștigă în același an locul întâi la Raliul « Nisipurile de Aur » din Bulgaria.

De atunci încoace, lista succeselor se încarcă și nu ne scutește de inerenta nostalgie a rememorațiilor (Raliul Bosforului, Raliul « Iarna Rusă », raliul nostru internațional « Dunărea-Dacia »...) În 1978 trofeul (« Cupa de Aur ») revine întregului efectiv, format din trei echipe ale Întreprinderii de Autoturisme Pitești. Presa din ultimii ani a consemnat noi performanțe românești cu care ne mândrim.

— De la acest palpitant inventar competitiv să ne deplasăm în sfera relației turism-automobilism, care a evoluat în cea mai strânsă conexiune. Care sînt acțiunile pe care le preconizați în direcția stimulării turismului automobilistic?

— Se prea poate să fi existat turism — chiar dacă nu acest nume purta — și înainte de a apare pe lume automobilul. Călătoriile lui Marco Polo ce altceva au fost? Picioarele l-au purtat pe om dintotdeauna pe atîtea și atîtea drumuri, au urmat velierele și vapoarele, trenul și mașinile zburătoare...

Dar eu vreau să fac o precizare: turismul își cunoaște cu adevărat ceea ce noi numim astăzi « explozia », de-abia odată cu dezvoltarea automobilului. Nu numim noi acest automobil astăzi și auto...turism?

Da, turismul și automobilismul, cum ziceți dv. au evoluat în cea mai strînsă conexiune s-ar putea vorbi chiar de o inter determinare care e definită — turismul automobilistic. Cu alte cuvinte automobilul este cel mai mare cărăuș al turiștilor. Cu automobilul se fac trei sferturi din numărul călătoriilor acestei etape, iar perspectivele dezvoltării turismului se axează pe ideea indispensabilității mașinii. Numai în Europa, spre exemplu, 85 la sută din turiști sînt automobiliști, în timp ce turiștii care folosesc avionul ating abia procentul de 8 la sută, cei cu vaporul 4 la sută, iar cu trenul numai 3 la sută... Așa că, așa stînd lucrurile, în direcția stimulării turismului automobilistic n-avem decît să inventăm noi formule mai practice, mai economicoase, mai aproape de realitate, adică să ne diversificăm oferta turistică. Încolo, totul va fi bine.

— Automobil Clubul Român are tradiții de colaborare cu organizatori, cluburi și asociații de profil din întreaga lume. Care este dimensiunea actuală și perspectiva de dezvoltare a acestor relații?

— Să nu uităm că încă din 1925 asociația noastră a început să activeze în Consiliul Central al Turismului Internațional. În prezent, A.C.R.-ul face parte din Alianța Internațională de Turism (A.I.T) și din Federația Internațională a Automobilului (F.I.A.).

A.C.R. întreține relații de colaborare cu asociații și cluburi automobilistice de profil din țările socialiste și în primul rînd cu cele vecine, A.C.R. are raporturi de cooperare cu cluburi și asociații automobilistice din Turcia, Grecia, Austria, Franța, Belgia, Olanda, R.F.G. Italia, Marea Britanie și din alte țări. În ce privește mișcarea turistico-automobilistică internațională menționăm că Touring-

A.C.R. — agenția de voiaj a Automobil Clubului Român — desfășoară o amplă activitate pentru organizarea călătoriilor automobiliștilor străini în România. Sîntem preocupați de îmbunătățirea continuă a ofertei și serviciilor pe care să le oferim membrilor A.C.R. care doresc să efectueze excursii în străinătate.

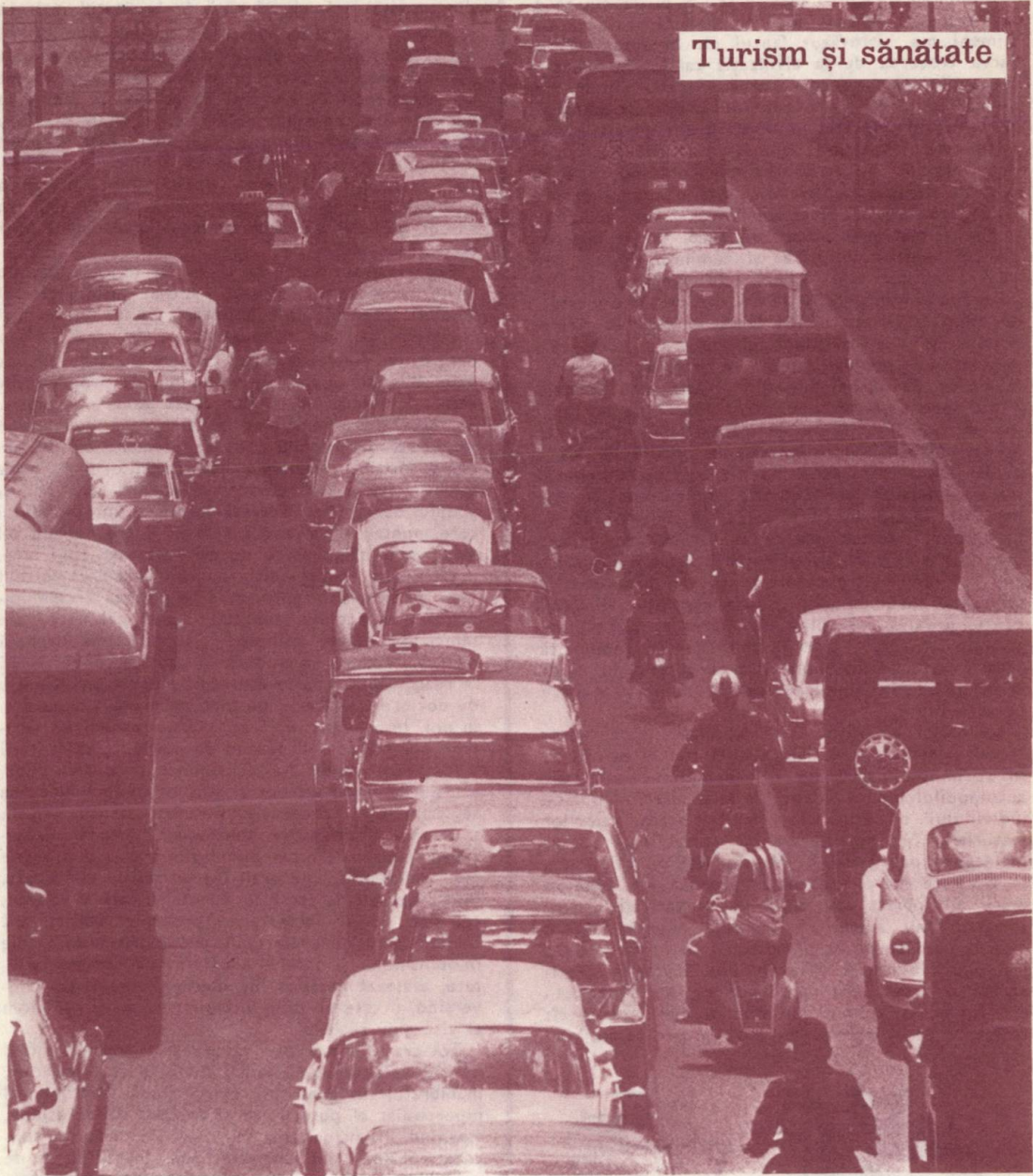
— Care sînt perspectivele de dezvoltare a Automobil Clubului Român în cel de-al nouălea deceniu al activității sale? Are într-adevăr « undă verde »?

— Perspectivele de dezvoltare ale Automobil Clubului Român sînt în mod firesc circumscrise acelorale dezvoltării țării, în conformitate cu Programul elaborat în acest sens de partid și aprobat de popor. Experiența de 80 de ani a asociației este în acest sens, o veritabilă temelie pentru dezvoltarea Automobil Clubului Român în următorul deceniu. Revenind la...efectul Doppler, de care aminteam la început și la care reveniți acum dv, credem că exact experiența amintită mai înainte se poate constitui în premisă majoră, practică de dezvoltare și că, prin urmare, « undă verde » nu e o simplă supoziție. Pentru noi, pentru asociația noastră, aceasta înseamnă muncă de înaltă calitate, efort susținut și dăinuire în direcția împlinirii acelei meniri pe care Automobil Clubul Român și-a asumat-o și o are încă de la naștere.

Idealul ar fi atingerea acelui grad de civilizație rutieră, de siguranță a circulației rutiere care să facă imposibilă producerea oricărui « accident tehnic » sau de circulație. Următorul deceniu, deci, ne pune în față, în primul rînd, această problemă (și noi nu o socotim insurmontabilă), iar materializarea ei este — și va fi — condiționată de cuprinderea în rîndurile asociației a tuturor automobiliștilor din România, ca și a simpatizanților mișcării automobilistice, eforturile principale vizînd o educație rutieră adecvată a întregii populații a țării. (În prezent efectivul A.C.R. se cifrează la peste 360 000 membri).

În ce privește baza materială a asociației, ea va trebui să se dezvolte pînă la a acoperi întregul necesar al țării pe linie automobilistică. În această privință, vorbind de bazele proprii de asistență tehnică, putem spune încă de pe acum că la sfîrșitul cincinalului, pe sub al cărui arc de triumf trecem, rețeaua acestora va acoperi complet necesitățile tehnice ale tuturor filialelor noastre, urmînd ca peste zece ani Automobil Clubul Român să se mîndrească cu minibaze tehnice create pe tot cuprînsul țării, adică în toate cecurile A.C.R. din toate întreprinderile și instituțiile și din toate satele. Automobil Clubul Român și-a propus ca în următorul deceniu să-și creeze propriile baze de agrement în toate zonele turistice ale țării, totul făcîndu-se, ca și pînă acum — adică de cînd există asociația —, prin autofinanțare. Perioada următoare ne obligă la o creștere greu evaluabilă a calității serviciilor prestate, dar că ea va presupune o calitate mult superioară a lucrărilor nu încapă discuție. Întîmpinăm, cu bucurie și responsabilitate, cea de-a 80-a aniversare a « Marii noastre familii automobilistice » — A.C.R.-ul. În mod sigur, în deceniul următor, Automobil Clubul Român va înscrie în anualele sale, noi realizări, contribuind prin aceasta la mai buna desfășurare a activității automobilistice din țara noastră.

Interviu realizat
de TRAIAN CARACIUC

Turism și sănătate

O lume în mișcare, grație în primul rând motorului cu ardere internă.

AUTOMOBILUL,
cutia de rezonanță
a psihicului uman

Cînd conducătorul căruței sau al birjei din secolul trecut a predat ștafeta conducătorului auto, nimeni n-a întrevăzut faptul că, în acest fel, se făcea trecerea de la civilizația calului la aceea a motorului cu ardere internă. Astăzi, nimeni nu se mai îndoieste că automobilul a devenit, aproape peste noapte, jucăria preferată a omului civilizației tehnice. Cromajele sale strălucitoare s-au integrat organic în decorul lumii contemporane în timp ce respirația motorului cu ardere internă aproape că se substituie cu respirația însăși a noii civilizații.

N-a trecut nici măcar un secol de la apariția acestui vehicul motorizat și pămîntul duduie sub povara roților sale. S.U.A., de exemplu, fabrică automobile numai de 90 de ani, dar, cu toate acestea, s-a ajuns la situația contrariantă, în virtutea căruia, producția sa de automobile crește de 2 ori mai repede decît populația însăși. În timp ce prin porțile fabricilor de automobile din această țară pornesc zilnic spre șoselele lumii circa 12.000 de noi asemenea vehicule, în același interval de timp, și în aceeași țară, sînt înregistrați la oficiile de stare civilă numai circa 6000 de nou născuți. Numărul întreprinderilor producătoare de automobile s-a înmulțit într-o manieră cu totul impresionantă. La Salonul internațional de la Torino, aflat la cea de-a IV-a ediție, au participat 310 firme din diferite țări ale lumii între care s-a aflat și țara noastră. Influența automobilului asupra omului civilizației contemporane, mai bine zis marea sa putere de atracție, a sporit considerabil, și sînt semne că această atracție continuă încă să crească în ciuda crizei de benzină ale cărei rigori le cunoaște o mare parte a lumii.

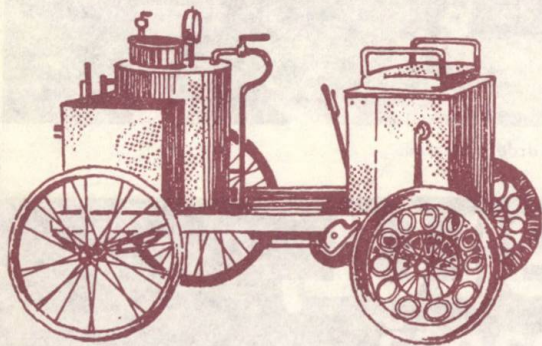
Sociologii au găsit chiar corelații între automobil și structura socială a unei anume orînduirii. În societatea capitalistă de exemplu, se atribuie automobilului nete valențe sociale, marcînd poziția individului pe scara socială, pe scara valorilor materiale. Nu poți fi un om solvabil pe aceste meleaguri, precizează R. Nader, dacă nu ai mașină, în timp ce marca mașinii te plasează mai bine ca orice alt obiect sau titlu pe portativele scării sociale. Unii susțin că influența automobilului a crescut aproape direct proporțional cu însăși puterea motorului. Institutul Wickert din Tübingen precizează în acest sens următoarele: «...burghezii din R.F.G. își iubesc automobilul mai mult decît se iubesc pe ei înșiși». Un mare număr de cetățeni

din această țară, chestionați de institutul mai sus menționat, pe tema relațiilor cu automobilul, au dat răspunsuri cit se poate de edificatoare în această privință. Așa, de exemplu, numai 25 la sută dintre cei chestionați au declarat că se duc la medic în vederea unui consult profilactic, în timp ce 75 la sută, efectuează în mod metodic acest consult profilactic pentru întreținerea tehnică a mașinii. Tot Institutul Wickert conchide, pe marginea anchetei efectuate, că, sub vîrsta de 69 ani, un bărbat din trei își alocă automobilului timpul liber de care dispune.

Experimentul auto, cu toate implicațiile sale de ordin economic, cultural, social, psihologic și medical, pretinde însă abordări din ce în ce mai complexe și mai interesante. Cele mai puțin cunoscute dintre acestea publicului larg, țin de valențele psihologice ale volanului, de proprietățile catarsice ale acestuia. Din acest punct de vedere, nu este deloc exagerat a afirma că *automobilul reprezintă o veritabilă cutie de rezonanță a psihicului uman*. Medicul, academicianul și scriitorul de mare talent, care a fost Georges Duhamel, era pur și simplu obsedat de această latură a automobilului care, pentru el, «tend a reléver l'être humain tel qu'il est», adică tinde de a-l arăta așa cum este.

Dacă din punct de vedere mecanic, volanul este o simplă pîrghie, prin mijlocirea căreia imprimăm vehiculului direcția dorită, el este, din punct de vedere psihologic, o veritabilă baghetă magică, ce tinde să traducă în fapt, să convertească în real, măcar o parte din acest efervescent univers de dorințe și intenții, pe care permanent îl purtăm în noi. În același timp însă, volanul este și un veritabil paratrăsnet, dispunînd de posibilitatea captării și derivării majorității tensiunilor și antinomiilor, a majorității frustrărilor și stărilor conflictuale, care se cumulează progresiv pe firmamentul vieții, sporindu-i încărcătura tensiogenă. Volanul favorizează mutații de ordin psihologic, uneori dintre cele mai radicale, în general foarte puțin cunoscute. Bine angrenat de acest cerc metalic, care e volanul, cel slab devine instantaneu puternic; cel chinuit în fiecare zi de avatarurile sedentarismului și ale imobilismului și care e conștient de această realitate, avalează nesățios întinderile kilometrice, conversînd, firește pe calea ficțiunii, cu marii campioni ai vitezelor rutiere.

Tot grație miracolului recordării la volan, timidul devine instantaneu temerar, comodul un hiperactiv, manieratul un grosolan. Narcisismul, sentimentul hipertrofiat al puterii, ca și spiritul de agresiune, stagnînd în majoritatea cazurilor în seifurile subconștientului, sînt incitate mai întotdeauna de posibilitatea de a accelera după voie turația motorului, fapt ce, firește, nu va rămîne fără repercusiuni asupra psihologiei comportamentului. Medicii, psihologii și sociologii concentrîndu-și observațiile pe linie interdisciplinară, asupra acestui aspect, au descoperit fapte și mai interesante. S-a constatat, de exemplu, că la cei ce afișează în viața de fiecare zi un complex de superioritate, avem șansa de a constata, în cazul conexiunii cu volanul, o tumul-tuoasă exacerbare a elanului vital, o, firește, riscantă provocare a cailor putere. La aceștia mai putem constata, în atari condiții, și o impresionantă exacerbare a instinctului de conservare, o amplificare maladivă a orgoliului și a încrederii în sine, a dorinței irezistibile de dominare. Doctorul Piret,

Automobilul cu abur, realizat la Paris în 1880, de un student român, în vîrstă de numai 20 de ani — Dumitru Văsescu — care a fost primit cu mare interes de specialiști.

(Desene de N. Nobilescu din lucrarea: «Automobilul» de H. Matei)

referindu-se la acest aspect, declară următoarele: «Faptul că un individ poate fi investit în mod brusc, din chiar clipa demarării, cu o putere materială și cu o forță disproporționată față de mijloacele naturale de care dispune, fără efort apreciabil, constituie o sursă posibilă de abuz».

Exaltarea pernicioasă a instinctului de putere, prin intermediul dominării acestui centaur reprezentat de motorul cu ardere internă, exaltarea agresivității, ca și identificarea acestui comportament cu însăși mașina crează, de cele mai multe ori, o adevărată stare de dezechilibru, o anumită stare de fanatism, favorizând regresivitatea spre moduri primitive de comportament-moduri pe care le-am reprimat în cursul vieții sau poate chiar le-am excomunicat din comportamentul individual, și care se caracterizează prin impulsivitate, violență, stridență comportamentală, ca și prin încălcarea deliberat voluntară a regulilor de circulație. Să nu uităm faptul că anonimatul traficului rutier incită prin definiție la viteze excesive și necontrolabile, ca și la excese temperamentale de tot felul, pe care desigur ni le-am cenzura în alte condiții când evoluția noastră rutieră este vizibilă și individuală.

Același anonimat rutier favorizează de asemenea spiritul competitiv ca și pe cel compensativ. Din acest punct de vedere, fiecare dintre noi, fie în calitate de pietoni, fie de pasageri ai automobilului, am avut posibilitatea să facem diverse observații cu caracter psiho-social, vizînd comportamentul conducătorilor auto, în diverse circumstanțe, ținînd de trafic, dar și de configurația psihică a celui în cauză. În acest sens, cu toții am putut observa cum diverși indivizi frustrați în viața de fiecare zi de tot felul de realizări, se ascund în anonimatul șarpelui indian rutier unde, folosindu-se de volan, de pedala de accelerație, ca și de cea de frînare, vor să se descotorosească de toate aceste frustrări, de toate eșecurile și contrarietățile pe care viața le-a semănat în calea lor.

Delirul traficului rutier oferă de asemenea nemăsurate compensații aceluia care vor să scape de monotonia, de constrîngerii, de plictiseală și de spleen-mai ales în condițiile societății de supraconsum — unde aceste stări de lucruri alcătuiesc o caracteristică cit se poate de definitorie. Autostrada în special, oferă libertăți nemăsurate și practic necontrolabile, tuturor aceluia care suportă cu dificultate anumite constrîngerii pe care le

exercită orașul, pe străzile căruia automobilul aproape că nu ajunge niciodată de a rula în ritmul posibilităților sale de uz curent, ca să nu vorbim de cele de excepție. Să nu uităm, de exemplu, că pe arterele principale ale Parisului, automobilele de astăzi înaintează cu viteza birjelor de altădată, și anume a celor de la începutul prezentului secol. Profesorul H. Buff, de la Clinica chirurgicală din Zürich, consideră că strada reprezintă pe multe arii de pe mapamond un teatru de luptă unde se desfășoară «un război al tuturor contra tuturor, fără rațiune și fără scop, fără ideologie, fără directive, război dus într-un fel de către voluntari care lasă hazardul să decidă data luptei și alegerea inamicului», hazard, care, în enorma majoritate a cazurilor, ține de necunoașterea mutațiilor psihologice ce pot surveni din racordarea la volan a unui individ oarecare, prin ignorarea condițiilor psihologiei traficului rutier...

Viața modernă și, în special aceea ce ține de aria societății capitaliste, este grevată de anxietăți și incertitudini cu caracter cronic, care vor irumpe într-un fel mai mult sau mai puțin pregnant și în comportamentul conducătorului auto, în acest complex prolific, alcătuit de automobile, stradă și pietoni. În opinia publică comună s-a încetățenit ideea că accidentul rutier este generat în enorma majoritate a cazurilor, fie de excesul de viteză, fie de consumul de alcool, fie de încălcarea regulilor de circulație. Indiscutabil că în linii mari lucrurile așa stau. Dar, tot așa de indiscutabil apare faptul — cel puțin în lumina interdisciplinară a ultimilor cercetări — că ignorarea limitelor și a posibilităților sistemului nervos, ca și ignorarea mutațiilor psihologice pe care le induce volanul și climatul traficului stradal, este responsabilă de un număr foarte mare de accidente. Indiscutabil că în viitorul apropiat trecerea unei anume probe psihologice, operațiune care se desfășoară deja în majoritatea țărilor, va condiționa acordarea permisului de conducere, alături de probele cunoscute ținînd de cunoașterea conducerii autovehiculului și a regulilor de circulație. La volanul automobilului se cere mai multă psihologie decît ne închipuim, iar strada este mai mult decît o simplă arteră de circulație.

BICICLETA

REDIVIVA!

A trecut ceva mai mult de un secol și jumătate de cînd Al. Drais, a descoperit acel vehicul ciudat și hilar, folosit în zilele noastre doar în numere acrobactice de circ, cu roți mult disproporționate una față de alta, cunoscut sub denumirea de velociped, și care este strămoșul bicicletei de astăzi. Nimeni nu și-a imaginat pe atunci, nici chiar autorul

insuși, că acest vehicul va ajunge prin a deveni un veritabil cal pe roate al acestui secol ultratehnicizat. Cînd civilizația calului a predat ștafeta civilizației motorului cu ardere internă — fapt ce a avut loc cam pe la sfîrșitul secolului trecut — se și întrevădea avansul extraordinar pe care automobilul îl va lua în fața bicicletei, aceasta din urmă fiind destinată să rămînă doar o simplă amintire, ținînd de mijlocul secolului trecut.

Pentru o sumedenie de motive însă, bicicleta, nu numai că a supraviețuit asaltului cromajelor strălucitoare și ultra-rapide ale automobilelor, care de care mai perfecționate, ci tinde pur și simplu să le facă o veritabilă concurență. Două dintre aceste motive precumpănesc în mod deosebit: Primul — ușurința cu care bicicleta se strecoară printre vehiculele înțepenite, în enervante ambuteiaje și, secundul — doza consistentă de mișcare activă ce o caracterizează prin definiție, și care reprezintă un remediu cum nu se poate mai util în acest secol, în care mișcarea apare comprimată la maximum, omul modern devenind din ce în ce mai sedentar.

Cuvîntul bicicletă derivă de la latinescul bis însemnînd de două ori și de la grecescul kyklos însemnînd roată, cerc. Așadar, după cum însuși numele indică, este vorba despre un vehicul cu două roți. Înainte însă de a-i sublinia virtuțile întrînseci, pe care medicina modernă tinde să le generalizeze, să vedem cum transpar ele în optica acelor care făceau uz de aceste vehicule în secolul trecut. Iată, de exemplu, o relatare pe această linie, aparținînd unui distins publicist și amator de drumeție — Constantin Cantilli — care, în compania prietenului său, scriitorul Al. Macedonski, a efectuat la sfîrșitul secolului trecut, o excursie cu velocipedul de la București la Brașov, ceea ce, firește, reprezintă o deosebită performanță pentru acele vremuri. Vom reda pasajul în cauză, folosind ortografia timpului, spre a gusta și mai bine savoarea descrierii: « La șese și jumătate dimineața, am plecat în excursiune pe velociped cu D-I Macedonschi, între 20—23 octombrie 1894. Pneumaticile noastre erau bune și dzuia frumoasă. S-ar fi crezut că e o dzi de vîră: cerul era albastru și străvedzetor, plin de sîrce. Șoseaua Kiseleff, pustie la acea oră a zilei, printre rîndurile de teiu cu frunza rară, ance verde, iară uneori galbenă ca aurul, se desfășura înainte în totmai ca o bandă de catifea cenușie. O lină adiere fășea foile cădzute, le făcea să palpitate, cum stau așternute pe jos, și părea că le însuflețește, cu o rămășiță de viață. Precum scapă două săgeți de pe cordele întinse, ale arcurilor, pneumaticile noastre vîjeiau, și, ca două năluci alergau cu repedziune printre copacii aleii. Velocipedia are acest lucru bun: dă independență și libertate; se uită pentru cîteva minute orașul, ticăloșia lui, grijiile și necazurile. Le lăsasem aceste griji, lăsasem acest necaz și acest dezgust, departe în urmă și cu cît înaintăm mai mult, cu atît o viață nouă ne cuprindea făptura... Și velocipelele sbîrau pe șoseaua ce se întindea, mereu albă și prăfuită, mereu alunecînd pe dinaintea ochilor, ca o bandă de catifea cenușie, a cărei extremitate se perde în bruma albăstrie a depărtărei... Velocipediștii sînt cutezători, iar omul izbutește în tot, atunci cînd el cutăză ».

Interesant este că velocipedia a fost adoptată de îndată de oamenii cultivați ai timpului. Iată ce putem citi, în acest sens, în revista *Bicicleta* (da, da, a existat o asemenea revistă! — n.n.) și anume în numărul ei din luna mai a anului 1893, așadar numai cu

un an mai înainte de performanța domnilor Cantilli și Macedonski pe care am relatat-o mai sus. Citez: « Întîlnim des pe bicicletă, în capitală, pe cunoscutul conferențiar și medic Dr. Ureche, pe poetul Vlahuță, pe scriitorul Delavrancea, pe domni Catargi, Rîmniceanu, Davila, Dărăscu și alții, iar defunctul general Florescu, era, din tinerețe, un adorator al bicicletei »...

Precizăm faptul că velocipelele nu au fost întotdeauna la fel. La început și-au făcut apariția acelea cu roată mică în spate și cu una mare, de regulă cît un stat de om, în față. Vă imaginați curajul pe care trebuia să-l aibă acela care urca pe un asemenea vehicul, care trebuia pedalat direct, fără ajutorul lanțului din zilele noastre, și mai ales de la înălțime. Velocipedia s-a transformat în curînd într-un sport curent, cu mulți amatori și, într-o asemenea situație, n-au lipsit firește competițiile și campionii. Prima cursă de acest fel din țara noastră a fost organizată în anul 1890, pe distanța Otopeni — Băneasa, campionul acesteia fiind temerarul Dumitru Dumitrescu, care de altfel a purtat titlul de campion în acest nou sport pînă în anul 1895. Într-o asemenea vie mișcare de idei, iscată pe seama velocipedului, este cît se poate de firească și apariția velodroamelor.

Astfel, la începutul anului 1895, un oărecare Pucher, construi chiar pe locul unde începe, astăzi șoseaua Kiseleff, primul velodrom din țara noastră. Precizăm faptul că Pucher era și el un mare velocipedist. Pe acest velodrom s-au desfășurat importante competiții cu caracter internațional. Un alt velodrom a fost construit în anul următor, și tot la șosea, autor fiind de data aceasta celebrul Luigi Cazzavilan, proprietarul ziarului *Univers*. Aici s-au organizat trei ani consecutiv, campionatele de velocipedia ale țării noastre, în probele clasice pe atunci: cursă de fond, de viteză și de tandem. Femeile nu s-au ținut mult timp departe de acest sport. Iată ce plastic ni se descrie, într-o publicație a timpului, costumul biciclistelor de atunci: « Chiulotă neagră, largă sus și strîmtă jos sub genunchi cu un gumilastic; ghetete galbene cu șireturi pînă la jumătatea pulpei, așa ca să nu rămînă descoperiți ciorapii mai mult de două degete, deci să se vadă foarte puțin; bluză albă cu mîneci largi și lungi închisă la gît ». În continuare, să încercăm a diseca substratul care stă la baza acestei a doua nașteri a bicicletei. (În Olanda, de exemplu, numărul bicicletelor este mai mare chiar decît acela al locuitorilor ei). Omniprezența și generalizarea mașinii, intelectualizarea și automatizarea excesivă a procesului de producție, dezvoltarea vertiginoasă a mijloacelor de transport și comunicare, ne-au îndepărtat, se pare, din ce în ce mai mult de modurile originare de existență, prin excelență cinetice, transformîndu-ne în ape sedentare de șes, fapt cu o multitudine de implicații în ceea ce privește sănătatea și echilibrul biologic. Fiziologii au demonstrat faptul că o inimă tonică de sportiv aruncă în circulație o cantitate de circa 80—100 cc de sînge, în timp ce o inimă statică a unui care efectuează o muncă de birou, aruncă numai 50—60 cc. Așadar, organismul sedentarului va fi, prin forță împrejurărilor, insuficient irigat, iar circulația se va efectua în acest caz incomparabil mai lent, fapt ce va favoriza depunerea aluviunilor exact așa cum se întîmplă în cazul apelor leneșe de șes. Iar ateroscleroza, această boală-simbol a secolului nostru ultratehnicizat, vinovată de faptul că bolile cardiovasculare au ajuns pe locul I pe scara mortalității generale, nu este străină de anumite

depuneri aluvionare, concretizate în acea rugină biologică ce îngroașă pereții arterelor, diminuându-le elasticitatea și implicit, îngreunând vehicularea conținutului sanguin, depozitar al acestui combustibil indispensabil vieții, care este oxigenul. Sedentarismul ocupă un loc important pe lista agenților cauzali ce stau la temelia acestui morbo, de temut.

Lipsa de mișcare produce cu timpul o limitare mai mult sau mai puțin accentuată a capacităților funcționale ale inimii și o alterare a căilor circulatorii. Din nefericire, aceste nefaste modificări, își fac apariția în mod silențios, chiar de la 20 de ani. Examinări sistematice și complexe pe un număr de 800 de școlari și studenți, efectuate de H. Teindell și H. Roskamm, au demonstrat faptul că în enorma majoritate a cazurilor, capacitățile vitale ale organismului « pălesc », începând chiar cu această vîrstă. În timp ce puterea de consum a oxigenului crește continuu în cursul copilăriei și al adolescenței, ajungînd la un maximum între 18 și 20 de ani, o dată cu acest prag cronologic, puterea începe să scadă, deși greutatea corpului continuă încă să crească.

Alte cercetări, efectuate de data aceasta asupra unor indivizi prezentînd o « scădere » semnificativă a capacităților fizice, permit de a se stabili raporturi strînse de cauzalitate și de condiționare reciprocă între insuficiența mișcării, între gradul de hipertrofieri a inimii și între scăderea randamentului. Inima acestor indivizi se comportă aidoma unui motor cu cilindrul mai mică. Atunci cînd ei ar trebui să furnizeze un efort mai mare aidoma motorului pe care îl trecem dintr-o viteză în alta, inima lor nu mai este însă capabilă să asigure transportul sîngelui, decît accelerînd ritmul. Inima nu reușește, așadar, să-și mărească debitul contractil, așa cum se întîmplă în mod normal. Din acest motiv, la sedentari, cel mai nesemnificativ efort produce accelerarea bătăilor inimii, respectiv tahicardie.

Lipsa de mișcare antrenează nu numai limitarea capacităților funcționale ale inimii, ci de asemenea, și variate tulburări de excitabilitate a sistemului nervos. Medicina modernă vede în menținerea organismului în condițiuni de echilibru biologic și sănătate, pe calea mișcării, un excelent remediu de tip profilactic, pentru combaterea aterosclerozei. La animalele de experiență, supuse unor eforturi fizice, s-a constatat că evoluția acestui morbo, provocat în laborator, este mult atenuată în comparație cu grupul animalelor martore. În Olanda și Danemarca, de exemplu, mortalitatea prin accidente cardiovasculare este net inferioară față de cea similară din S.U.A. Standardul de viață al acestor țări fiind sensibil egal, toată această deosebire este pusă pe seama bicicletei, care, în aceste prime două țări citate, a devenit un veritabil vehicul național, de o impresionantă generalizare. Bicicleta contribuie, într-adevăr, în mod substanțial, la activarea circulației sanguine, transformînd membrele inferioare în veritabile pompe care vor arunca în circulație cantități incomparabil mai mari de sînge decît cantitățile aruncate de mersul obișnuit. Respirația este și ea ameliorată, fapt ce favorizează schimburile gazoase. Pulsul devine ușor tahicardic. « *Din punct de vedere al sănătății, bicicleta este un plus: automobilul un minus* » precizează Paul White, unul din cei mai mari cardiologi ai lumii moderne. Și nu numai că o spune, dar o și dovedește practic, în ciuda celor 80 de ani ai săi, el făcînd zilnic plimbări prelungi cu

acest cal pe două roți, care este bicicleta, prin cîmpiile liniștite și verzi ale Noii Anglii.

Nenumărați medici, sociologi, urbanști, specialiști în transporturi, igienisti, etc. au deschis în ultimele decenii o adevărată campanie pentru reabilitarea bicicletei, pentru introducerea ei în inventarul tehnic obligator al omului contemporan. Acestora li s-au asociat în ultimul timp și psihologii. Aceștia demonstrează apariția unor autentice reevaluări spirituale, a unor reechilibrări, a unor misterioase și tonice reveniri la amintiri din adolescență, temeinic tezaurizate în subconștient și în safeurile memoriei; a unei recondiționări pozitive a tonusului psihic ca urmare a racordării noastre, pe calea bicicletei, la natură. Din acest punct de vedere este neîndoiește că bicicleta induce în structurile noastre psihice anume stări de spirit, cu totul aparte, și care trebuie căutate cu fervoare. Bicicleta este un excelent mijloc educațional, favorizînd dezvoltarea spiritului de independență și de autonomie. Totul pare a se datora principalelor 3 caracteristici ale acestui vehicul: în primul rînd, este pus în mișcare exclusiv de persoana care îl conduce și nu de o forță străină: în al doilea rînd, echilibrul, indispensabil mersului este asigurat — exact ca în evoluția vieții interioare sau exterioare — de mișcarea înainte, de mișcarea pozitivă: în al treilea rînd, aflîndu-te la ghidonul bicicletei și manipulîndu-l, înfrunți de unul singur lumea, pămîntul. Bicicleta este vehiculul cel mai comod și cel mai la îndemînă, care ne permite satisfacerea nevoii normale de autonomie și independență, atît de caracteristică condiției umane în general. Bicicleta, mai mult ca orice alt vehicul, permite integrarea noastră în solitudine și solilocviu, facilitînd introversia și meditația, întotdeauna benefice, atunci cînd sînt practicate în mijlocul naturii. Poezia naturii este mult mai bine gustată pe calea incursiunilor cicliste. Automobilul ne-a dat, e adevărat, viteză, dar ne-a luat în schimb cîntecul păsărilor, parfumul florilor de cîmp, șipotul apelor și foșnetul frunzelor încăldate de roți. (Cei care au făcut plimbări pe aleea bicicliștilor de la șosea, atunci cînd teii sînt în floare — deci primăvara, sau cînd teii sînt desfrunziți — așadar toamna — ar avea multe de spus în această privință). Automobilul ne-a dat, e adevărat, viteză, dar ne-a furat în schimb perspectiva cerului și a orizonturilor. Simbolizînd evoluția în mers și contribuția directă, nemijlocită a omului la această evoluție, *bicicleta este mai apropiată sufletului nostru ca orice alt vehicul.*

Rîndurile lui Geo Bogza, publicate cîndva în *Contemporanul*, au din acest punct de vedere sonorități cvasi-profetice. « Sînt sigur, precizează susnumitul, că va veni o lume, scăpată de tristețea sărăciei în care oamenii, în sfîrșit înțelepți, vor lăsa în garaj, ori de cîte ori vor voi să-și ofere o mare bucurie, tigrii de oțel ai automobilelor, de dragul celor două roți subțiri, care le pot prelungi ființa fizică și spirituală. Marele drum al omului spre sine însuși, marele drum în urma căruia va descoperi cît poate fi de fericit, va fi făcut. Sînt sigur că o astfel de lume va veni ». Completîndu-l pe Bogza de pe pozițiile medicinei moderne, precizez că trebuie să întreprindem tot ce este necesar, și cît mai repede posibil, ca această lume să vină cît mai curînd.

ARCADIE PERCEK

VERTIJUL

UN IMPEDIMENT ÎN PRACTICAREA TURISMULUI MONTAN?

Aveți un echilibru stabil?

Dacă alpinismul (profesionist sau amator) este un sport al oamenilor tineri și foarte sănătoși — turismul montan beneficiază de o mai largă accesibilitate care se bazează totuși pe o stare de sănătate și o rezistență fizică apreciabile, menținute prin antrenamente periodice. Aceste calități nu sînt proprii numai persoanelor tinere sau de vîrstă medie, ci chiar și a acelor care au intrat în a 5-a, a 6-a sau chiar a 7-a decadă de vîrstă, dar care au dus o viață echilibrată, sportivă și în care drumeția desfășurată în cadrul natural al Carpaților noștri în orice anotimp face parte din viața și obiceiurile lor.

Dar, iată că excursionistul poate fi surprins la începutul sau la sfîrșitul unui drum — la un moment dat — de o inexplicabilă stare de rău manifestată printr-o amețea penibilă, transpirații reci, uneori palpitații și o senzație imperioasă de vomă. Această stare îl obligă să se oprească și să adopte o poziție de repaus — de preferință culcat cu ochii închiși evitînd orice mișcare a capului care ar putea să-i accentueze senzațiile neplăcute; fața îi este palidă, iar pupilele de obicei converg (strabism).

Această stare se poate întîlni la orice vîrstă sau sex și poate dura de la cîteva minute la cîteva zile. Ceea ce alertează și îi dă un sentiment de teamă și nesiguranță celui suferind este în primul rînd amețea care îl împiedică să stea în picioare sau să-și continue drumul, dîndu-i senzația de cădere. Astfel, amețea se definește ca o « senzație falsă de deplasare a persoanei respective în raport cu mediul ambiant » (A. Păunescu-Podeanu) iar cînd această senzație este mai violentă, mai pronunțată, anunțînd o suferință a aparatului vestibular o denumim « vertij ». Cauzele acestor amețeli sînt foarte diverse, începînd cu: cauze fiziologice ocazionale cum ar fi schimbarea bruscă de poziție, privirea în jos de la mari înălțimi, avînd un punct de sprijin îngust, ciclul menstrual și chiar sarcina normală la femei; iar dintre cauzele patologice ocazionale care sensibilizează sau determină leziuni ale aparatului vestibular situat în urechea internă se citează: tratamente cu antibiotice (streptomycină, kanamicină, neomicină) sau chinină, otomastoidita cronică reactivată, starea alergică alimentară sau medicamentoasă (însoțită de erupția urticariană caracteristică), stările de convalescență după viroză. Se mai incriminează anemiile, abuzul de tutun sau alcool, surmenajul psihic, stările de încordare etc.

Bolile cardiovasculare sau ateroscleroza constituie cauze mai puțin frecvente ale sindromului vertiginos decît ne-am fi închipuit. Cea mai întîlnită dintre cauzele vertijului Mènière este însă spondiloza cervicală reactivată mai ales în anotimpul rece și umed. Această formă clinică de origină reumatismală

mală cronică localizată la vertebrele gîtului apare mai frecvent în jurul vîrstei de 40—50 de ani și determină apariția unor « ciocuri » pe fețele vertebrale (osteofite) care la o rotație bruscă a capului, apasă, stînjenește circulația sîngelui prin arterele vertebrale cu repercusiuni indirecte asupra circulației cerebrale. Cum procedăm și ce îngrijiri acordăm tovarășului de drumeție care suferă de un sindrom vertiginos?

Indiferent de cauze și în orice situație ne-am găsi acesta va fi sprijinit și ajutat să se așeze într-o poziție pe care și-o alege singur pentru a-și ameliora starea; de obicei la umbră și loc răcoros. Este util ca cel care a mai suferit de astfel de crize vertiginose să aibă la îndemînă comprimate din medicamentele care i-au fost prescrise și l-au ajutat, respectiv: torecan sau emetiral, furosemid sau nefrix ca diuretice, feniramin ca antialergic sau diazepam ca tranchilizant; astfel se vor administra după caz cu puțin ceai îndulcit, fie un comprimat de torecan sau emetiral — care să se poată repeta după o oră, fie un comprimat de feniramin, dacă se bănuiește o alergie, fie o jumătate — pînă la un comprimat de furosemid, dacă drumețul este un hipertensiv; în zilele următoare masa va fi săracă în sare și lichide. După trecerea unui timp în care accesul se ameliorează se poate continua drumul sprijinit sau transportat culcat înapoi spre cabană sau tabără de corturi unde se va odihni în continuare.

Diazepamul, nu mai mult de o jumătate de comprimat, ajută foarte mult, indiferent de cauza amețelii și, după o odihnă de două-trei ore, reface substanțial echilibrul. În ciuda aspectului dramatic și anxios, cele mai multe cauze ale vertijului îmbracă un caracter benign — neprimejdios — iar fenomenele vegetative (stare de rău, vomismentele și transpirația) împreună cu vertijul se pot ameliora pînă la dispariția lor.

Doriți să știți dacă aveți un echilibru stabil? Dacă starea dumneavoastră de sănătate vă permite să întreprindeți ascensiuni montane moderate după o stare gripală, un tratament otic sau un surmenaj psihic?

Vă oferim cîteva probe elementare care pot explora sistemul vestibulo-labirintic care asigură echilibrul organismului.

Cele trei verigi care înregistrează și contribuie la reglarea echilibrului sînt: 1. Vederea — organul vizual care înregistrează raporturile cu mediul extern; 2. Sistemul vestibular cu labirint și canalele semicirculare care înregistrează poziția capului. 3. Sensibilitatea profundă osteomusculară care ne informează asupra poziției corpului în picioare.

Toate aceste surse de informare sînt coordonate în centrul echilibrului vestibulo-cerebelos sub controlul scoarței cerebrale. Este suficient ca două surse de informare din trei să funcționeze normal pentru a compensa, iar echilibrul să rămînă păstrat.

Astfel, dacă stăm în picioare cu brațele întinse de-a lungul corpului și picioarele alăturate (fig. 1) și închidem ochii (suprimăm deci organul vizual) și rămînem în această poziție în echilibru proba Romberg este negativă, deoarece sistemul vestibular și cel osteomuscular profund sînt păstrate. Dacă, dimpotrivă, la închiderea ochilor simțim că ne clătînim și nu ne mai putem ține echilibrul — proba Romberg este posibilă și atunci, fie că sistemul vestibulo-labirintic este afectat, fie că este diminuată sensibilitatea profundă. (fig. 2).

Manevra brațelor întinse explică și ea integritatea sistemului de echilibru al aparatului vestibular; astfel, vă așezați pe un scaun cu ochii închiși și brațele întinse înainte, palmele paralele și cu fața în jos; un martor vă va confirma dacă după câteva secunde sau minute veți rămâne în aceeași poziție (fig. 1) sau se va observa o deviație a brațelor într-o anumită direcție (fig. 2).

Manevra mersului orb. Ne deplasăm în picioare și cu ochii închiși într-o direcție cunoscută la 5—6 metri apoi facem o rotație de 180° și încercăm să revenim de unde am plecat. (fig. 1); Dacă vom oscila sau vom devia de la traseu înseamnă că urechea internă cu aparatul labirintic este deficitar. Aceste probe simple pe care le puteți încerca nu au decît o valoare relativ-orientativă iar dacă unele dintre ele sînt pozitive aceasta nu trebuie să vă neliniștească deoarece adevărata interpretare științific-medicală o face numai medicul internist, ORL-ist sau neurolog, după un examen clinic general.

În acest context este firesc să ne întrebăm dacă după primele manifestări de amețelă sau vertij mai putem face excursii montane, unele escaladări

mai ușoare sau drumeții mai lungi de 6—10 ore. De obicei, persoanele care au suferit de crize de vertij însoțite de toate manifestările vegetative posibile au un sentiment de teamă, de nesiguranță gîndindu-se la o eventuală recidivă care ar putea surveni în cursul unei excursii; aceste sentimente sînt absolut normale la cei care au suferit de vertij. Sîntem întrutotul de acord să încurajăm pe toți turiștii care au suferit sau suferă periodic de crize de amețelă sau vertij pronunțat să-și continue minunatele îndeletniciri sportive, dar, cu anumite rezerve. Astfel, dacă aceste crize au apărut la tineri care practică alpinismul sub orice formă se pune problema interdicției formale pînă la elucidarea și eliminarea cauzelor.

Pentru un turist montan de vîrstă medie care face aceste crize datorită unei spondilozes cervicale nu există restricție, dar este indicat ca în prealabil să fie tratat prin medicamente antiinflamatorii tratament balnear și fizioterapie și mai ales gimnastică pentru rotația capului efectuată dimineața și seara; masajul în regiunea cefei contribuie de asemenea la mobilizarea articulației cervicale.

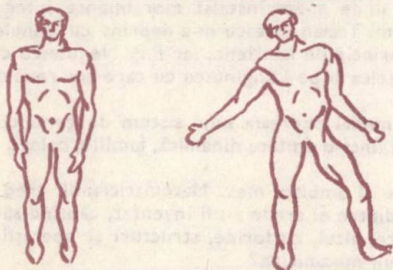
Dacă persoana care a fost tratată cu streptomycină sau kanamicină prezintă o stare cronică de vertij este indicat să se odihnească în stațiuni montane făcînd mici excursii prin împrejurimi. Dar mai înainte de a hotări singuri unde să plecați în drumețiile montane pe care vi le propuneți, treceți mai întîi pe la medicul dumneavoastră care vă va sfătui ce vi se potrivește mai bine în funcție de suferința care a declanșat criza vertiginosă. Nu sînt de prisos unele sfaturi în legătură cu aceasta: nu plecați în excursie într-un grup mai mic de patru persoane; de asemeni, dacă sînteți în convalescență după o viroză respiratorie și aveți unele mici probleme de echilibru pe care vi le puteți verifica singuri — mai amînați excursia pînă la restabilirea organismului; alegeți totdeauna traseele cu cărări late, cu puncte de sprijin sigure; preferați anotimpul uscat și călduros și nu cel friguros și umed. Pentru cei care nu au permanent sau repetat, la intervale scurte, manifestări vertiginos-turismul montan este pe deplin posibil. Nu abuzați de alcool, tutun sau cafea, odihniți-vă și lăsați și pe ceilalți să se relaxeze; o petrecere prelungită pînă noaptea tîrziu la cabană nu vă aduce nici un beneficiu, ci, dimpotrivă.

Hai-deți, stimați turiști, pregătiți-vă din nou de drum, înlăturați nesiguranța și anxietatea privind starea dumneavoastră de sănătate și, după ce ați consultat medicul dumneavoastră cu asigurările de rigoare, prindeți-vă din nou rucsacurile pe umeri și porniți în diminețile luminoase să străbateți cărările munților cu sufletul îmbătat de aerul proaspăt, de parfumul brazilor, de liniștea pădurilor, de susurul neîntrerupt al izvoarelor. Poate nu veți escalada Piatra Craiului dar veți putea merge la cabana ascunsă pe unul din traseele convenabile. Hai-deți, iubii turiști de toate vîrstele, ne așteaptă Bucegia și Ceahlăul, Paringul și Rarăul, Viștea Mare și Moldoveanu pe care îi vom străbate cu pasul măsurat, odihniți și bine echipați în compania a cel puțin trei-patru colegi de drum.

Și nu uitați că odihna, alimentația rațională și vitaminizată precum și popasurile bine alese fac mai mult decît comprimatele de torecan, diazepam sau feniramin.

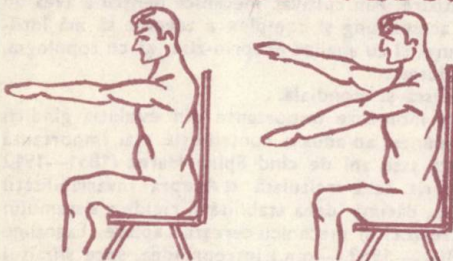
Dr. MIRCEA COSTINESCU

PROBA ROMBERG

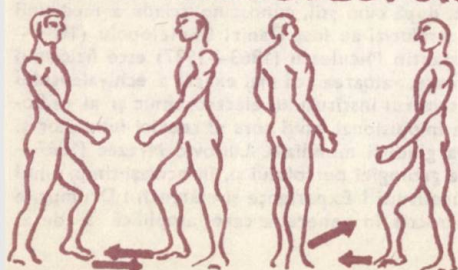
Echilibru stabil ROMBERG neg. Echilibru instabil ROMBERG poz.

DEVIEREA BRATELOR

DEVIERE NEG..DEVIERE POZ.

PROBA MERSULUI ORB

MERS ORB NEG..MERS ORB POZ.

PE DRUMURILE VIEȚII

ultimul interviu al academicianului OCTAV ONICESCU

— Care dintre multe călătorii întreprinse de dumneavoastră ar putea fi numită călătoria vieții?
— Viața însăși. E călătoria cu o singură direcție. Experiențele ei sînt foarte interesante. Îți dai seama mătă cît de bogăți am putea fi dacă experiențele vieții unei generații s-ar putea transmite ca axiome pentru cea care urmează?

— De la ce « axiome » ați pornit dumneavoastră?

— Mi-am petrecut copilăria și prima parte a tinereții în atmosfera foarte specială a Botoșanilor, orașul martor al celei mai dramatice experiențe de viață, aceea a extincției geniului; orașul care urmărea cu emoție și mîndrie opera și acțiunea spirituală a unuia dintre fiii lui, marele istoric Nicolae Iorga. Tot acolo am avut bucuria să susțin un bacalaureat cu Ion Simionescu președinte. Toți marii autori ai literaturii române și universale mi-au fost modele. Soția mea, fiica inginerului Zorio, iubea literatura și mi-a transmis și mie această dragoste a ei chiar în momentul în care mă formam ca om. De fapt, trebuie să vă mărturisesc că și ea a fost pentru mine un foarte prețios îndreptar de viață. Cu acea tărie de caracter și rectitudine de ținută proprie piemontezilor din care se trage, ea mi-a stat și-mi stă alături de-o viață. Trebuie să vă mai spun că am fost coleg, la Facultatea de științe și în redacția revistei « Natura » cu Grigore Antipa. La Universitate, unde m-am instalat moralmente integral, ca acasă, am pornit, cu profesorii mei alături, pe un nou drum. Traian Lalescu m-a deprins cu tainele conceptului matematic al infinitului, C. Rădulescu-Motru cu principiile kantiene, iar P.P. Negulescu cu cele ale enciclopediei filosofiei. Tot atunci i-am cunoscut pe Țițeica și pe Longinescu cu care am reeditat revista « Natura ». Mai vrei și alte ...axiome?

— Omul, spuneați dumneavoastră cîndva, este nu numai expresia unui sistem de gene ci și, în ordinea morală, un roi de galaxii care asimilează permanent, într-o unitate dinamică, familie, colegi, maeștrii, elevi, colaboratori și prieteni.

— Am fost cumva prea poetic? De fapt, aceasta e și ambiția mea. Matematicianul, cred eu, e asemenea poetului, ară mereu grădina infinitului. Fiecare dintre ei crede a-l fi inventat, căutînd să-și găsească la fiecă moment limitele. Unul cu imagini și mișcare, altul, cu forme, structuri și operații.

— Vă socoteți un matematician, un probabilist sau un mecanician?

— Nu sînt un matematician, nici un probabilist, cum mi se spune de preferință, sau un mecanician, cum vor unii să mă considere. Eu însumi, dacă vrei să știi, mă consider un cercetător de fapte umane, sociale sau economice și de fenomene naturale; un cercetător care are la îndemînă mijloace matematice, de preferință probabilistice sau mecanice; mă socotesc un om ce s-a silit, de-a lungul întregii sale vieți, să asimileze cît mai multă știință matematică pentru a o folosi în lucrările sale. Am cultivat probabilitatea ca știință a măsurii evenimentelor și proceselor aleatoare. Am cultivat mecanica pentru a avea un suport pentru explicarea mișcărilor naturale. Pe drumul acesta lung și complex a trebuit să mă întîlnesc și cu geometria, și cu metodele algebrei celei mai pure, și cu analiza propriu-zisă, și cu topologia, și, drept să-ți spun, nu m-am ferit să le cercetez și să le folosesc.

— Sînteți deschizător de drumuri în știința românească și mondială. . .

— ... Sînt doar unul dintre contemporanii cîtorva momente importante din evoluția gîndirii științifice. La această evoluție mulți alți fii ai pămîntului românesc au adus o contribuție mai importantă ca a mea. În ianuarie 1984, de exemplu, se vor împlini o sută șase ani de cînd Spiru Haret (1851—1912 — n.n.) la vîrsta de 27 de ani, prezenta universității din Paris, teza intitulată « Asupra invariabilității axelor mari ale orbitelor planetare ». Prin teza aceasta a sa, dărima ideea stabilității rigide a sistemului nostru planetar, așa cum rezultase din cercetările marilor creatori ai mecanicii cerești, Laplace, Lagrange și Poisson. Un alt astronom român, Nicolae Coculescu (1866 — 1952 — n.n.) întreprindea, spre sfîrșitul secolului trecut, o serie de lucrări prin care dădea un înțeles nou, mai larg, stabilității unor corpuri cerești. În 1893, participa, în Senegal, la o foarte importantă expediție astronomică. Întors în țară, avea să organizeze Observatorul astronomic din București. Urmașul lui, Gheorghe Demetrescu, îi va continua lucrarea și va răscolii Observatorul astronomic din București cercetării științifice internaționale. Un rol de seamă pentru gîndirea științifică românească l-a avut, după cum știi, cunoscuta triadă a medicinii românești: Babeș-Cantacuzino-Marinescu. Continuatorii ei străluciți au fost Daniel Danielopolu (1884—1954) și, în zilele noastre, eleva lui, doctorița Aslan. Constantin Miculescu (1863—1937) este fizicianul care a stabilit, pentru știința timpului său și pentru cea viitoare, valoarea cea mai exactă a echivalentului mecanic al căldurii. Dragomir Hurmuzescu (1865—1954) e ctitorul Institutului electrotehnic și al radio-difuziunii din România. Dimitrie Pompeiu (1873—1933) a impulsionat noul curs al teoriei funcțiilor și a dat, prin ideea inedită a derivației areolare, perspectiva gîndirii mondiale. Ludovic Mrazec (1867—1944) este numele care rămîne definitiv legat de problemele geologiei petrolului și, în același timp, omul care a creat Institutul geologic din București. Oameni și instituții! Experiențe și mărturii! Drumurile deschise de ei și de mulți alți contemporani ai mei ne-au înscris în generația care amplifică zi de zi știința lumii.

— Președintele Academiei de Științe a Statelor Unite declara nu demult: « În cazul că ceea ce numim « ingineria genetică » va deveni o realitate ne vom trezi în fața problemei cumplite dacă specia noastră va ajunge în situația de a-și îndruma propria ei evoluție ». Nu credeți că azi se pune din ce în ce mai acut problema responsabilității omului de știință ?

— Știința este o îngemănare perfectibilă a omului cu natura. Construirea bombei atomice, a celui cu hidrogen, ca și ceea ce unii numesc « inginerie genetică » sînt acțiuni tehnice. Ele nu aparțin științei, nu aparțin cunoașterii propriu-zise. Procesul de cunoaștere, oricît de apropiată a naturii, nu pune probleme de conștiință decît prin refuzarea lui, prin negarea lui. Folosirea tehnică a cunoștințelor ce pun atari probleme trebuie să se ridice de la nivelul individual la cel social și politic. Dar atunci răspunderile nu aparțin omului de știință ci societății care aplică sau nu, într-o direcție sau alta, rezultatele tehnice ale silințelor de cunoaștere. Cunoașterea este un proces guvernabil doar cu propriile legi, nicidecum reversibil, și tot așa de natural în progresul său permanent ca și viața însăși. Este unul dintre atributele acestei vieți. Tehnica este un auxiliar al vieții și al gîndirii. Cine ar fi putut crede, în anii care au dus la formularea teoriei informației, pornind mai cu seamă de la problemele modeste care priveau transmiterea mesajelor telegrafice sau telefonice la distanță, că această teorie va sprijini construcția calculatoarelor electronice, va constitui un factor important în zborurile cosmice, în halucinantele aventuri ale diversilor Apollo, a zborurilor pe lună, ale sintezelor atîtor substanțe utile medicinei și, acum, în urmă, va sta la baza începutului de lămurire a secretelor vieții ?

— Care e axioma care ați transmite-o tinerilor ?

— Cheia științifică întocmai ca și în artă închide ceva din absolutul rece al existenței așa încît legea viitorului, deci a tinerilor de azi ar trebui să aibă următorul enunț: veți crea, veți avea; nu veți crea, nu veți fi.

— Care credeți că este vocația gîndirii românești ?

— Veșnică înclinare către izvoarele ei naturale, directe.

— Ce mi-ați răspunde dacă profitînd de această întîlnire v-aș propune totuși un remember și v-aș întreba de celelalte drumuri ale dumneavoastră, de drumurile prin țară și prin lume ?

— Întrebă-mă și ai să vezi.

— Care e locul sau care sînt locurile în care v-ați simțit în vacanță ?

— E greu de spus. Eu pun semnul egalității între vacanță și loc pitoresc, frumos. Ori locuri frumoase, pitorești, am văzut multe în viața mea. Pe care dintre ele să-l aleg ? Veneam, de pildă, de la un congres din străinătate. Eram în compartiment cu soția mea și cu o tînără poloneză care venea la noi, la mare, în concediu. N-am să uit niciodată lanțul atît de nuanțat de exclamații atunci cînd a văzut din tren Bucovina, apoi Moldova. . . Treceam, e drept, prin zone pitorești. Atunci m-am întrebat prima oară ce înțelegem cînd spunem: e pitoresc ! Care sînt elementele ce ne fac să credem și să spunem acest lucru ? Am fost în Alpi. Am exclamat atunci cînd peisajul m-a impresionat: ce măreție ! Am fost în Italia, în Elveția, în Franța. Am văzut locuri frumoase, impresionante prin frumusețe și am exclamat: « uluitor ! » Am văzut Mediterana și iarăși am exclamat, cine mai știe cum. Sînt sigur însă că niciodată, oriunde am fost în lume nu m-a tentat să exclam: ce pitoresc ! Cred că pitoresc înseamnă ceva blînd, umanizat, ca natura noastră.

— Care a fost cea mai plăcută drumeție a dumneavoastră ?

— Cea cu profesorul Montel. Am văzut atunci sudul Bucovinei și Moldova. Dormeam la mănăstiri și în casele țărănilor. L-a impresionat și m-a impresionat cerul albastru-verzui, mai frumos ca Mediterana.

— Care este locul dumneavoastră preferat de concediu ?

— Olănești.

— Știu că mergeți la un congres internațional al probabiliștilor, la Brașov. Vă place orașul acesta ?

— Îmi place mai mult Țara Bârsei, care se vede atunci cînd urci spre Poiana Brașov. Poate pentru că ea reprezintă întregul a ceea ce se cheamă azi Brașov.

— În cartea dumneavoastră de amintiri aveți splendide « Reflecții la Coloana fără sfîrșit » a lui Brîncuși. Îmi permiteți să vă citez ?

— Ai face-o oricum.

— « Proiecția pe cer a „Coloanei” lui Brîncuși din marginea Tîrgu Jiului relevă nemijlocit siguranța geometriului, originalitatea constructorului, ingeniozitatea artistului și înțelepciunea omului. »

— Artist și constructor, Brîncuși a calculat cu atîta siguranță acele curburi încît răspund pe deplin cerințelor de rezistență și, în aceeși vreme, înlesnesc efecte de perspectivă și de lumină care dau viață aceluia monument excepțional destinat a fi model de mari construcții ale omenirii de mîine. Toate marile lui creații sînt expresia unei viziuni globale: a zborului, a păsării, a figurii, a echilibrului, a construcției, a iubirii. Sînt formele incipiente, modelele unui mod de gîndire și de expresie către care noi azi ne îndreptăm, ca o reacție necesară la excesul de analicitate care ne stăpînește.

— Oricare ar fi drumurile ce vor trebui bătute întru realizarea viitorului se pot prefigura cîteva dintre principiile care vor fi necesar implicate ? Care ar fi ele ?

— În primul rînd obligația informației sau, mai bine spus, a cunoașterii, recomandat nu individului, cum a făcut-o Socrate, ci națiunii, fiecărei națiuni. Cunoaște-te pe tine însăși, națiune ! Cunoaște-ți adevărul tău ! Cunoaște-ți formele de viață ale oamenilor prin care există bogățiile vieții lor morale și spirituale, instituțiile tale, tipurile relațiilor interne și externe caracteristice și permanente. Cunoașteți-le cu respectul total al adevărului oricît de modest și de bogat ar fi el, cu conștiința că tu reprezintă o realitate superioară în ordinea existenței. Acest principiu cere cea mai largă înțelegere, cu indispensabila nuanță de dragoste a fiecărei națiuni pentru fiecare dintre celelalte. Fără de care nici o întreprindere umană nu poate dobîndi o existență durabilă.

— Cum ar trebui să ne gândim azi la univers?

— Nici nu putem gândi azi universul altfel decât în prezența unei dualități de forțe: gravitația și repulsia, care se echilibrează între ele și care ne dau varietatea imensă a acestei lumi pe care o contemplăm și care atîta vreme a ascuns aspectele pe care le uităm și anume: universul se supune acelorași legi la care sîntem supuși și noi, oamenii, aici, pe pămînt, într-o unitate armonioasă, căreia nici noi, nici materia nu ne putem sustrage.

— Omenirea, destinul ei și al pămîntului pe care locuim, universul, sînt subiectele dumneavoastră preferate. Vă gândiți la ele de-o viață. În paginile cărților și cursurilor dumneavoastră ele au ocupat întotdeauna locul din față. În spatele lor ați stat, modest și sirguincios, dumneavoastră. Dar despre dumneavoastră ați vorbit și ați scris arareori.

— Bună parte din tinerețea mea s-a petrecut cu gândul la viitor. În el proiectam dorințe mereu sprijinite pe o filozofie. La 70 de ani începusem a privi cu imensă atracție trecutul cu amintirile lui adesea copleșitoare și mă temeam de ceasul cînd va urma să spun, asemenea poetului: « Este amar și dulce să ascuți lîngă foc, aidoma unui bătrîn soldat ce veghează în cort, cum se trezesc încet vechi amintiri. » Dar viața nu mi-a dat încă timpul necesar să împlinesc și eu imaginea poetului. Bătrînul soldat a continuat să vegheze. Nu ca să asculte povești ale trecutului, ci să scruteze, alături de ceilalți, valorile neconținute înnoite ale viitorului. Acum, la 91 de ani, încerc mai departe să opresc clipa, să o încarc de toate potențele ce-i pot fi gândite și, dînd astfel ființă viitorului, să îl fac să vibreze. Sigur, va veni vremea cînd îmi va fi greu să mai despart din viața clipei prezente certitudinile trecutului de aspirațiile la ceea ce urmează să fie.

convorbire consemnată de
LUMINIȚA DOJA-FODOREANU

Statuile orașelor

CONSTANȚA

Septembrie 1884. La Cernavodă, sosea pe cale maritimă, din Italia, o statuie care urma să-și continue drumul, pînă la Constanța, cu trenul. În așteptarea statuii, orașul de la Pontul

Euxin trăia febra marilor evenimente. O caravană pitorească, alcătuită din trăsurile elegante și oameni călări, porni în dimineața aceleiași zile spre insula unde se zicea că ar fi fost înmormîntat marele poet. S-au rostit versuri, s-au făcut evocări, s-a băut șampanie, dar ziua s-a încheiat într-o mîhnire generală. Și asta, fiindcă chipul în bronz al lui Ovidiu — căci despre el este vorba — își începea un nou surghiun — fără să se știe pentru cîtă vreme — într-o... ladă de lemn.

Dar ce se întîplase? Executarea lucrării fusese încredințată sculptorului italian Ettore Ferrari, cel care realizase și statuia lui Ion Eliade Rădulescu, înălțată în 1879 în piața Universității din București. Numai că, aducînd statuia la Constanța, reprezentanții artistului italian au pretins să li se achite încă 2.000 de lei. Și astfel, tristul poet al « Tristelor » și « Ponticelor » era supus la un al doilea exil care avea să dureze trei ani de zile. Răstimp în care pentru a se aduna cei 2.000 lei, pe lîngă subscripțiile lansate, mai multe cucoane pline de zel au organizat o serbare nautică și cu concert la Casino! Printre cei care s-au zbatut și cu vorba și cu fapta pentru inaugurarea cît mai grabnică a statuii lui Ovidiu a fost și demnitarul și inimosul om de cultură Remus Oprescu, pe care, ca semn de recunoștință, Sulmona, orașul de baștină al poetului latin, avea să-l proclame cetățean de onoare.

La Constanța, în piața care îi purta numele, umplută ca niciodată pînă atunci de locuitorii urbei, și nu numai de ei, statuia lui Ovidiu a fost dezvelită la 30 august 1887.

14 ani mai tîrziu, Alexandru Vlahuță, drumețînd de-a lungul și de-a latul țării, călătorie din care avea să se zămislească « România pitorească », ajuns la Constanța și, firește, în fața statuii lui Ovidiu, exclamă: « Azi poete, nu te-ai mai simți așa de străin în locurile acestea! Azi nu s-ar mai

tîngui așa de jalnic lira ta, căci ai trăi aici în mijlocul unui popor, care ți-ar fi drag, între oameni al căror chip ți-ar aminti trăsăturile mindre ale cetățenilor romani și în a căror limbă — mlădioasă și sonoră, ca și versurile tale — ai regăsi cu atîta sfințenie păstrate urmele vii din graiul stîns al poporului tău.»

CLUJ-NAPOCA

În secția de sculptură din marea expoziție de la 1900 din Paris s-a aflat și gipsul unei statui care îl înfățișa pe regele Matei Corvin. Monumentul, de o indiscutabilă valoare plastică, impresionase pe bună dreptate, iar autorului lui organizatorii expoziției aveau să-i acorde «grand prix». Doi ani mai tîrziu, mai exact la 12 octombrie 1902, statuia ecvestră a lui Matei Corvin era dezvelită în coasta Catedralei catolice din Cluj — orașul natal al ambițiosului rege de obîrșie românească. Spre deosebire însă de lucrarea expusă la Paris, monumentul inaugurat prezenta un element compozițional în plus. Este vorba de grupul de la poalele soclului, grup din care fac parte, printre alții, potrivit tradiției, Pavel Chinezul, banul Timișoarei, Ștefan Bathory, voievodul Transilvaniei, Blasiu Magyar, vestitul căpitan de oști. Dacă toți acești contemporani ai regelui Matei Corvin făcuseră parte și din proiectul inițial al monumentului expus la Paris, e greu de aflat.

Dar cine era autorul acestei opere de mare valoare artistică pentru care Universitatea din Cluj l-a ales doctor honoris causa? Se numea Ioan Fadrusz și se născuse, în 1858, la Bratislava. Desigur, executarea chipului maiestros al lui Matei Corvin îi fusese comandată dar, poate, sculptorul Ioan Fadrusz nu va fi fost străin de faptul că frații Martin și Gheorghe din Cluj realizaseră, cu peste șase veacuri în urmă, o statuie care se afla la Praga, și omagia astfel arta celor doi meșteri care înălțaseră la vremea lor una dintre primele statui ecvestre din Europa. Ne referim la sculptura Sfîntul Gheorghe, ucidînd balaurul, comandată de regele Carol al IV-lea, pe la 1373. Amplasată într-o curte a palatului praghez Hradčani, opera celor doi sculptori români stîrnise admirația secole de-a rîndul, constituindu-se într-o impresionantă mărturie a măiestriei celor doi cioplitori, a geniului artistic al poporului nostru.

O copie a originalului care se găsește la Praga a fost așezată, ca un binemeritat omagiu adus celor doi sculptori, și în orașul Cluj-Napoca. Pusă inițial în Piața Păcii, ea a fost mutată ulterior, în urma sistematizării acelei părți a urbei, pe strada Mihail Kogălniceanu, în fața Bisericii reformate, un alt monument medieval în stil gotic, de o autentică valoare arhitecturală. În preajma acestei statui îi plăcea lui Lucian Blaga să poposească adesea, așa cum a și mărturist-o în versuri:

*Într-o piață veche mi-e popasul.
Adast, să-mi umplu înc-odată ceasul
privind la o statuie de aramă,
rămasă-aci din veacuri de cîndoare...*

MIHAI OGRINJI

Turism și cultură

Viticultura
așa cum o fac hușenii

Invitație la muzeu

Între obiectivele turistice de mare interes, muzeele — indiferent de profilul lor — ocupă un loc aparte. Îndrăznesc să cred — sînt convins că așa și este — că nu există muzeu care să lase nepăsător pe un turist, să nu-l atragă cel puțin cu cîteva piese de referință, să nu-i ofere momente de simțire și meditație care nu pot fi uitate prea curînd. Bineînțeles, dacă turistul călătorește nu numai cu ochii, ci și cu sufletul, cu setea de cunoaștere, cu deschidere spre cultură în general. Nu voi insista asupra diversității muzeelor. Mă voi opri doar asupra unui singur tip de muzeu — destul de nou la noi, ca și în Europa, dealtfel — și anume la cel viticol. Între orașele noastre care dispun de un astfel de muzeu se află și Hușiul, una din cele mai faimoase podgorii de la noi, posesoarea celei mai vechi și bogate aparaturi viti-vinicole din țară, după părerea specialiștilor.

Așadar, să încercăm o scurtă vizită în muzeul viticol al Liceului agroindustrial din Huși, muzeu intrat de mai mulți ani în circuitul turistic al acestei localități. El este destul de tînăr, fiind înființat, ca instituție, în anul 1970. Inițial a fost un punct muzeistic școlar. Sporindu-și zestrea însă într-un timp foarte scurt, el s-a preschimbât repede într-un sălaș de păstrare, documentare și istorie a viticulturii și vinificației din zonă, într-o autentică mărturie a preocupărilor și civilizației de pe aceste meleaguri. Acum, el se recomandă în mod convîgător ca un așezămint de cultură ale cărui valori ne îndreaptă gîndul și sensibilitatea către universul de îndeletniciri viti-vinicole, specifice acestor locuri. În totalitatea lor, exponatele — străvechi sau mai noi — grăiesc o dată în plus despre capacitatea creatoare a unor oameni care și-au făcut din vie și vin o preocupare și un prieten, un mijloc de existență și de înnobilare, perpetuînd tot ceea ce a fost și este util și frumos în ocupațiile proprii așezărilor podgorene. Toate aceste afirmații își găsesc suportul în obiectele și aparatura viti-vinicolă existente în muzeu. Viticultura este prezentă aici, printre altele, prin butuci — din cei bătrîni — «conduși» în diferite forme moldovenești, prin unelte cu care se recoltau strugurii — începînd de la cosoare și pînă la trusele moderne de azi —, prin mijloacele de cules și de transport al strugurilor — ciubere, hîrdaie, cofe, coșărci, lăzi etc.

În ce privește vinificația, cîteva piese de mare valoare o ilustrează în mod deosebit. Ne gîndim la vechiul teasc de tip românesc, cu două șuruburi — realizat în întregime din lemn — și «teasc

de Huși » cu un șurub, tot din lemn, datînd de pe vremea lui Dimitrie Cantemir. Dar, înaintea teascului s-au folosit călcătorul, mustuitorul și țuhalul din țesătură de cînepă (un fel de sac), prezente, desigur, și ele în muzeu, valoroase atît prin vechimea lor de cîteva secole, cît și prin formele și mărimile pe care le au. Sistemul acesta de obținere a mustului din struguri prin intermediul unui sac — țuhal (în care se puneau strugurii și apoi sacul se culca în călcător și se juca cu picioarele pe el sau se striveau cu mustuitorul) se spune că îl foloseau și dacii, de la care l-au împrumutat vechii greci și alte popoare europene. Ceva mai recent, s-a descoperit că acest sistem de mustuire se practica și în Franța, Germania (pe Valea Rinului), cu deosebirea că strugurii nu erau puși în saci, ci erau sfărîmați direct în călcător (o bucată de lemn scobită, ca o covată mai mare — denumită lin). Acest procedeu primitiv, utilizat milenii de-a rîndul, a fost perfecționat în urmă cu două-trei veacuri, prin inventarea unui zdrobitor din lemn, cu valțuri canelate, care poate fi văzut și în muzeul nostru. Cea mai mare invenție însă în domeniul vinificației o constituie teascul din lemn cu două și un șurub, de care aminteam mai sus.

În muzeu există și alte piese rare, vechi: amfore din lut ars, diferite tipuri de ulcioare, ulcele, căni, cești. Să zăbovim puțin asupra paharului cu picior, din lut ars, pentru servitul vinului. Vechimea lui ne dovedește că forma acestui pahar este de origine moldovenească și nu o « invenție » — cum se mai susține încă — a viticultorilor din apusul Europei, pusă în « circulație » după descoperirea sticlei. Oaspeții noștri se opresc adesea în fața cupelor pentru vin, între care se găsește și una de bronz datînd din Evul Mediu, pe care sînt basoreliefate păsări în zbor care țiu în cioc și sub aripi struguri. Sau a tigvelor din tîlv, ploștilor din lut ars ori din lemn, a broaștelor din lemn și fier forjat, folosite pentru înmuiatul ușilor cramelor și ale pivnițelor, broaște care anticipau, prin ingeniozitatea cu care au fost săvîrșite, yalele de azi.

Înainte de a stărui asupra unei colecții unice în felul ei, să mai amintim că în muzeu se află și diverse pluguri de vie din lemn sau cu brăzdare de fier, descoperite în mai multe locuri ale podgoriei din Huși, numeroase unități de măsură — printre care și « ocaua lui Cuza » —, butoaie de diverse mărimi și forme.

Spuneam de o colecție. Este vorba de 100 de figurine zoomorfe din butuci de viță de vie, rînduite pe grupe și familii de animale, de la reptilele erelor geologice la cornute, păsări, pești etc. Sînt ciudățenii ale butucilor de vie, iar meritul nostru constă doar în faptul că le-am descoperit, le-am conservat și le-am aranjat după un « limbaj » anume. Mi s-a spus că ar fi o colecție unică în lume. Probabil că adevărul nu-i prea departe.

În sfîrșit, un ultim popas în încăperea în care sînt expuse documente, cărți, medalii și diplome care oglindesc evoluția podgoriei hușene și a școlii noastre de viticultură, în cei 75 de ani de existență. Sînt documentele primului Congres și concurs de vinuri din Moldova, desfășurat la Huși, la 7 decembrie 1887, scrisoarea domnitorului Alexandru Ioan Cuza către prefectul de Roma pe care-l sfătuiește că « Dacă vrea să aibă un vin bun să ia viță de Huși, de la Mihail Kogălniceanu » și multe altele.

A. D. TUDOSIE

BIBLIOFILIA IUBIREA CĂRȚII

O expoziție consacrată cărții de teatru organizată în primăvara trecută la Muzeul Banatului din Timișoara, mi-a prilejuit înțîlnirea cu inițiatorul ei: prof. universitar dr. Ion Iliescu. Era o evocare, cu ajutorul unei excepțional material bibliofil, a principalelor momente din istoria teatrului românesc, a dramaturgiei și artei actoricești. Era, de fapt, o carte inedită despre istoria teatrului românesc, în paginile căreia (a se citi vreo 40 de vitrine și cam tot atîtea panouri) se dezvăluiau publicului într-o cronologie desăvîrșită, pietrele de temelie ale impunătorului nostru edificiu dramatic. Am privit cu emoție manuscrisele cîtorva piese de teatru popular, primele traduceri din dramaturgia universală, contribuția publicațiilor literare de la mijlocul veacului trecut (în una din vitrine era expus un număr din « Dacia literară » în ediție originală, provenită din biblioteca lui Asachi), care au reprezentat direcționări esențiale și pentru această instituție de artă; ne-am oprit la momentul 1848, reprezentat de Eliade, Bariț și Kogălniceanu, la Alecsandri, cu edițiile princeps ale pieselor sale, la Hașdeu, Eminescu, Caragiale, Delavrancea, Mihail Sorbu, apoi la dramaturgii dintre cele două războaie (într-o vitrină erau deschise la prima pagină numai volume de teatru cu dedicațiile autorilor), la Minulescu, St. O. Iosif, Iorga, în calitate de dramaturg, la Octavian Goga, în aceeași ipostază, urmați de Victor Eftimiu, Camil Petrescu și de ceilalți scriitori preocupați de teatru, pînă la cei din zilele noastre. Manuscrise, volume, publicații, ediții diverse, ilustrații la opere dramatice, fotografii, cărți de vizită, medaloane numismatice, toate legate de autorii prezenți în expoziție.

Am făcut această lungă introducere pentru a sublinia faptul că întregul material expus în 40 de vitrine și pe alte 40 de panouri îi aparține profesorului Iliescu. Să scoți din propria-ti bibliotecă raritățile bibliofile pe care le-ai adunat cu trudă de-a lungul cîtorva decenii și să le pui, pentru două săptămîni, la dispoziția unui public larg, doritor să cunoască și să vibreze în fața unor mărturii emoționante ale culturii noastre — iată un fapt demn de toată lauda. Aici, în marea sală de expoziții a muzeului timișorean, prof. Iliescu repeta pentru a 50-a oară gestul său. Cu alte cuvinte, avea, începînd din anul 1953, cînd încă nici nu se înființase Muzeul literaturii române, experiența altor 49 de expoziții organizate cu diferite prilejuri, pe diferite teme, în diferite orașe din țară. Am vrut, deasemenea să aduc un prim argument în sprijinul ideii căreia i se dedică Ion Iliescu, anume că bibliofilia penetrează istoria culturii și că, la rîndul ei, istoria culturii derulează cu deplin temei firul istoriei literare.

Sincer să fiu, nu mă întrebam niciodată pînă atunci ce este bibliofilia. Mi-am dat seama că este o pasiune, o mare pasiune, că este iubirea declarată cărții, manuscrisului, documentului, fotografiei

originale... Mă aflu în camera de lucru a profesorului, căpușită de jur împrejur, pînă în tavan, cu rafturi pline cu cărți, ascultîndu-i profesiunea de credință. « Mie mi se pare că, poate ceea ce nu se știe pre bine, este că bibliofilia nu-i numai pasiune, nu este nici numai fapt de cultură, ci ceva mai mult decît atît: este o disciplină cu caracter umanist și cu statut de știință. Nu se știe, prin urmare, ce anume cercetează, ce descoperă bibliofilia, care sînt legile acestei științe. Evident, nu putem pretinde științelor umaniste, și mai cu seamă celor mai tinere, să răspundă la toate rigorile unei discipline tradiționale, dar, ceea ce este ușor de văzut din partea oricărui om de cultură, este faptul că bibliofiliul descoperă în carte ceea ce nu observă sau nu-și propune să distingă alți specialiști. În primul rînd, cartea este importantă ca mijloc de comunicare între oameni, dar ea este și o operă colectivă la care colaborează, pe lîngă autor, tipograful, editorul, graficianul, legătorul. Pe măsură ce cartea reprezintă o valoare și ca operă de artă, ea devine o carte bibliofilă. Volumul de poezii al lui Mihai Eminescu, de la a cărei apariție se împlinesc exact o sută de ani, este astăzi o carte rară: a fost tipărită în o mie de exemplare și, din acest tiraj, doar o mică parte se înscrie în ediția de lux. Sînt puține bibliotecile naționale care dețin această ediție, într-o stare impecabilă. Iată de ce, bibliofilul caută, și pe bună dreptate prețuiește asemenea opere ».

Am aflat cu acest prilej că bibliofilia românească se confruntă cu probleme încă nerezolvate: nu există un catalog al cărților sau al edițiilor princeps, nu se cunoaște valoarea reală a acestor exemplare, nu s-a întocmit nici măcar o lucrare care să sistematizeze toate aceste probleme, să atragă atenția asupra celor mai rare și mai prețioase cărți românești. Am aflat, de asemenea, un interesant punct de vedere în legătură cu incunabulele noastre: « Incunabulul — se știe — este cartea tipărită pînă la anul 1500. Prima noastră carte este de la 1508, dar nu cumva fiecare cultură trebuie să aibă incunabulele ei? Deși tipărită la 1580, *Palia de la Orăștie*, din care se mai găsesc în lume doar 3—4 exemplare, n-ar putea fi socotită un incunabul? »

Carte rară, carte veche, incunabulă, ediție princeps, carte operă de artă, carte mireasă, cu o anumită strălucire, carte valoroasă datorită legătorului sau ilustratorului, carte cu dedicația autorului ori cu ex librisul unei personalități — iată în cite direcții poate fi îndreptată atenția bibliofilului. Principii luminați, trecuți prin scaunul de domnie al Țării Românești, Moldovei și Transilvaniei sau dregărilor aflați în preajma lor, au avut preocupări bibliofile, devenind posesorii unor extraordinare biblioteci. Dimitrie Cantemir, Brîncoveanu, stolnicul Constantin Cantacuzino, ... Am avut mari cărturari umaniști, pasionați bibliofilii, recunoscuți ca atare în importante centre culturale ale Europei, medievale, am avut și avem o tradiție din care s-a hrănit respectul față de slova scrisă a atîtor generații de cărturari.

« De ce bibliofilia este mai mult decît o pasiune de colecționare? », am întrebat din nou. « Pentru că în bibliofilie se află ascunse lucruri pe care trebuie să le știi, să le cercetezi: sînt fapte care țin de activități teoretice și practice, de investigare și cercetare. De pildă, pentru a face o expoziție bibliofilă, tematizarea materialului cere o anumită gîndire, o anumită ierarhie pentru că edițiile princeps, manus-

crisele, revistele la care a colaborat un scriitor, cărțile cu dedicație rămase de la el, fiecare din aceste compartimente pot alcătui teme pentru o vitrină sau alta. Urmează să cunoști monografiile scrise despre cel de care ne ocupăm, revistele unde au apărut studii importante ce l-au fost consacrate, lucrări apărute în străinătate. Așa cum spuneam, pe bibliofil îl pot interesa lucruri care nu interesează alte discipline sau la care nimeni nu s-a gîndit. Să luăm de pildă prima ediție Eminescu. Dincolo de excepționala valoare literară a volumului, recunoscută de toată lumea, pentru bibliofil este important cît de frumoasă este coperta, faptul că fiecare pagină are un frontispiciu care îi amplifică eleganța, că paginile albe de pe stînga, ornamentate în partea de sus cu un frontispiciu și la mijloc cu o vigneta crează un echilibru plăcut ochiului, că fiecare strofă are o literă ornată, de început. Toate aceste detalii pot avea o înrîurire psihologică asupra cititorului, bibliofiliei revenindu-i în acest caz obligația să atragă atenția colecționarului asupra elementelor care compun valoarea estetică a cărții. Care știință umanistă se mai învrednicește cu asemenea preocupări? ».

Fiindcă discuția noastră ajunsese în domeniul trăirilor afective, mi-am mărturisit emoția pe care o încerc ori de cîte ori am în mină un document autentic, sensibil diminuat cînd același manuscris, aceeași fotografie, aceeași pagină de revistă îmi apar reproduse și mărite într-un muzeu sau într-o casă memorială. « Este un secret pe care trebuie să-l descoperim, fusese de părere profesorul. Eu pot vedea într-un manual de istoria literaturii o reproducere după „Luceafărul” lui Eminescu și să știu că acesta este titlul primei ediții. Este altceva atunci cînd am sub privire versiunea originală. Acest secret face și el parte din tainele pe care le descifrează bibliofilia. Contactul cu documentul este de fapt întîlnirea cu acel fragment de istorie care vine de la cei mari către noi. Iar noi creștem în puterile noastre intelectuale atunci cînd știm că ne aflăm în imediata apropiere a acestor oameni. Iată de ce cred că bibliofilia este un element de elevație spirituală, accesibilă nu numai unor anumite categorii sociale, ci oricui dorește să i se dedice. Îmi vine acum în minte cazul muncitorului Grumăzescu din Iași, care a adunat o colecție Eminescu, și al altui muncitor din Capitală, pe care l-am cunoscut la anticarul meu, posesorul unor manuscrise Carăgiale. M-am bucurat că știau să prețuiască ceea ce aveau, fără să fie neapărat academicianul Cioculescu, și el la rîndul său un pasionat colecționar ».

Stăruu cu privirea prin rafturile ușor curbate sub povara cărților, pregătindu-mi întrebarea următoare. Descoperisem foarte repede, sus de tot, în stînga, acel giuvaer pe care-l bănuiam doar, așa că eram aproape sigur că descoperisem și răspunsul la ceea ce doream să întreb: Întind totuși o cursă: « La ce țineți cel mai mult? » « Puneți întrebări grele, dar la care eu pot să răspund ușor: țin cel mai mult la ceea ce este și căl mui valoros, adică la Eminescu. Mă interesează toate edițiile Eminescu, toate monografiile, toate revistele în care a publicat sau în care au apărut studii despre el ». A luat apoi scara și a sprijinit-o de raftul înalt de pe peretele din stînga. Cînd a coborît, ținea în mină splendidul volum de poezii care văzuse lumina tiparului în decembrie 1883, la vremea cînd Eminescu se pregătea să împlinească 34 de ani.

NICOLAE DOCSĂNESCU

„ȘCOALA ȘCOLILOR“

« O școală a școlilor care servește tuturor... », așa a fost imaginat muzeul tehnic de către inginerul Dimitrie Leonida care se străduia pe la începutul veacului să-l înființeze în București. În 1908 ia ființă, într-adevăr, un astfel de muzeu, — unul dintre primele din Europa, — care poartă astăzi numele celui care l-a visat și întemeiat. Dimitrie Leonida, de la a cărui naștere se împlinesc 100 de ani, a fost o strălucită figură a tehnicii românești și învățămîntului superior de la noi. S-a născut la Fălticeni; a lucrat ca inginer energetician, după care a funcționat ca profesor universitar la Timișoara și București. A proiectat și construit centrala electrică Grozăvești din Capitală — unul dintre primele obiective energetice de mare putere, pentru acei ani, de pe continent. În anii socialismului — a trăit pînă în 1965 — a participat activ la întocmirea planului de electrificare a țării. Marea hidrocentrală de la Bicaz, bunăoară, și « puii » ei de pe Bistrița sînt realizate după ideile sale. Dar cea mai mare bucurie a vieții a avut-o cînd a reușit să fondeze Muzeul Tehnic. La început așezămîntul a fost modest; astăzi, însă, această « școală a școlilor » s-a dezvoltat enorm, încît nici actualul sediu din Parcul Libertății nu mai este încăpător. Zestrea Muzeului tehnic se compune din peste 5.000 de exponate în 294 de colecții, orînduite pe domeniile: tehnică-mecanică, electricitate și magnetism, optică, foto-cinematografie, minerit, extracție petrolieră, căldură și mașini termice, radio și televiziune, mașini de calcul, navigație, aviație, zboruri spațiale etc. Se mai află aici o bibliotecă de peste 20 000 de volume — lucrări sau cărți ce-i evocă pe marii creatori de tehnică și realizările lor — și o brevetotecă ce prezintă mii de brevete românești și străine. Muzeul mai are și o sală de proiecții

de filme și diapozitive și una pentru conferințe, simpozioane, întâlniri, întrucît aici se desfășoară și o intensă activitate de informare și educare a tinerelor generații de elevi și studenți, de schimb de experiență și idei în rîndul oamenilor tehnicii — adică muzeul își duce, și în acest mod, peste ani, menirea sa de « școală a școlilor care servește tuturor », așa cum își dorea Dimitrie Leonida.

Despre un muzeu e greu să scrii în puține rînduri. El trebuie mai întîi văzut, pe îndelete; fiecare exponat își are povestea sau legenda sa. Așa că, îndemnîndu-vă a poposi măcar o zi la acest lăcaș de cultură unic în țara noastră, voi prezenta doar cîteva din expozatele cu caracter de unicat care vorbesc, mai ales despre ingeniozitatea și creativitatea tehnicii românești.

Din vechiul Ampelum, cum se numea Zlatna de azi, unde din antichitate se exploatau aur și mercur ne-a parvenit un ceas solar, uriaș, săpat în piatră, care — ni se spune — dacă e « bine reglat » la soare poate arăta ora cu o mare precizie. Cine o fi meșterul care a dăltuit în bazalt ceasul de la Zlatna nu se mai știe, dar iată alături două expozate ce poartă semnătura unui fiu al României cunoscut azi în toată lumea pentru ceea ce a făcut el în domeniul științei și tehnicii — savantul Henry Coandă. Iată macheta unui avion fără elice, cu care a efectuat, la 16 decembrie 1910, pe un cîmp la Issy les Moulineaux în Franța, primul zbor din lume cu un reactor, ceea ce i-a atras renumele de părinte al aviației cu reacție. Alături, un alt aparat de zbor — este vorba deocamdată, tot de o machetă; un aparat de zbor creat tot de Coandă. El i-a spus « aerodin lenticulară », este de fapt o « farfurie zburătoare » cum au fost numite în filmele de ficțiune. Dar « farfuria » lui Coandă nu este o ficțiune; din textul de

prezentare al expozatului sîntem informați că aparatul este în stadiu de construcție. Aerodin lenticulară zboară pe baza « efectului Coandă », poate decola și ateriza pe verticală, se poate menține oricît la « punct fix » în aer și schimbă direcția fără viraj. Demn de reținut este că pentru propulsare aparatul este echipat cu un generator de aburi cu combustie internă și ardere catalitică — inventat de o altă mare personalitate a tehnicii românești, Traian Vuia. Să fie aerodin lenticulară vehiculul de zbor ideal pentru ziua de mîine cînd omenirea își va epuiza zăcămintele petrolifere?

În alt loc alte două expozate de excepție: aparatul de zbor individual, cu reacție, (în două variante) realizat pentru întîia oară în lume, în 1958, tot de doi români — Iustin Virgiliu Capriș și Ion Munteanu, care folosește drept combustibil un amestec de alcool și oxigen. Abia după patru ani în SUA s-a propus pentru brevetare ceva asemănător.

Și iată un alt mijloc de zbor — construit la scară mică, evident este elicopterul, și aceasta primul în lume, cu care Traian Vuia a zburat în 1920.

« În București — aflăm de pe o inscripție — tramvaiele electrice au circulat înainte ca el să-și fi făcut apariția la Paris, Berlin sau Viena ». Iar alături se poate vedea motorul primului tramvai electric, original.

Nu își are pereche și automobilul marca Olds-Patent construit în 1888, expus în Muzeu aflat și azi în stare de funcționare. El a fost donat muzeului de Ștefan Bodnarenco după ce se oferise pe el de către un nord-american suma de 250 000 dolari astăzi la bursa automobilelor străvechi — este o modă a colecționării lor de către marii magnati — acest Olds Patent este cota la suma de peste 350 000 dolari. Cînd am auzit povestea cu această donație l-am sunat

la telefon pe Ștefan Bodnarencu — fost alergător la cursele de automobile, el însuși un creator în domeniul tehnicii — și l-am întrebat:

— De ce ați renunțat la un sfert de milion de dolari și ați adus « Olds-Patentul » în Muzeul tehnic din Parcul Libertății?

— Am muncit trei ani ca să refac perfect această mașină; « poveste întreagă numai cum am reconstituit roțile-i cu spițe de lemn. Așa că iubesc acest automobil ca pe copilul meu. Poți să vinzi ceva drag? Nu banii fac pe om. Iar eu mi-am zis că poporul meu trebuie să dețină această piesă unică și nu un colecționar de peste ocean.

Splendidă pildă de moralitate, spirit patriotic și integritate de caracter!

Un alt automobil, unicat și el, în mărime naturală construit de alt român, inginerul Aurel Persu, în anii 1922—1924, cu care s-a rulat peste 100 000 kilometri. Cu el s-a revoluționat construcția automobilului. Aurel Persu a fost primul care a lansat forma aerodinamică, ceea ce a dus la creșterea serioasă a vitezei de deplasare. Se pare că o raritate este și automobilul electric marca NAG, produs în Germania în anul 1910, care a funcționat ani de zile în București; unii spun că exemplarul din Parcul Libertății ar fi singurul de acest tip care se mai păstrează în lume. De mare interes se bucură, de asemenea, automobilul electric « Sarmis » construit în atelierele ITB de Iustin Virgilius Capră: este primul automobil electric construit în țara noastră.

Același « exotism » îl degajă o piesă unică în materie: postul de telegrafie fără fir construit de inginerul Dimitrie Leonida în 1916 care a servit marele Cartier general al trupelor române în primul război mondial. Agregatul era montat într-un vagon de cale ferată și a funcționat admirabil, uimind specialiștii vremii.

...Doar câteva exponate din mii și mii. Oricare dintre dumneavoastră va fi răsplătit... regește dacă va trece pragul muzeului din Parcul Libertății, poposind câteva ceasuri în această admirabilă « școală a școlilor ».

ION PREDĂ

« Pojarul de la 20 iulie prefăcuse în cenușă mai mult de jumătate a orașului Iașii » — pregătește C. Negruzzi atmosfera nuvelei « Zoe », poveste amoroasă ce se petrecea într-o toamnă din anul 1827, cînd « nime nu s-ar fi riscat a merge pe jos singur pe uliți după « innopta ». La lumina zilei, așezarea de pe cele șapte coline, sugerînd peisajul Romei, trebuie că dădea impresie de bal costumat: fanaragii, străji de arnăuți și seimeni, boieri înveșmîntați după moda curții în anerie și giubele, « șal roș cu flori » și papuci galbeni, masalagii, duruit de fiacru și « calesce », « optlogari, femei cu « picioruș mic și gras ». Mai încolo, epoca de la 1840, evocată în pagini călinesciene, sporește în pitoresc: cu « cele patru turle ale Mitropoliei, ce par colosale » urbea are, din perspectiva stampelor, măreție,

Și anii curg. Tot Iașul — născut între dealuri dintr-un sat, « satul lui Iaș sau al Iașului, așezat la un loc păzit și în calea negustorilor care treceau între nord și sud prin văile riurilor moldovene » — înaintază acum spre sfîrșitul de veac XIX, amestecînd cîte ceva din toate, în imagini ce-și tremură subțire, precum cristalele unui caleidoscop, culorile și sunetele. Orașul nu dădea, oricum, semne de grabă către secolul vitezei, chiar dacă atmosfera, din ce în ce mai cosmopolită, primea la sine din « modernul » Europei fie și sugestia firmelor de hoteluri. O dată ajuns aici, călătorul era îmbiat să tragă fie la « London » sau « Hotel de Paris », fie la « Binder » sau la « Glantz ». A existat și un locușor mai modest, « Rusia », transformat apoi în hotel luxos de specialistul « în supeuri fine » Adolf Buch,

Și în chioșc fanfara cînta...

dar, în interior, și aspectul unui « bilci de naivi orientali speriați de aventurieri », cu străini îmbulzindu-se de pretutindeni « dans cettie capitale » care descoperise Parisul și franțuzismul și se avînta în snobism cu tot hazul temperamentos al Chirițelor, cu « excroci și ratați » mișunînd pe malurile Bahluului, unde găsseau loc dulce de trai (un oarecare Kammer-Jäger îmbia lumea la niște prafuri miraculoase care-o scăpau la sigur de « souris, punaise, blattes », adică de șoareci, ploșnițe și libărci !). Continuăm să scorbim în timp, de data asta dincolo de 1877, prin amintirea copilului, apoi elevului intern și studentului Nicolae Iorga — vedem « teatrul cel vechi » ce se înalță pe locul viitoarei clădiri a Universității, « cazarma jandarmilor călări », « strada Arcului, cu hanuri ieftine, internate particulare pentru elevi, pivniți de vin, crîșme și căsuțe, printre care se mișcau trăsurile la tren și de la tren », fasolea roșie și hameiul cătărîndu-se pe chioșcurile din vechile « grădinișii moldovenești », Copoul « palat al celor dintîi visuri ale mele », preumblările pe lîngă « Piatra Primăriei, în colțul căreia Miron Costinul lui Hegel stătea pe gînduri în șuba lui de bronz », în fine, « zilele de april înflorit, cînd frumoșea Iașului era mai fragedă și mai parfumată ».

după ce renunțase să mai țină grădina și teatrul de vară « Tivoli », local faimos, unde dădeau spectacole trupe italienești, dar și muzica militară, clovni, acrobați, taraful de lăutari al lui Iancu Filip, tinerimea ieșeană roind aici și pentru « ochii fermecători ai frumoasei casierie Francisca ». Cu lanț de aur și țigaret de chihlimbar, Buch își întîmpina mai tîrziu clienții la intrarea altui hotel, « Europa », oferindu-le zimbete și țigări dintr-o mare tabacheră. În 1874, venea la Iași francezul Henri Launay, care a fost mai întîi patronul restaurantului de la Jockey-club, pe urmă a deschis și el (« în vechile case ale lui Dimitrachi Mavrocordat din fosta uliță Golia ») tot un hotel « Europa », de la ale cărui bucărtării a izbucnit, în 1887, un incendiu ce-a mistuit clădirea și s-a prelins pînă la « circiuna din bolțile din Piața Unirea a lui Gherșin Horn » și la « fostul circ dîndărătul hotelului ». Doi ani mai tîrziu, Launay pleca la Paris, la Expoziția universală, unde prezenta « un cabaret românesc » — cu vinuri de Iași și cu « Jean Barbo, artist roumain », care nu era altul decît lăutarul cu glas de bariton Ionică Barbu — cabaret vizitat și lăudat de fostul președinte al republicii franceze Sadi Carnot, de șahul Persiei și de principele de Galles devenit mai apoi regele Eduard

al VIII-lea. Și, (povestește Rudolf Suțu în cartea sa «Lași de odinioară») Launay se reîntoarce «la gospodăria lui și la via proprietatea lui de la Șorogari», mai ales că avusese ani prosperi, în care ținuse «și Casino-ul de la Băile Slănic, precum și grădina Sans-Souci de la Copou, fosta vie Gafencu și mai tirziu Tuffli». Erau, firește, alături de străinii întreprinzători care, găsind în Iași o a doua patrie norocoasă, n-aveau să se mai întoarcă niciodată pe meleagurile natale, și oameni ai pământului. În cronică hotelăriei ieșene, hanul lui Petre Bacalu, sub geamurile căruia se jucase Hora Unirii, păstra încă, pe la 1884, amintirea fostului proprietar, chiar dacă acum, sub numele «Hotel România», îi apar, țineta primarului Scarlat Pastiaștimat de ieșeni ca înțelept edil al urbei (Pastia avusese și ideea, după incendiul teatrului de la Copou, să mărească sala de restaurant, s-o prevadă cu trei rânduri de loji și s-o deschidă ca nou local de teatru, la inaugurare apărind pe scenă Aristizza Romanescu și Grigore Manolescu.). «De vreme ce rezidez la otel România (vechii han al lui Bacalu), într-o hula-bărie puțin recomandabilă din orice punct de vedere, e lesne de-nțeles că nu am unde pune lucrurile mele», îi scria Eminescu lui Chibici, cu grijă mare pentru singura sa avere — neprețuita ladă în care-și țineta manuscritele și cărțile. Poetul nu locuia la hotelul propriu-zis, ci într-o clădire-anexă din curte, într-o «odaie de pod joasă și largă, cu o singură ușă-fereastră, la care urcai pe o scară de lemn repede și exterioră», scară din pricina căreia — alune-cind, își rupuse piciorul — avea să stea la spitalul Sf. Spiridon câteva săptămâni. Pe un maidan unde creștea un pîlc de salcimi, primarul Pastia s-a apucat mai apoi de clădit celebrul «Hotel Trayan», proiect scump, pentru care a ipotecat la Creditul Urban și hotelul «România» și noua construcție, falimentînd iremediabil și ajungînd să trăiască într-un apartament din noul hotel, unde, «dintr-un spirit umanitar lăudabil», creditorii îi lăsasera și posibilitatea unui dejun zilnic.

Amatorul scenelor de epocă se poate înfrupta copios din imaginile pe care le vor fi trăit, la dimensiunile și firescul lor, atît ieșeanul cît și călătorul acelor ani. Printre băcăni, dughene, faimosul «Basar Parisien» (patronat de trei negustori cu nume aducînd a poreclă, Babic, Ciolac și Pruncu!), printre

frizerii, plăcintării (în piața Sf. Spiridon, un anume Costea Tanlătop făcea covrigi și borș, pe care-l vindea cu 5 parale ocaua, achitînd din el chiria plăcintăriei), librării, croitorii, magazine de «lampistărie și alămărie», brutării (brutarul Haralamb Ceaculea de la Sf. Vinere lansase «piinea Garibaldi», rotundă, deasupra cu capac), localurile de tot felul chemau lumea după pungă și gusturi. «La Greci» era o grădină de vară cu privești asupra gării. La cafeneaua «Trayan» mergea serile să joace șah un renumit campion al pătrățelelor, Teodor Bonciu, calul de la cupeaua sa căpătînd un asemenea reflex la drumul dătut cu regularitate, încît o dată dus de vizitiu să care apă cu sacaua de la cișmeaua din Păcurari, abandonase locul și fusese găsit, evident, în fața cafenelei. Mulți luau pe vremea aceea calea Păcurarilor, să bea vin bun în grădina «La scărișcă» ori să petreacă în localul «La strachină», ce și-a păstrat și mai tirziu bunul renume sub firma «Ștefan cel Mare». Alții o porneau de aici către strada Carp, unde, de la fiicele circiumarului, fusese botezată și circiuma, «La două fete». Mai e ceva timp pînă la apariția demonului Tramvai — deocamdată se circula în trăsuri elegante, minate de muscali rămași celebri: Carpo «înalt, gras, bine făcut, care spre deosebire de colegii lui se înfrupta din carne și bea virtos», Mișa, Vasca, Martin, Feodor, angajați cu luna de lumea bogată, alții plimbîndu-te pînă la Copou cu 5—6 lei, cerînd pe-o cursă 1 leu, iar pe o zi întreagă 20 de lei. Vara, mai ales, cîștigau bine birjarii, ca și lăutarii, circiumarii, căci era «năvală de popor» pe la vii, pe la grădinile cu scrîncioabe. Cine avea dare de mîină pornea la moșii, «cu hărăbăli încărcate cu tot ce trebuie, găvânoase cu dulcețuri, zeci de oci de cafea și damigenele cu vin și cu untdelemn din cea fin». La serbările din pensionatele de fete răsuna adesea refrenul «Cucuruz cu fruntea-n sus, / Sărut ochii cui te-a pus» — cîntec frumos, de altfel, iubit și de Eminescu — domnișoarele dînd în albume-oracole răspunsuri cît mai alese (precum «chestiunea este indiscretă» la întrebarea ce e fericirea!) și primind instrucție în vedere «excursiunilor călare» pe care amazoancele ieșene le făceau în împrejurimile Iașului. Se mergea, de pildă, pînă la grădina «Socola», cumpărată de la Beizade Grigore (fiul lui Vodă Mihalache

Sturdza) de francezul Rivalet, care percepea 50 de bani taxă de intrare (y compris o consumație) și amenajase, ca plus de atracție, platforme cu mese și bănci prin copaci. La bariera Socola, un tramcar îi transporta pe amatorii de hidroterapie pînă la Băile Repede, unde existau un hotel și un restaurant, iar în cealaltă parte a orașului, un omnibus (cu cai, firește) îi ducea pe ieșeni, contra sumei de 2 lei, pînă la grădina «Pester» din Copou, unde răsuna muzica gărzii civice, dirijată de căpitanul capelmaistru Menoti Benoti, purtînd «barbișon à la Victor Emanuel».

A mai fost în Iașul acelor vremi, pe vestita stradă Lăpușneanu, cofetăria elvețienilor George și Tuffli, despărțiți mai apoi, Tuffli înființînd pe contul său o alta, la care venea tinerimea după partide de patinaj. A fost circiuma cu vinuri bune și bătrîne «La Moș Berl», tot pe Lăpușneanu, unde se spune că Eminescu, retras lîngă un pahar de Cotnar, scria în cît-un colț de masă pe fișii înguste de hitrie, unde veneau și Creangă și junimiștii Iacob Negruzzi și Gh. Panu. A existat localul unui anume Horovitz, la care trăgeau vinzători ambulanți de păpuși, după ce scandaseră ziua întreagă pe străzi «Păpuși, păpuși de la Huși / Cu capul cît un căuș...» S-au petrecut nopți de pomină (la prețul de 20 lei) în cabaretul «Pomul Verde» din strada Gh. Mircescu, local care a pierit și el în flăcări, lăsînd amintirea artistelor blonde, brune, «picante» și-a suferurilor cu icre negre, curcan și șampanie. Pe străzi, își strigau marfa și negustori modești ca Iani halvițarul, ca Ițic Carasu ce-și purta pe umerii atletici coșul cu pește, Andrelici, care oferea «3 chifle 10 bani, la boeri și la golani», italianca Rozina cu nuci, alune și smochine «zăhărite», în timp ce la Copou greul Papagheorghiu uluia lumea cu focuri de artificii intruchipînd un palpitant «asediu al Sevastopolului», iar la circul «Sidoli» se petreceau lucruri nemaiauzite, pentru care elevii se dedau la teribile șolticării ca să intre «pe plească».

Geograful Ion Simionescu avea să scrie, în 1929: «Iașul poate fi luat ca tipul orașului înspire asfințitul vieții, dacă omul, care face să înflorească pustiurile și creează furnicare în mijlocul cîmpilor de ghiață, nu va interveni la vreme ca să-i redea viață. Altfel, orașul Iași a fost».

ANDA RAICU

ORGAN OFICIAL AL AUTOMOBIL-CLUBULUI ROMÂN

FIN CĂMĂRĂȘESCU, Director. — GEORGE C. COSTESCU, Prim-redactor

Baccopa → Anacardiaceae: *Cassia Victoriana* 61.—Baccopa

SUBARU

[illegible]

Galeria automobilelor din țară

Abstract: Berlet, J. On the importance of the U. S. Army in the New South.

Cursele de automobile din Italia. — Cupa Florio — Targa Bolonia. (Rezultat)

(6) 7 September of a.)

CUPA FLORIO (13/12/84) - I. Nazzaro p. Fiat, 4^a su 25, 1^a su 22 sec. Modia 119 km. 2^a su 25 sec. 3^a su 25 sec. 4^a su 25 sec. 5^a su 25 sec. 6^a su 25 sec. 7^a su 25 sec. 8^a su 25 sec. 9^a su 25 sec. 10^a su 25 sec. 11^a su 25 sec. 12^a su 25 sec. 13^a su 25 sec. 14^a su 25 sec. 15^a su 25 sec. 16^a su 25 sec. 17^a su 25 sec. 18^a su 25 sec. 19^a su 25 sec. 20^a su 25 sec. 21^a su 25 sec. 22^a su 25 sec. 23^a su 25 sec. 24^a su 25 sec. 25^a su 25 sec.

1 L. No. 1.

UN NUMBER 1010

Stability to Gravitational Tides

ECOUL CALATORIILOR

APARE DE TREI ORI PE LUNĂ: LA 10, 20 ȘI 30

ABONAMENTELE POT INCEPE DE LA ORICARE ZI A ANULUI

Ordinea și Administrația: La „Nouvel Univers” 1. I. NITELU, Calea Victoriei No. 14

**DOMNII ADOPTATI PARTICIPĂ GRATUIT LA IMPORTANTELE PREENN
DE LA ARUNTAR**

ROSTUL NOSTRU!

Este un vechi obicei introdus în zăbăzile
aceia de a expune în primul număr al anului
credința sau programul nouilor zări. Dacă acest
obicei ar un folos, pentru celelalte zări po-
litice sau literare pure, cu atât mai mult va fi
util pentru zăria noastră, în care, în zăria
în zăria noastră, și cu adevărat stăgădă
dă fiind cu pe de o parte, nu va fi politia, nu
se va pune în serviciul unui partid sau altul
și nu va deveni satelitul unui altu po-
litic, ci va deveni o zărie literară, în care
literă, în care sa se publice poezii mai mult
sau mai puțin citibile, iar năvel de acțiune
medicore. Ne temem de politica care
se va pune în serviciul unui partid sau altu
și ar oir și având desinteresat al suferitor, dar
nu mai puțin găvina la leul lor revistele care
care vesele sa inventeze literăți cu nu a în-
vencă atât de amănunț în ei sa asopere cu scri-

Revista noastră va (ne lasa o fericiită mijlocie; ea va *împrumuta* de la politică, nota practică adică va *orienta* pe cititor cum să-și îndrepteze mai bine viața și cum să-și poată împodobi traiul: va lua apoi, de la revistele literare, partea lor de idealism, dat fiind că „Ecoul călătorilor”, va descrie literarcește, va distila într-un mod desinteresat pe cititori, povestindu-le întâmplări adevărate, descriindu-le fapte și bucurii de prin țările străine.

„Evid călătorilor” se lasase pe gustul însă
cui al omului modern de-a relatare — cel pân-
in miază — prin țări, prin locuri, prin orașe străine.
Revista noastră va sta între o nevoe: de
a fi și ea aceea cu ochii minții, dacă nu se
poate cu ochii din afară, de cele ce se întâmplă
dintre de frontierele țării noastre, și de cele
ce se întâmplă dincolo de orașul nostru.
La gura soarelui, cât afară viscoleste, și ză-
pada trosnește sub pașii treccătorilor grăbiți,
ce născut lăcră și, au stău lină și în călătore-
toare.

și să asculte pe moșneagul sfânt care îi spune multe, multe, din cele multe de el văzute... să uite de necazuri și să îl îmbogățească sufletul cu nou cunoștințe... Rohul moșneagului sfânt, îl va ține Revista noastră. Ea va povesti minunile ei

toți lucruri adevărate, va descrie în amănunț
urazelor și monumentele pe care le auzi așa de
multe ori prozandându-se, încă ca să ai o idee
limpede despre ele, va descrie localitățile cele-
bre, aventurile periculoase de prin călători, etc.

Și această blândețe de sentiment, și această nevinovată distracție va forma pentru toi-d-a-una materia Revistei noastre. Făcând acestei Reviste va sta în marele interes al lui moralizator.

el se va deduce eu năruiră din faptul că nu va face apel de est la pornirea cinstită și curată pe care ări ce suflet o poartă la el, pornirea de a asculta o frumoasă povestire, fără gând de cistig — și numai pentru plăcerea de a

o ascultă.
Revista noastră apare deci cu o dată de opt
mim pe care totuși ne lăcușelăm a crede, că nu
e iluzorie; anume, hrănim speranța că este
posibil a vietui pe arena publicisticii române,
fără specula, fără lăngăria porărilor redi ale
publicului, fără gura după reclama și negociatōrie.
Dară ar fi alt fel ar fi trist, foarte trist pen-
tru noi. Număli.

BIUROUL „CALĂTORIILOR ECONOMICE”

Am decis îndalţarea unui biou anexat, "Bioulul Universal" din cala Victoriei No 14 (fostul c-sterada Carol No. 2) Buzneşti, al căru scop e înlesnirea călătorilor în străinătate intru mod economice şi cu mari facilităţi de plată. Pentru a învedea fudulă întreprinderi noastre e bine să arătăm nevoia pentru oameni moderni şi în special pentru noi Economii, de-a călători prin ţări străine.

Pagini din istoria turismului românesc

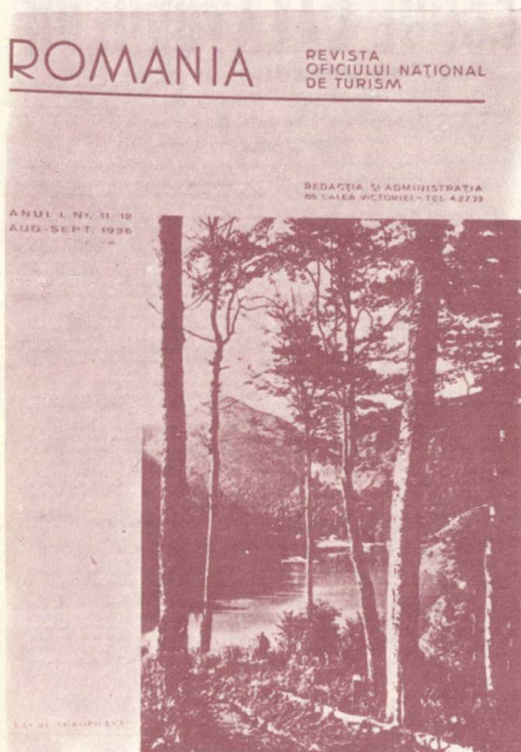
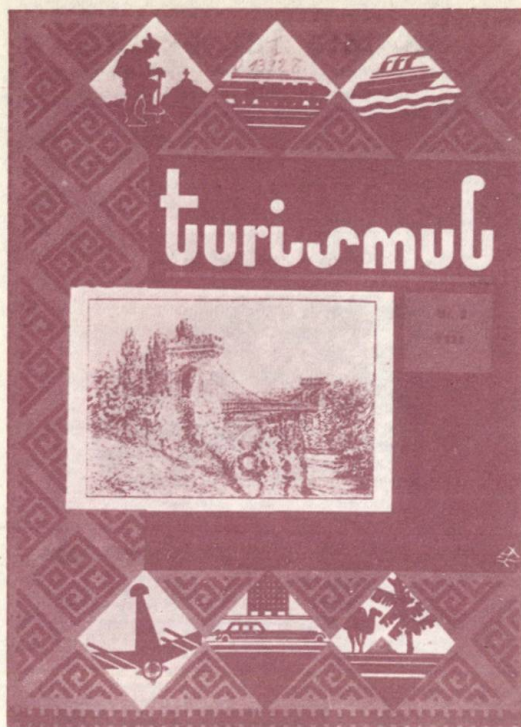
UN SECOL DE PRESĂ DE TURISM

De la bun început, acest adevăr: ne numărăm printre țările cu tradiții bogate în domeniul presei și literaturii de turism. Frumusețile unui relief variat de la mare la munte, moștenirea unui bogat tezaur istoric, a unui fascinant univers folcloric și cultural, la care se adaugă ospitalitatea deosebită a oamenilor de pe aceste meleaguri au favorizat dezvoltarea, încă din secolul trecut, a unei mișcări turistice moderne autohtone, au sporit interesul străinilor pentru acest colt al Europei.

Presa turistică din România își face debutul în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Începuturile tipăriturilor de profil în țara noastră, ca și în alte țări europene, se materializau în **anuale** cu o tematică foarte largă — de la expunerea situației financiare a asociațiilor turistice, pînă la articole de o mare sensibilitate, scrise cu pasiune despre locurile pitorești, apele « fermecate » sau splendoarea munților și pădurilor noastre. În această categorie pot fi incluse: « Primul raport anual al S.A.K. » (Erster Jahresbericht des S.A.K.), apărut la Brașov în 1876, publicația **Societății Alpine a Transilvaniei**, « Anuarul Societății Carpatine Ardelene » (Jahrbuch des Sibenburgischen Karpathen — vereins), cu cea mai lungă perioadă de apariție continuă (1881—1944). « Raportul anual al clubului de popice — București » (Jahresbericht Kegelklub « Bucurest ») 1887—1896, cu articole în limba germană și română despre sport, turism și altele. Să menționăm de asemenea în această perioadă reviste, care prin profilul lor, aveau o tangență directă cu turismul: « Revista pădurilor » (1889) și « Bicicleta » (1893) — prima revistă velocipedică din România, care recomandă trasee adecvate pentru acest mijloc de transport.

Începutul secolului al XX-lea debutează promițător pentru presa și literatura de turism. În octombrie 1901, la București, apare « Ecolul Călătorilor » (3 numere pe lună) — publicație tip gazetă, care promite că « va povesti minunății și totuși lucruri

adevărate, va descrie în amănunt orașe și monumente, va înfățișa localități celebre, aventurile periculoase de prin călătorii, locuri curioase etc.». Din 1904 este editată «S.T.R.», publicația anuală

a **Societății Turistilor din România** — care își propunea drept scop « de a dezvolta sportul excursiilor, de a înlesni cunoașterea frumuseților Țării

Române și, de a întări astfel, iubirea de patrie și neam ». Până în 1915 au apărut 15 volume (ediții anuale și bienale), într-o excepțională execuție grafică. Numeroasele fotografii și schițe turistice din această publicație au o deosebită valoare artistică și documentară. Dintre periodicele « zonale », care au fost editate la începutul secolului nostru, consemnăm apariția, în 1904, la Cluj, a revistei « Ardealul » (Erdély), organ al **Societății Carpatine Ardelenne** din Cluj, care s-a tipărit până în 1940. Strâns legate de presa turistică, cu numeroase teme și preocupări din acest domeniu, sînt și publicațiile: « Anuarul Automobil Clubului Român », care a debutat în 1905, continuînd să apară pînă în 1930 (revenind în 1939); « Revista automobilă » (1906—1922) — una din primele publicații de acest gen din Europa; « Diana » — ziar al vînătorilor (1903—1912).

Făurirea statului național unitar în 1918, realizarea idealului de milenii al românilor din toate provinciile se înscrie ca un eveniment memorabil în istoria noastră națională. Turismul românesc, în noua sa dimensiune geografică, a intrat într-o perioadă de importante acumulări, lărgindu-și baza materială, sfera de cuprindere și evident, mijloacele de propagandă. La « vechile » buletine, anuare, reviste și gazete turistice, dintre care unele înregistraseră decenii de la apariție, se adaugă noi publicații, cu o problematică turistică modernă (turismul nautic, aviatic, automobilistic, turismul internațional etc.)

Ne aflăm în fața unei largi și diversificate palete publicistice — de la tipărituri modeste, care apăreau din inițiativa unor entuziaști, cu ajutorul unor modeste donații ale membrilor asociațiilor pe care le reprezentau și care își « puneau » în pagină bugetele pînă la ultimul leu — pînă la publicații turistice elegant editate, cu tiraje mari, care erau difuzate și în străinătate. Valoarea presei turistice din această perioadă constă în nivelul ridicat al materialelor publicate, diversitatea unghiurilor de tratare și — ceea ce este mai important — **participarea activă a marilor scriitori, savanți de renume național și internațional, a unor personalități democratice de prim rang**, la popularizarea turismului românesc. O mențiune se cuvine pentru **prezentarea grafică excepțională** a unor publicații turistice, pentru **fotografiile artistice**, care puneau în pagini frumusețile patriei. Una dintre cele mai prestigioase reviste turistice din această perioadă este, fără îndoială, « Buletinul Societății Academice de turism — România ». Apare lunar din ianuarie 1927, într-un volum de peste 100 de pagini exemplar. Printre colaboratori, îi întîlnim pe Nicolae Iorga și Demostene Botez. În coloanele acestei reviste găsim o pledoarie argumentată pentru « turismul de masă », pentru adaptarea acestuia la mijloacele de comunicație modernă. În 1930, pornind de la considerația că « turismul este un mijloc de propagandă națională », redacția editează pentru străinătate revista « România », Edited by Academic Turist Society « România » of Bucharest, excepțional ilustrată cu fotografii din întreaga țară.

« Turismul Român », ediție lunară, își începe apariția în iulie 1929, ca organ de presă al **Societății Academice — Turismul Român**. Preluînd cuvintele lui Emerson « înhăma-ți carul la o stea » inițiatorii declară cu entuziasm: « am înhămat carul la gîndul cel mai scump nouă — valorificarea României ca țară de turism ». O revistă de prestigiu, care într-un timp scurt s-a transformat într-o tribună

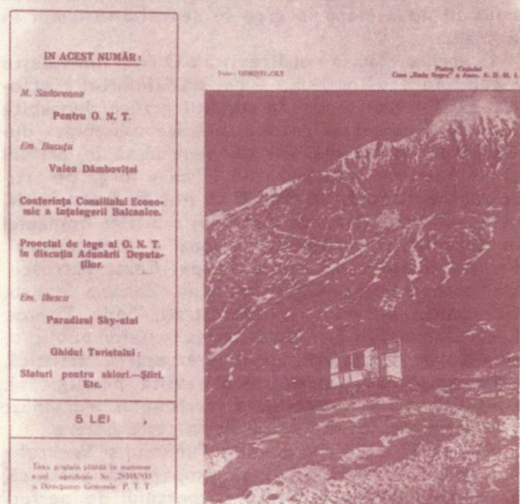
tipărește în Colecția « Les beaux pays », Editions Artland-Rey lucrarea **La Roumanie Pittoresque**.

În mai 1930 își începe apariția « Turismul », revistă care declară din primul său număr că « va lupta cu toate armele publicității, alături de toți aceia care depun eforturi pentru a face din România o țară a turismului ». Prioritate au materialele care recomandă lărgirea activității turistice, deschiderea unor noi trasee montane, generalizarea marșurilor etc. În același an apare « Boabe de grâu ». În cei cinci ani de existență pe lângă profilul ei cultural, a găzduit o largă tematică turistică, fapt ce ne îndreptățește să o indexăm în cadrul publicațiilor de turism.

În iunie 1933, apare primul număr al revistei cu titlul atât de sugestiv — « România pitorească », condusă de un colectiv care îl avea în frunte pe D. Ionescu-Crânguri și I. Salter. Revista declara de la început că « va sta în serviciul turismului și sportului din întreaga țară... că va trata turismul ca o problemă socială și a economiei naționale ». Parcurgînd paginile îngălbenite de vreme ale revistei « România pitorească » de acum o jumătate de veac, nume sub care se exercită, de mai bine de un deceniu, și revista noastră, te cuprinde un sentiment tonic, de mîndrie, nobil îndemn, pentru modul cum militau pentru cunoașterea frumuseților țării, înaintașii noștri. Iată cîteva rubrici: Cum ar trebui înțeles turismul; Delta Dunării; « Minuni » turistice; Unde mergem?; Turismul și sănătatea; Turismul balnear și altele. « Buletinul Asociației de Turism și Sport — România pitorească », al cărui debut a fost consemnat în ianuarie 1935, poate fi considerat continuatorul « României pitorești » din 1933. Noua ediție — care a apărut pînă în 1941 — își propune să lucreze « zi de zi, modest dar temeinic, pentru propășirea ideii de călătorie în aer liber, pentru cunoașterea și îndrăgirea locurilor pitorești din țară, pentru apropierea și înțelegerea atîtor momente de seamă ale neamului românesc ». Publicația menținea același corp de colaboratori, evoluînd însă pozitiv în privința diversității materialelor turistice publicate, schițele de drumeție și calitatea fotografiilor. Redacția organiza regulat expoziții fotografice, fiind totodată inițiatoarea campaniei pentru înființarea unui muzeu turistic al Asociației.

În septembrie 1933, apare « Voiajul » revistă ilustrată, oficiosul **Organizației Naționale Române de Voiaj și Turism**. Noua revistă se impune printr-o colaborare de prestigiu cu lumea culturală și scriitoricească (Mihail Sadoveanu, Tudor Arghezi, Camil Petrescu, Constantin Stere, Gala Galaction, Petru Comarnescu, N. D. Cocea, Camil Baltazar, Tudor Mușatescu, Alex. Graur, Ioseph de Saxa Vasile Marinescu și mulți alții). Dintre rubrici menționăm: România pitorească; Monumente istorice; Tipuri și obiceiuri românești; Florile în România; Pagina vinătorului (pescarului) etc.

Începînd din martie 1937, **Touring-Clubul României** editează « Revista trimestrială », care urmărea « descrierea tuturor zonelor turistice din țară » cu ajutorul geografilor, istoricilor, etnografilor, a iubitorilor de natură. Se remarcă o documentară descriere a traseelor montane, însoțită de schițe, hărți, ilustrații și sfaturi practice. Un spațiu amplu al revistei este dedicat locurilor istorice (cetăți, mănăstiri, locurile unor bătălii, șantiere arheologice etc) pentru vizitarea cărora se face un cald apel patriotic. De remarcă că articolele mai importante

« pentru un turism de 365 de zile ». Colaborează frecvent Nicolae Iorga și Tudor Arghezi. Are legături cu numeroase publicații turistice din străinătate. În 1930, în scopul popularizării frumuseților patriei,

din paginile revistei erau traduse și în limba franceză, fapt ce facilita propaganda turistică românească peste hotare.

În mai 1934, presa din România consemnează o nouă apariție: «Lumea Turistică», revistă lunară care apare în colaborare cu **Societatea «Europa»**. Publicația, se distinge printr-o bogată ilustrație a frumuseților patriei, printr-o reușită redare a bogăției spirituale și culturale a poporului român.

Sub egida **Touring-Clubului României**, în 1935, apare, în Editura Cartea Românească «Calendarul Săptăminal» pentru «turism, alpinism, vilegiatură, balneologie, ski, floră, faună și vinătoare», redactat de geograful Mihai Haret. Un complet ghid turistic, defalcat pe săptămâni, care, pe baza unei serioase documentații, recomanda diverse forme de turism încercând să satisfacă exigențele celor mai variate categorii de turiști. Publicația intenționa să se transfere într-o lucrare de anvergură — Enciclopedia Turistică Română.

Deși a ființat o scurtă perioadă de timp, apariția la 15 iunie 1935 a gazetei «Turismul», oficiosul **Federației Societăților de Turism din România**, constituie un moment de referință în istoricul presei turistice din țara noastră. Scopul declarat: «informația și educația turistică, credința că pe acolo unde vom trece ceva se va schimba în slujba turismului românesc». Se remarcă o participare activă a unor specialiști renumiți, a unor «veterani» ai turismului, precum și a unor personalități politice și diplomatice.

«Buletinul Oficiului Național de Turism», debutează în octombrie 1935 ca o publicație «oficială». Nicolae Iorga semnează articolul de fond din primul număr intitulat: **România, noi și străinii**, o pledoarie însuflețită pentru cunoașterea cât mai autentică și largă a patriei noastre pe toate meridianele Terrei. De remarcă că «Buletinul», apreciind «rolul covârșitor al presei», încearcă să reactiveze în viziunea oficială, întreaga propagandă turistică. Mihail Sadoveanu semnează articolul **Pentru O.N.T.** salutând noua etapă în care se dezvoltă turismul în România.

În aprilie 1936, o nouă revistă a O.N.T. înlocuiește «Buletinul»: «România» — revista **Oficiului Național de Turism**. Apare în condiții grafice deosebite concurând cu succes reviste turistice consacrate din Occident. Și această revistă beneficiază în primul său număr, de semnătura lui Nicolae Iorga pe articolul: **Ce au fost, ce sînt și ce pot fi Bucureștii**, o demonstrație istorică a rolului capitalei României în dezvoltarea turismului național și internațional. Printre colaboratori remarcăm pe: Cezar Petrescu, Demostene Botez, Gala Galaction, Zaharia Stancu, Constantin Burghel, Panait Istrati, Radu Țițeica, Lucia Demetrius. Prin diversitatea textelor publicate și nivelul de tratare, prin prezentarea artistică, «România» s-a impus ca o revistă prestigioasă, contribuind la dezvoltarea turismului românesc și la larga popularizare a acestuia peste hotare.

Anul 1937 oferă cititorilor «Turismul și Sportul» — revistă de informație și propagandă turistică. O tribună de popularizare a sportului de performanță, pentru o mai strînsă legătură între sport și turism. Și în această publicație scriitori de valoare își pun frecvent semnătura. Demostene Botez scrie că a face turism înseamnă: «a pleca în voia soartei, a intra în aer, în natură, în mediu nou, în împrejurări noi, în decor nou, a îmbogăți, pentru ochi și pentru suflet, impresii despre oameni și despre locuri, a

cunoaște lumea și pămîntul, a-ți spori propriul univers pe care ți-l modelezi cu peisagii și amintiri ».

În iulie 1939 apare «Hai la Drum», buletin lunar al Asociației de Drumetie, editat de Emilian Iliescu, care își propunea să devină tribună «pentru toți cei care vor să fie adevărați români, dar care pînă acum și-au cunoscut țara numai fragmentar și întîmplător». Recomandă, cu prioritate, mersul pe jos, cunoașterea îndeaproape a locurilor pitorești din țară, cultivă dragostea față de natură.

Alături de presa turistică «centrală» consemnăm o bogată paletă de publicații turistice locale, precum și în limbile naționalităților conlocuitoare. Din multitudinea și varietatea acestor publicații am reținut: «Anuar al Bucegilor» 1924, (Sinaia); «Brașovul Turistic», 1925, (Brașov); «Valea Prahovei», 1927, (București); «Biharország» 1929 (Oradea); «Munții Noștri», 1933, (Sibiu); «Plaiuri Românești» 1934, (Craiova); «Reșița Pitorească», 1934, (Reșița); «Eucion», 1935, (Brașov); «Turistak Évkönyve», 1935, (Arad); «Caransebeșul Turistic», 1936, (Caransebeș); «Transilvania», 1936, (Cluj); Touring-Clubul României, 1937, (Cluj), la care se pot adăuga și altele.

Acest remember istoric al presei turistice din România pînă la cel de-al doilea război mondial evidențiază o bogată tradiție, un valoros izvor de învățăminte și reflecții. În pofida unor limite, derivate din complexitatea relațiilor sociale, a unor situații politice, revistele, ziarele și buletinele apărute de-a lungul unui secol, și-au pus paginile lor în slujba propășirii turismului românesc, au acționat pentru larga sa dezvoltare și popularizare atît în țară cît și peste hotare.

TRAIAN CARACIUC

Dialogurile unui ghid

Am fost un ghid foarte conștiincios: am pregătit traseele cu multă minuțiozitate, culegînd informații din orice sursă pe care o găseam, indiferent că era vorba de lucrări de specialitate, monografii ale unor locuri sau oameni, memorialistică, note de drum sau impresii de călătorie, albume cu reproduceri de artă, chiar tratate de istorie, geografie ori artă, pentru aspectele de sinteză. Culegeam informații și le plasam pe harta traseului, la fiecare kilometru și în dreptul fiecărei localități. Le prezentam turiștilor cu toate amănuntele, fără să mă gîndesc în ce măsură ei își însușesc tot noianul de ani, secole, nume sau dimensiuni constructive.

Asa a fost pînă în 1972 cînd, în prefata volumului *Fragmente moderne* de Tudor Vianu, am întîlnit o idee a esteticianului, promovată în 1925, în cartea sa *Dualismul artei*, idee care mi-a schimbat complet optica. Spune Tudor Vianu: « Față de materialul pe care l-am avut la îndemînă, am adoptat principiul criticii imanente. Nu ne-am preocupat atît de adevărul spuselor, cît de unitatea lor sistematică și de consecvența lor logică ». Cu alte cuvinte, exact ceea ce nu făceam eu pînă atunci, cînd preluam spuselor altora, dar nu mă preocupam de unitatea lor sistematică și nici de consecvența lor logică. Această idee a lui Tudor Vianu mi-a dat de gîndit, mai ales că aveam totuși o rezervă, în sensul că nu eram un specialist în istorie, în geografie, etno-folclor sau în artă.

Cum să decantez informațiile, să le sistematizez și să le ordonez logic? Au trecut doi ani, cînd, în 1974, am citit pasionanta carte a lui Hans Pars, *Viața aventuroasă a operelor de artă*, mai exact capitolul despre *Medici și Vinci*, în care am întîlnit unele aspecte interesante ale noțiunii de *autenticitate a operei de artă*. În ce măsură tabloul, sculptura chiar, și momentul istoric pe care le vedem *astăzi* sînt ele autentice? În ce măsură timpul cu intemperii, cu uzura firească, dar și cu neglijența oamenilor, ne-a mai lăsat nouă, celor de astăzi, vreun colț de *autentic*? Am început să sistematizez informațiile; să mă intereseze datele originare, dar și amănuntele în legătură cu viața în timp (aventuroasă) a operei de artă sau a monumentului, pentru a ajunge la delimitarea actului creator primordial, de intervențiile succesive ale adăugitorilor sau ale restauratorilor; nu poți vorbi despre Cozia lui Mircea cel Bătrîn din secolul XIV, fără să precizezi că pridvorul este al lui Constantin Brîncoveanu din secolul XVII și că o piatră de pe mormîntul lui Mircea este din anul 1938, fiindcă cea veche a fost distrusă în timpul primului război mondial; de asemenea nu poți vorbi despre ruinele cetății Suceava, cea a lui Petru Mușat, fără să nu pomeniți despre adăugirile lui Alexandru cel Bun și Ștefan cel Mare, despre distrugerea din vremea lui Lăpușneanu, ca și despre lucrările de restaurare începute prin 1952 și neterminate complet, sau — mai ales — fără a arăta care sînt porțiunile de zid autentic din fiecare perioadă în parte și care sînt adăugirile restauratorilor pentru consolidare și conservare. Așa s-au născut *dialogurile* — mele cu turiștii mai curioși și neîncrezători, dialoguri care consemnau de fapt « unitatea sistematică » și « consecvența logică » a informațiilor pe care le transmițem. Nu pot afirma că aceste dialoguri s-au purtat într-un anumit sens cu o regulă prestabilită care să urmărească un același fir conducător, indiferent de subiectul în discuție. Din cele cîteva exemple de mai jos se va desprinde tocmai caracterul neuniform al modului cum s-au purtat dialogurile.

Eram în pridvor la Moldovița. Se terminaseră explicațiile și turiștii continuau să admire superbe fresce care au făcut faima Bucovinei, cînd un inginer din grup, cu totală bună credință și din sinceră indignare, explodează:

- De ce nu se șterge această infamie?
- Care?
- Toate zgîrieturile și mîzgăliturile astea, semnături și ani, făcute de inconștienți care nu și-au dat seama cît de rău au putut aduce picturii.
- Aparent aveți dreptate.
- Cum aparent? De ce aparent?
- Fiindcă, în primul rînd, dacă s-ar încerca să se șteargă aceste semnături prin repictare, menținîndu-se desenul, nu ar mai fi pictura autentică din 1573, iar dacă s-ar acoperi cu tencuială nouă întreaga suprafață cu semnături, nu s-ar mai vedea nimic; în al doilea rînd, acestea sînt o dovadă în plus că cel puțin de la cea mai veche dintre semnături, nu s-a intervenit cu nimic asupra picturii autentice. De altfel să știți că frescele din Bucovina sînt printre puținele monumente din lume care sînt autentice, fără să fi suferit vreo intervenție mai bine de 400 de ani.
- Bine, dar...
- Să nu uitați un mic detaliu: omul, din totdeauna a vrut să-și marcheze prezența sau trecerea printr-un loc, ceea ce a fost un avantaj pentru istoricii moderni. Imaginați-vă că anticii n-ar fi avut credința că trebuie să se îngroape cu toată averea, sau, numai cu o parte din ea; am mai fi găsit noi astăzi tezaururi numismatice sau piese de artă veche în necropole?
- Să zicem că aveți dreptate. Îmi dați voie și mie să îmi trec numele și ziua de azi, aici, pe zid, peste pictură?
- Nu, pentru că dumneavoastră aveți astăzi la dispoziție cartea de impresii din muzeu. Ceea ce la 1800 nu exista.

Ori de câte ori traversam cu autocarul orașul Rîmnicu Sărat, rugam șoferul să încetinească viteza cînd treceam prin dreptul străzii principale comerciale care pornește din șoseaua națională și duce pînă la piață, le vorbeam turiștilor și despre ctitoria spătarului Mihai Cantacuzino și a nepotului său, Constantin Brîncoveanu (1697) care păstrează și azi părți din pictura originală a lui Pirvu Mutu, dar le mai vorbeam și despre superbe balcoane din fier forjat aflate la etajul fiecărei case de pe strada mare, foarte caracteristică pentru construcțiile sale negustorești de la sfîrșitul secolului trecut și începutul secolului nostru (lipite calcan de calcan, la parter cu prăvălie, iar la etaj locuința cu balcon, fiecare avînd un model care nu semăna cu un altul de pe aceeași stradă).

În vara anului 1982, venind din Nordul Moldovei, am vrut să repet aceleași informații și să-i invit pe turiști, dacă vor poposi vreodată la Rîmnicu-Sărat, să admire această veritabilă « expoziție » de fenerie meșteșugărească. Fiindcă nu mai trecusem de vreo doi ani pe acest drum, nu știam, dar acum am observat că întreaga stradă era un șantier; fuseseră demolate sau erau în curs de demolare, toate casele vechi, pentru a fi înlocuite cu blocuri moderne ca la Pitești, ca la Tîrgoviște, ca la Slatina, ca la Botoșani, ca la Focșani, ca la Fălțiceni sau ca în București, pe Calea Moșilor.

— De i-ar veni cuiva ideea să le păstreze în curtea muzeului din localitate !

— Nu cred ! Cărămida și lemnăria de la demolare au fost valorificate la alte construcții; balcoanele, la fier vechi. Și, dacă au mers la fier vechi într-adevăr, atunci nu s-a topit numai o sută de kilograme de fier, ci și realizarea artistică a anonimului meșter făurar.

Dialogul despre balcoane — într-un fel — a avut o continuare mai repede decît mă așteptam cu, ocazia unei excursii în Deltă în septembrie 1982. După coborîrea din tren, în moderna gară din Tulcea, ne-am îndreptat spre locul unde era acostată nava-dormitor pe care trebuia să ne imbarcăm în vederea excursiei de patru zile printre grinduri. Locul de acostare fiind aproape de hotelul *Delta*, am parcurs faleza de la un cap la altul.

În ziua a doua a excursiei, după amiază, am avut program de vizitare a Sulinei, cu o plimbare pînă la malul mării și pentru cine avea slip și curajul necesar la mijlocul lui septembrie, chiar și baie. La întoarcere, discuția a venit de la sine, în legătură cu acele case vechi pe lîngă care treceam, multe dintre ele păstrînd caracteristicile constructive ale locuințelor din zonă.

— Toate acestea vor dispărea, pe măsură ce se va extinde Sulina ca porto-franco. De altfel, pe faleză s-au și construit unele blocuri noi, iar altele sînt în fază de șantier.

Am răspuns:

— Ceea ce este firesc și nici nu s-ar putea altfel. Nu ați observat și la Tulcea cum toată faleza este absolut nouă, iar centrul orașului, în jurul statuii lui Mircea cel Bătrîn și, respectiv, zona Consiliului Popular județean, este de asemenea complet modernizată?

— Chiar am vrut să vă întreb: cum arăta Tulcea acum zece-douăzeci de ani?

— Este greu de descris și cred că nici chiar un tulcean nu ar putea să o facă, după ce au trecut cîțiva ani în care, zilnic, a văzut numai aspectul cel nou.

— Într-adevăr, am zis, pentru un om al generației prezente, trecutul ar trebui să fie o enigmă, un mare semn de întrebare fără răspuns, indiferent că este vorba de 20 de ani, adică generația precedentă, sau de 2000 de ani, adică circa 60—70 de generații, dacă luăm în considerație aproximativ trei generații pe secol. Norocul însă îl constituie existența relicvelor istorice și a operelor de artă, dar numai în măsura în care ele sînt autentice, ceea ce este o altă poveste, a autenticității dovezilor materiale.

— Este o discuție foarte interesantă și atractivă !

— Nu vreau să stăruiesc asupra monumentelor, decît numai pomenind Columna lui Traian de la Roma sau Tropaeum Traiani de la Adamclisi și ce însemnătate au ele pentru informațiile rămase despre daci, dar vreau să insist asupra operelor de artă plastică; să ne amintim scenele de viață de pe vasele dezgropate de arheologi, din vremea egiptenilor, a asiro-caldeenilor, sau a civilizațiilor succesive din jurul Mării Egee; continuînd cu relicvele din lumea romană și, mai tîrziu, cu monumentele celei bizantine. Toate se leagă între ele și ne ajută pe noi să descifrăm istoria universală, în egală măsură cu textele rămase de la antici.

— Biata casă din Sulina ! !

— Pînă la vas tot nu avem altă treabă. Un moment important în evoluția operei de artă, ca document istoric, l-a constituit Renașterea italiană care a scos pictura din biserică și a adus-o în cetate.

— Dar pictura Renașterii, mai ales la început, a tratat tot subiecte biblice.

— Exact. Scena era biblică, dar decorul era florentin, venețian sau napolitan. Dați la o parte Madonna cu pruncul sau pe Sfîntul Sebastian și va rămîne informația despre arhitectura exterioară și interioară a secolului XV. Mai convingătoare însă a fost pictura Țărilor de Jos din secolul următor, o veritabilă frescă documentară, în care a excelat Brueghel cel Bătrîn. Este perioada cînd apar gravurile și desenele-schițe ajunse pînă în vremea noastră. După această epocă arta-document nu mai constituie o raritate, iar tiparul nu a făcut decît să ajute la răspîndirea ei.

— Și uite așa, din vorbă în vorbă, am ajuns la vas.

— Dar nu am terminat discuția, fiindcă mai trebuie adăugat că după inventarea fotografiei, alte imagini-document au fost înregistrate pe peliculă, dar trebuie avut încredere numai în fotografii și eventual în reportajul filmat, fiindcă filmul cinematografic este domeniul unde trucajul se simte excelent.

— În concluzie?

Iar intervine cineva în discuție:

— Să se dărîme tot, avem schița-document și facem la loc !

— Asta a fost în centrul istoric al Varșoviei. Noi avem schița-document ca să știm cum a fost altădată, tot așa cum nepoții noștri vor dori să știe cum a fost în vremea bunicilor.

FIGURINELE DE TANAGRA

În anul 1870, în necropola Bali de la marginea localității grecești Tanagra, s-au descoperit numeroase statuete de alt tip decât cele preistorice cunoscute până atunci. Figurinele cu siluete grațioase, pictate în culori frumoase armonizate, reprezentau divinități sau eroi mitologici, dar majoritatea lor înfățișau personaje feminine cu îmbrăcăminte în drapaje bogate, cu podoabe, cu coafuri deosebite, iar unele cu pălării sau umbrele de soare.

Tanagra antică, situată pe versantul muntelui Kerykion, avea case albe, cu fațade și porticuri bogat sculptate sau decorate cu figuri de ceră, dînd așezării aspect pitoresc, împlinind astfel faima localității, unde zeități ca Hermes, Dionysos, Afrodita, Apollo, Artemis își aveau templele lor. Orașul avea și un teatru și încă din vechime era renumit în toată Elada pentru organizarea luptelor de cocoși.

De la acest oraș din Beoția antică vine denumirea figurinelor răspindite în întreaga lume elenistică, pînă la Callatisul dobrogean de la Marea Neagră.

Tehnica de realizare a minusculelor statule (15—30 cm.) se baza pe o experiență străveche. Dar prin secolul IV î.e.n. în locul modelării lutului cu mîna, artiștii au imaginat module de tipare (pentru diversele părți ale corpului) în care se turna argila. Apoi, scoase din aceste tipare înainte de a fi complet uscate, se retușau,

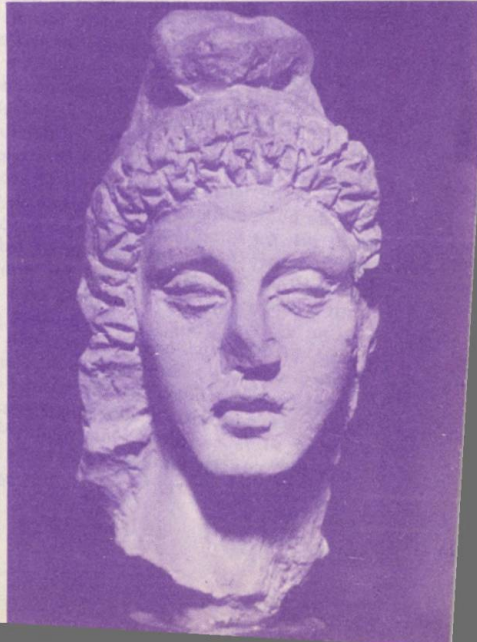
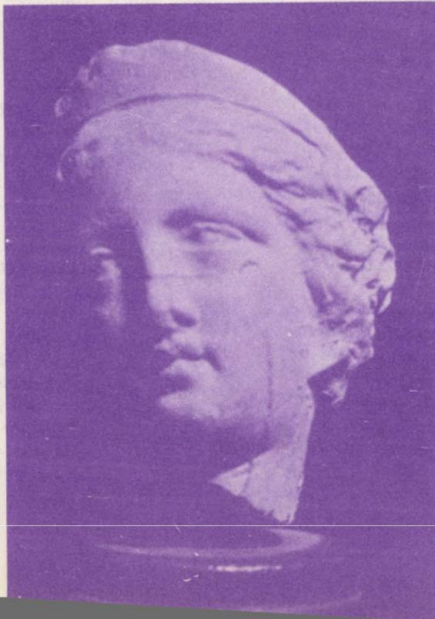
artiștii desăvîrșind manual formele trupului sau ale costumației, adăugînd podoabe acestor femei prefrumoase. După ce formele erau arse, figurinele erau acoperite cu angobă, apoi pictate: pe părțile goale ale trupului se aplicau culori galben-deschise sau brun-roșcate, ochii se marcau cu puncte albastre, buzele erau vopsite cu roșu aprins, obrajii dați cu farduri, pentru păr se prefera de obicei o nuanță roșcată, iar vestimentația se colora în tonuri cromatice atrăgătoare: verde, violet ori cenușiu. Faldurile îmbrăcămînții se lucrau cu degradeuri de albastru sau roșu.

Astfel s-au născut aceste frumuseți care alcătuiesc o adevărată galerie de portrete, cuprinzînd în reprezentarea lor figurală întreaga gamă a expresiei umane, de la beatitudine la tristețe, reprezentări ale Afroditei, Atenei, Demetrei, Cybelei, etc., zeități ale panteonului elin.

Figurinele de tip Tanagra mai înfățișează însă și tipuri clasice sau populare de actori tragicomici, măști, personaje locale, etc.

Statuetele de Tanagra pe care vi le prezentăm au fost lucrate în atelierele locale de la Callatis (Mangalia de azi) și au fost descoperite cu prilejul diferitelor lucrări urbanistice sau rutiere. Ele pot fi văzute la Muzeul de istorie națională și arheologie din Constanța.

CORNEL BOZBICI

Din carnetul reporterului:

5 însemnări de MIHAI OGRINJI

Oameni și anotimpuri

Ca orice moldovean sadea, moș Neculai Pinteau este și hitru, fără să cocheteze, și o țiră visător. Visător mai mult prin « vorbele » palmelor lui bătătorite, decît prin stare. Așa și-a dezvăluit firea chiar de cum i-am pătruns în ogradă cînd, apărînd în cerdacul casei, s-a înfruptat, bătrînește, din descumpănirea noastră. Ne făceam socoteli dacă nu greșisem cumva adresa. Nu greșisem. Cum la fel de adevărat era că moș Pinteau avea 80 de ani bătuți pe muchie și nu 60, hai 65, cum îl măsurăram noi de cum l-am zărit. Ne-am așezat la vorbă și nedumerirea a dispărut fără să ne dăm seama.

Scheletul se face din paltin, ni se destăinuie el. Ca și cuiele. Fiecare lemn își are menirea lui. Paltinul are rezonanță bună, zvon dulce și plăcut. Dar nu orice paltin are totuși... limbă. Cînd iei porneală la treabă, trebuie să cați să nu fie putred. Și nici prea verde ori cioturos. Fiindcă ori se rupe, ori iese lucru urît și-i păcat de muncă. Cum capătă « limbă » paltinul? Cu înțet. Mai întîi se ține la uscat la umbră. Și ferit de umezeală, că altfel face vinturi. Crăpături mici adică. La soare nu e bine, deoarece s-ar usca forțat, i s-ar scoate vîlaga și s-ar răscoace. Doi-trei ani îi porți grija pînă să te poți apuca de croit doage.

Chipul lui Moș Pinteau se luminează cu fiecare vorbă în vreme ce minile lui, fără astîmpăr, rotunjesc parcă ceva în aer.

Doagele se dau mai întîi la abric și la fățelnic (rindea), de se aduc cam la 2 mm grosime, își continuă Moș Pinteau litania. Înainte de a fi băgate la fier, ele se răscolesc, pentru a li se da forma de care avem nevoie. Se fierb cam 5 minute în apă-apă, ca lemnul să-și păstreze culoarea naturală. Una cite una, cit sint calde încă, doagele se pun pe calapozi diferiți, după care se așează pe o altă formă pentru a fi copciate, cusute, chituite. Ce mai, ca doctorul care închide o operație! Fața care se pune peste ele se face din molid. E un lemn mai moale, și strecoară sunetul în-tors de bătoșenia paltinului. Corzile se prind de cordar și de gît. Ca să nu muțască vreuna, se mai dă o perie pe față, pentru a-i îndrepta orice ridicătură. Se pot pune 10, 12 sau 14 corzi. Eu fac numai cu 12. Cam asta e cobza, pe care o isprăvesc eu...

Una din cele peste o sută de cobze pe care le-a săvirșit, în trudă și migală, meșterul Neculai Pinteau. Alături de ea, o vioară sculptată și un țambal, tot de dinsul făcute. Nu mai știe numărul exact al acestora. Să tot fie cam cite o sută din fiecare. « Nu-i mare scofală să le meșterești, ne spune Moș Pinteau. Zău, așa. Păi, ce-i un țambal decît un cuțar cu corzi. Și totuși ceva mă doare. N-am învățat să cînt la nici una din ele... »

Minile meșterului nu-și găsesc încă locul, în timp ce privirea îi rămîne fixă. Trag cu ochiul spre el și-mi încălesc gîndul în corzile de pe fața lui care, slobozite acum, tremură ca o adiere tîrzie.

Moș Pinteau ne petrece pînă la poartă. Merge drept ca un regret. Îmi strînge mîna zdravăn în vreme ce eu mă întreb oare cîți mai știu să cînte la cobză sau la țambal? Dar, mai ales, cîți mai știu taina meșterșugirii lor?

Veta Gilimei își are casa la Poduri, pe malul sting al riului Putna. Îți deschide ușa tuturor camerelor și te poștește să intri. După ce te lasă să privești mai prin toate colțurile, dîndu-ți senzația că nu-ți urmărește cătătura, începe să-ți vorbească în grabă despre lăicerul, pe care nu știi cînd ți-ai întîrziat ochiul, ce-i bătut cu speteaza, la 4 ițe, pe cînd îi trăia încă omul, adică bărbatul, sau picherea ori șărvătul care... Toate lucrurile din casă sint făcute de mîna ei. Mai ales la vreme de iarnă. La vreme de iarnă cînd, odinioară, se țesea cu înverșunare și bucurie la războiul pus în mijlocul casei, se primea și vălăretul, se juca trandafirul...

— Cum se juca trandafirul?

— Așa, pe rînd. În vreme ce fetele și băieții cîntau, fata gazdă deschidea dansul trandafirului.

— Și ce urma?

— Trandafirul trecea din mînă în mînă. Pînă îl jucau toate fetele, chiuind.

— Era mare trandafirul?

— Destul de lung.

— Mirosea frumos?

— Cum să nu?

— Și ce culoare avea?

— Bătea spre un roz închis.

— Îl făceați din hîrtie creponată?

— Cum din hîrtie? Din carne de porc. Era doar cîrnat!

Vasile Ciută umblă, zi de zi, prin pădure. Uneori, seara nu mai trage direct acasă. Ci la căminul cultural, unde îl așteaptă nu numai nevasta lui, Valerica, ci și Ștefana Sîrbu, Dobrița Iftimie (ambele la 65 de ani), Vasile Cucu, Ion Pinteau, și toți ceilalți care alcătuiesc formația de dansuri. Aici, femeile nu vin cu opinci, glezuri, catrințe învîrstate, bete, casinci ori dulcele, și nici bărbații cu itări, mintean, cămăși cu brătară și căciuli negre, ci doar cu « Hora », « Vrîcnește », « Învîrtita », « Rața », « Trei păzește », « Sîrba » și toți pașii celorlalte dansuri tînjite din ce în ce mai

mult de bătătura sărbătorilor satului. Dacă n-ar trebui să le țină hangul din fluier, moș Niculae Pricop s-ar prinde și el, la cei 74 de ani, în iureșul pașilor. Dar nu asta e mihnirea lui cea mai mare. Se-au plecat tinerii din sat, ni se destăinuie dînsul. Obiceiurile au rămas pe seama noastră, a celor bătrîni. Nu-i vorbă, deocamdată mai facem noi față și încă bine, de vreme ce ni s-a dat și locul întîi pe țară. Dar nici dansurile și nici datinile nu pot trăi cu diplome și medalii. Acum, e ușor să ni le vedem mai degrabă la televizor decît pe ulița satului...

La 40 km de Focșani, de o parte și de alta a drumului de asfalt ce duce la Năruja și Soveja și de acolo mai departe, la Brașov, se înșiruie casele bine crescute ale satului Colacu, din inima Vrancei. Acum, e vreme

de iarnă aici, mai miroase a fum de prune uscate și se plămădesc colaci cu cunună, trandafirii, e-adevărat, nu-i prea mai joacă fetele, dar joacă ei singuri în tigăi, și e bine și așa, iar cerul nopților, îngreunat de atîtea stele și senin, se sprijină, parcă, de acoperișurile caselor. E iarnă aici și nu numai. Dacă-i cunoști pe cei cărora le zice Pîntea, Gîlmei, Ciută, Tâncală — și n-am isprăvit toate numele — e suficient să constăți cu bucurie că la Colacu nu-i niciodată singur un anotimp. Alte anotimpuri, zămislite de înșiși oamenii acestor locuri, se suprapun și se împletesc discret, dar maiestuos, peste cele ale calendarului. Sînt tulburătoarele anotimpuri ale credinței în adevăr și demnitate, în frumos și în destoinicie. Învăluit de ele se întîmplă să uiți de cele ale anului. Și nu e rău deloc și așa. Dimpotrivă.

OBOGA

O roată se învîrte, fără întrerupere, de cînd se știe locul

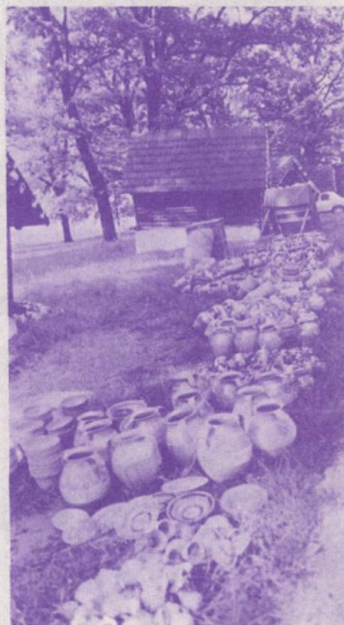
Spre nord, la 9 km de Balș, oraș situat cam la jumătatea distanței dintre municipiile Slatina și Craiova, se întinde Oboga. Comuna, înșirată de o parte și de alta a drumului de asfalt, aduce, la chip, cu o amforă în devenire. Asemănarea o fi poate întîmpltătoare, nu însă și îndeletnicirea de veacuri a celor care au trăit și trăiesc aici, îndeletnicire care a făcut ca numele de Oboga să fie aproape sinonim cu ceramica. Pușini sînt cei care auzindu-și numele să nu se gîndească imediat la ulcioare și străchini, la taiere și oale, la tot ceea ce s-a săvîrșit cu trudă și fantezie de-a dus fără măsură faima locului. Meșesugul e vechi, practic nu i se poate stabili vîrsta. Se știe doar că, la Oboga, s-a găsit ceramică preistorică și că, ceva mai încoace, olarii de aici și-au dus produsele, veacuri de-a rîndul, la Plăviceni, Brâncoveni și Căluș — așezăminte ale domnitorilor Țării Românești —, la Slatina și Craiova, în Dobrogea și Moldova, ba chiar și dincolo de Dunăre, în Bulgaria.

Dar nu numai de olărit se țineau locuitorii Obogăi. Pămîntul le era mînos și ei se ocupau și de cultivarea griului și a porumbului, a viței de vie și a inului, de creșterea vitelor și cam de tot ceea ce aveau nevoie. Toate acestea cereau muncă și timp, dar roata olarului, de cînd se știe locul, n-a încetat nici o clipă să se învîrte. Ca însuși pămîntul.

Oboga are azi cam 4 400 de locuitori și toți se trag din stirpe de olari. E-adevărat, nu se îndeletnicesc toți cu olăritul. Mai bine însă de 40 de bărbați și femei, de toate vîrstele, duc mai departe frumusețile și patimile acestei tradiții milenare.

O dinastie de olari

Da ă se întîmplă să nu știi nimic despre Oboga, cu ce se ocupă oamenii ei, e suficient ca, trecînd prin comună, să-ți arunci privirea în cite o curte. Cuptoarele de ars ceramică, incinse sau nu, te ținutiesc locului. Chiar la intrarea în localitate, pe dreapta,

se află locuința lui Ion Răducanu. E unul din meșterii care învîrt roata olarului de mai bine de o jumătate de veac. Intri în ogradă și mergi direct la atelier. Te întîmpină... desculț, și după ce află ce rost te aduce la el, îți răspunde, mereu cu zîmbetul pe buze, la fiecare întrebare. Nu înainte însă de-a face uz de un obicei al casei: coboară în pivniță și revine cu o oală de vin, îți umple o ulcică (din cele zămislite de el) și-apoi te îndeamnă să nu o ridici spre gură, ci mai întîi la... ureche. Te supui cu oarecare nedumerire, și-ndată auzi în ulcică

susurul vinului! Lui Ion Răducanu îi place mai mult să asculte licoarea lui Bachus, decît să o bea, și, mai abilit, să-ți demonstreze că nu întîmplător ceramica se plămădește dintr-un pămînt care îi priește de minune și viței de vie. De aceea, poate și vinului ulcica de lut i se potrivește ca o cămașă. Și-ți mai spune gazda că dacă vinul dă semne de îmbolnăvire, atunci îl poți dregre repede cu cîteva cioburi de oală, nebătute prea tare de foc, băgate în sufletul lui, acolo în butoi.

Îi stă bine vinului lingă roata olarului. Au același murmur. Iar

Ion Răducanu îl cunoaște pe de rost nu de ieri, de azi. L-a deprins de la tatăl său, Antonie Răducanu, olar și el, ca și de la bunicul lui, Mihai Răducanu, odinioară și el olar, ca, de fapt, tot neamul din care vine. O dinastie de olari din tată în fiu. Ion Răducanu stă de vorbă cu mine și în tot acest răstimp roata lui se învîrtește, iar pe tîrcol (suportul pe care se așează pasta pentru modelat) pămîntul, sub mîngîierea palmelor lui ca un tainic descîntec, crește, se înalță, capătă formă. Dar nu-i orice fel de lut, ci unul anume, adus dintr-un zăvoi de

lingă malul Oltețului, și care conține numai argilă și nisip. Aici, pe tîrcoi, ca în iureșul unui dans oltenesc, lutul ia formă de farfurie și ulcior, de strachină și oală, de ulcică și vază de flori, de ceașcă și căniță, de ploscă și ghiveci, de chiupuri și cite și mai cite. Tot pe tîrcoi, sub asprimea și căldura palmelor bătătorite ale olarului — fie că se numește Ion Răducanu sau Grigore Ciungulescu, Petre Dincă, Ion Dănăcel, Dumitru Berbec, Constantin Nica, Marin Cheroiu (am amintit doar cîțiva meșteri din numeroasa și faimoasa familie de olari din O-

boga) — la ceas de încordare și fantezie, lutul se preschimbă în chip de om, adesea a oamenilor din sat, toldeaua a celor care îl zămislesc. Figurinele, fiindcă la ele ne referim, le fac olarii de aici de cînd se știu și «poartă» aceleași veșminte — și de lucru și de sărbătoare — cu care se îmbracă țărani satului. Nu lipsesc de pe ele, de au înfățișare de femeie — iia cu meticuloasa și fantastica ei broderie, ca și fotele înflorate, mai ales cele în roșu, ori maramele cusute parcă cu raze de lună; de au chip de bărbat — ȋțari, ilic, cușmă.

Dar cită imaginație și măiestrie nu iroiesc olarii din Oboga în ornamentația vaselor lor. Pe pereții străchinilor sau ai farfuriilor, ai ulcioarelor sau ai vazeilor întilnim, deopotrivă, spirala și rombul, linia și cercul împleteți în cele mai ciudate combinații, dar într-o armonie odihnitoare, încîntătoare, o adevărată sărbătoare a formei și-a culorii, a ochiului, în esență. Mă uitam la un păun mult migălit pe fundul unei farfurii și în atelier intră Elena Răducanu, soția meșterului. El mă privește cu coada ochiului și ca și cum n-ar fi observat prezența nevestei-si, rostește mai mult ca pentru sine: este pictat de muterea mea. Desenează și șerpi, și găinușe, și cocoși, și păianjeni și tot felul de animale care îi vin în minte. Numai băieți n-a știut să-mi facă. Mi-a născut două fete, nu-i vorbă, n-am a mă plinge de ele, dar roata olarului e pentru băieți în primul rînd. Acum toată nădejdea mi-o pun într-un nepot. Îl aștept să mă crească și să-l pun să învețe să deseneze panseluțe șatirate, adică în mai multe culori, și trandafiri, și bujori, și crizanteme, și pomul vieții, și tot ceea ce știu eu și tot ce vede el pe-afară și prin lăuntru lui și-i place. Fiindcă așa sîntem noi, ca și părinții de la care am deprins meșteșugul: facem ce-i frumos și ce ne place. Că nu-i ușor, nu mai are rost să mai spun...

Ulcica se umple din nou. O duc la ureche și vinul scîncește ca un copil. Mă împărtășesc din el și are același gust amarui de pelin uscat la umbră. Mă uit în ulcică și vinul are culoarea ei. O așez alături, pe taraba meșterului, adică pe masa lui de lucru, lingă cîteva pietre ce seamănă fie cu ouăle de găină sau gîscă, fie cu niște gutui. Iau una din

ele și o zbat la ureche. Zornăie. Aflu de la meșterul Răducanu că înăuntru ei se găsește un fel de mil uscat. Nu-mi inchipuiam însă că din aceste «sipete», aduse dintr-un loc anume, olarii de Oboga fac, de sute de ani, aceea culoare naturală inconfundabilă care este «maronul de Oboga». Nu-i mai puțin adevărat, cere multă dibăcie și bătaie de cap. Pietrele se sfarmă, se îndepărtează ultimul fir de mil, se bagă în scilpul cuptorului, se ard zdravăn, apoi se pisează mărunt, pînă se face un fel de făină, se cern și se amestecă într-o proporție numai de meșteri știută, cu rușeală (vopsea care se scoate tot din pămînt, dar dintr-un alt loc) și, după alte combinații cu nimic mai prejos decît alchimiile de odinioară, se dobindește mult apreciată culoare maro. Nici «verdele de Oboga», o altă culoare proprie spectrului cromatic al ceramicii de Oboga, ca și roșul sau stricata (galbenul) nu crușă mai puțin osîrda și priceperea olarilor. La toate acestea se folosește humă de Medgidia, se adaugă un anumit fel de nisip și cite și mai cite! E simplu?

Mă despart greu de atelierul meșterului Răducanu. Loc de vis și de poveste, de bucurie și răbdare, de răzbdunare a lutului — crezut sterp și fără folos — pe propriul lui destin. Înainte de a părăsi curtea, mai privesc o dată cuptorul de ars ceramică. Îmi vin în minte vorbele meșterului: în burta cuptorului, la o temperatură între 1100—1200°C vasele își capătă trînicia, luciul smalțului, rezistența culorii.

E proba de foc a trudei și harului olarului.

Oboga are chip de amforă și nume, parcă, de fată. Are însă și frumusețea și destoinicia amin-durora. Au ei, oamenii acestui loc, un neobișnuit simț al formei, al ritmului, al culorii. Privindu-le casele și scoarțele, iile și stilpii porților, horele în bălătură și maramele și tot ce-i înconjoară, rămiu puțin în incurcătură. Ce datorează toate acestea ceramicii, ce datorează ceramica tuturor acestora? Un adevăr elementar ne scoate din impas: toate la un loc sînt făcute de aceiași oameni. Aceleași palme și brațe, aceleași vise și bucurii, aceiași oameni minunați și aceeași neostoiită ardere în și întru frumos. Dar mai bine mergeți la Oboga. Se cuvine văzută neapărat în chiar matca ei.

datina și dorul

GÎND LA FÎNTÎNĂ

Ziua satului începea din adîncul fîntinii, odată cu primul scîrțîit al cumpenei, și sfîrșea cu ultima ciutură plină cu apă răsturnată în vreo cofă ori în jgheabul din care se adăpau vitele. Fîntina era în ogradă, în preajma porții, ori în fundul grădinii, de-a dreapta sau de-a stînga uliței, ori rupea din loc cărările bine bătătorite ale cîmpului. La cele de pe uliță femeile mai sporovăiau în grabă, cam cit fierbea mămăliga în ceaun, iar în zilele de sărbătoare, ca într-o adevărată agora, satul întreg se aduna aici, încingînd și cite o horă. Pe ghizdul lor, sub faldurile nopții, pe furis, se întîlneau și « dor cu dor », cu apă din

fîntină erau udate pe cap fetele pîndite de flăcăi, și toți oamenii satului își turnau, iarna, apă pe cap ca să fie sănătoși de-a lungul anului. Dar cite povești nu se înfiripau și se rosteau la fîntinile din drum! Cele din cîmp purtau nume de oameni, ale celor care le strînseseră izvoarele, și după ce drumețul își ostioia setea cu cite o treucă de apă, trăgîndu-și sufletul, slobozea un bodaproste din toată inima, auzit, poate, numai de urechea fîntinii. Putea să existe însă o recunoștință mai mare?

Nu erau fîntinile noastre — cu cumpănă ori cu roți cu lanț — ca obeliscurile cu apă din piața San-Pietro, ca fîntinile șoptitoare

din grădina Generalifului, din Grenada, ca cele suspinătoare de pe Capitol ori cele tăcute din grădinile d'Este cu chiparoși. Măreția lor, ale celor de pe pămîntul românesc, era semnul inconfundabil al adîncimii spiritului nostru. Unghiul ascuțit al cumpenei din cîmp, ca un totem fără vîrstă în nedezmințită veghe, era și răcoare, și zbor, dar și chipul unei mecanici preistorice; coloanele încrustate ale fîntinilor, pe care se sprijineau acoperișurile de draniță, erau, ca și stîlpii porților, răbojul civilizației lemnului, erau, ca și casele, însemn de statornicie și bucurie pentru frumos. Erau, fîntinile, poate printre primele noastre « forumuri » publice, vestigii din începutul întemeierilor, în care nu numai apa era vie și proaspătă, ci și istoria. În locul pe care a căzut din zborul stîngaci Meșterul Manole a țîșnit, spune legenda, un izvor, prins apoi într-o fîntină. În fîntină au fost coborite, nu o dată, clopotele satelor, din fîntină s-au înfruptat mulți și cu otrava pămîntului nostru, într-o fîntină a fost aruncat trupul hăcuit al Vladimirescului. . .

M-am întors, deunăzi, în satul meu moldovenesc. Pe uliță, ciutura pe care o lăsasem prea plină cu întreaga mea copilărie, ciutură din care, la scăpătat, soarele sorbea amintirea pămîntului, nu mai exista. Fîntina, în care apa nu îngheța niciodată, înconjurată cîndva de o horă din oameni conturați în scîndură, era înfundată. Am văzut, prin fața porților, mai multe robinete. Bune și ele, nu încape vorbă. Povestea singurînd a cailor se repetase, mi-am zis, dar într-un alt chip. . .

N-am numărat nicidecum fîntinile satului și nici pe fîntinari. Am căutat, în schimb, pe cîriva dintre cei pe care îi știam. Nu i-am mai găsit. Plecaseră cu meșteșug cu tot, lăsîndu-și numele, nescris, la cite o fîntină săpată la drum sau în cîmp. Și în alte sate povestea era aidoma. « Despre moș Sava, fîntinarul, întrebați? Nu mai este. La noi nu mai sînt

fintinari. Mi se pare că în satele vecine mai sint cițiva bătrini.»

Așa am ajuns în satul Dumești Vechi, comuna Dumești, din județul Vaslui. Satul începe de pe malul riului Birlad și se cocoață, pe citeva pripoare, pînă sub geana unei păduri de stejari și carpeni. Dealurile sint acoperite de vii și de stîni. M-am strecurat pe o uliță pînă la casa lui moș Toader Humă. Mă primește cu bucurie și, așezați la o masă joasă cu trei picioare, spunindu-i că vom vorbi despre fintini, ochii îi încep să-i sticlească.

— Moș Toader, ciți ani ai?

— Păi, știu eu, să se fi tot adunat vreo 78.

— Și de cînd sapi fintini?

— Mi-e cu neputință să-mi mai aduc aminte. Eram, oricum, destul de mic. Tata nu săpa fintini. El făcea cărăușie cu carul cu boi. Dar, înainte vreme, satul era plin de oameni care se ocupau cu treaba asta.

— Și de la cine ați învățat?

— De la alde Vasile Loghin. Cu el am borteit pămîntul multă vreme.

— Pînă cînd?

— Pînă l-am învățat să facă fintini și pe unul din băieții mei, pe Alexandru.

— Se deprinde greu meșteșugul ăsta?

— Nu prea. Mai greu e să te ții de el. Cere muncă, nu șagă.

— Și cum se sapă o fintină?

— Mai întîi se caută izvorul. Izvoarele trag la văgăuni, la lăsături de pămînt.

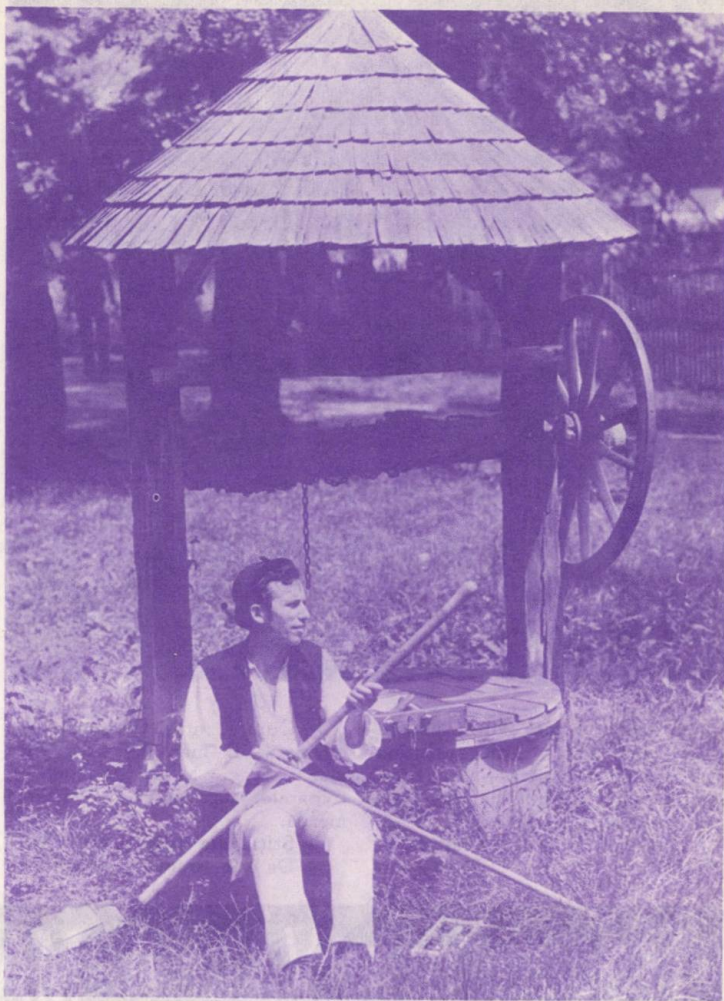
— Și cum recunoașteți că în acel loc se află izvoare?

— Se poate în mai multe feluri. În preajma izvoarelor crește o buruiănă cu floare galbenă, mirositoare. De asemenea, crește și multă mîntă. Sint semne cu care nu poți da greș. Se poate dibui izvorul și cu varga de alun. Înfîptă în pămînt, ea tremură într-un fel anume. Îți mai poți da seama și după o nua de salcie, care, băgată în pămînt, repede prinde rădăcini și înmugurește.

— După ce ați ales locul?

— Ne apucăm de treabă. Avem la îndemină două furci de lemn, un fus de lemn cu patru cuie la capăt, un ciubăr legat de lanț sau de funie cu care se scoate pămîntul și se cîmboară piatra. Unul stă la suprafață, iar celălalt se tot adîncește în pămînt, pînă dă de izvoare.

— Simțiți cînd vă apropiați de un izvor?

— Cum nu! În pămînt, izvoarele vorbesc. Pot fi auzite, citeodată, și de la suprafață. Dar nu mă opresc la prima vină de apă, care, tăind-o cu hîrlețul, bulbucește, vuieste. O infund cu un cep de pămînt, și merg mai departe. Pînă dau de un strat de humă și, apoi, de unul nisipos, peste care năpădește un smirc de apă, și imediat după aceea o pinză mai groasă. Ei da, aici e cuibarul izvoarelor. Și ce cuibar!

— Și ce urmează, moș Toader?

— Gust apa, care trebuie să fie albastră, rece și ușor dulceagă — dacă e puțin sărată nu fierb în ea fasolele și nici nu-i prea bună de spălat —, îmi trag suflul, și strig la fecior-miu să nu scape care cumva ciubărul în fintină că mă face zob.

— Cum e în pămînt la cuibar izvoarelor?

— E o minunăție. E răcoare, simți o moleșală, ca și cum ai fi dat peste cap citeva moșoaice de vin, și abia zărești cerul prin lumina fintinii.

— Ce înseamnă lumina fintinii?

— Lățimea ei, care trebuie să fie cam de 80 de santime, adică de 80 de centimetri. A, da... Peste pinza de apă se face fintinița. Adică se așează niște tălpi din lemn de carpen care captează și protejează izvoarele. Peste acestea se clădește apoi piatra.

— De ce lemnul trebuie să fie din carpen?

— Nu putrezește în apă. Se întărește, se face ca de os. La tălpile de carpen noi le mai spunem și ghizdele.

— Și cum se termină fintina?

— După ce îi ridici pereții din piatră obișnuită sau cioplită, pui, la gura fintinii, încă un rînd de

tălpi pentru budăi, adică pentru colac ori ghizd. Amu, fîntîna poate fi cu cumpănă — cum erau odată toate fîntînile pe la noi — sau cu roată cu lanț.

— Aveți 78 de ani. Mai săpați fîntîni?

— Cum să nu! Am și acu 'una începută. E mai greu, dar încă mai merge. M-am învățat cu izvoarele, care parcă mă cheamă mereu.

— Știți cite fîntîni ați săpat?

— Da de unde! Am fîntîni

peste tot: în sat, la cruce de drumuri, în cîmp. Din cînd în cînd mai trec să le văd. Le gust apa, le mai curăț. Toate au apă bună, de pomenit. Nu-i laudă. Dar parcă am noroc de izvoare bune.

L-am lăsat pe moș Toader Humă ca pe o frumoasă poveste cu fîntîni la care mă voi reîntoarce la fel ca la cumpăna înfîptă în cer, legănîndu-mi în ciutură întreaga copilărie. În tren, în drum spre București, îmi tot ziceam că în multe feluri se mai fac fîntînile, nici nu seamănă una cu alta, că unele din cele de altădată vor fi fost poate și pictate, mai toate aveau armonia și cite ceva din arhitectura gospodăriilor țărănești, din bucuria pentru frumos și durabil. Și citeva vorbe îmi aminteau, auzite tot la o fîntînă în sat: Fîntîna adevărată / Nu îngheață niciodată. Din păcate, numărul fîntînilor — cu roată cu lanț, ori cumpănă — a cam înghețat binîșor, dacă nu chiar de-a binelea iar fîntînarii sînt și ei tot mai rari. Sînt bune, nu-i vorbă, și robinetele, și puțurile, și obeliscurile cu apă. Dar pierzînd fîntînile de altădată, adînci cit istoria noastră, pierdem adevărate vestigii, pierdem un meșteșug la fel de vechi — fîntînăritul — și, nu în cele din urmă, glasul ascuns al izvoarelor.

Treceți prin VALEA MARE fluierînd

Printre dealuri molcome, înțepenite locului de păduri, vii și livezi — pînă mai încoace acestui uriaș uluc i se spunea «Valea plîngerii» — ajungem, după 25 km depărtare de Vaslui, la Ivănești. Atestările documentare dovedesc doar aproape cinci veacuri de existență a localității, care se numea cîndva Huseni, după numele întemeietorului ei Vasile Husanu. Cum însă pe la începutul vremurilor, aici — și nu numai — se scria mai mult cu roata olarului, bunăoară, ceramica scoasă la iveală, ca să nu mai vorbim și de celelalte materiale arheologice descoperite, relevă un adevăr firesc: Ivăneștiul a fost vatră getică. Nu intenționăm să ne hazardăm, dar nici Burcatul, Zolari sau Deca — numele unor dealuri — nu par a fi prea proaspete în timp. Și-am putea continua — fie și numai pentru pitorescul lor — cu satele Bleșca, Gologofta, Coșca,

Ursoaia, lezerel, Valea Oanei.

L-am întîlnit îndată pe Constantin Brumă, primarul comunei, și am avut un moment de tresărire. Aduce bine la chip cu marele Sadoveanu, și, încingîndu-ne la taifas, băgai de seamă că nici vorba nu-i sare departe. N-a fost nevoie să cumpănim prea mult în ce sat să mergem. Am pornit-o spre Valea Mare. Satul poartă numele văii și primele lui case au fost durate cu vreo 125 de ani în urmă. Atunci s-au așezat întiile familii, înrudite între ele, și neam unul cu altul au rămas pînă azi. Constantin Brumă sparge tăcerea. Ursari de felul lor, nici pînă atunci și nici după aceea nu și-au rupt gitul după munca pămîntului. Doar atît, cam cit să le ajungă de la un an la altul și porumbul, și griul, și vinul, și ce se mai creștea. Nu le ajungeau, dar nici n-au disperat, fiindcă lor le mai plăcea

să facă și altceva, cu care astupau lipsurile. Atît cit se putea. Erau toți, fără excepție, lăutari din tată în fiu, puțin fierari și tot cam pe atîta lingurari. Mai aveau și unele apucături, dar cu timpul le-a pierdut îndeminarea. Au ținut-o virtos cu lăutăritul și nu e sat prin Moldova de Jos, și încă mai departe, în care ei să nu fi cîntat măcar la vreo nuntă. Cîștigau destul de bine fiindcă nu-i om ca la bucurie și la un pahar de vin să nu fie darnic. Se mai întîmpla ca tot la capătul nunților, dacă închinatul paharelor era slab, paguba să dea și-n cîștigul lor. Își scoteau ei pîrleala însă la alte nunți. Dar indiferent cu ce se alegeau, meseria și-o făceau cu strășnicie, altfel le pălea faima și-și pierdeau vadul.

L-am văzut și i-am ascultat și eu, și nu o dată. Nu-i loc de halima, c-ar fi de unde, fiindcă dacă nu-i

om să fi văzut mai mulți morți decât boba, atunci nici altcineva care să fi văzut mai multe nunți decât lăutarul.

Era vremea a vloh cînd am intrat în sat. Așa se spune prin partea locului cînd stă să plouă. Constantin Brumă a strigat la cîteva porți și din urma noastră au început să se înșiruie, cu instrumentele în mînă, mai mulți bărbați. În curtea școlii a fost suficient ca unul dintre ei să imprăștie cîteva semnale dintr-un figorn și în mai puțin de o jumătate de oră fanfara, renumita fanfară de la Valea Mare, era gata, cu aproape întregul efectiv — cam 70 de instrumentiști — de repetiție. Uneori, cînd au chef, ies toți pe prispele caselor lor și încep să cînte de huieste tot satul. Acum, suflă de li se învinețesc și ochii. Se uită, în același timp, spre geanta mea, gîndindu-se că poate îi înregistrez. Îi interesează mai mult să se audă, să se asculte, decât să se vadă, în fotografii, bunăoară. De atîta suflat în alămuri, obrații le capătă niște forme ciudate, grotești în aparență. Ești tentat să crezi că sînt gata-gata să li se desprindă de maxilare.

Instrumente și vîrste diferite. E greu de aflat care e cel mai tînăr dintre ei. Pentru moment s-ar putea. A doua zi însă e posibil să fie altul. (Există, la școală, și o fanfară a pionierilor și, cum fac ochi mai bine, trec la cea a părinților lor). În cel-priveste pe cel mai în vîrstă, nu există nici un dubiu. Constantin Onceanu are 84 de ani și cîntă la clarinet. Cînd era mai tînăr, cînta și la trompetă, și la eufon, și la bas. Acum, ne spune el, nu-l mai țin plămîinii, nu-i ajunge aerul. Dacă cei 70 de instrumentiști n-au deprins toți meșteșugul cîntatului de la el, atunci nu-i nici unul dintre ei care să nu-și fi dres sunetul după sfaturile bătrînului lăutar. Cînd se învață o nouă melodie, moș Onceanu cheamă lîngă el cîte un instrumentist cu eufonul, un altul cu trompeta și un basist. Toți repetă după clarinetul lui. Aici nu se stă prea bine cu solfegiile, ci, cu urechea, cea muzicală. E suficient să treci prin Valea Mare și să fluieri un cîntec ca a doua zi să-l auzi interpretat de fanfară.

Si totuși dacă ar fi să-l numim pe cel mai tînăr dintre instrumentiști din Valea Mare, atunci el este, la această dată, Mirel Gandore. Are 6 ani, cîntă la trompetă, ca și fratele lui mai mare Mihai, ca și tatăl lor de la care au deprins meșteșugul, Costică Gandore. Si nu-i singura familie din fanfară.

Sînt mult mai numeroase: Constantin Onceanu au ai lui Ion Onceanu (fiu) și Ion Rusu (nepot), Victor și Constantin Bosnea, Mihai și Nicolae Gavril. Cert este că la Valea Mare alăturile sînt pe mîini bune. Mai mult, grație strădaniilor lui Constantin Brumă — el însuși nu mare pasionat al muzicii de fanfară — la Ivănești s-a constituit o formație muzicală unică în țară. Este vorba de corul cu fanfară, un cor de vreo 80 de persoane și cei 70 de instrumentiști de la Valea Mare. Un aspect cu totul neobișnuit constă în faptul că în repertoriul acestei formații există melodii în interpretarea cărora corul este acompaniat cu... unelte de muncă. Altfel spus, cu grebla, cu sapa, cu furca și mai cu tot cu ce se muncește pe aici.

De zece ori cîștigătoare a celor mai mari concursuri naționale, fanfara de la Valea Mare am auzit-o, poate, fiecare dintre noi, fie la radio, fie de pe disc. Dar nicăieri nu-i ea mai adevărată — ca și horele, învîrtitele sau bătutele pe care le interpretează — ca aici, pe această vale ca o pîlnie de gramofon.

NOUĂ PORȚI

La Băile Seiche, localitate situată la 2 km de orașul Odorheiu Secuiesc, se află o expoziție în aer liber, unică în felul ei în țara noastră. Este vorba de 9 porți secuiești, renumitele porți sculptate, cărora le merge, de veacuri, o faimă binemeritată, adevărate arcuri de triumf ale meșteșugului popular. Drumul croit de aceste impozante porți se oprește la mormintul lui Orbán Balazs. Dar cine a fost Orbán Balazs?

S-a născut la Polonița, lîngă Odorheiu Secuiesc, în 1830. Tatăl său a fost Orbán Pál, secui nobil, de felul său, iar mama — Knechtel Eugenia, de origine greacă, născută la Constantinopol. Își face studiile în orașul Odorhei, iar la vîrsta de 17 ani pleacă împreună cu familia la Constantinopol, pen-

tru soluționarea unei probleme de moștenire. În 1852 se află la Londra unde învață engleza și frecventează asiduu British Museum. În Anglia cunoaște mai mulți luptători ai revoluțiilor europene de la 1848. Tot aici îl va întîlni și pe marele poet francez Victor Hugo, refugiat în insulele Guernesey, cu care va lega o strînsă prietenie. De la Hugo, Orbán avea să învețe și arta fotografică, fiind, după Carol Popp de Szathmari, al doilea mare artist fotograf al veacului trecut, de la noi. În 1861 publică lucrarea cu tentă literară «Călătorie în Orient», care s-a bucurat de un real succes. Și tot în același an apare în limba maghiară «Lumea zînelor din Orient», traducere a unei legende arabe. Între 1861—1869 elaborează «Descrierea ținuturilor cu secui din punct de vedere geografic, arheologic, istoric și etnografic», operă concepută în 6 volume, deosebit de valoroasă prin informațiile, desenele, fotografiile, observațiile pe care le cuprinde. Întîlnim, bunăoară, între copertile volumelor fotografiile mai multor monumente istorice care astăzi nu mai există. În sfîrșit, Orbán Balazs a desfășurat o intensă viață publică și politică, fiind ani și ani deputat, de Cristurul Secuiesc, în parlament, unde, de pildă, a militat și pentru libertatea, egalitatea și frăția dintre români, secui și maghiari. A murit în anul 1890.

Cele 9 porți rînduite aici, la Băile Seiche, se vor și un omagiu adus lui Orbán Balazs. Prima poartă a fost instalată în 1973, iar cea de-a noua în 1981. Cea mai veche dintre ele a fost adusă din satul Brădești și datează din anul 1818. Nici celelalte porți nu sînt mult mai tinere, toate avînd cel puțin 130—135 de ani. Dar valoarea lor nu este dată numai de vîrsta pe care o au. Ele sînt impresionante atît prin dimensiuni (înălțimea — 4 m, iar lățimea 6—7 m), cit, mai ales, prin arta cu care au fost cioplite, prin motivele florale și însemnele heraldice cu care sînt ornamentate, prin ingeniozitatea cu care au fost rezolvate unele probleme de construcție, a legăturii dintre stîlpii verticali și orizontali.

Zestrea acestei «expoziții» va spori. La muzeul din Odorheiu Secuiesc se și află o a zecea poartă pentru recondiționare și care în scurt timp va fi instalată în rîndul celorlalte nouă de la Băile Seiche.

datina și dorul

Stampe din Poiana Stampei

Un peisaj bucolic, aproape neverosimil, te întâmpină la Poiana Stampei, ultima comună din sud-vestul județului Suceava. Abia părăsită șoseaua, luînd-o pe unul din drumurile de care sau pe potecile ce se desprind din ea, în largă luncă ce se pierde sub poalele unor dealuri cu culmi domoale, viața pare să curgă ca în urmă cu o sută-două de ani. Ai putea crede că ai pătruns într-o stampă de epocă și că, astfel, s-ar explica numele așezării. În grai popular, însă, alta e semnificația numelui comunei. *Stampă* înseamnă «stampilă»: aici era locul de vamă pe vremea stăpînirii austriece, aici — pe documentele românilor care treceau granița pusă în țara lor — se aplică o stampilă. După sfîșierea Poloniei, în 1772, Austria vrea să înlesnească circulația spre ținuturile anexate. Și o face pe seama Moldovei. «În afacerile moldovenești — declara împărăteasa Maria Tereza în februarie 1775 — n-avem de loc dreptate... Mărturisesc că nu știu cum o să ieșim din ele». Cu hărți măsluite, mituind reprezentanții Rusiei și ai Imperiului Otoman, chiar în cursul anului 1775, Bucovina — parte din trupul Moldovei — este alipită Imperiului Habsburgic. Protestînd, domnitorul moldovean Grigore Ghica este asasinat. Un teritoriu de 10.442 km², în care românii reprezentau 73,5 la sută din populație, iată ce a însemnat răpirea Bucovinei. Ținutul avea să se realiească în 1918 la România Mare. Dar și astăzi, multe fetițe sînt botezate aici cu numele scump — Bucovina, obicei rămas de pe vremea ștampilelor, pentru a arăta că numele răpitului colț de țară va trăi veșnic.

Casele sînt risipite ici-colo, comuna întinzîndu-se pe 72,2 km², deși are numai vreo 3.000 de locuitori. Marile păduri de altădată — exploatate nemilos — n-au fost de tot înfrînte. Codrul se învecinează, uneori, cu ultimile garduri, iar poveștile cu urși,

cerbi și mistreți ce umblă pe ulițe, aici... nu sînt povești! Pînă acum vreo 25—30 de ani, pe Dorna — riul ce ținește așezarea, alergînd spre Bistrița — coborau încă plute. Afară de exploatările forestiere și creșterea vitelor — frumoase ca și pășunile cu iarbă grasă, ținute cu flori, de pe aici — faima locului e dată și de o întinsă turbărie, ale cărei produse se exportă în Austria, R.F. Germania și Liban. 40 de hectare, de turbărie sînt protejate într-o frumoasă și deosebit de interesantă rezervație naturală, ce merită vizitată.

La Poiana Stampei se ajunge ușor din stațiunea balneo-climaterică Vatra Dornei (21 km), pe DN-17, ce duce după aproape 50 km la Bistrița, prin Pasul Tihuța (1.201 m) și pe fermecătoare vale a Birgăului, unde a fost abia deschis un «Hotel TIHUȚA», la Piatra Fintinele, și unde fiecare sat ce se înșiră de-a lungul drumului are cîte ceva de arătat iubitorului de folclor și artă populară (de remarcă, mai ales, covoarele de Birgău și ceramica de Mijlocenii Birgăului). Să revenim, însă, în Poiana Stampei, intrînd într-o gospodărie de aici...

La 85 de ani, ciți avea cînd l-am întîlnit noi, pe *Florea Luchian* l-am găsit la coasă, într-o mică fineață, aproape de casă; casă înaltă, cu etaj, pe care o ține curată ca un pahar soția sa, *Floarea Elena*, deși dînsa, acum la 75 de ani, are nu puțină treabă și în cuprinsa bătătură, unde cresc 3 vaci cu lapte, 5 viței, 4 porci, găini și curci cît să umple ograda. Cînd se odihnesc, dau o prăsilă prin porumb, văd de grădina cu cartofi și cu varză, sau de căpsuni, sau de fasolea cocoțată pe gard («că nici aiestă nu stă digeaba»), sau de flori, sau de lemne, sau de cite și mai cite trebuie făcute din zori și pînă în noapte în gospodăria pe care singuri o țin și o îngrijesc. «Aud rău, văd rău, da' munca n-o las...» — ride badea Luchian. Pildă are de unde lua, de la socrul său, care numără... 97 de ani! Florea Luchian a apucat vremea ștampilelor și a poștalionului, care se schimba aici, a fost și soldat în armata austriacă, lup-tînd pe frontul din Italia, unde a fost rănit. Dintre munci, zice, «gospodăria cu vitele mi-o plăcut mie. Eu am rămas orfan de tată la doi ani iar la patru ani am pierdut și mama. M-o crescut un moș de-al meu. Avea multe vite, vaci și oi, munceam de scăpăram, însă gustul untului nu l-am știut, că tot îl vindea... La douăzeci de ani am început a lucra la pădure; nu mă înduram

să pierd timpul să-mi fac o colibă; pînă în decembrie dormeam sub copac... Așa trăiam! Apoi, cu plutele pe Dorna mi-a fost drag, dar nu-i ușor. Haitul era la Dornișoara, porneam plutele și le duceam numai din par, eram tot o rană pe umăr; pînă la Gura Negrii, pe Bistrița le duceam, de acolo le luau alți plutași...»

«Așa era...» — întărește soția dînsului. «Nu s-odihnea omul niciodată, numa de sărbători. Totul se făcea în casă, nici săpun nu se cumpăra, rufele se spălau cu leșie la riu. Femeile lucrau aproape toată noaptea; dormeau două-trii ceasuri, n-ășterneau nimic pe laiță și puneau un lemn sub cap nu o perină, ca să nu se-ntindă la somn...»

Prima lor casă, pe locul acesteia, de fapt a moșului care l-a crescut pe badea Luchian, avea numărul 4. Acum, a treia casă în care stau, înălțată numai de dinșii, tot pe vechiul loc, are numărul 156. Locul aici se cheamă Andronești («că vorbim iute; era unul Andron, și vorbea iute»), peste apă îi zice Alexeni, dar cătunele-s încă multe: Dornișoara, Căsoi, Borcut, Tesna, Tătarul, Prălenii, Pieluganii... Sînt multe cătunele. Și sînt dinainte de vremea ștampilelor. A trecut vremea aceea și viața a curs la Poiana Stampei după tiparele străvechi. Obiceul era ca omul să trăiască din gospo-

dăria sa, de la negustori se cumpăra numai gaz și chibrituri. Acum — deși sînt amîndoi oameni în vîrstă — încă pot trăi numai din ce produce ograda lor. Copiii le-au plecat, după isprăvirea facultăților, la oraș. Vine la ei, în vacanță, nepoata pe care o cheamă Luminița-Bucovina, firește...

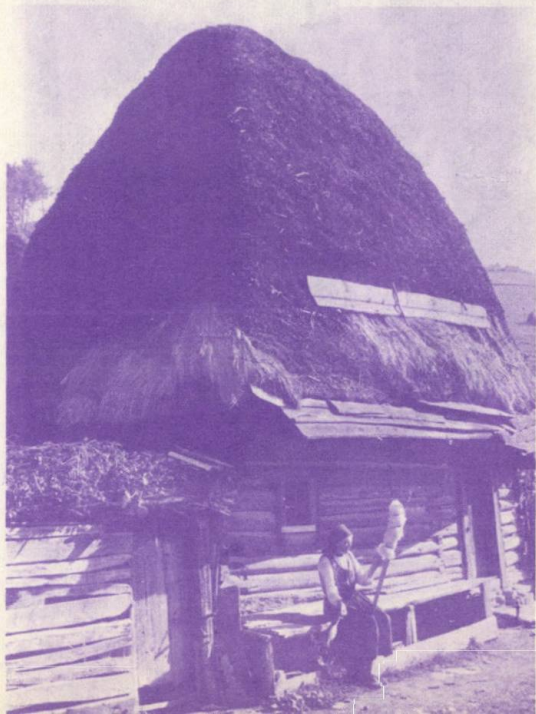
Femeile mai știu să țeară și să cos frumos și cîtrîne, bărbații mai știu să lucreze lemnul cu toporișca și dalta. Chiar dacă de la magazin se cumpără acum mai de toate și stofe, și pînzeturi, fiecare casă are o «odaie de curat» — camera pentru oaspeți — unde încă mai pot fi văzute ștergare și fețe de pernă brodate, covoare vechi lucrate de războiul manual, ceramică neagră de Marginea sau cea zmălțuită cu verde, de Kuti. Rar, se mai fac șezători, unde femeile se adună la tors lînă sau dezghioacă porumb; atunci se spun istorii de demult...

Șoseaua și calea ferată trec prin Poiana Stampei, antenele de televiziune stau și pe bătrîneștile case de lemn, dar călătorul oprit acolo are deodată impresia că a pătruns într-o vechă stampă, în care nu-i de mirare să vadă plutele trecînd pe Dorna și poștalionul sosind cu caii înspu-mați, îndemnați de pocnetul de bici și de prelungi sunete de goarnă...

MIHAI CREANGĂ

LUPȘA

Este o așezare înșirată de-a lungul Arieșului și a Văii Caselor. De-a dreapta și de-a stînga, pe picioarele muntelui Mare, Mărgăii, Mărgăiții și Mununilor, s-au format din crînguri, cătunele care au devenit cele 23 de sate ale comunei. 101,1 kilometri pătrați care cuprind în trupul lor și Combinatul Roșia-Poeni, și 1 300 familii care «lucră» — după cum spune primărița, Paraschiva Inocan — și la cîmp, și în bătătură, și la pădure, și la mină, și în fabricile din Baia » reprezintă cifrele de reper ale Lupșei de azi. Casele vechi, din lemn, se amestecă printre cele noi, din piatră, dar senzația este că primele predomină. Tot așa și cu oamenii: «Media de vîrstă a locuitorilor comunei noastre — îmi atrăgea atenția Monica Albu, autoarea uhei monografii netipărite a Lupșei — este mică, totuși, pe ulițele satului,

piețeta din centru și chiar pe cîmp, ai să întâlnești femeii cu broboadă neagră și bărbați cu ȋțari prinși cu briu tricolor». Se ară cu plugul tras de boi, dar și cu tractorul. Mutătorile — țarcurile de oi așezate după cosit pe pășuni, pentru a le « curăța » — și crambele — căsuțele pe stîlpi folosite în timpul lucrului la cîmp ca adăpost pentru oameni — mai sînt încă utilizate, dar lemnele de foc nu se mai aduc cu gujba. În zori, copiii se duc, cu trăistușele pe umeri la grădiniță, iar seara, bătrîni fumează pînă tîrziu în fața televizoarelor.

« Potroaștele »

« Țăranii de la noi sînt luminați — subliniază ori de cîte ori are prilejul învățătorul Pamfil Albu, cel mai intervievat om din sat, căci este ctitorul muzeului Lupșei. Aici au existat totdeauna oameni cu carte care au dăruit știința lor celor în mijlocul cărora trăiau. »

Prima școală în care s-au învățat « azbuchiile » a fost la Mănăstirea, unul din satele comunei Lupșa. Primii învățători au studiat la întîia școală normală românească din Transilvania. Unul dintre ei, Constantin Sabău, a rămas în istoria învățămîntului românesc pentru abnegația lui. Există, așadar, aici, o îndelungată tradiție care accentuează dorința de a învăța a oamenilor. « Se întîmpla însă, îmi spune Pamfil Albu, ca acești oameni luminați și cu mare dragoste de carte să fie foarte temători în fața actelor. Într-un rînd, la un recensămînt al copiilor, am

ajuns să merg și la baciul Nicula, respectat pentru dragostea lui de carte. Venise timpul să-și trimită nepotul la școală. Cînd am scos hîrțile, mi-a spus minios: « Iar ai vînt cu potroaștele? » Încă de copil știam cît de tare se fereau oamenii să se apropie cineva de ei cu potroaște. Baciul Nicula fusese dureros încercat de astfel de apropieri. Feciorii îi fuseseră luați la război cu potroaște. Moartea lor îi fusese anunțată tot prin potroaște. În timpul foametei tot cu potroaștele îi luaseră vitele din curte. Iar acum, eu venisem tot cu potroaște să-i duc copilul la școală. Mi-am dat seama ce gîndește și am rupt hîrțile. Pînă la sfîrșitul vieții, baciul Nicula a povestit oamenilor că hîrțile pot fi rupte. Trebuie să vă spun că moțul se teme de potroaște pentru că ele reprezintă puterea care le-a fost de multe ori de-a lungul istoriei nefavorabilă, mai mult chiar i-au supus unor nedreptăți strigătoare. De aceea nouă ni se pare firesc că Horia și Iancu s-au născut aici și nu în altă parte. »

Legende sînt ca sufletele oamenilor.

Primul lucru pe care îl aflî în Lupșa sînt legende. Se numesc Mărgaia, Horia, Iancu... Dar aici legende sînt materializate de obiectele din muzeu. « 9 000 de obiecte strînse într-o viață de om. O gospodărie care înglobează zestrea citorva sute de generații. »

O ascultam pe Monica Albu, dar privirea mi se îndrepta neconștient spre creștetul Mărgăii. Aș fi vrut ca muntele însuși să-mi confirme afirmația lui Densușianu. Mărgaia, Mater Gaea, Mater Gaia, Mărgaia, altarul dacic. Privită de acolo, din pragul muzeului, părea într-adevăr o masă așternută jertfei de însăși Mama Glie. Abruptul ei cădea în Arieș într-un fald de stîncă. Agățați de el, brazii păreau niște sulice. Nu era greu să-ți închipui cum erau trimiși la Zamolxe bravi mesageri. Da, Mărgaia ar fi putut fi un altar dacic, mi-am spus și cînd i-am urcat potecile, dar mai ales cînd am pătruns în penumbra înflorată a pădurii. Imaginea celor care înaintau încet, cu respirații egale, spre locul sacrificiului, mă însoțea uimitor de clară. Sus, pe spatele Mărgăii, pămîntul a fost arat și semănat. Repetatele brazde au îndulcit linia muntelui și, astăzi, Mărgaia însăși pare a-și privi cu detașare trecutul. Dar credința dacilor a rămas. Credința în izbîndă, în libertate și dreptate, credința care s-a transmis moșilor ca o moștenire sfîntă. « Prin ea au trăit veac de veac, ea le-a ascuțit securile în atîtea rînduri, și tot ea a făcut ca în cele din urmă cătușele să fie sfărîmate, iar moșii să devină liberi. » Așa scrie Vasile Netea în cartea sa « Munții Apuseni, muzeu istoric și pantheon al poporului român. » Așa știu potecile și stîncile, gorunii și brazii, Arieșul și Mărgaia. Așa știu și oamenii de azi ai Lupșei și așa povestesc. Pentru că legende sînt ca sufletele oamenilor de pe acest meleag, triste și adevărate.

Cireașa de aur

Vasile David al lui Iacob, cel mai bătrîn om din Lupșa, a aurîrit toată tinerețea. Stă și acum în casa făcută de moșii moșilor. E o casă făcută din « lemnul de pe loc », tăiat — așa cum era obiceiul în lună nouă, ca să nu-l mînce carii. Are tindă și cameră. Tîrnațul e sub nivelul străzii. Ferestrele au cruce, iar geamurile sînt ca niște ochi de șoricea. Pe vremea

socrului său, purtaseră burdof, adică beșică de animal, uscată bine și întinsă pe crucea ferestrei, așa ca o sticlă galbenă și zgrunțuroasă. Ușile sînt fiecare dintr-un lemn, iar în tindă se mai văd urmele camniței, vatra din lespezi în care se ardeau trunchiuri mari de copaci. Îi aduceau cu lanțul de lemn, cu gujba, împreună cu alți bărbați. Era nevoie de multe lemne pentru că focul ardea continuu și doar într-o zi anume, după plecarea iernii era stins. Cu el se stinge și anul, și amorteala naturii și a oamenilor. Apoi, era reaprins.

«Camnița încălzea, pe camniță se prepara mîncarea și tot cu camnița se și lumina. În jurul ei, îmi explică baciul Vasile, se strîngeau cu toți ai casei, ca acum la televizor.»

Cînd era tînăr, acolo, la lumina ei, își pregătea «cireșele» pentru Bălgrad. O «cireșă» se vindea cu un zlot. Dura însă mult timp ca să o faci. Arieșul e apă repede și rece.

«Vînturai mult pînă să scoți două-tri grame de aur. Îl luai cu hurca, apoi cu săitrocul și ghiobul cu rudă, îl puneai în cornul de vită găurit după ce dăduseși cu tineșul. Din corn, adaugă baciul Vasile, aurul ieșea ca o cireasă.»

Lanțul de lemn

— Cine nu știe să țeară și să coasă, nu știe să țină o casă — mi-a zis-o verde Sava Ceapa și s-a întors spre nepoată cu gîndul s-o ia în brațe. Fetița s-a tras sfioasă și i s-a așezat în coastă. De acolo privea curioasă caietele pe care femeia le rînduia cu grije pe masă, la vedere.

— Și noi învățăm poezii, rosti ea într-un tîrziu, cînd lelea Sava făcu o pauză să respire, dar nu sînt scrise noaptea, cum face Buna.

— Stă la mine, că taică-său, fecioru-mieu, a murit de reumatism la inimă și a rămas mumă-sa, femeie singură, să le crească pe ea și pe soră-sa. O ajut și eu cum pot. Că mai am încă tri copii necăsătorii pe lîngă casă, mai e și bătrînul meu. Scriu noaptea cînd n-am somn. Mi-a zis și bătrînul meu: «Ce-i fâmeie, te frige așternutul? Ori te mîncă oasele și nu te poți hodini?» Nu mă frige așternutul, mă frig gîndurile și le pun pe hîrtie ca să mă răcoresc. Scriu poezii și piese de teatru. Am luat cu ele premii, așa ca să aibe și satul o mulțămire. La Sibiu, cînd am fost, m-a chemat un domn și mi-a spus: «Să nu te lași tovarășă, să nu te lași, să scrii, că ai ce scrie.» Eu mi-am zis atunci că de ce mi-o fi spus el mie să fac ceea ce eu făceam și așa fără ca el să-mi spună? Da 'tale pune-mi mai bine întrebări că așa eu ți-oi tot vorbi pînă mîine.

— Bine, vă pun. Cum v-ați măritat?

— Cu vorbe. A venit o vară a bătrînului meu la mine, că eram fată fără părinți și mă feream să nu fi batjocorită la toți oamenii, a venit și m-a întrebât dacă nu vreau să-l iau de bărbat că am casă bine gospodărită, iar el a băiat cumsecade și muncitor. I-am spus să-l aducă. L-a adus și l-am luat. Am făcut nuntă mare, cu brad, strigători și surori. La cînte am primit un batic cu ciucuri. El, o cămașă. Casa, doniți cu tri ceturi și un colăcuț. Noi am pus pe masă mămăligă cu lapte și mălai dulce. Că atîta aveam mai bun în casă. După nuntă am coborît la țară, la seceră, ca să aduc ceva bucate. No, că ce o fost, o fost! Eu am o poezie: «Gujba». Spun acolo cum eram noi, necăjiții, legați unul de altul ca într-un lanț de lemn, gujbă, cum îi spunem noi.

Azi

— Lelea Sava are dreptate, întotdeauna noi, oamenii din Lupșa, am fost legați unul de altul ca într-un lanț. Cînd eram necăjiți, ne ajutam, cînd sîntem împăcați muncim mai cu sîrg. Acum, comuna e bogată.

Și Paraschiva Inocan înșiră cu siguranța unei bune gospodine averea comunei. Atîtea vite, atîtea oi, atîtea găini, dar și atîtea televizoare, radiouri, mașini, case noi...

— O să vă dați seama astfel de traiul nostru. Iar acum veniți să vă arăt totul. Aici, unde e primăria, muzeul și căminul cultural a fost și a rămas vatra Lupșei. În stînga, așa cum stăm acum, cu fața spre Arieș, e moara, iar acolo, în dreapta, pe locul vechii piețe...

Lupșa e unul dintre cele 300 de sate ale Apusenilor în care trebuie să intri în toiu unei primăveri tulburător de frumoase, cînd pămîntul își așterne brazdele sub soare, pădurea își aprinde sevele și muntele își acoperă golașurile cu frunze și flori. Pentru că Lupșa însăși e azi o primăvară. Și dacă mă veți întreba de ce, am să vă trimit s-o vedeți. Numai așa veți înțelege că nu e o figură de stil.

Epigrame

LA «CUIBUL CU DOR»

Fiindcă-n cuibul cu pricina
Stă și scumpa lui Gherghina
Ca să-l vadă mai cu drag
Și-a săpat numele-n prag.

NECIVILIZATULUI DE LA CABANA PEȘTERA

Cîntă, bea și urlă tare
Nu pricepe, orice-i spui;
Că nu-i «Peștera» în care
A trăit strămoșul lui.

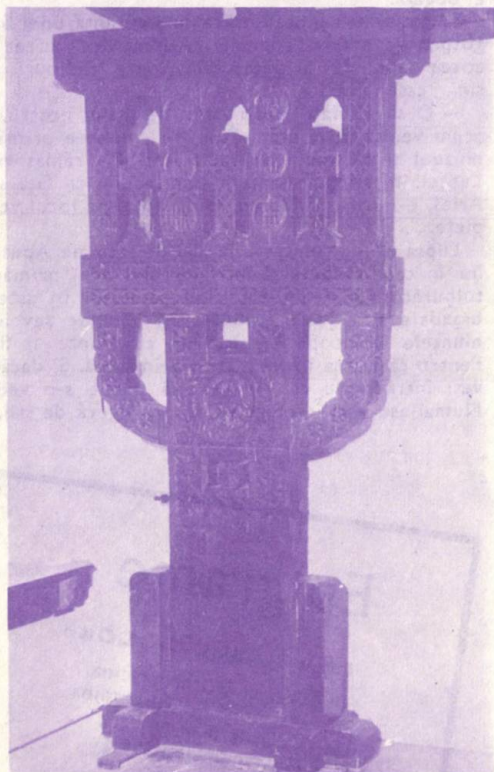
datina și dorul

TURDA

Călătorul adevărat e cel care debarasat de orice prejudecată nu se explică pe sine prin ceilalți, nu sechestrează orizontul altora sub propriul clopot de sticlă, ci vrea simplu să vadă, să afle, să înțeleagă. În Turda, am înțeles că uneori important pentru un oraș e cum există el în cugetul oamenilor lui, în cugetul celor care îl fac să vibreze, să crească, să trăiască. Pentru oamenii ei, Turda e orașul iubit cu respectul total al adevărului, locul prin care există bogățiile lor morale și spirituale, colțul de pământ care reprezintă o realitate superioară în ordinea existenței.

Ascultați-i:

Vorbește CLAUDIA LUCA, directoarea muzeului de istorie a Turdei: «Bogată, chiar foarte bogată, avînd aur în Apuseni și sare în Cîmpie, așezată pe principalul drum care străbate Transilvania, Turda a fost o permanentă tentație. În epoca de apogeu a statului dac, era o așezare de seamă. Numeroase izvoare antice îi pomenesc numele. Nu e de mirare, așadar, că romanii și-au instalat aici una din cele mai puternice legiuni, a V—a Macedonica. În partea de apus a orașului, în spatele liceului

«Mihai Viteazul», pe strada Potaissa, mai dăinue încă urmele ei: castrul. Acesta transformase simplu sat dac într-un înfloritor «municipiu» și apoi, într-o strălucitoare «colonia». În muzeu păstrăm cu mîndrie cîteva unicate ale artei provinciale și imperiale romane, descoperite aici, pe «Dealul cetății». Sînt din bronz și au o deosebită valoare artistică. E vorba de o statuie a lui Jupiter Fulminans o alta a zeului Marte, un candelabru reprezentînd un Silen și o greutate etalon, un «pcnd» cu cîmpul inscripției păstrat integral. Un cronicar mărturisea că două dintre porțile castrului au rămas în picioare una pînă în 1604, cealaltă pînă în 1821, deși locuitorii îl demolaseră și îi folosiseră blocurile de piatră la ridicarea

cetății medievale care, la rîndu-i, a ajuns, tot sub formă de material de construcție, în temeliile actualelor clădiri ale orașului. În 1075, cînd, într-un document emis de cancelaria lui Geza I în latină medievală, se pomenește pentru prima oară numele de Turda, cetatea era cunoscută — cel puțin în această parte a Europei — ca un mare producător de sare. Căci Geza I acorda prin acel document unei mănăstiri din Slovacia de azi dreptul de vamă la ocnele de sare de aici. În timpul năvălirilor tătarăști orașul a suferit mult, dar a trebuit să se refacă repede. Mai tîrziu, în Turda, cunoscută ca oraș al minerilor, au fost aduși coloniști specializați în minerit. Li s-a dat și dreptul de autoadministrare. Colonizat, orașul devenea liber, adică supus direct regelui. Ca oraș liber a fost sediul congregațiilor celor trei categorii privilegiate în Transilvania: nobilimea, patriciatul săsesc și păturile dominante secuiești, centrul a 127 din Dietele Transilvaniei — cele ținute între 1526 și 1759 — și locul unde s-a desfășurat Congresul ortodox din 1892 care l-a ales episcop pe Andrei Șaguna, mai tîrziu mitropolit al tuturor românilor din Transilvania și Ungaria și apărător al libertății românilor ardeleni. Oraș liber, Turda a fost și reședință preferată pentru mulți dintre principii Transilvaniei. De aceea, s-au înălțat cele trei biserici, azi repere arhitecturale, s-a construit această clădire a muzeului, atunci fastuos palat princiar, s-au modernizat minele de sare. Reședință preferată fiind, Turda a devenit scena execuțiilor spectaculoase. «Dealul spînzuraților» amintește și azi de 2 septembrie 1438 cînd nouă dintre conducătorii răscoalei de la Bobilna au spînzurat în ștreang. Tot atunci a fost reinnoită aici, în chiar clădirea muzeului, înțelegerea de la Căpîlna prin care se statutau măsuri drastice pentru reprimarea dirzeniei moșilor. Totuși, la răscoala iobagilor conduși de Gheorghe Doja, un anume Albert de la saline a devenit conducătorul tuturor răsculaților din zona Clujului. Numele orașului s-a legat, apoi, de unul dintre cele mai dramatice momente ale istoriei poporului nostru. În timpul șederii lui Mihai Viteazul în Transilvania, nobilimea s-a revoltat. Din porunca lui Gheorghe Basta, primul domnitor al celor trei principate române unite a fost asasinat. Pe locul crimei românii transilvăni au ridicat o troiță, care se află acum în muzeu. Mormîntul lui Mihai a fost împodobit în 1977 cu un obelisc al sculptorilor Marius Butunoiu și Vasile Rus. La sfîrșitul secolului al XVII-lea, expansiunea habsburgică a adus noi suferințe populației din Transilvania. În noiembrie—decembrie 1848, legiunile țărănilor revoluționari conduși de Avram Iancu au trecut, în drumul lor spre Cluj-Napoca, prin apropiere. De teama lor, conducătorii orașului s-au angajat să-i aprovizioneze. În sfîrșit, ultimul act din istoria dramatică a orașului s-a scris la 1892 cînd doctorul cărturar Ioan Rațiu a condus la Viena delegația celor 300 de intelectuali și țărani transilvăneni care a înmînat împăratului Franz Iosef textul Memorandumului. Au urmat Unirea cu România și, în 1944, Eliberarea Turdei odată cu cea a întregii țări. Turda a participat și la aceste evenimente din tot sufletul ei revoluționar.

Vorbește MARIA DRĂGOI, secretar cu probleme sociale la Comitetul municipal de partid Turda: «M-ați întrebat care sînt elementele caracterizante pentru Turda anului 1983 ? În cifre, acestea ar fi: 59 567 locuitori — 29 502 bărbați și 30 065 femei — 8 întreprinderi republicane, 35 de întreprinderi locale, 8 școli generale, 5 licee industriale, 10 grădinițe, un teatru de stat, o casă de cultură, 237 de blocuri cu 9705 apartamente, din care 3094 construite în ultimii cinci ani, 234 de străzi cu o lungime de 87 kilometri, 65 hectare de spațiu verde, 16 000 de arbori ornamentali, 200 de tei, 1300 de duzi, 2 000 000 flori, 2354 difuzoare, 7 558 de radiouri, 12 761 televizoare, 45 de autobuze, 791 motorete, 423 motociclete, 3560 autoturisme... În 1968, comuna Poiana a fost integrată în municipiul nostru, devenind cartier agricol. Dar, dacă Turda e acum unul dintre importante orașe industriale ale țării, se datorește faptului că aici, a existat o tradiție a industriei. Mai întîi, a celei extractive, apoi, după descoperirea și folosirea gazului metan, și a celei prelucrătoare: fabricile de produse sodice, de ciment, apoi cele de sticlărie, porțelan, ceramică, de prelucrare a alabastrului... Marea problemă a Turdei zilelor noastre este poluarea. Specialiștii spun că este cel mai poluat oraș industrial al țării. Dacă străzile Turdei n-ar fi zilnic curățate, orașul s-ar acoperi complet în următorii 85 de ani. Noi, municipalitatea, nu am așteptat să vedem dacă se va întîmpla chiar așa. Am luat urgente măsuri de protecție și rezultatele s-au văzut. În ultimii trei ani, a crescut media de vîrstă a populației. Se prevede că în următorii cinci ani lucrurile să se îmbunătățească și mai mult. Sperăm. Și pentru aceasta acționăm ».

Vorbește MARTIN IOZSA, șeful filialei de turism a municipiului Turda: «Nu, Turda nu poate fi un oraș turistic, nici măcar un oraș de tranzit turistic. Două sînt elementele care mă determină să o caracterizez astfel: lipsa unui hotel adecvat pentru un municipiu industrial care este în același timp și o poartă a Apusenilor — hotelul existent este mic, neconfortabil și vechi — și închiderea definitivă a stațiunii din imediata vecinătate a orașului, închiderea Băilor Turda. Odissea hotelului pare a nu interesa pe nimeni. Turda fiind un oraș puternic industrializat și poluat e condamnat ab initio la izolare. O dovadă este și lipsa unei gări. În privința Băilor Turda s-a aprobat un plan de sistematizare conform căruia ar trebui să se treacă la construirea unui complex sanatorial care să pună în valoare lacurile și salinele de la Durgău, și, în același timp, lacurile din actuala stațiune. Toate sînt unice în țară datorită concentrației foarte mari, aproape pînă la saturație, de sare. Întreprinderile interesate au prevăzut bani în buget. Dar... despre stațiunea-sanatoriu a Turdei nu se mai vorbește nimic. Orașul însă ar avea nevoie de acest sanatoriu măcar pentru proprii bolnavi. Gîdiți-vă ce ar însemna un sanatoriu subteran la Turda, orașul a cărui principală boală profesională e silicoza? ! Cum i s-a întîmplat Turdei, popas al tuturor drumurilor care leagă nordul Transilvaniei de Muntenia, Oltenia și Moldova, să iasă din circuitul turistic, aceasta e o întrebare la care, din păcate, nu pot să vă răspund ».

Vorbește LUDOVIC MOLNAR, președintele Comisiei municipale de turism-alpinism: « Împrejurimile orașului sînt superbe. Este, de fapt, unul din principalele motive pentru care oamenii se desprind greu de Turda. La marginea dinspre nord-est, la doi kilometri de centrul orașului, unde se află salinele, pe locul unor ocne părăsite, s-au format mai multe lacuri cu apă sărată. În total, 15. Cel mai mare este un lac de 6 000 m.p. Cel mai adînc e Lacul fără fund. Două dintre lacuri, fiind situate în stînci de sare, sînt concentrate pînă la saturație. Foarte interesante sînt și salinele. Tot la doi kilometri de centrul orașului, dar sîmpre est, peste Dealul Viilor, Băile. Pînă la ele se trece prin alei de salcîmi și castani. Dar acolo, din păcate, nu mai funcționează decît ștrandul, restaurantul și grădina zoologică. Unul dintre cele mai cunoscute și vizitate locuri sînt Cheile Turzii. Flora și fauna de acolo au determinat ocrotirea și transformarea Cheilor, încă din 1938, în rezervație naturală. Sînt și foarte frumoase. Pereții lor de calcar impresionează. Au peste 800 metri înălțime, 30 de peșteri, iar pe lîngă apă e o potecă de picior. Uneori, tăiată în stîncă, alteori, traversînd de pe un mal pe altul cu ajutorul unor punți metalice, aceasta parcurge toți cei 3 kilometri ai Cheilor. Pe sus, pe creastă mai e un drum. Pe-acolo parcurse, Cheile sînt și mai impresionante. Abruptul lor are 250—300 metri și dă senzația de hău. În direcția sud, într-o pădure de stejar, pe coasta unei coline: mormîntul Viteazului. Dacă extindem noțiunea de împrejurimi, atunci am putea ajunge în «împărăția» moților. Minunățiile ei ar fi însă inutil să le enumăr. Numai cine le vede... »

Pentru mine, Turda a însemnat o excepție. Rar mi-a fost dat să străbat un oraș mai compozit și totuși atît de unitar. Se află la punctul de întîlnire al Apusenilor cu Podișul și Cimpia Transilvaniei, pe ultima terasă a Arieșului. Porțile ei metaforice sînt Cheile Turzii, salinele și lacurile lor, Băile Turda, Mormîntul lui Mihai Viteazul. Aparține, prin descoperirea bogățiilor subsolului ei, agățîșilor, dacilor prin naștere, romanilor prin dezvoltare, moților prin dîrzenia luptei pentru libertate. E modernă prin amploarea industriei. Cu toate acestea Turda e Turda, cetatea cu o inepuizabilă energie de viață, care a renăscut, de atîtea ori de-a lungul istoriei, din propria-i cenușe, urbea de-o nemalpomnită vitalitate care n-a ezitat să-și dea sieși lecții de viață, orașul pe al cărui blazon s-ar putea scrie un aforism al lui Paul Valéry: « Evenimentele sînt ca spuma valurilor, dar pe mine cea care mă interesează e marea ».

« Marea » Turdei e dăinuirea.

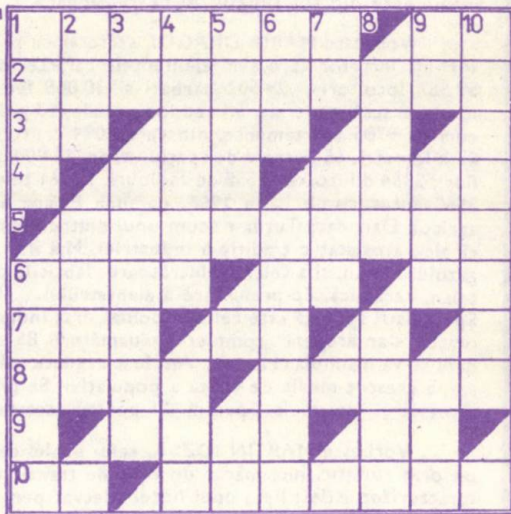
Dumneavoastră, celor care o veți vizita, nu vă rămîne decît să descoperiți alte și alte nuanțe ale acestei... mări a Turdei. În fond, călătoria e o aventură fără limite.

LUMINIȚA DOJA-FODOREANU

Bușteni

ORIZONTAL: 1) Munți din imediata vecinătate a Buștenilor — Idricianu Cica. 2) Cascadă aflată la o distanță de o oră de Bușteni. 3) A doua notă — Te ia cu frig. 4) Fratele geamăn al lui Amfion (mit.) — Una dintre cele două văi care mărginesc stațiunea Bușteni. 5) Cabană situată la altitudinea de 1720 m, unde se poate ajunge plecînd din Bușteni. 6) Piese de șah — Număr (abr.) — Posed. 7) În birou! — Ionescu Tudorel. 8) Soția lui Zeus — Căminul..., punct turistic la 925 m altitudine, aflat pe traseul Bucegi-Cabana Mălăiești. 9) Din cînd în cînd — Diftong. 10) Notă muzicală — Unul dintre munții (2489 m) la ale cărui poale este situată stațiunea Bușteni.

VERTICAL: 1) ... Diham, cabană care constituie primul popas pe ruta Bușteni-Cabana Omu — Munte în vecinătatea stațiunii Bușteni. 2) Curelușe de meșină — Valea Urlătoarea... pitoresc punct de atracție turistică, foarte aproape de Bușteni. 3) Rele! — Cartier de vile din Bușteni, cu o arhitectură tipică zonelor montane, așezat la poalele muntelui omonim, pe malul stîng al Prahovei. 4) Stînci de un pitoresc indescriptibil, situate pe platoul Bucegilor, nu departe de Bușteni — Resort. 5) Boală

a urechii — Alfa și omega. 6) Auxiliar al viitorului — Folosit la o anumită categorie de monoverbe. 7) Angela Andronic — Unul din elementele de cură de la Bușteni. 8) Diminutiv masculin anglo-saxon — După aceea. 9) Cămașă rustică — Agenția de știri bulgară (abr.) — În dialog! 10) Un alt munte la poalele căruia se află stațiunea Bușteni, numele lui purtîndu-l și un hotel dotat cu un loc de parcare și o cofetărie.

DICTIONAR: ZET. IRO, BTA, IAL.

CICA și IANCU GOLDSTEIN

OJT SIBIU

Vă invită să vă petreceți concediul de odihnă sau pentru tratamente eficiente în minunatele stațiuni balneoclimaterice de pe aceste meleaguri pitorești.

Situat la 1450 m, **Păltinișul** este stațiunea climaterică la cea mai mare altitudine din țară. Indiferent de anotimp, tot la cea mai mare înălțime, și la propriu și la figurat, sînt și diversele posibilități care concură din plin la reușita unui sejur: farmecul peisajului montan, aerul pur și ozonat al pădurilor de conifere, superbe panorame care se înlanțuie de jur-împrejur, pîrșiile de schi, multiplele drumeții care se pot face, mijloacele de distracții și agrement și, nu în cele din urmă, deconectanta și tonifianta liniște à la Păltiniș.

Într-o depresiune mărginită de dealuri acoperite cu codri de stejar, pe valea pîrului Visa, ne așteaptă, la 408 m. altitudine, **Ocna Sibiului**, stațiune balneoclimaterică în care predomină climatul plăcut, aerul bogat în aerosoli, temperaturile

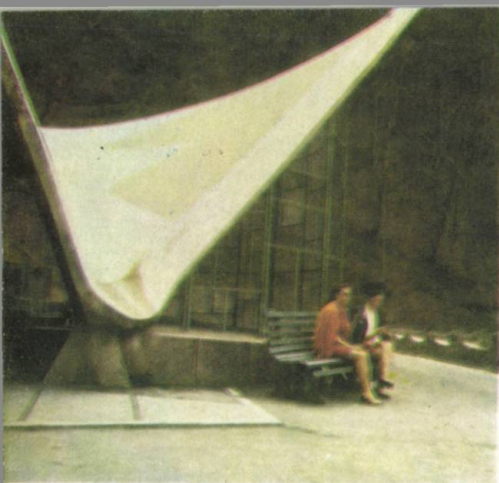
moderate și, mai ales, numeroasele efecte terapeutice ale apei salină din cele 10 lacuri. Stațiunea este indicată pentru afecțiuni ale aparatului locomotor (reumatism de toate formele), boli ale sistemului nervos periferic, afecțiuni ginecologice, tulburări vasculare periferice venoase, insuficiențe glandulare și altele.

Nu departe de Mediaș, se află stațiunea **Bazna**, recunoscută pentru eficiența curativă a izvoarelor și sondelor cu ape minerale clorurate, sodice, iodurate, bromurate, ca și pentru nămolul sapropelic de aici, tîmăduitor pentru diferite maladii.

Atît **Ocna Sibiului**, cît și **Bazna** dispun de baze proprii de tratament, dotate cu aparatură medicală și instalații moderne, precum și condiții confortabile de cazare și masă.

Oficiul Județean de turism Sibiu — Piața Unirii nr. 4, telefon 12140, prefix 924 — vă pune la dispoziție toate informațiile suplimentare dorite.

O VACANȚĂ AGREABILĂ
ȘI O CURĂ BALNEARĂ EXCELENTĂ
VĂ OFERĂ ÎN ORICE ANOTIMP

OJT Vâlcea

Hoteluri și vile confortabile,
restaurante și pensiuni
în care te simți ca acasă;
Baze de tratament dotate
cu aparatură modernă
și personal medical
cu o înaltă pregătire profesională;
Diverse posibilități de agrement,
excursii și drumeții
Toate acestea în pitoreasca salbă
de stațiuni de pe Valea Oltului:
Călimănești-Căciulata,
Cozia, Olănești și Govora.

Informații suplimentare
O.J.T. VÎLCEA
Str. ARGES nr. 30 Rm. Vâlcea
Telefon: prefix 947 —16601 —16602

Hanul „Pintea Viteazul”

ATRĂGĂTOARE LOCURI DE POPAS IN JUDEȚUL MARAMUREȘ

Maramureșul — ținut de o rară frumusețe, renumită zonă turistică, adevărată încintare pentru iubitorii de drumeții, de peisaje minunate și de folclor, își așteaptă oaspeții în unități turistice pregătite să ofere condiții bune de cazare și masă în tot timpul anului.

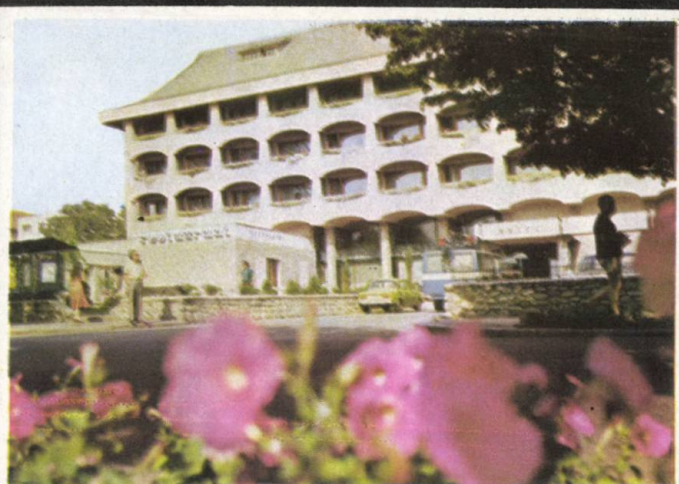
- Hanul « PINTEA VITEAZUL » este așezat pe muntele Gutii, la 25 km de Baia Mare spre Sighetu Marmăției, într-un sublim decor natural la 1 000 m altitudine. Hanul dispune de camere confortabile cu încălzire centrală restaurant și bar de zi.

- Hotelul OCNA ȘUGATAG din stațiunea balneară cu același nume pe drumul național Baia Mare-Sighetu Marmăției ramificație spre Ocna Șugatag (6 km) are 80 locuri de cazare în camere cu încălzire centrală și restaurant. Oferă de asemenea posibilități pentru amplasarea a 30 corturi.

- Cabana DOUĂ VEVERIȚE — din pădurea Lăpușel, pe drumul național Baia Mare—Dej—Cluj-Napoca (DN 1 C km. 12) lateral 300 m. Cabana are camere cu încălzire centrală, restaurant și loc pentru amplasarea a 20 de corturi.

Prin Agenția de Turism COOP din București, str. 13 Decembrie nr. 26, (holul casei de bilete nr. 2 a Sălii Palatului) se pot primi informații și rețineri de locuri la numeroasele unități turistice din țară. Agenția organizează și excursii turistice în grup. Telefon: 14.52.09. Aceleași servicii le oferă și agențiile de turism « COOP » din orașele: Cluj-Napoca, Timișoara, Iași, Craiova, precum și Uniunile cooperative de producție, achiziții și desfacere a mărfurilor (UJECOOP) din fiecare județ, prin responsabili de turism din cadrul acestora.

TRANSFĂGĂRĂȘANUL PORNEȘTE DIN PITEȘTI

O excursie pe Transfăgărășan sau plăcerile unei vacanțe în locuri recomandate de O.J.T. Argeș stau la îndemîna oricărui iubitor al acestor meleaguri.

O zi petrecută în municipiul Pitești poate începe cu vizitarea **Muzeului Argeșului, Galerieilor de Artă**, parcului de odihnă **Trivale** și a altor obiective turistice, poate continua și se poate încheia în modernele unități de alimentație publică și cazare ale O.J.T.: hotelurile-restaurant **MUN-TENIA ȘI ARGEȘ**, popasul turistic din parcul **Trivale**.

De la Pitești la **Curtea de Argeș** sînt 37 km (D 7 C). Orașul, martor la numeroase fapte și evenimente petrecute în istoria Țării Românești conservă și astăzi numeroase și valoroase vestigii: Curtea Domnească, Mănăstirea Curtea de Argeș, ruinele Sîn Nicoară. În vecinătatea lor se află construcții noi, moderne printre care și complexul hotelier turistic **POSADA**, o casă de oșpeție care ține să-și onoreze firma cu servicii de cea mai bună calitate.

Continuînd călătoria pe Argeș, în sus (DN 7 C), vom poposi, la km. 7, lângă lacul Cerbureni, unde ne întîmpină hanul **ALBEȘTI**. Unitatea dispune de spații de cazare, loc de parcare auto, de un restaurant cu terasă, unde se servesc preparate calde din bucătăria locală, precum și produse de patiserie.

Pornind mai departe pe Transfăgărășan ajungem la hidrocentrala de la Vidraru. De-a lungul drumului, ne mai putem opri la **POPASUL TURISTIC** din **Cerbureni**, la **CASA ARGEȘANA** de lângă barajul Vidraru sau la cabana **VALEA CU PEȘTI**. Cei ce sînt tentați să continue călătoria, pot ajunge fie la cabana **CUMPĂNA** (900 m altit.), loc ideal de odihnă și recreere, fie pe serpentinele Transfăgărășanului, pînă la cabana **CAPRA** (1600 m altit.)

Oriunde vă veți afla pe meleagurile argeșene apelați la serviciile **Oficiului Județean de Turism Argeș-Pitești**.

LICĂ IOSIF

AUTOMOBIL CLUBUL ROMÂN

garantează
frumusețea concediilor dumneavoastră în:

DELTA DUNĂRII

- cabana « Mila 35 », hoteluri plutitoare, gabare, șalupe;

ȚARA DE SUS

- complexele tehnico-moteliere de la Rădăuți și Cîmpulung Moldovenesc situate în apropierea unor importante obiective istorice, a unor zone de mare interes turistic.

Pentru informații suplimentare, adresați-vă
filialei județene A.C.R. Tulcea tel. 915/15151
și filialei județene A.C.R. Suceava telefon 987/10997.

SOARE, MARE, NĂMOL

DOI mari poli personalizează vacanțele litoralului românesc al Mării Negre: stațiunile și tratamentele.

În ceea ce privește stațiunile, dublul litoral al plajelor și al lacurilor din partea de nord e unic. Coasta, nemulțumită parcă să alinieze 245 de kilometri de nisip fin, își dublează aproape capacitatea, datorită lacurilor care o continuă de cealaltă parte a plajei. Te bronzezi sau înoți în mare, te plimbi cu barca, pescuiești, faci băi de nămol pe malul lacurilor Siutghiol sau Techirghiol. Dar, rețineți, acest lucru se întâmplă în partea de nord a litoralului românesc.

În sud, între Neptun și Mangalia, pe distanța de care se ocupă...

Întreprinderea de hoteluri și restaurante Mangalia, o surpriză balneară de ultimă oră; apele mezotermale sulfuroase recomandate și folosite cu mare eficiență în tratamentul afecțiunilor reumatice. Așadar, mare și soare și pentru reumatici. Parcă anume făcute pentru ei, cele cinci stațiuni: **Neptun, Jupiter, Venus, Saturn și Mangalia**, se concentrează în jurul sursei minerale. Foarte apropiate una de alta, stațiunile din sud își păstrează stilul, grație unei arhitecturi moderne, concepută cu

talent. Imaginația arhitecților a fost pusă aici în slujba discreției. TISMANA, SCOICA, MANGALIA COZIA, RALUCA, HORA, CAPITOL, BALADA, ATENA, ADRIANA și multe, foarte multe hoteluri de pe riviera sudică a litoralului românesc stau mărturie. Nu vă rămâne decât să mergeți să le vedeți ca să vă puteți încredința de acest adevăr.

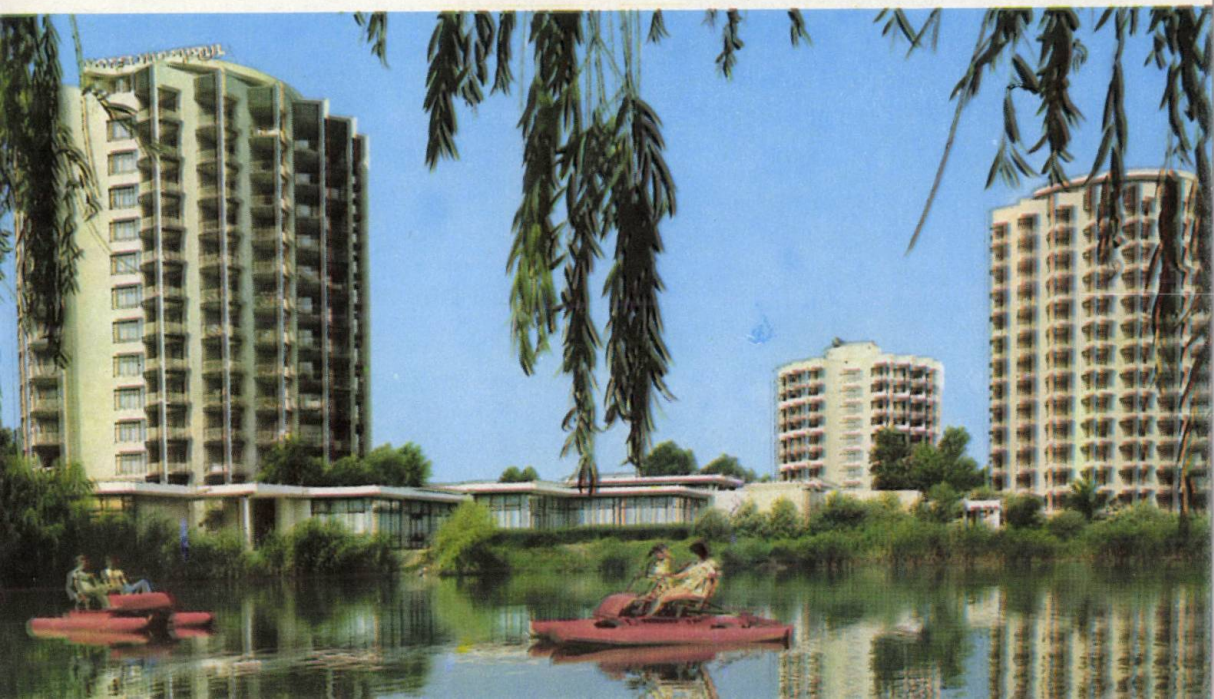
În ceea ce privește tratamentele, trebuie să știți că băilor clasice cu nămol, din nordul litoralului, și celor recent inaugurate cu apă mezotermală din partea de sud, li se asociază băi de... tinerețe. Se numesc:

APĂ MEZOTERMALĂ SULFUROASĂ ȘI... TINEREȚE

Gerovital și Aslavital. « Pro-filactic, spune academician dr. Ana Aslan, trebuie începute la 40 de ani, iar de la 60 de ani, curativ. »

Pe scurt, pentru copii, adolescenți și tineri, băi de nămol; pentru reumatici, băi mezoter-male cu sulf; pentru vîrsta a doua și a treia, Gerovital și Aslavital. Pentru toți, mare și soare. În plus, o promisiune din partea **Întreprinderii de hoteluri și restaurante Mangalia:** o vacanță plăcută, care s-ar putea să cîntărească mult în balanța luării unei hotărîri. Alegeți!

VALERIU CASIAN

« ÎN COMPARAȚIE CU CELELALTE STAȚIUNI BALNEOCLIMATERICE DIN ȚARA NOASTRĂ, VATRA DORNEI PREZINTĂ O PARTICULARITATE DE MARE IMPORTANȚĂ: AICI SE POT TRATA SIMULTAN BOLILE CARDIOVASCULARE, ȘI BOLILE REUMATISMALE CARE SÎNT ASOCIATE MAI ALES ÎN STADIUL VÎRSTEI A TREIA ».

Cu această caracterizare succintă și competentă profesorul doctor Nicolae Telechi, șeful catedrei de medicină fizică, balneoclimatologie și recuperare medicală a I.M.F. — București începe să ne facă prezentarea stațiunii **Vatra Dornei**: «Cura de ape carbogazoase cu eficiență clasică în terapia afecțiunilor cardiovasculară este completată cu băi de nămol de turbă, care acționează termic asupra tegumentelor, aducând, de regulă, dispariția supărătoarelor dureri reumatice, iar climatul specific altitudinii subalpine (800 m) protejat de lipsa curenților de aer, este unul de cruțare care sporește valoarea influenței celorlalți factori naturali și asupra sindromului nervos. Nu trebuie uitat că Vatra Dornei oferă condiții excepționale de odihnă.

Așadar, în același loc și în același timp, se poate obține alinarea suferințelor și recuperarea pentru societate a celor suferinzi.

Am în vedere și contribuția unui colectiv de medici foarte bine pregătiți și pasionați în practicarea meseriei lor, dar și faptul că la Vatra Dornei există o înțeleaptă colaborare la nivelul responsabilităților medicale și administrative.

Vatra Dornei este ideală în cura profilactică primară. Terapia însă trebuie să fie subordonată recomandării medicale ».

Vatra Dornei nu este însă numai o stațiune permanentă de cură, ci și un loc ideal de odihnă pentru oameni perfect sănătoși. Ea dispune și de excelente condiții de cazare în hoteluri de primă categorie, de instalații pentru băi calde cu apă minerală, instalații pentru fizioterapie, pneumoterapie, fitoterapie, buvete pentru cura internă cu ape minerale, mofete, săli de gimnastică medicală, de împrejurimi de o rară frumusețe, care pot fi vizitate și cu ajutorul telescaunului.

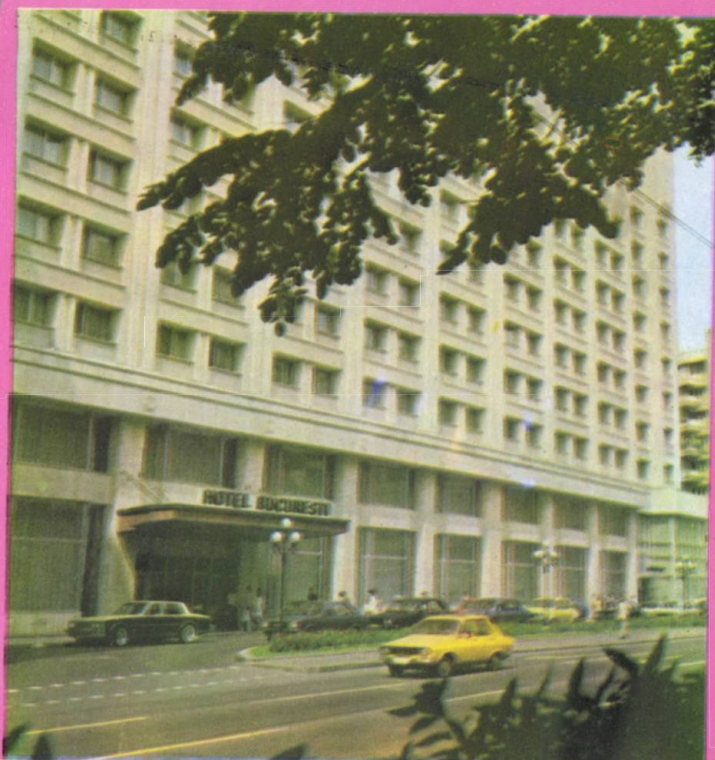
Încercând să ispitim curiozitatea și interesul cititorilor vom spune că de la Vatra Dornei drumul se întoarce spre **Cimpulung** pe la poalele Rarăului; de acolo, pînă la **Suceava** el străbate cea mai bogată zonă turistică a țării, încărcată cu numeroase relicve istorice și cultural-artistice: **Cetatea de scaun a Sucevei, Bala, Rădăuți, Voroneț, Moldovița, Dragomirna, Sucevița, Putna, Gura Humorului, muzee de mare originalitate, ca acel unicat închinat Artei Lemnului, din Cimpulung.**

Obcinele, riurile, pădurile completează tabloul celor mai bogate și tulburătoare frumuseți ale naturii sucevene. Aici se află, la fiecare pas și la îndemîna oricărui vizitator, dovezile perene de aleasă și înnăscută sensibilitate artistică a locuitorilor « Țării de Sus ».

Un sprijin de nădejde pentru cunoașterea și înțelegerea acestor date îl găsim în programul activităților turistice ale **Oficiului Județean de Turism, Suceava**, prin grija căruia oaspeților le sînt asigurate mijloacele de cazare în hoteluri și moteluri confortabile, cabane, căsuțe și campinguri, dar și hrană gospodărească, demnă de ospitalitatea tradițională a moldovenilor.

Într-un cuvînt, există toate motivele ca să nu rezistați tentației de a vizita Bucovina, cu atît mai mult cu cît **Oficiul Județean de Turism** vă invită călduros: **VENIȚI LA NOI, ÎN JUDEȚUL SUCEAVA.**

VALERIU CASIAN

I.T.H.R. BUCUREȘTI

un nume rostit
de două milioane
de bucureșteni
amatori
de relaxare
și de mișcare
în aer liber,
cărora

Întreprinderea de turism, hoteluri și restaurante **BUCUREȘTI** le oferă două milioane de soluții, reunite sub o singură deviză: calitate, sollicitudine diversitate, în unitățile sale hoteliere și de alimentație publică din Capitală sau în zonele de agrement Băneasa, Herăstrău și Snagov, precum și în timpul excursiilor și a sejururilor pe care le organizează, la munte sau la mare, vară sau iarnă.

- concedii pe litoral, în stațiunile montane sau în stațiunile de tratament balnear;
- drumeții atrăgătoare la cabanele din principalii masivi muntoși ai țării;
- excursii în circuit pe itinerarii dintre cele mai interesante;
- popasuri în Delta Dunării cu atractive partide de pescuit.

La oricare dintre aceste solicitări, filialele I.T.H.R.B. vă răspund cu promptitudine, cu sollicitudine, cu înaltă profesionalitate.

Dacă primiți 100.000 de turiști din țară și de peste hotare găzduiți în noul complex hotelier «București» au avut numai cuvinte de laudă la adresa

acestui gigant al ospetiei bucureștene, înseamnă că următoarele sute de mii, printre care vă puteți afla și dumneavoastră, vor confirma și vor întări bunul renume al elegantului

complex hotelier «BUCUREȘTI»

Pentru amatorii de informații precise: hotel de categoria **lux** cu 850 locuri de cazare, sală polivalentă cu 500 de locuri (conferințe, banchete etc.)

- piscină acoperită ● piscină descoperită ● saună ● cabinete de masaj și ultraviolete ● sală de gimnastică ● shop ● unități de florărie.

Un restaurant clasic ● braserie ● rotiserie ● bar de zi ● terasă de vară ● cofetărie, alcătuiesc paradisul gastronomic al celor ce știu să prețuiască arta bucătarilor, a cofetarilor și a viticultorilor care au trimis spre aceste pivnițe ale Capitalei cele mai alese soiuri ale podgoriilor românești.

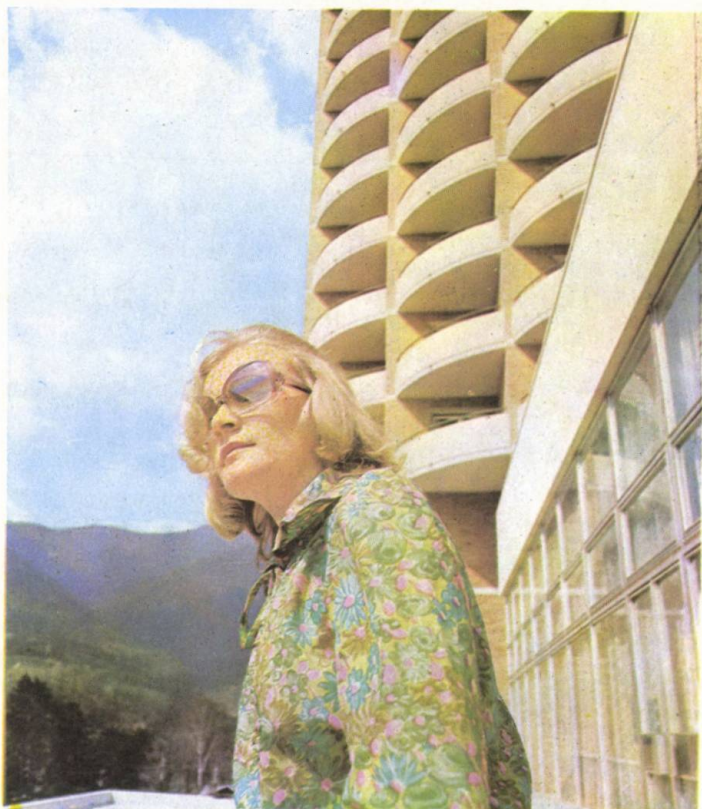
Odată făcute prezentările, puteți intra în legătură directă cu

hotel BUCUREȘTI, Calea Victoriei 63—81
telefon 15.45.80, 15.46.40, 15.81.50.

DE LA HERCULA

Băile Herculane sînt nu numai o renumită stațiune balneoclimaterică pentru tratarea bolilor reumatismale, ale sistemului nervos, tubului digestiv, aparatului respirator și bolilor de ochi, ale căror ape tămăduitoare erau cunoscute încă de pe vremea stăpînirii romane în Dacia. Toate aceste virtuți, rămase intacte după două milenii, sînt valorificate pe un plan superior în modernele baze de tratament ale noilor hoteluri construite în ultimele două decenii.

Băile Herculane, sînt, totodată, o oază de liniște și de revitalizare a organismului uman supus stresului cotidian din marile aglomerații urbane. Colectivul medical al stațiunii se preocupă intens de punerea în valoare a unor resurse descoperite recent, stabilind, în funcție de calitățile acestora, procedurile pe care ur-

NE LA... REȘITA

mează să le aplice pacienților, asociate tratamentului clasic: chinetoterapie, apiterapie, Boicil, Gerovital, acupunctură. Aceste cabinete funcționează în incinta hotelurilor Afrodita, Diana și Roman.

Pentru cel ce și-a propus să viziteze județul Caraș-Severin, Băile Herculane reprezintă doar prologul la bogata zestre turistică pe care o va descoperi pe văile Cernei, Bistrei, Carașului, Timișului, Bîrzavei, Minișului, Nerei...

Relieful variat, în care munții reprezintă două treimi, riurile repezi aflate într-o luptă neîncetată cu calcarul, crează un cadru geografic atrăgător și original dominat de chei sălbatice și de peșteri spectaculoase, de rezervații naturale și de masivi ușor accesibili, în jurul cărora s-au înfiripat stațiuni sau baze turistice moderne.

Semenic — stațiune pentru sporturi de iarnă (1400 m alt), acces: telescaun (în apropiere de Văliug), drum modernizat pînă în mijlocul stațiunii (ramificație de la Prislop) circa 7 km, potecă marcată (cruce albastră) din satul Gărina.

Poiana Mărului — stațiune de odihnă la poalele Muntelui Mic

Muntele Mic — complex turistic (1545 m alt). Bază de excursii spre Munții Țarcu, Goceanu și Retezat.

Secu — loc de agrement în jurul lacului de acumulare omonim, aflat la 10 km de Reșița.

Trei Ape — Hotel și bază nautică de agrement pe malul lacului de acumulare format din captarea pîraielor Grădiște, Brebu și Semenice (la 38 km de Reșița).

Văliug — așezare cu valențe turistice (25 km de Reșița) lîngă

lacul care reține, ca și acumularea de la Secu, apele râului Bîrzava.

Crivaia — a doua stațiune ca importanță din masivul Semenice. Hotel, han și popas turistic, bază nautică înzestrată cu debarcader, ambarcațiuni, hangare, terenuri de sport, popicărie.

Venind în județul Caraș Severin aveți totodată prilejul să cunoașteți:

Cheile Nerei, Cheile Minișului, Cheile Rudăriei, Cheile Globului, Cheile Carașului, rezervația naturală Beușnița-Ochiul Beiului, peșterile Buhui, Comarnic, Ponor, Popovăț, lacurile Buhui și Mărghițaș, satele Biniș, Carașova, Marga, Sasca Montană, Gărina, cu bogate tradiții folclorice, orașele Reșița, Caransebeș, Bocșa, Moldova Nouă, Oravița, Oțelul Roșu, păstrătoarele unor bogate mărturii despre istoria multiseculară a Banatului.

**Pentru orice informații, adresați-vă
OFICIULUI JUDEȚEAN DE TURISM CARAȘ-SEVERIN,
Piața 1 Decembrie 1918, Reșița, telefon 964/15066.**

Pe urmele lui Vlahuță

Despre locurile bătătorite în copilărie de cel care a scris « ROMÂNIA PITOREASCĂ », multă vreme nu s-a mai pomenit, deși ținuturile Vrancei au rămas tot așa de frumoase și de atrăgătoare, ba, și mai îmbogățite de marile împliniri ale epocii socialiste. Dacă străbăteam valea Putnei, de la izvorul său de sub vârful Lăcăuți — cel mai înalt din munții Vrancei — și pînă la vărsarea în Siret, lăsăm în urmă, ținuturi de sublimă frumusețe creată de întunecimea codrilor de brazi, străbătute de un drum modern, asfaltat.

Înfiorarea slăbește pe măsură ce coborîm în zona dealurilor, de la Tulnici pînă la Odobești și, de acolo, în cîmpia mănoasă a Siretului. Acest traseu împarte județul Vrancea în două părți egale prin distribuția reliefului și prin amplasarea localităților. Pe această ordine geografică se află, din timpuri străvechi, un neam de ciobani, mîndri de înaltașii lor, care au vorbit Lumii prin Miorița. Iar și cu faptele de curaj și înțelepciune ale unui Moș Ion Roată, cu faptele de vitejie ale eroilor din războiul Independenței, sau ale zecilor de mii de ostași ce s-au jertfit în luptele pentru întregirea neamului la Mărășești, Mărăști, Soveja, Nămoloaasa. Dovezile de recunoștință ale urmașilor sînt adunate în mausoleele de la Mărășești, Mărășești și Soveja și în altă mărturie, edificii sau semne presărate pretutindeni, începînd chiar din Focșani, orașul cu o organizare edilitară modernă, cu zeci de clădiri impunătoare de talia elegantului HOTEL UNIREA, care găzduiește lucrarea sculptorului Ion Jalea, Monumentul Independenței.

Din centrul de reședință, Oficiul Județean de Turism călăuzește pașii drumeșului către locurile cele mai încîntătoare asigurînd, condiții de ospitalitate fără reproș.

La cel mai îndepărtat punct al județului, la vârful Lepșii, ni se oferă cazarea civilizată și masă după gustul fiecăruia, într-o cabană din piatră, în apropiere de Cascada Putnei. . . .

O.J.T. Vrancea, ne asigură în continuare, plimbări pe traseele: Focșani — Tișița — Mărășești — Panciu — Străoane — Muncelul (unde a căzut eroic Ecaterina Teodorescu) — Mărăști — Cîmpuri (în care se vede casa lui Moș Ioan Roată) — Soveja, azi stațiune climaterică modernă de recuperare;

Focșani — Cotești — Dumbrăveni (locul copilăriei lui Al. Vlahuță), precum și pe alte trasee care trec prin Odobești, Năruja, Mera.

O tentație căreia nu i se poate rezista este, fără îndoială, licoarea stoarsă din boabe de cristal și de chihlimbar de Odobești, Panciu sau Cotești servită în ulcioare de lut la Terasa Bachus, la Timboești, Dumbrăvița și la Cabana Căprioara din apropiere de Focșani. Ce să mai spun ?

Cel mai potrivit lucru ar fi să vă adresați direct la O.J.T. VRANCEA. Telefon 939/15144.

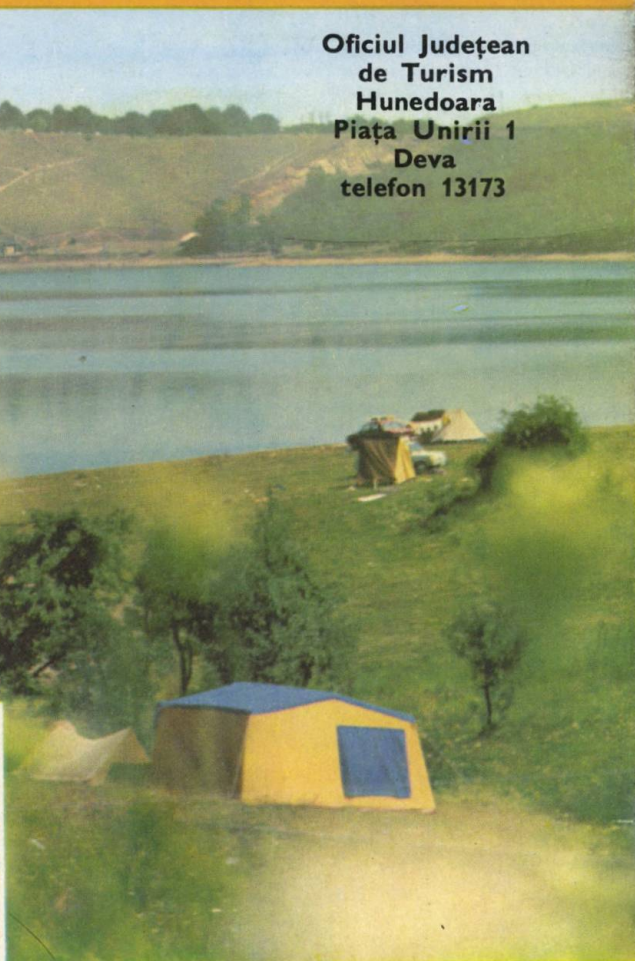
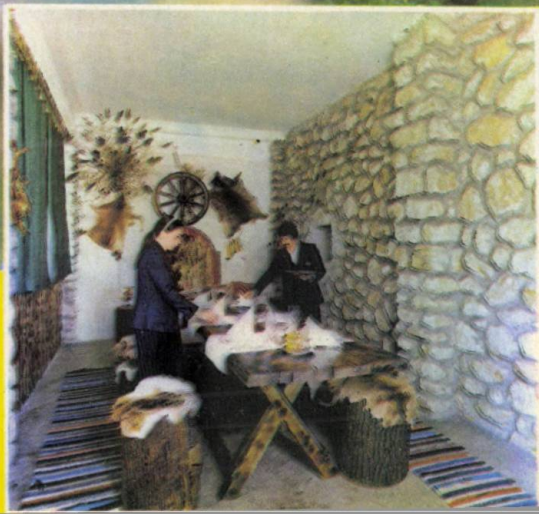
INVITAȚIE LA CÎNCIȘ

Situat pe un deal, pe malul lacului Cinciș, motelul cu același nume constituie un important punct de atracție turistică. Se află la o mare intersecție de drumuri (15 km de Hunedoara), în apropierea unor importante obiective istorice, a unor renumite rezervații naturale și științifice, a ținutului pădurenilor, renumit pentru bogăția și frumusețea obiceiurilor și portului popular. De aici, spre sud se poate ajunge în Țara Hațegului, spre est la Călan, spre nord la Deva, iar la vest, pe riul Cerna, în Munții Poiana Ruscăi, o adevărată oază de odihnă și re confortare.

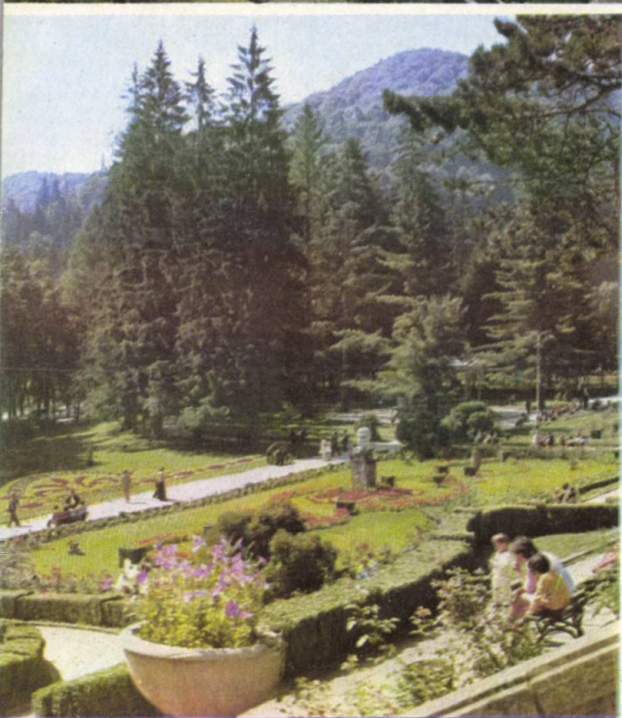
Motelul dispune de 60 de locuri de cazare în camere confortabile de 2 și 3 paturi, un restaurant, un bar decorat cu motive rustice, terasă, de pe care și se oferă o minunată priveliște asupra lacului și pădurilor din jur. Gazdele, competente și ospitaliere, vă oferă mâncăruri specifice și băuturi ale casei, care excelează prin varietate și bun gust.

Lacul oferă mari posibilități de agrement: s-a conturat un ștrand, vaporeșele și bărcile din «portul turistic» vă stau la dispoziție; sînt condiții pentru schiul nautic și alte sporturi acvatice.

Oficiul Județean
de Turism
Hunedoara
Piața Unirii 1
Deva
telefon 13173

Pentru reținerea de locuri adresați-vă
MOTELUL «CINCIȘ»
Județul Hunedoara
Telefon 957/38162

SLĂNIC perla Moldovei TÎRGU OCNA terapia de grotă

● Una din cele mai vechi și prestigioase stațiuni din țară «descoperită» în 1801 și consemnată, pentru prima oară pe harta Moldovei în 1834, sub numele de Feredeile Slănicului. Specialiștii comparau favorabil apele de aici cu cele din Gleichenberg, Krähnchen, Marienbad, Karlsbad, Karlovy Vary, Vichy, Montecatini și din alte stațiuni cu renume internațional. Mostrele minerale de la Slănic obțin medalii de aur la expozițiile universale de la Viena (1883), Paris (1889), București (1894), Paris (1900) etc. Aici se întâlneau scriitorii și pictorii, oamenii de cultură și artă care încercau să-i pună în pagini și să-i zugrăvească frumusețea neasemuită.

● **SLĂNIC MOLDOVA** se profilează astăzi ca o stațiune polivalentă, o citadelă a sănătății și odihnei, în care tradițiile curative și de ospitalitate sînt supuse exigențelor modernului, sînt adaptate cerințelor contemporane. S-au construit hoteluri cu baze proprii de tratament, care sînt dotate cu aparatura la nivelul tehnicii medicale mondiale, s-au amenajat izvoarele. O echipă de medici, cu înaltă calificare asigură un serviciu medical competent și de mare eficacitate. Stațiunea s-a dezvoltat pe două profiluri terapeutice balneoclimatice: **profilul digestiv** (boli ale tubului digestiv și ale glandelor anexă, boli de nutriție și metabolism — diabet, gută, obezitate, dislipidemii); **profilul respirator**, în cadrul căruia terapia bolii astmatice are aici o importantă tradiție, de asemenea bronșite cronice, traheobronșitele trenante, nevroze respiratorii și altele.

● La **TÎRGU OCNA** în mina «Trotuș», la o adîncime de 130 metri, a fost amenajat un **sanatoriu balnear** pentru tratamentul specific în microclimat de salină. Sanatoriul se prezintă sub forma unei suite de încăperi, separate între ele de pereți de sare nefinisați, fapt ce asigură generarea de particole de sare sub forma de aerosoli care permit tratarea eficientă **fără medicamentație** a astmului bronșic. Este asigurat tot confortul pentru odihnă, mijloace de agrement specifice, iar un personal medical de înaltă calificare, supraveghează întregul tratament.

Oficiul Județean de Turism
BACĂU

str. Nicolae Bălcescu, 14, Telefon 1.89.30

Întreprinderea balneo-climaterică
SLĂNIC-MOLDOVA

str. Nicolae Bălcescu, 2, telefon 4.82.00

MUNȚII CĂLIMAN

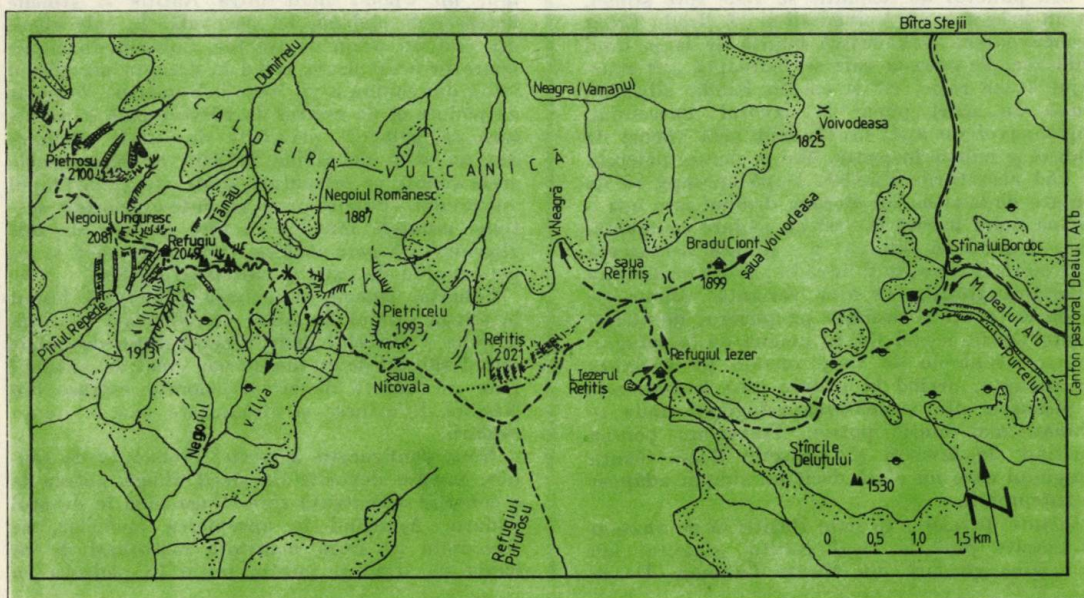
TOPLIȚA—DEALUL ALB—LACUL RETIȚȘ—REFUGIUL NEGOIUL UNGURESC

Toplița este un frumos oraș situat pe valea Mureșului, în dreptul confluenței cu riul Toplița. Pentru a înlesni drumeților parcurgerea traseului, recomandăm folosirea curselor auto locale Toplița centru — Monumentul Eroilor din valea Lomașului. Cursele auto străbat 9 km, pe drumul modernizat. La stația terminus a liniei de autobuze, acesta părăsește valea Lomașului, îndreptându-se pe valea Piriului Sec spre Borsec. Din dreptul văii Piriului Sec, unde se află monumentul eroilor (750 m) se desprinde drumul forestier pe care urcăm și noi, pătrunzând pe pitoreasca vale a Lomașului spre inima Munților Căliman; valea este largă, cu flancurile acoperite de pădure. La km 9,5 trecem prin dreptul văii Hurdugașul către care se desface un drum forestier. La km. 11 trecem prin dreptul captării de apă, iar la km 14,5 prin dreptul unei case de vânătoare a Ocului Silvic Toplița. Pădurile în care predomină molidul sînt vestite prin bogăția faunei, cerbul, căpriorul, mistrețul, fiind cele mai reprezentative dintre animalele de talie mare.

Valea devine mai strînsă și se acoperă uneori

cu pădure. Dacă sîntem norocoși putem zări acvile în zbor sau cite un pîlc de găinușe de munte. După locul în care se zăresc încă ruinele cîntonului Tișler, valea se lărgeste în mod neașteptat, lunca alternînd cu pajiști luminoase. La gura văii Voivodeasa, după pod (km 17) lăsăm în dreapta drumul forestier Voivodeasa și traseul spre Bitca Stejii (Munții Giurgeu), apoi ajungem la gura văii Purcelu (km 17,8). Aici este locul unde vom părăsi valea Lomașului și traseul spre refugiul din Lomășița. Lăsăm mai întîi în stînga drumul forestier Lomașul, apoi, după ce trecem peste pîrul Purcelu pe malul stîng, lăsăm și drumul care urcă pe această vale. Începînd de la ramificație intrăm pe «Drumul Carierei», o veche exploatare de bazalte. Traversăm peste vîlculel sec al carierei, urcăm un prim piepțiș și revenim la capătul vîlculelui. Aici, prin decopertare, s-au ivit prizmele de bazalt frumos rînduite pe verticală, adăugînd locurilor un plus de interes.

De la carieră drumul intră în pădure și coboară lent pînă ce se instalează pe malul drept al pîrului Ariniș, afluent al pîrului Purcelu. Pe

stînga văii, ascuns între cetinele molizilor, se află cantonul Deluț. Drumul forestier marcat cu semnele cruce roșie ajunge într-o poiană mare la 995 m, în locul numit «La Ariniș». O ripă incrustată pe panta dezgolită de pădure separă pășunile bogat întinse de-o parte și de alta a muntelui. După un scurt popas lîngă izvoarașul limpede al Arinișului, drumul forestier transformat în drum de tractor, ne conduce pe culmea Dealului Alb. Privești largi încep să se rînduiescă atît spre vest cît și spre est. Pe măsură ce urcăm, rămîn tot mai jos văile Purcelului (vest) și Voivodesei (est), dincolo de aceasta ridicîndu-se înălțimi împădurite spre Bitca Văcăriei, La Mori, situate pe culmea principală a Carpaților. Drumul se strecoară pe lîngă pîlcuri de molizi și fagi, trecînd peste poiene frumoase, întinse pe culmile domoale. Din loc în loc se zăresc stîne și gospodării de vară în jurul finețelor. Pe stînga se întinde liziera unei păduri care ascunde poienele în care se află cantonul pastoral Dealul Alb. Un drumeag închis cu o poartă de lemn se abate la stînga din drumul principal și conduce, după 200 m, la cabanele cantonului pastoral. Din preajma sa se deschide o largă privești spre culmile înalte străjuite de muntele Bradu Ciont și pantele sudice ale muntelui Rătițiș. După o pauză binevenită lîngă canton, revenim la drumul principal și continuăm urcușul pe Dealul Alb. Ieșim din pădure într-un întins gol de munte. Din loc în loc se înșiră stîncării ruginii cu forme ciudate, martore ale activității vulcanice din trecut. Drumul șerpuieste lăsînd în stînga vf. Dealul Alb. Pe stînga, pe lîngă stîncării se vede o potecă în aceeași direcție cu drumul auto. Urcușul este prelung și puțin obositor, panta întinsă sfîrșind în vf. Voivodesei. Înainte de vîrf, la nivelul briului subțire al pădurii ajungem într-o rîspîntie de drumuri de tractor. Drumul de pe Dealul Alb se oprește în cel de pe curba de nivel în apropiere de stîna lui Bordoc, construcție singuratică, părăsită. Un drum nou de tractor însoțit de marcajul bandă albastră se desprinde spre nord pînă în Bitca Stejii.

Din punctul de rîspîntie se vede spre stînga, ca un briu sub vf. Voivodesei și vf. Bradu Ciont vechea potecă ciobănească lărgită de lama unui bulldozer. Pe această cale se îndreaptă atît marcajul cruce roșie, cît și cel cu bandă albastră. După un scurt popas la izvorul Purcelului, bogat șuvoi de apă, urcăm lent prin pîlcuri de pădure și poiene în pantă. Mai în fiecare poieniță se văd acareturile stînelor. După aproape 35 de minute de la stîna lui Bordoc drumul iese într-o poiană mare barată la vest cu pădure compactă. Aici, drumul se bifurcă: o variantă nemarcată urcă pieziș la dreapta și intră în pădure pe direcția refugiului Rătițiș. O altă variantă rămîne pe curba de nivel și ocolește pe piciorul muntelui Bradu Ciont, ieșind tot în poiana de la refugiu. Pentru economie de timp intrăm pe variantă din dreapta, urcînd în pădure pînă la izvoarele și pîrîiașele din vecinătatea refugiului unde se adunau mai multe poteci. Traversăm poiana mustind de izvoare și ajungem lîngă căsuța refugiului care nu oferă decît un simplu adăpost de intemperii.

Înainte de a urca în șaua Rătițiș să ne abatem 10 minute pînă la lacul Rătițiș, singurul lac de origine glaciară din Munții Căliman. De la

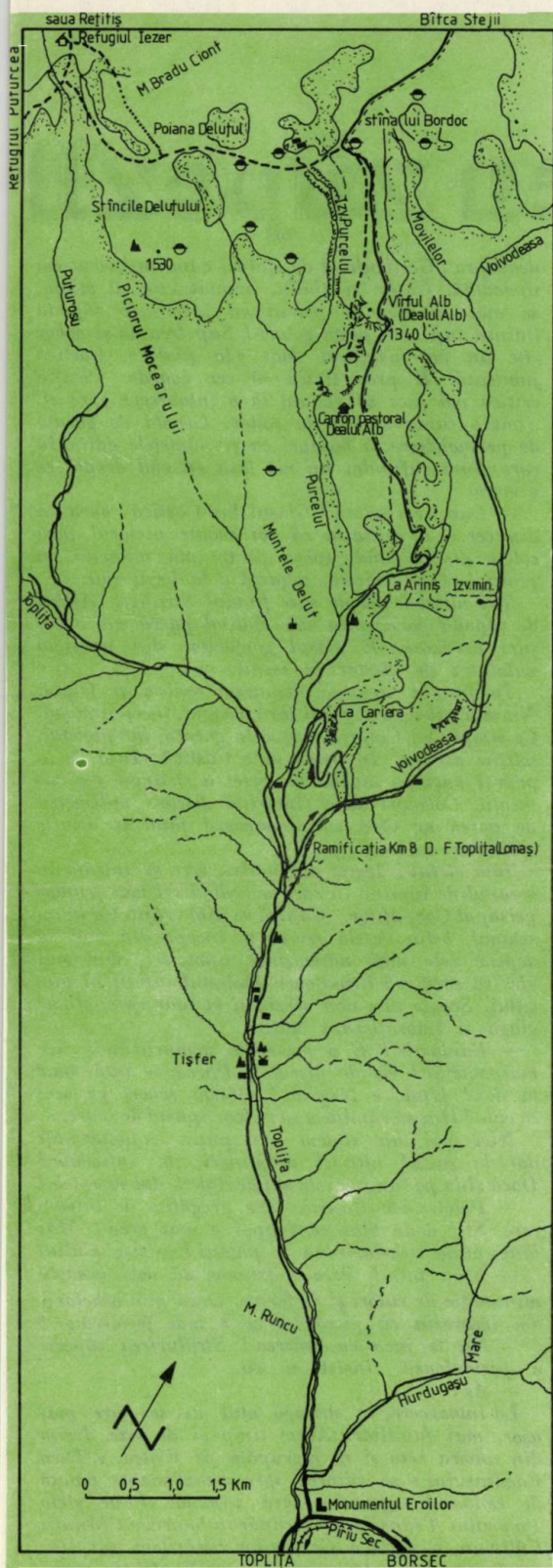
refugiu mergem spre vest la rîspîntia drumului de tractor unde lăsăm în stînga varianta de jos și intrăm pe varianta de sus (dreapta). După un loc mlăștinos, drumul urcă accentuat bordul treptei glaciare și ajunge aproape de țărnul acestuia la circa 1820 m altitudine. Făcînd abstracție de ravagiile produse prin diversele săpături și mormane de sîrme, descoperim un gingaș «ochi de mare» alimentat de pîraie bogate și ocrotit de o pădure de jneapăn. Pe golurile mari dintre jnepeni se înfiripă o vegetație bogată de smirdar, campanule, floarea paștelui între care se ridică omagul și sterigoaia.

După un scurt popas, cu regretul că acest loc unic în Carpații vulcanici nu este încă ocrotit, revenim pe același drum la refugiu Rătițiș. Ne aprovizionăm cu apă și pornim spre nord pe panta accentuat înclinată pe care drumul de tractor o urcă aproape direct. Urmăm șleaul ravenat de torenți și la jumătatea pantei întîlnim venind, pe curba de nivel, o potecă marcată greșit cu punct roșu. Continuăm să urcăm panta spre nord pînă ce atingem culmea principală la vest de șaua Rătițiș. O mare pădure de jnepeni se așterne peste ea și mai departe pînă în vf. Bradu Ciont. În acest covor de jnepeni se vede doar firul potecii de culme care evită desigurile și uneori chiar cumpăna apelor. Itinerarul nostru intră acum în partea finală pe culmea principală a Călimanului. În punctul unde drumul de tractor atinge culmea principală pornim la stînga pe poteca marcată cu bandă roșie și punct roșu. Urcăm pe lîngă jnepeni, apoi prin poienițe pînă sub cupola vf. Rătițiș, vîrf plat, parțial acoperit cu jnepeni și stîncării. Cei ce doresc să urce pe vîrf, pot alege unul din culuarele dintre jnepeni care ies destul de greu pe vîrf. De aici se deschide o privești largă asupra căldării și vîrfurilor care o impresoaară. Asupra panoramei Călimanului vom insista însă la sfîrșitul traseului nostru.

Drumeții care nu doresc să urce pe vf. Rătițiș, ocolesc pe la sud urmînd poteca marcată cu punct roșu. Ocolul durează destul de mult și se termină la vest de vîrf în șaua Nicovalea, de fapt un «pod» înalt între Rătițiș și stîncile botezate de ciobani, La Nicovalea. În cale apare din nou un drum de tractor. Coborîm în continuare pe acest drum avînd în dreapta privești ieșită din comun a vf. Negoii Romănesc despuiat de pădure și de stratul de pămînt pînă la structura sa galbenă, privești de cetate asediată sau de stup de albine în care autocamioanele grele gonesc pe orizonturi tăiate etajat în trupul vulcanului. Putem privi ca într-o enormă secțiune muntele brăzdat cu dîre galbene de sulf alternînd cu pete închise, cenușii de rocă și cu pete ruginii de oxizi și carbonați de fier.

Coborîm comod pe culmea principală lăsînd în stînga grupul de stînci La Nicovalea și sosim în șaua Pietricelul unde vechiul drum de culme este desființat de un munte nou creat de oameni! Este un munte de stînci colorate extrase din Negoii Romănesc și strămutate aici la limita căldării.

Noua configurație a crestei prelucrată de șantier, imense depozite de steril obligă poteca la o coborîre accentuată spre stînga pînă în dreptul pădurii. Ajungînd în apropierea molizilor, ne strecurăm pe lîngă bolovanii răsturnați de pe halda de steril și intrăm puțin în pădurea cu

arbori sfirtecați. Este sectorul cel mai dificil și periculos, unde grohotișurile sînt încă instabile. După ce trecem de zona haldei de steril lungă de 2300 m, poteca marcată urcă pe pajiștea încântătoare de la sud-vest de vf. Pietricelul. Aici se află un izvor de altitudine de unde în mod obligatoriu trebuie să luăm apă pentru toată perioada de campare ce urmează. În cazul în care avem cort, locul cel mai bun de tabără este cel din apropierea izvorului. Pentru drumeții care optează pentru înnoptare în refugiul Salvamont de pe Negoiul Unguresc traseul continuă. Revenim pe culmea principală situată spre nord și după o scurtă coborîre pe lîngă stîncării și brăduți atingem șaua Negoiului (1723 m), loc în care se desface la dreapta poteca marcată cu punct roșu.

Din șaua Negoiu începem urcușul pe o muchie îngustă, puternic înclinată, cu abrupt mare pe dreapta și pante înclinate la stînga. Poteca se strecoară printre pilcure de brăduți, ienuperi și stîncării. Privind spre zona prin care am trecut de curînd putem vedea cupola Pietricelului.

Pe creasta îngustă se ridică Turnul Negoiului, stîncă implantată ca un pilon și de pe care putem privi în voie nu numai retrospectiva traseului nostru ci și costura pe care vom urca spre vîrf. Poteca se strecoară cu dibăcie printre țancuri, și peste stînci «spălate», refugiindu-se deseori în stînga spre pantele mai blînde care se lasă spre jgheabul de obîrșire al izvorului Negoiu. După un urcuș obositor ajungem pe piscul estic al Negoiului la 2.046 m altitudine, unde ne întîmpină cupola semisferică a refugiului. Această construcție este opera inimoșilor salvamontiști harghiteni care au dăruit turiștilor un binevenit adăpost în mijlocul sălbăticiei. (Frumosul refugiu a suferit în mai multe rînduri «atacul» unor «porcus turistic», punînd în pericol existența acestui binevenit adăpost. Ce ne facem cu acești huligani?)

De aici, din vîrf, putem admira o extraordinară panoramă asupra căldării vulcanice între vf. Negoiul Românesc și vf. Haitii, cele două coșuri importante din interiorul craterului și, bineînțeles, mare parte din șirul de piscuri care se află pe marginea ei: Pietrosul Călimanului, un dorn proeminent cu abrupturi mari, roșiatice spre nord, platoul ondulat al Negoiului Unguresc (2.018 m) și creasta superb dantelată care se rupe de la refugiu spre sud, șaua Negoiu spre care se îndreaptă costura pe care am urcat, apoi, dincolo de șa, cupolele Pietricelului și Rătișului, care ocupă orizontul la răsărit.

În zare o linie azurie marchează marele platou la 2.000 m care se închide între Iezerul Călimanului și Călimanul Cerbului.

Cu această imagine a peisajului ne retragem în refugiu, cu gîndul că a doua zi vom putea savura un răsărit de soare, splendid joc al culorilor care aureolează culmile depărtate ale Hășmașului și Ceahlăului...

- La Monument — șaua Rătiș: marcaj *cruce roșie*, timp de mers: 7 1/2—8 1/2 ore
- Șaua Rătiș—vf. Negoiul Unguresc: marcaj *bandă roșie* timp de mers: 2 1/4—2 1/2 ore
- Timp total de mers: 9 3/4—11 ore
- Traseu greu accesibil iarna; sub vf. Pietricel pericol de avalanșe!

Strălucirea zăpezii

Visul devenea realitate cu fiecare pas. În sați nu mai rămânea decât creasta sălbatecă, sfioros lencuită cu cornișe, dintre Viștea și Moldoveanu, « acoperișul României ». Fiecare român își dorește să urce măcar o dată sus, acolo de unde norii se ridică fără zăgaz spre înalțuri. În toiu iernii, este o performanță să atingi primul pisc al țării care nu înseamnă numai înălțimea celor 2543 metri, dar mai ales o pregătire, un șir lung de antrenamente și apoi acel miraj al cornișelor. Ieșirea pe creastă în șaua Podragului înseamnă să treci pe lângă marea covor de zăpadă gata de plecare din vârful Podragu; înseamnă să ieși în șau prin curățarea cornișei, silit să câștigi cu greu un sfert de metru în curentul glacial al vântului ce se răsucesc în tirbușon pe sub cornișă, izbind stîncile; înseamnă să ieși pe creasta îngustă și să iei la rind piscurile majore, șeile perfide podite cu cele mai dantelate flori de gheață care ascund capcana streșinilor-cornișă; înseamnă să alegi muchia garnisită, fie cu stînci, fie cu gheață, fie să te abați în ocol pe versant să riști declanșarea tăcutei « cascade albe ».

Dar, cînd ajungi pe Ucișoara și vezi înaintea doar trapezul Moldoveanului ca la un semnal se declanșează miracolul entuziasmului. Toată prudența dispăre, graba face loc incetineli, chiar și vîntul pînă acum priel de pișcături supărătoare, devine o adiere parfumată de primăvară...

Aceste sentimente cuprinseseră tot grupul de temerari, aflați la prima tentativă de cucerire, pe timp de iarnă, a vârfului Moldoveanu. Cerul era fără cusur, nici un nor nu plutea peste zări, iar temperatura era cît de cît suportabilă. Călin « fugea » pur și simplu pe coasta povîrnită a Viștei, căptușită cu gheață. Alecu fredona o « arie veselă », ca și cînd nu i-ar păsa de briciul creștei aplecate amenințător spre prăpăstii vizibile ale Orzaneli sau spre cele invizibile din Valea Rea! Costică, cel mai cuminte și ascultător pînă aici, suferise în vârful Viștei cea mai adîncă transformare: striga, chiuia și se agita, învîrtind pioletul, « dirijînd » întreaga orchestră de piscuri ce zăceau învinse, învălmășindu-se grandios în toate părțile! Își scosese ochelarii și mînușile, arunca cu bulgări și... ne încuraja:

— Haide odată Nae, ce te codești! Lasă coarda și coboară « la piolet »!

În fața noastră se căsa singurul obstacol și cel mai dur: strunga dintre Viștea și Moldoveanu, o capcană greu de închipuit. Din muchia Viștei, destul de netedă și primitoare, pavadă cu scînduri de gheață, creasta se ascutea la maximum și cobora rotund și adînc pentru ca să urce tot așa de dur fruntea vârfului Moldoveanu. Așcuțișul zăpezii întinsă de vînt parcă cu grija unui zidar, unea în două ape cei doi versanți care dispăreau undeva în abisuri. Un fior rece mă trecu la primul meu pas. Cobor încă un pas cu genunchii îngropați în zăpada mare, pufoasă. Și Costică făcea o larmă

deasupra! Gesticula și da sfaturi cum nu-l văzusem niciodată. Chiar și Călin, avîntat cum îl știam, se mai potolise și privea cu încordare zăpada întinsă înșelător peste goluri! Sap treaptă și cobor vite un pas asigurat doar « la piolet ». Costică jubilează. E prea tirziu să cer coarde. Poziția critică mă face să renunț la o întoarcere spre el. Simt o curea slăbită la colțar. Crusta de gheață de pe moletiere și bocanci ca și nămetele adînc în care eram cufundat nu mă lăsa să văd despre ce e vorba.

— Dar treci odată! Glasul lui Costică venea ca din cer. Cu senzația că voi scoate piciorul fără colțar din zăpadă, cobor pe treapta adîncită cu pioletul. Din fericire, colțarul e la locul său.

Tai ultimele trepte spre fundul Strungii. Așchii de zăpadă pornesc la vale cîntînd parcă sub arcușuri nevăzute. E glasul ghețarilor din preajma palatului de cleștar al iernii.

În fundul strungii domnește umbra și frigul. Nu mai rabd gerul sec și fără odihnă, încep urcușul. Ce simplu e! Colțarii mușcă în gheață, iar pioletul, scîrțîie ascuțit. În urmă vine Costică. Încă de la primii pași pe muchia de brici a strungii s-a cumînit. Coboară atent cîntărind fiecare milimetru de parcă ar vrea să nimerească pînă și urmele colțarilor mei...

Lată vârful! Ieșim din umbra rece și intrăm în oceanul de lumină în care se scaldă cel mai frumos peisaj al Carpaților. Costică se uită vrăjit. Ca la un semnal, beția veselă revine și începe din nou să depene cele mai năstrușnice aprecieri, dar mai ales să sară, să înconjoare modestul neteziș al piscului. Scoate din nou ochelarii și mînușile, scoate gluga și îmbrățișează baliza.

— Fantastic! E o priveriște nemuritoare! Ne-ai pomenit! Ce de piscuri! Parcă se uită toate la noi! Unde e Negoii! Putem cobori pe aici în vale? Hai să rămînem să vedem apusul de soare...

Nici noi nu sîntem mai puțin entuziasmați dar la auzul ultimei propuneri ne înfiorăm! Dacă ziua pe lumină este atît de dificil, dar noaptea!

— Potolește-te Costică! Ne pregătim de întoarcere. Știi doar bine că înapoi e mai greu! Mai bine pune ochelarii că o pășesti! — zise Călin:

— Nu-i pun! Prea e frumos să vezi această minunăție de culori și de forme. Dacă pun ochelarii am impresia că pierd tot ce e mai fermecător!

— Nu te juca cu vederea! Strălucirea zăpezii e periculoasă, insistă și eu.

— Aș!

La întoarcere, în strungă totul ni se pare mai ușor, mai familiar. Avem timp și de poze. Ieșim din umbra rece și ne regroupăm pe Viștea. « Țara Făgărașului » se adîncea spre mieznoapte pătată de cenușii ogoarelor fără zăpadă. Peste pîcla Podișului Transilvaniei scăpărau la orizont Munții Căliman, o parte a Carpaților răsăriteni iar spre est îngrămădite clăie peste grămadă, pleiada piscu-

rilor Făgăraşului, încercînd zadarnic să înăbuşe Bucegiul sau Piatra-Craiului. Iezerul era aici, aproape... să pui mina pe creste, iar spre apus, peste Negoii, se vedeau în stînga Buila şi culmile Paringului.

Soarele ne ardea atît de tare feţele, încît simţeam o adevărată alinare să stăm acoperiţi. Costică tot fără ochelari, continua să absoarbă pe retină toate zările.

— Costică uită-te şi în soare poate vezi ceva munţi! îl scîlbea Călin.

— Lasă colega, nu-mi purta de grijă!

★

Soarele coboară uşurel, umbrele se lungesc pe Corabia, pe Ucea Mare. Ucişoara a rămas în urma noastră şi se alătură acum plată, luminată din plin, ca şi Moldoveanu — Viştea. Degeaba ne ferim nasurile şi obraji arşi. Lumina vine din toate părţile ca şi cînd am înota într-un focar al unui paraboloid cu oglinzi.

Ucea Mare. Raze roşietice mîngie creştele Corabiei. Umbrele sînt dense, în căldări se zăresc doar pete negre în albastrul irizant al oceanului de zăpadă. Sus pe Corabia, capre negre se uită nemişcate la noi. Ştiu că n-avem forţa să ne abatem pe pisc. Tăiem pe palier şi ieşim în şaua Corabiei, lîngă lanţul cel mare de cornişe. Parcă nu sînt aşa de fioroase! Sau poate nu mai realizăm pericolul din cauza oboselii. Intrăm în umbra Tăriţii şi urcăm cu gîtlejurile seci. Nici portocala îngheţată nu ne potoleşte arşiţa. Feţele arse parcă scot vâpăi. Dar aici la umbra rece, aerul unge feţele rănite de radiaţii. Ieşim sus pe creastă. Lumina încă puternică ne izbeşte direct. Costică se aşează pe piolet să se odihnească. Alecu şi cu Călin pornesc încet spre şaua Podragu. Pornesc şi eu leneş, sperînd că veselul Costică nu zăboveşte. Pe ultimele urcuşuri omul nostru devenise taciturn şi nu prea vioi. Cîmpul de zăpadă acum îngălbenită de filtrul serii dă culori splendide piscurilor. Peste umbra deasă din căldarea Podu Giurgului se înalţă creasta dintre Viştea şi Arpaşul Mare, ca o cortină uşor încreţită. În virful acestei cortine parcă sînt aprinse becuri

multicolore: sînt cornişele care rup lumina soarelui gata să apună în raze colorate. Este una din cele mai frumoase imagini pe care le putem vedea.

— Costică, uite apusul de soare dorit! Dar amicul nostru nu răspunde.

— Hei tu, auzi!

Mogildeaţa prapionită pe piolet mişcă un braţ şi rămîne mută. Mă întorc speriat.

— Ce e Costică?

— Nu mai văd!

— Cum!?

— Nu mai văd decît prin sită?

Costică făcuse oftalmie.

— Vezi omule?! N-ai vrut să pui ochelarii toată ziua. Ce era să facem! L-am luat de mină şi am pornit încet prin urmele adînci.

— Păcat că nu vezi! Acum e un apus de soare fantastic!

— Povesteşte-mi ce vezi!

Am făcut tot ce am putut să-i redau din miracolul acestui joc de nuanţe şi culori ce se schimbau mereu peste piscurile încă iluminate. Jos în vale venise seara iar spre est licărea acum Luceafărul. Cînd am ajuns în şaua Podragu s-a lăsat frigul aspru al nopţii. E greu să povestim cum am coborît noi de mină ca doi îndrăgostiţi, măturînd cu pioletul cornişa şi lăsîndu-ne în... neantul negru al căldării. La poalele povirnişului ne aşteptau Călin şi Alecu.

— Costică a păţit-o!

Am ajuns pe fundul căldării şi m-am îndreptat spre cabana a cărei umbră era străpunsă de o lumină. Leon ne aştepta bucuros că am sosit teferi.

— Lasă Costică! O zi două şi trece. Pînă atunci... prîznişte pe ochi şi somn plăcut!

— Cum, mîine nu ies la schi?

Mai sînt şi zile frumoase fără pic de nor. Costică s-a făcut bine şi a reeditat apoi urcuşul la Moldoveanu fără să mai scoată ochelarii de soare de pe nas! Să vadă cu ochiul liber măcar la întoarcere lămpioanele colorate ale cortinei Arpaşului, aprinse în asfinţitul soarelui.

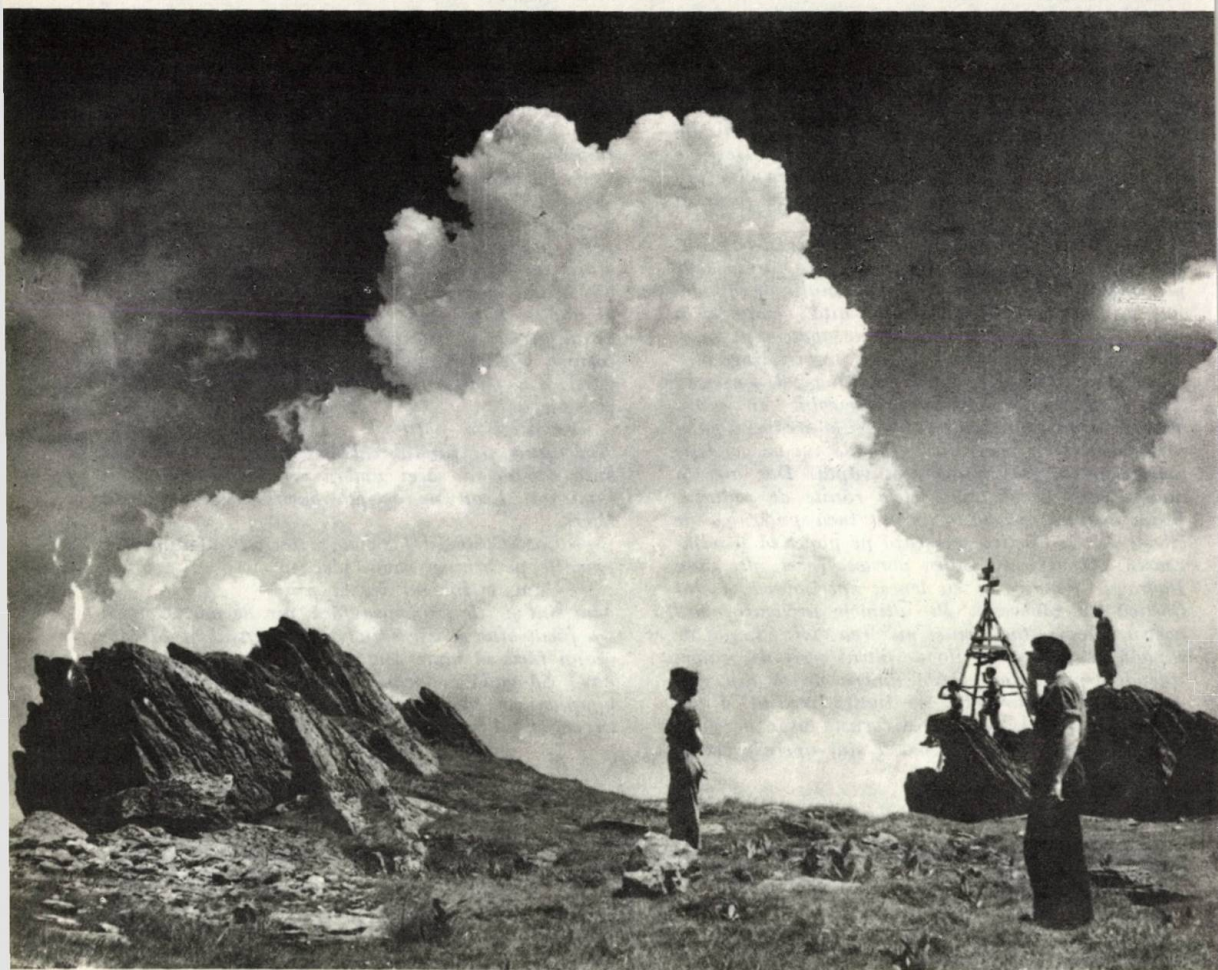
NAE POPESCU

Cu puţină răbdare veţi descoperi cele 12 greşeli pe care caricaturistul OCTAVIAN COVACI le-a lăsat intenţionat în unul din aceste desene.

VIITORUL PARC NAȚIONAL

Pe vârful Semenic

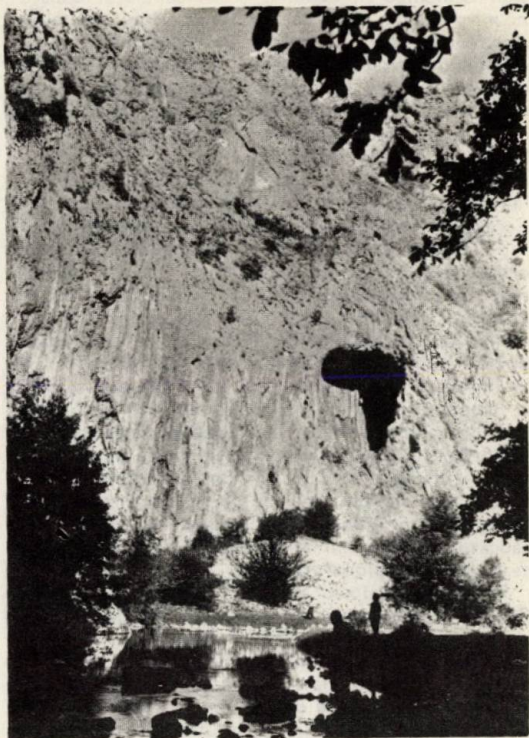
SEMENIC-CHEILE CARAȘULUI

Ocrotirea naturii în țara noastră are o veche tradiție. În urma eforturilor și insistențelor unor biologi iluștri ca Emil Racoviță, Alexandru Borza și Iuliu Prodan, în anul 1930 a apărut prima lege de ocrotire a naturii. Până în 1944 au fost declarate 36 monumente ale naturii și rezervații naturale, printre care și primul parc național în Munții Retezat. Un serios pas înainte l-a constituit decretul din octombrie 1950 care precizează pentru prima dată prin lege rolul monumentelor naturii ca « bunuri

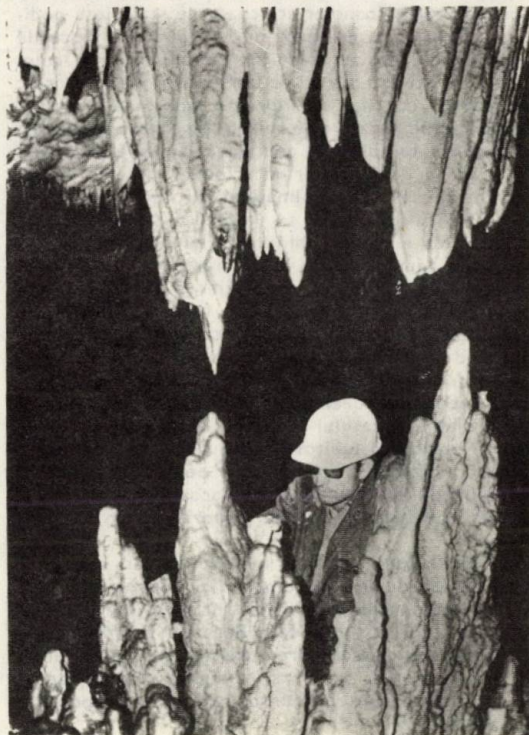
ale întregului popor, liber de sarcini și servituți ». Ele au însemnătate științifică, educativă și o inestimabilă valoare de tezaur pentru patrimoniul natural al României. În 1954 s-a organizat în cadrul Academiei Române, Comisia pentru ocrotirea naturii, iar în 1972 a luat ființă Consiliul național pentru protecția mediului înconjurător și comisiile județene de protecție a mediului. În ultimii ani, cu ajutorul cercetătorilor din institutele de specialitate, s-au întreprins studii de fundamentare științifică, demonstrându-se necesitatea creării a 12 parcuri naționale, majoritatea axate pe rezervațiile existente, ce vor fi mărite și înconjurate de zone tampon de protecție.

În Munții Banatului există mai multe rezervații naturale create fie pentru ocrotirea unor plante, fie pentru salvarea unor comori de frumusețe la suprafață sau în subteran. Dar, aceste rezervații nu sînt suficient de mari și există pericolul ca în urma creșterii impactului om — natură în zonele din imediata vecinătate să se producă schimbări ecologice ireversibile. Iată de ce soluția optimă o constituie contopirea rezervațiilor bănațene în parcuri naționale, incluzînd și zone tampon în care activitatea economică să fie astfel reglementată încît oamenii mileniului ce stă să vină să se bucure și ei de farmecul acelei naturi nealterate lăsată moștenire de strămoșii noștri. Trei astfel de parcuri urmează a lua ființă în Munții Banatului: Semenici — Cheile Carașului, Cheile Nerei — Beușnița și Domogled — Munții Cerneli. Primul va include Masivul Semenici și Cheile Carașului, deci două zone mult diferite sub aspect geografic, geologic, al vegetației și al faunei. Sectorul vestic este, prin excelență, carstic cuprinzînd o parte din Munții Aninei în care se află cea mai mare concentrare de peșteri din țară, chei, doline, văi de doline și ponoare. Sectorul estic este, dimpotrivă, cristalin; el corespunde în cea mai mare parte Munților Semenici, unicul masiv carpatin cu nume de floare.

Concret, oamenii de știință au propus includerea în acest parc a patru rezervații. Prima, deja existentă, ocrotește o porțiune din Cheile Carașului care nu sînt cu mult mai prejos decît vestitele Chei ale Nerei. Ele reprezintă un adevărat muzeu natural în care toate formele carstice sînt oferite cu dărnicie ochilor drumețului. A doua rezervație este creată pentru făgetele virgine de la obîrșia Nerei, situate la 800 pînă la 1400 m altitudine pe versantul sud-estic al Semeniciului; aceste făgete în amestec cu brad și paltin, în care arborii au o vîrstă de peste 350 de ani și o înălțime de pînă la 40 m, sînt considerate printre cele mai frumoase din Europa și alcătuiesc cea mai reprezentativă rezervă a ecosistemelor de fag de pe continentul nostru. A treia rezervație va include Cheile Gîrliștei situate la nord de Anina, chei de o deosebită valoare peisagistică; vegetația lor este ce-i drept cam degradată pe alocuri, dar se poate refăce. Ultima rezervație o constituie brădetele și făgeto-brădetele de la obîrșia Carașului, unice în România prin vigoarea și extinderea lor; ea include și izbul Carașului, de asemenea unic în țară prin debitul său puternic. Cea mai întinsă parte a viitorului parc național va avea regim de zonă tampon și va include aproape toți Munții Aninei, partea centrală, vestică și nordică a Munților Semenici și valea Bîrzavei care separă cele două masive muntoase. Munții Aninei sînt în bună parte acoperiți de păduri compacte, întrerupte ici-colo de pășuni și fînașuri; numai pe pla-

Cheile Carașului cu deschiderea Peșterii Liliiecilor asemănătoare cu conturul Africii

Peștera Comarnic

(Foto CRISTIAN LASCU)

toul Semenicultui, denumit și « Acoperișul Banatului », pădurile au cedat de mult locul pășunilor. Zona de preparc se întinde în vestul parcului, incluzând localitățile Carașova și Iabalcea — de un deosebit interes entografic — Domanul și Cuptoarele, toate cu terenuri agricole, fînașuri și pășuni în care activitatea economică și turistică se va desfășura ca și pînă acum.

Dintre cele patru rezervații, drumețul este atras îndeosebi de prima, de spectaculoasele Chei ale Carașului, lungi de aproape 18 km. Această rezervație botanică, cinegetică și peisagistică de prim ordin este în strînsă legătură cu două renumite rezervații speologice: Peștera Comarnic și Peștera Popovăț. Cele două peșteri, vestite atît prin monumentalitatea galeriilor și sălilor, cît și prin splendoarea podoabelor concreționare de calcit, se află în imediata apropiere a sectorului cel mai sălbatic al Cheilor Carașului, un fragment de natură cu totul intactă, zonă în care se răsfață pe lîngă scumpie, mojdrean și liliac, numeroase alte plante interesante, de origine sudică, rare în flora României. Fauna terestră a cheilor cuprinde și ea un mare număr de specii meridionale (mediteraneene, balcanice și caucaziene) cum sînt unele șopîrle, licuriciul bănățean sau scorpiionul carpatic.

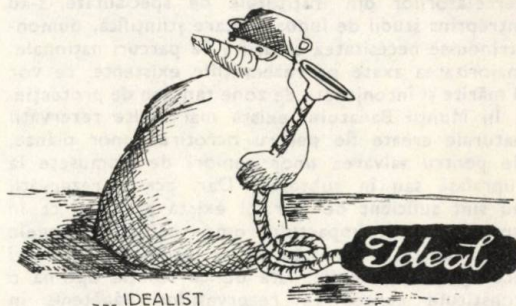
Platoul Semenicultui atrage deopotrivă pe drumeț. Din el izvorăsc trei din cele șase principale riuri ale Banatului: Timișul, Nera și Bîrzava, iar al patrulea, Carașul, își are izvoarele în apropiere. Așa încît ne aflăm efectiv în fața unui impresionant nod de ape. Apa freatică este oferită din belșug de șisturile cristaline ale muntelui prin numeroase izvoare care alimentează o densă rețea de pîrîiașe și pîraie. Astăzi platoul e năpădit de fînașuri și pășuni și e întărcuit din toate părțile de pădure. Cîndva, cu excepția mameloanelor stîncoase ce străjuiesc podișul, acesta era în întregime împădurit. Focurile puse de ciobani au făcut loc pășunilor. Ici și colo, cîte o rariște sau pîlcuri de fagi bătrîni mai amintesc de măriștea codrilor ce îmbrăcau odinioară « Podul » Semenicultui. Odată cu topirea zăpezilor și apariția gingașelor brîndușe și geanțiane, muntele este luat în primire de către primii ciobani ce urcă în șir indian dinspre Țara Almăjului cu turma de oi și vite, iar înaltul cerului se umple de trîlurile ciocîrliilor. Vara e deseori minunată, cu dogoarea soarelui ușor temperată de suflul răcoros al pădurilor înconjurătoare, dar să nu uităm că Semenicultui este cunoscut și prin năpraznicile furtuni însoțite de descărcări electrice cumplite care mătură platoul din cînd în cînd cu rafale de grindină sub cerul devenit dintr-o dată plumburiu și vînat. Poate că toamna este anotimpul ideal pentru drumeț — ca de altfel și în Cheile Carașului și în toți Munții Banatului — deși e posibil ca iubitorii sporturilor de iarnă, care cunosc valoarea Semenicultui pentru practicarea schiului, nu vor fi de acord cu această părere și vor reliefa calitățile pîrtiei de coborîre și a celei de slalom.

Viitorul parc național include așadar atît zone peisagistice de prim ordin, cît și zone afectate de activitatea umană și în care turismul va fi intens. O veche vorbă spune că « Banatu-i fruncea ». Îmi place să cred că acela care a născocit vorba s-a gîndit și la natură, și la turism și că tineretul bănățean va fi, ca și pînă acum, în fruntea acțiunilor de ocrotire a naturii.

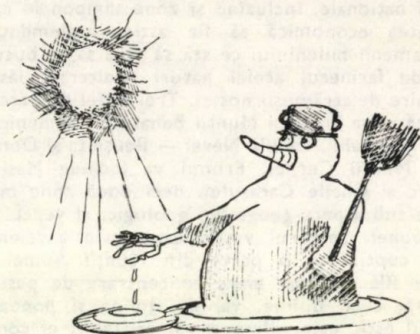
Dr. ȘTEFAN NEGREA

CÎTEVA CONSIDERAȚII DESPRE SEMENUL NOSTRU DE OMĂT...

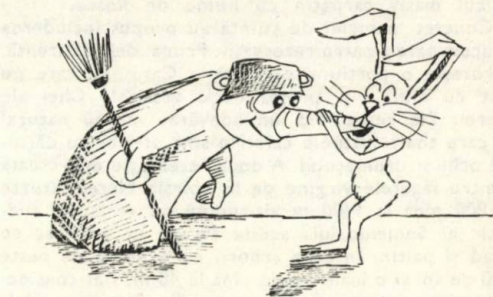
de OCTAVIAN COVACI

--- IDEALIST

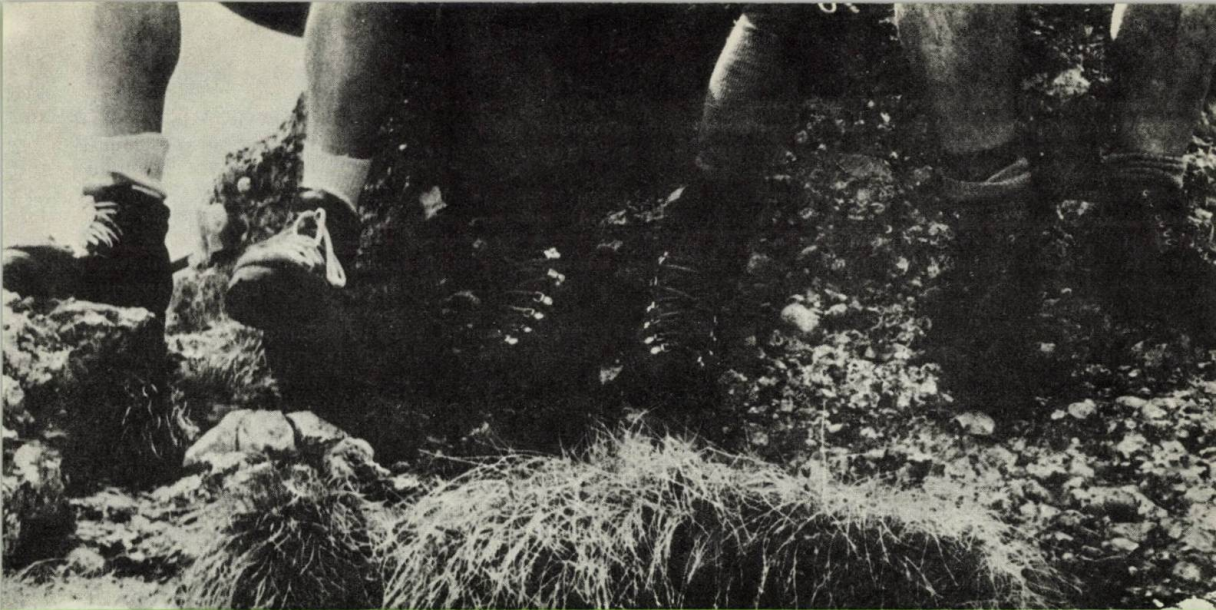

---PILOT ÎNCERCĂTOR

--- CONSERVATORIST

--- ALTRUIST

Prizonieri sub „Padina Închisă“

Iarna se prelungește la munte pînă în mai, suflînd cu năduf dinspre răsărit zăpezi tot mai anemice. Doream mai de mult să realizez o tură alpină de iarnă și cînd s-a ivit o propunere, era martie și la munte iarna nu intenționa încă să emigreze. Eram trei și ne-am propus ca, echipați cu toate cele necesare să parcurgem creasta «Pietrei Craiului» integral.

Am reușit să plecăm din București abia vineri 1 aprilie.

Tergiversări și calcule greșite, ne-au determinat să coborîm din garatūra cu vagoane etajate, pe peronul aproape pustiu al gării din Zărnești, abia la ora 9 și 45', deși am fi putut ajunge la 7.

Revedem cu nostalgie micul oraș. Pe strada mare ne întîmpină la vest «Turnul Pietrei Craiului», cu creștetul înfundat de nori plumburii lăsînd în dreapta — izolat ca un semn de mirare — «Colțul Chiliilor».

Trecuse de 10,00 cînd, părăsind orașul, eram pe la cabana «Gura Rîului». După rana cea mare a carierei din coasta «Măgurei Branului», dăm cotul drumului spre dreapta și prindem însetați în căușul palmelor, suvoiul rece al «Fîntîinii lui Botorog». Aici, la fîntînă, se despart drumuri: la stînga spre satul Măgura, înainte prin «Prăpăștiile Zărneștilor» — un drum ce etalează frumuseți fabuloase — iar la dreapta, în sus prin pădurile ce însoțesc «Padina lui Dănișor», prin marea poiană «Zănoaga», drumul nostru pe bandă galbenă, pînă la «Curmătura» la cabană. În poiană stă să picure, iar la vest o piclă compactă ascundea privirilor întreaga creastă. În timp ce străbăteam poiana «Zănoagei», ce adăsta cu stîna-i părăsită, turmele de mioare plecate de la șes, s-au rupt vâlătuci în spre Țimbale. Privim cu emoție la Țancurile pudrate cu zăpadă. Dacă ai bună dispoziție, muntele e fascinant pe orice vreme. La prînz soseam la cabana «Curmătura», încă pustie. Intrăm în obișnuita sală de mese. Nimeni, curat și liniște. În unghere mai stăteau agățate amintiri ale duminicii trecute.

La ghișeu bucatăriei, amfitrioana ne întîmpină cu un zîmbet. Ne instalăm, deja obosiți la o masă. Pe ferestre se prelingeau stropi de ploaie. Nu se mai distingeau decît prim planurile. Mîncam cu poftă, discutăm. În picioare se strecoară o lene plăcută, ademenitoare.

— Ce-ar fi să ne interesăm de cazare?

— N-ar strica! vremea-i cam urîtă!

— Am senzația că glumiți! Încetați cu ispitele! Am hotărît împreună să facem o treabă, și o vom duce pînă la capăt, am spus înciudat, simțind că mi se strecoară nehotărîrea în suflet. Apoi am glumit: de-abia n-o să avem aglomerație pe creastă. Ne așteaptă o mare aventură! Nu sînteți amatori? Au zîmbit semnificativ. Masa s-a prelungit mult. Eu dădeam semne de nerăbdare. De cînd mă știu am fost în criză de timp. Am plecat spre șeaua «Crăpăturii» abia pe la 14,30. După 20' sîntem în șa. Admirăm uriașa crăpătură dintre cele două nestemate, «Piatra Mare» și «Piatra Mică», prin a căror fereastră se zărește departe drumul «Birsei Mari». După

ce fotografiem «Acul Crăpăturii» ne îndreptăm spre poalele «Marelui Turn». Aveam de escaladat o diferență de nivel de 313 m. Timpul începe din nou să plingă mărunț în calea noastră, încercînd să ne întoarcă din drum. Traversăm zona în care clipele existenței milenare a «Turnului» l-au măcinat în tot atâtea granule de calcar împrăștiate la poalele sale ce se revarsă în dreapta spre fundurile văii «Crăpăturii». Dăm capetele pe spate să privim în sus, maiestuosul perete, cu fața ridată de multitudinea de jgheaburi. Marcajul proaspăt și vizibil ne conduce ușor spre dreapta printr-unul din ele. Noi ne abatem apoi, la stînga pe urmele unui marcaj mai vechi, pe alt jgheab, barat în partea-i superioară de un parapet de cîțiva metri. Eu cu Mircea Bărbulescu ne cățărăm pe el, coborînd dincolo într-un uluc cu prize bune, iar Valeriu Peneș urcă spre dreapta căutînd cu pasiune o variantă. Noi doi zărim în stînga gura cu vegetație a unei prăpăstii, iar dreapta este limitată de un perete vertical ce pleacă din capătul de jos al ulucului pe care ne aflăm și dispare în înalțuri. Pe acest perete un pasaj artificial de trecere, cu alveole săpate de om și un cablu de oțel în trei pitoane, crează un autentic cuib cu emoții. S-a întors și Valeriu, se angajează pe cablu în sus și trecînd de perete, ajunge pe un plan înclinat care continuă spre înălțimi cu prize bune, în piatră, intercalată cu iarbă uscată.

— Haideți! dați-i drumul, în continuare e ușor.

Ultimul trec eu de acest «pas de diable», prelungind «savoarea» unei emoții sufocante. Într-adevăr de aici în sus se urcă mult pe un piept destul de înclinat, prin stîncării năpădite pe alocuri de jnepeniș, dar fără obstacole deosebit de dificile. Pe la 16 atingem punctul de confluență cu marcajul cruce albastră, ce vine din adîncurile «Padinei Hotarelor». Locul e marcat cu un stîlp indicator. Înclinația se diminuează, obstacolele își urmează exemplul și creasta prinde contur depunîndu-ne într-un sfert de ceas pe vîrfurile «Turnul Pietrei» lingă «Crucea Trăsnitului» (1923 m). Turnul își pierduse în întregime manta de zăpadă, dar de aici înainte vom întîlni destulă. Moale, udă, obositoare. Ne înscrim unul cîte unul spre sud pe creasta dantelată și îngustă. Vremea e închisă. În dreapta se deschide privirilor uimite «Padina Șindrilăriei», cu o lojă uriașă înconjurată de o lume de turnuri și muchii semețe, dar din cauza lor creasta devine atît de dificilă încît ne împinge neprietenos pe versantul estic prin zăpada afundă a unei zone împădurite, pe sub primul vîrf mai important «Padina Închisă» (1960 m). Revenim în creastă în dreptul hăurilor «Padinei Închise». Aici în șeaua dintre vîrfuri pe lingă care trecusem și Vf. «Padinei Popii» (1970 m) la sud, există un stîlp indicator. Studiem informațiile de pe săgețile stîlpului cu aerul unor călători ce consultă mersul trenurilor pe peronul unei gări pustii. Ora 17,00. De aici se putea coborî la cabana de la care plecasem. Dar acest gînd era în clipa aceea departe de noi. Dinspre est trec perdele de neguri peste creastă. Din această direcție se întetește un vînt cu svicniri dușmănoase. Nu bănuiam că acest stîlp avea să devină pentru micul nostru grup, catargul unei plute de naufragiu.

Pe hărți sînt trei vîrfuri importante pînă la «Ascuțit», iar timpul de parcurgere din ghiduri era de cel mult o oră. Deci era suficient timp să ajungem la refugiul de acolo pînă la căderea întinericului. Am pornit primul, încercînd să impun un ritm alergicissimo, printr-o simfonie a șuieratului rafalelor de vînt ce începeau să se stîrnească în creastă. Pe Vf. «Padina Popii», verific timpul de mers indicat în ghid. 15' din șa. «Bun!» gîndesc. Mă dau într-un adăpost și scot hanoracul. Nu mai merge în cămașă. De la o vreme, mă mir că ceilalți doi nu apar. Îi strig. Apelul e sfîșiat în spre vînt de rafale nebune. «Dacă au alunecat cu vre-o cornișă» și gîndul acesta a căzut în lăuntru-mi ca un ecou al strigătului plecat pe aripile vîntului. Mă ridic brusc din adăpost și îi văd că apar, aplecați luptîndu-se cu vîntul. Renunț să-i mai întreb. Își pusese războaiele și pierduseră timp.

Înaintam spre sud, preocupați de echilibru pe creasta subțire și crăpată, suspendată printre mături tot mai dense. Drumul alb-cafeniu, părea croit pe solzi de pe spinarea unui imens dragon, a cărei coadă se pierdea undeva dincolo de șeaua «Funduri» spre un sud intangibil. În această lumină slabă, lumea de piatră a «Padinei Popii» dar mai ales a «Padinei lui Rîie», — atît cît le puteam privi cu coada ochiului din mersul nesigur, preocupați de căutarea prizelor în pasagiile expuse — erau stranii universuri de nepătruns, dintr-o altă lume, ireală.

Ceasul a mai putut fi observat la lumina zilei la ora 19,00.

De mai multe ori mi se păruse că recunosc intrarea în valea «Ciorînga Mare», după care urmează Vf. «Ascuteț». Dar refugiul nicăieri. Întreaga natură se frămînta într-un delir fantastic. Nebună, arunca dinspre est sulți minuscule de gheață care se înfîgeau nemișos în obraz chiar prin gluga hanoracului.

Mergeam ca niște năluci subțiri și lungi, prinși de furtună, într-un balet macabru, străpungînd una cîte una pinzele tot mai întinse ale nopții care urma. Un pasaj greu. Coborîm pe rînd prin dreapta unui perete, fiind nevoiți a executa o traversare periculoasă, deasupra unui abis, cu ambele mîini, agățate de-o placă semidesprinsă, cu picioarele mult depărtate, pe prize mici. Căzuze întineric de-a binelea. Am decinsat lanternele agățate la curea. Fiecare executa traseul sub lumina celorlalte două lanterne. Părea un vis straniu despre un spectacol sinistru, dat sub reflectoare sub cupola unei lumi cufundate în beznă totală. Dacă placa s-ar desprinde... Jos gura rinjită a întinericului fără fund.

— Cum ați făcut aici?

— Adu piciorul drept printr-un șpagat pe proeminența asta. Hai! hai!... așa, iar mîna dreaptă întinde-o pînă aici unde ai o alveolă.

Am mai parcurs o bucată de creastă. Eram complet uzi. Vîntul, ploaia, lapovița, acele de gheață, dar mai ales ceața ne sufocau. O lanternă a murit brusc. Ne concentrăm permanent asupra pasului următor.

— Oare n-am pierdut marcajul?

— Am văzut pu un punct roșu... Și nici n-aveam cum.

Ora 20,00. Gindeam cu repeziciune, căutînd ca un automat prize peste meterezele unei noi rupturi de creastă, urmate de o coborîre spectaculoasă. Să fi trecut de refugiu? Nu știam ce să mai cred. Creasta se lărgise puțin, un șleau pe care păreau a șerpui nenumărate poteci. Cele două lanterne își infundau lumina, neputincioase, în lina încîlcită a cețurilor. Nici urmă de refugiu.

Pe neașteptate creasta se accidentează din nou. Valeriu insistă:

— Haideți!... să vedeți, după pasajul ăsta, creasta se va lărgi iarăși, după care urmează Vf. «Ascuțit» cu refugiu.

Mi-am dat seama cu luciditate că simțul de orientare era substituit de instinct și că instinctele noastre nu coincideau. Nu-mi puteam explica, dar era sigur că trecusem de mult de refugiu. O nouă cuime, după ea ne întîmpină amenințător o pantă largă și rapidă. Luminez cadrantul. 20 și 20'. Panta fugea parcă sub noi ca o limbă a nopții, într-o gură imensă de întuneric. Mă gîndeam cu spaimă, la posibila avalanșă. Mi-o imaginam cu toate detaliile. În față nimic. La lumina lanternelor doar svîrcoliri împletite ale cajerelor de abur celest, într-un univers oniric.

— Gata! ne întorcem... cred că am trecut de refugiu! am zis, dar vocea nu-mi aparținea. Se scufunda elastic în bucle de ceață lactee.

— Aș zice că mai e puțin! încă o culme și...

— N-are sens, a cita culme oare?...

— Și unde să ne întorcem?

— Pînă la stîlpul din șeaua «Padinei Închise», care ne va indica drumul cel mai scurt de coborîre la cabană.

Urmele pe care le văzusem tot timpul înainte se pierduseră. Stăteam descumpăniți de farsa acelui întîi aprilie, în care muntele și natura oarbă, doi asociați rîzînd sardonice, ne-au transformat în trei umbre căutînd besmetice la peste 2000 m, pe o muchie îngustă de calcar nins și zdrențuit, un adăpost intruvabil. Eram toți — sînt sigur — copleșiți la gîndul renunțării calvarului. Un șir interminabil de obstacole parcursese inutil. Și de vreme dezlîntuită. Abisurile anulate de întuneric ne-au făcut ca pe drumul de întoarcere, derulat cu repeziciunea unui coșmar, să plutim pe creastă, precipitați, înapoi spre miază-noapte. Cît de frig se făcuse ne-am dat seama abia la adăpostul acelei traversări, expuse spre vest, unde am avut o clipă senzația că pătrundem într-o odaie în care arde soba.

Am luminat fețele prietenilor. Ude și imposibile... E bine — gîndeam — vom reuși.

— Mai repede! mai repede!... să ne grăbim.

Pe la 22 și 30', am îmbrățișat stîlpul indicator din șeaua «Padinei Închise». Pînă la el am venit pe amprente lăsate în zăpadă, ale propriilor urme. Săgeata de pe stîlp cu bandă albastră la cabana «Curmătura» era orientată spre sud-est și indica cca 2 ore. Imediat, la lumina celor două lanterne rămase, am început a căuta marcajul cu febrilitate. Deși pădurea de molizi rărită aici, vine pînă aproape de creastă, nici-un copac nu vroia să preia marcajul. Prima încercare a eșuat. Eu care o apucasem într-o direcție aproximativă, după cum era orientată săgeata, m-am scufundat pînă la git în zăpada unei gropi de sub un pîlc de brazi. Am revenit îngrijorați la stîlp.

— Ce dracului, e cu marcajul ăsta?

— Mai mult că sigur, e acoperit de zăpadă, copacii rari și piperniciți nu erau un suport garantat. Am început sistematic — deși eram sleiți de oboseală — să măturăm întreaga zonă cu lanternele, împărțindu-ne munca, pe sectoare cu centrul în stîlp.

Cineva a găsit niște urme de pași. Convinși că duc pe drumul cel bun, ne-am avîntat pe panta muntelui prin pădure, pe cale iluzorie a unor pași pierduți de cine știe cine. După o jumătate de ceas zăpada se rărește scăpînd urmele peste o ruptură de pantă. Lanterna mea lumina slab acum. Nu puteam vedea prea mult în jos. M-am agățat de ramurile unei tufe din buza malului și m-am lăsat, antrenînd după mine, sfîrîmături, zăpadă și putregai. Eram pe fundul unui găvan înclinat, cu gura spre vale. Zăpada dispăruse.

După circa 50 de pași, un prag peste care curge fluid întunericul.

În dreapta un brîneag, se infundă într-un perete mut, vertical și ud, pe care-l cercetează Valeriu.

— Lumați aici!... Am descoperit un piton. Așadar urmele găsite, erau probabil — deși greu de crezut acum, aici, la ora aceea din noapte — urmele ieșirii dintr-o escaladă. Așa dar, vom urca la stîlpul indicator, din nou acolo... Senzația de epuizare nu mă lăsa să realizez în întregime, grozăvia gîndului că voi lua în piept, la frîmîntat, toată zăpada prin care coborisem.

Prodigioase munci, care au durat de trei ori mai mult.

Mă simțeam tot mai greu, din ce în ce mai îngreunat. Tot mai des, mă scufundam pînă la brîu, iar cînd încercam să mă smulg, intram cu rucsac cu tot pînă la subțiori. Mi s-au spart mînușile, mi-au înghețat degetele. La un moment dat, picioarele, s-au împletit pe sub un trunchi îngropat afund în omăt. Cu greu am fost scos. De mai multe ori, m-am tras afară din cutele pilotei albe, cu ajutorul ramurilor de cetină aplecate peste mine.

Pădurea s-a rărit. Vîntul își făcea simțită din nou prezența. Ne apropiasem de creastă.

— Ai găsit stîlpul? Trebuie să fie mai în dreapta mîi!

— L-am găsit. Am dat de alte urme, mai spre stînga. Mircea, vin-o cu lanterna încoace. Auzeam vocile lor dar nu mai aveam putere să contribuî. Nu mai doream să mă amestec. De fapt

nu mai doream nimic. Eram cuprins de o atonie generală. În atare stare fizică, m-am prăvălit efectiv pe urmele lor, plecați în cea de-a treia tentativă de evadare. Coboram ca niște roboți spre afunduri, din nou prin pădurea fără margini. Copacii mi se păreau zeci de satiri ce dănuiau în jur într-o sarabandă amețitoare, un dans macabru de umbre și lumină.

Lanternă mea intra într-un soi de simbioză cu mine, lumina slab, roșietică.

— Mircea, economisește bateriile! În curînd lanternă ta va fi unică în funcțiune. Nu știu cînd și cum am trecut înainte.

— Unde sînteți? veniți aici! S-a terminat zăpada... au dispărut urmele. Privim în tăcere la pietrele ude, prăvălite spre vale pe o cale a disperării. Ne dăm seama că în stînga e un perete înalt, care se duce înspre vale. Pe sub el înaintăm în liniște spartă doar de scrișnetul pietrelor sub tălpile grele. Mircea, lumina înainte pietrele cînd... la un moment dat lumina plecată din lanternă plutea ca un gălbenuș pe fundul unui tuci negru. Panta s-a întrerupt brutal. În tunericul a năvălit peste noi de pretutindeni, compact, material, pipăibil. Undeva în vale licărea o lumină. O lumină a speranței. Acolo era cabana «Curmătura». Acolo era adăpost, cald și bine, adică viața. Aici... eternitatea ne dădea tirocoale de cîteva ore lungi.

— Hai! înapoi! Înapoi la stîlpul din sea, mereu acolo, din nou acolo... Eșuasem a treia oară. Nu știu dacă voi mai ajunge sus. Mergeam la mijloc. Il adăpă pe Valeriu.

— Stinge lanternă, Mircea... economisește-i bateriile! Așa cum ne lumina din urmă Mircea ne vedea niște uriași, cu mișcări fantomatice, veniți dintr-o lume de basm, depănat seara la gura sobei, într-o colibă mirosind a lut, busuioc și poame uscate.

Urcam în neșire. Scufundările permanente, echipamentul ud, pe sub care șiroiau zăpada topită și o sudoare rece. Rucsacul greu cu cadru ce se agăta în crengi, apa-n bocanci, dar mai ales sentimentul renunțării totale, alterîndu-mi speranța de rezervă, îmi sugerau clipa finală. Trebuie neapărat să-mi recuperez speranța mea de rezervă, care m-a ajutat de atîtea ori să escaladez marile impasuri.

— Stați, măi, să vin și eu!... aud în spatele meu o voce îndepărtată. Ne repliem. Apoi urcăm tăcuți, respirînd șuierat, înconjuțați de trei universuri de gînduri.

— Valeriu, băieți! Cînd ajungem la stîlp încercăm să ne adăpostim undeva!

— Nu! trebuie să căutăm pînă găsim, dacă stăm, înghețăm. Între timp, cu această dispută între noi, am ajuns la stîlpul speranțelor. M-am oprit. Eram la limita epuizării. Cei doi, încreșnăți, au plecat în a patra tentativă de evadare.

— Măi, băieți, e inutil, nu vă dați seama că pe întunericul ăsta practic sîntem prizonieri muntelui? Pentru mine «Padina Închisă» căpătase sensul unei toponimii predestinate.

Eram prizonieri fără drept de apel aici sub «Padina Închisă».

Prietenii mei se depărtaseră. Luminița juca veselă printre brazi, creînd umbre zmucite. Tremuram îngrozitor și dinții îmi tăcneau ridicol fără să-i pot opri. Era ora 3 dimineața.

I-am strigat, aproape rugîndu-i să se întoarcă. Au revenit descurajați, uzi, epuizați. Valeriu avea pantalonii ruși ca și mine. Arătau de parcă explodaseră grenade în ei. Am ținut sfat în puterea nopții dezlănțuite. Aducea a stat de taină acolo pe creasta «Pietrei Craiului» numai noi trei. Undeva, la picioarele noastre, departe, o lume mică... Gîndul acesta cultiva un simțămînt de putere. Poate vom supraviețui. Atunci am coborît șapte pași de la stîlp, în direcția nesfîrșitelor căutări de pe versantul estic pînă la un pîlc de conifere pitice, între ele am bătătorit zăpada și ne-am instalat tabăra. Locul era înclinat și incomod dar n-aveam altul mai bun. Trebuia rapid să ne schimbăm cu tot ce aveam uscat. Dar cum? Nu eram capabil să-mi controlez mișcările și nici cuvintele. Valeriu m-a ajutat să mă dezbrac complet în vîntul și lapovița aceia. Am pus pe mine tot ce era uscat, inclusiv niște pantaloni de schimb.

— Hai! hai mai repede că nu mai pot nici eu. Mircea avea pantalonii de velur. Se îmbibaseră rău cu apă și nu avea alții. Acuza că nu-și mai simte picioarele. După ce și-a pus ciorapi uscați, i-am luat picioarele în brațe. Valeriu s-a băgat în sacul lui tip sarcofag și ineputabil a și descăpăcit o conservă cu carne. A tăiat porții pe care ni le-a așezat în căușul palmelor, închizîndu-ni-le și invitîndu-ne să ne refacem puțin stocul caloric. Mi-a venit ideea de a ne pune sacii în cap ca niște corturi individuale. Am creat astfel mici adăposturi. Sacii s-au udat repede cu stropii veniți din crengi scuturate de răbufniri de vînt. Prin interior s-au udat de la condensarea respirației. Valeriu bombănea.

— Nu ne-a vrut muntele domnule! și acum nu ne mai dă drumul, fiindcă am cutezat...

Cu toate condițiile inimaginabile, a început să ne cuprindă un somn greu. Mă luptam cu el. Clikele curgeau și ele greu, ca miera de tei pe o scîndură înghețată. Deodată, m-a înspăimîntat gîndul că am putea să nu ne mai trezim niciodată. Am aprins lanternă era 4. Am încercat să organizez o veghe cu schimbul de cîte o jumătate de oră. M-am chinat îngrozitor să nu adorm. Încercasem să protejez o cutie de chibrituri în șîn. Nu știu cînd am scăpat-o. Nu mai auzeam nici-o respirație. I-am strigat. Nimic. I-am scuturat ușor. Același rezultat. Am început să-i zgîlțuiesc tare readucîndu-i din somnul adînc de după 12 ore de luptă pentru supraviețuire, care apăsau ca tot atîtea stînci grele peste trupurile noastre. La 4 și 30', m-am străduit din răsuperi să-l scot pe Valeriu. În cele din urmă atotputernicul Morfeu, într-un duel cu moartea, peste capetele noastre, ne-a cufundat spre ziua, în cel mai greu și mai lung somn al rezistenței umane. Lanterna mea s-a stins, apoi s-a rostogolit. M-am cufundat cu pleoape grele în întunericul soporific de sub sacul de dormit...

Nu pot reconstitui exact clipele de dinainte de a mă trezi.

Am auzit un glas atât de cunoscut...

— Sculați-vă! Am găsit marcajul!!

— ? ! ?

Ușor, spre a nu risipi de sub coliba de cârpă udă ceea ce bănuiam a fi un vis frumos, am început să deschid de jos în sus fermoarul sacului. Întîi am văzut o pastă sordidă de fosfor, bețe și zăpadă la picioare, apoi am constatat că se luminase afară. Era ora 6. Valeriu în picioare, cu mișcări repezi, împacheta. În spatele meu, Mircea mahmur ieșe de sub sac. Trăiam.

.....
În timpul fantasticei evadări de sub ghiara « Padinei Închise », se risipeau norii și în fața noastră, la răsărit, se ridica mirat soarele. Eram frînți, cu figuri răvășite de o imensă oboseală, dar nespuse de voioși. La un moment dat Valeriu se oprește din coborîre, se întoarce jumătate spre mine și îmi zice:

— Auzi! Am văzut azi-noapte lumină sub sacul tău. Făceai lectură?

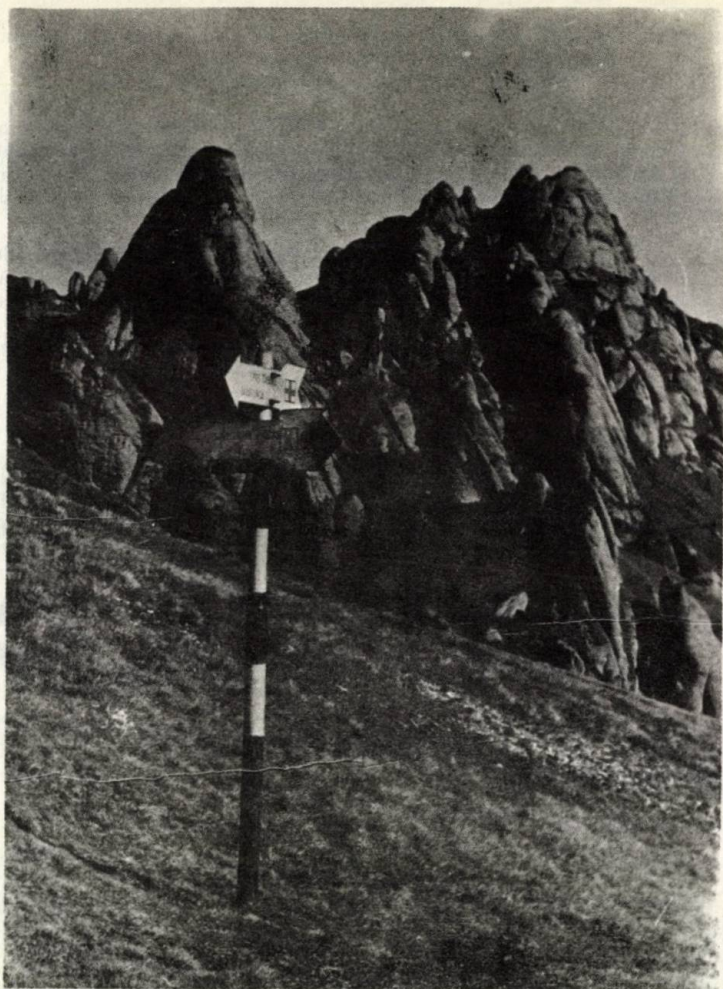
PAUL PALADE

Peste muntele Tesla LA VÎRFUL CIUCAȘ

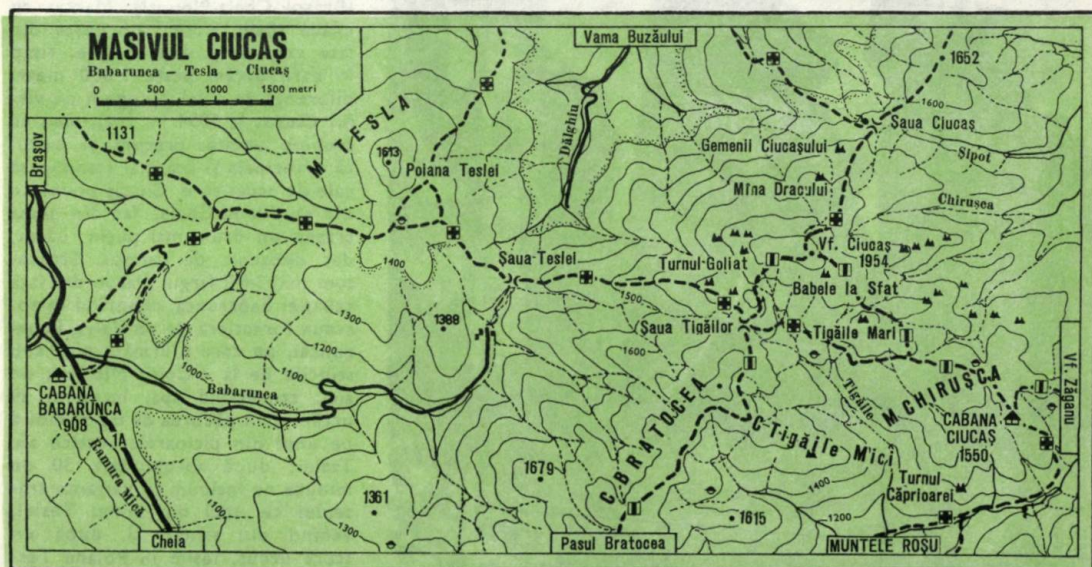

Pornind din extremitatea vestică a masivului, « Drumul Teslei » unul dintre cele mai frumoase trasee ce conduc spre inima de piatră a Ciucașului, « țară » a celor mai ciudate și fantastice dăltuirii în stîncă, sculpturi naturale cărora drumetul le-a dat nume după chip și asemănare. Punctul de plecare este cabana Babarunca situată la confluența Tărlungului cu Baba-runca și Ramura Mică (altitudine 908 m.) pe drumul național 1A (Brașov-Cheia-Ploiești). Marcat cu cruce roșie, traseul pornește din fața cabanei și după 5 ore, timp în care urcăm peste 1000 metri diferență de nivel, ajungem pe vîrfurile Ciucaș la 1954 m. Înălțimea ce trebuie urcată, precum și faptul că principala și cea mai lesnicioasă cale de acces spre Ciucaș pornește din stațiunea Cheia, fac din acest traseu un drum mai puțin bătut, dar deosebit de frumos. Străbatem mai întîi largul platou din fața cabanei Babarunca, coborînd în șoseaua forestieră de pe Valea Babaruncă, pe care o urmăm pînă sub stîncile de la « Colții Mitrii »; de aici, traversînd apa, începem să urcăm prin pădurea de fag și molid pe unul din picioarele vestice ale Teslei; după aproximativ 30 de minute ne întîlnim cu varianta traseului ce urcă din Podul Teslei, venind din stînga, și, după un scurt urcuș, ieșim în Poiana Teslei — loc din care se desfășoară în

fața ochilor o priveliște cuprinzătoare asupra abruptului vestic al Ciucașului; stîncile și hornurile îmbrăcate în jnepeni și ienuperi par a se prăbuși în valea Dălghiului, pe firul căreia șerpuiește șoseaua spre Vama Buzăului, totul desfășurat sub privirea semeță a Teslei; din poiană, după ce am lăsat spre stînga marcajul cruce albastră ce coboară spre valea Dălghiului ne continuăm drumul ce urcă și ieșim în Șaua Teslei; tot aici putem ajunge pe un drum mai scurt, dar mai puțin pitoresc, urmărind pînă la capăt șoseaua forestieră pe valea Babaruncii și, de la ultimele cabane forestiere (foste barăci ale exploatării) urcînd abrupt în lungul unui vilcel ce ne scoate sub șaua Teslei. Din șa poteca se așterne la drum întins prin pădure, ocolind pe nesimțite izvoarele și vilcelele obîrșiei Babaruncii; trecem de « Piatra Dudului » și urcînd din ce în ce mai abrupt ieșim în șaua Tigăilor în drum de creastă marcat cu bandă roșie. Întreaga zonă este dominată de abruptul impresionant al Ciucașului cu turnuri și metereze de cetate, cu stînci haotice printre care se strecoară poteca în serpentine strînse. Marcată cu bandă roșie, poteca spre virful Ciucaș începe să urce din ce în ce mai pieptiș și, după aproape o oră de efort susținut, ajungem la cota maximă a masivului — 1954 m. Panorama atotcuprinzătoare ne oferă un tur complet de orizont; descoperim pe rînd, dincolo de munții Baiului cu culmile golașe și domoale abruptul Bucegilor și un colț stră-

Șaua Tigăilor și virful Ciucaș

lucitor al Pietrei Craiului; la picioarele noastre se cascadează hăuri adânci pierdute treptat în șesul Bîrsei și Buzăului; în față, peretele crenelat al crestei Gropșoara-Zăganu acoperă culmile Sîriului; departe în zare, pierdută în ceturi albastrii, ghicim piramida Penteleului și verdele pădurilor vrîncene. Din primăvară pînă-n toamnă, dar mai ales toamna, cînd Ciucașul îmbracă straiul arămiu, panorama policromă este copleșitoare. Virful pe care ne aflăm pare cu mult mai înalt decît este în realitate, ridicîndu-se cu semeție peste culmile împădurite și văile adînci ce-l înconjoară. În continuare coborîm spre cabana Ciucaș, trecem pe lângă grupul statuar al « Babelor

la Sfat » aruncîndu-ne ochii spre contraforturile « Cetății Tigăilor » și în mai puțin de o oră poposim pe platoul înierbat al cabanei, la altitudine de 1550 m. De aici, drumurile se despart, avînd de ales între coborîrea la Muntele Roșu, pe firul pîriului Berii (marcaj bandă galbenă și cruce albastră) și mai departe, la Cheia, drum ce durează 2 ore și jumătate sau, în continuarea, traseului de creastă al Ciucașului, spre culmea Gropșoara-Zăganu. Dacă optăm pentru continuarea traseului pe creastă, pornim spre est pe marcajele bandă roșie, cruce roșie și bandă-cruce albastră; în șaua Chirușca; după aproximativ 45' marcajele bandă și cruce albastră se ramifică, ducînd

pe la Izvorul Hoșului la cabana Chirușca și mai departe, spre valea Buzăului; poteca noastră începe să urce abruptul Gropșoarele și lasă o ramificație marcată cu triunghi roșu ce coboară spre Muntele Roșu; înaintea, pe drumul de creastă, trecem prin Virful Gropșoara (1883) m, apoi prin Zăganu (1817 m); urmărind marcajul cruce roșie începem să coborîm Culmea Buzoianului spre Mănăstirea Cheia; în Culmea Buzoianului, venind din Valea Stînei, apare și marcajul bandă albastră care ne va însoți în paralel cu crucea roșie pînă în stațiunea Cheia unde încheiem unul dintre cele mai frumoase și complete circuite ale masivului Ciucaș.

Spre creasta Vrancei

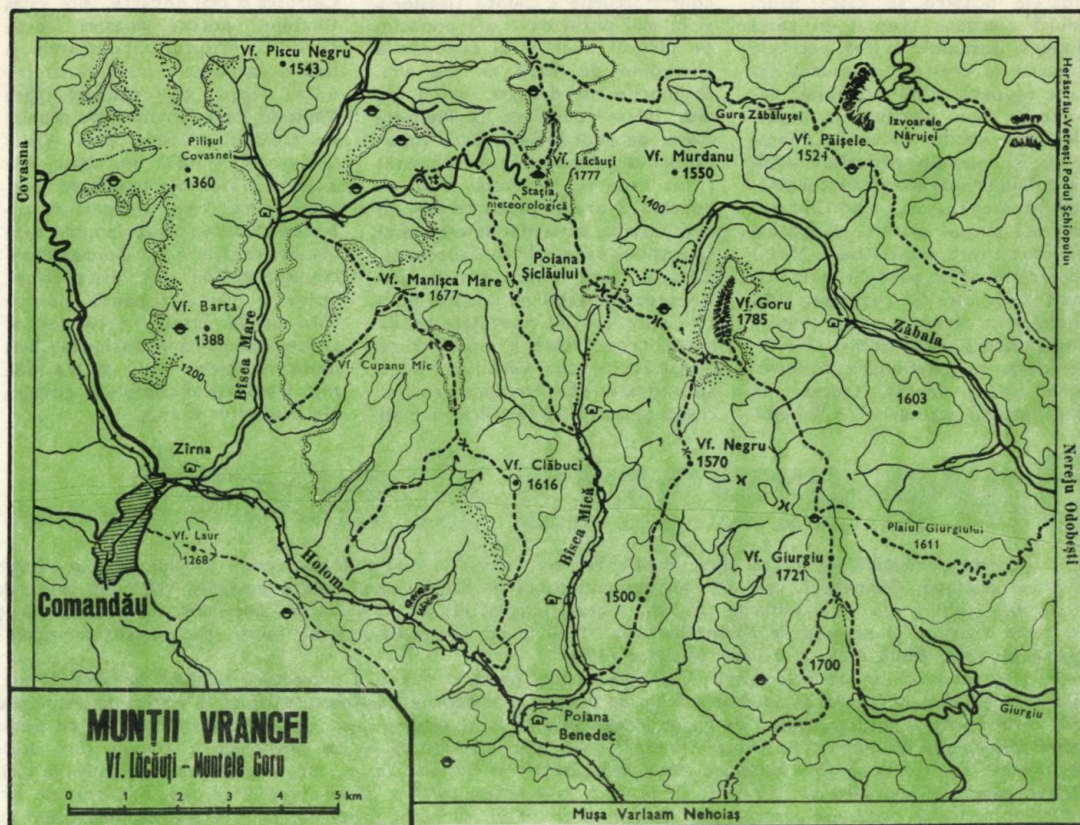
Poarta principală de acces spre Munții Vrancei, străvechi centru de exploatare a lemnului și o viitoare stațiune montană, Comandău, este cel mai apropiat punct de plecare spre creasta masivului vrîncean, spre cele mai mari înălțimi ale lui — virfurile Lăcăuți, Goru, Giurgiu. Plecînd la drum din Comandău, așezare cuibărită în poala muntelui și ascunsă de păduri cu brazii pînă la cer, două variante ne îmbie spre creasta principală: prima pe Valea Bîsca Mare și a doua pe Bîsca Mică.

Pornim la drum pe firul Bîscii Mari, fie pe jos, fie cu o mașină a exploatarei și, după aproape 10 km, ajungem la cabanele Olvești de unde noul drum de tractor urcă pantele Cheișoara, sfîrșind la stația meteorologică din virful muntelui Lăcăuți. Poteca de picior începe să urce în serpentine largi Dealul Cheișocra, ieșind pe culme după aproximativ 45 minute, în dreptul stînei. O primă oprire nu atît că ne-am dorit-o noi, ci somați fără drept de mișcare sau cuvînt în fața haitei de zăvoi neîndurători ai Baciului Vasile, mai marele peste muntele de aici. Cîteva șuierături energice și o zvîrlitură de bită bine ochită potolesc zarva lășoșilor conduși de starostele lor, Laur, un veritabil ciobănesc carpatin plin de scaieți și ciulini, cu blana flendruită în cîine știe ce încurcături cu ursul. O cană de jîntiță acrișoară sau de lapte proaspăt ne amintește de produsul neaoș, al cărui gust l-am cam uitat de mult... înlocuindu-l în formulă «pasteurizat și împachetat... cu adaosuri de... De am picat mai pe înserate, cam pe cînd se încheie mulsul, o poveste ciobănească cum numai Baciul Vasile-i meșter s-o spună, ne aduce în față pe eroul ei — Laur cel ce s-a luptat cu doi urși deodată... Aruncîndu-ne privirea, descoperim eroul culcat la picioarele noastre, cufundat în meditație, ascultîndu-și parcă romanul vieții aventuroase, ușor înflorit; cu ochi inteligenți, umbriți de melancolia amintirilor parcă ne zice... ehei! sînt ciine de urs nu de expoziție!

De la stîna plecăm mai departe și, după un urcuș ușor, trecem prin șaua «La troiță», în apropierea căreia ascuns între brazii, susur Izvorul Popii; poteca largă, în urcuș domol iese din pădure după valea Bîsca Mică și traversează o pajiște punctată de pilcure de molizi pitici și ienupăr; după aproximativ o oră de mers din șaua «La troiță» poteca începe să urce accentuat o fuță golașă, răzbîtînd în cotul ultimei serpentine pe care o face drumul de tractor ce urcă la stație; fie pe drum, fie pe poteca cu urme rare ale marcajului punct albastru și bandă urcăm ultimii zeci de metri ce ne despart de creastă și ieșim la 1777 m. la stația meteo din virful Lăcăuți, nod al drumurilor din masivul vrîncean.

A doua variantă de acces spre creastă, respectiv spre virful Lăcăuți, un traseu mai ocolit, dar deosebit de frumos, urmează valea Bîscii Mică; din Comandău luăm trenulețul forestier ce urcă gîfîind panta Holomului și ne aduce în Poiana Benedec; cu puțin noroc, dacă ajungem în primele ore ale dimineții «prindem» legătura, al doilea trenuleț cu platforme ce urcă pe valea Bîsca Mică pînă la exploatarea Manișca. Cu trenul sau pe jos, din traversă în traversă, drumul spre Bîsca Mică este o minunăție. De la cantonul Manișca continuăm să înaintăm pe firul văii spre izvoarele Bîscii Mici și într-o oră de mers ajungem în poiana de la capătul drumeagului de tractor, unde vom părăsi apa, îndreptîndu-ne spre dreapta; începem să urcăm prin pădure pe «drumul Siclăului», vechi drum de exploatare forestieră ce pare o alee prin mijlocul pădurii. Pe nesimțite ieșim în poteca de creastă într-o șă largă în care întlnim marcajul triunghi albastru (vechi și rar) ce coboară spre valea Zăbalei. Traseul nostru — drum de creastă marcat cu cruce albastră și, din cînd în cînd, cu bandă roșie, ne conduce urcînd pe nesimțite pînă în fața stației Lăcăuți, după ce a defilat prin dreptul masivei coame a Gorului ce rămîne spre dreapta; Virful Goru (1785 m.) cel mai înalt virf din munții Vrancei, poate fi atins fără mare greutate, dar numai pe vreme senină, poteca spre culme pierzîndu-se cu ușurință pe ceață. Pentru a urca pe Goru, fie că ne vom abate din drum, lăsînd rucsacii în potecă și în maximum două ore sîntem înapoi, fie că a doua zi, de la stația meteo, vom face un circuit peste culmea lui, revenind pe fața vestică, pe la stîna de sub virf, în poteca de creastă.

De la stația meteorologică drumurile pleacă în patru zări și ne va fi greu să decidem încotro să pornim. Una dintre cele mai atrăgătoare variante, în continuarea potecii de creastă, ne îndreaptă pașii peste Muntele Arișoia spre Valea Tișitei Aurii — un paradis al sălbătăciei vrîncene; altă variantă ne conduce spre Surpătura Nărujii, sau pe vechiul terasament de cale ferată, în Groapa Putnei și apoi pe Izvorul Putnei. Spre Tișița, Năruja

sau Izvorul Putnei, pe oricare din trasee, vom străbate în două zile o zonă sălbatică de o frumusețe aparte, rar întâlnită în alți munți. Din creastă, pe Valea Nărujei sau a Zăbalei putem coborî în (6—7) ore pînă la primele așezări de la poalele muntelui sau, reîntorcîndu-ne spre sud, tot pe creasta principală, ne continuăm traseul prin virful Giurgiului-virful Negru pînă în valea Bîscii Mici la cantonul Mușu și mai departe la Varlaam.

Prin defileul CRIȘULUI REPEDE

Privit de la fereastră, din fuga trenului ce străbate defileul în drum spre Oradea, cu greu îți poți imagina complexitatea și frumusețea locurilor prin care treci. Defileul Crișului Repede, cu întreaga broderie de peșteri, chei și pereți verticali trebuie călcat cu piciorul, și pe un versant și pe celălalt, dar mai ales coborît cu barca; numai așa, pas cu pas, strecurîndu-te pe sub pereții albi ce strălucesc în soare, pătrunzînd în împărăția plină de taine a adîncurilor subpămîntene sau călcînd pe ape cu undă învolburată, într-o bărcuță fragilă, descoperi acest colț minunat și sălbatic, rezervația naturală Defileul Crișului.

Punct principal de plecare prin împărăția Crișului Repede este cabana Peștera situată pe malul stîng al apei, la o jumătate de oră de comuna Vadu Crișului. Drumurile pe ambii versanți ai riului, peșterile din apropiere cu misterul galeriilor subterane, posibilitățile de acces spre Munții Pădurea Craiului — toate sînt concentrate într-un spațiu restrîns în limitele defileului.

CIRCUITUL ABRUPTULUI VESTIC AL DEFILEULUI

Marcat cu punct roșu, traseul pleacă din fața cabanei Peștera, urmînd poteca pe sub versantul stîng prin pădure; lăsînd spre stînga o primă derivație ce conduce la peștera Caprei, începem să urcăm abrupt; trei scărițe fixate în perețele calcaros ne ajută să depășim acest punct și să ajungem la o nouă ramificație spre peșterile Dervenului; în continuare, prin pădure, în urcuș continuu, ieșim pe culme, de unde se deschide în fața noastră impresionanta panoramă a întregului defileu; pereții verticali închid valea în strînsură de piatră, iar jos, la picioarele noastre, șerpuiind printre limbi de grohotiș și tancuri ascuțite, riul unduiește argintiu; din nou poteca lasă pe stînga o ramificație spre peștera

Bătrînului, drum întortochiat și greu de parcurs; traseul nostru începe să coboare în serpentine printr-o zonă abruptă, plină de grohotișuri și bolovani răspîndiți haotic, scoțîndu-ne pe malul Crișului în apropierea podului ce face legătura între halta CFR și cabana Peștera; în 20 de minute revenim la cabană, încheind circuitul versantului stîng al defileului; durata întregului drum este de 4 ore.

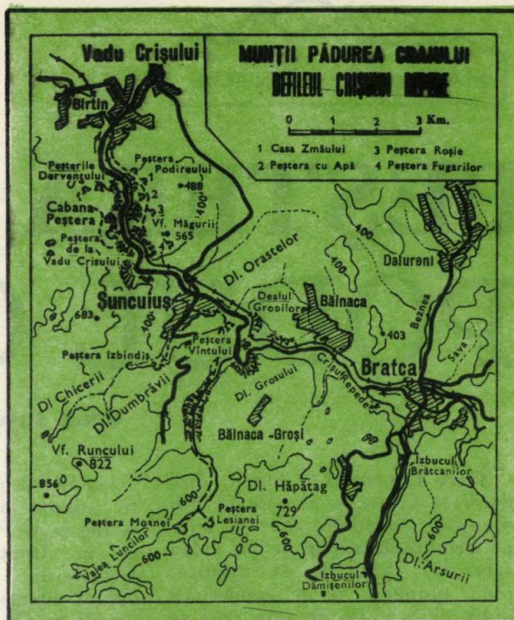
CIRCUITUL VERSANTULUI DREPT

Traseul în circuit prin abruptul estic al defileului este marcat cu punct albastru și durează 3—3 1/2 ore; la cabana Peștera traversăm apa peste podul din dreptul haltei CFR și urmăm linia ferată pînă la uriașul pînten de stîncă al «Stanu Stupului»; începem să urcăm din greu spre vîrfurile stîncii, și, odată ajunși în culme, continuăm urcușul, acum mai domolit, lăsînd în dreapta o ramificație a potecii ce conduce la Peștera Fugarilor; traversăm zona împădurită a Gropii Sohodolului și în scurt timp, circa 10 minute, ieșim pe culme într-un punct de belvedere. O nouă panoramă, de data aceasta a versantului opus, ne prezintă pereții verticali ce străjuiesc firul argintiu al Crișului, peste care descoperim cabana de unde am plecat; în încheierea circuitului începem să coborîm prin pădure peste Dealul Podireului și, odată ajunși la calea ferată, în drumul de la Vadul Crișului, revenim la cabana Peștera.

PEȘTERA DE LA VADU CRIȘULUI

Situată în apropierea cabanei (altitudine 305 m) — peștera declarată monument al naturii, este electricată și poate fi vizitată numai cu ghid însoțitor (de la cabană); descoperită în anul 1903 de cantonierul K. Handl din Vadu Crișului peștera este explorată în anul 1905, cînd se publică și un prim ghid cu schița peșterii. Cercetată intens între anii 1955 și 1962, Peștera de la Vadu Crișului (cunoscută și sub numele de Peștera de la Vad sau Peștera lui Zichy) este deosebit de frumos ornamentată, multe din concrețiunile ei purtînd fel de fel de nume: Trompa Elefantului, Vulturul Alb, Floarea de Lotus, Barba lui Mahomed, Globul Pămîntesc, Izvorul Dragostei ș.a.

Tot aici, în Defileul Crișului Repede, în apropierea localității Șuncuiș, se găsește una dintre cele mai mari și mai controversate peșteri din țara noastră — PEȘTERA VÎNTULUI: cunoscută de multă vreme ca o «gaură suflătoare», trădînd vaste întinderi subterane, peștera a fost explorată pentru prima dată în anul 1957 de un grup de speologi amatori din Cluj-Napoca sub conducerea inginerului Béla Bégamari; din acest moment începe marea bătălie pentru primul loc în «topul» peșterilor din țara noastră. În 1959, un grup de alpiști conduși de regretatul Emilian Cristea organizează un prim bivouac subteran pătrunzînd în adîncurile peșterii. Descoperirea etajului al II-lea, în februarie 1960, conduce la o lungime totală a galeriilor de 6600 m — Peștera Vîntului trecînd pe primul loc, înaintea celei de la Izvorul Tăușoarelor (Munții Rodnei); peste puțin timp — în anul următor, pe locul unu apare o nouă stea — aparținînd carstului mehedintean — Peștera Topolnița — care după o febrilă campanie de cercetări și descoperiri se instalează în fruntea clasamentului — totalizînd peste 12 km de galerii subterane. Pentru

prima dată în cercetarea speologică din țara noastră a fost depășit pragul de 10 km, Topolnița fiind considerată la acea dată de departe cea mai mare peșteră a României (în anul 1970, după eforturi și spectaculoase cățărări pe pereții verticali sînt descoperite încă trei galerii, ridicînd ștacheta la început cu 14,5 km., apoi la peste 16 km.!!!).

După aproape zece ani Peștera Vîntului reintră în «prima pagină»: sînt explorate galeriile active aducînd-o, în anul 1967, pe locul doi (11 km de galerii subterane). Încep să se organizeze tabere subterane ce permit cercetarea galeriilor greu accesibile și astfel după 10 ani de la prima pătrundere în subteran (după degajarea intrării vechi) Peștera Vîntului trece din nou pe primul loc în «top». Eficiența taberelor subterane din ce în ce mai îndelungate, cu depozite intermediare, ușurează mult activitatea de cercetare a echipelor de vîrf (numai drumul de acces durează peste 15 ore!!!) astfel că în anul 1976 peștera măsura 19.470 m — cifră record dar, din păcate, «umbrită de o pată»: în succesiunea descoperirilor lipsește o cartare precisă, necunoscîndu-se astfel etapele în care s-au depășit pe rînd bariera celor 10 și apoi 15 km de galerii! (dr. Marcian Bleahu — «Cuceritorii întinericului»). Astăzi, cînd este pusă în fruntea clasamentului cu 19470 m (după unele surse 20785 m, după altele peste 26000 m!!!) din care 16500 m cartăți, sînt ridicate obiecții, lungimea ei trezînd suspiciuni și rețineri în rîndul speologilor din întreaga țară. Declarată monument al naturii-rezervație speologică, peștera este închisă cu poartă de fier, accesul fiind permis numai cu autorizație specială pentru cei dotați cu materiale tehnice de speologie și alpinism subteran.

Acestea sînt numai cîteva dintre nestematele ascunse în tainița Defileului Crișului Repede, locuri ce pot fi descoperite numai cu piciorul sau coborînd cu barca între Bratca și Vadu Crișului, pe unul dintre cele mai frumoase și spectaculoase trasee nautice.

DAN PASERE

PEȘTERA DRACULUI PODUL CU FLORI

două sugestii de drumeție oferite de ICĂ GIURGIU

Între Lupeni și Paroșeni, Jiul de Vest primește ca afluent din dreapta, Sohodolul. Urcăm lejer pe drumul forestier de pe valea acestuia, cam 30 de minute, pînă ajungem la o amenajare hidrotehnică. Pe dreapta apei se ridică un perete de calcar: Piatra Corbului (775 m altitudine). Cam la 30 metri înălțime, pe o lungime de cîțiva zeci de metri, se deschid gurile a cinci peșteri. Cea mai lungă dintre ele are 51 de metri. Poziția lor pitorească ne va face să nu regretăm urcusul.

Pe platoul de deasupra Pietrei Corbului vom avea surpriza să descoperim un peisaj deosebit de atractiv: iarba deasă ca a unui teren de golf, coline, brazi, mesteceni. Spre marginea de sud a platoului versantul este boltit în două poduri naturale, mai greu de observat de la talveg. Pe celălalt mal al Sohodolului, dincolo de Piatra Corbului ni se arată un alt peisaj neașteptat, după ce am trecut printr-o scurtă fișie de brazi. Un masiv de calcar puternic fracturat, blocuri haotic îngrămădite, văi largi, suspendate, colți solitari de stîncă un strat gros și neumblat de frunze, petice de iarbă. La numai cîteva sute de metri de Sohodol, dincolo de această microzonă de pastel unde zgomotul, miresma și coloanele de fum ale zonei industriale rămîn undeva departe, întîlnim poteca marcată cu punct roșu ce coboară de la cabana Straja.

Revenim la drumul forestier de pe valea Sohodolului și coborîm în DN 66 A (Uricani-Iscroni-Petroșani). Mergem prin Paroșeni, spre est, circa 1 km, pînă la confluența Jiului de Vest cu

valea Baleia (620 m alt.). Urcăm 15 minute pe drumul forestier ce însoțește valea acestuia. Iată-ne în dreptul unei frumoase cascade de 5 metri mărginită de pajiști ademenitoare. Puțin mai sus de ea, la baza peretelui din malul stîng, se deschide intrarea largă de 3 m, și înaltă de 1,2 m. a peșterii Dracului de la Paroșeni (700 m. altitudine). Ea este formată dintr-o galerie principală, orizontală, cu numai două ramificații, orientată NE-SV, ușor meandrată, cu slabe nivele de eroziune. Pe stînga apar trei zone cu hornuri ce urcă pînă la cota +12 m față de intrare. Un fir de apă se scurge spre fundul peșterii, formînd pe parcursul său cîteva lacuri ce pot fi evitate ușor. În zona mediană a galeriei principale observăm terase în rocă și mici excavații pe pereți, numite lingurițe. Peștera a fost bogat concreționată, dar marea accesibilitate a galeriei principale (3—5 m. lățime și 2—4 m. înălțime) a făcut ca multe formațiuni să fie distruse sau afumate. Evident, exemplul nu trebuie urmat. Rețeaua de galerii însumează 376 de metri și a fost explorată și cartată de clubul de speologie « Emil Racoviță » din București.

Părăsim peștera și, dacă mai avem timp, la 80 de metri amonte la baza unui perete de calcar ce se vede ușor de la talveg, mai putem vizita o altă cavitate: peștera Furnicii, lungă de numai 34 de metri, cu galerii diferite ca formă și concrețiuni de cele ale peșterii Dracului.

Plecăm de la cabana Cheile Zănoagei spre cheile cu același nume (marcaj cruce albastră);

înainte de a intra în defileul lor maiestuos, din dreapta, se varsă în Ialomița pîrîul Lucăcilă. Pe el în sus pornește marcajul cruce roșie care conduce (după 9 ore) la cabana Leaota. Vom urma versantul drept al pîrîului pe sub peretele din ce în ce mai înalt, pe alocuri surplombat, care delimitează în această parte platoul Podul cu Flori. În prima lui jumătate există o vale de acces (cu un foișor la bază), presărată cu enorme grohotișuri care conduce în 40 de minute, printre pereți ruiniformi, în poiana de pe Podul cu Flori. Continuăm să urcăm pe marcajul cruce roșie, printre conifere, pe sub firele fostului funicular, ajungînd după 45 de minute în zona alpină (1600 m alt.). De aici, îndreptîndu-ne spre pădurea din sud, sosim la baza unui versant care, ascuns pentru început privirii noastre, își dezvăluie repede sălbăticia: pereți drepecți sau surplombați, turnuri, ace, grohotișuri. Aspectul particular se datorește interferenței calcarului cu conglomeratul. La baza lui apar și cîteva izvoare. Ocolind versantul spre est intrăm într-o poiană largă de 100 m și lungă de circa 1 km, cu iarbă deasă și înaltă, răscolită din loc în loc de mistreți, însemnată cu același toponim: Podul cu Flori.

Spre nord, orizontul este închis de impunătorul vîrf al Tătarului (1998 m), iar spre răsărit privirea aleargă nestînjinită pe toată partea vestică a bordurii prahovene a Bucegilor. La capătul dinspre miazănoapte al poienii găsim doline, lapiezuri și chiar un mic ponor. La capătul din miazăzi, dincolo de o dolină cu un mic izvor, poiana se lăr-

gește mult și coboară apoi în pantă rapidă spre valea Brăteiu-lui. Orizontul este dominat de forma caracteristică a Muntelui Răciu. Poiana pe care am străbătut-o este străjuită spre vest de un versant împădurit. Escaladându-l, ajungem pe un platou cu o pădure neumbată: brazi doborâți de vreme, liane acaparatoare, flori care cresc în voie, mici luminșuri. Înaintarea se face cu greu printre trunchiurile căzute, învălmășite de arbori mai tineri. Spre vest primele spinări ale Leaotei te cheamă parcă să le străbați.

Ajunși din nou la cabana Cheile Zănoagei ne îndreptăm spre Sinaia pe drumul ce urcă muchia Păduchiosului. De la ramificația spre Babele, Podul cu Flori apare în toată splendoarea sa, mai ales dacă avem norocul sau perseverența să admirăm acest peisaj la răsăritul soarelui: un munte bine individualizat, rotunjit la mijloc într-o cupolă, străjuit în părți de turnuri înalte, brăzdat la baza lor de o linie orizontală de sub care pornesc pereți drepecți.

**Am cucerit
o peșteră:**

Jghiabul lui Zalion

În anul 1958, învățătorul Leon Birte din comuna Parva (județul Bistrița-Năsăud), a descoperit, la trei ani după peștera Tăușoare, pe interfluvii dintre bazinele Rebra și Telcișor (munții Rodnei), pe un afluent al văii Seci, tributară Telcișorului, peștera de la Jghiabul lui Zalion. O nouă cavitare se adăuga patrimoniului speologic al țării; începea o serie de ture de explorare, din ce în ce mai lungi și mai dificile care nici azi, după 25 de ani, nu au reușit să atingă capătul golului subteran. Au încercat cei de la Institutul de

Speologie, au încercat cei mai buni alpinști ai țării, au mai venit să încerce și niște belgieni bine echipați. Cei care au reușit însă cu adevărat să pună în evidență amploarea și dificultatea peșterii au fost speologii, în majoritate studenți, de la Clubul «Emil Racoviță» — București, de pe lângă Casa de cultură a studenților «Grigore Preoteasa».

Să derulăm firul evenimentelor.

Chiar în 1958 membri ai Institutului de Speologie din Cluj-Napoca au reușit să parcurgă 185 metri de galerie și să atingă cota -80. Au mai urmat încă două expediții, dar în fiecare dintre ele nu s-au mai ciștigat decât cițiva zeci de metri în lungime.

În 1964 a fost invitat să-și aducă aportul un nucleu de alpinști experimentați: Emilian Cristea, Aurel Eremia, Matei Schen, Ladislau Caracsony. Pe lângă ei, Iosif Viehmann, Dan Coman și Mihai Șerban de la Institutul din Cluj-Napoca. Echipa a reușit ca după 535 metri de la intrare să ajungă la cota -130 metri de unde a făcut cale întoarsă în fața unei cascade de 8 metri (cascada Cristea). Și nu a mai revenit. Peștera a fost declarată ca fiind, poate, cea mai grea din țară.

Au mai trecut șapte ani și în iulie 1971 o parte dintr-o echipă formată din șase belgieni de la Cercle Royal Athlétique de l'Université de Liège și doi români, Viehmann și Birte, a coborât cascada Cristea, a mai înaintat 12 metri și s-a oprit în fața unei strîmtori. Zalionul își apăra cu strășnicie tenebrele.

A urmat, în noiembrie 1973, o nouă tentativă la care au participat: Leon Birte, Iosif Viehmann, Valentin Crăciun (Institutul din Cluj-Napoca), Miki Balogh (alpinist clujean), Peter Simsa (speolog la clubul Meteor din Budapesta), Pompei Cocean (Institutul din Cluj-Napoca). Ultimul a făcut asigurare pe puțurile de la intrare, ceilalți cinci le-au coborât au înaintat spre fund, unii au reușit să coboare și cascada Cristea. Înaintarea dincolo de strîmtarea atinsă în precedenta explorare a fost socotită imposibilă.

Cum arată peștera pînă aici? După spațiile largi din zona celor două puțuri de 15 și 22 metri de la intrare urmează o galerie înaltă, îngustă, de multe ori strîmtă de tot, care se parcurge «la respirație» printre colți ascuțiți, pe lângă pîrîul ce apare chiar

de la intrare. Urci, cobori, te contorsionezi, se înțepenește sacul de materiale, îl tragi, îl împingi, te tirăști pe o parte cu hău de-de-sus și-n sus lumina nu bate pînă la tavan, te lipești mereu de pereții uzi.

Se publicase harta Zalionului dar semnele de întrebare de pe ea, dar povestea etapelor de explorare și mai ales unele amănunte aparent nesemnificative mă intrigau. Chiar nu se mai poate? De fapt, în ce constau obstacolele? Asta nu era precizat cu claritate nicăieri. Oare organizarea explorărilor fusese perfectă? De ce ieșeau echipele mereu «rupte»? Și chiar așa, Zalionul este cea mai grea peșteră din țară? Nimeni nu mai cutează să continue. Din lipsă de timp? De teamă? Erau alte peșteri mai tentante? Cum, în 1978, aveam de lucru la un obiectiv apropiat, Grota Zinelor, am planificat și o tură de recunoaștere în Zalion.

Luna iulie. Echipa studentească alcătuită din Costel Roman, Dan Nanu, Silviu Scobai ajunge pînă la cascada Cristea. Coboară numai Costel: terminusul declarat impenetrabil i se pare interesant, dar ceilalți fiind oboșiți, nu încearcă să forțeze. În același timp, echipa compusă din Adrian Done, Florin Cucu și Lucian Cumpăță descoperă și cartează în zona puțurilor de la intrare, acolo unde nici nu se bănuia, o dificilă rețea de galerii, lungă de 356 de metri. (Au găsit aici și o măsea de rinocer pârșor). Zalionul începea să se dezvăluie.

Aprilie 1979. Împreună cu Leon Birte, descoperitorul, acum pensionar, echipa clubului «Emil Racoviță» din București, compusă din Costel Roman, Ică Giurgiu, Gabriel Silvășanu, Florica Bedei, ajunge la Zalion. În ziua de 7 aprilie s-au echipat puțurile de la intrare și s-a făcut un baraj la exterior pentru a devia pîrîul umflat ce intra pe gura peșterii, creînd pe săritori vacarm, ceață, frig pătrunzător, neliniște. În 8—9 aprilie Costel, Ică și Gabi au intrat pentru o tură ce avea să dureze 20 de ore. Deși eram numai trei, drumul pînă la capăt a durat cîteva ceasuri. Ică a coborît cascada Cristea, terminusul declarat al peșterii, apoi au venit și ceilalți doi. Costel Roman a găsit, primul, la circa 7 am. înălțime, un fel de tirîș pe sub tavan, a avansat pe el cițiva metri, a coborît un puț. Ajunsese DINCOLO! Echipa a înaintat pe

o galerie destul de largă, înaltă, cu formațiuni, prăbușiri masive și instabile, cascade. S-a avansat numai 80 de metri, câștigându-se față de adâncimea vechiului terminus, încă 10 metri; dintre sursele de iluminare, deși duble, electrice, două fuseseră abandonate pe parcurs iar alte două deveniseră inutilizabile. Explorarea a trebuit oprită. Depășisem terminusul declarat internațional impenetrabil! Locul satisfacției de moment fusese luat de părerea de rău că nu puteam vedea, acum, cât mai mult din galeria care după felul cum debuta, indica o continuare importantă a peșterii; în timpul întoarcerii priveam traseul prin prisma proiectului viitoare explorări. Am revenit în...

August 1979. Rămînea de văzut, în principal, cât s-ar putea progresa în adâncime și lungime pe galeria descoperită în aprilie. Porțiunea de la baza puțului de 22 metri. (cota -61) pînă la Terminusul belgian era necesar să fie și ea cartată pentru a stabili corect dimensiunile peșterii. Trebuiau apoi rezolvate semnele de întrebare rămase pe galeria laterală ascendentă ce pleacă de la -60. La exterior urmau să fie făcute măsurători cât mai exacte ale diferenței de nivel dintre intrarea în peștera de la Jghiabul lui Zalion și resurgența Izvorul Rece, locul unde apare apa.

Teoretic, descoperirea din aprilie 1979 avea șanse să ducă adînc în inima muntelui dar, ținînd cont că galeriile cunoscute erau înguste și cu grad destul de mare de dificultate, era de bănuț că nici în continuare peștera nu și-ar îndulci aspectul, ba chiar dimpotrivă. Trebuia așadar reunită o echipă cu cât mai mulți speologi experimentați. Nucleul de bază a fost format din Costel Roman, Ică Giurgiu, Jean Popa, Tavi Vădeanu, Adrian Done. Doi începători, Dan Haraparu și Octavian Ciuculescu, s-au integrat perfect echipei. La explorări au mai participat, în limita timpului disponibil, respectiv a stării fizice momentan precare, Horia Mitrofan și Gabriel Silvășanu.

În perioada 23—28 august au fost efectuate cinci intrări (9, 22, 14, 8, 29 de ore) care au totalizat 83 de ore de explorare. Eforturile speologilor din cele două echipe care au atacat Jghiabul lui Zalion s-au concretizat în cartarea la 1795 m. de galerie și în atingerea cotei -226! Lungimea peșterii a

ajuns la 2,121 km. Echipa de vîrf a efectuat cele mai lungi intrări: 22 și 29 de ore.

Explorările noastre au pus în evidență faptul că peștera de la Jghiabul lui Zalion are trei etaje: primul se dezvoltă între cotele -5 și -12 m., al doilea între -39 și -60., iar galeria principală, activă, între intrare (cota zero) și -226 m. adîncime. Au fost depășite în cursul celor cinci intrări 187 metri de săritori (din care 128 m. pe galeria principală) și 48 metri cascade. S-a folosit și catarg de escadă, iar după zeci de ore de explorare s-a ajuns la situația că parcurgeam porțiunea de la cascada Cristea (cota -137) pînă afară în mai puțin de 2 ore și jumătate. Ne-am oprit, în criză de timp, în fața unui pasaj care părea că poate fi lărgit cu ciocanul...

După un an, la 23 august 1980, 14 speologi eram din nou la Zalion. Din echipa de anul trecut lipsea Horia Mitrofan, în schimb erau acum prezenți Silviu Ianoș, Ilie Boloveschi, Adrian Niță, Emil Solomon, Adriana Carp și Florica

Bedei. Succesul obținut vara trecută fusese puțin îmbătător; din cauza asta meticolozitatea pregătirii individuale nu a mai fost aceeași la patru din cei șapte care au format echipa de vîrf. Carențele s-au manifestat în subteran și s-au concretizat în creșterea duratei intrării înspre fundul peșterii. S-a trecut ușor de pasajul unde ne oprimem cu un an în urmă, s-au cartat încă 194 m. și s-a ajuns la -237,5 m. adîncime. Totul a durat 31 de ore. În zona intrării s-au mai descoperit cițiva zeci de metri de galerie și, urcîndu-se un horn, s-a atins cota +4,5 metri. În urma acestor explorări peștera de la Jghiabul lui Zalion a ajuns la 2366 metri lungime și 242 (-237,5/+4,5) metri denivelare. Pînă la Izvorul Rece, locul unde apare apa ce trece prin galeria activă, au mai rămas 567 metri în linie dreaptă și 42,5 metri diferență de nivel.

În explorarea din august 1980 ne-am oprit în fața unei lame de stîncă dură dincolo de care nu am reușit să distingem baza unei

verticale de mai mulți metri. Și, poate din cauza oboselii acumulate în drumul spre fundul peșterii, nu am cercetat cum trebuie nici partea superioară a diaclazei înalte, înguste și ude prin care am înaintat în cea mai mare parte a drumului nostru prin inima muntelui.

În peștera de la Jghiabul lui Zalion am realizat mult față de predecesorii noștri. Dar se mai poate. În 1981 și 1982 nu am mai fost acolo. Pregătirea viitoarei acțiuni trebuie făcută cu și mai multă tenacitate, cu și mai multă putere de anticipare a unor obstacole și momente specifice explorării.

Peștera Tăușoare (aproximativ 9 km lungime, -360 m denivelare) și peștera de la Jghiabul lui Zalion (2,366 km lungime, 242 m denivelare) sînt parcurse de două ape ce se întîlnesc undeva sub pămînt pentru a ieși la suprafață, în același loc, la Izvorul Rece. Un mare și dificil sistem subteran este în plină explorare.

O datorie de împlinit

Iosif Viehman este un nume cunoscut și respectat în speologia românească, un continuator demn al unor înaintași iluștri, în fruntea cărora stăruie viu, luminos, numele lui Emil Racoviță. Cercetător la filiala din Cluj-Napoca a Institutului de speologie, specialist în morfologia carstului, pasionat geolog, geograf renumit, în țară și dincolo de hotarele ei, Iosif Viehman a transmis multor generații de tineri flacăra iubirii sale pentru natura sacră, pentru cucerirea tainelor ei cu armele curajului și bărbăției, ale loialității și comportamentului civilizat. Cunoșcîndu-i devotamentul cu care s-a dedicat propășirii mișcării speologice de amatori, l-am abordat în chiar laboratorul său de lucru, cu dorința de a ne vorbi despre starea la zi a acestei extraordinare activități care captează pe zi ce trece interesul unui număr tot mai mare de tineri.

— Să începem, deci, cu... începutul: de cînd putem vorbi despre o mișcare speologică ai cărei protagoniști înflăcărați au devenit tinerii?

— În ultimii 12 ani, speologia a cîștigat, nu numai la noi, un prestigiu incredibil. Cred că punctul de plecare trebuie căutat în mișcarea speologică sportivă din Franța. Acum 12 ani, am aflat că francezii au 170 de cluburi speologice legitimate și că erau singurii care organizaseră un laborator subteran de speologie. Astăzi, noi ne considerăm, alături de francezi, printre cei mai activi din lume.

— În preocupările lui Racoviță s-au întrevăzut germenii unei activități în peșteri, alta decît a cercetătorilor?

— Emil Racoviță îi numea pe acești turiști anonimi, cu ranița în spate, «bărbați puternici, cu brațe curajoase», socotindu-i colaboratori de mîna dreaptă ai omului de știință din speologie. Previuziunea lui s-a adevărit întocmai.

— După atîția ani de la apariția speologiei sportive, care este climatul în care ea se impune astăzi interesului general?

— La noi și-a cam făcut loc un fel de îngrijorare a unora, exprimată în întrebarea: ce pagubă va aduce mișcarea sportivă din speologie, atît naturii, cît și activității de cercetare? În acel moment ne-am împărțit în partizani ai ideii de speologie sportivă și în oameni care au avut rezerve, spunînd: acești tineri vor intra în peșteri, vor cuceri, vor distruge, vor amenința, vor publica. Noi am descoperit un adevăr pe care-l susținem cu toată tăria: pentru a feri o peșteră de la distrugere, trebuie să o dăm în grija turismului. Altminteri, nici o poartă montată la gura unei peșteri nu rezistă vandalului. Cu șapte ani în urmă se descoperea, nu departe de Peștera Urșilor de la Chișcău, una dintre cele mai prețioase cavități subterane cu cristale de aragonit. I s-a pus o poartă: a fost imediat dări-

mată; s-a fixat o a doua, din fier, cu bolțuri de beton, care a avut aceeași soartă; la a treia poartă s-a săpat pe sub ea, în timp ce a patra a fost, pur și simplu, aruncată în aer. Până când n-a fost prădată ultima bucată de cristal, setea aceasta sălbatică a călătorului necontrolat nu a putut fi astîmpărată. Alexandru Andrișoiu a scris atunci un articol impresionant: « O lacrimă pentru o stalactită », dar, ce folos? cristalale de aragonit au apărut în piață, cu prețuri între 25 și 300 de lei. Repet: în momentul cînd o peșteră este dată în grija unei administrații, a unui for turistic, ea se va afla în deplină siguranță. Adică exact invers decît gîndeam acum douăzeci de ani, cînd cuvîntul de ordine era ca pe turist să-l ținem cît mai departe de peșteri, știința să fie știință, iar turismul... ce o vrea.

— Dumneavoastră pe ce poziții v-ați situat atunci?

— Eu sînt de partea celor care, la apariția cluburilor și cercurilor speologice au spus așa: Acești oameni trebuie ajutați, recunoscuți, încurajați să devină persoane juridice, să se bucure de o îndrumare calificată: profesională din partea Institutului de speologie, sportivă din partea Federației de specialitate. A fost previziunea lui Emil Racoviță, a fost apoi « mîna » neobosită a lui Emilian Cristea și, iată, avem astăzi aproape 50 de asociații speologice și lucrurile merg bine. Mai sînt încă unii care zic așa: « Aha !, « amatorii » au început « să-și ia nasul la purtare », să publice, să-și facă buletine, caiete program ». Este adevărat ! Noi, profesioniștii, trebuie să le strîngem mîna și să le mulțumim. Ce să zic, citim cu mult interes publicațiile lor. Abia așteptăm ca Oradea, Bucureștiul sau mai știu eu cine să scoată un buletin ! Explicabil: institutul a rămas în urmă, buletinul nostru și-a pierdut de trei ori numărul de pagini, apare doar o singură dată pe an, devenind mai mult o publicație pentru schimburi cu instituții similare din străinătate. Din buletinele cercurilor se vede însă limpede că în România pulsează o intensă mișcare speologică, iar ca o încununare a spuselor mele, iată: pînă la apariția acestei mișcări, abia dacă erau cunoscute 500 de peșteri; astăzi, avem în evidență peste șapte mii. Pot să spun că, în mai mult de nouăzeci de cazuri dintr-o sută, acești tineri sportivi au făcut mult bine speologiei românești.

— A apărut, nu demult, « Cadastrul peșterilor din România ». Cum apreciați această atît de necesară lucrare din punctul de vedere al competenței cu care a fost întocmită?

Datorită lui Cristian Goran, avem, în sfârșit, acest document superb, care ridică la o bună cotă valorică prestigiul speologiei românești, chiar dacă el apare după 63 de ani de la înființarea primului institut de speologie din lume. După cum vedeți, s-a creat o prietenie sinceră între știință și turism; ea are o rațiune practică: noi nu ne mai mulțumim să prindem o goangă într-o peșteră, să vedem dacă are piciorușele așa sau altfel, dacă face parte din specia cutare sau cutare, ori, în ce mă privește, cât de lung sau de curbat este un cristal, dacă e aragonit, calcit sau un alt mineral. Acum, lucrăm practic, executăm studii, proiecte de amenajare a unor peșteri. Nu mai puțin de nouă palate subterane urmează să îmbogățească patrimoniul nostru turistic, la un nivel cel puțin egal cu al Peșterii Urșilor: Cetățile Ponorului, Meziad, Topolnița, Scărișoara etc. Se lucrează cu temei, astfel că, nu peste multă vreme, nu vom mai fi tentați să spunem doar: ce frumoase sînt peșterile din Cehoslovacia, ce minunat este la Eissriesenberg, în Austria sau la Magula, în Bulgaria, ci vom putea spune: cât de impresionante sînt peșterile noastre!

— Ați amintit despre necesitatea de a se exercita îndrumarea eficientă a tuturor cercurilor de speologie. La ce v-ați gândit?

— Mai întâi m-am gândit că mișcarea speologică nu este îndrumată așa cum s-ar cuveni. Federația face un lucru foarte important că publică un buletin, că organizează o întâlnire anuală sub forma unei întreceri, dar cu asta nu se cheamă că am rezolvat toate problemele speologiei sportive. Aștept, și anii trec, ca institutul să dea din personalul științific, din orele de lucru ale acestuia o parte înfimă pentru îndrumarea și supravegherea amatorilor. Tot ceea ce se realizează — și Cadastrul de care am vorbit, și alte acțiuni deosebite — sînt rodul pasiunii pentru speologie, pe care o avem în inimile și-n sufletele noastre. Dar, peste cîțiva ani, ce va fi? Studenții de la Politehnică au bătut aici la toate ușile, cerînd un îndrumător științific. Colegul meu Racoviță le-a dat o mîină de ajutor pînă cînd împrejurări obiective l-au împiedicat să mai vegheze asupra cercului. Firesc ar fi ca un număr infim de oameni, să zicem patru de la București și doi de la Cluj-Napoca, să includem în planurile noastre obligația de a merge prin țară pentru a ține lecții și conferințe, pentru a explica niturilor din orașe unde nu există institute de specialitate și cadre pregătite, ce este speologia, cum se ocrotește o peșteră, ce viețuitoare trăiesc în ea și, de a culege totodată, informații despre ceea ce fac ei acolo. Hotărît lucru: munca de îndrumare are neapărată nevoie de o mai bună... îndrumare! Traian Orghidan este unul dintre marii prieteni ai speologilor amatori, dar dincolo de dînsul? În sufletul unora dintre noi s-a cuibărit teama că tinerii aceștia rezolvă uneori treburile speologiei mai repede și cu mai multă iscusință decît noi, profesioniștii.

— Este adevărat că s-au înmulțit accidentele în peșteri?

— Este adevărat! Apariția accidentelor în speologie confirmă necesitatea de a îmbunătăți îndrumarea și controlul. Acum 8 ani, ne rupeam o mîină, acum 6 ani își mai spargea cite unul capul, acum 5 ani a fost înregistrat primul mort, iar acum, pentru un singur an, am început să vorbim la plural: în 1982 am avut trei accidente mortale în speologie. Prima măsură pe care am luat-o a fost să constituim echipe Salvaspeo, ceva în genul Salvamontului, dar ce realizăm dacă reușim să-l coborîm pe accidentat pe o țargă și să-l ducem la morgă mai repede decît o pot face alții, ori să-l punem în ghips? Trebuie să izbutim să-i învățăm pe acești tineri cum să se ferească să cadă victimă accidentelor. Ne stă lesne la îndemină ca în centrul universitar din Cluj-Napoca să-l invităm pe medicul cercului să țină trei prelegeri pe an, să ne învețe ce trebuie să facem, cum să ne hrănim, cum să ne apărăm de frig, cum să ne comportăm în cazul unei șederi prelungite în subteran, dar acest lucru nu stă la îndemîna unui cerc, să zicem din Tinca, de lîngă Arad; ori, Tinca, așa de puțin cunoscută, are un cerc speologic puternic, ca dealțul și alte localități mici. Cred că, pe lîngă Conferința anuală a speologilor, am putea organiza o întâlnire de instruire patronată de Institutul de speologie pentru reprezentanții tuturor cercurilor, care, întorcîndu-se acasă, să transmită mai departe lecțiile și informațiile primite.

— Vorbiți-mi de Emilian Cristea. Începușei să spuneți ceva despre primele lui contribuții speologice.

— Așa cum am spus, Racoviță a fost cel dintîi care a recunoscut rolul turistului anonim, exploratorul muntelui și al peșterii. El a întrevăzut faptul că speologia nu poate trăi printr-un institut cu 6 sau 10 salariați, cîți erau pe vremea lui. Se afla în ultimul an de viață, cînd autorizase un procuror clujan, Maxim Pop, și pe Mihai Șerban, asistentul său, să exploreze prăpăstiile miraculoase și necunoscute ale Ghețarului de la Scărișoara. Acesta fusese primul pas pe care speologia românească l-a făcut, încă în timpul vieții savantului — sîntem în anul 1947 — pentru a ieși din închistarea sa profesională, pentru a da mîna cu turismul, cu o activitate încredințată amatorilor. În viziunea lui Racoviță și sub semnătura lui se autorizează această expediție care înseamnă depășirea tezei învechite « știință pentru știință ». Noi, cei tineri, eram fericiți, prindeam aripi, ne întâlneam cu aventura, cu descoperirea. Îndată după această întîmplare, ne-am propus — din păcate Racoviță nu mai era în viață — să ridicăm un alt vîl de mister, ce plutea peste Cetățile Ponorului, despre care nu se știa absolut nimic. Împrejurări fericite ne aduc în preajma alpinistilor de la C.C.A., din rîndul cărora se detașa acel tînăr pe care îl îndrăgisem din prima clipă, Emilian Cristea. De la el am învățat mai întîi care este diferența dintre excursie și expediție, ce alimente trebuie să luăm cu noi; la el am văzut primul sac de dormit cu puf de pinguin, primele carabinieri, un cort izoterm, el ne-a proiectat primele diapozitive care ne dezvăluiau secretul dormitului în zăpadă. Ne uitam la el ca la un Roald Amundsen. Prin 1951—1952, Emilian Cristea ne-a îndemnat să începem asaltul asupra Cetăților Ponorului, oferindu-ne ajutorul său. Ne-am întîlnit la porțile Cetăților, cu el, cu Aurel Irimia, cu Floriciu, Naghiu, Matei Schen, Ladislau Karacsony; am organizat o tabără subterană, stabilind și un record, de 8 zile, în care n-am ieșit la suprafață, într-un moment cînd asemenea lucru nu-l mai făceau decît francezii. Cristea ne-a învățat să urcăm pereți în peșteră — scările noastre erau pe-atunci din fuștei de lemn și frînghie groasă, ca pentru o sală de gimnastică. O scară de 10 metri umplea complet o ranită.

Materialele aduse de prietenul nostru erau de două ori mai ușoare și mai puțin voluminoase. La facia pe care o aprinde Emilian Cristea noi învățăm să asediem prin expediții serios organizate, marile peșteri din țară; începeam să învățăm speologia. El ne-a dat acest start furtunos. Am mers în Cetățile Ponorului a doua, a treia oară. La un moment dat, îndrumătorul nostru a aflat că Institutul de speologie din București a aprobat unei organizații franceze, alcătuită din cinci cluburi speologice, să lucreze în Cetățile Ponorului, în vederea cuceririi lor. Era în anul 1973. Ne-a dat imediat telefon, spunându-ne: «Fraților, noi am fost primii acolo, am lucrat iarna, vara, ne-au prins apele, am trudit din greu, e meritul nostru. Și încă ceva: este vorba de țara noastră. De ce să oferim această întietate unor străini? Ne sînt simpatici speologii francezi, dar noi trebuie să ajungem în fundul peșterii cu un ceas înaintea lor». Emilian Cristea, fluieră ca un arbitru, își aliniază o echipă și intră cu ea în cetățile Ponorului, ajungînd pînă la capăt, la uriașul perete înalt de 110 m., care îi poartă acum numele. În timp ce noi ieșeam din Cetățile cucerite, francezii, care fuseseră aici, cu un an înainte, instalînd în subteran tiroliene, telefoane și mai știu eu ce alte materiale, se pregăteau să intre. Nu le-a venit să creadă că noi ne întoarcem de acolo de unde nu ajunsese nimeni, dar, ca orice sportivi care își respectă adversarii, și-au dat jos ranițele din spinare, ne-au dat după aceea toate bagajele de pe noi — eram sfinșiți de oboseală după 6 zile petrecute în adîncuri —, ne-au condus la tabăra lor, unde ne-au răsfățat cu supă caldă, cacao fierbinte și vin fiert și unde, o seară întreagă, adunați în jurul unui foc de tabără, au ascultat povestirile noastre. În ziua următoare, au reușit și ei aceeași performanță; Emilian Cristea știuse să ne mobilizeze să onorăm noi cei dinții această importantă cucerire.

— A venit după aceea momentul Padina, pe care nu se poate să nu vi-l amintiți.

— Da, a fost tot ideea lui Emilian Cristea să reunească la un moment dat în Bucegi cîțiva speologi amatori, pentru a-i instrui de dimineață pînă seara, scoțînd prima promoție de sportivi pregătiți în dificila activitate de explorare a peșterilor. Lucrurile s-au repetat în anii următori cînd, din hărnicia și din marea lui modestie, numărul celor gata să înfrunte abrupturile verticale ale muntelui și adîncurile neștiute ale peșterilor, a crescut vertiginos. Cu toate că a fost unul dintre marii animatori ai alpinismului din țara noastră, și-a făcut totdeauna timp să contribuie cu același devotament și la propășirea speologiei. A fost un erou al muntelui, un deschizător de drumuri, un îndrumător și un prieten al celor tineri. Meritele lui nu sînt, din păcate, cunoscute îndeajuns. Noi, cei ce i-am stat mereu prin preajmă, nu vom rămîne cu brațele încrucișate. Dorim să lăsăm tinerilor pagini adevărate, emoționante despre locul pe care-l ocupă Emilian Cristea în istoria turismului românesc, despre ceea ce au ei de învățat dintr-o viață de om dăruită cu pasiune muntelui. În tinerețe, am citit cu sufletul la gură biografiile lui Robert Falcon Scott, Roald Amundsen și Emil Racoviță. Aceștia au fost titanii pasiunii mele pentru munte și speologie. Astăzi, copiii citesc de asemenea literatură de acest gen, își aleg modele dintre personalități pe care doresc să le imite. Avem un Racoviță, avem un Cristea, avem asemenea oameni care pot deveni exemple luminoase pentru formarea caracterelor la tinerii noștri. Avem, mai presus de orice, o datorie de împlinit!

Rîndurile de față se alătură cu modestie la ceea ce s-a scris și la ceea ce se va scrie de-acum înainte întru împlinirea acestei datorii.

NICOLAE DOCSĂNESCU

BRAD BRĂDUȚ

— IN MEMORIAM —

«Dacă în următorul deceniu s-ar organiza, în sfîrșit, o expediție românească în Himalaia, în mod sigur acest băiat va face parte din ea». Aceste cuvinte le rostea mult regretatul Emilian Cristea și îl vizau pe un tânăr student clujean — Alexandru Brăduț Șerban, zis Cuzi.

Era în anul 1982, la una din întîlnirile anuale ale celor mai buni alpiști din țară. Din această pădure de brazi falnici — ce năzuiesc pe verticale mereu mai sus — ochiul său de maestru nu se putea să nu remarce acest Brăduț ce se înălța impetuos pentru a-și depăși semenii, pentru a se depăși pe sine. Îl remarcaseră și alți antrenori și alpiști, deoarece dovedea de la primele mișcări pe stîncă un real talent de cățărător, dublat de un entuziasm clocotitor.

A devenit un entuziast fără să-și dea seama, de la primele întâlniri cu muntele; a călcat pe cărările acestuia încă din fragedă copilărie împreună cu părinții săi. A ascultat povestiri și întâmplări fascinante despre viața codrilor și a animalelor de la tatăl său — unul din cei care se pot mindri cu aleasa prietenie a marelui vânător — ocrotitor și povestitor — nonagenarul Ionel Pop. Unchiul său, biospeologul clujean Mihai Șerban i-a deschis apoi o fereastră spre mirifica lume a peșterilor. Împreună cu mama sa a gustat primele bucurii oferite de alunecarea pe zăpadă, iar sub îndrumarea mult iubitului antrenor Dan Căpitan — cel care a inițiat și dus pînă pe culmile performanței multe generații de copii clujeni — Cuxi a îndrăgit și mai mult lumea schiului, a trăit sentimente greu de exprimat în cuvinte în decorul imaculat al iernii, în apropierea creștelor semețe ce-l așteptau cu răbdare să le urce.

La vîrsta căutărilor și pericolelor, proaspăt «balic» la Facultatea de automatică, micilor plăceri din orașele noastre — din cafenele și baruri — el le-a preferat fără ezitare marile bucurii oferite cu generozitate de măriile înălțimi. Acolo sus, în munți, el trăia din plin acea senzație teribilă de libertate și pace, acolo aerul era mai pur, cerul mai albastru, orizontul mai departe, iar albul zăpezii era curat și nepătat ca și gîndurile sale. Devenind membru al familiei alpiștilor de la «U» Cluj-Napoca, condusă de neobositul Valentin Crăciun, el se dovedește un exemplu de conștiințiozitate și seriozitate și în acest domeniu. Antrenamentele din Parcul sportiv al studenților și alergările sale din fiecare seară, pe orice vreme și în orice anotimp, pe străduțele cartierului «Andrei Mureșanu», l-au scos în foarte scurt timp în frunte și a rămas mereu în frunte. Escaladele din Cheile Turzii, grele pentru mulți, erau pentru el o joacă, un antrenament. În curînd, verticalele din Cheile Bicazului, Bucegi, Piatra Craiului sau Retezat, cu ale lor chemătoare Hornuri Roșii, Fisuri Însorite, Turnuri de Fildes, Tavane de Argint sau Surplombe de Aur, nu mai aveau secrete pentru el.

Jurnalul lui ordonat și meticolos, cum îi era și firea, este incredibil de încărcat cu nume de trasee alpine, marea majoritate de mare dificultate și escaladate — «Cap de coardă» — dar și cu însem-

nări spontane de gînduri și impresii, adevărate eseuri. Sîntem convinși că ar fi putut deveni un colaborator fidel al publicațiilor turistice, așa cum reiese din relatarea ascensiunii pe Matterhorn, pe care a efectuat-o, cu bucurie și dezinvoltură, dar și cu pricepere și prudență. Gitea cu nesaț tot ce găsea despre munte și era fericit cînd făcea cunoștință cu maeștri ai alpinismului românesc, ca să învețe și mai mult de la ei. Profund îndurerat de dispariția lui Emilian Cristea — veteranul alpiștilor români — i-a dedicat memoriei sale o escaladă de iarnă (pe care foarte puține echipe o au în palmaresul lor) a celebrei Fisuri Albastre din Bucegi. Era mereu optimist, zîmbitor și de o sinceritate remarcabilă. Era iubitor de muzică, poezie și artă plastică, autor de frumoase diapozitive, student conștiințios și deosebit de simpatice, salvamontist de nădejde, dar mai ales alpinist cu un debut impetuos, ce ne amintește de tirolezul Reinhold Messner, idolul alpiștilor din întreaga lume, pe care știm că voia să-l urmeze.

Dar... «din păcate unii trebuie să cadă pentru ca cei mulți să învețe» — scrie Hemingway. La 11 februarie 1983, în mult așteptata vacanță studențească de iarnă, în abia al 23-lea an al vieții, o limbă de zăpadă din apropierea refugiului Gențiana din Retezat s-a dovedit a fi mai viclenă decît experiența și vigilența lui...

Să urim acum muntele? Nu, căci muntele nu e ucigaș! Muntele e un bunic, un uriaș blind și bun, care din joacă nevinovată, din prea multă dragoste îi mai înăbușă uneori cu îmbrățișările sale pe prichindeii prea neastîmpărați. Munților aceștia le datorăm supraviețuirea prin secole a neamului nostru, deci existența noastră; ar fi un sacrilegiu să-i părăsim. Ne vom perfecționa antenele detectoare de primejdii. Departe de micile invidii, departe de toate poluările, muntele rămîne un refugiu, un nesecat izvor de bucurii și sănătate, o veritabilă școală a bărbăției, un sanctuar în care intrăm cu sfială și cu capetele descoperite. Acolo, în împărăția de piatră a Carpaților, cu covoare de flori și orchestre de cetini, prietenii noștri sînt și vor fi mereu cu noi — în munte, în noi — și cei rămași acasă și cei căzuți, pentru ca noi să învățăm...

DINU MITITEANU

SINGURATATEA VERTICALELOR

O ESCALADĂ DE IARNĂ ÎN MEMORIA LUI EMILIAN CRISTEA

Privit de jos, așa cum se cuvine a fi privit, muntele este singur și tăcut. Nori albi îl aureolează iar ninsoarea cade fără încetare. Dacă te apropii mult, mult de versanții lui, atunci îi vezi puternici în nemiscarea lor, încărcăți de zăpadă. Dacă îți pleci urechea la stîncă auzi eoul vîntului. Acolo jos, un drum spre peretele stîncos. În imensa singurătate a muntelui doar ei aduc o umbră de viață. Pas cu pas, înfundîndu-se pînă peste genunchi, cei doi ajung sub stînci. Greul abia acum începe, peretele cel

impunător îi respinge cu avalanșe de zăpadă, dar cei doi nu se dau bătûți. Pentru fiecare metru se dă o luptă înverșunată. Capul de coardă a învins în sfîrșit vreo 10 m. și ajunge ud learcă la primul piton. Peretele măsoară însă 400 m. E prea mult! Și e tîrziu. Se retrag.

Seara, în refugiu, amîndoi usucă hainele la foc și se gîndesc. S-au pregătit din timp acasă și au venit aici să urce un perete în amintirea unui prieten alpinist, căzut. Traseul ales este **Fisura Al-**

bastră — și iată că în prima zi au reușit să urce doar 10 metri. Vremea nu e bună, din cauza ei au avut dificultăți așa de serioase. Trebuie să se mai aclimatizeze, trebuie să mai încerce, nu pot renunța așa curînd.

A doua zi soarele îi petrece pînă la baza Fisurii Albastre. De data aceasta moralul e ridicat, soarele dă noi speranțe echipei care se luptă cu verticala. O primă lungime de coardă este urcată destul de repede. Urmează o nouă lungime. Tavi merge cap. Ajunge la un horn de vreo 20 m, un horn înclinat, plin de zăpadă. După mai multe încercări și eforturi titanice, Tavi încearcă să găsească un drum mai ușor prin alt horn mai mic, în dreapta. Din nou luptă, din nou eforturi, din nou în zadar. După o a treia încercare pe o altă variantă, Tavi se întoarce descumpănit. E rîndul celuiilalt să se lupte. În primul horn e din nou zadarnic, zăpada multă și umedă nu lasă posibilitatea unui drum, de aceea preferă să încerce o cale mai expusă soarelui și mai lipsită de zăpadă, chiar și dacă e mai verticală. El se angajează pe o fisură aeriană între hornuri. Bate un piton, apoi încă unul mai sus, pune scărița, se înalță, dar nu poate trece. Deasupra, fisura se lărgeste și nu permite înțepenirea corectă a unui piton obișnuit. Trebuie căutat deci altceva; blochează nodul unei bucle de coardă la fisură, asigură, pune scărița și trece. Cu mare atenție caută mai sus prize sigure în roca friabilă. Pînă la urmă smocurile de iarbă par cele mai de încredere. Dar greul a trecut, în curînd ajunge la o brînă înierbată unde găsește un piton imens. Obosit, se leagă în piton și filează secundul. Cînd sînt în sfîrșit amîndoi din nou alături, hotărăsc ce-i de făcut. E cam tîrziu, după-amiază, ca să mai continue acum în cele 2—3 ore de lumină ce le-au mai rămas și în plus sînt amîndoi cu hainele ude și obosiți. Se hotărăsc să lase un rucsac cu materialele necesare acolo și să coboare cele două lungimi lăsînd însă o balustradă de corzi fixe, ca a doua zi să poată urca rapid și fără efort pînă la acest loc.

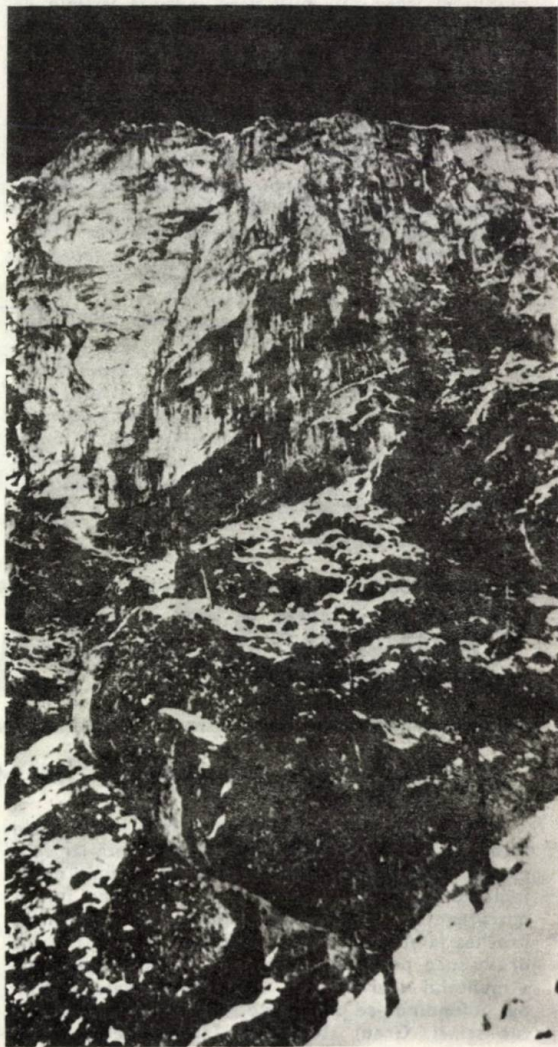
Întinericul îi găsește în refugiul Coștila. Își sorb în liniște ceaiul, cu gîndul la încercarea de mîine, în timp ce în sobă trosnesc vreascurile. În fond ce caută omul prin hornurile pereților? Poate senzația de a pluti la marginea lumii, departe de lume, deși aproape... Poate o lume nouă, nebănuită... Poate un sentiment de prietenie indestructibilă cu cel care își leagă viața și destinul de aceeași coardă.

Cerul înstelat le face mai senin drumul spre Circurile Văii Albe. Soarele încă nici nu a răsărit cînd cei doi încep de la bază escaladarea peretelui. Azi au pornit devreme, sînt hotărîți să lupte pînă sus, au ajuns și la rucsac, acum își continuă drumul ascendent, abordînd direct verticalele. Peretele este încomensurabil. Lungime de lungime, rucsacul pare tot mai greu, deși sînt abia niște firimituri de mîncare înăuntru și cîteva haine.

Este clar acum că abia dacă vor ajunge pînă la jumătatea peretelui înainte de înserare. Mai au însă o lungime de extremă dificultate înainte de a ajunge la o mică grotă unde ar putea înnopta. Pasa-jul cheie, un horn surplombant îngust, se numește « La Tendor ». Încet-încet, cu eforturi herculeene, pasajele cele mai grele sînt trecute iar cei doi ating grotă. Frînți de oboseală, se pregătesc pentru o noapte pe lespezile tari și reci, bătute de ninsoare și vînt, ale imensului perete. Sub ei, verticalele azvîrlite în jos îi aruncă departe de orice viață. Deasupra, calea spre meterezele înalte ale crestei

e întreruptă de surplombe suprapuse. Iar în singurătatea verticalelor, două ființe calde se cuibăresc una într-alta pentru a-și păstra căldura în sînul pietrei reci. E o cu totul altă lume, cu farmecul ei de nepătruns și de neînțeles, cu înfrîntătoare perspective asupra crestelor zimțate. Iar de acolo din vale, de departe câtă spre ei luminile liniștite ale Bușteniului, ca și cînd le-ar spune că jos, pe Pămînt, totul este în ordine; lumea e în ajun de sărbători. Și din nou izvorăște întrebarea: De ce sîntem aici, în frig și vînt? Ce căutăm? De ce nu stăm și noi într-o casă să cîntăm colinzi și să privim pomul de iarnă? Oare ne simțim mai puternici în singurătatea verticalelor?

Noaptea de iarnă este foarte lungă. Ziua parcă refuză să se mai arate. Înțepeniți de frig, cei doi nu se mișcă nici cînd zorile au mijit de-a binelea. Ce mai așteaptă? Nici un fel de energie exterioară nu-i poate pune în mișcare. După ce rod fiecare un măr și glucoză cu nucă, se mai înviiorează puțin. Pregătesc corzile și Tavi reia urcușul. Azi n-o să

mai fie soare, în schimb un vînt aspru i-a luat locul. În scărițe te clatină de-a dreptul și minile îngheață mult mai repede. Iar statul în regupări și filatul corzii au devenit un coșmar. Și totuși echipa cîștigă încet-încet teren, cu fiecare nouă lungime se apropie de ultimele și cele mai mari surplombe, ce spînzură amenințătoare deasupra Văii Albe. Este rîndul lui Cuxi să facă cap de coardă. Piton după piton, surplomba îl scoate mai afară, mai suspendat deasupra sutelor de metri de gol. În sfîrșit, a atins buza surplombe. Vîntul îi zgîlție scărițele prin aer, picioarele prind cu greu un echilibru instabil. Iar

dedesubt e infernul, e cel mai adînc infern ce îl poți vedea în Carpații noștri, e Fisura Albastră.

De acum nu mai e mult. Greul aproape că s-a sfîrșit. Cu ultimele resurse, cei doi vor ieși în Creasta Văii Albe și se vor duce acasă și nu vor uita că au stat suspendați 36 ore între Cer și Pămînt, și coarda în care au fost legați în tot acest timp i-a unit definitiv întru prietenie. Și mai ales nu vor uita amintirea prietenului alpinist dispărut, cel care a urcat pentru prima dată Fisura Albastră, cel care a fost pentru nenumărați ani doica alpinismului în România, Emilian Cristea.

OBELISCU ALPILOR

O ASCENSIUNE SOLITARĂ PE MATTERHORN

Zermatt, Matterhorn... nume ce produc emoție oricărui iubitor al muntelui. Orașelul-stațiune își datorează faima și prosperitatea poziției sale în inima Alpilor, la poalele celui mai semeț munte din Europa, deci turismului, schiului și mai ales alpinismului.

Nu, nu visez! Hoinăresc pe străduțele Zermattului, pe unde au călcat mii și sute de mii de oameni — celebri sau anonimi — dar uniți cu toții prin aceeași pasiune, muntele. Forfota și atmosfera este așa cum mi-am imaginat-o: aer de munte, oameni de munte. Automobile... nu există, toate rămîn jos, la Täsch, la 4 km distanță, așa cum au hotărît localnicii. Trenul electric, trăsurile cu cai, mulțimea de pietoni, turiștii cu rucsaci și pioleți, vitrinele cu echipament alpin — toate crează un farmec greu de descris, dar de neuitat.

Matterhorn — după o cotitură a străzii principale îmi apare în față elegantul obelisc și mă cheamă. Deși are numai 4477 m înălțime — mai mic decît vecinii săi, Mont Blanc, Monte Rosa, Weisshorn și alții — realizez încă o dată că forma lui sveltă și avîntată a reprezentat dintotdeauna o sfidare aruncată oamenilor, o atracție irezistibilă. Iar oamenii munților au primit provocarea, deși... l-au cucerit cu greu și cu jertfe, abia la 14 iulie 1865, la aproape un secol după ce Jaues Balmat și Michel Paccard au scris prima pagină a alpinismului, urcînd Mont Blanc, la 8 august 1786. Atîtea gînduri mă copleșesc! Mă gîndesc la pionierii Alpilor care, fără telecabine, refugii și echipamentul de azi, ne-au deschis drumuri spre piscuri, mă gîndesc la tovarășii mei de ascensiuni și escalade de acasă, dar mă gîndesc mai ales la zilele următoare. Condițiile meteorologice, lipsa unui coechipier, altitudinea și recidiva unei gripe, cu frisoane și migrenă, nu mă vor împiedica oare să ajung pe vîrf? Poate mîine va fi mai bine.

Ne-am ridicat cortul din jos de Täsch, împreună cu o familie simpatică de bucureșteni, care fac societate părinților, eu însă mă culc mai repede, iar dimineața mă simt într-adevăr mai bine. Deci nu mai am motiv de reținere, încep să pregătesc tot ce-mi trebuie, îmi fac rucsacul. Reiau călătoria cu trenul pînă la Zermatt, apoi, schimbînd trei telecabine, ajungem pe creasta Hörnli, la vreo 2400 m, de unde Matterhornul se vede minunat și mare. Majoritatea turiștilor rămîn aici, la capătul funicularului, și la restaurant, doar cei cu piolet și colțari pe rucsac pornesc mai departe, ca și mine, spre refugiu Hörnli, la 3200 m altitudine. Iar cînd spun la plural «ajungem», mă refer la doi germani, mai vîrstnici, cu care convenisem pe parcurs să facem echipă împreună. Umblaseră mult în Alpi și la început m-am simțit în inferioritate dar încet, încet, îmi dau seama că de fapt sînt mult mai la mine acasă pe Matterhorn decît interlocutorii mei.

Obsedat de problema cazării, mai acută în munții noștri, o iau înaintea celor doi ca să rețin locuri la cabană dar graba a fost neîntemeiată căci loc era destul. Mîncînc ceva, beau apă (cu aproape 3 franci litrul), mă odihnesc puțin și pornesc în sus, să fac o recunoaștere a traseului. Studiez atent muchia nord-estică, ce mă interesează direct și celebrul perete nordic, care se înalță sumbru în dreapta, perete urcat abia în 1931 de frații Schmidt, dar urcat și solitar în luna februarie (!!) a jubiliarului an 1965, cu cinci bivouaciuri, de către fenomenalul ghid italian Walter Bonatti.

Între timp apare un elicopter, cercetînd repetat versantul din stînga, ca și cînd ar căuta pe cineva, apoi aterizează aproape de mine, se demontează ușa, se pregătește o coardă fixă iar unul din membrii echipajului se leagă de macaraua aparatului, care își ia zborul din nou. Trebuie să fie o acțiune de salvare căci elicopterul se apropie de ghețarul estic, cineva coboară legat de macara, apoi se ridică repede, îndepărtîndu-se de stînci încît se văd profilate pe cer două siluete, salvatorul și salvatul. Una din acestea e trasă la bord iar cealaltă este purtată în coarda fixă spre vale, rămînînd parcă puțin în urma elicopterului. La cabană aflu curînd că o echipă se prăbușise dimineața, din apropierea vîrfului. Dar locul de unde îl ridicase pe primul era aproape de baza piramidei. Să fi căzut atît de mult? Desigur, de aceea era așa de diformă silueta scoasă din munte. Al doilea este cules și el curînd și dus spre vale în același mod. Tot diform, poate chiar mai diform. Morți! Morți pe Matterhorn și acolo vreau să urc eu mîine. Cu cine? Cu niște necunoscuți care chiar ei m-ar putea trage în prăpastie. Cînd o echipă moare, doar unul este vinovat, iar pentru greșala lui plătesc amîndoi sau toți trei. Deci ai grijă cu cine te legi în coardă...

Sînt totuși hotărît să încerc. Mă simt bine, mă simt tare iar cei tari reușesc ! Ne culcăm odată cu înserarea dar somnul vine greu iar de trezit m-am trezit mai repede decît aș fi vrut, încît în jurul orei 4 eram toți trei gata de plecare. Afară — beznă. Noroc cu luna tîrzie, care conturează în mare relieful, iar lămpile frontale ale celor cîteva echipe jalonează « drumul ».

Pornim, cu bine ajungînd după vreo 10 minute la locul pînă unde fusesem ieri și de unde începe escalada propriu-zisă a Crestei Hörnli, cu pasaje pînă la gradul III. Primul prag e greu de atins, din cauza gheții de la bază, care nu oferă prize, cît și din cauza întunericii. Eu urc primul, dar cei doi coechipieri ai mei nu reușesc. Scot coarda și le-o arunc să-i asigur de sus dar ei s-au și hotărît să renunțe. Pe întuneric nu se pot descurca. Pînă string coada la loc, pe lîngă mine trece echipă după echipă. Mă hotărîsc să o iau singur în sus, căci totuși nu rămîn izolat, doar și în față și în spate lămpile frontale marchează traseul. Mă țin după o echipă de japonezi, care urcă repede și deși nu pot folosi lanterna de mină mă cațăr ușor. Echipa după care mă ghidez merge alert, depășind pe alții, prin scurtări ale drumului, rezultînd uneori pasaje destul de expuse, pînă la gradul IV, dar îi urmez într-un ritm în care nu am timp să stau pe gînduri. Prea mult nu văd din cauza întunericii, numai drumul și accesibilitatea lui. Stîncă e rece, dar m-am încălzit destul de bine. Escalada continuă în aceeași alură, depășim cîteva echipe din față; acum începe să se lumineze un pic spre ziuă. Auzisem că mai există un refugiu pe la 4000 m și deodată îl văd deasupra capului. Mai este o porțiune abruptă, aproape verticală, pe care o trec cu mult sînge rece, apoi ajung în fața refugiului. Pe strîmta platformă mă opresc să mănînc cîteva biscuiți și să beau apă, așteptînd, cu aparatul pregătit, să răsară soarele, de după Monte Rosa.

Noroc că nu a trebuit să aștept prea mult căci frigul e pătrunzător și-mi reiau cu greu drumul, pînă mă încălzesc din nou ca să-mi regăsesc elanul. Urcușul este în continuare destul de abrupt, apoi ajung la o ruptură de pantă. Aici începe o zonă mai puțin abruptă, unde predomină zăpada înghețată; de pe aici au că-ut spre ghețarul de vale, patru din cei șapte învingători conduși de englezul Whimper, în 1865. E ultima porțiune în drumul spre vîrf și ca toți ceilalți mă pregătesc să-mi pun colțarii și să iau pioletul în mînă. Totuși, înclinarea pantei nu e deloc neglijabilă, așa că sînt nevoit să-mi pun întrebări de ordin tehnic. Oare pentru gheață am destulă experiență, încît să pot urca fără risc? O alunecare m-ar arunca pe zona abruptă și atunci, n-am să mă mai opresc pînă jos, ca aceia de ieri. În dreapta e prăpastie, peretele nordic. Mult mai la stînga crestei iarăși nu e prea îmbietor. Pînă îmi leg colțarii mă asigur cu « selbst »-ul de o bară înfîptă aici, căci locul e periculos, apoi pornesc din nou în sus. Nu e ușor, dar destul de sigur, însă trebuie să poposesc des, căci e obositor. Echipa de japonezi e acum în urma mea iar după ei îmi reglez ritmul de urcare: cînd se apropie prea mult, accelerez, cînd rămîn în urmă, mă odihnesc, apoi încep iarăși abruptul. Ce-i drept, sînt corzi fixe în locurile mai grele, dar acum trebuie să mă cațăr pe stînci cu colțarii în picioare. Pentru mîini încep să fie prea rece, ceilalți urcă cu mînuși, eu însă prefer siguranța prizei cu mîinile goale. Pasajr de stîncă și gheață alternează, cele de stîncă devin tot mai grele, pînă ajung la unul surplombant, cam de gradul IV.

Aici există coardă fixă, altfel nu știu cum aş putea trece, cu colţarii în picioare. Agăţându-mă cu minile, îngreunat de rucsacul din spate, reuşesc în efortul de a trece pasajul. Sînt transpirat şi gîfii. Dar iată că o echipă se întoarce deja, victorioasă. Deci virful e aproape. Chiar şi panta pare să se atenueze. Urmez un fel de tăpşan şi deodată văd că am ajuns sus. E abia ora 8 şi stau pe virf. Mai este o echipă care a sosit înaintea mea, cred că-mi citeşte cu uşurinţă fericirea pe faţă. Din păcate, nu am lîngă mine un Călin, un Bebe, un Tavi sau un Mirel. În lipsa prietenilor din Cluj, cu care să mă îmbrăţişez, agît pioletul deasupra capului cînd apar japonezii « mei »! Incredibil parcă, dar nu visez, sînt totuşi sus, în virful unui patrumiar magnific.

Sus, împrejur e o lume de vis, o lume de piscuri argintate ce scîlcesc ireal. Spre est e Monte Rosa — « secundul » Alpilor (4633m). Dincolo, spre sud-vest se vede Mont-Blancul — uriaşul Europei (4807 m) şi Grand Combin. Văile învecinate apar foarte jos, văzute ca din avion sau ca o ilustraţie dintr-o carte de basme cu pitici. Versantul dinspre Italia pare şi mai abrupt. Pe aici, mîndrul ghid din Breuil, Jean Antoine-Carrel a « concurat » în 1865 în cursa pentru virful « Monte Cervino », cum îl numesc italienii, şi a ajuns sus la trei zile după trista victorie dinspre Elveţia. E mare bucuria de a fi pe virf, mai ales cînd ai şi norocul unui astfel de timp minunat, de fapt o raritate aici pe fruntea « Leului din Zermatt ». Dar... apare un nor! E gîndul coborîrii ce mă aştaptă, lungă şi nu lipsită de primejdii. Bucuria totală va fi doar cînd voi fi jos, în vale, lîngă păriţii care mă aşteaptă îngrijoraţi. Mă smulg din « beţia de virf » şi îmi impun să cobor deosebit de precaut. În locurile mai dificile, unde nu sînt corzi fixe sau cabluri, cobor pe coarda mea, în rapeluri. Abia lîngă cabană îmi scot colţarii cu gesturi aproape tandre.

În Zermatt, cu case bogate de lemn de culoare brună, pe străduţele acelea pitoreşti, specific helvetice, simt că picioarele mele parcă acum învaţă din nou să meargă. O oboseală plăcută mă inundă. Gîndurile ce mi se învîlmăşesc sînt greu de redat în cuvinte; ca într-o succesiune de imagini rulate cu viteză mărită revăd pereţi, fisuri, hornuri şi surplombe din Cheile Turzii, Cheile Bicazului, Bucegi, Piatra Craiului şi Retezat, revăd chipurile celor cu care am efectuat zeci de escalade de vară şi de iarnă, care m-au ajutat să ajung aici. Imaginaţia mă ajută să văd pereţi, piscuri şi creste ale altor — patrumiari sau — de ce nu? — optimiari — pe care sper să-i admir, dar şi să-i urc.

Întorc mereu privirea înapoi spre « acolo ». Ştiu că şi fără imaginile ascunse încă în aparatul fotografic îmi voi aminti şi peste ani cu lux de amănunte cele văzute şi cele simţite în această zi de 12 august 1982. N-a fost o ascensiune în premieră, n-a fost o realizare deosebită, dar pentru mine a fost botezul marilor înălţimi spre care pot să năzuiesc de acum.

ALEXANDRU BRĂDUŢ ŞERBAN

Povestiri

DIN PIATRA SINGURATICĂ

Dintr-un teanc voluminos de pagini, în care Gheorghe Pînzaru, neostenitul drumeţ şi veteran al ghizilor ieşeni, istoriseşte palpitate întîmplări de excursii, am ales aceste poveşti adevărate, depănate acum trei decenii « în jurul unui foc nepotolit », undeva, la Cheile Bicazului, pe Suhard.

« Printre cei care au îndrăgit drumeţia încă din fragedă tinereţe am avut bucuria să mă împrietenesc şi cu profesorul emerit Neculai Zaharia, originar din Botoşani şi devenit mai apoi cetăţean al Iaşului. Îl întîlneam adesea colindînd pe ocolăşele Ceahlăului, iar serile, la Cantonul de pe Izvorul Muntelui ori la cabana Dochia, îl ascultam cu încîntare povestînd peripecii şi amintiri care făceau ca nopţile să pară scurte şi dorinţa de hălăduire în mijlocul binecuvîntatei naturi să sporească. Am ţinut bine minte aceste întîmplări, pe care le-am spus cu mare succes grupurilor de turişti pe care i-am condus de-a lungul anilor.

Una dintre ele s-a petrecut în vara lui 1953. Tăranul Gheorghe Baci (nu e vorba despre Gheorghe Baci, vestitul cabanier de la Dochia) din comuna Borca, satul Sabasa, s-a angajat la coasă, împreună cu cei doi fii ai săi, Vasile şi Gheorghe, într-un loc numit « La fînaţi », la circa douăzeci kilometri de sat, în preajma Ceahlăului. Şi-au înghetbat o colibă şi-au început să-şi cate liniştiţi de muncă.

Într-una din nopţile cu lună, cei trei cosaşi au fost treziţi de o mare zurbavă, pe care o făcea o namilă de urs, proptit de intrarea colibei. Cu greu au reuşit să-l pună pe fugă, aruncînd după el tăciuni aprinşi. A doua seară, moş Martin şi-a reînnoit vizita, dar, cu toţi tăciunii zvîrlîţi asupra lui, n-a mai vrut cu nici un chip să se îndepărteze. Gheorghe Baci, om în vîrstă şi cu multă experienţă în viaţa de munte, şi-a potolit atunci feciorii să mai arunce în namilă cu foc. A luat un virf de coasă drept armă de apărare şi s-a apropiat de ursul care ţinea o labă întinsă, parcă anume arătîndu-i-o omului. Privind cu atenţie, moş Baci a observat o mare bolfă în acea labă, din care răseăra un capăt de « teaşcă » (teaţă) de lemn. În paza feciorilor, care pîndeau cu topoarişti, Baci s-a apropiat şi, cu virful de coasă, a deschis rana, a tras teaşa şi a aşteptat pînă ce-a curs cam o cană de puroi. A cerut apoi un cofeal cu apă. A clătit locul bolnav şi din poalele cămăşii a făcut la repezeală un pansament, cum s-a priceput. În tot acest timp, ursul îi lîngea de zor spinarea. A mai stat culcat, gemînd din greu, în faţa colibei, pe urmă, într-un tîrziu, a plecat spre păduri. N-a trecut mult şi moş Martin s-a întors la « dispensar ». Pansamentul era flenduri, rana mai supura un pic, dar umflătura dăduse înapoi. Moş Baci i-a făcut pansament nou, din şervetul în care înveleau mămăliga. Animalul stătea cuminte, privind prietenos şi cu încre-

dere la om. Pînă s-a isprăvit cositul, pacientul a venit regulat în poiană. Ședea ore întregi ca un ciine, uitîndu-se plin de recunoștință la oamenii care munceau...

Și vulpea e eroină de întîmplări neobișnuite. Prin iarna lui 1932, o cumătră năvălită prăduia de zor toate cotețele din satul Pîngărăciur, în părțile Neamțului. Orice pază devenise inutilă: de fiecare dată, nada din capcană era mîncată, dar cursa rîmînea goală! Un vînător renumit, Ion Cotea, împreună cu profesorul Neculai Zaharia au reușit să dea de capăt misterului. Îneliți în cearceafuri albe, așezați la capetele poienii pe unde trecea drumul vulpii, cei doi s-au apucat să pîndească. Făptașa n-a întîrziat să apară. A dat tîrcoale capcanei din mijlocul poienii, a privit-o îndelung din diverse unghiuri și, la un moment dat, întorcîndu-se cu fundul, a început să tatoneze în sus și-n jos cu coada, pînă ce cursa s-a închis. Atunci vulpea a pornit să facă niște mișcări ciudate, de tracțiune, ca la sanie, apoi s-a întors, a mîncat carnea de momeală și, lingîndu-se mulțumită pe bot, dusă a fost în pădure! Examinarea capcanei a lămurit manevra: țurțurii grei de gheață din coada cumetrei, «plimbați» prin mecanism, au închis capcana, apoi, trăgîndu-se înapoi, vulpea a rupt țurțurii frumușel, după care, liberă, a mîncat... recompensa inovației. Însuși vînătorul Cotea, care s-a abținut să tragă un foc de pușcă, s-a minunat de inventivitatea vulpii! «Al naibii să fie cine-ar ucide un animal ca aiestă! Vulpea asta-i mai dihai ca un om.»

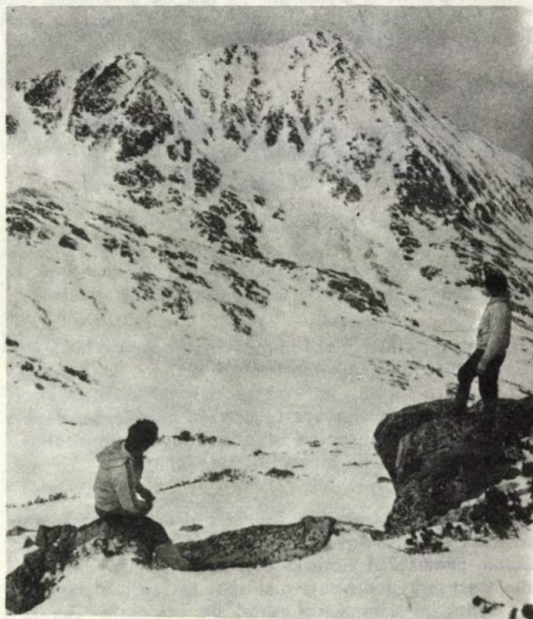
Cele ce urmează s-au întîmplat sub Ocolășul Mic, în locul denumit Bîta Popii din Poiana Maicilor, pe pîrîul Furcitur. În acea poiană, unde locuitorii din Izvorul Muntelui își aveau micile proprietăți pentru cultura cartofului și păpușoiului, turmele de porci sălbatici își făceau mendrele, distrugînd toate semănăturile. Oamenii știau că nu departe, într-o poieniță în care creștea chiar în mijloc un brad izolat, venea regulat o scroafă mare cu șapte purcei și toți rîmau cuiburile cu cartofi de nu rămăsese mai nimic. S-a pus la cale, așadar, o noapte de priveghere în acea poiană, unde se aținea după scroafă și un urs, rîvnitor la carne fragedă de purcei, și care, atacat de scroafa ce-și apăra puii, își găsea refugiul în bradul din poiană. Ce s-ar face ursul dacă n-ar fi bradul?! s-au întrebat oamenii. Au decojit ei bradul și i-au tăiat și crengile pînă la o înălțime de trei metri. La fel au procedat și cu alți trei brazi mărginași, în care și-au pus lesnicurile trei pîndari-puşcași. Era o noapte luminoasă de vară. În bătaia lunii, a apărut curînd scroafa cu cei șapte mici logofeți după ea. O pufăitură ca de locomotivă a dat apoi semn că venise și ursul urmăritor, care s-a așezat mai la distanță, ca pentru odihnă, dar supraveghînd de fapt cu mare atenție grupul pe care, din cînd în cînd, scroafa îl înconjură spre a-l ține grămadă. Cînd un purcel se răzlețea, ursul sărea ars, grăbit să-i iasă în întîmpinare, dar nici scroafa nu era departe, imediat sărea în apărarea puiului. La un moment dat, din joacă, cițiva purcei s-au îndepărtat prea mult de mama lor. Ursul s-a repezit, gata să înșface unul din ei, iar scroafa a și fost în clipa aceea dintr-o zmuclitură sub burta lui moș Martin, pe care l-a aruncat ca pe o minge la vreo doi metri depărtare. Într-un vacarm de fornălii și guîțături a început o luptă teribilă. Copleșit, ursul a dat să se retragă, ca de obicei, în copac. Numai că bradul devenise alunecos ca gheața... Oamenii s-au îngrozit de furia bătăliei dintre cele

două animale. Purceii stăteau la o parte, ca un ghem uriaș. Văzîndu-se mereu răsturnat de scroafa înfuriată, și cum în brad era cu neputință a se mai urca, bietul urs a rupt-o la fugă în stufărișuri. Pufăind din greu, victorioasă, scroafa și-a luat în primire familia și a dispărut și ea în codru. La revărsatul zorilor, ierburile și semănăturile aveau înfățișarea unei grozave bătești în jurul bradului despuiat, pe al cărui trunchi erau imprimate adînc ghearele ursului, smocuri din blana lui, sînge...

...Iar noaptea de la Piatra Singuratică, așa cum vă puteți închipui, a fost prea scurtă pentru noi toți, cu asemenea povești, al căror fir e lung și mereu plin de minunății ale naturii.»

GHEORGHE PÎNZARU

AM ÎNFRUNTAT RETEZATUL

ÎNZĂPEZIT

În acest sfîrșit de martie capricios, cînd am coborît din acceleratul de București în gară la Subcetate, eram puțin cam «plouați». Încă din tren, după ce trecusem de Pasul Merișor, urmărisem cu inima strînsă-n ghearele neliniștii creasta Retezatului deasupra căreia pluteau, greoi, nori burduhoși. La Subcetate aerul era călduț, vîntul abia adia, dar cerul era acoperit cu nori vineții și tocmai această «stare a vremii» n-avea nicidecum darul

să ne liniștească. Marocănoși și somnoroși ne-am mai suit o dată în personalul de Simeria pentru a merge două stații înapoi, am alergat cât am putut de repede pe rucsacii uriași pe care-i aveam în spate, ca să prindem mașina de Nucșoara și abia după ce ne-am urcat în autobuz am răsuflat ușurați. Eram în inima aventurii pe care-o plănuisem: asaltul crestei înzăpezite a Retezatului.

De la Nucșoara, neavînd nici un semn că prindem vreo « ocazie » să ne ducă mai aproape de cabana Pietrele, am luat-o hotărît, voinicește, la picior, de-a lungul văii Nucșoara. Pe la ora 10, frunțile ni s-au mai descrețit odată cu ivirea, prin niște spărturi în nori, a cîtorva raze de soare încurajatoare. La un cot al drumului, am bucuria să admir, undeva spre sud, în capul văii pe care urcam, o porțiune de creastă sclădată în soare cu virfurile Pietrele, Obîrșia Nucșorii și vf. Mare, distinct profilate pe cer. Mă grăbesc să consemnez pe peliculă « evenimentul », speranța abia încolțită că vom avea succes în tentativa noastră făcîndu-mă să uit de zecile de kilograme din spinare.

Sus, creasta sticlește sub zăpadă, dar aici pe vale, la confluența pîrului Cîrnic cu riul Nucșoara, pot fotografia în voie brîndușele proaspăt ieșite de sub zăpadă să dea binețe soarelui de primăvară. Către ora 2 după prînz, sub un soare arzător care topește zăpada pe văi și umflă micile cataracte ale Nucșorii, ajungem la cabana Pietrele, bucuroși că a doua zi vom avea vreme frumoasă pentru ascensiuni. Numai că... socoteala de-acasă și cea din tîrg...

Dis-de-dimineață sar ca ars din pat, îi trezesc pe Dan și Vali și ne echipăm în grabă. Afară însă, cerul este complet acoperit de nori. Atmosferă grea, prevestitoare de furtună. Pe la ora 9, văzînd că nici nu plouă, nici nu ninge, o pornim încetîșor

pe Valea Stîlnoșoarei în sus cu gîndul să ieșim în Șaua Retezatului și apoi, cu puțin noroc, pe vf. Retezatul Mare.

Pînă la limita superioară a pădurii călcăm pe urmele mai vechi lăsate în zăpadă de alți turiști, dar mai sus, peste pragurile glaciare nici urmă de potecă, totul este alb. Nu ne așteptam ca în acest moment să găsim așa de multă zăpadă. Urcușul devine din ce în ce mai greu, facem multe ocoluri, evitînd zonele troienite și, totuși, de nenumărate ori ne scufundăm în zăpadă pînă la brîu. Lucrul acesta ne sîcîie și, mai ales, ne macină forțele.

Aproape de căldarea glaciară superioară, avem de făcut față unui nou și neașteptat obstacol: un vînt vrăjmaș, rece și cu o forță care pe moment ne contrariază, vrea parcă să ne convingă să ne întoarcem la cabană. Numai, că, odată ajunși aici, nici prin gînd nu ne trece să abandonăm. Mai ales că, la un moment dat, norii parcă se sparg puțin, un soare foarte palid răzbate printre ei și putem în sfîrșit să admirăm crestele superbe din jurul nostru. Pe dreapta direcției de urcare se prăvălesc spre noi pereții înzăpeziți ai crestei muntelui Lolaia pe care distingem, nu fără înfiorare, urmele unor foste avalanșe. În fața noastră orizontul ne este barat de zîmții crestei dintre virfurile Bucura 1 și 2 cu numeroase vilcele terminate spre dreapta cu hornul care dă în Șaua Retezatului, toate, « posesoare » în acest moment a unor cornișe de zăpadă de loc îmbietoare...

...De circa 10 minute stăm pe loc pentru a face cîteva fotografii. Dan cu Vali, înghețați sub suflarea necruțătoare a vîntului, încep să-și manifeste zgomotos nerăbdarea de-a pleca. Este, într-adevăr foarte frig, vîntul abia mă lasă să mînuiesc aparatul și să schimb casetele, așa că mă grăbesc

să strâng totul și să plecăm mai departe. Dan abia poate să articuleze cuvintele din cauza frigului care se pare că l-a pătruns strașnic. Nostim este faptul că acum el și Vali își dispută cu ardoare dreptul de a purta rucsacul cu haine de schimb, mâncare și alte lucruri necesare, frigul suportându-se mai ușor cu el în spate...

...Urcăm din greu, zăpada este înghețată doar puțin la suprafață, ne afundăm mereu și, obosiți, după aproape 3 ore de la plecare ajungem în locul unde vara sclipește oglinda lacurilor Stînișoarei. Acum, pe tot fundul căldării, zăpada, bine tasată, de un alb orbitor, nu lasă să întrevezi nici urmă de lacuri. De jur-împrejur, numai creste albe de zăpadă. Ne croim drum spre dreapta și urcăm pînă sub Șaua Retezatului, din care, aplecată spre noi, o cornișă imensă de zăpadă amenință să pornească la vale din clipă-n clipă.

Înainte de a hotărî dacă forțăm urcușul sau nu, ne adăpostim în spatele unei stînci și încercăm să ne refacem forțele, devorînd în grabă toate proviziile din mult disputatul rucsac. Între timp, o nouă geană de soare își taie drum prin plafonul gros de nori, dar după ce ne convingem că urcușul prin Șaua Retezatului este mult prea periculos acum, schimbăm direcția și urcăm în Șaua Stînișoarei cu trecere spre Valea Pietrele. Ideea se dovedește salutară, astfel că în Șa ajungem fără nici o dificultate tocmai în momentul în care soarele apare, în sfîrșit, și luminează crestele din plin. Ne grăbim să fotografiem tot ce vedem de jur împrejur, uitînd și de oboseală și de vîntul care la un moment dat este cît pe-acî să ne smulgă cu totul de pe creastă. Nu ne mai sperie nici bubuitura înfricoșătoare, de neconfundat, a unei avalanșe pornită pe versanții căldărilor sudice undeva, destul de aproape de noi, pentru a putea distinge zgomotul stîncilor antrenate în cădere!...

...Spre est admirăm toată creasta începînd din vf. Bucura sub care ne aflăm și pînă în vf. Păpușa Mare. În centru «tronează» vf. Peleaga, cel mai înalt vîrf din Retezat — 2509 m. Spre vest, vf. Retezatul Mare văzut de-aici ne apare ca o imensă piramidă. Distingem urme proaspete în Curmătura Bucurei, ceea ce înseamnă că se poate urca acolo. Calculînd timpul disponibil, decidem să lăsăm pentru mîine tentativa, sperînd ca vremea să fie și mai bună.

Pe la ora 14, începem coborîșul în valea Pietrele, trebuînd să ne asigurăm cu grijă în cordelină la trecerea unei pante mai înclinate, cu zăpadă multă. Coborîm în continuare pe firul văii Pietrele și descoperim că aici este și mai multă zăpadă decît pe Stînișoara. Așadar, vom urma același traseu ocolit ca și astăzi, pentru a urca în Curmătura Bucurei. Este mai ușor...

La micul popas pe care-l facem la refugiul Gențiana unde găsim doi băieți din Reșița, aflăm că urmele văzute în curmătură sînt ale unui turist din R.D.G. care a traversat cu o zi înainte cresta venind de la Buta și dormind o noapte într-o grotă de sub vf. Peleaga. Ni s-a părut puțin cam riscant, dar i-am admirat curajul. Am înțeles de la interlocutorii noștri că era foarte bine echipat și antrenat...

Noaptea care a urmat ne-a tăiat orice speranță: a început să plouă torențial și peste creste se rostogoleau fulgere și trăznete înfiorătoare, ca-n miezul verii. Venirea zilei n-a schimbat cu nimic situația și a trebuit să «vegetăm» în cabană triști

și descurajați. Mai licărea totuși o mică speranță pentru a doua zi. Degeaba! Dimineața, pe la ora 9, cerul s-a limpezit deasupra Loloiei și, bucuroși, plecăm din nou pe Valea Stînișoarei în sus. Zăpada însă este și mai grea la mers, urcușul din ce în ce mai anevoios, cerul se-ntunecă iar și, găsind un versant aproape spălat de zăpadă, urcăm în creasta Loloia. Sus, ne întîmplă din nou ploaia! Rezistăm, în speranța că se va însenina curînd. Cu nici un chip însă vremea nu ține cu noi. Coborîm direct peste o zonă de lespezi imense la cabana Pietrele, unde ajungem uzi bine. Ne schimbăm hainele, strîngem rucsacii și plecăm spre Nucșoara. Parcă-n ciuda noastră cerul se limpește iarăși dar, de undeva, de peste vf. Retezatul Mare, nori haini se reped spre noi. Cel puțin încă 2—3 zile vremea nu va fi bună și după aceea zăpada moale tot nu ne-ar lăsa să urcăm...

Trîști, înclinați pe vreme și pe noi înșine, coborîm pe valea Nucșoarei cu rucsacii grei în spinare, fără chef de vorbă, cu singura dorință să ajungem mai repede în tren. Asta nu ne împiedică să ne gîndim că anul viitor vom reveni. Poate atunci, vom avea norocul ce ne-a ocolit acum...

ION NĂDRAG

Desenatorul OCTAVIAN COVACI, vă întinde o nouă cursă, solicitîndu-vă de 12 ori spiritul de observație

GROAPELE IEZERULUI

Ca un stol de păsări călătoare suim spre zări, lăsând în urmă lingă stîna de la confluența Zirnei cu Izvorul Groapele ancorate șase corturi multicolore. Bucuroși de seninul acestei dimineți de vară ne îndreptăm cu pași repezi spre abrupturile vestice ale lezerului. Este o rută nouă atît pentru mine, cît și pentru tovarășii mei de drum împreună cu care gust acum aspra dulceață a singurătăților necunoscute. O liniște desăvîrșită domnește aici pe Valea Izvorul Groapele, ce deschide superbe belvederi spre cetatea de piatră a lezerului. Drumul forestier care avansează cam 2 km, de la confluență, ne călăuzește pe malul drept al apelor involburate, în urcuș șerpuit. După ce întîlnim pe stînga un adăpost părgănit și un loc potrivit pentru corturi, drumul ia sfîrșit ceva mai departe, unde versanții împăduriți ai Piscului cu Hotar și Muchiei Groapele (dreapta) se apropie pentru ca valea să ia aspect de ravenă cu zgomote de cataracte. La cea de a doua traversare peste apele înspumate, ne angajăm spre dreapta într-un urcuș pieptiș și obositor. Poteca ce urcă în serpentine la stîna din Groapele e adînc tăiată în pantele argiloase, împădurite, cu făgete și molizi falnici. Ne orientăm spre sud, depărtîndu-ne de vuietul apelor și de valea tot mai întunecată rămasă pe stînga jos. Timp de încă o oră, ne cătărăm pe versantul nordic al Muchiei Groapele, după care poteca pastorală, nemarcată se mai domolește, luînd direcția văii din care am suit, înaintînd pe curbă de nivel. Urmează cîteva mici denivelări ale pantele, apoi rariști și tinere moliduri, după care sosim în prima terasă a văii. Împrejmuită de păduri, această terasă înierbată este traversată de izvoare ce vin din dreapta din căldările lezerului Mic (2048 m) și Curmăturii Groapele (2038 m). Pășim peste acest izvor ce iese dintre bolovănișuri și jnepenișuri și care se duce la vale, urmărind mai departe, poteca arcuită spre nord. Lăsăm în stînga o veche stîină părăsită și suim o mică coamă împădurită. Pe ea în dreapta, într-o poiană, se vede stîna baciului Mihai Vasile, ale cărui sfaturi aveau să ne fie de mare folos. De la stîna Groapele, coborim într-una dintre cele mai frumoase văi din această zonă, străjuită în partea de est de piscul lezerului Mare (2463 m). Traversăm spre nord pășunile acestei văi inaccesibile drumeților în aval, trecînd pe lingă o stîină nouă apoi peste un izvor cu unde răsirate și suim din nou pe altă culme înveșmîntată în covoare de ierburî mătăsoase. Aici, părăsim poteca ce conduce mai departe la stîna din Roșu și Curmătura Otcului și facem la dreapta. Suim prin ierburi dese panta domoală a culmii, avînd mereu în față grandorile stîncose ale lezerului Mare. Din stînga vine vuietul altui izvor. Iar ceva mai sus ne întîmpină o altă culme acoperită cu moliduri și

jnepenișuri, care, de la bordeiul mieilor, ne va ajuta să ieșim la creasta lezerului. Ocolim această culme pe stînga, urmărind poteca bătută de turme și izvorul ce vine pe stînga pe un uluc stîncos, pînă cînd sosim într-o frumoasă terasă cu vederi spre Colții Cremenii, Drăghina și Plăișor. Mai sînt de urcat vreo două dîmburi pentru ca la capătul a 3 1/2 ore din punctul de confluență cu Zirna să întîlnim bordeiul mieilor din căldarea superioară a Groapele, situată sub abrupturile vestice ale lezerului Mare. Ceea ce pare mai altfel decît alte vecinătăți ale lezerului, este numărul uimitor de mare de izvoare ce izbucnesc din podurile stîncose, aducînd la suprafață un cor de murmure și simfonii ce răsună pe fundalul unui peisaj carpatin de o rară frumusețe. Pentru a escalada Piscul lezerului, trebuie să mai urcăm spre sud ramura acum stîncoasă a culmii amintite ce se lasă spre vest din creasta lezerului. Abundența lespezisurilor și a jnepenișurilor fac inexistentă o potecă bine conturată, care să ne îndrume la creastă. Totuși, urme slabe lăsate de păstori și turme în drumul lor spre pășunile alpine, există și ne sînt de mare folos. Cu efort și multă atenție pentru că dincolo de culme se deschid larg hăurile căldării Groapele de sub lezerul Mic și Curmătura Groapele, vom străbate spre est muchia bolovănoasă. O urmărîm în ascensiune, finalizînd peste o pantă cu grohotișuri în marcajul de creastă «bandă roșie» și apoi pe cel mai înalt pisc al munților lezer-Păpușa (2463 m), totalizînd pentru întregul traseu parcurs timpul de 5 1/2 ore. Acum, pentru că lumea de basme a lezerului vă este cunoscută vă las spunîndu-vă, doar că am parcurs aici un traseu cu variate și încîntătoare forme de relief. Un traseu care va deschide noi perspective turistice în vestul necunoscut al lezerului și pe care-l indic numai vara cu zile senine.

HIRTOAPELE LEAOTEI

Cumpănă de anotimpuri: toamnă-iarnă. Și dor năvalnic de ducă m-a făcut să revăd Valea Leaotei din sudul Făgărașului. Spre ea am călătorit cu trenul pînă la Curtea de Argeș și cu autobuzul de Băna-Nucșoarei. Iar mai departe, cu alte ocazii pe Riul Doamnei și Zirnei părintele hidronim al Leaotei, Zîrnuliței și Bratilei. O zi întreagă i-am cutreierat cotloanele pînă la zările pline de acuratețe. Apoi, m-am reîntors în coborîre peste povîrnișuri repezi ori domoale, fără a simți oboseala, teama de sălbăticie și singurătate. La căderea amurgului peste munți, o stîină singuratică ivită în cale a fost șansa de a găsi odihna de peste noapte. Aici, în tîna tulburată doar de susurul izvoarelor și desfrunzitului pădurilor, m-am așezat a înfripa descrierea Leaotei. La lumina palidă a torțelor de cetină am tot scris pînă într-un tîrziu cînd am adormit rezemat de rucsac, legănat de amintirile locurilor prin care pașii mă purtaseră. Despre Valea Leaotei a mai scris și bunul și regretatul meu prieten Emilian Cristea și, cu siguranță, că se va mai scrie în literatura turistică. Căci Leaota, unică și tulburătoare, păstrează încă sub anonimat un mare tezaur de frumuseți naturale

și o cale incredibil de lesnicioasă care suie la puzderia de iezere ce lucesc în Hîrtoapele sale și mai departe, la începutul traseului de creastă în Făgăraș, din est.

Modelată în forme încântătoare de marile frământări geologice, Valea Leaotei coboară spre sud-est de sub piscul semeț al Dorei, acolo unde relieful aplin ia aspectul unor uriașe cratogene sau « hîrtoape » cu sclipiri de iezere de diferite forme și mărimi. Iar mai departe, după ce înșiruie o succesiune de priveliști, ia sfîrșit la întîlnirea cu Zîrnulița și Munții Netotu-Ludișoru. Loc din care vom porni în cunoașterea Leaotei și vecinătăților sale în condiții de vreme frumoasă și fără cețuri. Trecînd podul de beton de la confluența cu Zîrnulița facem la stînga pe drumul forestier ce urmărește malul stîng al Leaotei. Continuăm drumeția ducînd cu noi imaginea tristă a cantonului de pe malul opus, părăginit nu de vreme, ci de cei ce nu respectă legile nescrise ale muntelui. După o mică curbură a drumului tăiat în malul stîncos, valea se luminează iar Leaota începe să-și dezvăluie frumusețile. Urmărim alternanța undelor ce vin în repezișuri zgomotoase și înspumate cu bazinele adînci și liniștite, dăltuite în pieptul de granit al muntelui Căpățîna. Ne minunăm la vederea obîrșiei pudrată de brume, semn că bătrîna iarnă își prevestește reîntoarcerea peste tălăzuirile stîncose ale Făgărașului. Dinspre aceste depărtări vin adieri de răcoare și mirosuri aromitoare. A trecut mai bine de o jumătate de oră și din spate începe să se ridice Oticul, străjerul Izvoarelor Dimboviței, iar ceva mai jos, turnurile albicioase ale « Colților Cremenii », poleite de soarele acestei dimineți de toamnă fierbinte. Drumul nostru cu coturi colțuroase, din care pe alocuri se scurg torrente de arocamente, ne conduce în urcuș lent pe sub versanții ceva mai retrași și mai puțin înclinați. Pe stînga ne însoțește șirul Căpățîna-Bourețu, iar pe dreapta cel al Leaotei-Zîrna. Munți ce nu depășesc altitudinea de 2300 m, dar care ne farmecă prin varietatea formelor de relief, acoperite fie cu pășuri și smide, fie cu molișuri tinere ori bătrîne. Mergînd mai departe vom întîlni un alt adăpost, aflat într-o și mai jalnică stare de degradare, dovadă că lipsa de interes continuă să se manifeste în acest colț de Carpați lipsit de cabane și drumuri marcate. Ceva mai sus de acest adăpost ruinat un alt pod trece pe malul drept. De aici, drumul ce urcă o pantă curbată se îngustează, fiind tot mai des presărat cu grohotișuri și invadat de izvoare răzlețe. Leaota aflată în dreapta și-a croit un fel de lapiez cu haosuri de agesturi și lespezisuri aduse de stihiiile dezghețurilor. Curînd, versanții defrișați și brăzdați de scurci iau sfîrșit, iar valea devine iarăși întunecată datorită pădurilor compacte care urcă pînă la limita obîrșiei. Înainte de a pătrunde în ele, părăsim drumul forestier care mai avansează cîteva sute de metri și traversăm din nou apele cristaline. O punte improvizată din birne ne ajută să pătrundem într-o poiană largă unde se află stîna din Leaota. Pînă aici ceasul indică o oră de mers. După o scurtă pauză, ne continuăm ruta. Nu înainte de a aminti că din fața stînei, un frecventat hățîș pastoral urcă la Plaiul Zîrnei. Pornind de la stîna vom intra în rariște, apoi vom traversa un alt luminis, după care întîlnim iarăși Leaota. Apele sfîrșite printre arinșuri ne fac să urmărim cu greu poteca nemarcată turistice. Abia ceva mai sus cînd începe să urce pantele înclinate devine adînc încrustată în argile. Urcăm printre berbeci de piatră și peste praguri cu rădăcini între-

păcrunse. Ne ferim să nu tulburăm izvoarele ce ne taie calea și după un urcuș obositor ajungem iar la luminis cu smocuri de ierburi grase unde se conturează temelia unei stîne. Cîțiva pași mai în stînga, jos, undele turcoaze ale Leaotei sînt zăgăzuite parțial de un vechi stăvilar din birne. Iar dincolo de el se profilează pleșuv Plaiul Bourețului. În continuare mai avem de străbătut o coborîre la firul văii și de urcat o clină împădurită cu mulțime de izvoare, după care trecînd pe lîngă ultima stîna, ieșim în terasa superioară a văii. Pădurile sfîrșesc și încep înepensururile, apoi prima terasă a văii cu ierburi și mușchiuri pufoase peste care Leaota curge meandrant. Aici ia sfîrșit valea Leaotei. Peste pereții din față ce închid firul văii, vin în cascade prisosul apelor din locurile Hîrtoapelor. Ieșirea din capcana văii Leaotei o facem urmărind apele din mijloc. Urcăm în serpentine o pantă cu grohotișuri aflată mai în dreapta. Iar ceva mai sus de usna văii, traversăm în diagonală spre vest firul torentului cristalin și iată că după 3 ore sosim lîngă lacul Geamănul de jos. Traversînd în ascensiune lentă spre nord-est Hîrtoapele Leaotei vom întîlni în Plaiul Zîrnei marcajul de creastă « bandă roșie » ce vine de la cabana Plaiul Foi (Piatra Craiului) timp: 1/2 oră. În cazul în care dispunem de timp și vremea este bună, ne abatem spre vest, unde pe o potecă nemarcată, vom trece pe deasupra căldării și lacului Bîndea pînă în vîrfurile Dara (2051 m.) pisc care străjuiește la nord-vest Hîrtoapele Leaotei. Pentru a avea o imagine de ansamblu asupra Hîrtoapelor, vom continua spre vest pe poteca ce urmărește marginea prăpăstioasă pe stînga, încercînd cele două căldări pînă ce întîlnim hățîșul pastoral. Odată găsit, vom coborî în căldarea vestică, trecînd pe lîngă lacul Hîrtop V sau lacul Roșu și pe lîngă greabănul ce desparte cele două căldări, încheind acest circuit în două ore, lîngă lacul Gemelele.

MUNTELE DE CREMENE

În coliba de sub ogașurile cu cețuri involburate, bătrînul păstor Neculai Poda din Valea Rea a Moldoveanului îmi povestește că undeva mai jos, între Zîrna și Văsălat, ar fi un munte asemenea unui palat din povești, purtînd numele de « Colții Cremenii ». Nerăbdător să mă conving de spusele baciului, am pornit-o printre cîrligele întunecoase ale munților, sosînd după cîteva ore bune de mers lîngă ogîndla străvezie a lacului de acumulare — Baci. Aici aproape de jocul scînteietor al păstrăvilor, am început a scruta zările alpine. Reperez frunțile înalte ale lezerului și viguroasele pante ale muntelui Roșu, pînă la curmătura și Piscul Oticului, apoi cobor prin învălmășeala culmilor și văilor împădurite. Dar, în zadar. Descumpănit, pornesc mai departe. La o mică curbă a văii, un viraj scurt al drumului și spre stînga o cortină din cetină: după ea, zvîcniri de săgeți stîncose spre cer. Erau « Colții Cremenii ». De acum a fost simplu. Părăsind drumul forestier de pe Riul Doamnei (km 16 de satul Slatina-Argeș), traversez barajul și urcînd un alt drum forestier pe Valea Baciului, ajung la un grup de case. Aici, drumul le ocolește și urcă spre

stînga pe Pîntenul Baciului. Mă opresc puțin pentru a admira priveliștea de ansamblu asupra lacului desenat între confluența Văsălatului și Baciului cu Riul Doamnei, apoi urmez mai departe malul stîng al Văsălatului. După circa 2 km de la baraj, sosesc la un alt grup de clădiri. În ele își are sediul Ocolul Silvic, după cum stă scris pe frontispiciul unei clădiri mai impunătoare, clădire în care sîntem asigurați că pot fi găzduiți la nevoie și drumeți. Mai departe, traseul mă conduce lent peste alte falduri defrișate și domoale ce se lasă din Piscul Groapele (dreapta). La km. 3, după ce traversăm o denivelare de teren, drumul mă scoate în fața unei vile împrejmuită cu un gard din molidișuri fragede. E o casă de vînătoare. Regret că pe cei ce se întrec cu poveștile de vînătoare nu i-am găsit, în schimb am aflat urmele proaspete ale lui Moș Martin pe care... nu am îndrăznit să-l urmăresc. De lîngă această așezare cinegetică, traseul lasă pe dreapta Valea Referința cu o casă modestă situată la începutul drumului forestier, lung de 1,6 km, apoi coboară lîngă albia stîncoasă a Văsălatului. De acum, depărtările alpestre dispar în spatele abrupturilor ce sîlesc drumul să se împletească mereu cu firul tot mai firav al apelor. Pînă la km. 5, unde din înmănuncherea pîraielor Roșu și Groapele ia naștere Văsălatul, nu mai este mult. De aceea, mă grăbesc să amintesc drumeților, cit și automobilistilor, că aici există ultima posibilitate de parcare și înnoptare în cantonul forestier de la Gura Groapele, astăzi devenit stîină. Mai departe, drumul forestier pe Izvorul Roșu mai continuă încă 3 km. prin sălbăticia cheilor, dar este complet deteriorat de urgiile anotimpului rece.

Ne aflăm deci la confluența cu pîriul Groapele (dreapta): un culoar larg ce deschide o belvedere spre grandioasele înălțimi ale lezerului, dar în același timp și lesnicioase posibilități de a ajunge în zona centrală, datorită unui alt drum forestier (2 km) continuat de o potecă pastorală pînă în virful lezer (2461 m). Pentru că timp mai este pînă la căderea întinericului, reiau traseul pe Pîriul Roșu, coborînd domol la firul apei care va trebui traversată. De altfel, asemenea traversări se vor repeta de încă vreo cinci ori pe parcurs. După ce trec printr-o adevărată despicătură de munte, mă strecor pe sub surplombe de pereților de cremene și la o curbă, îmi apare brusc una dintre cele mai neașteptate frumuseți ale naturii: un munte stîncos și plin de bastioane. Cine i-a zis « Colții Cremenii » a fost inspirat. Nu știu să fi văzut în Carpații noștri, în afară de Piatra Craiului, un munte atît de imaculat și de încărcat de turnuri cu sclipiri de cremene în azurul cerului. Colții Cremenii este un munte superb, dar nemilos, un munte neprimitor.

DRUMUL CERBILOR

Pajiștile alpine incendiate de smîrdare au început să se stingă. E vremea drumețiilor. Și tulburătorul relief alpin din sudul munților Făgăraș e iarăși ținta drumețiilor mele. Fiecare vale, ori

culme muntoasă, parcă mă cheamă spre alte descoperiri și alte nestemate, modelate cu răbdare și migală de maica natură. La confluența Zirnei cu Izvorul Porcului, stau de vorbă cu Radu, fiul avocatului Mitucă din Domnești-Argeșului, despre posibila ascensiune la cota 2044 metri cît măsoară Piscul Oticului, abia zărit spre locul de unde soarele răsare. Bun cunoscător al locurilor, Radu îmi trasează cu degetul în zări o linie imaginară întortocheată și plină de repere naturale. Rețin din spusele sale că Izvorul Porcului care coboară de sub Piscul Oticului, e mărginit la sud de lama zimțată a « Colților Cremenii » iar la nord de culmea Piscul Aninătoarei. Este o vale mai puțin umblată. Mă despart de povățuitor, urcînd lent pe malul stîng al albiei bolovănoase, apoi trec pe malul opus. După ce depășesc o perdea de fîget și molidișuri ce acoperă locul de confluență, în fața se deschide culoarul larg al văii cu aspect neprimitor. Păduri dese și întunecate acoperă obîrșia nu prea îndepărtată, pînă sub abrupturile stîncoase profilate pe cerul azuriu. Continuăm să mergem pe sub faldurile defrișate ale Aninătoarei, în care stă de veghe o stîncă izolată. Iar dincolo de ea, un scoc pe a cărui albie stîncoasă vine grăbit un izvor. Nici nu apucăm să-i traversăm undele înspumate, că din lăstărișurile văii, un ciopor de ciute, ocrotite de cerbi împărătești țîșniră în salturi. Locurile prin care sălbăticiunile urcau spre zări, aveam să ne convingem că erau aceleași prin care se desfășura poteca noastră călăuzitoare. Îi descoperim începutul chiar în locul de confluență a celor două pîraie și unde ne aprovizionăm cu apă pentru cîteva ore bune de urcuș. Încrustată în ierburi smălțate cu flori și afinișuri poteca cerbilor ne conduce în serpentine pieptișe printre mlădițe de fîgete și molidișuri tinere. Urcăm o vreme pe lîngă scocul din stînga, apoi ne depărtăm apropiindu-ne tot mai mult de liziera pădurilor faldnice de molid aflate în dreapta. Tentați de bogăția afinișurilor și a fagilor ne oprim din loc în loc degustînd delicioasele fructe oferite de munte drumeților. După ce luăm oarecare înălțime, imaginile încep să se schimbe. Spre înapoi greabănii Colților Cremenii devin mai aspri, dar mai încântători. Dincolo de ei, lezerul își înalță fruntea estompată de pîclele depărtărilor. Curînd, pădurile Aninătoare de care ne-am apropiat, opturează întunecimile obîrșiei, iar poteca vizibilă ne poartă pe marginea acestora într-o continuă și obositoare ascensiune. Ne bucurăm de umbră, de adieri aromitoare și de cîntecele feluritelor zburătoare ce tresar la apariția noastră. După mai multe intrări și ieșiri prin pădure, ajungem într-un loc cu molidișuri tinere, intercalate de luminiișuri cu ierburi mătăsoase. O împăienjenire de poteci ne cam derutează, însă toate conduc la stîna Aninătoare de care se și vede și lîngă care sosim după 2 1/2 ore de ascensiune de la confluența Zirnei cu Izvorul Porcului. Amplasată pe un tăpșan cu mult lipan, stîna constituie unicul adăpost din acest traseu, pe care-l reluăm după pauza de masă. Superbe priveliști se desfășoară de aici, începînd din sud-vest cu: Colții Cremenii, Drăghina, calotele înierbate ale Preoteselor pînă la « acoperișul țării » — Viștea-Moldoveanu și închid spre nord cu evantaiul de văi: Leaota, Zîrnulița și Brătla ce converg în imediata apropiere a vecinului nostru, Piscul cu Păiuș. Reluăm drumeția, urcînd spre est prin pădurea seculară cu mulțime de molizi

prăbușiți de furtuni și care ne răpește timp prețios. Părăsim muchia culmii și continuăm să încercuim pe curbă de nivel obârșia văii Izvorul Porcului. Pădurea seculară care acoperă întreaga zonă e plină de liniște și freamăt. Pe stînga încep să-și facă apariția stîncăriile iar pe dreapta, largi ferește cu priveliști detaliate din Colții Cremenii și lezerului. Poteca practicabilă numai vara, lată și domoală parcurge dese denivelări de teren, curbîndu-se tot mai mult spre sud. A trecut o oră de la Stîna din Aninătorea și plaiurile alpine își fac apariția. Ne aflăm deasupra obârșiei văii Izvorul Porcului, talonată la picioarele noastre. Parcurem locuri unde pădurile au început să dispară și unde numeroase izvoare ne taie calea, dispărînd repede în genunele văii. Mai avem de traversat cîteva scocuri și o strungă cu grohotișuri, apoi o încovoiere spre stînga pe sub pereții stîncoși ai Oticului și după un urcuș lent sosim chiar în șaua dintre Piscul Oticu (2044 m) și Curmătura Oticului (1956 m) situată ceva mai la sud. Timp totalizat pînă aici, 4—5 ore. Locurile acestea pentru care am cheltuit atîta energie fizică, ne răsplătesc acum din plin. Cîțiva metri mai jos, unde se vede marcajul «triunghi roșu» ce leagă lezerul de Făgăraș, Dîmbovița își deapănă în taină cîntecul și legenda. Ceva mai sus de căușul Dîmboviței un munte enigmatic dar superb: Colții Cremenii. Dincolo de ele, lezerul își etaleză grandoriile. Iar spre est și nord, culoarul sinuos al Dîmboviței, cetatea Pietrei Craiului și marea tălăzuire de piatră a Făgărașului. Spre toate acestea las drumeților larg deschisă o nouă poartă: «Drumul Cerbilor».

IZVORUL ROȘU

Stoluri răzlețe de nori albicioși cutreeră cerul dintre lezer și Făgăraș. Umbrele lor, niște pete mișcătoare, întunecă din cînd în cînd Valea Văsălatului. Prin canionul Izvorului Roșu, principalul său afluent, micul grup de alpiști de la IFA-București, format din: Nicu Boca, Guță Fenic, Dan Cutoiu, Călin Ropceanu și Mircea Isbășescu înaintează mereu mai sus, tot mai sus, spre înălțimile diafane ale munților Oticu-Roșu. Le urmez îndeaproape siluețele multicolore, încordate în confruntarea cu asprimea muntelui. De la confluența Izvorului Groapele ce vine de sub versantul vestic al lezerului Mare (2463), drumul forestier ce urmează Valea Văsălatului ne conduce spre nord-est în cheile Izvorului Roșu. Timp de o oră ne strecurăm printre spintecături adînci ce închid zările, traversăm ape zglobii, îngrămădiri de bolovănișuri și trunchiuri zdrebite, după care ieșim la potop de lumină. După o mică curbă, urmează un adăpost pe stînga, între molizi falnici și un izvor pe dreapta ce vine șuierător printre faldurile Piscului cu Hotar și iată-ne în fața celui mai tulburător tablou al «Colților Cremenii». Minute în șir privim vrăjiți și fotografiem acest munte, fericită operă a naturii, dosită de ochii drumeților, într-un loc greu de bănuț. Cîrînd, soarele acestei dimineți de august, care se înalță de după fortificațiile Roșului, mai dezvăluie și alte frumuseți: în față, plaiurile domoale ale Oticului, iar spre est, cocoloșă stîncoasă a lezerului Mare, parțial ascunsă între turmele norilor minate de vînturi înalte. Așadar, din apropierea celui de-al

doilea izvor ce vine din dreapta, și a drumului forestier care ia sfîrșit lîngă un stăvilar din lemn deteriorat, părăsim pustietatea de piatră a «Colților Cremenii». Pe o bîrnă de molid, traversăm pîrîul cristalin al Izvorului Roșu, atacînd în povîrnișuri pantele Roșului. Urcăm mai întîi pe malul drept al Izvorului amintit, care coboară printre faldurile nordice ale Piscului cu Hotar, apoi poteca pastorală nemarcată care duce la Stîna din Roșu, se orientează spre nord-est. Traversăm pe curbă de nivel o mare zonă defrișată, acoperită cu moliduri tinere și ierburi înalte. La o jumătate de oră de urcuș din valea Izvorului Roșu mărginită spre nord-vest de turnurile de cremene sclipitoare, întîlnim cîteva bolovănișuri izolate, o mică porțiune de zadă și o stîncă prăbușită într-un loc cu belvedere. Aici facem un scurt popas. Privim spre sud-est unde domină piscurile Roșu (2469)m. și lezerul Mare (2463 m.) și spre nord-vest unde ies la iveală Căpățîna-Boureșu și calotele înierbate ale Maliței și Preoteselor. Punctul de atracție în acest loc rămîne însă tot Colții Cremenii care se văd ca macheta unui castel împărătesc. Pînă la stîna din Roșu nu mai avem mult. O zărim într-o poiană înclinată, dincolo de o vale care urmează și prin care vine din dreapta un izvor de o limpezime nemaivăzută și rece ca ghița. El grăbește la vale pentru ca ceva mai jos, la vreo 300 de metri, să dea puteri Izvorului Roșu pe care-l vom urmări mai departe. După traversarea acestei văi, urcăm lent printre moliduri și ierburi fragede punctate cu fragi, pătrundem în răriștea pădurilor Roșului și a poienilor brăzdate de scocuri și izvoare firave. În aceste locuri sălbatice cu liniște și aer pur se află stîna de sub muntele Roșu, păzită de cîteva zăvozi mișoși și foarte devotați baciului. Au trecut două ore de la Gura Groapele și o oră de ascensiune; mai departe, poteca dispăre datorită turmelor care mărșăluiesc zilnic în drumul lor spre plaiurile înalte întreaga zonă pe care o străbatem. Mergeți drept în sus, zice baciul, nu vă apropiați de viroagele Roșului, pînă ce întîlniți poteca pornită de la Groapele. Mergînd după sfatul baciului, la 20 de minute de urcuș domol, peste poiana mărginită în stînga de un ighiab, am ieșit în poteca mult lătită și frecventată de păstori. Sîntem aproape de liziera pădurilor care încep să cedeze sub versanții înclinați ai Roșului. Părăsim pădurea și lăstărișurile, traversînd spre nord o serie de ighiaburi și rupturi de pantă ce constituie obârșia Izvorului Roșu și ieșim după 45 de minute de la stîna în Curmătura Oticului. O superbă priveliște se deschide de aici spre Valea Dîmboviței (est-nord) asupra văii din care am pornit și spre marea tălăzuire de piatră a crestei Făgărașului. Drumul, nu prea obositor pînă aici, și timpul suficient, dar mai ales vremea frumoasă ne-a dat prilejul să vizităm și alte frumuseți aflate în apropiere. Continuînd marciajul — «triunghi roșu» spre nord, care leagă lezerul de Făgăraș peste Mezea-Brătîla am sosit în cîteva minute la Izvorul Dîmboviței, despre care lui Emilian Cristea îi plăcea să spună că atunci cînd din căușul său își umple pumnul cu apă, Dîmbovița încetează să mai curgă pentru o clipă. De lîngă acest izvor am mai urcat în scurt timp la Piscul Oticului (2044 m.) și la turnurile Colților Cremenii, locuri din care am îmbrățișat cu privirile un alt tezaur de frumuseți încă nevalorificate turistic, încă lipsit de marcaje și cabane, dar pe care nu voi înceta a-l face cunoscut prietenilor de drumeții alpine. Dar, cu o singură condiție: să-l parcurgă numai vara.

datina și dorul

Vânătoarească

Béla Gotthard este vânător și are atîta umor că dacă porcii mistreți și cerbii l-ar asculta n-ar mai muri de gloanțe ci de ris. Pașiunea pentru vînat a deprins-o de la tatăl său, vînatör și el, iar umorul de la mama sa. Ne povestește și o întîmplare spre a ne spulbera orice eventuală indoială. La un păhărel de pălîncă, ne spune dînsul, bătrînul, ca orice vînatör adevărat, vrînd să-și reamintească trofeele, făcu imprudența să rostească în prezența mamei că a împușcat 50 de porci mistreți. N-a apucat să mai scoată vreo vorbă, că mama l-a și «completat»: probabil că ai pus la socoteală și porcii din ograda noastră pe care i-am tăiat an de an!

Noi nu vom insista prea mult asupra umorului interlocutorului nostru, ci asupra trofeelor vînatorești dobîndite de el. Nu înainte de a face o precizare. Béla Gotthard este nu numai un vînatör iscusit, dar și un sincer iubitor al animalelor pădurii, al naturii în general. S-a întîmplat ca intrînd în ograda casei lui de pe strada V.I. Lenin nr. 21 din Odorheiu Secuiesc să rămîn puțin nedumerit: curtea pare un fel de pădure în miniatură, cu arbori de toate mărimile. Gazonul sesizează încurcătura în care am intrat, dar nu-mi dă nici o mîină de ajutor. Abia după ce am pășit în camera unde nu-și mai găseau loc tot felul de trofee, îmi explică îndată. De cîte ori mă întorc cu cîte un vînat plantez în curte și cîte un arbore. S-ar putea să-mi replici că nu se potrivește numărul lor. Și așa și este fiindcă nu o dată am pus cîte un pui de brad ori stejar chiar pe locul unde a căzut vînatul.

Îmi frec puțin ochii și încep să mi-i plimb pe pereții camerei: blănuri de urs și lup, de ris și vulpe, colți de mistreți, coarne de cerb, de țap, de căprior, barbă și gheare de cocoși de munte... Pare curios, dar sînt un sentimental, se confesează Béla Gotthard. Și nu vreau să spun numai că, bunăoară, mă înduioșează cînd trag într-un cocoș de munte tocmai cînd cîntă în timpul tocitatului (prin deschiderea largă a ciocului, el nu mai aude, deoarece i se astupă canalul auditiv, ceea ce-mi

îngăduie să mă mai apropiu de el) ci că fiecare trofeu înseamnă, pentru mine, ceva mai mult, o amintire de neuitat. De fapt, tot ce e în cameră e o colecție de amintiri.

Cîteva îmi persistă cu o prospețime de parcă ieri s-ar fi petrecut. În 1971, pe 15 decembrie, mă azezasem la pîndă. Voiam să renunț, nu că-mi pierdusem răbdarea — cine n-are răbdare, n-are nici șansă —, ci fiindcă mă înghesuise prea tare frigul. Dintr-o dată se arată o haită de lupi. Trag și cade unul care, la cîntărit, avea să aibă 60 de kg. N-apuc bine să-mi încarc pușca și apare o turmă de porci mistreți. Apăs de două ori pe trăgaci, doborînd un vier de 200 kg și o scroafă de 160 kg. Toată isprava a durat 6 minute. Mai rar un așa noroc, fiindcă am stat și zile întregi ca să mă întorc cu tobla goală... Sau pe Mădăraș, la 1801 m înălțime, cînd, împreună cu un vînatör bătrîn, după ce am împușcat un cerb, prinzîndu-ne noaptea acolo, a trebuit să rămînem pînă în ziuă. N-am dormit nici o clipă. Eu am întreținut focul, dar m-au încălzit mai mult întîmplările povestite de insoțitorul meu. Uitasem și de trofeu!

Lîngă mai multe trofee, medalii de aur pe care scrie: Torino — 1973, București — 1979, Nitra — 1980, Plovdiv — 1981. Și nu sînt singurele medalii obținute de Béla Gotthard la expozițiile cinegetice la care a participat.

Eram, cu cîteva ani în urmă, în Italia. Într-o noapte am visat cerbi boncăluind în munții Harghitei. Dimineață, cînd m-am trezit, i-am spus nevastă-mi: gata, ne facem bagajele și plecăm. Am întrerupt excursia și-am revenit la Odorheiu Secuiesc...

Alături de atîtea povești cinegetice adevărate agățate pe pereți, puse pe mese, folioți, pe jos, avocatul Béla Gotthard, în cei peste 25 de ani de vînatör, a «ochit» și anticariatele pe unde a umblat, încropindu-și o bibliotecă cu peste 1 000 de cărți și reviste de profil, între care mai multe rarități. Despre acestea, cu un alt prilej.

MIHAI OGRINJI

Din lumea mare

● «Rio de Camaroes» înseamnă în portugheză «Rîul crabilor», denumire pe care navigatorii lusitani au dat-o unui rîu plin de crabi ce se varsă în Golful Guineea al Atlanticului. Camaroes a devenit cu vremea Camerun, a fost transferat și asupra unui vîrf vulcanic, după care s-a extins ca nume al întregii țări.

● Foarte scurtă poveste despre New York: prin 1609, pe-un butoiuș cu rachiu și-un pumn de mărgele colorate, olandezul Adrian Block lua în schimb de la un șef de trib al pieilor roșii... insula Manhattan! «Casele lui Block» au primit denumirea de «blockhausuri»; apoi colonia olandeză a prosperat, s-a mărit și peste două decenii se chema New Amsterdam (Noul Amsterdam); cînd, în 1664, ducele de York a venit cu o flotă și a cucerit așezarea, a găsit de cuviință s-o reboteze — New York! Oricum, numele insulei, Manhattan, a rămas într-unul dintre vestitele cartiere ale metropolei americane.

● În istoria performanțelor și performerilor care au avut drept țintă Canalul Mîneii (printre aceștia, francezii P. Blanchard și J. Jeffries l-au survolat într-un aerostat, în 1783), figurează și o femeie: americana Gertrude Ederle. Bună înotătoare, ea a traversat canalul — în 1926 — în 14 ore și 34 minute, pe distanța Cap Gris-Nez-Dover. În cei privește pe reprezentanții lui Adam, aceștia au scornit și comicării, ca, de pildă, francezul Georges Michel, care, cu ajutorul unei curele, s-a lăsat remorcat de o... focă, reușind să ajungă pe malul englez în 11 ore și 5 minute.

Din lumea mare

● 217 zile pe an plouă în insulele din sud-vestul Țării de Foc, meleag la capătul lumii descoperit și botezat de Magellan și care nouă ne aduce aminte de minunata călătorie a corabiei «Speranța» din cartea lui Radu Tudoran «Toate pinzele sus».

● În limba islandeză Reykjavík înseamnă «golful aburului». Instalațiile de încălzit din capitala Islandei folosesc apa fierbinte (la peste 86°C) a gheizerelor care sînt în această țară în număr de vreo 200.

● Renumitul turn din Pisa are «frați» tocmai în Japonia, unde, în orașul Nii-gata, peste 300 de clădiri au căpătat diferite înclinații din pricina cutremurelor.

● Oceanul Atlantic este împărțit în două bazine de așa numita Dorsală atlantică — un veritabil zid sub-marin — un lanț de munți înalți de 3.000 m, ce se întind pe o distanță de 20.000 km, din zona arctică a oceanului pînă în sud, în dreptul insulei Bouvet.

● Fierul se sparge ca sticla și mercurul împietrește la -94,5°C, temperatură record ce a fost înregistrată în Antarctica, la 106°52' longitudine estică și 78°2' latitudine sudică.

● În R.P. Chineză, orașele Lhasa și Tsela Dzong sînt legate de o șosea construită la 5.330 m altitudine.

● Prin 1844, o expediție germană ajungea în peninsula York (Australia), pe valea riului Mitchell. Trăiau aici niște oameni înalți, cafenii la trup, din tribul ce-și zicea Koko. Se hrăneau cu plante, pești, rîme și furnici, iar pe europeni îi numeau... «cadavre înviate», din pricina unui ritual care cerea ca morții să fie expuși la soare pentru a se usca, pielea lor albindu-se în acest timp, ca a europenilor.

● Printre exploratorii zonelor arctice se numără și medicul român Constantin Dumbravă, care a ajuns de

mai multe ori în Groenlanda, prima dată în 1922, ca membru al unei expediții belgiene. Socotită cea mai mare insulă a Terrei, Groenlanda (cu o suprafață de 2.130.800 km²) este acoperită cu ghețuri ce ating în unele locuri grosimi de peste 3.000 m și a fost descoperită pe la anul 981 de vikingul Erik cel Roșu, care — găsind aici și o bucată de pămînt cu iarbă a întemeiat o așezare pe care a numit-o «Țara verde», în limba sa, Groenlanda.

● Termitele trăiesc și în zona Americii, în fluviul Amazoanelor, unde-și clădesc cuiburi impunătoare, înalte de 2 m. Pe continentul african însă, Somalia este supranumită și patria acestor insecte (Isoptera), în-coloare și oarbe, foarte dăunătoare, dar apreciate de somalezi ca delicatose gastronomice. La tarabele din tîrguri se vînd cu mare succes termite prăjite, ciudățenie căreia specialiștii i-au găsit și o explicație: o sută de grame de isoptere prăjite conțin 560 de calorii, față de 130 de calorii, cît furnizează aceeași cantitate de carne de vită!

● Statuiei-colos de lîngă Teba (ce l-ar înfățișa pe faraonul Amenhotep al III-lea) i se spune și «Memnon sunătorul». Veneau de la ea sunete ciudate, care au atras, de-a lungul vremii, nenumărați călători, pe urmele legendei despre în-suși glasul tînguitor al lui Memnon care și-ar fi chemat astfel mama, pe Eos (Aurora). Specialiștii au emis părerea că acest fenomen acustic s-a datorat curentului de aer ce pătrundea printr-o crăpătură iscată de un mare cutremur, în anul 26 î.e.n., «vocea divină» fiind apoi diminuată, după ce împăratul Septimius Severus a ordonat astuparea crăpăturii.

Știați... că?

● CHACALTAYA este așezarea umană aflată la cea mai mare altitudine (5.130 m!). Situată în munții Anzi, este deservită de șoseaua ce urcă pînă la 5.200 m, la

sediul Institutului bolivian de fizică atomică; tot aici se găsește cel mai «înalț» skilift din lume, care urcă pînă la altitudinea de 5.500 m!

● EIN BOKEK este localitatea situată la cea mai joasă altitudine (-360 m. sub nivelul mării!), pe litoralul Mării Moarte.

● EL ALTO este aeroportul internațional situat la cea mai mare altitudine din lume (4150 m!) servind capitala Boliviei, La Paz.

● GANGE - BRAHMAPUTRA au cea mai mare deltă de pe glob; formată la vărsarea celor două fluvii, del-ta măsoară 100.000 km². (Delta Dunării — 5.050 km²)

● GRAND CANYON — cel mai mare canion terestru, situat în statul Arizona (SUA), măsoară 349 km lungime și o adîncime maximă de 2.133 m!

● MAMMOTH CAVE — FLINT RIDGE CAVE SYSTEM — «Peștera mamutului — Sistemul de peșteri Flint Ridge» — cel mai mare sistem de peșteri din lume, a fost explorat pînă în prezent pe 300 km!

● PANAMERICA HIGHWAY — Autostrada Pan-americană — este cea mai lungă cale rutieră (27.387 km), străbătînd cele două continente americane.

● PIERRE SAINT-MARTIN este peștera cea mai adîncă din lume (1.332 m diferență de nivel), cu cel mai adînc aven explorat (700 m).

● RAKHIOT PIC — este peștera situată la cea mai mare altitudine din lume (6.600 m), în masivul Nanga Parbat din Himalaya!

● WOOD BUFFALO NATIONAL PARK — fondat în 1872, este cel mai vechi și mai complex parc național din lume, cuprinzînd numărul cel mai mare de gheizeri activi; suprafața (899.818 ha) este constituită în cea mai mare parte dintr-un platou vulcanic cu altitudinea medie de 2.400 m. numărul izvoarelor fierbinți și al fenomenelor termale depășind cifra de 10.000!

Consemnate de DAN PASERE

Itinerarii românești LA PARIS

Întîlnirea cu Parisul este derutantă, mai ales la primul contact cu această lume, aproape ireală, șocantă în ritmurile ei ce devastează viața cotidiană, răpindu-i fiecare clipă, altfel de cum ni se pare firesc să decurgă. Nervii și voința sînt încercate la maximum, trebuind să reziste chemărilor și tentațiilor ce se succed într-o fluiditate care nu mai încapă în durata timpului obișnuit. Privirea se îngheșue în spațiul imaginilor ce se intersectează într-o avalanșă continuă, ca pentru a învinge o opoziție a contrariilor, și a ne da armonia țesută cu atîta mîgală de inventivitatea umană.

În tot acest curs flotant al lucrurilor, se înalță, simbolice și constante, reperele din piatră și beton armat ale Parisului, de la Columna din *Place Vendôme*, ce te duce cu gîndul la Roma; la impunătoarele statui, reprezentînd provinciile Franței, din *Place de la Concorde*, la luminile magnifice de pe Champs Elysées, tîind o linie dreaptă spre Jardin de Tuileries și Louvru. La urmă, toate aceste repere, în aparență neînsuflețite, se înscriu pe meridianele sensibile ale culturii și civilizației în graiurile lor încremenite, dar dominînd spațiul veacurilor. Și, totuși, în această întretăiere de miracole și de imagini aurorale care deschid orizonturi neașteptate privirii, în această existență pasageră ce se consumă în vuietul străzii, am găsit cîteva itinerarii spirituale românești, mai mult decît evocatoare, dăinuind aici, în lumea Parisului, ca un reflex al pămîntului de la Dunăre și Carpați, al latinității ce unește, invizibil, idealuri și aspirații. Am găsit aceste itinerarii în deschiderile celor patru puncte cardinale, de la o extremitate la alta a Parisului.

Pe străzi, vechi, curate ca în zi de sărbătoare, străbătute și în aceste zile de vară de șiruri de studenți, am urcat pe Bd. Saint-Michel, am cotit la stînga, intrînd în vechea cetate a învățăturii, la Sorbona. Intenția mea era să ajung la Collège de France, înălțat în imediata apropiere a Sorbonei, într-o rivalitate spirituală cu aceasta din urmă, rivalitate cu cele mai rodnice efecte. Clădirea e aceeași. Nu a suportat modificări. Intrările au încă poezia altor vremuri. Pe scările acestea, în forma unei salbe ce se deșiră, a urcat, la începutul acestui veac, Nicolae Iorga, cutezînd să descifreze un capitol din istoria și cultura Franței. Iată ce scria el în acest sens: « Trimis, la 1890, în străinătate pentru studii de grecește, schimbate apoi cu cele de istorie universală, am întrebuințat o parte din tinerețea mea la cercetări care nu priveau de-a dreptul țările noastre. De acolo au ieșit: *Philippe de Mézières*, *Thomas III de Salucès* și *Notes et extraits pour servir à l'histoire de croisades au XV-e siècle* ». Aici, la Collège de France, va susține Iorga o serie de cursuri, pe care le va publica, făcîndu-le cunoscute străinătății. Sub puternica impresie a căutărilor de aici, el va mărturisi: « În timpul șederii mele la Paris încă, nu m-am putut înfrîna de la o curiozitate în care se amesteca și o caldă iubire fiască, în ce privește viața poporului nostru însuși... Am căutat un principiu de unitate românească ». Și nu va fi o surpriză faptul că lui Iorga departe de țară, ca și mai tîrziu lui Blaga, i se va revela, sub bolțile de la Collège de France, un capitol de viață istorică românească în istoria lumii. Caut fișierul bibliotecii de aici, ca să-mi dau seama de ceea ce s-a păstrat și se păstrează. Lucrările lui Iorga se înșiruie una după alta, cu anii de apariție, în limbile în care au fost scrise și publicate, multe dintre ele la Paris, între care: *Philippe de Mézières* (1896) apoi *Histoire des Roumains et de leur civilisation* (1920), *Histoire des Etats Balkaniques jusqu'à 1924* (1925) și altele. O bibliografie prețioasă și apreciată încă aici.

Cobor într-o direcție opusă. Spre Saint Lazare și, de aici, prin Rue La Fayette, pe Avenue Secrétan, Avenue Simion Bolivar și Rue des Pyrénées, ca să ajung în mica Piață Gambetta, prin care intru în cimitirul Père Lachaise, dominat de faldurile marmurei, de înălțimile capetelor și ale zidurilor sumbre ce apără mormintele, înnegrite de trecerea timpului, cum sînt cele ce învăluie familia Thiers. De aici, e numai un pas pînă în Avenue des Ailantes, la 68e Division, unde se află mormîntul lui George Enescu. E o zi de vară caldă, cum puțină au fost în acest an la Paris. Lumina de sus joacă în curcubeie albe pe lespezile de piatră, înălbindu-le și mai tare. Sub însemnul străvechi, pe piatră aceste cuvinte: « Georges Enesco. Compositeur. Membre de l'Institut. Commandeur de la Légion d'Honneur (1881—1955) ». Piatra culcată, neacoperită, de nici o umbră, comunică parcă cu cerul dacic, albastru, și într-o transfigurare a elementelor, cu apele și codrii Moldovei, pînă sus, la Livenii Dorohoiului. Nicăieri nu pare mai reală imaginea poetului Vasile Militaru care-i închina lui Enescu poezia « Mama », stăpînită de fiorul cald a dragostei de țară și de vatra pămîntului natal. Aici, la Père Lachaise, Enescu se află între marii artiști, ca Georges Bizet, Fr. Chopin, Rossini, alături de scriitori ca Victor Hugo, Honoré de Balzac, Molière sau gînditori ca A. Comte, Jules Michelet. Cei ce se opresc aici, aduc un omagiu de pretutindeni spiritului românesc, căutător și creator.

Avea să se adauge acestei imagini autohtone în inima Parisului, căldura pe care mi-o comunica interiorul casei țărănești de la Musée de l'homme, un adevărat edificiu al unei umanități în acțiune, într-o revărsare continuă de valori, de multiple și inedite mărturii despre neamuri și popoare. O răvășire a gîndurilor de pretutindeni, transpuse în fapte de viață, în pietre scrijelate sau ascuțite, în undulațiile picturii rupestre, înaintînd spre origini sau venind din ele, ca să ne facă să înțelegem că omul e destinat crea-

ției. Un amalgam de imagini, dar nu în dezordine, ci într-un asalt spre înălțimi, se înfiripă la fiecare pas, întrupând ritmuri biologice și cosmice, magie și mituri, pictură și măști trecute în statuete stridente, dar purtând pecetea originalității, în reguli și rituri, costume și unelte, vase de lut uriașe ori vitrine, splendid aranjate, obiecte și lucruri necunoscute pînă acum, din paleolitic și pînă în epoca nucleară — iată ce vrea și este, Muzeul Omului. Aici, în acest univers încremenit în valori umane create în decurs de milenii, imaginea ființei noastre trecută în ștergarul înflorat, în roșu și negru, pe alb, așa cum e înflorată și perna lincului din Casa lui din Apuseni, în icoanele pe sticlă, însumînd parcă « icoana lumei », în lăzile de zestre de la Băița, (Cehul Silvaniei) sau în fulgerul de lumină care țîșnește din Nunta de pe Someș, din vasele de Oboga și din firele țesute pe costumele sucevene. E uimitor, dar adevărat, că am intrat în conștiința lumii prin totalități de viață, nu fragmentar, căci creația noastră poporană, anonimă, e glasul unui întreg. Acest adevăr se asocia atît de bine cu cele scrise aici, pe unul din zidurile de la Palais Chailot, în interiorul căruia se află muzeul: « Tout l'homme a crée, sans le savoir, comme il respire ». Da ! Acesta e adevărul care învinge orgoliile și semețiile de moment. Cînd ies la lumina zilei, după aproape o zi de continuă întîlnire cu încă ceva nou, îmi apare înaintea un salon cu arta rupestră, de la Val Camonica, din Alpii Occidentali, și gîndul mă duce la pictura rupestră din Sălaj, descoperită în acești ani, dar căreia i se face prea puțină intrare în lumea cunoașterii. Ar rivaliza oricînd cu ultimele descoperiri în domeniu, arătînd, cum s-a spus, că « noi nu sîntem primitivi, noi sîntem vechi », prin cele mai îndepărtate creații în timp.

Din multe chemări ale Parisului, poate itinerariul cel mai românesc a fost cel de la Centre Pompidou, lîngă Châtelet, o adevărată izbîndă a genului modern, în preajma căruia, sub un patronaj, mai mult decît spiritual, se află atelierul lui Brîncuși adus aici din l'Impasse Ronsin, deși el trebuia să se reîntoarcă la izvoare, în țară. O casă albă, lîngă colosul Centre Pompidou, o casă pîzită de trei arbori, te atrage prin poziția ei în spațiu pînă să citești pe o placă acoperită de flori parisiene numelui geniu, românul Constantin Brîncuși (1876—1957). Împingi o ușă modestă, și deodată intri în atelierul zeului. Doamna Roy, o frantuzoaică foarte amabilă, tresare cînd îi spun că acet sanctuar al creației brîncușiene, aflat sub supraveghearea ei, e un tezaur al sensibilității românești. Înțelege că noi românii vorbim altfel despre Brîncuși, ca despre un *fondator spiritual*, întrucîpînd eterna noastră legătură cu nesfîrșitul, cu Coloana infinită, care ți se așează în privire de la intrare. Formele albe, plutitoare, ieșite dintr-un vis bun, odihnesc privirea. Sînt două săli ale atelierului, avînd în ele sculpturile marelui artist și uneltele cele mai tradiționale și mai adînc edificatoare pentru moștenirea unui mod de viață, ce vine din adîncimi de protoistorie. Pliantele îl prezintă pe Brîncuși cu motivele creației sale. Românii se regăsesc și se reprezintă spiritual în miturile lor ancestrale, cu care începe adevărata artă modernă. Centrul de cultură Pompidou, ce patronează atelierul lui Brîncuși, este elocventa mărturie a întîlnirii cutezanței moderne cu înțelepciunea originilor. Și cîte ar fi de spus încă pornind abia de aici. . . Poate pe alte itinerarii românești care există și ne fac să înțelegem « Orașul-lumină » în devenirea lui.

VASILE VETIȘANU

Prin munții HARZ

M-am apropiat de munții Harz venind de la Magdeburg — orașul legat de numele secioarei Magd și de al primarului fizician Otto von Guericke (1602—1685) — reconstruit după ultimul război mondial în proporție de 90 la sută. Scăpat de cernul Krupp, el nu mai produce tunuri, tancuri și submarine. În anii socialismului și-a durat uzine — în special constructoare de mașini grele — și a devenit cel mai mare port fluvial al R.D.G. Doar pe malurile Elbei mai veghează același monument arhitectonic din secolul al XIII-lea cu turlele înnegrite de cumplite incendii, în care am ascultat la răcoarea zidurilor bătrîne acordurile solemne ale lui Anton Bruckner amplificate de bolțile gotice.

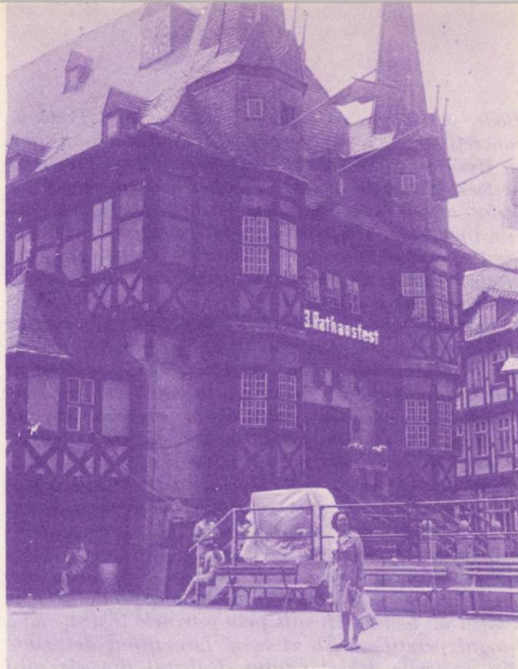
De la Magdeburg nu-s decît 76 km pînă la Wernigerode, pitorescul oraș-muzeu de aproape 40 mii de locuitori cuibărit la poalele Munților Harz — o regiune bogată în tradiții și despre care există

multe cintece populare. Priveliștile încântătoare și pădurile nesfârșite de foioase care îmbracă munții fac din Harz o zonă de o neasemuită frumusețe. În văile adânci din nordul masivului se ascund pretutindeni renumite stațiuni termale. Stînci masive, impunătoare, împung cerul sau atîrnă îngrijorător deasupra prăpăstiilor amețitoare ale masivului Brocken care domină platoul Harz. Ele ți se imprimă în memorie pentru totdeauna făcîndu-te să îndrăgești peisajul de la prima vedere și să dorești să revii mereu în acest masiv muntos dintre Saale și Weser alcătuit din cuarțite, granite și gîsturi cristaline. De fapt e vorba de un platou ondulat cu înălțimi între 300 și 900 m, dominat de vîrfurile Brocken înalt de 1142 m. Minerii scot din zonă cupru, argint, zinc, plumb și fier.

Prin Harz trece linia etnologică care împarte Saxa de Thuringia. E un teritoriu încărcat de istorie. Procesul de feudalizare a început încă din secolul al IX-lea. Cele mai multe așezări, fortărețe și castele sînt construite în secolele XI și XII, după defrișarea pădurilor și desecarea mlaștinilor. Bogățiile subsolului, a pădurilor și fertilitatea pămîntului au conferit și conferă regiunii o importanță economică deosebită. Magnificele monumente arhitectonice (castele, palate de vînătoare, domuri) ridicate în Evul Mediu stau mărturie. Drumurile comerciale care străbat Harzul au făcut să se înmulțească treptat orașele. Casele erau bogat decorate cu minunate sculpturi în lemn, trădînd prosperitatea. Marele război țărănesc dintre veacurile XV și XVI n-a ocotit Harzul. Să ne amintim că Thomas Müntzer (1490—1525) — marele conducător al acestui război — s-a născut aici, la Stolberg. Spre sfîrșitul secolului al XVIII-lea, industria minieră și artizanală cunosc o nouă dezvoltare. Numeroase orașe devin centre industriale importante. Odată cu construcția primei căi ferate la începutul secolului nostru, Harzul capătă o importanță turistică deosebită. Se ridică pretutindeni case de odihnă și de cură, hanuri, teatre de vară, muzee. După al doilea război mondial industria minieră ia un mare avînt, iar reforma agrară pune capăt exploatarii feudale. Castelele devin muzee, școli sau case de cultură. Grație construirii unor mari baraje — printre care cel de la Rapbode — apele sînt suse amului, ferindul de inundații, oferindu-i apă potabilă și pentru agricultură, furnizîndu-i energie electrică.

Așadar, iată-mă în Harzul lui Heine. Privesc în jur. După atita cîmpie la Magdeburg, mă văd la Wernigerode, la 234 m altitudine, înconjurat de un relief deluros, peticit ici-colo de păduri de fag, pin și brad, amintindu-mi vag de subcarpații noștri. Wernigerode, ce nume sonor — îmi vine în minte poezia «Uvedenrode» a lui Ion Barbu. Orașul, care datează din secolul al XIII-lea și care a cunoscut vicisitudinile istoriei, e dominat de un castel impozant, cocoțat trufaș pe pîntenul stîncos Agraesberg. În ciuda supraincercării cu elemente arhitectonice aparținînd la mai multe stiluri, castelul foștilor conți de Wernigerode și de Stolberg — devenit muzeu de artă feudală în 1949 — emană un farmec de netăgăduit. În cele 37 săli ale muzeului sînt expuse obiecte prețioase adunate din zonă (sculpturi, porțelanuri, portrete, peisaje, covoare, mobile și arme) unele de mare valoare. ...De sus, de la castel, ești din plin răsplătit de efortul urcușului dacă privești marea de țigle și olane a acoperișurilor de la poale. Țigla îmbracă

adesea și pereții orientați spre nord, pînă la pămînt. Fațadele caselor sînt ornate cu cărămizi colorate sau zugrăvite în tot felul de culori vii (dominînd nuanțele de roșu, galben și verde). Dar ceea ce dă un farmec cu totul particular acestor clădiri sînt grinzile de lemn înegrite cu catran sau vopsite în ocru, care le brăzdează după o geometrie anume, stabilită de meșterii veacului al XVIII-lea și transmisă din generație în generație pînă astăzi.

Coborînd de la castel în orașul multicolor al Harzului situat la confluența riurilor Holtemme și Zillierbach ai impresia că te afli în plin ev mediu. Două artere principale împart orașul în patru părți care nu s-au schimbat aproape de loc din secolele al XVI—XVII-lea. Plimbîndu-te pe străzile înguste, multe în pantă, mărginite de case din paianță, te aștepți la tot pasul să întâlnești locuitori în costume de epocă. Doar pe străzile centrale ești derutat de vitrinele aranjate modern și de forfota oamenilor zilelor noastre. În piața centrală ochii sînt reținuți de clădirea primăriei, o originală construcție din lemn și cărămizi colorate ridicată în secolul al XV-lea în stil gotic flamboyant, avînd fațada flancată de două turnuri ascuțite și de o clopotniță în stil baroc.

În ciuda aparențelor, orașul trăiește din plin și se dezvoltă pe coordonatele socialismului, la unison cu întreaga țară. Dacă în secolul al XIX-lea era numai orașul industriei fierului, lemnului și șocolatei, astăzi este unul din principalele orașe industriale ale districtului Magdeburg, specializat în construcții de mașini, în metalurgia aluminiului și în produse chimico-farmaceutice. Pentru turiști și suferinzi rămîne o stațiune balneo-climaterică de prim rang. Pitorescul acestui oraș e întrecut poate numai de cel al Weimarului situat mai la sud. Weimarul rămîne totuși altceva: mai puțin unic prin pitoresc, e mai oraș și mai ales celebru prin casele celor trei titani care i-au sporit faima peste hotare: Goethe, Schiller și Liszt.

La vreo 25 km de pitorescul oraș Wernigerode, printre culmile domoale ale munților Harz, ne așteaptă Rübelandul. El este situat în valea riului

Bode, vestită de secole prin peșterile sale. Podoaba concreționară a unor peșteri ca Baumannshöhle și Hermannshöhle lasă vizitatorilor o impresie de neșters. Siluetele bizare de calcit din interiorul lor atrag anual sute de mii de turiști. Rübelandul este în același timp principalul centru al Harzului legat de exploatarea calcarului. Marile mine la zi ale uzinelor de var și ciment folosesc astăzi tehnicile cele mai moderne.

Iată-mă, așadar, la Rübeland. După ce îmi satur privirea cu peisajul tărcat de spinările albe de piatră calcaroasă, întru direct din stradă în Peștera lui Baumann. Mai întâi, într-o mică clădire concreșcută cu peretele calcaros și mascată de un iederar. Pe frontispiciu tronează, în chip de emblema, un urs de piatră. Este Ursus spelaeus, prima ființă care a pus stăpânire pe peșterile Europei. Omul i-a devenit colocatar abia mai târziu, în paleolitic, dar nu pentru multă vreme. Deși uriașul cavernelor întrecea cu mult talia ursului carpatin, omul i-a făcut de petrecanie și s-a extins. Pe de o parte avea nevoie de blană, pe de altă de spațiu de locuit. Mă uit prin vitrinele înșirate de-a lungul pereților. Ele etalează formațiuni desprinse din peșterile Rübelandului. Calcutul din ele nu-i altceva decât calcar metamorfozat sub acțiunea picăturilor de apă, acel calcar străvechi provenit din coralii crescuți de marea ce tâlăzuia pe aici în devonian, ocupind mari întinderi din Europa Centrală. Bineînțeles, peșterile au fost săpate de apele curgătoare și de infiltrație mult mai încoace, în diluviu. În vitrine mai văd tot felul de oase, cranii și colți de urs, atât de familiare mie din cimitirul urșilor din Peștera Muierilor de la Baia de Fier. E interesant de reținut că ursul de cavernă folosea peștera nu numai ca adăpost, ci și ca cimitir. El venea să moară nu oriunde, ci într-un loc anume, ales de străbunii săi, adăugându-și scheletul celor dinainte. Cantitatea cea mai considerabilă de oseminte a fost descoperită în Drachenhöhle din Austria. Acolo numărul urșilor «decedați» a fost estimat la 50.000. Pe pereții micului muzeu, imagini din Rübeland. Iată fâncurile de calcar pe lângă care tocmai am trecut, abrupturile ce mărginesc valea Bode. Această vale, adâncă și strîmtă, abia lasă loc riului, câii ferate și șoselei, iar pe laturile ei, cite unui șir de case cu acoperișuri înalte, cărămizii. Tot Bode se numește și cursul subteran din peștera în care mă aflu, și nu întâmplător, pentru că peștera este creația acestui riu. El irigă acum etajul activ al peșterii, aflat undeva sub mine, la vreo 40 de metri.

Din micul muzeu, o galerie artificială mă conduce în prima sală a peșterii. Aflu de la ghid că Goethe a fost în mai multe rânduri oaspetele acestei peșteri. În memoria lui sala aceasta a fost numită Goethesaal. Are vreo 60 m lungime, 40 lățime și 8 înălțime și e împodobită cu stalactite și stalagmite foarte groase. Amenajată ca sală de spectacole pentru Festivalul peșterilor, este de fapt primul și unicul teatru subpământean din țară. Scena e despărțită de stal printr-o fosă — de fapt un lac cu apă limpede de 7 grade și adînc de un metru. De trei ori pe an, sub șirurile de bănci funcționează un sistem de încălzire electrică, pentru că numai de atîtea ori răsună aplauzele celor 600 de spectatori. Acum scena e pregătită pentru «Albă ca zăpada». În fundul sălii se află intrarea naturală în peșteră, acea gaură strîmtă descoperită în anul 1536 de

minerul Fritz Baumann. Minerul care, intrînd și rămînînd fără lumină în măruntaiele reci și neospitaliere ale muntelui, și-a plătit imprudența cu viața. Murind, el și-a legat însă numele de această cavitate, socotită azi «perla» Harzului. Într-adevăr, Peștera lui Baumann este demnă de interes nu numai pentru turiști, ci și pentru speologi. Galerile fosile pe care le parcurg duc în săli, unele masiv concreționate, cu tot felul de scurgeri parietale și grupări stalagmitice, cu stalactite variate și coloane zvelte. Sînt însă și săli lipsite de podoabă lăsînd să se vadă fisurile tectonice și fețele de strat pe care au luat naștere. Umiditatea este aproape de saturație. Picură peste tot. Apa stagnează, pe alocurea, în bazine. Punctele de atracție turistică sînt luminate de o rețea de becuri colorate, nu totdeauna fericit amplasate și mascate. Din cauza luminii artificiale, un covor vegetal verde acoperă roca și multe din concrețiuni. Sînt mușchi și ferigi printre care păianjenii și-au țesut pinzele. Lumii vegetale și măruntelor nevertebrate li se adaugă lilioci sperioși care filfiiu abia auziți din aripi moi, cu nervuri de umbră.

Rübelandul mai are și alte peșteri, fiecare cu istoria sa, unele rivalizînd în frumusețe cu Peștera lui Baumann. De pildă Bielschöhle, descoperită în 1672 în timpul unui incendiu, sau Hermannshöhle, ieșită la iveală în 1866 cu ocazia construirii drumului prin Rübeland. Numărul vizitatorilor e în continuă creștere datorită setei oamenilor muncii de a cunoaște direct natura. În timp ce Peștera lui Baumann este sălbatică, avînd comorile de frumusețe concentrate în cîteva săli, Peștera lui Hermann este grandioasă, fină și elegantă. Parcînd cei 1200 m amenajați, treci pe lângă Amvonul încadrat de stalagmite și stalactite variat colorate din cauza unor oxizi; prin Sala Albastră în care apa a lăsat amprentele forței sale; prin sala cu briu de cristale crescute cîndva în apa stagnantă, încărcată cu mult calcar (e uluitor cum seamănă cu briul din Peștera Cloșani, numai că aici cristalele sînt îmbătrînite, tocite, procesul de creștere fiind interupt); în fine, se trece prin Sala Basmelor cu fantastice coloane de piatră și păduri de stalagmite reflectate în oglinda bazineșelor.

Peștera lui Hermann mai trebuie amintită pentru Lacul Olmilor, adică al protoilor, acei amfibieni subterani care trăiesc numai în peșterile Sloveniei. Atunci ce caută aici? Înterîndu-mă, aflu că în 1932 au fost aduse din Peștera Postojna 15 exemplare din aceste ființe oarbe și gingașe, pentru a le aclimatiza în acest lac. De trăit pot trăi (în Postojna chiar peste o sută de ani), dar aici nu se înmulțesc. Se presupune că din pricina apei reci nu se reproduc. La ieșirea din peșteră, pe malul riului Bode, mă întîmpină aceiași statuie de piatră a ursului de cavernă cu etichetele din față întinse prietenos și cu ochii blînzi. E statuia ursului devenit emblema Rübelandului.

La înapoiere, mașina rulează pe spinarea celui mai mare baraj din regiune, reflectat în oglinda lacului înroșită de ultimele raze ale soarelui. El zăgăduiește apele riului Rappbode. De cînd furia riului se topește în oglinda a șapte lacuri de baraj, satele din jur au uitat de prăpădul temetelor inundății care vestejeau frumusețea ținutului. Uitîndu-mă în urmă îmi iau rămas bun de la Rübeland, țară «florilor de mină, a florilor de calcit».

Dr. ȘTEFAN NEGREA

SUZDAL

PASĂREA PHOENIX ÎN VERSIUNE RUSĂ

Nu-s șaman, mag al premoniției ori cititor în stele dar risc această prezicere: peste 25 de ani Suzdal va fi cel de al treilea oraș al Uniunii Sovietice care va exercita — după Moscova și Leningrad — o uriașă atracție universală grație tezaurului de artă, istorie și arhitectură pe care îl adăpostește. N-am nici cea mai mică teamă că voi pierde acest pariu cu cititorul deoarece faptele sînt fapte. Suzdal este un nume care (fie că știm ori ba) s-a și transformat în renume. Suzdal este copilul teribil al anilor '80. Suzdal și-a găsit, ieri-alaltăieri, vocea universalității. Și uite cum...

Sînt cinsprezece ani de cînd (în 1967) guvernul sovietic a emis un decret privitor la restaurarea acestui străvechi oraș rus pentru necesitățile turismului internațional. Au urmat cele «șapte vaci grase», și, în 1974, prima și cea mai importantă etapă a vastei opere de restaurare devenise realitate: orașului-muzeu i s-a decernat Ordinul «Insigna de aur» pentru exemplaritatea sa privind patrimoniul cultural, salvarea și refacerea impecabilă a monumentelor de artă și arhitectură, pentru punerea acestora în valoare cu mijloacele turismului. Suzdal tocmai își sărbătorea la acea dată 950 de ani de existență și laurii acelei aniversări erau binemeritați. Recent, după nouă ani, în iunie 1983, am participat la ceremonia decernării premiului «Mărul de aur» al Federației Internaționale a Ziariștilor și Scriitorilor de Turism (FIJET) menit să încoroneze aceleași virtuți, care tocmai primeau consacrare internațională. Este împrejurarea în care m-am convins că orașelul care dormise, vai, de cînd? într-un quasianonimat își va cuceri, curînd-curînd, faima mondială. De aici vine și deloc riscata mea profeție: ne va fi dat să vedem cum Suzdal va intra în mileniul trei făcînd — alături de Moscova și Leningrad — troica de noblețe și rang a artei și culturii ruse de azi și de totdeauna.

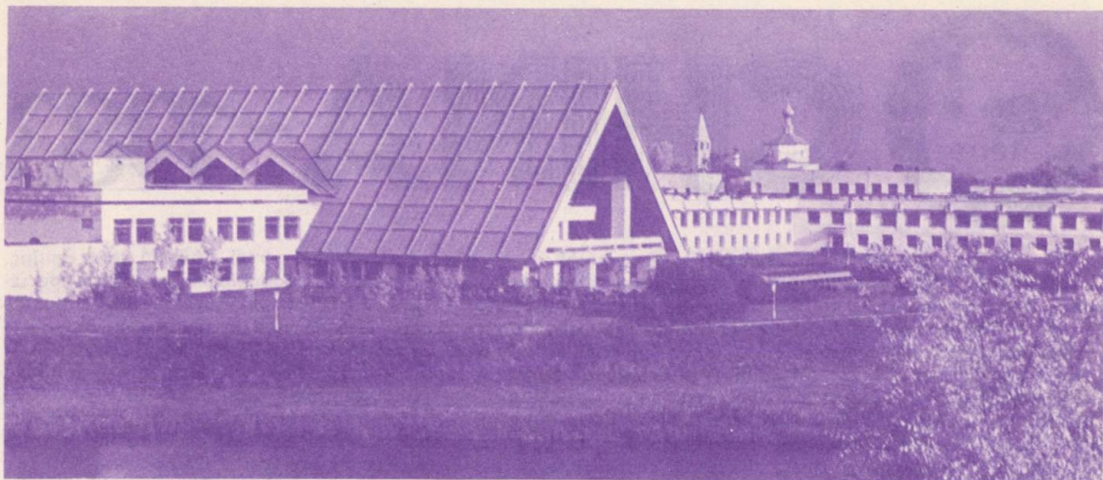
Curg spre mine — rostite ori imaginate doar — întrebările cu nemiluita. Cum va realiza acest orașel, pînă mai ieri un tîrg prea puțin cunoscut, o asemenea performanță? Ce factori, neștiuți pînă azi, vor concura la această teribilă accelerare a sa pe planul valorii? Ce fel de forțe ascunse propulsează așezarea într-o ierarhie de nimeni imaginată? Cum nu a apărut timp îndelungat pe ecranul cunoașterii noastre măcar un indiciu, un semnal cit de vag, cum că o asemenea naștere-renaștere se pregătește, e posibilă? Se mai pot petrece surprize de proporții într-o lume guvernată de scientism, rigori și planificare acerbă?... Răspund, îmi place să cred, întrebărilor de acest soi prin cele ce urmează.

Suzdal, această Pasăre Phoenix în versiune rusă, nu este un miracol. Este un proces ireversibil care mai degrabă ori mai târziu, trebuie să se producă, datorită comorilor nepereche care sălășluiesc acolo. Un proces legendar, desigur, prin proporțiile renașterii așezării din propria cenușă, asemeni Pasăre Phoenix, legendară și ea. Fapt e că legenda se petrece la propriu datorită reevaluării fabuloaselor monumente pe care le tezaurează, le pune în întreaga lor splendoare la îndemâna popoarelor Uniunii Sovietice, la îndemâna lumii.

În occident, s-a bătut de-a lungul timpului multă monedă pe tema prigonirii bisericilor de către comuniști, care au făcut — ziceau crainicii antisovietismului — grajduri și magazine de cereale din bisericile pravoslavnice. Marele judecător al tuturor blasfemiilor, timpul, repune — mai devreme ori mai târziu — adevărul în drepturile sale. Așa s-a întâmplat și cu delicatul subiect al destinului așezămintelor bisericesti după revoluția din 1917 în Uniunea Sovietică. Obiectivitatea ne obligă ca — respingând calomniile acelor oficine — să recunoaștem, totuși, că nu toți «nacialnicii» locali au fost niște ingerași în trecutele decenii privitor la justa atitudine vizavi de valorile eclesiastice, așa cum cerea, dealtminteri, întiul decret emis de Lenin, încă în 1918, care legifera salvarea și ocrotirea patrimoniului de istorie și cultură de către noul stat al muncitorilor, țăranilor și ostașilor. Abuzuri și greșeli s-au comis, desigur, ca și aiurea în lume. Destule monumente de cult — fără a fi fost batjocorite ori distruse în chip deliberat — au pătruns, încet-încet, în lungul somn al timpului care curse asupra-le ca un fluviu de negrijă și uitare. Din acest somn adînc au fost trezite și readuse la viață și marile valori de la Suzdal. A repovesti cu obiectivitate și a elogia renașterea ce are loc, însfîrșit, mi se pare o datorie de conștiință.

Orașul Suzdal de azi (12.000 locuitori) se cuprinde în regiunea Vladimir, la circa trei ore depărtare de Moscova, mergînd spre est, într-un univers pur rusesc, renumit prin recolte, folclor fabulos, spirit inventiv, orgoliu comunitar și multă atmosferă memorială ancestrală. Riul Kamenka, leagănul dulce al vieții din timpuri imemorabile, este aliatul de destin al acestor oameni cu duh și har atît de pronunțate. Localitatea are atestare scrisă în cronicile din secolul unsprezece (1024), ea fiind însă mult mai veche. Tocmai straturile de civilizație veche se regăsesc în monumentele comentate de noi ca într-o magnifică epopee. Cam 110 monumente felurite — mănăstiri, catedrale, palate episcopale, Kremlinul suzdalian, biserici («la drept vorbind, fiecare localnic își avusese propria biserică ce se oglindea în apele riului Kamenka»), așezăminte de arhitectură civilă, forturi eclesiastice etc — populează blîndul peisaj din Suzdal, proiectînd pe cerul înalt și majestuos un oraș de vis. El, orașul-muzeu, reunește tot ceea ce s-a creat semnificativ și valoros timp de șapte veacuri (secolele XII—XIX). Această «atlantidă» scufundată în somnul trecutului său multisecular a fost adusă la lumină în recentul trecut cu prețul unui uriaș efort uman și material, pusă în văzul, auzul și conștiința universală. Peste 80 milioane de ruble s-au cheltuit pe altarul acestei opere de proporții, la care participă practic toate profesiile și toate straturile sociale, «orchestrată» după un plan unitar, sub «dirijoratul» lui Alexei Varganov, arhitect de bun renume, autorul proiectelor și directorul acestei restaurări fără precedent în Uniunea Sovietică. Așezămintele de cult au devenit muzee, adăpostesc tezaure, incunabile mobiliere de epocă, broderii, artă decorativă, icoane. Bulbii albaștri înstelați ai mănăstirii Nașterea Fecioarei (1222—1225) din Kremlinul suzdalian cheamă specialiștii de pretutindeni să studieze stilurile arhitectonice care convinguiesc în acest ansamblu, în vreme ce pictorii nu prididesc să mute pe pînză inepuizabila, dulcea minune de pe cursul riului Kamenka, învălătuciți printre turle și portaluri și clopote tronînd în cer, în tragica lor neclintire. Spectacolul policrom al siluetelor incomparabile pe care îl susține puzderia de biserici de toate mărimile este uluitor în lumina mereu alta a tuturor orelor zilei, în timp ce hora cupolelor aurite se decide, în cele din urmă, în incinta fortificată a cite uneia dintre vechile mănăstiri de recunoscută faimă: a Indulgențelor (sec. XVI), Sfîntul Eutimie (sec. XVI), Sfîntul Alexandru (sec. XIII) și altele pe care nu le mai enumerăm. Acestea sînt tot atîtea pagini de glorioasă istorie rusă. Fortul primeia dintre mănăstirile pomenite fusese temniță de cneaghine, țarine, domnițe și curtezane căzute în dizgrația domnitorilor; azi aici e adăpostită o expoziție de odăjdii și podoabe provenind din străvechea artă manuală a cusut-țesutului și broderiei. O ghirlandă de vechi izbe îmbrinate din trunchiuri întregi de lemn și echipate confortabil, în expresie rustică, se aștern în incinta întărită a mănăstirii Prokovskaia, refăcută aidoma pentru scopuri turistice. În hrubele boltite și străjuite de contraforturi ale mănăstirii Sfîntul Eutimie se află expus pentru public tezaurul mănăstirilor locului: aurărie și argintărie, coroane, cîrji episcopale, potcapuri, cărți cu încadrament scump, icoane, goblenuri și pînzătură țesute cu fir de aur și argint, obiecte de podoabă bătute cu pietre de preț. O paranteză se impune aici. Generalul nazist Von Paulus a petrecut doi ani și mai bine între pereții aceluiași hrube, imediat după capturarea sa pe frontul de la Stalingrad. A avut, după aceea, răgaz să mediteze aici pe îndelete și cu luciditate asupra crimei mondiale la care participase, drept care enorma sa culpabilitate s-a transferat într-un act de conștiință: luă atitudine în favoarea terminării războiului

antisovietic, lansă din acest loc al detenției lui îndemnuri pentru unirea forțelor progresiste din armata decimată a celui de al treilea Reich și crearea, pe baze noi, a unei Germanii democratice. Dar să revenim la climatul de pace și splendori ale orașului Suzdal, în geografia căruia avem un impresionant muzeu în aer liber dedicat vieții de fiecare zi a « mușicilor » din străvechime — asemănător intrucitva cu Muzeul Satului de la noi — ce relevă harul înăscut al localnicilor de a lucra cu lemnul, indeletnicire ajunsă la rang de civilizație și artă (bisericiuțe, mori de vânt, acareturi fărânești, dulgherie monumentală, unelte de lucrare a pământului și de uz cotidian, care se impun prin ingeniozitate, bun gust și accentuat arhaism). Însfârșit, dar nu în ultimul rând sub raport valoric, câteva cuvinte despre Centrul turistic, cea mai recentă și mai semnificativă emblemă contemporană a orașului Suzdal: un hotel echipat modern (314 camere), un motel cu patru corpuri de clădire ca paletele unei mori de vânt, restaurante, dintre care unul reface ingenios, la dimensiuni hiperbolice, o izbă rusească, cu săli ale « cuhniei » și « samovarului », cu saloane de conferințe și congrese, piscină, baruri, saune, un parc și o plajă cu debarcader pentru canotaj. Complexul e astfel conceput încît nu distonează nicidecum cu peisajul calm și tihna meditativă a locului, s-a renunțat la verticalitate, orizontala domnește pretutindeni și adecvarea confortului modern la soluții estetico-plastice provenind din rusticitatea suzdaliană, încît totul se subordonează fidel și armonic « culorii locale », ambianța de epocă (de epoci) rămînînd neștirbită. O școală tehnică de hotelărie pregătește profesioniștii care servesc acest ansamblu al ospetiei, în timp ce o școală de arte frumoase se dedică pregătirii viitorilor restauratori de monumente pe care orașul Suzdal îi adoptă cu apetit crescînd. 110 ghizi de profesie fac un amfitrionat de calitate în acest univers — de un straniu exotism pentru unii, de o nostalgică sfințenie pentru alții. Interesul pentru Suzdal este real, de pe orice baricadă l-ai judeca, fapt ce se reflectă și în numărul aproximativ al vizitatorilor care vin aici pe parcursul unui an: 800.000.

Am dorit să văd niște preoți în acest univers cu parfum de epocă și mi-a fost dat să mă întîlnesc cu înalt prea-sfinția sa Alexis, arhimandritul regiunii Vladimir, un băiețandru în jur de nici treizeci de ani, cu mustață și bărbuță blond-tutunii, semănînd leit cu marele pictor Andrei Rubliov, care — os tînar fiind — a pictat în catedrala Uspenski (sec. XV) din Vladimir fresca « Judecata de apoi ». Este unica frescă ieșită, pare-se, de sub penelul marelui artist, cunoscut exclusiv ca pictor de icoane. Și tot aici, în acest loc, în biserica păstorită de tînarul prelat, Rubliov a mai făcut un gest de pomină: a laicizat fresca, îmbrăcîndu-i pe sfinți în veșminte locale de mușic, iar în înfățișarea unui înger și-a zugrăvit propriul chip. Alexis mi-a explicat toate acestea conducîndu-mă prin biserică, lovînd pavimentul cu cîrja de arhimandrit. L-am pozat în portalul catedralei, sub soare blind, ce curgea mieriu, scăpătînd spre amurg, fără a bănuî că îmi va fi dat să-l reintîlnesc pe arhimandrit și a doua zi. Alexis, împreună cu alte două înalte fețe bisericesti — episcopul de Suzdal și un al doilea arhimandrit — crezuseră cu cale să fie de față la mitingul din Piața Iarmarocului, unde în fața unei adunări de trei-patru mii de oameni, avea loc ceremonia remiterii premiului « Mărul de aur » al FIJET. Mare mi-a fost surpriza cînd pe antierul de ceremonii al episcopului, alături de greaua și scumpa cruce pravoslavnică, am văzut arborate o sumedenie de decorații, ordine, și medalii, provenitoare din toate epocile și toate evenimentele ultimului jumătate de veac de revoluție. Iată, mi-am zis, biserica face casă bună cu cele lumești, sub scepstrul neutral și atoeizbăvitor al turismului, clipă în care n-am rezistat tentației să declanșez de cîteva ori aparatul meu de luat vederi. . .

Ansamblul de monumente din Suzdal este al cinsprezecelea obiectiv turistic al planetei distins cu « Mărul de aur » al FIJET. Din galeria laureaților amintesc: regiunea de turism a Siciliei, orașul englez York, peninsula Sfîntul Ștefan din Iugoslavia, ansamblul Borovet-Rila din Bulgaria, orașul Esztergom din Ungaria etc. Dar, printre primele, încă în urmă cu nouă ani, în 1975, mănăstirile noastre din Bucovina erau încoronate cu același premiu, fiind considerate ca făcînd parte din categoria « excelsior » a monumentelor de artă și civilizație a lumii. Sintem, carevasăzică, într-o competiție acerbă la scară continentală. Ca amfitrioni și « magnai » ai fabulosului tezaur datorii sintem să fim neobosiți în a descifra și onora toate tilcurile ce incumbă acestui dialog magnanim de civilizație și cultură în vîzul umanității. Iată o temă de reflecție.

POP SIMION

CHINA ~ 1983

Am fost gata să încep însemnările ce urmează cu o relatare a zborului cursei TAROM spre Beijing, în care în zorii unei dimineți de toamnă zburam către marea Chină. Ideea era seducătoare pentru că spectacolul oferit de imperialul Everest dominând Himalaia, spectacol într-un relief deosebit, accentuat de lumina de o intensitate neobișnuită, era fabulos. Am renunțat cred la această idee încă de când m-am aflat în Beijing la expoziția realizărilor economice ale Republicii Populare Chineze, unde printre multe minuni de artă adevărată am întâlnit un Everest dăltuit într-un uriaș bloc de jad, montat pe un piedestal de lemn prețios, masiv. Numai soclul cântărea câteva tone. Everestul de jad era a doua Everestului pe care-l admirasem toți din avion, căutând un loc cât mai bun de observație la ferestre. Mâini măiestre au cioplit cu migală toate povârnișurile, viiturile și tot relieful celei mai înalte creste din lume. Această operă de artă dedicată cuceritorilor chinezi ai acestui uriaș de piatră, gheață și zăpadă, ce parcă străjuiește la poarta de sud-vest a Chinei, mi-a întregit imaginea nemăsuratei munci și a marilor înfăptuiri ale Chinei din deceniul anilor '80, a Chinei mult milenare care s-a ridicat, cu peste miliardul ei de oameni, să clădească socialismul și comunismul pe măsura și statura pe care o are această țară în lume, în lumea nouă ce s-a născut prin lupte și jertfe după cel de-al doilea război mondial.

« Vaporul » din marmură de la Palatul de vară din Beijing.

Vremea pe care am petrecut-o la Beijing și apoi la Xi-an, Shanghai, Tian jin și apoi din nou la Beijing mi-a înlesnit întâlnirea cu multe momente din istoria celui mai numeros popor de pe planeta noastră, cât și cu ceea ce înfăptuiește el astăzi printr-o muncă uriașă, uneori de neînțeles pentru noi europenii, muncă dublată de proverbiale îndeminare ce confirmă și este la nivelul valorilor ce s-au creat pe pământul chinez, din cele mai vechi timpuri și pînă azi.

Despre ce să scriu mai întîi? Numeroasele impresii nu s-au ordonat încă în memorie. Ele îmi revin în fața ochilor într-o îmbulzeală firească, dacă țin seama de mulțimea celor văzute, numeroșii oameni pe care i-am întâlnit, discuțiile pe care le-am avut cu prieteni și colegi, ziariști chinezi, primirea deosebit de ospitalieră și caldă manifestată pretutindeni față de noi ca români.

De la Beijingul sărbătorind ziua eliberării cu fast, dar cu sobrietate, inclusiv banchetul oferit de primul ministru Zhao Ziang în marea sală a adunării Reprezentanților Populari, la industrialul și suprapopulatul Shanghai (sînt zone în acest oraș în care numărul locuitorilor pe km² ajunge la șaptezeci de mii), la cetatea industrială a Tianjin-ului reconstruită după marele cataclism teluric din 1977, pînă la fosta capitală imperială Xi-an, devenită de cîțiva ani atracția turistică numărul unu prin miile de statui de soldați, ofițeri și cai în mărime naturală, modelați din pămînt ars, acum două mii de ani și îngropate împrejurul mormîntului celui mai însemnat împărat din dinastia Cin, de la marele zid chinezesc la mormintele dinastiei Ming, de la uzinele mo-

derne construite în anii de după revoluție la numeroase blocuri noi de locuințe ce se înalță pe magistralele Beijingului, de la țărani ce trudesce pe terasele cultivate de pe coastele colinelor, udind semănăturile cu apa cărată pe cobilițe, de la milioanele de bicicliști ce umplu străzile orașelor transformându-le în fluvii mișcătoare de oameni, de la comunele și oamenii care ne-au primit în casele lor pentru a ne arăta cum trăiesc azi, totul mi se perindă proaspăt în minte, ca într-un film ce rulează cu o viteză ce nu-mi dă încă puțină să stables, așa cum aş vrea, o prioritate a imaginilor ce-ar trebui prezentate mai îndelung pe ecranul literelor.

Ce am întâlnit însă în cele văzute și în cele aflate stînd de vorbă cu țărani, cu muncitori în fabrici, cu ziariști, cu cadre de partid, cu oameni de cultură, cu profesori universitari, cu artiști, cu bătrîni și tineri? Am înțeles cred bine că poporul chinez trăgînd învățăminte dintr-o perioadă depășită, îndrumat și condus de partid, a reflectat cițiva ani buni la noua etapă de muncă și luptă în care s-a avîntat. Că poporul chinez și-a însușit temeinic concluziile și hotărîrile celui de-al XII-lea Congres al partidului care și-a desfășurat lucrările la începutul lunii septembrie 1982, concluzii și hotărîri pregătite temeinic prin dezbateri aprofundate și măsuri ce au fost luate mai cu seamă în perioada ce-a urmat după cea de-a treia ședință plenară a Comitetului Central ales de cel de-al XI-lea Congres.

În timp ce mă aflu la Beijing se desfășura o amplă activitate în toată țara de studiere și însușire a documentelor și hotărîrilor Congresului al XII-lea. Dintre interlocutorii pe care i-am avut n-am putut remarca vreunul nepregătît să ne dea cu precizie toate lămuririle și informațiile despre ceea ce se întîmplă azi în China populară și cum se transpune în viață linia trasată de partid. În marile lor orașe, în provinciile și în județele lor, în uzinele sau în satele în care am fost, în instituțiile vizitate, cu toții cunoșteau temeinic ce li se cerea și ce aveau de îndeplinit în perioada următoare.

Ceea ce îl impresionează pe orice străin în China de azi, alături de seriozitatea în muncă și modestia fiecărui om, este demnitatea. Nici o lamentare, nici o văicăreală. Și roadele îndeplinirii noilor hotărîri ale partidului comuniștilor, care și-a dovedit și în perioada care a trecut marea forță politică, ideologică, organizatorică pe care o reprezintă, roadele se văd peste tot. De la cele mai îndepărtate sate, pînă la marile orașe și centre industriale.

Colina sub care se află mormîntul împăratului Chien — care a realizat prima unificare a Chinei.

Numele lui Chien (fonetic) a dat numele țării: China.

Tot mai mulți străini ce doresc să vadă cu ochii lor minunile milenare, fie că se numesc monumentele dinastiei Ming, descoperirile recente ale grupurilor cu armate din lut ars de la Xi-an, milenarul zid chinezesc, singura construcție ce se vede pe pămînt cu ochiul liber din satelit, celebrele grote budiste din sudul munților Tianshan, Shanghai-ul, acoperișul lumii cu capitala Lasha, delta fluviului perlelor, cea mai bogată regiune a Chinei, paradis natural perfecționat de mîna omului, minăstirea suspendată pe peretele unui munte din provincia Shanxi sau, pur și simplu Beijingul, care el singur poate răspunde exigențelor de cunoaștere ale celor mai pretențioși turiști și vizitatori. După ce am parcurs cu pasul marea piață Tiananmin, am vizitat orașul imperial, palatul de vară, Pagoda cerului și celelalte locuri « sfînte », ale capitalei ne-am întors la vechile cartiere ale Beijingului. M-am îndreptat spre vechiul vad comercial Dashanlan, cel mai frecventat centru al capitalei. M-am aflat în inima vieții comerciale tipic chineze. Colegii chinezi au povestit cu lux de amănunte istoria magazinelor seculare din acest cartier vechi al orașului. Tradițiile marilor magazine, începînd cu istorica farmacie Tongrentang, a magazinului de mătăsuri Ruifuxiang sau a marelui centru de încălțăminte Neilinsheng este continuată. Centrul de încălțăminte care odinioară servea curtea imperială și pe toți marii dragători (se povestește că păstra toate calapoadele picioarelor mărilor ce-și comandau încălțări la această firmă pentru a putea răspunde la comenzi fără a-și mai deranja înalții clienți) încălță azi picioarele oamenilor muncii atît din Beijing cît și din țară. Și nu sînt puțini clienții de azi. M-am oprit îndelung pe ulicioara Menkuang unde pe tarabe

așezate aproape una lângă alta se vînd lucruri de-ale gurii servite în condiții de igienă demne de invidiat. Nu ne-am putut opri să nu gustăm și noi cîte ceva printre care și vestitele clătite de primăvară și prăjituri specifice din făină de orez umplute cu marmeladă din coarne. Nu știu cum s-a făcut dar dintr-unul din magazinele vizitate, o mercerie, un tovarăș mi-a propus să coborîm în «subteranele» Beijingului. Ca în romanele poliștice, o trapă s-a dat la o parte și în locul ei a apărut o scară ducînd în jos spre «faimoasele» subterane despre care auzisem vorbindu-se multe. Mărturisesc că am avut o surpriză. Nimic extraordinar. Mai ales pe unde am intrat, un simplu tunel de beton bine aerisit și luminat. Surpriza a venit pe urmă cînd am pătruns într-un șir de alte tunele întretăiate de construcții mai complexe, un fel de mici orașele subterane construite vîdit cu intenții de a servi apărării populației. Situate dedesubtul unor vechi cartiere, aceste construcții au fost amenajate pentru a fi folosite ca magazine, cantine, restaurante, policlinici, hoteluri și chiar depozite de măruri.

Vechile cartiere cu străduțele lor înguste, cu casele lipite păstrează încă parfumul vechimii orașului. Mulți cetățeni doresc să locuiască în locuințele tradiționale zidite în curți interioare. Unele din aceste case datează din timpul dinastiei Qing, vecinii se cunosc între ei și nu de puține ori timpul liber și-l petrec împreună la tradiționalul ceai discutînd ca între vecini și prieteni despre vrute și nevrute.

Pretutindeni am întîlnit grupuri de turiști din țară și de peste hotare. Cel mai ușor de recunoscut sînt turiștii americani, japonezii și chinezii din Taiwan. Americanii după vîrstă, japonezii după aparatul de fotografiat și filmat, iar cei din Taiwan după insignele pe care le poartă. China, mi-au spus colegii care mă însoțeau, deocamdată nu poate primi decît un număr mic de turiști față de numărul tot mai mare de oameni din întreaga lume care ar dori s-o viziteze pentru a-i cunoaște marile comori de artă și civilizație, de istorie și arheologie, dintre care unele abia au fost descoperite sau sînt în curs de a fi puse în valoare. Îmi amintesc de vîlva pe care a stîrnit-o la Paris cu cîțiva ani în urmă expunerea într-unul din marile magazine centrale universale a cîtorva ostași din pămînt ars, descoperiți în cele trei mari gropi cu șanțuri de lîngă fosta capitală imperială — Xi-an. Turiștii sînt bine primiți și organizația turistică din China cunoaște un ritm de dezvoltare rapid. «Industria» turistică atîta cît e, funcționează cu precizie asigurînd vizitatorilor de peste hotare condiții excelente de sejur și de cunoaștere a obiectivelor propuse. Se dezvoltă și hotelăria care nu-i cu nimic mai prejos nici în ce privește condițiile de confort și nici buctăria (mai ales) de cea din țări cu turism avansat. De curînd, la Beijing a fost dat în folosință un nou hotel, o adevărată bijuterie, atît din punct de vedere al construcției, cît și al dotărilor. Poate este unul din cele mai luxoase și mai confortabile hoteluri ce mi-a fost dat să întîlnesc în multe mele călătorii prin lume. Situat într-un peisaj de ilustrată color, hotelul «Muntele parfumat» (ce nume tipic!) în modernismul și rafinamentul tipic chinez oferă clienților condiții ce depășesc cu mult exigențele celor ce oferă stele și recomandări pentru marile hoteluri ale lumii. Corpul central, cel al «împrăstierii parfumului» este înconjurat de nu mai puțin de unsprezece grădini de care este legat prin tunele, unul mai frumos decît celălalt. Mobilierul și decorația aidoma celor din stampele chinezești în care grația și finețea se împletesc deopotrivă cu subtilul artei tradiționale chineze. Ferice de turiștii ce vor fi găzduiți la «Muntele parfumat». Dar fericiiți se vor simți și cei ce-l vor vizita doar.

Gazdele mele, cu modestia ce le caracterizează, mi-au atras atenția că nu se face primăvară doar cu o barză și să nu fac aprecieri greșite despre turismul chinez. Desigur că am înțeles că la bogățiile și frumusețile Chinei, pentru comorile acestei țări, turismul este încă la început. Dar, acest început corespunde măsurii pe care-și propune s-o realizeze marele popor prieten. Din felul cum se acționează și în domeniul turismului, nu cred că este hazardat să spunem că Republica Populară Chineză are toate condițiile să devină o importantă țară turistică.

În acești ani, despre viața chineză s-au interesat multe țări dezvoltate și, în primul rînd, Japonia. Chiar în timpul șederii la Beijing se afla în China o delegație guvernamentală japoneză condusă de fostul prim ministru Shiro Suzuki. I-a urmat imediat cea vest-germană condusă de președintele Karstens. Și altele. Multe mari companii străine și-au oferit serviciile pentru dezvoltarea industrială a Chinei. Nimeni nu este respins, se discută, se analizează, dar în primul rînd se are în vedere ca în principal investițiile să se realizeze cu forțe proprii, să se folosească cît mai bine mîna de lucru și inteligența poporului chinez. Se acordă din ce în ce mai multă atenție dezvoltării relațiilor cu țările socialiste și trebuie să spun că am fost deosebit de bucuros să constat că prietenia și relațiile de colaborare cu România, cu poporul român, bunele relații dintre partidele noastre comuniste și secretarii generali ai acestora, tovarășii Nicolae Ceaușescu și Hu Yaobang se bucură de o înaltă apreciere. Aproape că n-a fost discuție în care gazdele noastre să nu-și exprime stima și aprecierea pentru România, pentru președintele Nicolae Ceaușescu, pentru politica internă și internațională a statului nostru și a Partidului Comunist Român.

La marele banchet oferit de premierul chinez în seara de 1 octombrie am avut prilejul să stau de vorbă cu tovarășa Cen Muouha — ministrul Comerțului Exterior, cu ministrul Culturii — fost ziarist, de altfel, și cu alte personalități chineze, care au ținut să exprime satisfacția că printre oaspeții prezenți, printre alți zia-riști străini se află și o delegație română, căreia i-au exprimat cuvinte de prețuire pentru România, pentru politica și poziția ei atît în rîndul țărilor socialiste, cît și în lume.

Aminteam într-un loc despre ospitalitatea cu care am fost primiți pretutindeni. N-aș putea să închei aceste scurte însemnări fără a vorbi de primirea ce ni s-a rezervat la Comitetul Central al Partidului Comunist Chinez de către adjunctul șefului Secției de propagandă, tovarășul Xu Vîn. Informîndu-ne despre rezultatele și hotărîrile Congresului al XII-lea al Partidului și despre situația generală a țării, subliniind greutățile care există, dar și bunele premise create dezvoltării pe toate planurile în anii premergători Congresului și de către hotărîrile acestuia, a ținut să mulțumească presei din țara noastră pentru felul în care a oglindit și a informat opinia publică românească despre desfășurarea Congresului al XII-lea al P.C.R., precum și pentru ospitalitatea caldă, frățască de care s-au bucurat zia-riștii chinezi veniți să participe la sărbătorirea Zilei de 23 August în acest an la București.

A. NESTOR

CU BĂRCILE PE ARIEȘ

Ajunși la a șasea desfășurare anuală, ediția din acest an a coboririlor pe apele repezi ale țării — EXPERIMENT 6 — a avut loc pe Arieș, între Cîmpeni și Turda, în perioada 24—27 iulie.

RECORDURI

Experiment 6, ca și celelalte experimente anterioare, a fost o excursie nautică în grup, pentru agrement, deci nefiind vorba de o competiție sportivă. Dar chiar și în acest caz, al plăcerii unei scurte vacanțe pe apă, am putea să ne referim la recorduri, fie și numai în privința participării. Dacă în anul 1978 pe Siret luau startul doar 7 echipaje pe măsura trecerii timpului numărul acestora s-a înmulțit mereu, astfel că după Olt în 1979, Bistrița în 1980, Someșul Mare în 1981, ajunsesem să parcurgem Oltul în 1982 cu 23 de echipaje, (39 de persoane) ceea ce ni se părea că va rămîne un record de participare absolut. Ei bine, acel record nu a rezistat decît un singur an, deoarece la Cîmpeni s-au prezentat pentru coborîrea Arieșului 26 de echipaje, însumînd 44 de persoane.

Profesiile participanților au fost și ele foarte diferite: ingineri, medici, profesori, analiști-programatori, proiectanți, meteorologi, tehnicieni, maeștri, artificieri, oficianți P.T.T.R., studenți, elevi. etc. Vîrsta celor care au luat loc în bărci a variat între 13 ani (elevul Costaș Ioan) și 53 de ani, organizatorul. Un alt record atins de Experiment 6 a fost numărul de femei antrenate în coborîre: 5 (Irina, Rodica, Ana, Sofia și Carmen).

Ar mai fi de adăugat faptul că în afara celor 44 de persoane care au coborît pe apă, excursia s-a bucurat de constantul «service» al soților Vățianu (Emilia și Aurel) care, de pe șosea, au însoțit cu mașina coborîrea, asigurînd transportul bagajelor suplimentare, precum și recuperarea celor rămași în dificultate. De asemenea — iar aceasta este de acum un fapt înșolit — excursia s-a bucurat, în persoana lui Neculai Crișan, de un «om de legătură», care ne-a întovărășit călare de-a lungul întregului traseu, fiindu-ne adeseori de un real folos.

CU «MOCĂNIȚA» SPRE CÎMPENI

Atingerea Cîmpenilor ca punct de adunare a participanților la Experiment 6 se putea face fie prin Alba Iulia (rutier) fie prin Turda (feroviar). Firește că majoritatea au preferat să meargă cu «mocănița», drumul de acces putînd fi considerat el înșuși o mică excursie. Timp de aproape 7 ore acest trenuleț ne-a arătat uneori cu zgîrcenie, printre pomi, alteori cu răsfaț, în plină «belvedere», întregul traseu pe care aveam să-l începem a doua zi cu bărcile, în sens invers.

ARIEȘUL «NAVIGABIL»

Da, Arieșul este navigabil. Dar numai pentru ambarcații ușoare — mai ales gonflabile — și numai în anotimpurile ploioase, așa cum a fost vara lui

'83 cînd l-am coborît cu Experiment 7. Apa curge «în trepte», sistem pe care l-am întîlnit numai pe această vale, adică după repezișuri care se desfășoară pe 1—200 m cu o viteză de 15—20 km/h urmează întotdeauna zone calme în care pe 5—600 m apa atinge abia 2—3 km/h și care se termină cu praguri reținînd apa ce formează respective zone calme, și care adeseori trebuiesc trecute cu barca «la parîmă». Aceste caracteristici ale Arieșului ne-au făcut ca în cele 4 zile de coborîre, în loc să ajungem conform programului la Gura Arieșului (la confluența cu Mureșul), a trebuit să ne oprim la Turda, unde au ajuns abia un sfert din echipaje, deoarece marea lor majoritate s-au oprit la cabana Buru. Mai trebuie adăugat faptul că pe traseul Cîmpeni-Turda sînt două baraje traversabile (Mușca și Moldovenești).

CINE VREA SĂ VADĂ LUMEA, SĂ-ȘI IA O BARCĂ...

Un proverb apărut de curînd și care a început să se răspîndească sub formă de sancționare (în sensul de avertizare) a exceselor automobilistice, spune: «Cine vrea să vadă lumea cealaltă, să ia mașină; cine vrea să vadă lumea asta, să-și ia barcă». Considerîndu-l puțin cam dur, am reținut totuși partea finală pentru adevărul pe care-l conține. Aplicabilitatea lui pentru zona Apusenilor este desăvîrșită. Dacă în trecut, pe măsură ce coboram cu barca pe diferitele văi, a Siretului, Oltului, Someșului sau Bistriței, spuneam de fiecare dată că ultima este cea mai frumoasă vale din țară, acum pot afirma cu mîna pe inimă că Valea Arieșului le întrece pe toate.

PE ARIEȘ, LA VALE

Plecarea din Cîmpeni a avut loc pe la orele 12.00, cu o mică întîrziere, deoarece unul din caiace a explodat încă înainte de a lua contactul cu apa. Spărtura a necesitat un respectabil petec aplicat după o cusătură de rigoare, cu catgut, făcută cu pricepere de medicul Mihai Vățianu (internist, nu chirurg!). A fost ca un semn al unor aspecte destul de dure în coborîrea Arieșului, în final înregistrîndu-se circa 10 răsturnări, un ceas, 4—5 visle, mîncare și hrană pierdute, 3 aparate foto scăpate în apă, iar la Turda — la finis — pentru că există o simetrie a desfășurării excursiei, o altă barcă spartă! Dar aceste necazuri sînt acum uitate.

Porniți din Cîmpeni, după circa o oră, eram în dreptul gării Bistra, iar după alte două ore eram la barajul de la Mușca. Aici s-au înregistrat cele mai multe răsturnări. Barajul, destul de mic (circa 1 m) prezenta fenomenul de «tras îndărăt», astfel că neavizații care nu aveau viteză prea mare erau atrași înapoi, barca umplută cu apă și menținută permanent sub torent. Doar parîmele aruncate de colegii de pe mal reușeau să-și smulgă pe cei prinși sub cascadă. Cei mai mulți însă, care cunoșteau fenomenul, se lansau cu viteză în torent și depășeau

zona turbionară. După alte două ore de mers am ajuns la Lupșa unde, într-o zonă excepțional de frumoasă, am instalat tabără. A doua zi, luni 25 iulie, a plouat. Am reușit să coborîm ceva, astfel că după ce am trecut de Hermăneasa, am ajuns pe la prînz la Baia de Arieș. Aici, altă încurcătură. În timp ce eram la cumpărături, ne-a văzut primarul circulînd în șorturi și ne-a pus în vedere să părăsim imediat orașul, deoarece apreciază ținuta noastră ca indecentă. Unii s-au întors la bărci căutîndu-și pantalonii prin sacii impermeabili, dar cei mai mulți au preferat să... ridice ancora. După-amiază am reușit să trecem de Sărtăș și să ajungem la Brăzești, unde am organizat tabără. A treia zi, din nou soare. Parcurgem zone incîntătoare: Valea Largă, Sălcia de Sus, Sălcia de Jos, Sub Piatră. Luăm prînzul din mersul bărcii. Urmează apoi Poșaga, Lunca Arieșului, Ocoliș. Încet, încet se lasă seara și ne dăm seama că nu mai putem ajunge la Buru în aceeași zi. Improvizăm tabăra la Ocoliș, pe ambele maluri ale Arieșului. În a patra zi la prînz sîntem la Buru, la cabană: Aici, majoritatea dintre noi își strîng bărcile și fie cu «mocănița»,

fie cu mașini de ocazie pornesc spre Turda. Restul, puțini, coboară tot cu bărcile și seara ajung și ei la Turda.

ADIO, EXPERIMENT!

După seri minunate petrecute la focul de tabără, după jocuri și prietenii legate în timpul campărilor, plecăm din Turda purtînd în inimi amintirea uneia dintre cele mai frumoase coborîri pe apă. Este ultimul experiment. Prin Experiment 6 se încheie —fructuos aș spune eu— ciclul acestor excursii în grup, care, fără a exagera, se pot înscrie ca precursor și promotor al unui sport despre care se știa destul de puțin în țara noastră.

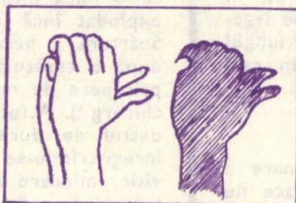
Roadele experimentelor se întrevăd de pe acum, deoarece s-au înființat încă două cluburi nautice care de fapt sînt «puii» acestor inițiative: unul la Rădăuți și celălalt la Slatina, ambele conduse de vechi și încercați «experimentiști». Clubul din Rădăuți ne propune de pe acum să participăm la anul la coborîrea Moldovei.

Vă invităm deci pe Moldova!

SILVIU DRAGOMIR

Două mîini și... uite capra!

Foarte vechi, jocul de-a «umbrele chinezești» se poate transforma —nu numai spre distracția copiilor— într-un mic film de desene animate. Nu avem nevoie decît de un perete (de preferință alb) și de o sursă de lumină care să ne proiecteze aceste umbre, create prin simple schimbări de poziție a degetelor, așa cum se poate vedea din desenele noastre: 1) vulturul; 2) capra; 3) cocoșul; 4) rața. Cu puțină fantezie, putem înmulți numărul acestor figuri, «însușindu-le», adică mișcînd degetele ori palmele astfel încît umbrele să trăiască o viață a lor, după un «scenariu» pe care-l putem improviza povestind chiar o zi din vacanță. Evident, doi minuiitori de umbre, vor face și mai interesant jocul-scenetă, la care, cine se pricepe, poate vorbi cu glasul caprei, al lupului ori al cocoșului.

Epigrame

CHEFLIILOR PSEUDOTURIȘTI

Au venit pîn-la cabană
Pe cărarea dinspre zări
Au băut o damigeană
Și-au plecat pe trei cărări

CELOR CARE NEGLIJEAZĂ ECHIPAMENTUL

Cocoțate pe toc cui,
Hai spre virful muntelui
Rîd cițiva și-și dau cu ghiontul:
—Are treabă Salvamontul!

DRUMETULUI NEANTRENAT

Sus, în virf, s-a așezat
Și mi-a reproșat spunînd,
O fi, nu zic, Retezat,
Dar am transpirat urcînd.

TABIETURI

Au urcat sus, la cabană,
Dumnealui, c-o roșcovană
Dar au coborît de zor...
(Că n-aveau televizor!)

UNUIA CARE APRINDE FOCUL ÎN PĂDURE

Făcînd focul
În tot locul
Pîn-la urmă (nu-i legendă!)
S-a cam ars... cu o amendă

I. RUȘ

IERNI CELEBRE

În ultimii ani, ținuturile noastre au beneficiat de ierni blinde, spre deosebire de jumătatea vestică a emisferei nordice, unde iernile au fost aspre, cu temperaturi anormal de coborâte și cu viscole cumplite. Iernile calde de la noi s-au caracterizat și printr-o lipsă însemnată de precipitații. Astfel, în sudul teritoriului, solul a rămas gol, fără zăpadă, toată iarna. Chiar dacă a nins de câteva ori, stratul de zăpadă s-a topit repede din cauza temperaturilor ridicate din sol. Lipsa zăpezii constituie un factor important pentru agricultură, fiind cunoscut dictonul: «sămînța nu încolțește în praf, iar planta nu crește în țărână uscată».

Analiza meteorologică întreprinsă în țara noastră ne arată că iernile sînt calde și fără zăpezi importante în Cîmpia Dunării în anii cînd circulația aerului se face predominant din sectorul vestic și nord-vestic, deci dinspre Oceanul Atlantic, unde curentul Gulf-Stream constituie un adevărat calorifer. Iernile reci sau friguroase ne sînt aduse de aerul ce vine dinspre est sau nord-est. Întîlnind în valea Dunării aerul mai cald și mai umed de origine mediterană, el determină ninsori abundente, uneori prelungite iar alteori puternic viscolite. Pe scurt:

iernile cu Crivăț sînt reci și bogate în zăpadă. Mai este de menționat că iernile nu alternează între ele, adică după o iarnă caldă nu urmează neapărat una rece, ci se succed în grupuri de ierni blînde, fiind separate de una sau două ierni normale sau amestecate.

Dacă ne punem întrebarea: ce vreme ne va aduce iarna care urmează? am putea răspunde, cu rezerve impuse de probabilitate, următoarele: iarna 1983—1984, ca și cele anterioare, va face parte din aceeași grupă de ierni blînde sau ușoare, înțelegînd prin aceasta o iarnă fără geruri mari, fără ninsori excesive și fără viscole puternice care să perturbe circulația rutieră ori să blocheze circulația feroviară, precum și activitatea în aer liber.

În luna decembrie vremea va fi mai caldă ca în mod normal și mai bogată în precipitații. În primele două decade vor predomină ploile și burnițele, iar în a treia decadă, ninsorile. Primele ninsori vor cădea în regiunea de cîmpie la 21 decembrie. Tot în această regiune se va așterne stratul de zăpadă, după data de 26 decembrie. La 29 și 30 decembrie este posibil să se producă un viscol, care va răci și va înrăutăți timpul pentru câteva zile și care va așterne și strat de zăpadă. Cele mai calde zile ale acestei luni vor fi între 8 și 18, iar cele mai reci între 26 și 31 decembrie.

Luna ianuarie va fi mai puțin rece decît în alți ani și va începe cu zile friguroase și nopți geroase în cursul cărora temperatura va coborî pînă la -24° în sudul țării. Precipitațiile vor cădea mai ales sub formă de ninsoare și vor fi ceva mai abundente în prima decadă, cînd și stratul de zăpadă va crește în grosime.

După aceste zile, care vor constitui și perioada cea mai rece a iernii, începînd cu 11 ianuarie vremea va începe să se încălzească ușor și treptat pînă aproape de sfîrșitul lunii ianuarie, cînd încălzirea va fi simțitoare, temperatura atingînd și $+9^{\circ}$ în unele zile. Acum, ninsorile se vor transforma în ploi. Temperatura ridicată și ploile vor subția stratul de zăpadă din regiunea de cîmpie din sudul țării.

Luna februarie. Și această lună va fi mai puțin rece decît normal, cu ninsori răzlețe și slabe. Mai numeroase vor fi ploile și burnițele. Cele mai calde zile vor fi între: 5—8, 13—16 și 25—28

februarie. Multe nopți vor fi fără îngheț. Cîteva ninsori neînsemnate vor cădea în jurul zilelor de 1, 19, 23 și 27 februarie. Fronturi de ploi sînt de așteptat între 6—7, și 12—15 februarie. Ceața și bruma vor fi fenomene frecvente.

În general, iernile blînde nu sînt memorabile și lumea nu-și aduce aminte de ele decît în cazuri cu totul excepționale: cînd pomii au înflorit în decembrie, cînd cireșile erau coapte în februarie sau în mai se consumau struguri copti. În schimb, ierni aspre s-au înregistrat în toate timpurile și informații despre ele găsim în anale, cronici, descrieri istorice și scrieri literare. Prin efectele lor nefaste sau spectaculare, aceste ierni grele rămîn întipărite cu precizie în mintea oamenilor și de aceea sînt socotite celebre. Iată cîteva: iarna 400—401 a fost excepțional de geroasă pe tot continentul. Ronul, Rhinul, Dunărea și Marea Neagră au înghețat complet. Podul de gheață de pe Marea Neagră a durat 20 de zile. **Marea iarnă a Orientului.** Sub această denumire s-au păstrat însemnările despre iarna 763—764 care a fost nemaipomenit de grea, așa cum nu a mai fost nici una în Europa. Încă de la 1 octombrie au înghețat toate riurile și toate mările, inclusiv Marea Neagră și Dardanelele. Ele au înghețat pe o adîncime de 30 de coți, iar stratul de zăpadă de deasupra avea o înălțime de 22 de coți. Zidul Constantinopolului a fost demolat de izbiturile sloiurilor. În februarie vremea s-a încălzit și zăpada topindu-se a produs mari inundații. În această iarnă grozavă se mergea călare, pe pod de gheață de la Histria la Bosfor. O ceață groasă a durat zile în șir, fără întrerupere. 1076—1077. **Iarna Canossei.** Iarnă extraordinară de grea în toată Europa. A ținut din octombrie pînă la 15 aprilie. Toate fluviile înghețaseră la 26 noiembrie și au rămas prinse pînă la mijlocul lunii martie. În această iarnă foarte friguroasă împăratul Germaniei, Henrich al IV-lea, certat cu Papa Grigore al VIII-lea, a făcut drumul pînă la castelul din Canossa pe o vreme aspră și cu zăpadă mare, pentru a-l întîlni pe Papă. În fața acestuia el s-a prezentat umil, desculț și cu cenușe pe cap, obținînd împăcarea cu marele pontif. Din această întîmplare s-a tras numele iernii precum și dictonul: «a merge la Canossa», care înseamnă a te supune unui gest de pocăință.

1407—1408. **Marea iarnă.** Sub această denumire s-au păstrat în diferite « anale » și « cronici » date despre iarna 1407—1408. Ca și în iernile de mai târziu: 1608, 1709 și 1839, toate marile fluvii și marile lacuri ale Europei au înghețat și au rămas așa timp de două luni. A fost socotită drept cea mai cruntă iarnă din ultimii 500 de ani. Cele mai mari geruri au fost între 11 noiembrie și 30 ianuarie, precum și de la 15 februarie la 7 aprilie. Ea s-a întins din nordul continentului pînă la Dunărea de jos. Rădăcinile viei și ale arborilor au înghețat. Cernela a înghețat în călimări și chiar pe penițe în timpul scrisului. Lipsa pînii și a lemnului de foc au fost crunt simțite. Se mergea din Norvegia în Danemarca pe gheață. Dunărea a înghețat pe toată lungimea ei. Pe Rhin și pe lacul Constanța circulau care încărcate cu poveri grele. Vinul a înghețat în butoaie și se vindea tăiat cu toporul. Această iarnă grozavă a început la Sf. Martin și a luat sfîrșit spre finele lunii aprilie. Desghețul a produs mari pagube pentru că sloiurile au luat podurile și le-au îngîmădit la vale. Topirea bruscă a zăpezii a produs inundații catastrofale în multe ținuturi ale Europei. 1607—1608. **Iarna cea lungă** sau anul care a fost numai iarnă. În Franța gerul a început la 20 decembrie și a ținut pînă la mijlocul lunii martie, după care vremea s-a menținut rece sau răcoroasă pînă la finele anului 1608. În această iarnă toate riurile și marile fluvii ale continentului au înghețat puternic. Pe Tamisa se făceau focuri și se organizau serbări. La 5 decembrie vinul a înghețat în pivnițe. Oamenii mureau pe străzi de frig. Pîinea pe care o mîncă pînă și regele era înghețată. La 23 ianuarie arborii și viile au înghețat pînă la rădăcină. În Anglia au murit de ger multe animale și chiar oameni. Desghețul a produs ravagii prin ruperea digurilor și a podurilor. Apele Tibrului, umflate de topirea zăpezii, au inundat toată Roma. La Brașov, în luna iunie din acel an, s-a stîrnit o furtună cumplită, care a dărîmat copaci și case, iar grindina de mărimea oului de gîscă a omorît păsări și animale. Același lucru s-a întîmplat și în alte locuri din Transilvania. 1708—1709. **Iarna teribilă.** Așa au denumit-o francezii, întrucît a fost una dintre cele mai aspre ierni ale Europei, din ultimele secole. Temperatura

a scăzut la Paris sub -23° . Marea Mediterană a înghețat pe porțiuni vaste. Canalul Minecii a înghețat integral. Majoritatea arborilor din Franța au fost distruși de ger. La Paris nu se mai găseau grîne. Frigul și foamea au făcut să piară mulți oameni. Vinul a înghețat în butoaiele din pivnițele cele mai adînci. Clopotele bisericilor se spargeau la cea mai mică atingere. În țările române, la începutul anului 1709, a fost un asemenea ger, că viile, pomii și arborii bătrîni au înghețat. Lupii, mergînd în haite, au făcut mari pagube la sate. 1788—1789. **Vestita iarnă.** Aceasta a fost una din cele mai geroase ierni de pe continent. Gerul a început în Franța la 25 noiembrie și a ținut, cu o întrerupere de o zi, pînă la 25 ianuarie, 50 de zile. Toate riurile și apele mari au încremenit; gheața, pe alocuri, a atins 60 cm grosime, ceea ce pentru Franța reprezintă un record, ce nu a fost depășit pînă azi. Marea Mediterană a înghețat în fața Marsiliei pe mai multe leghe în larg. Pe gheața Tamisei, în fața Londrei, s-au construit tot felul de prăvălii și magazine cu mărfuri pentru sărbătorirea Crăciunului. Rhinul, ca și Elba erau traversate pe gheață de carele cele mai grele. Luna cea mai geroasă a fost decembrie. Temperatura a coborît la Berlin la $-28,8^{\circ}$, la Petersburg -30° , la Varșovia $-32,5^{\circ}$ la Bremen, în Germania— $35,6^{\circ}$ iar la Basel în Elveția $-37,5^{\circ}$. Pîinea nu se putea tăia decît dacă era ținută la foc. Au murit multe animale care trăiau în pădure, precum și numeroși oameni. La Lemberg, în Galiția, în ultimele 3 zile ale lunii decembrie au fost găsiți 37 de morți în zăpadă. În Franța au venit păsări care în mod obișnuit ierneză în nordul Scandinaviei. În anele Brașovului găsim despre această iarnă următoarele menționări: « de la Crăciunul 1788 și pînă în februarie 1789 a fost o iarnă așa de aspră, cum nu s-a mai pomenit de secole, a nins în continuu și numai după o lună a început să se înmoale. Pentru că în vara trecută griul a fost mîncat și distrus de numărul mare de șoareci, se făcuse acum o mare foamete și au pierit mulți oameni și de ger și de foame. » 1812—1813. Această iarnă a devenit memorabilă datorită retragerii armatei franceze din Rusia după incendierea Moscovei. Deși primele ninsori au căzut în octombrie, gerul a început la 13 noiembrie

1812. Retragerea armatei a fost ordonată pentru ziua de 18 noiembrie. În ziua următoare, Napoleon se găsea încă în Moscova, care a fost total evacuată în ziua de 23 decembrie. Cînd armata se găsea în marș spre Smolensk continua să ningă, iar temperatura coborise la 17 noiembrie la $-26,2^{\circ}$ (după notările ofițerului francez Larrery care purta un termometru la butoniera vestonului său). Corpul de armată al mareșalului Ney scapă de încercuirea armatei ruse, care îl urmărea, trecînd noaptea peste Niprul înghețat. În ajun, un corp de artilerie rus, încercînd să traverseze Dvina slab înghețată s-a scufundat, rămînînd în istoria militară sub denumirea de « tragedia de la Berezina ». La 30 noiembrie temperatura a fost de -25° iar la 3 decembrie coborise la -30° , pentru ca la 6 decembrie să atingă -37° . Napoleon anunță Franța de dezastrul acestei campanii în ziua de 7 decembrie. În 1928—1929 s-a produs o altă iarnă care a cuprins și teritoriul României, întinzîndu-se din Anglia pînă în Caucaz. Toate apele au înghețat, iar la cele mai mici gheațe s-a prins de fund, omorînd peștii și toate vietățile din adîncuri. Mările, inclusiv Marea Neagră, au înghețat pe întinse distanțe în larg. Gerul s-a propagat la mare adîncime în sol, distrugînd semănăturile de toamnă. Mulți abori au pierit, chiar și cei bătrîni cu scoarța groasă, care crăpau cu zgomot din cauza gerului. La sate, lupii flămînzii au pătruns în locuințe, unde devorau morții sau pe cei degerați, lipsiți de putere pentru a se apăra. La București, timp de 55 de zile, consecutiv, temperatura nu urcase peste zero grade. Multe animale, chiar și din cele sălbatice, ce trăiau în fundurile adăpostite ale pădurilor, au pierit. Frigul din această lună a fost uscat, întrucît ninsorile au fost rare și slabe.

1941—1942. Această iarnă deosebit de aspră, care s-a extins în toată Europa a rămas pentru România cea mai geroasă iarnă a secolului. Primele ninsori, care au constituit și primul avertisment au căzut între 13 și 18 octombrie 1941, cînd un val de aer polar a schimbat vremea în nordul țării și regiunea de munte, unde timpul a luat aspect iernatic. La 12 noiembrie au căzut ninsori abundente, iar a doua zi s-au transformat în viscol general, depunînd și strat de zăpadă, a cărui

grosime atingea, la București, 18 cm. În ultima zi a acestei luni, temperatura a coborât la București la -11° , iar la Dobrești și Roșiori de Vede atinsese -17° .

În ianuarie 1942 vremea s-a răcit extraordinar de mult, iar ninsoarele au devenit foarte abundente. În ziua de 7 ianuarie s-a produs primul viscol, la $10-11^{\circ}$, al doilea; la 17, Bucureștiul suportă pe al treilea, iar la 26 ianuarie pe cel de-al patrulea. În ziua de

21 ianuarie stratul de zăpadă avea la București o grosime de 76 cm. Intervalul cel mai geros al lunii s-a situat între 17 și 25 ianuarie, când s-au înregistrat și cele mai coborâte temperaturi. În acest interval mercurul nu a urcat peste -10° . Iată și câteva temperaturi minime: Sulina -24° , Mangalia -25° , Birlad, Beiuș, Timișoara, Sibiu și București-Filaret -30° , Craiova $-30,5^{\circ}$, Tg. Jiu -31° , Sighișoara $-31,3^{\circ}$, București-Bă-

neasa -32° , Roșiori de Vede $-34,6^{\circ}$, Alexandria $-34,8^{\circ}$, Snagov -35° . Pentru multe localități aceste temperaturi au rămas și azi valori record.

Temperatura de $-38,5^{\circ}$ înregistrată la Bod (Brașov) în dimineața zilei de 25 ianuarie 1942 este și azi record național, fiind cea mai coborâtă temperatură ce s-a produs pe teritoriul țării noastre.

N. TOPOR

ȘTIȚI SĂ VĂ CONFECTIONAȚI UN CORT? DAR UN RUCSAC, UN SAC DE DORMIT SAU O SALTEA?

Adeseori, prea adeseori, primim scrisori în care cititorii noștri ne cer să le explicăm de ce nu se găsesc în comerț o serie întreagă de materiale absolut necesare turistului de munte. Și, de cele mai multe ori, răspunsul este invariabil: pentru că nu le produce nimeni. Ne referim la colțari, carabiniere, pitoane, pioleți, apărători de zăpadă, saltele de dormit în cort, pufoaice, pantaloni «alpin», ciorapi din lână trei sferturi, etc. Cititorii întreabă și de ce corturile sînt prea grele, espadrilelor li se deslipește tălpile, rucsacurile sînt neîncăpătoare. La astfel de întrebări, desigur, că nu se poate spune decât adevărul: industria ușoară încă nu studiază necesitățile celor ce urcă pe munte sau practică sporturile montane.

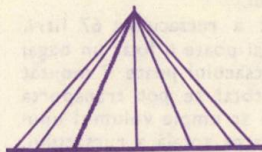
Dar mulți drumeți au început să-și confecționeze singuri echipament sau alte lucruri trebuitoare pe munte. Mulți au îndemînare, alții și-o capătă pe măsură ce lucrează — dar mai toți sînt dornici să recepționeze idei, schițe, experiența altora în confecționarea unor articole de echipament. De aceea vă propunem să încercați a vă face singuri un cort foarte ușor, un călduș foarte încăpător, un sac de dormit comod și răscuros cu o saltea pe care se poate dormi în cort, iarna, chiar și la -20°C . Toate aceste articole au fost proiectate și realizate de Ștefan Strătescu, un vajnic drumeț de munte care a bătut cu pasul mai toate creștele carpatine; el a testat ani de zile piesele de echipament ce vi le propune. Așadar, studiați desenele, citiți cu atenție explicațiile, apoi procurați-vă materialele trebuincioase și porniți, cu încredere, la treabă. Dar să-i dăm cuvîntul sfătuitorului nostru:

Cort conic superușor (izoterm). Rezistă la vînt puternic; este tipul de cort folosit în expedițiile din Antarctica. De formă conică, cu bază ovală, are un singur montant din țevă de aluminiu.

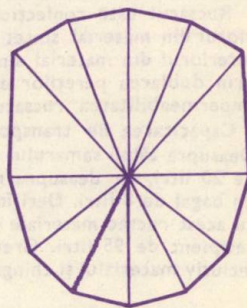
Cortul exterior este confecționat din material sintetic impermeabil, «Posada», (eu am preferat galbenul). Un fermoar lung, din virful cortului pînă la sol, permite intrarea lejeră în cort. Cortul interior este din material sintetic «Predeal» (am ales portocaliul) semiimpermeabil. El ocupă spațiul de sub cortul exterior. Cele două intrări prevăzute cu câte o fereastră din plasă moale, se închid cu trei fermoare.

Bagajele se pot depozita sub cortul exterior, în fața cortului interior. Cortul interior se poate executa și din material sintetic «Golf» (fără strat de acoperire). În acest caz nu trebuie tăiate ferestrele la ușile interioare. Dacă fundul cortului este confecționat din folie groasă de plastic, dintr-o singură piesă (fără cusături), interiorul va fi întotdeauna uscat.

CORT CONIC SUPERIOR

VEZDE LATERALĂ

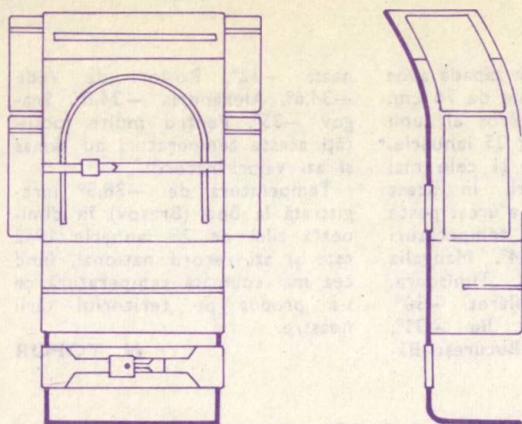
VEZDE DE SUS

Suprafața utilă pentru dormit	200×130 cm
Înălțimea interioară	130 cm
Greutatea totală	3,1 kg.
Dimensiunile de împachetare	Ø 20×50 cm.

În funcție de aceste ultime dimensiuni se confecționează o husă în care se introduce cortul pliat.

Rucsac cu samar. Este un rucsac spațios și confortabil, proiectat pentru transporturi grele. Samarul, din țevă de aluminiu, este cel folosit la rucsacul Craiova-Bucovăț (variante I), pe care l-am modificat mărindu-i gabaritul în lungime, totodată montînd sus o țevă transversală. Dimensiunile samarului sînt: 88×33 cm, avînd o «tălpă» de 20 cm. Rucsacul este în formă de geamantan de dimensiunile 40×19×70 cm. Are trei despărțituri.

Peste mijloc, rucsacul este strîns de samar prin intermediul unei chingi transversale, prevăzută la capete cu o carabinieră «rapidă». Rucsacul are patru

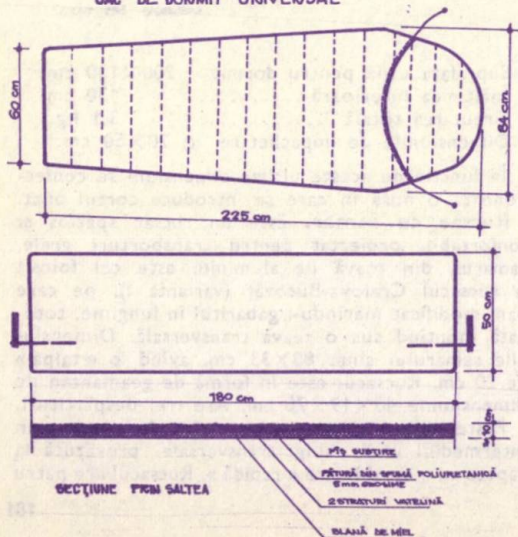
buzunare laterale prevăzute cu fermoar. Chingile de peste umăr sînt tubulare, de formă dreptunghiulară, umplute cu spumă poliuretanică, semidură. Chinga peste șold susține greutatea rucsacului în spate, chingilor de peste umăr revenindu-le misiunea de a opri căderea rucsacului înapoi.

Chingă de peste șold este lată de 10 cm. și moale, prevăzută cu o pernă dintr-o spumă poliuretanică. În față capetele chingii sînt prevăzute cu un sistem de prindere: cîrlig-gaură (moș și babă), ce permite ușor și rapid manevrarea de prindere și desprindere a chingii din jurul șoldului. Samarul este fixat de chinga peste șold prin intermediul a două bolțuri fixate în două găuri laterale ale chingii. Prin intermediul chingii peste șold musculatura picioarelor preia direct greutatea rucsacului, eliberînd umerii și coloana vertebrală de efort inutil și de turtire a discurilor intervertebrale.

Rucsacul este confecționat din doi pereți: exteriorul din material sintetic «Predeal» (portocaliu), interiorul din material sintetic «Posada», (galben). Prin dublarea pereților este asigurată rezistența și impermeabilitatea rucsacului.

Capacitatea de transport a rucsacului: 67 litri. Deasupra tălpii samarului mai poate fi fixat un bagaj de 20 litri, iar deasupra rucsacului poate fi montat un bagaj de 8 litri. Deci în total se pot transporta cu acest rucsac materiale ce ar umple volumul unui recipient de 95 litri. Greutatea totală a rucsacului, inclusiv materialul și chinga peste șold este de 2,1 kg

SAC DE DORMIT UNIVERSAL

Important: Chingile peste umăr sînt prinse jos, de samar prin intermediul unor carabiniere rapide, de tip «SALOMON». Dacă tragem de o curelușă, de la una din carabiniere, ea se desface imediat, ceea ce ne permite să ne eliberăm instantaneu de rucsac din spate. Surprins de o avalanșă sau dezechilibrat în cățărare pe perețele unei săritoare, dăm drumul imediat rucsacului jos din spate, pentru a ne salva viața. În împrejurări periculoase carabinierele rapide sînt ideale. P.S. Acest model de rucsac a fost experimentat cu succes de subsemnatul timp de peste 10 ani, traversînd cu el creasta întregului lanț carpatin. Acest model de rucsac poate fi încărcat cu cele necesare, încît să ne asigure o autonomie de maximum 6 zile.

Sac de dormit universal. Este un sac de dormit umplut cu puf de gîscă, avînd două întrebuițări 1/ deschis, ca în schiță, pentru timp mai călduros; 2/ închis sub formă de sarcofag, ce se obține prin strîngerea cu ajutorul unui șiret a gulerului de sub cap, pînă rămîne doar fața afară. În această a doua postură îl folosim pe frig pînă la -20°C . Sacul de dormit se compune din doi saci, băgați unul în celălalt. Deosebirea dintre cei doi saci este matlasarea lor. Sacul interior are matlasarea decalată față de sacul exterior. Astfel frigul nu poate pătrunde prin cusături. Acest sistem de celule, numit de francezi «cloisonée» este considerat ca cel mai bun sistem de apărare contra frigului.

Sacul exterior este confecționat din material sintetic impermeabil «Posada», bleumarin.

Sacul interior este confecționat dintr-un material sintetic moale «Poseină», cărămiziu. Ambii saci sînt cusuți unul de celălalt numai la gură și la fermoar, care este de 110 cm. lungime. Fermoarul este montat pe stînga. La alegere se poate monta fermoarul pe dreapta. Sub fermoar sînt prevăzute două perne cu puf. Dimensiunile sacului de dormit:

Lungimea totală	225 cm
Lățimea la umeri	84 cm
Lățimea la picioare (fundul este de formă ovală)	60 cm
Cantitatea de puf de gîscă (alb-argintiu)	920 gr
Greutatea totală a sacului de dormit	2,0 kg
Dimensiunile de împachetare..	$\varnothing 19 \times 50$ cm

Strîns pliat, prin răsucire, poate fi introdus într-o husă cilindrică cu diametrul de 19 cm și lungimea de 50 cm confecționată din material impermeabil «Predeal» de culoare închisă.

Saltea termoizolantă (din blană de miel — greutate 1,0 kg)

Salteaua este perfect izolatoare și moale, ideală pentru dormit în cort, pe sol. Se cară ușor pe rucsac, deoarece cîntărește numai 1,0 kg. avînd dimensiunea de împachetare de $\varnothing 13 \times 50$ cm.

Ea este confecționată din patru straturi: (de jos în sus) 1) un fiș subțire (foaie de ceapă); 2) o pătură din spumă poliuretanică de 5 mm grosime (eventual scoasă dintr-o pătură pentru plajă) 3) două straturi de vatelină; 4) blană de miel.

Folosind această saltea vreme de trei ani, realizatorul ei a dormit pe ea confortabil și pe vreme rece, sub zero grade. I se poate face o husă din material impermeabilizat «Predeal».

Enigmele pietrelor

Cel mai reprezentativ peisaj cu concrețiuni grezoase din nord-estul Transilvaniei este cel cunoscut sub numele de «Rîpa cu păpuși» de la Domnești (județul Bistrița-Năsăud), azi rezervație geologică. Plecînd din orașul Bistrița pe DN-17 (Bistrița-Dej) la kilometrul 54+100 se desprinde spre sud drumul județean 154 (asfaltat), care după ce traversează calea ferată Sărățel-Bistrița, riul Bistrița și localitatea Sărata, se îndreaptă spre comuna Domnești. Înainte de a intra în Domnești, cca. 200 m la ultima curbă a șoselei asfaltate, pe stînga apare aflorimentul de nisipuri compacte cu concrețiuni grezoase, lung de 75 m și înalt de cca. 20 m, precum și suprafața învecinată, alcătuită tot din nisipuri cu concrețiuni, în total 5 ha, care constituie o interesantă rezervație naturală.

În «Rîpa cu păpuși» întîlnim o succesiune de straturi alcătuită din nisipuri compacte, cenușii-gălbui, cu intercalații subțiri de argile marnoase, marne și gresii. Concrețiunile grezoase pigmentează nisipul, iar forma și mărimea lor atrag de departe privirile drumețului, satisfac simțămîntul lui de frumusețe. Formele: «Femeia de piatră», «Păpușile», «Geneza» etc., adevărate opere de artă create de natură de-a lungul timpurilor geologice, nu numai că încîntă ochiul prin perfecțiunea formelor, dar au și o mare importanță științifică în descifrarea condițiilor în care s-au depus și evoluat sedimentele respective etc.

Deschideri naturale cu concrețiuni grezoase sînt numeroase în nord-estul Transilvaniei, dar mai amintim numai încă două ca fiind reprezentative: «Rîpa Mare» de la Rusu Birgăului (12,5 km amonte de Bistrița) și «Rîpa Buhii» de la Ardan (20 km sud-vest de Bistrița), pe care iubitorul de natură ajuns pe aceste meleaguri merită să le cunoască.

Creații ale naturii, concrețiunile grezoase probabil au fost folosite de oameni din cele mai vechi timpuri, fie ca piese ornamentale, fie ca obiecte în ritualurile de cult. După ce le-a descoperit și colecționat omul nu le-a modificat

forma. Exemplarele identificate și cercetate de noi nu prezintă urme ale vreunei «fasonări» în scopul «perfecționării» formelor. Datorită faptului că unele au fost duse la distanțe mari de locul de origine și cercetate acolo, izolat,

s-a ajuns la păreri eronate privind geneza lor, fiind considerate vechi sculpturi create de oameni, cu mii de ani în urmă, vestigii ale unor culturi străvechi, părere, desigur, discutabilă.

IOAN CHINTĂUAN

«Necunoscutul» sau «Idolul tăcerii» = concrețiune grezoasă provenind din «Rîpa cu păpuși» de la Domnești, pusă în poziție verticală în curtea fostului castel din Sărata. Azi se află la Muzeul județean Bistrița.

CEL MAI VECHI ȘI MAI SIGUR MIJLOC DE LOCOMOȚIE
AL OMULUI A FOST... MERSUL PE JOS!

Hai la drum!

Acei oameni minunați și mașinile lor de zburat

Prin secolul al IV-lea î.e.n., în China, un balon de hirtie se înalță de la pământ cu ajutorul aerului cald. Sibianul Conrad Haas prezenta, la 1555, proiectul unor... nave spațiale — rachete cu mai multe trepte reactive. Un alt balon « umplut cu fum spurcat și rău mirositor » — conceput pe la 1731 de un rus din Riazan — reușea să zboare « mai sus de mesteacăn ». La 1765, de pe un deal înalt de 80 m, Nestor Kostin dintr-un sat de lângă Deva « s-a slobozit » plutind în aer cu un zmeu făcut de el. *Celebrul balon* (din pînă acoperită cu hirtie) al fraților Montgolfier urcă în văzduh la Annonay, în 1783, avînd la bord un cocoș, o rață și un berbec!. În același an, la Tuilleries, balonul (umplut cu hidrogen) al fizicianului C. Charles călătorește chiar pînă la Nesles, după un zbor de 2 ore și 35 minute. *Senzație în Bucureștiul anului 1818*: se lansează din Dealul Spirii « bășica lui Caragea » — un balon cu diametrul de 8 m, umplut cu aer încălzit. *Zepelinul* — dirijabilul de metal propulsat de un motor cu explozie, construit de germanul F. von Zeppelin — zboară, în vara lui 1887, deasupra lacului Badensee. *Primul avion din lume* în stare să se ridice de la pământ cu mijloace proprii de bord este construit de Traian Vuia și este încercat cu succes în 1906, la Montesson (lîngă Paris). 1910 a fost un an cu importante evenimente aviatice: Aurel Vlaicu realizează cel dintîi avion din lume « fuzelat aerodinamic »; francezul Geo Chavez reușește să atingă în zbor cu avionul altitudinea de 2.632 m; la Salonul de aeronautică din Paris poate fi văzut primul avion cu motor reactiv din lume, construit de Henry Coandă și pilotat chiar de marele savant, la Issy lez Moulinaux. *Mecanicul Ion Paulat* își construia în 1911 un fel de « aparat amfibiu » cu care zbura deasupra Dunării, la Galați. Primul hidroavion — botezat « Geta » — îl realiza în țara noastră inginerul Radu Stoika, în 1925. *Primul aviator* care a sărit cu parașuta a fost francezul Adolphe Pégoud, în 1913. În același an, compatriotul său Roland Garros (al cărui nume este purtat de celebrul teren de tenis din capitala Franței) face primul zbor de traversare a Mediteranei de la Saint-Raphaël la Bizerta. *Cel dintîi zbor fără escală* deasupra Oceanului Atlantic a durat 16 ore și 20 de minute, avionul fiind pilotat de englezii J. Alcock și A.W. Brown, « Vuia—1 și 2 » sînt cele două elicoptere construite și experimentate în Franța, în 1919—1922, de marele inventator român. 2.400 km străbătuți în 15 ore — acesta este bilanțul celui dintîi zbor, în 1926, deasupra Polului Nord, cu un cvadrimotor pilotat de americanii R.E. Byrd și F. Bennett. Este anul în care, pe o distanță de 183 km, între București și Galați, încep zborurile pe prima linie aeriană la noi. *Cea dintîi traversare a Pacificului* (fără escală) o fac americanii C. Panghorn și H. Herndon, în 1931, într-un zbor de 41 ore și 13 minute, pe o distanță de 7.900 km. între Sabushiro (Japonia) și Wenatchee (S.U.A.), Africa este survolată în premieră de pilotul J.A. Mollison care, în 1932, străbate distanța între Anglia și Capetown. Este anul în care româncă Smaranda Brăescu își îmbunătățește propriul record (6000 m, în 1931), sîrind cu parașuta, în California, de la 6820 m. *Pe distanța de 11 400 km, Moscova — Vancouver (Canada)*, în 63 ore și 15 minute, trei aviatori sovietici (Cikalov, G. Baidukov și A. Beleakov) inaugurează zborurile transpolare. *Record de viteză*, în 1947: americanul Boyd zboară pe un « Shooting Star » cu 1 000 km/oră. În 1953, compatriotul său Chuck reușește să atingă 2650 km/oră. *Pe ruta Copenhaga — Los Angeles*, zboară, în 1954, primul avion de pasageri deasupra Polului Nord. Se pătrunde în spațiul cosmic în 1957, cînd în URSS este lansat « Sputnik 1 », primul satelit artificial al Pămîntului. 8000 km în 11 ore și 6 minute, în vara lui 1959, pe distanța Moscova—New York, cu turbopropulsorul sovietic de pasageri TU 114. *Prima ieșire a omului între stele*: 19 martie 1965, cînd, din nava spațială « Voshod 2 », A. Leonov, legat de un cablu, rămîne 20 de minute în spațiul interplanetar. Încep călătoriile supersonice: în 1968, cu TU-144 și 1969, cu avionul « Concorde », realizat în colaborare anglo-franceză, an în care își face apariția în arena aeriană și « Jumbo-Jet »-ul Boeing 747, proiectat pentru 490 pasageri. IAR (316—B) este primul elicopter românesc de serie, prezentat la Tîrgul Internațional București, în 1972.

Pe valuri

● Cu 6000 de ani î.e.n. oamenii călătoreau pe apă în luntre scobite într-un trunchi de arbore, în pirogi (din scoarțe de copac), cu plutele « totora », ca peruani, în ambarcațiuni din piele de ren, pe care eschimoșii le numeau « umiac »-uri. ● *Busola a ajuns pe continentul european* prin secolele XI—XIII, cînd cruciații au adus-o de la arabi, aceștia preluînd-o și ei de la chinezi, care o foloseau pe la anul 1000.

● *Un uriaș palat plutitor* a fost nava ce-a « umblat » pe apele Nilului în timpul regelui Ptolemeu Filopator, cu peste 200 de ani înainte de era noastră: lungă de vreo 100 m și lată de 15 m, avea două etaje, cite două prove și pupe, și se chema « Thalamagos ». ● *Drakk* însemna în limba vikingilor « balaur » figură care împodobește prora ambarcațiunilor numite *drakkaruri* și folosite nu numai de urmașii lui Odin, ci și de normanzi pe la anul 750. Manevrate cu 30 de vîsle, ele erau foarte rapide, avînd și un catarg cu o velă și măsurînd în lungime 23 m. ● *Portughezii* lansau, pe la 1430, vestita lor *caravelă*, cu două pînă la patru catarge, navă pe care au preluat-o mai apoi și spaniolii, turcii, italienii. Pe o asemenea *caravelă-amiral*, « Santa Maria », pornea Columb, în 1492, în prima sa expediție pe Atlantic, care avea să ducă la descoperirea Lumii Noi. ● *Scafandru* vine de la grecescul « skaphe »-barcă și « andros » — bărbat. Cu semnificația lui de azi, cuvîntul a apărut prima oară într-un tratat din 1775 al matematicianului francez La Chapelle. ● *Deși un proiect fusese prezentat la Ministerul marinei franceze încă la 1685* de italianul Enrico Rivani, inventatorul submarinului este socotit Robert Fulton, care a construit în 1800 o asemenea navă botezată « Nautilus ». Specialiștii spun că în istoria navigației numele lui Fulton este ca cel al lui Watt în istoria mașinii cu abur, al lui Stephenson în cea a locomotivei. Istoricii lui Napoleon arată că soarta împăratului și a războaielor sale au fost marcate de neluarea în seamă a vasului cu abur pe care Fulton îl prezenta, în 1803, Conservatorului de arte și meserii din Paris — de fapt, primul vapor cu zbaturi, lung de 18 m, care a și fost încercat pe Sena, unde a plutit cu o viteză de 6 km/h. În 1807, inventatorul făcea prima călătorie pe râul Hudson cu un al doilea vapor al său, « Clermont », care avea o viteză de 8 km/h și a făcut apoi curse regulate. (Se povestește că la pornirea în prima cursă nimeni n-a vrut să urce la bord, doar un singur bărbat încumetîndu-se la întoarcere, drept pentru care Fulton nu i-a luat nici un ban !) În anul morții sale, 1815, inventatorul, a construit și primul vas american de război. ● *Un celebru vapor* cu aburi, zbaturi, dar și cu vele a fost « Savannah », navă americană care a trecut prima oară Atlanticul, în 1819, pe itinerarul New York — Liverpool, în... 610 ore. ● *Transporturile de mărfuri și pasageri au început pe Dunăre în 1830*, cu vaporul « Franz I ». În 1843, sultanul dădea permisiunea de navigație pe fluviu și pavilionului moldovenesc, an în care se construia, la Giurgiu, primul vas românesc. ● *Marița se chema soția domnitorului* George Bibescu și astfel a fost botezată și corabia destinată călătoriilor pe mare și lansată la apă în 1843, la Brăila. ● *Ideea cărții « La maison à vapeur »* i-a venit lui Jules Verne odată cu apariția vestitului transatlantic englez « Great Eastern », construit în anii 1854—1859 de J. Scott Russell. A fost un adevărat « oraș plutitor », socotit cea mai mare navă din secolul XIX: cu corpul din oțel, o lungime de 210 m și o lățime de 25 m, avea zbaturi, 4 elice de 4800 CP și putea lua la bord 3000 de călători. ● *la fință*, în 1895 SMR—Serviciul Maritim Român care asigură, pentru început, curse regulate pe ruta Brăila—Constanța—Constantinopol. Între anii 1905—1907 se construiesc în Franța vasele de pasageri « Dacia », « Împăratul Traian », « România ». ● *Echiparea*, în 1939, a navelor transoceanice de pasageri cu radare pentru detectarea aisbergurilor, ne trimite cu gîndul la catastrofa Titanicului, petrecută cu 45 de ani înainte... După ce, în 1945, A. Piccard construisese primul batiscaf imersor independent, fizicianul elvețian reușește, în 1953, o scufundare — cu batiscaful italian « Trieste » — la adîncimea de 3150 m, același aparat atîngînd peste șase ani 7600 m. ● *Nava sovietică « V.I. Lenin »* este primul spărgător de gheață atomic, lansat în 1958. Tot în URSS, pe țarmul Balticii, se construia, în 1969, primul far atomic din lume, a cărui lumină putea fi văzută de la 16 mile (1 milă marină — 1 851,85 m).

Pe roți

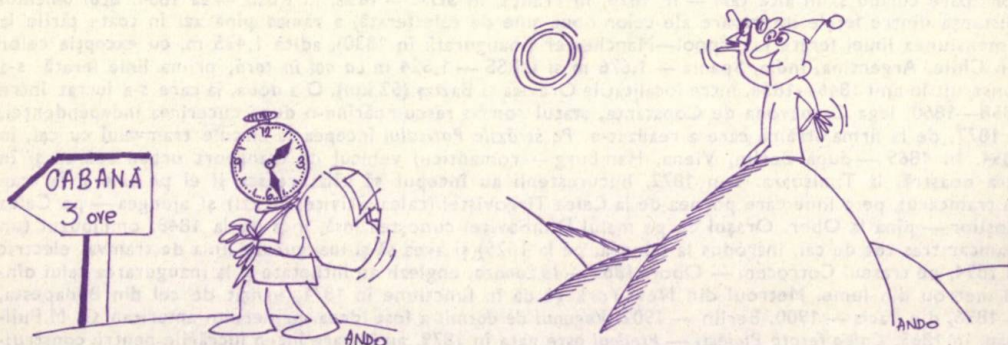
Șinele au fost inventate mai de mult, prin secolul al XV-lea, pentru transportul vagonetelor cu minereu, dar prima cale ferată apare în 1795, în Anglia, unde, între localitățile Cardiff și Merthyr-Tydfil, s-a călătorit cu vagoane trase de cai. În toamna lui 1825, George Stephenson conducea el însuși locomotiva cu aburi pe care o inventase, pe o distanță de 58 km, între localitățile Stockton și Darlington. Înaintea trenului — compus din vreo 32 de vagoane (20 pentru călători) — mergea un călăreț purtînd un steag pe care scria « Pericol pentru persoanele izolate — utilitate pentru toți ». Alte linii ferate vor apare curînd și în alte țări. — în Franța, în SUA — 1832, în Rusia — la 1834. *Ecartamentul* (distanța dintre fețele interioare ale celor două șine de cale ferată) a rămas pînă azi în toate țările la dimensiunea liniei ferate Liverpool—Manchester (inaugurată în 1830), adică 1,435 m, cu excepția celor din Chile, Argentina, India, Spania — 1,676 m și URSS — 1,524 m *La noi în țară*, prima linie ferată s-a construit în anii 1846—1854, între localitățile Oravița și Baziaș (52 km). O a doua, la care s-a lucrat între 1858—1860, lega Cernavoda de Constanța, statul român rîscumpărînd-o după cucerirea independenței, la 1877, de la firma străină care a realizat-o. Pe străzile Parisului începea să circule tramvaiul cu cai, în 1854. În 1869 — după Berlin, Viena, Hamburg — romanticul vehicul de transport urban apărea și în țara noastră, la Timișoara. Din 1872, bucureștenii au început să călătorească și ei pe șine și la trap cu tramcarul, pe o linie care pornea de la Calea Tîrgoviștei (calea Griviței de azi) și ajungea — pe Calea Moșilor — pînă la Obor. Orașul de pe malul Dîmboviței cunoștea însă, încă de la 1848, omnibuzul (un tramcar tras tot de cai, introdus la Londra, pe la 1625) și avea să-și inaugureze linia de tramvai electric în 1894, pe traseul Cotroceni — Obor. 1863 — la Lonara, englezii au întîietate și la inaugurarea celui dintîi metrou din lume. Metroul din New-York se dă în funcțiune în 1871, urmat de cel din Budapesta, în 1896, din Paris — 1900, Berlin — 1902. *Vagonul de dormit* a fost ideea inginerului american G. M. Pullman, în 1865. *Calea ferată Ploiești — Predeal* este gata în 1879, an în care încep lucrările pentru construirea liniei Buzău — Mărășești. *Tramvaiul electric* și face apariția la Berlin, în 1881, iar la București prima

linie de acest fel e inaugurată în iarna lui 1894. În Iugoslavia calea ferată Belgrad — Bar a fost considerată ca una dintre cele mai grele — în privința construcției (1976). Pe o rută de 476 km, ea cuprinde 254 tuneluri (115 km) și 234 poduri și viaducte. Descoperirile arheologice de la Ur, în Mesopotamia, au arătat că roata a fost cunoscută cu trei milenii și jumătate înaintea erei noastre. Cît privește căruța pe patru roți, aceasta exista și ea pe la anul 1000 î.e.n. La început, *diligența* (apărută în Franța, la 1464) era folosită doar la transportul scrisorilor și pachetelor, abia pe la 1500 fiind pusă și în serviciul călătorilor, de la o localitate la alta. A făcut mare senzație, în anul 1600, vehiculul inventat de fizicianul olandez Simon Stevin: a fost numit « miracolul de la Haga » și « lucrul diavolului », arătînd ca o corabie pe uscat, cu două catarge și cu o « cîrmă » pe osia roților din spate, vîntul prielnic fiind forța care-l acționa, imprimîndu-i colosala viteză de... 34 km pe oră. Pe la 1649, Y. Hautsch din Nürnberg a construit, « o mașină care merge singură » — de fapt, o trăsură pusă în mișcare manual, de lucrători ascunși în spatele vehiculului. Putea să parcurgă « 2000 pași pe oră » (!) și fiindcă o asemenea « viteză » era tocmai bună pentru parazi și procesiuni, carul a fost cumpărat mai rîzuiu de regele Suediei. *Berlina* — un fel de caleașcă pentru două persoane, prevăzută cu geamuri și capotă acoperită — a apărut, bineînțeles, la Berlin, în 1665. Întră în arenă, pe la 1790, în Franța, « celeriferul » — strămoș al bicicletei, construit de contele Sivrac. Cele două roți — de lemn — erau legate de un cadru ce se împingea cu picioarele, într-un chip ce nouă ni s-ar părea azi o adevărată acrobație. Curse regulate de diligență cu aburi existau la 1821, între Londra și orașul natal al lui Shakespeare, Stratford, apoi și pînă la Bath. Echipată cu un coviltir de piele rezistentă, « brașoveanca » a fost o trăsură cu 6 locuri care asigura, pe la 1841, transportul de poștă în Țara Românească. *Velocipedul* a fost o bicicletă de lemn, de data asta cu pedale, inventată, după unii, de mecanicul francez P. Michaux, după alții de P. Lallemont, în 1862. Șapte ani mai tîrziu, se construia și primul velociped metalic. Tot un francez, Amédée Bollée, a construit în 1813 « l'obeissante » (ascultătoarea), o trăsură socotită strămoș al automobilului, cu care a străbătut ruta Le Mans — Paris. Englezul J. Starley s-a gîndit și la reprezentantele Evei și a construit bicicleta pentru femei! Pe la 1880, în capitala Franței, era prezentat « cel mai reușit tren fără șine », un automobil al cărui motor era activat de aburi. Constructorul său — inginerul român Dimitrie Vădescu.

Motocicleta a fost inventată în 1885 de Daimler și Maybach care montează motorul lor cu ardere internă la o bicicletă din lemn. România a fost printre primele zece țări din Europa care are introdus automobilul de la începuturile sale. Încă din anul 1895 în București se aflau în circulație două automobile cu abur construite de firma franceză GARDNER-SERPOLLET. Unul dintre aceste automobile poate fi văzut la Muzeul Tehnic ing. Dimitrie Leonida din București. Pentru producerea aburului se folosea acetilena ce ardea în 24 de becuri. Prin anul 1898 se afla în Capitală unul dintre primele automobile Oldsmobile echipat cu un motor cu ardere internă. Aparținea doctorului Carol Davilla, care îl cumpărase din Germania. Exemplarul, descoperit la fiare vechi, a fost recuperat și restaurat de Ștefan Bondarenco — un pasionat mecanic și alergător de curse — care, în 1978, l-a donat Muzeului Tehnic.

Prin 1904, se înregistrau la noi 51 de automobile, cel dintîi avîndu-l ca proprietar pe Bazil Assan, cunoscut și ca explorator al zonelor polare, fiind înmatriculat oficial sub nr. 1 la serviciul circulației din București în anul 1900. Și acesta poate fi văzut la Muzeul Tehnic ing. Dimitrie Leonida. În istoria turismului automobilistic european George Valentin Bibescu este socotit un pionier. Într-un Buick, automobilistul român străbătea, în 1901, ruta Geneva — București, adică 1827 km în 73 de ore. În 1904, autobuzul este folosit la transportul în comun în Berlin; în același an vehiculul își face intrarea și pe meleagurile noastre. Tot atunci — la 5 aprilie — 27 de automobiliști pun bazele Automobil Clubului Român și organizează un raliu, pe traseul București — Giurgiu și retur, la care G.V. Bibescu a stabilit un record european de viteză pentru acea vreme: 66 km/h.

ANDA RAICU

Călătoriți în tramvaiul cu cai, dragi pămînteni.

— Parcă aveai cîndva pe aici și un tramvai cu cai...

În urmă cu mulți ani, cînd vizitasem pentru prima oară Muzeul Tehnic din Parcul Libertății, fusesem, în minte, foarte impresionat de acea năstrușnică cutie de lemn. Am căutat din nou tramvaiul cu cai prin sălile muzeului. Nu l-am găsit.

Era în curtea muzeului. Din lemn masiv, lucrat cam dulgherește, dar solid, parcă pentru veșnicie. Fiică-mea, pentru care mă hazardasem la această aventură duminicală prin istorie, bătu fericită din palme.

— Pot să mă urc în el?

— Urcă-te! Dă cuviincios «bu-nă ziua» și vezi să nu calci pe careva pe picior.

Am urcat împreună și ne-am așezat pe una din banchete. Eram obosit. Mileniile, printre care gonisem timp de trei ore, le mai simțeam încă pe umeri. Saltul din peșteră în Lună fusese spectaculos. Îmi simțeam capul plutind. Risipite prin timp, gîndurile făceau eforturi vizibile să revină în malcă.

— «Domnul nu ia bilet?»

Am tresărit. Vocea taxatorului era severă. Chipurile pasagerilor încruntate... Am bilbit repede o scuză și instinctiv, am băgat mina în buzunar.

— Fetița e a dumneavoastră?

— Da.

— Cîți ani are?

— Zece.

— Se taxează și ea.

Am scos o hirtie de cincizeci de lei. Taxatorul o primi, o răsuci mirat între degete, după care îmi studie atent îmbrăcămintea.

— Bani nu-s buni, spuse el. Ar trebui să vă dau jos, dar văd că sînteți străin. De unde veniți?

— Niciodată nu știm foarte exact de unde venim...

Răspunsul meu, deși prudent, nu stîrni entuziasm. O doamnă în vîrstă, care croșeta un ciorap, mă fulgeră cu o privire acră.

— Probabil din Lună, ca și fetița dumisale, mîrți ea. Ce edu-

cație i-ai dat, domnule! se revoltă dumneaei în continuare. Și cine-i Gagarin ăsta de care tot îmi vorbește?

— Un cosmonaut, doamnă.

Tramvaiul mergea «la pas». Casele mi se păreau cunoscute. Le mai văzusem într-un «almanah» de la începutul secolului. Pe una din străzile principale, care urca în pantă ușoară spre Dealul Mitropoliei, caii se poticnă. Bărbații fură invitați să coboare și să pună umărul. Din nefericire, un automobil, de mărimea unei locomotive, trecu tocmai atunci pe lângă noi. De spaimă caii o zbughiră în galop. I-am ajuns din urmă în vîrfurile dealului.

— Mama lor de bezmetici! înjură cu obidă conductorul; gonească niște nebuni, mașinile astea ocupă orașul.

— Prind aproape 20 de kilometri pe oră, îmi spuse, admirativ, un tînăr cu pantofi de lac. Priviți ce linie aerodinamică...

Prin praful pe care îl lăsa în urmă, alergau, strănutînd și lătrînd furios trei sau patru dulăi. Nu m-am mirat; cîinii din toate, timpurile, au privit cu suspiciune efortul omului de a-și face viața mai... vioaie.

— Și ce-i ăla cosmonaut, domnule? mă luă din nou în primire Doamna cu croșeta.

— Un soi de ingeri, doamnă, care zboară printre stele.

— Aha!

O clipă am crezut c-am convins-o. Mă înșelasem.

— O să mă uit în calendarul bisericesc, urmă ea înșepat, să văd și eu dacă sfinții Gagarin și A'strong sînt pe-acolo.

— Ce sfinți, tătucule? se burzului fii-mea. Doar am văzut modul lunar cu care Neil Armstrong a aselenizat.

De indignare, Doamna cu croșeta scăpă un ochi. Poate chiar două.

— Fetița dumneavoastră are san-tezie, interveni, zimbînd îngăduitor, un domn cu monoclu. Bănu-

iesc că l-a citit pe Jules Verne.

— Da, acceptai eu sugestia, l-a citit.

— Și ce-ai mai văzut în muzeul ăla, fetișo? se interesă Doamna, după ce desiră ciorapul și luă travaliul de la început. Hai, s-aud și eu...

I-am făcut semn să răspundă. I-am explicat, tot prin semne că, de regulă, doamnele care croșetează au o țință specială, țință pe care, noi, ăștilalți, beneficiarii de fapt ai îndemînării lor, trebuie s-o privim cu resemnare, dacă nu chiar cu înțelegere. Fii-mea înghiți în sec și începu să turuie. Muzeul, se vedea clar, o încintase. Din păcate, deși reținuse o groază de lucruri, în capul ei era cam vraise. Reieșea că oamenii au descoperit focul de-abia după ce Lunohod I făcuse cîțiva pași pe Lună și că primul reactor atomic, a cărui machetă o derutase puțin, era departe de performanțele tehnice ale celor două mori de apă, aflate în apropiere. Amestecă apoi bine «emisferile» primarului din Magdeburg cu «eolipila» lui Heron și scoase din mixtură... gramofonul cu goarnă. Cel mai mult îi plăcuse, însă, zootrop-ul în care putea fi văzut un acrobat care «sare de pe un porc pe altul».

— Să sară de pe un porc pe altul? o întrerupse sincer mirată bătrîna doamnă. Ce oameni stupizi...!

— Un șir de desene, doamnă, animate prin învîrtire, interveni conciliant domnul cu monoclu. (Tipul, mărturisesc, începuse să-mi devină simpatic). Cunosc instrumentul, continuă el. Am avut ocazia să-l văd la club. Uneori, mă întreb, urmă el, meditativ, dacă nu cumva sîntem și noi, oamenii, niște pîrlite de desene, animate de această permanentă învîrtire a pămîntului în jurul azei sale.

— Văd că și dumneata ai luat-o razna, domnule, îl puse la punct Doamna Croșetă. Hai, copilul e copil, dar dumneata ești om în toată firea. Povestește mai departe, draga mea. Ce-ai mai văzut acolo?

Fii-mea văzuse multe: mașina cu aburi a lui Watt, supersonice, zmeul lui Franklin, aritmetrul lui Pascal, cercurile lui Arhimede, electromobilul lui Justin Capră și rucsacul zburător al aceluiași inventator.

— Ai văzut... dumneata toate astea?

— Da, doamnă!
 — Și ai pus mîna pe ele?
 — Nu. Peste tot erau afișe:
 «Nu atingeți obiectele»
 — E clar...! Auziți, sac zburător... Are într-adevăr imaginație copilul. Nu m-aș mira s-o aud spunînd că a văzut și-un covor zburător, ca în «o mie și una de nopți».

— Dar rucsacul zburător există, sări arsă fii-mea. Nenea Justin e prieten cu tăticu...

Sub privirile încărcate de reproș ale pasagerilor, am închis, jenat, ochii. Am ieșit apoi pe platformă. Mi-am aprins o țigară. Curînd mi se alătură și domniul cu monoclu. Îmi ceru un foc.

— Eu știu de unde veniți, îmi spuse el în șoaptă, probabil să nu sperie caii. Veniți din viitor. Și muzeul de care vorbește fiica dumneavoastră există cu adevărat. Am dreptate?

Am încuviințat, tăcut, din cap.
 — Am bănuț eu. Eu sînt futurolog, domnul meu. Pentru mine,

deci, viitorul nu-i decît un Prezent văzut din spate.

Fraza mi-a plăcut. Mi-am scos bloc-notesul și am notat-o. Putea fi strecurată cu ușurință printre panseurile lui Găgă. Deși poate și acest domn, dacă-i privit dintr-un punct de vedere ceva mai... casnic, este în realitate un înțelept, care se amuză stînd cu capu-n jos.

Tramvaiul se opri și făcu un popas mai lung. Căii fură adăpați și lăsați apoi să ronțăie cîteva paie de ovăz. Erau probabil în pauza de masă. Pasagerii profitară de ocazie și plecară după cumpărături...

— Cred că e timpul să mergem și noi acasă, domnișoară...

— A, nu, te rog, să mai stăm...

Domnul cu monoclu mă privi zîmbind.

— Nu mă mir că-i place aici. Civilizația «Tramvaiul cu cai», ca să-i zicem așa, e o civilizație a copiilor. De toate vîrstele. Dacă savanții lumii nu s-ar fi grăbit,

oamenii ar fi avut mai mult timp de joacă. Dar, spuneți-mi, vă rog...?

Se opri încurcat, întrebîndu-se probabil dacă e înțelept să afle mai multe decît ceea ce îi oferea lumea în care trăia. Curiozitatea a fost totuși mai puternică.

— Am înțeles că oamenii au ajuns pe Lună. Ce-au găsit acolo? Nimic. nu-i așa?

— Nimic! Nici măcar o floare.

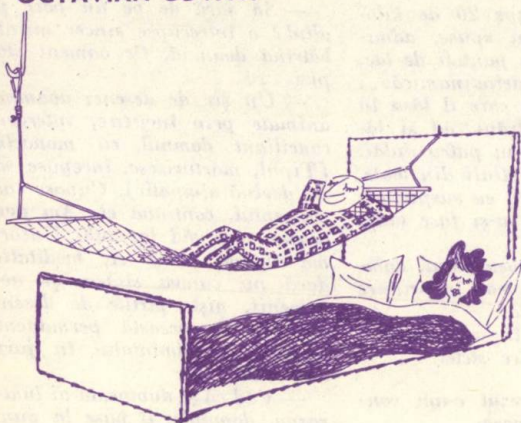
— Mda...! căzu el pe gînduri. Aveam demult bănuiala asta... Dar bănuiala-i una, certitudinea-i alta. Pe undeva mai era o speranță. Acum s-a stins. Păcat. Ar fi trebuit s-o ocoliți, s-o lăsați în pace... Poeți mai sînt?

— Sînt, slavă domnului. O planetă lipsită de viață în plus sau în minus nu contează. Spațiu-i înfinit, timpul la fel, hîrtia așîde-roa... Nu-i plîngeți. Hai, domnișoară, poate îi mai prindem, la televizor, pe Tom și Jerry.

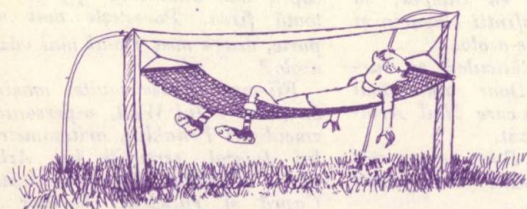
MIHAI SIPOȘ

CUM SE ÎNTREBUIŢEAZĂ HAMACUL

în viziunea caricaturistului
OCTAVIAN COVACI

...Cînd te-ai certat cu soția

...Cînd nu ai adversari

...Cînd ești descîrcăreț

...și cînd nu găsești altă soluție

ANUL EDITORIAL '83

la Editura Sport-Turism

Vă prezentăm câteva dintre recente apariții ale acestei edituri cu speranța că le veți mai găsi în librării. *Ghiduri generale*: «Ghidul străzilor municipiului București» (colectiv) e un atlas al rețelei stradale. «*Munții noștri*», mici monografii însoțite de hărți ale masivelor muntoase și de schițe ale traseelor. Menționăm: «*Munții Rarău-Giumalău*» de D. Oancea și C. Swijevski și «*Munții Suhard*» de Ion Popescu-Argeșel. «Itinerare turistice» care prezintă (text și iconografie) zone geografice, județe cu valori peisagistice deosebite, monumente de artă și arhitectură. Atragem atenția asupra: «*Județul Alba*» (colectiv), «*Valea Lotrului*» de Gheorghe Ploaie, «*Județul Dolj*» (colectiv), «*Vacanță la Săliștea*» de Titu Dumitru Moga, «*Zona turistică Porțile de Fier*» de Ion Albuleț, «*Drumuri în Țara Zarandului*» de Ion Pârva. «*Mici îndreptare turistice*» și «*Ghiduri de orașe*», serie în care sînt cuprinse principalele stațiuni balneoclimatice și orașe din țară prezentate geografic, istoric, cultural și medical. Cităm: «*Băile Balványos*» (colectiv), «*Arad*» (colectiv), «*Sibiu*» de Alexandru Avram și Vasile Crișan. În seria «*Drumeții și evocări*»: «*Fata morgana la Tassili*» de Vasile Drăguț, un jurnal comentat al expediției pentru salvarea picturilor murale din inima Saharei, expediție la care autorul a participat ca trimis special al UNESCO. Jurnalul e însoțit de 160 de imagini alb-negru și color. «*Curcubee în februarie*» de Gheorghe Colț prezintă drumurile și popasurile autorului, efectuate cu prilejul unor peripluri cinegetice în diferite locuri din țară. În seria «*Pe urmele...*»: «*Inocenție Micu*» de C. Albu evocă figura marelui iluminist ardelean și rolul acestuia în lupta pentru emanciparea națională și socială a românilor din Transilvania. În colecția «*Cîntarea României*» au mai fost tipărite: «*Poeți și pictori țărani*» de Ion Meitoiu, o antologie de proză, versuri și picturi prezentate în festivalul cu același generic. «*Memoria Băniei*» de Mircea Pospai, o investigație istorică asupra Craiovei. «*Mapamond*» e o colecție în care au fost publicate: «*Pe meridianul Yamato*» de Florin Vasiliu, o incursiune în universul japonez însoțită de imagini alb-negru și color, «*Călătorii cu dirijabilul*» de Gheorghe Tomozei, note și impresii cu imagini fotografice, «*Lumea, ziua și noaptea*» de Dan Fruntelată, însemnări din Franța, Italia, Orientul Apropiat și țări ale Americii Latine, «*China-miniaturi*» de Haralambie Ionescu, însemnări

aprecieri și considerații despre viața culturală și artistică, despre harnicii locuitori ai Chinei. «*Culturi și civilizații*», un generic sub care au apărut: «*Civilizația armenilor*» de Mihai Rădulescu, care reunește cercetări de arhivă și de teren ilustrate de 35 de fotografii alb-negru și color; «*Civilizația sumerienilor*» de Constantin Daniel, care oferă, pentru prima oară la noi, un studiu asupra acestei civilizații ce a exercitat o puternică înfrîurire asupra culturii și civilizației popoarelor din Asia și Europa. «*Cartea de vancanță*», cu titlurile: «*Toate-s vechi și nouă toate*» de Ion Dianu, o suită de schițe și povestiri umoristice, «*Întimplări surizătoare*» de Flavia Buref, care cuprinde fapte autentice, de pe platouri, situații pline de haz izvorite din tracul debuturilor sau reacțiile surprinzătoare ale celor aflați în fața «*înfricoșătorului*» becuș roșu, care anunță intrarea în emisie, «*În căutarea umorului... pierdut*» de Dan Mihăiescu care sancționează vicii și comportamente. «*Albume*»: «*Drumețind prin Munții Mehedinți*» de Cristian Lascu, «*Județul Călărași*» de Dumitru Maican. «*Microalbume*»: «*Culori și metafore*» de Sorin Ilfoveanu, «*Peisajul ca dimensiune a lirismului*» de Gheorghe Bogoi, «*Realitate și imagine*» de Nicolae Georgescu.

Această listă se completează pînă la sfîrșitul anului cu următoarele titluri: «*Pe urmele lui Șincai*» de Serafim Duicu, «*Rezervațiile naturale din Bucovina*» de Taras Seghedin; «*Munții Cindrel*» (colectiv); «*Întîlniri pe creste*» de Ana Iliescu; «*Steaua Snagovului*» de Adriana Vasiliu; «*Masaj și kinetoterapie*» de Vasile Marcu; «*Anotimpuri*» de M. Bandac; «*Călători români în Africa*» de M. Anghelescu; «*Legende Olimpului athletic*» de Vladimir Moraru; «*Efigiile minine pe monede romane*» de Ion Donoiu; «*Priveliști românești*» de Alexandru Bădăuț; «*Istoria ilustrată a românilor*» de Dinu Giurescu; «*Pe urmele lui V. Pârvan*» de Alexandru Zub; «*Pregătirea conducătorilor auto*» (colectiv); «*Muzeul viticulturii Golești*» de Dumitru Maican; «*Călătorie în Spania, Italia*» de Theophil Gauthier; «*Pe urmele Magherilor*» de Șt. Marian și P. Cernovodeanu; «*Amprente umbrelor*» de I. Săveanu; «*Planorism-delta-planorism*» de Bela Bartha și Iosif Szakocs; «*Prietenii mei*» de Dumitru Ristea; «*Girafa tot girafă!*» de A. Matty; «*Călătorie veselă în viitor*» de Adrian Maței; «*Lumini și culori*» de Gh. Constantin; «*Civilizația Africii Negre*» de Gh. Mandici; «*Bucuria peisajului*» de P. Popovici; «*Ghidul muzeelor din România*» de Aristide Ștefănescu; «*Popasuri în împrejurimile Bucureștilor*» de Gheorghe Florescu; «*Pe urmele Goleștilor*» de Anastasie Iordache; «*Botoșani*» de Angela Paveliuc-Olariu; «*Iași*» de Ion Mitican; «*Orizont latino-american*» de Petre Lascu; «*Japonia*» de Florea Țuiu; «*Peisajul românesc*» de Constantin Piliuță; «*Vînt bun de pupa*» de Toma Michinici; «*Călărași — mic îndreptar turistic*» de Ion Tudor; «*Poiana Brașov*» — mic îndreptar turistic de Nicolae Băcăințan, Dan Bălțeanu; «*Cura balneoclimaterică în România*» de Nicolae Teleki; «*Cusături tradiționale din Bucovina*» de Ileana Crețan și Ion Vlăduțiu; «*Creșterea eficienței economice a turismului internațional al R. S. România*» de Ion Dermengiu; «*De la calitate picturală la idee*» de Florin Niculi; «*Prezențe românești în Europa*» de Virgil Cîndea, Constantin Simionescu; «*Microalbum*» Ștefan Cîlția; «*Cea mai frumoasă statuie*» de Titus Vijeu.

Trei prieteni

Părintii mei, Vincențiu și Maria Luiza Ilieșiu, au rămas în «Ardealul cedat». Nu-i văzusem din 1942, când i-am vizitat în comuna noastră dragă Maieru din județul Năsăud, trecind granița Feleacului cu pașaport... Prin schimb, în martie 1944, au obținut și dinșii pașaport să vină la noi la București, unde aveau trei feciori.

Așa s-a făcut că, într-una din zilele de sfârșit ale lui martie 1944, în casa mea de pe strada Nuferilor din București s-au întâlnit, la o «seară de amintiri», trei prieteni, colegi de școală și ortaci nedespărțiți de copilărie pe ulițele și prundurile Maierului: romancierul Liviu Rebreanu, compozitorul Darius Pop și tatăl meu. Erau de aceeași vîrstă. Nu se văzuseră de ani de zile, în care multe lucruri se întîmplaseră în viața lor, în țară, în satul copilăriei lor de acum aproape 60 de ani. Cite aveau a-și depăna! Au stat în aceeași casă a bunicilor mei; l-au avut învățător pe dascălul Vasile, tatăl lui Liviu Rebreanu, cel ce-a adus pe Valea Someșului noutatea stupului sistematic al lui Dzirzon și obiceiul împămîntenit de a face cît mai mulți «oltoni» prin livezi; s-au scîldat împreună în băltoaca morii din Arini; s-au mîndrit cu «isprăvile» bătaiosului Alexandru al Baroiului; au suspinat poate toți după copila aceea mlădioasă a pădurarului Ion al Codri; au cutreierat, împreună cu alții de vîrsta lor, măgurile și muncelurile Maierului; au cîntat în același cor și au bătut toaca de vecernie la biserica din deal ori la aceea zidită de ibovnicul grofoaicei Ileana... Firul amintirilor era lung. Nu se mai termina. Au ajuns și la imaginea bisericeței din deal. Liviu Rebreanu se întreba cînd fusese oare înălțată. «În timpul foametei din 1810, cînd oamenii își făceau mămăligă cu făină din scoarță de mesteacăn» — a răspuns tatăl meu. «Bătrînii ziceau — a adăugat Darius Pop — că multe din materialele folosite la construcția ei au fost aduse de la mănăstirea Dragomana, ctitorită de cineva din țara Maramureșului prin 1440, dar care din 1750 se afla în ruină». «Da — și-a amintit Rebreanu — aveam vreo 10 ani, cînd tata mi-a arătat în biserica din deal o masă din «butuc» rămasă de la mănăstirea dărimată de pe Dragomana. Dar îmi stăruie de mult în minte și altceva: pictura ciudată pe lemn înfățișînd un martiraj pe roată. Aceea pe care am descoperit-o prin 1926 sau 1927, cu tine, Dariule, cînd am fost la Maieru. Era așezată deasupra ușii împărătești, în iconostas. Mai există?» «E acolo» — confirmase tatăl meu. «Rămîne ceva cu totul nelămurit, inexplicabil — a intervenit Darius Pop. Cum a ajuns în mijlocul iconostasului, această pictură care se pare că nu reprezintă nici un «sfînt canonizat»? Și cum a dăinuit atîția ani neobservată de aceia care au săvîrșit martirajul — dacă el reprezintă în adevăr, așa cum se crede — tragerea pe roată a unui martir român pentru o cauză națională, de către executanți în uniformă de epocă, cu brandenburguri...?»

În seara cu amintiri, misterul picturii din «biserica foametei» — cum i se zicea la Maieru, n-a fost dezlegat. După ani de la această discuție, prin 1977, am mers în comuna mea natală să cercetez cu mai multă atenție icoana. Folosind bunăvoința prietenului și vecinului Emil Bagza, animatorul și organizatorul căminului cultural din Maieru, am luat și cîteva detalii fotografice. Dintr-un studiu sumar, pictura reprezintă un martiraj prin tragere pe roată care nu are nici o legătură cu biserica. În general, în cazurile cunoscute de execuție pentru motive religioase, cel supus supliciului era ars pe rug, spînzurat, răstîgnit — și în prezența unui număr cît mai mare dintre aceia care trebuiau să fie intimidați, călăii fiind de obicei în haine, preoțești. În ipoteza, însă, că icoana măiereană înfățișează o execuție pentru motive politice, sociale, cum ar fi o răscoală, revendicări de clasă sau naționale, detaliile ei sînt în sprijinul acestei susțineri, întrucît locul execuției sau supliciului reprezintă un interior de închisoare, în care fundalul îl constituie însăși clădirea închisorii, tipul de construcție și arhitectură aparținînd anilor 1700. Cei ce săvîrșesc execuția sînt doi bărbați în uniforme militare, cu centuri, coif și pălărie cu pene, purtînd ca unelte suplimentare de tortură săbii și bastoane. Nu există asistență, ceea ce denotă îndeplinirea în grabă a martirajului. Autorul picturii se pare că a fost animat de simpatie față de cel martirizat, pe care-l prezintă cu îngrijire artistică, luminîndu-i trăsăturile pline de suferință, spre deosebire de portretele călăilor înfățișați cu chipuri brutale, exprîmînd ferocitate. Marginal, tabloul-icoană conține o serie de motive decorative întruchipînd adevărate ghirlande, ca o ofrandă omului în cumpletele chinuri.

Prezența unei asemenea picturi într-o biserică românească din nordul Transilvaniei, cu temă cert laică, de natură social-politică sau de orice altă natură decît cea religioasă, nu poate fi explicată decît admițînd ipoteza că: icoana reprezintă un martiraj sau supliciu aplicat unui român, de către asupritorii lui direcți, din perioada 1700—1800 din Transilvania; autorul anonim este un simpatizant al celui executat sau maltratat; pentru a se sustrage acțiului de răzbunare și pentru a fi conservată fără riscuri de recunoaștere din partea asupritorilor direcți, s-a recurs la păstrarea ei în biserică și chiar în mijlocul iconostasului, putîndu-se confunda ușor cu martiraje pentru religie și pentru credință creștină, care sînt în mod obișnuit înfățișate în picturile și icoanele bisericesti.

Firește, o cercetare de detalii întreprinsă este singura în măsură să stabilească și să îmbogățească adevărul despre pictura din Maieru. Ar fi o pagină în plus la istoria suferințelor la care a fost supus de-a lungul veacurilor poporul român de pe aceste meleaguri pentru lupta lui de eliberare, independență și credință străbună.

NICOLAE V. ILIEȘIU

AVENTURĂ HIMALAIANĂ

«optmiarii» și învingătorii lor

● **CHOMOLUNGMA** — Everest, 8848 m — «zeița mamă a pământului», «cel de-al treilea pol al pământului» a fost cucerit de echipa **Edmund Hillary** și **Tensing Norche** (expediție engleză condusă de **J. Hunt**); asaltat încă din anul 1921—1922, vârful este cucerit deabia după 30 de ani, pe traseul descoperit din 1935 — Șaua de Sud; la ora 11,30 în ziua de 29 mai 1953, primii oameni calcă vârful celui mai înalt munte de pe Terra.

● **CHOGORI** sau **K 2**, 8611 m — «Muntele Mare» (sanscrită) a fost cucerit în 31 iulie 1954 de echipa **L. Lacedelli** și **A. Compagnoni** din expediția italiană condusă de **A. Desio**; **K 2** reprezintă indicativul sub care a fost înscris provizoriu la primele ridicări topografice, dar sub care a rămas cunoscut în istoria cuceririi Himalaiei.

● **KANCHENJUNGA** (Kangchendzonga), 8585 m — «cele cinci tezaure ale zăpezii mari», după numele tradus din tibetană, a fost escaladat în premieră la 25 mai 1955 de echipa **G. Band** — **J. Brown**, din expediția condusă de **Ch. Evans**; a doua zi o altă echipă, **N. Hardie** — **T. Streather**, urcă... dar — conform promisiunilor făcute guvernului din Sikkim — alpinistii se opresc la cîteva metri de vîrf, pentru a nu profana lăcașul zeilor!!! Al treilea vîrf al Terrei a fost cucerit, dar... neatinți!

● **LHOTSE**, 8511 m — «Muntele sudic», în traducere din tibetană, nu este de fapt denumirea picului; a primit acest nume din 1921, de la alpinistul **G. L. Mallory** — figură legendară a ascensiunilor în Himalaya — pentru a se desemna picul sudic, al patrulea gigant al lumii. A fost cucerit în anul 1956, la 18 mai, de către echipa **E. Reiss**—**Fr. Luchsinger** din expediția elvețiană condusă de **A. Eggler**.

● **MAKALU**, 8481 m — «Marele Negru», numit de locuitorii din Sedoa «Uriașul care doarme șase luni» (**Kumba Karna**), a fost escaladat în premieră de expediția franceză condusă de **J. Franco** în 1955; în decurs de trei zile, 15—16—17 mai, trei echipe de vîrf au pășit pe culme, prima echipă fiind condusă de renumiții alpinisti **J. Cozy**—**L. Terray**, participanți la cucerirea primului «optmiar» — **Annapurna**; cucerirea vârfului este considerată una din cele mai complete și reușite în istoria Himalayei.

● **DHAULAGIRI**, 8172 m — «Muntele Alb», aproape necunoscut pînă în anul 1949, a pretins una din cele mai îndrăznețe lupte pînă să fie cucerit la data de 13 mai 1960, de expediția elvețiană condusă de **M. Eiselin**; în 1954, 1956, 1958 expedițiile s-au retras cu mari sacrificii umane, vârful rămînînd neatinți; în 1960, 13 oameni și avionul «Yeti» — primul avion ce a aterizat pe un ghețar în Himalaya — cuceresc vârful!

● **CHO OYU**, 8153 m — «Zeița de peruzea», în limba tibetană, al șaptelea gigant himalaian a fost

cucerit în 19 octombrie 1954 de echipa alpină **H. Tichy** — **S. Jockler** — **Pasang Dawa Lama** dintr-o expediție austriacă; în următoarele zile, echipa franco-elvețiană condusă de **Lambert** atacă vârful fără a reuși să-l cucerească, dar se stabilește un nou record feminin de înălțime: alpinista franceză **Claude Kogan** atinge 7700 m!

● **NANGA PARBAT**, 8126 m, «Muntele Golaș», mai este numit și **DIAMIR**, «Regele Munților», nume poetic care ascunde un foarte întunecat supranume: începînd cu dispariția unui mare alpinist — **Mummery**, în 1895, continuînd cu tragedia expediției din 1934, culminînd cu catastrofa expediției germane din 1937, acoperită de avalanșă, vârful primește numele de «Ucigașul»; «Muntele Munților — Muntele Asasin» este învins la data de 3 iulie 1953 de un singur om! — extraordinarul alpinist, în vîrstă de 29 ani, **Herman Buhl**, membru al unei expediții germane.

● **MANASLU**, 8125 m — vîrf enigmatic, acoperit cu o platoșă compactă de gheață, a putut fi cercetat numai după deschiderea granițelor Nepalului; cucerirea la data de 9 mai 1956, de prima echipă alpină japoneză, formată din **T. Imanishi** și șerpașul **Gyaltsen Norbu**, a fost reeditată două zile mai tîrziu; acest prim «optmiar» cucerit de alpinistii japonezi deschide seria victoriilor nipone, astăzi ei aflîndu-se pe primele locuri în aventura himalaiană.

● **ANNAPURNA**, 8078 m — «Zeița bogată în hrană» a fost cucerită în anul 1950, la 3 iunie, de echipa **M. Herzog** — **L. Lechenal** din expediția franceză, fiind primul gigant ce-a depus armele în fața omului; cucerirea **Annapurnei** marchează începutul marilor victorii în aventura himalaiană.

● **HIDDEN PEAK** sau **GASHERBRUM I**, 8068 m — cucerit la 5 iulie 1958 de echipa **P. Schoening**—**A. J. Kaufmann** din expediția americană, face parte din masivul **Gasherbrum**, «Muntele Strălucitor», masiv ce culminează cu peste 20 de vîrfuri de peste 7.000 m și 4 «optmiari» expediția americană a realizat unul din recordurile de timp: în două luni au rezolvat toate problemele legate de traversarea unuia din cei mai mari ghețari ai lumii — Ghețarul **Baltoroși**, plus cucerirea unui «optmiar».

● **BROAD PEAK**, 8047 m, «Vîrful Lat» ocupă locul 12 în ierarhia giganților himalaieni; cucerit în 9 iunie 1957 de echipa expediției austriece condusă de **M. Schmuck**, el fusese asaltat fără succes în 1954; din echipa cuceritoare a făcut parte **Herman Buhl** — învingătorul **Nanga Parbatului**, aceasta fiind ultima escaladă reușită a celui mai mare alpinist al tuturor timpurilor; la 27 iunie, în escalada muntelui **Chogolisa**, la 7300 de metri, **H. Buhl** se prăbușește cu o cornișă.

● **SHISHA PANGMA**, 8013 m, «piticul» uriașilor himalaieni, poartă și numele indian **GOSAINTHAN** — «Lăcașul Zeilor», fiind mult timp aproape necunoscut; puține expediții l-au cercetat, victoria pentru acest «optmiar» revenind echipei chineze la data de 2 mai 1964; cu această victorie, lupta pentru cucerirea giganților lumii se încheie, alpinismul de mare performanță îndreptîndu-și interesul pentru înțietate la piscurile de 7.000 m, neglijate sau folosite pentru antrenament: expedițiile pe **Jannu** (7710 m), **Gasherbrum IV** (7925 m) **Annapurna II** au confirmat că aceste escalade nu sînt cu nimic mai ușoare...

Ilustrate, mărci, ștampile

● Nava « **Tudor Vladimirescu** », folosită frecvent și astăzi în scop turistic pe traseul Tulcea-Delta, a fost construită în anul 1884, adică este pe cale să împlinească un secol. Este singura navă cu zbaturi din flota noastră, potrivită pentru vizitatorii regiunii de la gurile Dunării. Ea apare și pe o marcă poștală, în cadrul unei serii emise în anul 1981 cu prilejul împlinirii a 125 de ani de la înființarea **Comisiunii Europene Dunărene** (C.E.D.).

● Poetul latin **Horatius** (65 î.e.n.-8 e.n.) a scris despre « geții cei aspri », arătând că lor nu le place să cultive același ogor de mai multe ori (ceea ce însemna că nu erau străini de ce numim noi astăzi reguli agrotehnice — și în plus aveau și pământ destul ca s-o facă). Poșta română a reținut chipul poetului pe o marcă poștală, așa cum a făcut-o adesea cu marile personalități culturale.

● Primul om din lume care a trimis o scrisoare pe calea aerului a fost **George Washington** (1732—1799), întâiul președinte al Statelor Unite ale Americii. Expedierea scrisorii a avut loc la Philadelphia, în anul 1793, cu ajutorul balonului.

● De mai bine de 50 de ani funcționează un birou poștal pe vârful **Zugspitze** (2.963 m) din Alpii bavarezi. Serviciul poștal se face în condiții grele: temperatura coboară pînă la -40°C , iar vîntul atinge o viteză de 240 km pe oră. Numai doi funcționari asigură buna funcționare a activității poștale.

● Cinci veritabile diligențe poștale se află încă în serviciul poștei din R.F.G. Fiecare diligență dispune de o cutie poștală în care se introduc scrisorile, nu înainte însă de a fi obliterate cu o ștampilă specială. Necazul cel mare îl constituie creșterea continuă a cheltuielilor de exploatare a diligențelor.

EUGEN PANIGHIANT

PĂMÎNTUL o planetă a apelor

În sistemul solar, Terra este planeta privilegiată, fiind singura care deține apa în stare lichidă, singura care are oceane! ● Scoarța terestră s-a format acum 4,5 miliarde de ani; oceanul este ceva mai tânăr — a apărut cu 3,4 miliarde de ani în urmă!

● În secolul XVI, matematicianul și cartograful flamand Gerardus Mercator (cunoscut prin proiecția Mercator) credea că uscatul și apele își împart în mod egal suprafața globului! Știind însă de existența continentului extrem sudic... astăzi, cunoaștem fără dubiu că oceanul acoperă 3/4 din suprafață, uscatul reprezentînd numai 21%, adică 150 milioane km^2 din cele 510 milioane km^2 , suprafața TERREI!

● Apele Oceanului Pacific ocupă singure 1/3 din suprafața pămîntului. ● Abel Tasman și James Cook au intuit că la anumite latitudini sudice poți naviga în jurul lumii fără să întîlnești niciodată uscatul! ● Marea Mediterană, cu 3 milioane km^2 , reprezintă restul unei mări mult mai întinse, care altădată ocolea globul la nord de ecuator!

● Din volumul oceanului planetar (1.375 milioane km^3), uscatul care se află deasupra apelor (cu un volum de 125 milioane km^3) reprezintă de-abia a unsprezecea parte din volumul oceanului!

● Înălțimea medie a uscatului este de 800 m, iar adîncimea medie de 4.000 m!

● Cel mai înalt vîrf al pămîntului, Everest (8.848 m) dispăre cu ușurință în groapa cea mai adîncă a oceanului — groapa Marianelor — din Oceanul Pacific occidental (10.960 m)! ● Un km^3 de apă de mare conține 4,10 kg de aur — adică, pentru a obține un gram de aur trebuie filtrate 244 milioane litri de apă!!!

● Un km^3 de apă de mare conține 36 milioane tone de sare — întreaga cantitate de sare din oceanul planetar putînd să acopere uscatul cu un strat uniform, gros de 150 m!

D.P.

REȚETE VECHI

● Iată o mască ce stimulează circulația și hrănește pielea, mai ales toamna: acoperiți-vă fața cu o cremă grasă și aplicați deasupra miere, cît mai lichidă cu putință; după 5 minute, mierea se îndepărtează cu o mînușe de baie muată în apă caldută.

● Dacă vreți ca pielea corpului să fie la fel de netedă ca și cea a feței, o dată pe săptămînă, înainte de baie, ungeți-vă tot trupul cu untură de porc, care este cea mai grasă și cea mai ușor asimilabilă cremă.

● La un ten gras se indică, după baie, o infuzie de ceai rece. O infuzie de rădăcini de nalbă se recomandă tenurilor uscate și sensibile.

● Insomnia e dușmanul frumuseții. Somniferele însă fac și mai rău. Vechile rețete recomandă lăptucile în locul hapurilor. De asemenea, se spune că o ceașcă dintr-o infuzie de 10 gr. sulfat de sodiu și 10 gr. sare de bucătărie la 1 litru de apă asigură un somn liniștit. Iar dacă noaptea se întîmplă să vă deșteptați, sfaturile bătrînești dau un remediu simplu — o bucăciță de zahăr...

ARBORI-MINUNE

Pe meleagurile Africii, boababul (*Adansonia digitata*) atinge în diametru 10 m, iar în scorbură lui — se povestește — triburile își făceau adesea « săli de ceremonie », păstorii adunîndu-și tot aici, pe timp de furtună, vitele. Botanistul francez M. Adanson vedea prin secolul al XVIII-lea, la gura rîului Senegal (Capul Verde) un asemenea copac, în trunchiul căruia numeroși călători își săpaseră numele, semnele acestuia ajutîndu-l pe botanist să calculeze vîrsta boababului la... 5.150 de ani.

S-a păstrat într-o veche gravură înfățișarea celebrului « Castagno dei centi cavalli » — castanul de pe muntele Etna, despre care se povestește că a avut 5 trunchiuri gemene (un călător relata că acestea proveneau, de fapt, dintr-un singur butuc) cu un diametru colectiv de 20 m, vîrsta estimîndu-i-se la 2 500—2 800 de ani.

În inima ARMENIEI

Abia coboriți în moderna gară Erevan ne și întâmpină un semn al trecutului: monumentul ridicat lui David Sasunți, eroul unui epos armean, opera sculptorului Ervand Kociar. Orașul are astăzi cca 1.000.000 de locuitori. Deci, din cele trei milioane de oameni ai Armeniei Sovietice, o treime locuiesc în Erevan. Multe clădiri sînt construite din tuf roșu vulcanic, care contrastează cu verdele vegetației, abundentă aici, deși zona climatică este destul de aridă, cu puține precipitații.

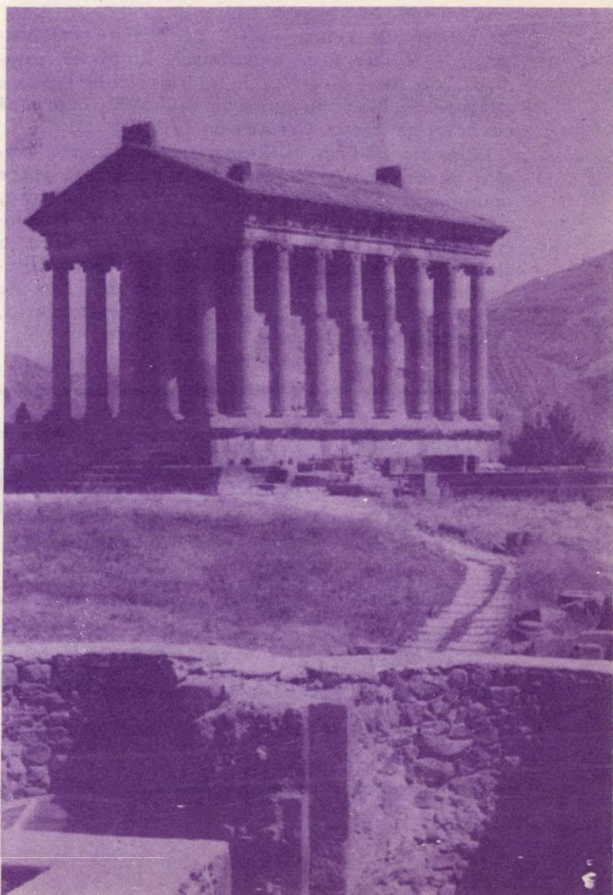
Problema asigurării necesarului de apă s-a rezolvat prin captări din pînzele de apă subterane, ceea ce asigură Erevanului o apă rece și gustoasă, cum rar se poate întîlni aiurea. Orașul e împinșit de o rețea de cișmele prin care cel ce-și potolește setea soarbe «apă de munte». Tot astfel se asigură întreținerea spațiului verde, destul de întins, precum și a fîntînilor arteziene al căror număr e apreciabil.

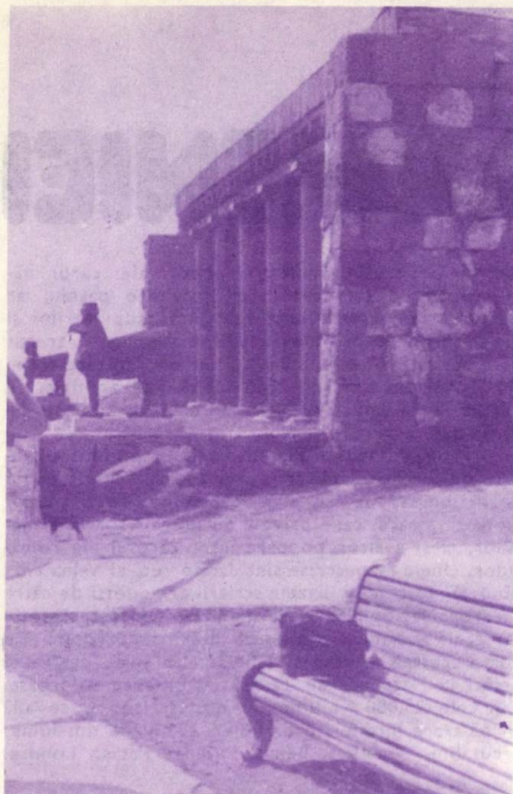
Mergem să vizităm Cetatea Ereuni, străbunica Erevanului de astăzi, care se află în partea sud-estică a orașului. De aici se poate arunca o privire asupra întregului Erevan. A fost înființată în anul 782 î.e.n. (de o vîrstă apropiată cu aceea a cetăților Histria, Tomis, Callatis). O inscripție în piatră spune: «Zeul Haldi prin Arghiști, fiul lui Manus, a construit această cetate și i-a dat numele de Ereuni». În legătură cu trecutul poporului armean, trebuie spus că, după cum atestă izvoare istorice hittite, asiriene, perse și grecești, pe acest teritoriu se aflau încă din vechimea vechimilor uniuni tribale armenesti, care se ocupau cu creșterea vitelor și cultivarea plantelor. Cu tot numărul de dialecte destul de mare, aceste triburi se puteau înțelege între ele. Formarea poporului armean a avut loc în sec. VII-III î.e.n. Din cele afirmate de Herodot rezultă că după căderea statului Urartu, armenii se așează în teritoriile acestui stat.

Mergem să vizităm Muzeul de istorie, care se află în centrul orașului. Ne atrage atenția o placă descoperită în anul 1967 și aflată în incinta muzeului. Este dedicată împăratului Traian, care, se știe, a purtat lupte și aici în Armenia. El se intitulează, între altele și «dacicus» (atît de mîndri erau romanii de victoria lor împotriva dacilor, că își aduceau aminte de ei și aici, în îndepărtata Armenia!) O machetă ne înfățișează cetatea și orașul Ani, vechea capitală a Armeniei, care mai întîi a căzut sub dominație bizantină, apoi sub aceea a turcilor seleucizi. Profesorul Nicolae Iorga, referindu-se la această cotropire, scrie: «Turcii lui Alp-Arslan se aruncară asupra vailor armenesti, distrugînd monumentele unei străvechi culturi». Aceasta se întîmpla între anii 1048—1071, cînd un prim val de emigranți armeni părăsește țara. Referindu-se la lupta poporului armean pentru libertate și păstrarea ființei sale etnice, lordul Byron a spus că este greu de găsit un alt popor care să fi trecut prin atîtea neazuri și încercetări, așa cum o atestă

istoria poporului armean — popor ale cărui năzuințe au un caracter în exclusivitate pașnic, iar neajunsurile îi sînt impuse de voința asupritorilor și cuceritorilor. «Într-adevăr, puține popoare au trecut prin atîtea încercări!» În muzeu sînt arătate scene din genocidul din anii 1915—1916. Ne amintim de cartea lui Frantz Werfel: «Cele 15 zile de pe Musa-dag».

Mergem să vizităm Matenadaranul, renumitul centru de vechi manuscrise armenesti, cunoscut în toată lumea. Aici se află documente de o excepțională valoare, care privesc nu numai istoria armenilor, ci și a altor popoare între care și ale românilor. Unele manuscrise sînt datate sec. al V-lea e.n., cînd au fost puse bazele scrierii armenesti de către Mesrop Maștoț (362—440 e.n.). Ele au fost păstrate cu grele sacrificii, din cauza deselor cotropiri. Cu toate acestea au reușit să fie salvate și se păstrează astăzi la Matenadaran 12.800 documente valoroase, din cele 25.000 volume de manuscrise ce se află în păstrare în diferite biblioteci și muzee din lume: Ierusalim, Veneția, Beirut, Viena, Paris, Londra.

Matenadaranul a fost vizitat de diferite personalități, între care și de președintele României, tovarășul Nicolae Ceaușescu, în cadrul vizitei pe care a făcut-o în R.S.S. Armeană în anul 1976, împreună cu tovarășa Elena Ceaușescu.

Îleșim din clădirea Matenadaranului și urcăm pantele pe care-i clădit orașul. Pe o colină ne apare monumentul «Mama Armeniei», turnat din bronz, care parcă străjuiește acolo sus întreaga urbe și țară împotriva unor alte vărsări de sânge. Pe o altă colină ne apare o construcție de formă cilindrică, căreia localnicii îi spun «cucuruz». Este de fapt hotelul «Erevan», pentru tinerii căsătoriți, veniți aici să-și petreacă luna de miere.

Împrejurimile Erevanului oferă posibilitatea cunoașterii unor locuri interesante, între acestea Lacul Sevan, loc deosebit de pitoresc, la care se poate ajunge atât cu mijloace auto, cât și cu trenul. Dat fiind că apele lacului sînt în scădere, se află în fază finală lucrările de aducțiune a apei din resurse mai îndepărtate. În zona lacului se pot vedea monumente de artă veche bisericească. O excursie deosebit de interesantă are drept principal obiectiv templul Garni, aflat la cca 20 km sud-est de Erevan. A fost construit în sec. I î.e.n. în perioada păgînă a Armeniei. Ulterior a servit ca reședință estivală a regilor armeni. Este un monument remarcabil din perioada elino-romană. În afara templului a avut și o instalație de baie, care era încălzită cu aer fierbinte, de sub podea. Tot aici se află pereți cu reprezentări mitologice: zeiță, nereide ș.a. Se pot distinge și alte subiecte: pescari, pești etc. Desenele erau realizate din ansamblarea unor pietre naturale în 15 culori și nuanțe. Templul a fost distrus de un cutremur în anul 1679 și refăcut în ultimii ani, am putea spune piatră cu piatră. Un alt obiectiv interesant de vizitare îl constituie mînăstirea Ghegard (Sf. Lance), amplasată într-o regiune cu pereți stîncoși, la cca 30 km est de Erevan. Locul e întrucîtva asemănător cu Cheile Bicazului de la noi, dar mult mai sălbatic. Biserica mînăstirii aparține sec. IV e.n., construcția — inițiată de Grigorie Luminătorul — este realizată în piatră, în parte cioplită pe dinăuntru. Numai părțile exterioare — cupola și unii pereți au fost construiți ulterior. Un alt lăcaș interesant — mînăstirea de la Ecimiazin — se află la vreo 15 km vest de Erevan. Își are începuturile în sec. al IV-lea e.n., fiind ulterior reconstruită. Loc de pelerinaj pentru armenii din întreaga lume. Amintim că actualul patriarh, căruia i se spune *catolicos*-ul bisericii armenie, Vazghen este originar din România. În cadrul mînăstirii — frumoase sculpturi în piatră, așa-numitele «hacikaruri». Tot aici se află și un muzeu. Biserica armenescă din București este o copie aproape fidelă a celeia de la Ecimiazin.

Trebuie spus, la încheierea vizitei în Erevan și împrejurimi, că ne-am bucurat de o deosebită atenție pretutindeni pe unde am umblat. Românii au o bună «carte de vizită», ca să spunem așa, ceea ce face ca ospitalitatea armenescă, atât de vestită, să capete pentru ei chipul unei prietenii sincere și profunde.

EUGEN PANIGHIANT

Cu puțină răbdare veți descoperi cele 12 greșeli pe care caricaturistul OCTAVIAN COVACI le-a lăsat intenționat în unul din aceste desene

BARCELONA

lui Antonio Gaudi

Barcelona își poate revendica justificat titlul de « una din marile frumuseți ale lumii ». Așezată într-un amfiteatru muntos învăluit în verdele sobru al pădurilor și grădinilor, avînd o largă deschidere la Marea Mediterană, orașul te fascinează din prima clipă. De la Hercule, care potrivea unei legende, i-ar fi zidit temelia, și pînă la colosul oraș-port de astăzi, Barcelona a parcurs un drum lung, care a lăsat numeroase mărturii ale unor vremuri îndepărtate — monumente de artă, cultură și civilizație.

Printre obiectivele care atrag atenția turiștilor din întreaga lume se numără Catedrala Santa Cruz, « unde piatra a căpătat, de-a lungul secolelor, o patină de aur »; Palacio Real Mayor, unde regii catolici l-au primit pe Cristofor Columb, după ce a descoperit Lumea Nouă; Las Ramblas, o suită de avenide străjuite deopotrivă de edificii vechi și ultramoderne; Gran Teatro del Liceo, unul din cele mai mari teatre din Europa, unde lojele, proprietate personală, se moștenesc din tată în fiu; Muzeul de Artă Catalană, o excelentă sinteză a capodoperele spaniole și universale; Muzeul Picasso, care reunește cele mai semnificative opere ale marelui pictor; Parcul Ciutadela, o oază de liniște și intimitate și multe altele.

Barcelona este orașul lui Antonio Gaudi, marele arhitect spaniol, omul care a supus piatra celei mai fantastice metamorfoze, dîrînd edificii originale înscrise cu litere mari în cartea de aur a arhitecturii universale. S-a născut la 25 iunie 1852 la Reus, în Catalonia. Se spune că primele lecții de sculptură le-a primit de la tatăl său care era cazangiu și « modela fierul ». În creația sa Gaudi iese din tiparele clasice ale arhitecturii, lansează un stil propriu de construcție, căruia îi imprimă o fantezie care uneori merge pînă la enigmă. Mag al pietrei (Le Corbusier spunea că

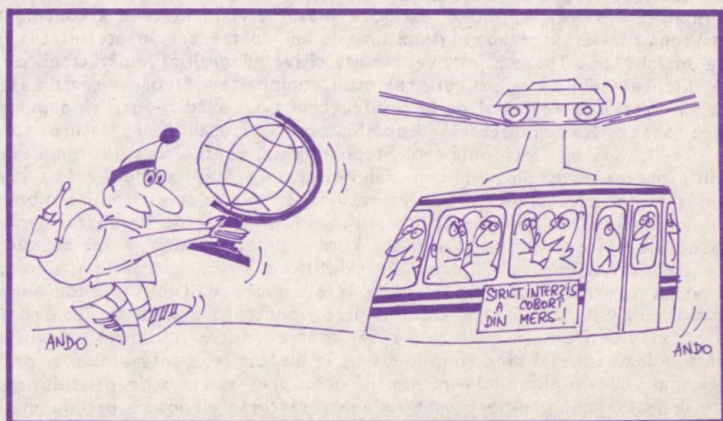
« face ce vrea cu piatra ») Gaudi durează, din acest material, forme stranii, îl modelează, dîndu-i patina de secole și milenii, sfidează cu cupolele largi și coloanele strîmbe ecuațiile fizice despre echilibru, spațiu și timp.

Să încercăm să pătrundem și să descifrăm cîteva din operele acestui mare și misterios creator. **Casa Batllo**, a fost construită în anii 1905—1906 în Pasco de Gracia. Fondul pestriț și dantelat al fațadei, balcoanele în formă de măști, turnul de pe acoperiș ne sugerează un carnaval la Veneția, cu gondole și crinoline. **Casa Mila** (La Pedrera), ridicată în perioada 1905—1910, seamănă cu o carieră de piatră, deși unii o aseamănă cu volanele unei fuste de piatră, iar alții sugerează galeriile unei mine. Este o construcție imensă, în forme ondulate, cu balcoane sculptate și acoperișul străpuns de coșuri mari de piatră în culori luxuriante, concepută inițial ca un monument public. **Parcul Güell** poate fi, pe drept, considerat supremul capriciu al lui Gaudi. A fost conceput în 1910 ca un « oraș-grădină » — 60 de locuințe într-o mare de verdeață. Din proiectul inițial a rămas doar parcul cu șopîrle-dragon, un mare cerc, fîntîna, marea colonadă dorică cu

coloane înclinate, terasa cu mozaicuri de ceramică, destinată copiilor. **Sagrada familia** constituie apogeul conceptelor arhitecturale ale artistului. Este o biserică de o originalitate fără precedent la care Gaudi a lucrat din 1884 pînă la sfîrșitul vieții (1926). Spicuim cîteva păreri, din cartea lui Petre Lascu, dedicată Spaniei: « A fost concepută ca un poem mistic, legat de liturghie... Așa au apărut faimoasele arcuri din interior, **rampantes crosses**, cum s-au numit, care dau construcției un echilibru de forțe și coloanele transformate în arbori cu ramuri și efflorescențe. Spre sfîrșitul vieții sale Gaudi a construit fațada numită *Del nacimiento*, ale cărei uși, trei, sînt separate prin coloane ce se sprijină pe broaște testoase și cele patru turnuri-clopotnițe care se înalță strălucitoare și policrome, în mijlocul Barcelonei. Gaudi a dorit ca *Sagrada familia* să fie o sinteză a întregii sale opere, cîntecul său de lebedă, dar n-a reușit s-o termine, din cauza unui stupid accident de tramvai. *Sagrada familia* ne apare ca o masă delirantă de piatră, fier, sticlă, care evocă o fabuloasă structură minerală sau o vegetație arborescentă. Cuvintele n-au forță să exprime ceea ce vedem. Rămînem muți nevenindu-ne să credem că cineva a putut imagina o asemenea construcție. »

De pe înălțimile munților Tibidabo și Montjuich, care separă, ca un mare zid natural, Barcelona de peninsulă, orașul se înfățișează în întreaga lui măreție și splendoare. Catalanii sînt mîndri că aici a trăit și a creat unul din cei mai renumiți și originali arhitecți și sculptori ai lumii.

TRAIAN CARACIUC

CU CORTUL ÎN DOUĂ METROPOLE

*«Cei mai mari binefăcători ai vieții mele
au fost visurile și călătoriile».*

KAZANTZAKIS

Alte Donau

Poposisem la Viena fiindcă aveam interese la noul Centru Internațional al capitalei austriece, numit cu orgoliu, dar nu pe nedrept de către vienezi, «ONU-City». Nici aici n-am noroc de un camping în apropiere de oraș, fiind nevoit să mă adresez unor polițiști pentru a-mi da vreo idee privind un loc în care mi-aș putea întinde cortul în noaptea aceea; doi polițiști de treabă, întâlniți pe aleile parcului central îmi indică — făcându-mi și o schiță — un parc la marginea orașului unde s-ar afla o poiană. Mă întorc în gară, mă înham la rucsac și îmi încep bijbiiala prin Viena, schimbând trei tramvaie; în cele din urmă schița polițiștilor se adevărește, dar numai pe jumătate; la capătul liniei ultimului tramvai dau într-adevăr peste Alte Donau — Dunărea Veche, un lac sau un fel de canal rămas pe albia fostului curs de apă, amenajat și transformat cu multă chibzuință în loc de sport și agrement. Gîrbovit sub greutatea rucsacului mă apropii de terasa unui restaurant ce «atîrna» deasupra apei, la ora aceea de seară plin cu lume de tot felul. Aici întîlnesc un alt polițist însoțit de un ciine «rău în cerul gurii», lătrînd la mine ca și cum i-aș fi cerut adăpost. Cîne altul decît acest polițist, locuind prin împrejurimile parcului cu pricina, putea ști cel mai bine unde se află poienița mult visată de mine? Îl abordez și el îmi indică drumul pe lîngă lac, printre vile și curți-grădini în stilul Europei Centrale — adică foarte migălos îngrijite — pînă voi fi dat de parcul respectiv. Nu știam — iar el nu putea să calculeze la ora aceea (!?) — că voi avea de mers pe jos vreo trei kilometri cu peste 40 kilograme în spinare. Era clar că n-aveam încotro; era singura șansă, confirmată de data asta fără dubii, de a găsi un adăpost rezonabil...

O iau după indicațiile lui pe aleea străjuită în dreapta de apele limpezi ale lacului și în stînga de cochetele case, vile, grădini și baze sportive; ajung în poiană cînd întinericul se lăsase de-a binelea; în jur, nu tu oameni, nu tu paznic, nu tu lumină, nimic. Zăresc cu mare greutate o masă lungă cu scaune din birne de lemn. Un singur lucru mă mulțumea din cale-afară: era iarbă deasă, moale, înaltă pe care abia așteptam să-mi întind cortul. Îmi aprind repede felinarul și la lumina lui de licurici încerc să-mi fac o supă caldă la aragazul împrumutat pe neverificate de la un coleg; observ că cel puțin pînă aici îl cărasem de pomană; apoi aveam să constat că toate cele aproape patru săptămîni am dus în spate fără vreun folos, o mulțime de tîni-chele. Mă hrănesc cu ceea ce aveam la îndemînă și mă întind în cort la orizontală cu gîndul la alergăturile mele de peste zi.

... Mă vedeam în Maria-Theresien-Platz, avînd în centru un monument impunător al «Regelui Soare» al Austriei care a domnit ceva mai puțin ca Ștefan al nostru, dominînd cu personalitatea-i puternică nu numai țara sa, ci și, într-o oarecare măsură, viața politică a continentului. Chiar în perioada șederii mele la Viena i se sărbătoreau cei două sute de ani de trecere în eternitatea istoriei. Monumentul, dominat firește de însăși Maria Theresa, mai reprezintă cîțiva generali ai împărătesei, pe cancelarul epocii, Kaunitz, pe prințul de Lichtenstein ca și pe cei trei mari compozitori, favoriții curții: Haydn, Gluck și Mozart. Mi-ar fi plăcut să am vreme să vizitez și pe dinăuntru cele două clădiri încadrînd perfect simetric monumentul, unde acum sînt adăpostite cunoscutele Kunsthistorischesmuseum și Naturhistorischesmuseum.

... Mă mai închipuiau în Stephansplatz, centrul orașului medieval unde se înalță turnul de 137 metri (nu-l întrecе totuși pe cel al catedralei din Köln); Stephansdom a fost construit pe locul unui sanctuar roman de la mijlocul secolului al XII-lea căruia i-au succedat mai multe monumente religioase distruse de incendii ori războaie. Din nou construită și din nou avariata de bombardamentele celui de-al doilea război mondial, catedrala a fost restaurată într-un gotic asimetric; aici aveam să văd vitralii de dimensiuni incredibile și de o finețe comparabilă doar cu cele ale marilor catedrale spaniole. Nu mai știu cîți șilingi voi fi dat a doua zi pentru a mă urca în turn la 60 metri înălțime de unde am văzut întreaga Viena, dar nu pot uita panorama extraordinară a Dunării care, pentru a ajunge să fie «românească», trece prin trei capitale.

Multe frumuseți are Viena, iar dintre acestea mă oream (deocamdată stînd în cort!) la cele care-mi răspundeau cel mai bine timpului avut la dispoziție, a intereselor și preferințelor mele... Așa, de exemplu, mă mai vedeam plimbîndu-mi pașii și ochii prin splendorile palatului și grădinilor — inclusiv cea zoologică — de la Schönbrunn, despre care un mare cărturar al nostru dar nu mai puțin mare călător, Dinicu Golescu,

afirma odinioară; «Acestii grădini frumusețea peste puțină este de-a putea cineva să-i facă descriere fără greșală... Aceasta este grădina împărătească, ce s-au făcut și se ține cu mare cheltuială, și cu toate acestea este slobodă pentru tot norodul...» Nici astăzi n-aș putea spune că intrarea la muzeu este scumpă: biletul costă cât unul de tramvai, dar acesta din urmă costă 15 šilingi...

Schönbrunn a avut la început, din ordinul lui Leopold I, ambiția de a întrece chiar Versailles-ul, dar Fischer von Erlach — celebrul arhitect al epocii — nu și-a putut realiza planurile. Abia Maria Theresa reușește să reia construcția palatului într-o concepție mai... orgolioasă, folosindu-l în acest scop pe arhitectul Pacassi; acesta îl desăvârșește între anii 1743—1749. Aici, la Schönbrunn, s-au petrecut multe momente memorabile pentru istoria ca istorie, pentru istoria muzicii, pentru evoluția Europei din ultimele secole. Aici, Napoleon și-a instalat cartierul general în anii 1805 și 1809. Tot aici Maria-Antoaneta, și-a petrecut, în ambianța elevată de la curte, mulți ani ai copilăriei, înainte de a i se construi «hameau»-ul de la Versailles. Franz Josef al II-lea a murit în același palat în care la 1918 Carol I, ultimul habsburg, avea să-și semneze actul de abdicare. La Schönbrunn, Mozart, avînd doar șase ani, a dirijat în premieră «de curte» opera «Directorul de teatru», iar mai apoi celebrul «Don Juan», lăsînd o impresie... divină exigentei și eruditei împărătese.

Îți vine greu să te afli la Viena și să nu ai timp pentru a vizita mai pe-ndelete celebrul Prater — parcul întins între Alte Donau și Dunărea Mare — deschis accesului public de liberalul împărat Franz Josef al II-lea; regreti că nu ai timp să te sui pe Riesenrad — Roata Mare cu diametrul de 64 de metri — una dintre atracțiile predilecte ale vienezilor, care se poate observa din orice parte a orașului. Tot așa cum, aflat la Paris, ai vrea să vizitezi vestitul cimitir Père Lachaise, la Viena ești tentat să intri în Zentralfriedhof pentru a vedea mormintele unor ilustre personalități ale Austriei și ale muzicii universale; aici odihnesc vulcanicul Beethoven, «armonioșii» Strauss, gravul Brahms, sensibilul Schubert și cîțiva mari creatori de operetă. Numai divinul Mozart nu a avut parte de o înmormîntare pe măsura celebrității sale; el a avut o soartă nemeritată, găsindu-și locul de veci într-o groapă comună în care a fost aruncat în anul 1791. În cimitirul Sf. Marcu el are un mormînt simbolic pe care plînge un îngerăș de piatră...

... Visînd la toate acestea și la multe altele ce mi se desfășeau în ochii sufletului, m-am trezit dimineața odihnit, simțîndu-mă în stare să compensez puținul timp avut la dispoziție printr-o intensă, dar bine organizată, peregrinare prin Viena muzicală, istorică, monumentală, artistică, modernă și, în ultimii ani, cu o tot mai puternică și prodigioasă vocație universală... Uitasem că de fapt mă aflam singur în cortul meu, aruncat în poiana unui parc prin care oamenii nu se mai plimbau de mult. Abia dimineață, odată cu lumina zilei de început de mai însorit, trecătorii își fac din nou apariția, cei mai mulți însoțiți de cliini; aceștia veneau să-mi dea binețe înaintea stăpînilor...

Bois de Boulogne

Ajuns la Gare de l'Est, las rucsacul și, înșfîrșit degajat, o pornesc pe bulevardul Sebastopol, pe jos; apoi pe rue Rivoli, pe cheiul Senei, continui pe lîngă Luvru, prin Parc Tuilleries, pînă cînd ajung în Place de la Concorde pe care o traversez intrînd apoi în vestitul, mondenul, strălucitorul Champs Elysée.

Pe marile bulevard mă opresc la numărul 127, sediul Oficiului de turism, obținînd informații suplimentare asupra campingului. Pentru acest prim contact cu orașul luminilor nu am decît un cuvînt la îndemînă, în stare să exprime simțămîntul care mă încerca: copleșitor, prin dimensiuni, prin furnicarul de mașini și de oameni, prin proporțiile și arhitectura edificiilor sau imensitatea Luvrului; la toate acestea nu puteam să nu adaug luxul marelui bulevard sau cheiul larg și splendidele poduri ale Senei. Probabil că peste toate trebuia să aștern influența firească a gîndului că timp de zece zile Parisul îmi va aparține. Ar fi de prisos să spun cu cită emoție am urcat în una din zile cele aproape cinci sute de trepte pînă la platforma a doua a lui Tour Eiffel, aflată la 115 metri deasupra... Senei; și cum, de aici nemaifiind trepte, am fost nevoit să dau 11 franci pentru a ajunge cu cel mai mare ascensor văzut vreodată, pînă la platforma numărul trei, situată la exact trei sute de metri altitudine. Poate mă întrebați cum arată Parisul de la această înălțime! Ei bine, în afara imensului bloc Montparnasse (denumirea i se trage de la cartierul omonim) cu 56 etaje și 210 metri înălțime, în afara celorlalți zgîrie-nori mai «pitici» din La Déenée, îți vine greu să distingi la prima vedere alte mari edificii; chiar dacă Sacré-Coeur se află pe o colină și strălucește în soare cu albul ei ațîțitor sau dacă Luvrul se impune cu imensa lui curte interioară. Doar Sena, șerpînd printre «cubulețele» din piatră și podurile ei mari și ușor arcuite se pot distinge dintr-o ochire. Deși voi fi trecut de multe ori pe lîngă «podul lui Apollinaire» abia privită de sus Sena mi-a amintit de frumoasele versuri ale marelui romantic: «Sous le Pont Mirabeau coule la Seine / et nos amours...» Și tot atunci mi-am adus aminte de emblema istorică a Parisului — acea corabie pe care este scris în limba mamă pentru toată «ginta latină»: «Fluctuat nec mergitur». Într-adevăr, Parisul plutește, dar nu se scufundă, căci istoria lui zbuciumată este însăși istoria Franței, iar Franța a dat prea mult umanități pentru a pieri vreodată.

La prima vedere Parisul îți apare ca o îngîrmădire fără noimă de pietre; la o cercetare mai atentă îi descoperi însă simetria construcțiilor și urbanistica armonioasă, parcurile și principalele bulevarde, frumoasa Bois de Boulogne — unde ar fi trebuit să observ și cortul meu; bineînțeles, din peisajul citadin nu puteam lipsi mogîldețele încete înșiruindu-se alene cu miile, într-o mișcare aparentă: sînt autoturismele, creînd un zumzet înfundat, abia surprins de auzul nostru care, acolo sus, nu-ți este de mare folos. Înainte de coborîre responsabilii cu liftul și cu vizitarea fac un control foarte minuțios, cotrobăind prin toate cotloanele pentru ca vreun răufăcător sau vreun sinucigaș să nu-și găsească locul ascuns... Coborîm din nou pe verticală pînă la două sute metri altitudine, de unde schimbăm liftul (din cauza îngustimii turnului nu pot circula două lifturi deodată) pînă la 115 metri; de aici ne transbordăm în ascensorul special montat pe piciorul de nord-vest, pe care coborîm într-o pantă curioasă.

Ajuns din nou pe pământ mă așez exact în mijlocul suprafeței formată de cele patru picioare (distanța dintre ele este de 125 metri) privind la dantelăria filigranată în fierul metamorfozat acum un secol. Acum puteam spune că Gustav Eiffel, controversat și contestat, ca și turnul său, multă vreme, a făcut cel mai frumos dar Parisului, devenit pe bună dreptate una din emblemele cuceritoare ale marelui oraș. Turnul Eiffel nu mai este de mult cea mai înaltă construcție pe verticală, dar condițiile tehnice existente acum un secol și interesul stîrnit și astăzi — peste trei milioane vizitatori anual — mă determină să ofer celor interesați câteva date în plus. Turnul a fost construit pentru a celebra centenarul Revoluției franceze de la 1789; la el s-a lucrat o perioadă relativ scurtă — doi ani și trei luni — din ianuarie 1887 pînă în martie 1889. La 30 martie 1889 a fost inaugurat într-o atmosferă modestă, cu participarea restrînsă (doar Consiliul municipal și 50 de invitați). Dintre toți invitații numai 20 au reușit să-i urce toate treptele, pînă în vîrf, unde cu puțin timp înainte autorul « monstrului » înfipsea steagul Franței. Primele cuvinte ale lui Eiffel rostite cu prilejul inaugurării au fost acestea: « Stimaiții mei prieteni ! De-abia am avut marea satisfacție de a face să fluture drapelul național pe cea mai înaltă construcție realizată vreodată de om ».

Aprecierile asupra turnului au fost numeroase și nu de puține ori contradictorii; cuvintele marelui Le Corbusier par a face dreptate absolută în această dispută: « Aduc Turnului mărturia unui peregrin neobosit prin toată lumea. În orașe, în savane, în deșert, în estuare peste tot, printre săraci și bogați, Turnul Eiffel este simbolul Parisului îndrăgit și îndrăgitul simbol al Parisului ». Noaptea, Tour Eiffel este luminat de 170 reflectoare puternice iar dotările tehnico-turistice și comerciale de la toate cele trei platforme, îl transformă într-o adevărată industrie a cărei rentabilitate nu este pusă la îndoială de nimeni. Citisem în presă despre... cura de întinerire la care turnul a fost supus din anul 1980 și nu m-a surprins cînd în anul următor, aflat din nou la Paris, i-am putut observa schelele și plasele protectoare de la platforma numărul unu. Merita probabil o asemenea îngrijire după aproape un secol, cu atît mai mult cu cît se pregătește să-și sărbătorească... centerarul peste numai cîteva ani...

Tentația de a urca pe turn în cele mai năstrușnice moduri sau numai pentru scopuri de publicitate, a atras pe mulți, în special tineri. De la cățăraturile pe dinafară, pînă la coborîtul scărilor pe bicicletă (chiar și cu o singură roată !), de la tentativele făcute noaptea, pînă la urcarea în scop de sinucidere, oameni de peste tot și-au manifestat « interesul » pentru această construcție genială: ea ține afîșul turistic an de an și puțini sînt cei ce-i pot rezista; fiindcă așa cum se afirma încă la inaugurare, în ciuda tuturor protestelor unor mari oameni de cultură, « turnul nu va înceta să atragă mulțimile și probabil să le surprindă ».

Încă n-am auzit de alte construcții pe verticală, poate mai faimoase din anumite puncte de vedere, poate mai utile ca funcționalitate ori mai sofisticate ca soluții constructive, să fi pătruns în lumea artelor și a literaturii, precum a făcut-o bătrînul Tour Eiffel. El a fost contestat la vremea lui de un Maupassant, Dumas sau Gounod, dar a și fost îmbrățișat de alți mari oameni de literatură ai epocii; a fost hulit de pictorii vremii — este drept nu dintre marii artiști — dar a fost pictat cu voluptate de un Dufy, Utrillo și alți mari maeștri ai lui « Ecole de Paris ». Arhitecții, la rîndul lor au apreciat construcția nu numai ca o capodoperă a tehnicii, ci și ca o nobilă idee de artă și de orgoliu național. Marele Corbusier nu este singurul exemplu. Mai în zilele noastre prestigioși și mari dramaturgi și mari oameni de cultură francezi cum sînt Cocteau și Giraudoux l-au introdus în literatura mondială prin « Les mariés de la Tour » și, respectiv, « La prière sur la Tour Eiffel ». Reacția românească la celebritatea « literară » a turnului a fost concretizată de Ecaterina Oproiu, prin piesa de mare succes « Nu sînt Turnul Eiffel ».

V-aș întreba deci pe dumneavoastră dacă ați concepe o vizită la Paris rezistînd tentației de a urca pe Tour Eiffel sau măcar, pentru cei ce au rău de înălțime, dacă nu ați fi atrași irezistibil de dantelăria cochetă a acestei « doamne cu capul în nori și cu picioarele pe pământ », cum l-a numit, inspirat, un scriitor francez...

Către sfîrșitul șederii mele la Paris îmi fac vreme să intru în cimitirul Monparnasse. Aici am admirat (și le-am simțit parfumul puternic !) florile proaspete de la căpătușul marelui Brîncuși. Pentru a-i « descoperi » modestul mormînt am recurs la bunăvoința unui moșneguț, bun cunoscător al artistului, al prietenilor săi de la Paris și al României. A fost o plăcută surpriză să discut cu el, printre fastuoasele morminte și capele reprezentînd semne ale pioșeniei francezilor pentru marile lor personalități, rememorînd puțină literatură (aici își află somnul de veci Maupassant și Apollinaire). Ceea ce n-am reușit în zece zile de ședere la Paris în prima vizită, aveam să fac în numai trei zile, cu prilejul celei de-a doua vizite în anul următor: nu vizitasem cimitirul Père Lachaise, cel mai celebru al Parisului, unde odihnesc marea majoritate a celebrităților Franței și nu numai ale ei; aici se află și Enescu al nostru, într-un colț de alee, unde am fost trimis de paznicul cimitirului, potrivit unor indicații foarte exacte. Ecourile sărbătoriri centenarului nașterii compozitorului încă se mai făceau simțite la cimitir, de vreme ce chiar în acele momente cineva depunea flori proaspete pe mormîntul lui.

Parisul rămîne orașul contrastelor izbitoare; el constituie răscrucea multor lumi și civilizații; el nu poate face excepție de la caracteristica marilor metropole occidentale.

Pentru mine însă a fost (și a rămas) mai puternică imaginea Parisului care conferă Franței glorie și măreție, stîrnind mereu aceeași atracție și admirație. Așa s-a întîmplat acum un secol cu marii noștri cărturari și patrioți; așa se întîmplă astăzi cu toți cei care au fericitul prilej de a-î călca străzile, de a-î pătrunde atmosfera efervescentă, de a se adăpa de la izvorul nesecat al Luminilor sale...

CONSTANTIN CHIFANE-DRĂGUȘANI

EISENACH

UN ORAȘ DIN TURINGIA

Bucuria de a vizita Turingia mă învăluia, într-o plăcută așteptare, cu mult înainte de a porni la drum. Adunându-mi laolaltă imaginația și cunoștințele de istorie și geografie, Turingia însemna pentru mine o nesfârșită pădure presărată din loc în loc cu vechi minăstiri, cetăți și castele ascunse în desimea codrilor ori dominând trufește împrejurimile de pe vreun pînten de deal, în jurul cărora sau, mai exact, între ale căror ziduri s-au țesut zeci de istorii și legende cu duci bogați și prințese atrăgătoare, cu oameni simpli, drepti și viteji, înzeștrați cu harurile muzicii și poeziei, «maeștri cîntăreți» care lăsau în urma lor o torță de lumină și de dragoste adevărată. Îmi mai imaginam Turingia ca un roi de orașe și orășele cu catedrale mari și case pline de farmec, așa cum le știam din copilarie din povestirile fraților Grimm, din fața cărora Pădurea s-a retras respectuoasă, lăsîndu-și în schimb porțile deschise larg scriitorilor, muzicienilor, pictorilor și filosofilor, care nu s-au sfiit niciodată să-i treacă pragul și să se lase dominați în săvîrșirea actului artistic, cu sau fără voia lor, de freamătul blind al Pădurii turingiene. N-au fost puțini dintre marii artiști și marii gînditori germani — și nu numai germani — în sufletele cărora n-a rămas să vibreze pentru vecie măcar o frunză din codrul atît de generos și de prieten artelor, al Turingiei: Martin Luther, Lucas Cranach, Johann Sebastian Bach, Herder, Goethe, Schiller, Liszt, Ernst Haekkel, Richard Wagner, Cristoph Martin, Wieland, Albert Schweitzer, Adam Mickiewicz, Richard Strauss...

Am fost pentru cîteva zile oaspetele Turingiei. Al orașelor Iena, Gera, Weimar, Suhl, Ilmenau, Arnstadt, Eisenach, Erfurt. Și bineînțeles al Pădurii, înveșmîntată în straiele somptuoase ale miezului de vară, cu castele retrase prin locuri singuratic, oglindindu-și zidurile în lacuri din care aștepti parcă să apară walchirii și niebelungi stăpîniți de patimi ucigașe sau de sublimе sentimente omești.

Dintre toate așezările care compun faima turistică a Turingiei, am să mă opresc, din motivul cel mai subiectiv cu putință — n-am să mă sfîșec să-l dezvălui ceva mai departe — la Eisenach, orașul cu doar cincizeci și unu de mii de locuitori, adunat,

în capătul nord-vestic al Republicii Democratice Germane într-un ochi larg de Pădure. Astăzi, cînd spui Eisenach, lumea se gîndește în primul rînd la celebra uzină care produce autoturismele «Wartburg», intrată de mai bine de opt decenii, ca o efigie de primă mărime, în viața industrială a urbei. Dar, celui ce s-a ostenit să vină pînă în acest capăt de țară mînat de dorința de a-i cunoaște bogăția spirituală — cuprinsă într-o existență aproape milenară — orașul supus astăzi ritmurilor alerte ale industrializării, interesat însă deopotrivă să-și conserve vestigiile și să mențină, clădiri și monumente, străzi înguste și piețe înconjurate cu zeci de prăvălii, în aceeași stare în care au apărut, cu multe veacuri în urmă, i se destăinuie cu un sentiment de profundă venerație la adresa propriei sale istorii. Pentru melomani, Eisenach înseamnă prima clipă din viața lui Bach. A lui Johann Sebastian Bach, fiul violonistului Johann Ambrosius Bach. Pentru cei ce pășesc copleșiți de emoție prin sanctuarele de viață și de chinuitoare întrebări ale unor personalități remarcabile ale culturii universale, înseamnă, întorcînd acele timpului cu încă două veacuri, Martin Luther, reformatorul eretic excomunicat de nu știu care Papă. În sfîrșit, pentru cei mai mulți, prieteni ori simpli simpatizanți ai faptului istoric sau ai creației artistice, Eisenach înseamnă, scrutînd zorile mileniului doi, un leagăn de istorie și de artă fără egal printre foarte numeroasele edificii de acest gen aflate pe teritoriul Germaniei democratice.

S-ar fi cuvenit, poate, ca aflîndu-mă aici, să-mi încep popasurile pe lespezele de granit ale timpului, de pe virful dealului întors cu fața către așezarea cufundată într-un uluc de verdeață, peste care tronează zidurile maronii, semn de sobrietate cromatică, ale impunătoarei construcții hărăzită să vegheze asupra acestui colț de Turingie de mai bine de nouă secole. Într-adevăr, Eisenachul și-a ocrotit flința în umbra gloriosului palat princiar înfrumusețat și îmbogățit fără încetare, veac după veac, de miinile unor constructori și artiști care și-au adus obolul la făurirea imaginii de astăzi a castelului, așa cum arată după ultima restaurare, din 1953. Elemente arhitecturale din jurul anului

1 200, aparținând stilului romanic, arcade cu arcuiri elegante, cioplite în piatră pe la 1320, o veche sală a cavalerilor, camera Elisabetei — patroana spirituală a palatului — «îmbrăcată» în întregime, la începutul acestui secol, cu un splendid mozaic de factură bizantină, sala trubadurilor (cu o frescă semnată de Moritz von Schwind înfățișând un episod petrecut chipurile, la Wartburg, pe vremea landgravului Hermann I — concursul celor șase minesingeri — care, împreună cu ciclul de legende turingiene cunoscute aici, i-au sugerat lui Richard Wagner subiectul unei opere prin excelență romantică: «Tannhäuser») te poartă de la o epocă la alta, de la un principe la altul, de la cîntecele trubadurilor, ascultați la lumina celor mai îndepărtate pilpîiri ale Evului Mediu, la capodoperele unor artiști plastici, de talia unui Lucas Cranach.

La Wartburg, în timpul landgravilor Ludwig al III-lea și Hermann I se ivea o strălucitoare epocă a luminilor: cei doi potenți își puneau sălile castelului la dispoziția poezilor, pictorilor și muzicienilor, transformîndu-le într-un sanctuar al artelor. Doi dintre aceștia erau Wolfram von Eschenbach și Walther von der Vogelweide, nume de căpătîi ale culturii germane din secolele al XII-lea și al XIII-lea. Sînt sigur că, fără Wartburg, Eisenach ar fi rămas un burg oarecare, cu o Rathaus în stil baroc sau romanic și o nelipsită piață a negustorilor; Martin Luther n-ar fi avut un alt loc mai liniștit pentru a lucra fără odihnă la traducerea Bibliei,

iar Johann, fiul muzicianului de la Curte, Ambrosius Bach, mai mult ca sigur că nu s-ar fi născut aici.

Comparată cu celelalte încăperi ale castelului, camera în care cel ce avea să aducă o contribuție esențială la formarea limbii literare germane, stînd aplecat asupra paginilor scrise între 4 mai 1521 și 1 martie 1522, pare mai degradată chilia unui schimnic: pereți tapetați cu scînduri groase de lemn, masa de lucru, de asemenea de lemn, pe care stă, simbolic, tomul gros al Bibliei tipărite în 1541, portretele făcute de Cranach lui și soției, Catharina Bora, o gravură în lemn a aceluiași artist, înfățișîndu-l pe Luther deghizat în cavaler, și atît!

În zilele cînd mă aflu în Turingia, Eisenachul sărbătorea 500 de ani de la nașterea lui Luther. Deși nu a văzut lumina zilei aici, ci într-o altă așezare turingiană, la Esleben, Eisenach este unul dintre orașele care-l revendică și-i cinstesc memoria în cadrul unor manifestări de amploare. Centrul de greutate al sărbătoririi se afla în casa memorială de pe Lutherplatz, în care cărturarul a locuit o vreme, transformată într-o importantă expoziție comemorativă, evocîndu-i personalitatea, opera, familia, chipul dîrz, cu privirea pătrunzătoare, așa cum apare în lucrările mai multor artiști plastici.

Motivul cel mai subiectiv cu putință care mă leagă de Eisenach se numește Johann Sebastian Bach. O stradă îngustă, pornită chiar din Lutherplatz urcă lin vreo patru sute de metri, terminîndu-se în fața unei case cu înfățișare modestă, vopsită în galben, cu obloanele maron: aici și-a petrecut primii ani de viață Johann Sebastian. Bombardată în 1945, clădirea a fost restaurată și mobilată cu obiecte care puteau fi întîlnite în mod frecvent în interioarele micii burghezii turingiene de la sfîrșitul secolului al XVI-lea. Pînă aici nimic extraordinar. În sălile următoare, viața genialului fiu al orașului, despre care Max Reger spunea că este «începutul și sfîrșitul muzicii», se derulează cu suficiente date biografice, după obișnuita rînduială a muzeelor memoriale, începînd din anii de școală, pînă în 1750, cînd a închis ochii la Leipzig. Această parte a muzeului are darul să-l apropie pe vizitator de omul Bach, de capul de familie copleșit de griji și de privațiuni materiale, să-l familiarizeze cu circumstanțele în care și-a compus opusurile. Surpriza, cu adevărat extraordinară, avea să se producă la sfîrșit, în sala rezervată instrumentelor muzicale din secolele XVII—XVIII, unde întîlnirea cu Bach este directă, neconvențională, este sinceră, deschisă, explozivă. În această sală, înconjurați de viori, clavecine, spinete și clavicornuri cu care se făcea muzică acum două veacuri și jumătate, ni s-a oferit un concert cu mici fragmente din lucrările compozitorului. Bach își povestea cu ajutorul sunetelor, întreaga sa viață, așa cum o exprimă Toccata în mi minor, Sonata pentru viola da gamba și clavecin, excepționalul concert pentru vioară și orchestră, pe care l-am ascultat la București și în interpretarea lui George Enescu, badinieria din Suita a doua pentru orchestră, Oratoriul de Crăciun sau Patimile lui Matei. Aici, în casa copilăriei sale, Bach era cu noi, era în sufletele noastre, răscolite de fiorul muzicii. Venisem la Eisenach să-i ascultăm mesajul transmis pentru eternitate, oamenilor: «Răspîndiți-vă, cîntece, făceți să răsunе coardele, să anunțe vremuri fericite!»

NICOLAE DOCSĂNESCU

MIRESELE AMURULUI

Lăsasem în urmă Baikalul, încremenit sub groasă-i platoșă de gheață, calma taiga siberiană, desenată din grațioase siluete de mesteacăn și viforoase brațe de molizi, melancolica Angara, cu neasemuitele-i răsărituri și apusuri de soare, animatul oraș Irkutsk, care acolo, în inima Siberiei, ne oferise o atât de caldă zi de primăvară. Uriașa aeronavă ne purta în zbor de noapte, spre orizonturi mai îndepărtate, mai enigmatice, către nord și soare-răsare, acolo unde, la ivirea zorilor, aveam să întâlnim liniile colorate în discreta acuar-elă a orașului Habarovsk.

Străzile proaspăt spălate de ploaie ne întâmpină ca o imagine generică: trece un pîlc de școlari, ducînd crenguțe cu mișitori. E primăvară la Habarovsk. Sub însemnul primăverii pornim să cunoaștem orașul, bulevardele și piețele-i larg spațiate, clădirile-i tinere, toate parcă de aceeași înălțime, muzeele, teatrele, monumentele sale, obiectivele turistice. Iată, oprim în fața unei statui impunătoare, turnată în bronz masiv: puternica statură a unui bărbat încins în platoși de zale, domină marea piață. E statuia celui temerar care, cu mai bine de o sută de ani în urmă a întemeiat această așezare: Erofei Pavlovici Habarov.

Nimic mai grăitor despre ceea ce erau aceste locuri la vremea celui pionier al extremului - orient, decît o vizită la « Muzeul de științe ale naturii ». Privim harta în relief a acestui imens meleag siberian. Urmărim masivul muntos, Marele Hinga și descoperim izvoarele Amurului, mergem pe firul apei și ajungem la vărsare, adică, la Marea Japoniei. Străbatem imense zone de păduri seculare: viețuiește aici vumpea argintie, castorul, vidra, renul, vervețita: elanul și — surpriză — tigrlul. Da, tigrlul siberian, de pe Amur și Usuri nu e cu nimic mai prejos decît, să zicem vestitul tigrlu bengalez. În

diorama muzeului e un exemplar superb, cu blana în dungi roșietice, albe și negre, cu labelle puternice, dominator așezate deasupra elanului pe care l-a răpus. Aflăm din alte vitrine ale muzeului că regiunea e locuită de nu mai puțin decît 36 de mici popoare fiecare cu felul său de viață, tradițiile, obiceiurile sale distincte. *Nanaiții* asemănători cu eschimoșii, au costume discret ornamentate și, din vechime practică mai ales pescuitul, străbătînd apele limpezi și rezezi ale rîurilor, în luntrii ușoare, din coaje de mesteacăn. Cei din populația *aini* au părul negru și ochii albiți, ca unda lacurilor, pe malurile cărora locuiesc. Privind diorama, cu o mică scenă de viață, a populației *alentii* ascultăm totodată cîteva povești de vinătoare despre curajoșii bărbați ai tribului, care porneau, în dimineți cețoase, cu arcuri și săgeți să doboare marele urs al pădurii. Se infruptau din inima fiarei, ritual care, conform tradiției trecea asupra-le ceva din forța ei, îi făcea invincibili. Și, totuși acești bravi și agili vinători nu au atins niciodată tigrlul. Această faptură maiestuoasă, acest rege al pădurilor nordice, era pentru ei, aureolată de sacralitate, semnificînd o putere deasupra celei omenești, o splendidă creație a naturii, în fața căreia nu poți decît să te înclini admirativ. În decorul cu obiecte din blană, de piei de animale, din os, din lemn între figurine umane cu ochi mongoloiți și umerele figurine antropomorfe, poveștile cu vinători ne fură cu totul, ne rătăcim într-o lume din ale cărei străvechimi vine parcă spre noi vîietul cumplitelor vînturi siberiene și a cotropitoarelor sale zăpezi...

Leșim brusc din ireditate, de îndată ce ușile muzeului se închid în urma noastră și orașul ne prinde din nou în fluviul său de mașini, în forfota sa de oameni grăbiți, în animația cu care se perindă cumpărătorii în multele

magazine. E pulsația prezentă a Habarovskului, centru de o mare pondere economică și social-culturală a U.R.S.S.

Dar nu ieșim cu totul din poveste. Orașul contemporan ne-a pregătît și el o anume poveste: trec pe străzile sale, unul după altul alături de nunți. Se îndreaptă spre faleza fluviului. Se opresc chiar în dreptul hotelului nostru lingă cele 80 de trepte care coboară spre Amur. Pe scări alaiul se grupează, mirele își ia mireasa de mijloc și fotografiază imortalizează momentul. Apoi mirele cu mireasa aleargă ținîndu-se de mină spre malul Amurului, spre fluviul tutelar al orașului. Îi urmează pe ceilalți nuntași și acolo jos, aproape de globul roșu al Soarelui care veghează asupra rîului, aproape de murmurul valurilor, se cîstește un pahar de vodcă, se urează tinerilor fericire; pînă tîrziu, pînă cînd astrul luminii a coborît în liniștea fluviului derulat sub ochii nopții în acea zi de simbătă siberiană, romantică, împodobită cu vâluri de mireasă, fluturînd la geamurile unor convoaie de mașini.

S-a ivit o seară cu cer jos, cu stele mici, tremurătoare. S-a pornit vîntul. A adus cu el un suflu de gheață. Și între sloiurile care, cu puțină vreme înainte, pluteau domol pe rîu în jos, s-a întins grabnic un pod de gheață. Ghețuri s-au stins în chingile altor ghețuri. Și așa, înainte ca noaptea să acopere peisajul, acolo, pe plajă unde sloiuri și ape se îngemănaseră cu pămîntul, privirile noastre fascinante au descoperit insolitul: apărute, ca sub o baghetă permanentă, imense buchete de flori albtanslucide. Alte și alte imense cristale de gheață prindeau contur, modelate de puterea gerului: Cineva mă încunoștiință doct: « acesta este pe aici un fenomen natural, obișnuit, perfect explicabil științific »... Nu, nu putea fi adevărat decît că florile acelea de gheață apăruseră în acea seară, din valurile fluviului, în cîntea superbelor mirese care, cu vâlurile subțiri și fluturînde în vîntul primăvăratec al nordului, veniseră la malul apei să primească sărutul soarelui pentru bunii auguri ai fericirii lor. Era o sărbătoare albă. O sărbătoare pentru miresele Amurului.

LIDIA NOVAC

MEXICO !

Tulburătorul refren al nu mai puțin tulburătorului cîntec mexican cu același nume. Mi l-a reamintit într-o noapte un post de radio, care-l transmitea după un scurt comentariu economic despre țara dintre Marea Caribelor și Pacific, una din marile țări ale celor două Americi și una din cele foarte mari ale Americii Latine (are o suprafață de peste 1.967.000 km² continentală și peste 5.000 km² de insule). Postul de radio a transmis refrenul într-o interpretare ce se dorea voit tristă pentru a completa tristețea știrilor despre situația economică actuală a Republicii Mexicane. Cîntecul a intrat să sfredească în memorie, să răscolească amintiri mai vechi și mai noi adunate cu prilejul unor călătorii prin țara cîntecului amintit sau cu prilejul întîlnirilor pe care le-am avut cu mulți colegi și prieteni mexicani, amintiri pe care le-am pus cu drag la păstrare pentru cei ce mă vor citi sau auzi povestindu-le. Unele din aceste amintiri am să încerc să le împărtășesc cititorilor almanahului de față, cu speranța că-i vor interesa.

Mi-a suris norocul ca cel care mi-a făcut cunoștință cu Mexicul să fie unul din marii ziariști și publiciști mexicani, veșnic tînărul ziarist și « maestro » în tauromachie Don Renate Leduc, veteran în viață al revoluției mexicane (la 13 ani a fost telegrafistul generalului țaran Pancho Villa), prieten apropiat al marilor scriitori și artiști mexicani și nu în ultimul rînd al uriașului muralist David Alfaro Siqueiros.

Don Renato, mereu îndrăgostit de țările latine ale Europei, deci și de România, pe care a cunoscut-o bine și a făcut-o cunoscută cititorilor săi, maestro pentru toți concetățenii săi care-l știu, a depășit binisor venerabila vîrstă de 80 de ani. Dar rămîne mereu tînăr. Și nu-i coridă cît de cît promițătoare la care să lipsească din loja ce i-a fost atribuită pe viață ca semn de recunoștință și respect pentru serviciile pe care le-a făcut tauromachiei mexicane prin publicistica, aprecierile și părerile sale despre curajoșii care o practică. Înalt, cu profil de zeu indian, îl revăd urcat pe treptele cele mai de sus ale piramidei soarelui de la TEOTIHUACAN, povestindu-mi istoria acestor monumente ce nu sînt mai prejos, îndrăznesc ca să spun, decît piramidele egiptene, și despre populația indigenă care a trăit pe aceste mitice locuri în care umbrele se transformă pe înnopzat în zeițăți. Cîtă pasiune în a-mi explica arhitectura și amplasamentul piramidei soarelui, arhitectură cu platforme, montate de o parte și cealaltă a scării uriașe ce urcă spre vîrfurile piramidei, platforme cu taluz din care țîșnesc sculpturi dedicate zeițăților ce ajutau oamenii. În primul rînd zeului ploii. Stînd în vîrfurile piramidei Don Renato parcă oficia o slujbă deasupra Văii morților, care trece printre cele două piramide, pentru a deslega băierile norilor.

Tot el m-a dus la Cuernavaca, stațiunea situată la poalele metropolei, la aproape 60 de minute de coborîre pe serpentine (am uitat să reamintesc că Mexicul, capitala țării, este situat la peste 2.300 m. altitudine), pentru a mă întîlni aici în plină toamnă, cu o vară toridă cu toate florile și fructele tropicale, dar și cu micuțul de statură, dar uriașul pictor muralist, demn urmaș a lui Rivera, maestrul David Alfaro Siqueiros. Grație lui Don Renato am pătruns în cetatea și în tainele creației unuia din cei mai mari pictori muraliști pe care i-a avut Mexicul, unde se nașteea vasta operă ce avea să placheze sala Auditoriului din centrul Capitalei (peste 4.000 m² de pictură murală executată într-o tehnică specială, pe un relief din plăci de aluminiu, montate pe azbociment).

Nu voi uita discuția avută cu cei doi despre artă și menirea ei. David Alfaro Siqueiros mi-a apărut atunci nu numai în ipostaza de mare artist, ci și de mare militant pentru arta adevărată. Iată cîteva din ideile pe care le susținea: Marile perioade ale istoriei artei au fost în mare parte fructul convergențelor colective... Atît formalismul, cît și academismul formalist are elemente similare, deznaționalizează și depersonalizează arta... Nici o deosebire între un formalist argentinian și un formalist japonez. Și unul și altul produc o artă hibridă pentru că își propun dinainte stilul... Artă mexicană contemporană, cu elemente formaliste suferă de primitivism, de arheologism... Nu înțeleg că realismul este o formulă, o lege imuabilă. Aceasta ar contraveni procesului de îmbogățire neînteruptă a formei în sensul unui limbaj realist mereu mai bogat, tot mai civilizat și de fiecare dată mai elevat, dorinței de a-i face pe oameni de fiecare dată mai vii, mai încîntători, mai expresivi, ca și dorinței de a face vizibil psihicul omenesc, dorință care a animat toate perioadele artei în care producția artistică nu era limitată de formele imuabile... Cînd cîmpul realismului este limitat de formele imuabile se observă și atunci progresul, dar nu în limbajul formelor, ci pur și simplu într-o virtuozitate tehnică. Această perfecționare a meșteșugului în cîmpul creației realist limitate a dus și duce întotdeauna la decadentă. Exaltarea formelor de către formaliști este o exaltare în sine, un joc plastic, în timp ce realismul nedogmatic are ca scop atingerea unei mai mari elocvențe plastice... Creația nu poate servi satisfacerii și gustului pentru frumos al unui oarecare mecena, al unui așa zis iubitor de artă care are mijloace să achiziționeze opere artistice, ci trebuie să servească înfrumusețării țării, vieții și spiritului maselor, popoarelor, națiunilor. Aș mai putea reda multe din ideile luminoase ce iradiu și din ființa și din spiritul marelui Siqueiros. Nu mi l-am putut imagina altfel decît creînd opere care să innobileze sufletele poporului său și al altor popoare. Din păcate, o boală nemiloasă l-a secerat în plină putere de creație, poate cea mai fertilă a vieții sale pe el micuțul, dar uriașul David al picturii mexicane, pictorul revendicat de întreaga Americă Latină.

Dar m-aş întoarce în metropola Mexicului, oraşul care cu douăzeci de ani în urmă număra aproape 7 milioane de locuitori, şi acum se pare că se îndreaptă vertiginos spre o creştere a populaţiei ce tinde să atingă douăzeci de milioane de cetăţeni, oraşul contrastelor, în care convieţuiesc moderne şi mari edificii, construite în epoca anilor dintre cele două războaie şi după aceea, îndeosebi, cu vestigiile Mexicului colonial, cu palate, biserici, catedrale şi monumente zidite din tuf vulcanic sau marmură, oraşul pe care baronul von Humboldt, care l-a vizitat la sfîrşitul secolului al XVIII-lea, l-a numit oraşul palatelor.

Nu vă reţin atenţia cu descrierea acestor palate somptuoase şi mai cu seamă n-am să vă descriu marile edificii publice moderne care s-au înălţat nu numai în centrul oraşului, ci şi pe marile artere de circulaţie ce dau farmec acestei metropole. E frumos, nespus de frumos Mexicul palatelor şi marilor bulevarde, Mexicul cu noile sale pieţe şi catedrale, dar cel mai frumos şi divin Mexic l-am cunoscut în zilele unui octombrie însorit, al unui octombrie în care s-au desfăşurat jocurile uneia din cele mai frumoase şi încîntătoare olimpiade, a 19-a din istoria mereu tinerelor jocuri sportive mondiale ce se organizează la fiecare patru ani, după un ritual e drept modernizat, dar care respectă tradiţia olimpiadelor din Grecia.

Cea de-a nouăsprezecea a fost o olimpiadă de la care sportivii români s-au întors cu 15 medalii dintre care 4 de aur, 6 de argint şi 5 de bronz. Dintre acestea, două medalii de aur cucerite în sportul rege, atletismul, de cele două minunate sportive românce pe care sper că nu le-aţi uitat, Viorica Viscopoleanu, care stabilise şi un record mondial la săritura în lungime, şi Lia Manoliu. Ziarele timpului au numit olimpiada din Mexic « Fiesta mondială ». Tot ce a avut mai inventiv spiritul exuberant al poporului mexican, plus marea ospitalitate a acestuia au fost puse la dispoziţia celor peste 7.000 de sportivi şi 3.000 de ziaristi sosiţi oficial să participe la jocuri, şi a sutelor de mii de spectatori şi turişti ce-au umplut hotelurile oraşului, oraşul olimpic şi satul sportivilor. Pe bună dreptate ziarul « Le Monde » scria în acele zile că « Mexicul adevărat — nu cel al medaliiilor şi fanfarelor oficiale, Mexicul culorii şi adevăraţilor muzici s-a aflat în scenă », în scena marii întreceri de la deschidere şi pînă la tragerea cortinei în acea noapte de 27 octombrie, cînd pe stadionul Academic, unde avusese loc şi deschiderea oficială, s-a petrecut în jocuri de lumini şi umbre un spectacol ce nu cred că va mai putea fi egalat vreodată, un spectacol acompaniat de muzica mariacilor care în număr de mii cîntau tradiţionalele cîntece mexicane din care nu a lipsit nici Golondrina. Întregul popor mexican îşi lua rămas bun cu inima grea de la miile de sportivi ce se întrecuseră nu numai cu timpul şi distanţele, obstacolele şi ştachelele, dar şi cu aerul rarefiat de la înălţimea la care se află oraşul. Fără exagerare ziarele mexicane titrau « Explozie de veselie, lumină şi căldură umană » sau « Ora cea mai frumoasă pe care ţara a dat-o lumii ». Sau la încheiere: « Neuitatul la revedere ».

Dar, să ne întoarcem iar la capitala Mexicului, această aglomerare de frumuseţi şi contraste, poate cele mai puternice din America Latină. Şi mă întorc amintind de marea popularitate de care se bucura aici luptele de tauri. Fără să exagerez, am avut senzaţia că arena mexicană e mai fierbinte şi mai exigentă decît arena spaniolă. Corida, această luptă deschisă, violentă, singeroasă dintre om şi taur este spectacolul unic ce se desfăşoară cu ore întregi înainte de semnalul de la şaisprezece treizeci, ora exactă a deschiderii. Un mare tîrg multicolor în care se vinde de la bere la sombrero şi de la gustări înfăşurate în plăcinte de făină de porumb (tortillas) pînă la cele mai tipice mîncăruri mexicane, aduna zecile de mii de spectatori ce vor striga într-un cor unic cunoscutul « Ole »!

Pe tarabe sau în barăci improvizate tot felul de lucruri de îmbrăcăminte populară, alături de bucătării ambulante, rogojini pline cu obiecte împletite din paie şi frunze de plante tropicale. . . Şi mulţimea, mulţimea ce nu se mai termină, dînd roate, gustind, suflînd în trompete, încercînd sombrerourile de paie sau aşezîndu-se la restaurantele ambulante pentru a minca de-a binelea. Maestrul Renate Leduc m-a plîmbat cu greu prin această uriaşă aglomeraţie, făcîndu-mi parcă pregătirea înainte de a mă introduce în templul sacru pentru mexicani al coridei — în arenă — cu puţine minute înainte ca să se dea semnalul începerii actului ce avea să se officieze între om şi taur. Un ritual folcloric deschide corida în sunete de passo-doble. Şi cînd taurul e puternic şi-şi apără şansa de a supravieţui, întrădevăr omul trebuie să-şi folosească toată măiestria pentru a-l înfrînge într-o luptă dreaptă, dar crudă. Miile de spectatori, după luptă, îşi manifestă euforia victoriei aruncînd pâlăriile în arenă în timp ce toreadorul înconjurat de întregul cartel face rondoul de onoare sau dacă lupta n-a plăcut atunci toreadorul nu mai apare şi în arenă se aud doar strigătele de nemulţumire. Iar dacă taurul e mai puternic şi toreadorul, la o neatenţie cade răpus de cornul colosului înnebunit de groază, nemulţumirea-i şi mai mare. Înfrîntul nu cunoaşte îndurare. Luptele cu tauri completează peisajul şi așa bogat al vieţii mexicane, reamintind parcă trecutul cînd singele a curs din plin pe acest pămînt. Despre această moarte eroică mi-a vorbit indianul cu profil de zeu, explicîndu-mi în Yucatan, după ce m-a iniţiat în luptele cu tauri, originea cultului morţii eroice la indieni. Mi-am rememorat atunci frumoasa poezie a lui Coşbuc în care regele dacilor, regele strămoşilor noştri, şi-a îndemnat supuşii să moară în luptă pentru a nu fi ucii asemenea cîinilor în lanţuri. De unde o fi venit această credinţă ancestrală a strămoşilor Mexicului şi cum se va fi întîlnit cu cea a dacilor ce creadeau în Zamolxe, vieţii în robie fiindu-i preferată moartea. Dar, în Mexic, mai ales în locuri străvechi, se întîlnesc şi alte obiceiuri ce nu se pot explica care sînt mărturie a unor asemănări de exemplu în coloristica ţesăturilor şi muzica populară cu osebite

Atunci m-am întîlnit cu un mare om de stat, ministrul de externe al Mexicului, Flores. M-a primit pentru o vizită protocolară. Întrevederea s-a prelungit şi a durat peste două ore. N-am ştiut nici unul nici altul cînd a trecut timpul. Am vorbit mult tocmai de legăturile ce nu se văd, dar care fac ca poporul român şi cel mexican să se simtă atît de aproape. Aveam să constat încă o dată că, datorită politicii marelui cîrmuitor al României socialiste, tovarăşul Nicolae Ceauşescu, România şi Mexicul se întîlnesc tot mai des în politica internaţională pe poziţii asemănătoare sau identice. Dealtminteri, acelaşi om de stat, Flores, avea să vină apoi în România aducînd mesajul de prietenie şi bună colaborare al poporului mexican.

AURELIAN NESTOR

UN GREC ÎN ROMÂNIA

Chiar în clipa în care a pus piciorul pe pământul românesc, vizitatorul-turist încearcă un sentiment de ușurință sufletească datorită faptului că, în orice loc s-ar afla, el nu vede decât peisaje care-l încântă. Simte în același timp și căldură umană, pentru că românii, în general, sînt blînzi, joviali și ospitalieri. Și, pe măsură ce pătrunde mai mult spre inima țării, unde viața modernă curge alături de cea a nenumăratelor monumente ale istoriei românești, călătorul va fi uluit de bogăția imensă a activităților poporului român, activități al căror început se situează în epoca dacică, și care continuă fără întrerupere pînă în zilele noastre. Și acest lucru, în ciuda influențelor continue ale unor factori străini, care au năvălit, din timp în timp, peste pământul românesc, fie ca invadatori, fie ca cuceritori, fie ca opresori.

Diversitatea naturii își găsește o expresie atît de concentrată în România, încît rar s-o mai întîlnești astfel și în alte țări. Peisaj de cîmpie, peisaj montan, de coastă, lacustru, fluvial, toate de o admirabilă frumusețe. Delta Dunării constituie ea singură un adevărat Muzeu al activității acvatice, prin flora și fauna ei specifice ca și prin frumusețea ei paradisiacă. Carpații formează o coroană strălucitoare pe fruntea pământului românesc. Iar litoralul Mării Negre, dincolo de frumusețea lui naturală, cu lacuri și larg desfășurate păduri, amintește de eforturile susținute, dure, anevoioase, pentru a

stăpîni cu adevărat forțele mării, pentru dezvoltarea comercială și amplificarea contactelor cu civilizația cea mai înaintată; acest lucru se poate urmări încă din antica epocă helenică pînă în zilele noastre. « Lîna de aur » a argonauților n-a încetat niciodată, din vechime și pînă foarte recent, să atragă spre regiunile Pontului Euxin îndrăzneții avizi de aventură. Atît pe Litoral, cît și în interiorul țării au fost create numeroase orașe — dintre care unele amintesc de coloniile grecești antice — care cunosc în zilele noastre o mare prosperitate.

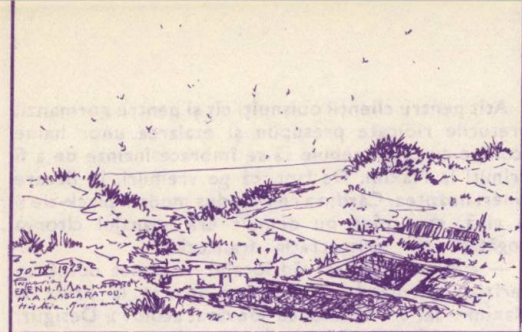
Dar, nu mai peisajul natural încîntă ochii vizitatorului în România, ci și impresionanta istorie națională, politică și culturală a acestei țări. O istorie care a lăsat pretutindeni urme prin monumente, prin vestigii ale vieții culturale, prin legendele acestui popor păstrate de tradiție și care își găsesc expresia în manifestările lui folclorice.

Diversele centre urbane ale României au fiecare caracterul său propriu și fiecare oraș se poate mîndri de a-și fi adus contribuția la progresul economic, social și cultural al țării. Astfel, București, frumoasa capitală a României, a fost pe bună dreptate supranumit « Parisul Europei Orientale », căci prin multe laturi ale lui seamănă cu orașul-lumină: atît prin activitățile sale culturale și spirituale, cît și prin arhitectura urbană. Ateneul se înalță în centrul orașului ca un templu consacrat cultului muzicii.

E.A. LASCĂR
Mîndria Dunării, 1963.
H.A. LASCĂR
De Delta de Dun

MAXIM, SAU ISTORIA UNUI „CÎNTEC“

Cluj-Napoca, al doilea oraș al României în privința activităților economice, ca și celor culturale, cu remarcabilele lui universități și activități academice, seduce orice vizitator cultivat, mai ales că, dincolo de aceste calități, el mai are ceva ce îi este propriu: în fizionomia arhitecturală a construcțiilor coexistă armonios diverse stiluri — goticul, barocul, neoclasicul terminînd cu stilul care respectă totuși tradiția.

Dar, multe alte orașe mari și mici ale României, fiecare cu caracterul său propriu și cu propriile sale activități, compun ansamblul scenic al vieții economice, sociale și culturale al țării. Brașov, vechi oraș transilvan, cu solida lui infrastructură industrială și științifică, Constanța, vechiul Tomis, cel mai mare și cel mai activ port al Mării Negre, păstrînd și acum vie amintiri de mai bine de două mii de ani ale anticei prezențe grecești; Brăila, unul dintre cele mai mari porturi de la Dunărea de Jos, cu o activitate industrială intensă, el însuși centru economic prosper, cu vechi legături cu lumea grecească de odinioară; Galați, alt mare port la Dunăre, cu o activitate comercială și industrială importantă, paralel cu cea portuară, oraș care amintește și el de îndelungate contacte cu elementul grec; Iași, veche capitală a Moldovei, cu o remarcabilă tradiție economică și a avangărzii culturale; Suceava, Tulcea, Sinaia, Craiova. etc.

Dar fiecare grec care vine în România, păstrînd cu căldură în inima lui amintiri lăsate de momentele comune ale istoriei celor două popoare, nu poate să nu-și amintească de trecut și, cu emoție deosebită, de luptele comune duse de greci și de români pentru progres, pentru civilizație, pentru libertate. Atunci, el își dă și mai bine seama de faptul că se află pe un pămînt prieten, pe care strămoșii îndepărtați ai lui, au găsit un refugiu primitiv, unde au prosperat și de unde le-au trimis celor rămași acasă, în patria lor, ajutor și consolare, mînați mereu de grija de a-și făuri o viață mai bună.

Iată de ce noi, grecii, cînd călătoria noastră în România ia sfîrșit, oricît de scurtă va fi fost șederea noastră în această țară atît de frumoasă și atît de primitoare, cu locuitori atît de ospitalieri, plecăm cu dorința puternică de a ne întoarce. Părăsim România cu intens sentiment de dor.

ANDRÉ G. T. LASCARATOS
Desene de **HELENI LASCARATOS**

Bucătăria franceză este renumită în lumea întreagă, și nu de ieri, de azi... Francezii nu ascund însă faptul că, în afara bucătăriei francezești, există o bucătărie pariziană, cu multe particularități. Din timpuri îndepărtate, Parisul a fost recunoscut ca un fel de « Mecca a gurmanzilor » din lumea întreagă, care descopereau aici, încîntați, în listele de meniuri, mîncăruri apetisante cu « à la... », legat de numele unei cunoscute personalități, sau de numele unui bucătar, vestit creator al preparatului respectiv.

În Paris există și funcționează — de dimineața devreme pînă tîrziu, în noapte — circa 10 mii de unități de alimentație diferite, ce păstrează și întrețin o inegalabilă atmosferă pariziană. Dar nici una din cele zece mii nu are faima și renumele restaurantului, în stil de epocă, « Maxim ». Și asta pentru că « Maxim » este mai mult decît un nume, este un simbol, este... MAXIM !

Este numele unui restaurant încîntător, cu istoria sa, cu « chic-ul » său, parizian, cu... sosurile, șampania, cu « foie gras », cu sparghel, căpșuni de pădure și alte specialități, deschis în miez de noapte, precum și cu spectacole, valsuri și... prețuri foarte pipărate.

Cu aproape 100 de ani în urmă, aici, în această clădire de pe rue Royale nr. 3, se afla un magazin modest care, printre altele, vindea înghețată; vinzătorul, de prin părțile Toscanei, se numea signor Imoda. Puțin mai tîrziu, un nou proprietar, pe nume Maxim, reface construcția, în 1900, și se naște cel mai faimos restaurant din Paris și din lume — « Maxim ».

Treptat, Maxim își atrage o clientelă formată din bărbați bogați și femei costisitoare, care rămîn credincioși localului timp de peste douăzeci de ani. « Maxim » a strălucit chiar și în timpul celor două războaie, cunoscînd o depresiune abia în anul 1950, cînd a fost cumpărat de compania « Pan Am » și profilat ca unitate ce vindea clienților săi hrană rece, devenind o umbră a marelui restaurant de altădată. Apoi, în anul 1977, unul din « copiii minune » ai comerțului francez, Pierre Cardin, se atașează sentimental de « Maxim » și încearcă să redea localului farmecul și eleganța de odinioară. Spirit întreprinzător, Cardin a atras inițial clientela extravagantă prin deschiderea unor magazine de lux pe străzile din apropierea restaurantului, pentru a vinde cele mai scumpe și exotice mărfuri cu eticheta « Maxim — Cardin »; desigur prețurile erau accesibile numai oamenilor bogați. Ulterior, Cardin a deschis florăria « Les Fleurs du Maxim » lîngă ușa restaurantului, unde parizienele bogate sau admiratorii zeloși puteau alege orhidee la prețuri care să acopere și zborul lor din Brazilia sau din alte colțuri ale lumii.

Cu ochiul lui de specialist, Cardin a intuit că restaurantul va avea succes numai dacă va reînvia acea magnifică « belle époque », adică să redeschidă un restaurant unic în Paris, pentru cele mai rafinate gusturi și preferințe. Cu aceste gânduri, Cardin a pornit la treabă. Mai întâi a renovat complet saloanele restaurantului, redându-le fermecătoarele fresce de odinioară, cu naiade și peisaje luxuriante, cu oglinzi imense ce aduceau o notă de intimitate, fast și opulență. Mobilierul de mahon, oglinzile elegante, tablourile cu nimfe, fauni și cocoși sînt atît de impresionante încît clienții suportă mai ușor prețurile ridicate, deși mai greu se poate trece peste aroganța și deferența personalului. Tacîmurile și farfuriile sînt perfecte, unicate artisanale care, într-adevăr, constituie suportul adecvat pentru sparghelul tip, pentru « Medallions de homard à la mousse de poivrons » și icre negre. Începînd cu suc de grapefruit și terminînd cu smochine și zmeură proaspătă, la desert, se poate petrece aici mai mult decît în orice restaurant din Paris. Și, după desert, în clinchetul grațios al paharelor și cupelor de cristal, în crustate cu aur, se va gusta din șampania și vinurile scumpe, pentru ca apoi clienții să-și prepare un aperitiv la barul elegant de la etaj, în « compania » tablourilor celebre și oglinzilor venețiene.

Atît pentru clienții obișnuiți cît și pentru gurmanzi, prețurile ridicate presupun și etalarea unor haine scumpe cu care trebuie să se îmbrace înainte de a fi primiți la Maxim. De fapt, ca pe vremuri, în fiecare vineri noaptea, Cardin a reintrodus moda « black-tie » la cină, care pînă nu demult era apanajul cîtorva bogătași din aristocrația franceză.

— « Mi-ar place să văd localul — spunea odată un parizian gurmând, cînd a fost invitat la prînz la Maxim — dar se mîنینcă cu adevărat acolo? » Desigur, gluma are farmecul ei, însă cert este că acest așezămînt aparte atrage an de an numeroși vizitatori cu buzunarele doldora, care, chiar și numai din snobism, se simt obligați să-i treacă pragul. Dar, și mai mulți sînt cei care admiră stilul, eleganța, calitatea servirii, personalul de înaltă ținută, preparatele rafinate și, în general, atmosfera de epocă.

Faima sa turistică rezidă și în faptul că mulți, foarte mulți vizitatori ai Parisului vin în clădirea de pe rue Royale nr. 3, și-i trec pragul chiar și numai pentru a spune prietenilor sau cunoscuților că « am fost la Maxim », așa cum, la noi, provincialii veniți în București pot spune, cu oarecare mîndrie cunoscuților sau prietenilor « am fost la Capșa » sau « am fost la Carul cu bere ».

IOAN ISTRATE

DOUA

AMERICANCE DEPUN MĂRTURIE DESPRE
IPOSTAZE ALE VIEȚII CULTURALE AMERICANE

în viziunea DONEI ROȘU

Latin Via Ovidiu

Multiplele preocupări ale *Normei Goldman*, — profesor asistent la departamentul de greacă și latină — Wayne State University din Detroit, — m-au derutat în a stabili eu singură care dintre ele au răsărit pe terenul frumos și nonșalant al pasiunii, a ceea ce numim detașat și zîmbitor — hobby. Ele sînt duse toate la capăt cu aceeași meticulozitate, seriozitate și profunzime.

Norma Goldman e autoarea celebrului manual de limbă latină — *Latin Via Ovidiu*.

Ea încearcă, în laboratorul improvizat în locuința ei, formele pentru identificarea pastei din care romanii făceau opaițele,

Întreprinde studii comparative pentru aflarea naturii materialului folosit la acoperișul Coloselui,

Face parte dintr-o expediție submarină, organizată în vechiul oraș roman Cesarea,

și,
totodată,

Sau, mai presus de orice,

Norma Goldman, le arată studenților ei drumul civilizației omenirii prin intermediul limbii părintelui Tristrel și Metamorfozelor.

Întrebarea mea a fost cum ajung studenții americani să aleagă limba latină?

Norma Goldman crede că unii dintre ei sînt îndrumați de părinți dar că cei mai mulți o aleg știind cît de importantă e pentru înțelegerea structurii gramaticale a oricărei limbi. Mai mult, ei intuiesc că limba latină le oferă prima cheie pentru accesul la ideea de cultură, civilizație, artă și literatură. De-a lungul anilor, ea a verificat că studenții care optează pentru limba latină au șansa unei educații deosebite. Ei își formează, bunăoară mai curînd decît ceilalți o bază pentru receptarea istoriei și civilizației altor țări.

Așa cum spuneam, Norma Goldman e autoarea unui manual de limba latină pentru studenții americani. E o carte de mare succes și eu întreb, firește, care e motivul că a fost atît de bine primită. « Cred că însuși drumul pe care l-am ales în predarea limbii latine. Am și numit manualul meu *Latin Via Ovidiu* și conținutul lui este întocmai acesta anunțat de titlu ». Ea a decis să atragă interesul studenților pentru învățarea limbii latine ajutîndu-se de *podul* pe care îl oferă mitologia, și cel mai simplu i-a fost să facă lucrul acesta prin intermediul lui Ovidiu pe care ea îl socotește cel mai clar. După metoda *Normei Goldman*, 40 de lecții sînt suficiente pentru învățarea limbii latine, mai mult, pentru îndrăgirea poeziei lui Ovidiu.

Dar activitatea profesoarei de latină nu se

oprește aici. Norma Goldman face și arheologie. În prezent are în proiect o privire mai adâncă asupra acoperișului Colosseumului. Ea a făcut studii de laborator care îi arată că ar fi fost lucrarea unor marinari. Un alt punct de interes pentru Norma Goldman îl constituie orașul roman Cesareea unde a întreprins o expediție. Ni-l prezintă aproape filmic: «Un oraș în care toate străzile se încrucșează: un amfiteatru pentru gladiatori un hipodrom, temple, sculpturi cu Cesar Augustus, portaluri mari, în fine, un oraș tipic roman cu lămpi romane, cu terra sigilata, cu tot aerul și toată atmosfera unei caravane a Romei pentru importul și exportul mărfurilor de tot felul. Azi e o mare atracție pentru turiști. Se trăiește modern și orașul are o intensă viață culturală. Ca atare, am fost la concert și la balet, dar ne-am sculat la trei și jumătate dimineața și ne-am apucat zilnic de lucru cu mult înainte de răsăritul soarelui. Viața expediției era dură. După dejun ne odihneam două ore și între 4 și 6 spălăm ceramica iar seara la 8 ne întâlneam din nou cu toții să trecem în revistă problemele istorice ale zilei». Era o expediție submarină? întreb. «Da. Eu însămi mă instruisem special și pentru scufundări, lucru pe care totuși nu l-am aplicat, locul fiind acolo dintre cele mai periculoase.»

Acum Norma Goldman se ocupă de opaițele romane. Pentru datările istorice ele sînt tot atît de importante cît și monezile. În ceea ce o pri-

vește, e interesată mai ales să afle cum erau realizate. Nu era sigură dacă sînt făcute din două piese puse laolaltă sau dacă sînt dintr-o singură bucată. De fapt, chiar finețea pastei e lucrul care i-a atras în primul rînd atenția. «Pur și simplu vreau să știu cum obțineau romanii terra sigilata» — îmi explică Norma Goldman și adaugă că pentru asta a încercat să obțină ea însăși tot felul de compoziții. Crede că a dat, în sfîrșit, de formula cea mai apropiată argilei antice. Speră. «Vă imaginați — îmi spune însuflețită — am făcut zeci și sute de încercări pînă cînd am ajuns aici». Ați și modelat? întreb. «Am modelat, am ars... Pentru un ochi neavizat opaițele mele seamănă perfect celor romane, sînt aproape confundabile». Sînteți o artistă, îi spun. Norma Goldman zîmbește. «O, nu. Eu sînt un student permanent. Îmi place să învăț tot atît cît îmi place să predau studenților mei. Mi-aduc aminte cu cită plăcere am lucrat la manualul de care a venit vorba la începutul discuției noastre. Eram în același timp profesorul dar reușeam să am asupra lucrului meu privirea cu ochii studentului. Cînd veți citi cartea mea, veți putea înțelege mai bine că am vrut să fac din cunoașterea limbii latine o plăcere pentru studenți și sînt fericită că i-am pus în contact cu Ovidiu și cu mitologia în general».

Ei învață vechile mituri odată cu însușirea limbii latine. Iar Norma Goldman, adaug eu acum, învață să rămînă tînără printr-o stare permanentă de studiu.

ALB ȘI ALBASTRU

La Institutul Internațional din Detroit, pictorița Cyril Miles din Highland Park (statul Michigan) organiza, în vara lui 1981, o expoziție pe ideea culorilor alb și albastru în spiritualitatea a șase continente. Întîmplarea a făcut ca întîlnirea noastră să aibă loc în faza în care, entuziasată și neobosită, Cyril Miles reușise tocmai să adune laolaltă obiecte de artă cultă, folclor și artă populară din multe țări ale lumii pe care aceiași alb și aceiași albastru le uneau ca într-o singură inimă dintr-un urias trup omenesc.

Cît e America de mare, mi-ar fi fost greu s-o cunosc pe Cyril Miles, umblind singură prin muzee și colecții unde operele ei sînt expuse, ori căutîndu-i urmele prin școlile unde ea a fost și este desăvîrșita educatoare a gustului pentru linie și culoare, căci dincolo de rodul creației care poartă amprenta Cyril Miles, ea crește și îngrijește, ocrotește și sprijină talentul pe care îl intuiește în ochii și minile studenților ei.

În centrul minții artistice a doamnei Cyril Miles se află omul-sfință generică, omul surprins de însuși efectul inteligenței sale, omul luminat de dorința liniștii, păcii și fraternității pe Terra.

Pinzele ei în ulei, acuarelele, schișele în creion sînt bogăția sufletului casei în care trăiește și în care am găsit, între alte mesaje ale culturii umane de pretutindeni, o icoană pe sticlă din Transilvania.

În sutele de obiecte de artă omenească de pe glob, Cyril Miles mă pindea nerăbdătoare să ajung cu privirea la comoara ei provenită din țara mea, și am văzut-o fericită că am tresărit, fericită în același timp pentru emoția mea neașteptată pe care prețioasa lucrare mi-o provocase, fericită că recunoscînd-o îi dam certificatul valorii.

Așadar, în acele zile, Cyril Miles înlăturase orice alte preocupări în favoarea pregătirii expoziției pe alb și albastru. Nici nu cred că ar exista vreo țară cît de mică în care să nu găsești măcar un singur obiect pentru intențiile dumneavoastră, i-am spus. Cyril Miles e de aceeași părere: «Albastrul e culoare universală. Așa cred. Cerul e albastru, apa e uneori albastră, iată numai două din elementele universului, nu?» Teritorial, urmau să fie reprezentate în expoziție America de Sud și America de Nord, Europa, Oceania, Africa, India, Estul Mijlociu. Și, bineînțeles, toate domeniile de creație. Chiar și muzica? «Da. Gîndiți-vă la Dunărea albastră». La ea mă gîndeam în timp ce întrebam. «Dar cu America de Nord de unde începeți?» «Începem cu indienii americani din New Mexico și Arizona care făceau piine albastră». Iată, deci, un element de bucătărie bleu. Din arta bleu a Europei, Cyril Miles introducea în expoziție vestita ceramică englezească Staffordshire, din Olanda — ceramică de asemenea bleu, din Bavaria

splendida găteală bleu de mireasă și o ladă de zestre. «Albastrul e limbă universală, îmi spune pictorița din Highland Park. Toate popoarele au culoarea albastră în artele concrete și în cele abstracte». Firește, ideea acestei expoziții era oarecum insolită. Eram curioasă, ca atare, să știu cum s-a născut. Cyril Miles mă lămurește că ideea aparține unui bord de decizie. Că s-a rotunjit din felii, cum s-ar spune. «La început cineva a vrut o expoziție de instrumente muzicale, altcineva a declarat eu vreau una numai de pictură, și așa, căutînd, am găsit culoarea albastră. Cu puțin înainte, ținusem studenților mei șase cursuri despre aceste culori în spiritualitatea a șase continente. În zilele următoare am primit telefon de la Institutul Internațional și ideea concretă acolo s-a născut. Acum cînd e important să se știe că oamenii care se nasc pe pămînt sînt toți la fel, i-am și văzut uniți, printre altele, și de acest preafericit, senin simbol al culorii albastre».

Am vizitat în vremea din urmă multe muzee și m-am oprit cu atenție la pictura ultimilor ani. E într-adevăr o întoarcere la figurativ? Cyril Miles crede că o bună parte din artă e încă suprarealistă, dar că este evidentă întoarcerea la figurativ. Întreb cine îi cumpără plasticianului american lucrările. «Dacă e vorba de un pictor care are legătură permanentă cu o galerie, aceasta îi și cumpără. Dar, de regulă, precizează Cyril Miles, galeriile cumpără numai de la cei foarte cunoscuți. Azi, cum știți, aici e moda colecțiilor. Fiecare colecționar are o listă cu cei renumiți. Și, geografic vorbind, cei mai cunoscuți se află la New York».

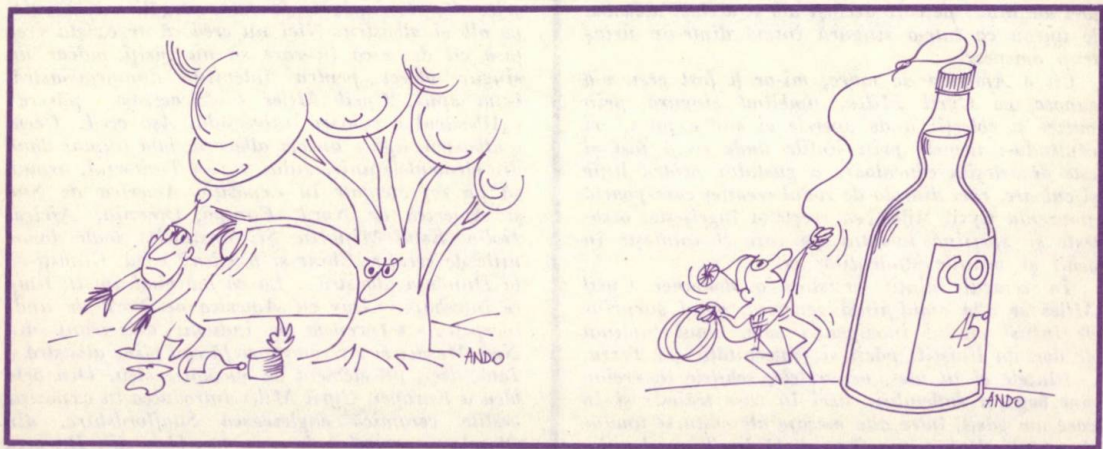
Între 1945—1948 Cyril Miles și soțul ei, Arnold Miles, au întreprins împreună un studio-galerie în inima Detroitului. Atunci a găzduit ea însăși cîteva expoziții unor artiști în care se investeau speranțe cum și unor artiști care erau deja nume. Astăzi e fericită că în perioada aceea, deci cu treizeci și ceva de ani în urmă, i-a organizat o expoziție lui Pablo Picasso. A fost, dealtfel, prima expoziție Picasso în Detroit.

Într-o altă perioadă, Cyril Miles a făcut și film pe 16 milimetri. În acele filme, realizate de asemeni împreună cu Arnold Miles, ea rămînea pe postul de pictoriță, desenatoare, autoare de colaje. De pe această poziție vedea universul casnic și universul uman în general. «Unul din filmele noastre la care mă gîndesc cu plăcere — își aduce

ea aminte acum — a fost intitulat Cercurile. A avut 9 minute și a fost alb-negru. Filmul urmărea forma cercului cu toate implicațiile lui în viața noastră». Mie mi s-a părut, la început abstract. Gîndindu-mă mai bine, mi-a apărut cît se poate de concret. Soarele are formă de cerc și el e viața noastră. «Soarele, dar și Pămîntul și Luna» și Cyril Miles, le desenează conturul cu gestul mîinilor. «Gîndiți-vă, continuă ea, cîte altele în natură sînt rotunde. Dar în matematică și astronomie — luneta, orologiul, busola; în dansuri și muzică, chiar dacă aici concepția e abstractă; să ne gîndim apoi la forma cercului în artă, luînd ca exemplu, să zicem, formele arhitecturale cele mai apropiate. Cupolele, vechile stadioane și cele actuale se fac în formă de cerc». Acesta e cercul, deci. Totul e să-l vedem cu ochiul cel bun. Și întotdeauna dinlăuntrul lui, niciodată din afară.

Continuînd să aflu ce mai face neobosita Cyril Miles, am descoperit cele cîteva cărți pe care le-a ilustrat cu riguroase desene alb-negru. M-a atras în mod special, pentru exotism, cred, dar și pentru ținuta albumului în general — «The african drum» — (Toba africană). E un album plăcut de privit, are la bază o serioasă cercetare datorată lui Raymond Williams, un studiu, mai degrabă, o interpretare foarte solidă. Nu e deloc ușor să prezinți 54 de tobe din 21 de țări și 32 de triburi. E limpede că, pentru a le ilustra, Cyril Miles trebuia să intre în intimitatea acestui element etnografic atît de particular: toba care cheamă la război, toba care măsoară pașii procesiunilor rituale, toba care bate ritmul dansului. Cele mai multe lucruri Cyril Miles le știe din observațiile directe. Ea socotește, dealtfel, că informarea ei, cunoașterea directă a lumii a fost o școală fantastică.

Mă despart de Cyril Miles și rememorez muzeele și colecțiile din Statele Unite ale Americii și din lume unde se află o parte din lucrările ei. Pe această hartă artistică sînt înscrise colecții particulare din California, Arizona, Washington D. C., Maine, Wisconsin, Massachusetts, New York, San Francisco, Chicago, Illinois, Colecția particulară a Muzeului Michigan din cadrul Academiei de Științe, Arte și Litere — Michigan, Institutul de relații culturale Mexicane Nord-Americane din orașul Mexico și, din nou colecții particulare din Scoția, Franța, Israel, Anglia, Iugoslavia, Japonia.

12 porunci pentru Matusalem

Într-o revistă de sănătate de acum 50 de ani am găsit aceste precepte sub titlul « Vrei să trăiești mult? » Cît de valabile sînt și azi?

1. Trăiește cît îți este mai mult cu puțință în aer liber, la soare, afară doar dacă nu este prea cald.

2. Să nu mănînci carne de cît o dată pe zi și moderat. Alcătuiește-ți regimul din lapte, ouă, legume verzi, unt, brînză, fructe. Din trei în trei luni înlătură pentru un timp orice fel de carne de pe masa ta. Mestecă bine și nu mîncă repede.

3. Fă cîte o baie de curățire zilnic și, odată pe săptămînă, una de aburi.

4. Să ai scaun în fiecare zi. Curăță-ți o dată pe săptămînă intestinul cu un laxativ.

5. Poartă haine de lînă iarna. Gulerul să fie larg. Vara alege haine deschise

la culoare; iarna închise. Poartă tocuri joase.

6. Culcă-te și scoală-te de vreme.

7. Dormi cu fereastra deschisă, într-o cameră tăcută și fără lumină. Să nu dormi mai puțin de 6 ore și jumătate, nici mai mult de 7 și jumătate pentru un bărbat și 8 și jumătate pentru o femeie.

8. Odihnește-te bine o dată pe săptămînă, caută de îți petrece timpul de sîmbătă pînă luni la țară sau la munte.

9. Fugi de zguduirile morale și de emoții. Nu te preocupa de ceea ce e peste puțință de schimbat și nici de ceea ce se poate întîmpla. Nu vorbești despre lucruri neplăcute, care îți fac rău. Voința ta să fie puternică.

10. Fii măsurat în actele sexuale, dar să nu înăbuși instinctul. Însoară-te și, dacă rămii văduv, recăsătorește-te.

11. Fugi de încăperile neaerisite sau supraîncălzite, mai ales de cele supraîncălzite de calorifere.

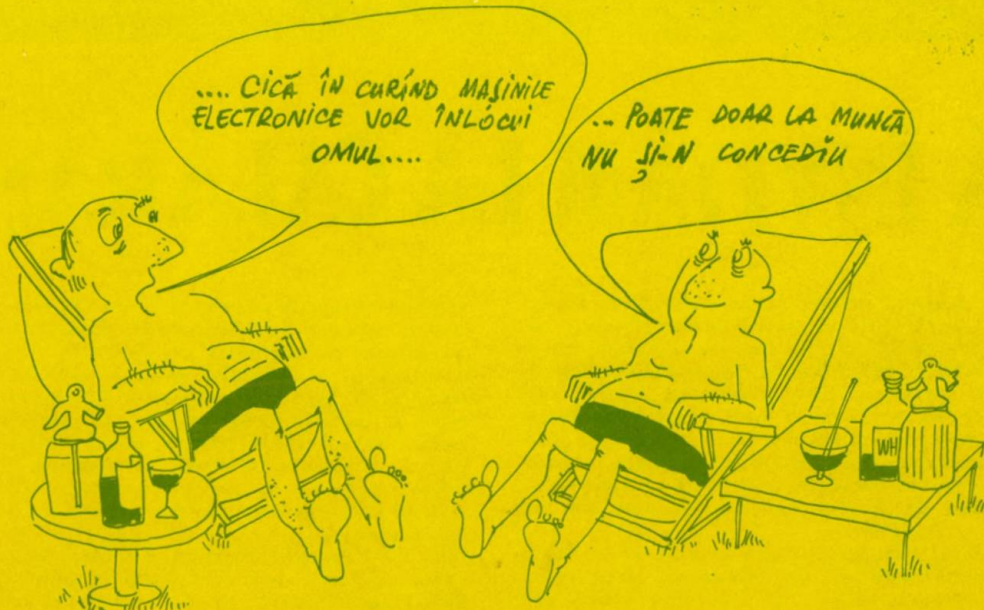
12. Folosește cu măsură vinul, cafeaua, ceaiul, tututul. Nu abuza!

pentru conformitate:
MIHAI OGRINJI

-- FĂRĂ CONTRACT DE MUNCĂ

Desene de OCTAVIAN COVACI

VĂ ÎNVITĂM LA CĂLĂRAȘI

Cu nespusă generozitate, «Bătrînul Danubiu» scaldă și azi pămînturile îmbelșugate ale județului Călărași. Și aici, la Călărași, ca și «MIRIFICA DELTA» se simte puterea împărăției apelor; și aici, chemarea naturii are farmec, ca oriunde în țara noastră. Diferențiate sînt doar condițiile pe care le poate oferi turismul organizat, la nivelul de județ, virtuților oaspeților, întrucît, în privința obiectivelor naturale de interes turistic, ele sînt aici de cînd... Dunărea.

Pînă nu demult, aici nu a existat nici o bază materială demnă de valoarea unui județ (doar trei hoteluri de categorie inferioară

și două baruri de zi, din care unul la Oltenița; nici o unitate de alimentație publică și nici personalul necesar) așa că, darea în folosință a noului și modernului hotel, «CĂLĂRAȘI» (cat. I, 250 locuri de cazare în 120 camere cu cîte 2 paturi, apartamente și garsoniere, restaurant și salon pentru micul dejun, bar de zi, cofetărie, frizerie și coafură, shop, schimb valutar, loc de parcare etc.) schimbă radical valoarea competitivă a bazei materiale călărășene.

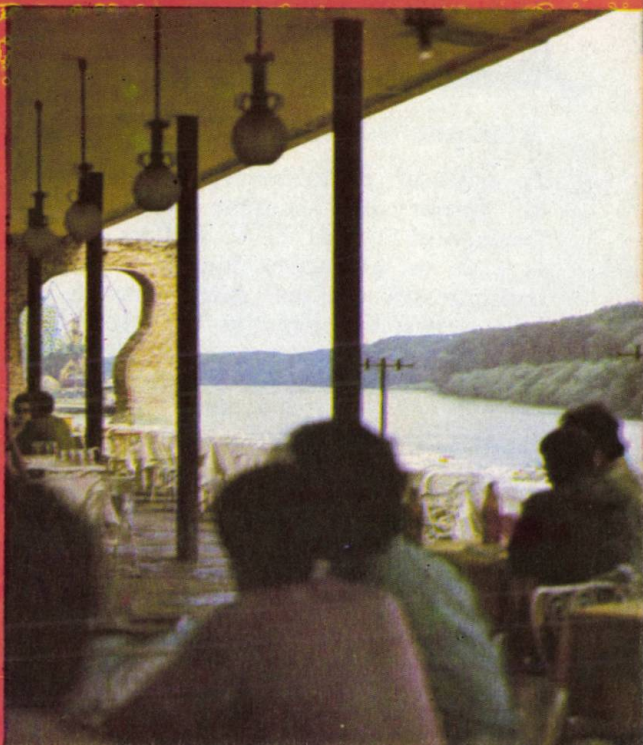
La 10 kilometri distanță de Călărași, pe o șosea asfaltată care se întinde în bună parte de-a lungul Dunării, se află complexul turistic

«CHICIUL» amplasat lângă debarcaderul portului fluvial, ocrotit fiind de o pădure de plop albi, care te întâmpină cu multe flori și cu o curățenie strălucitoare. Un restaurant de categoria I-a și trei terase etajate deasupra Dunării, un han cu camere mobilate cu gust pentru 1, 2 și 3 persoane, servicii stilate și de bună calitate. Experiența ne permite să afirmăm, cu toată convingerea, că un loc de popas capabil să ofere atâtea emoții într-un cadru atât de restrâns, mai rar se poate întâlni. Agenția de turism, din Ostrov își face datoria asigurând efectuarea în condiții optime a programelor de excursii. Desigur că în câteva rânduri nu se poate spune totul despre atracțiile obiective turistice ale Călărașilor; vom aminti doar plimbările pe Dunăre cu vasul «Feldioara» la care participă numeroși locuitori ai orașului și oaspeți veniți pînă și din Capitală.

Dunărea la Călărași și ineditele frumuseți ale împrejurimilor rămîn cele mai puternice argumente pentru atragerea turiștilor, pentru dezvoltarea activității de specialitate și folosirea integrală a mijloacelor materiale din dotare.

VALERIU CASIAN

La întrebarea:
ce este nou în turismul bistrițean?
răspundem:

COMPLEXUL hotelier «TIHUTEI»

Așezare ideală,

În mijlocul pădurilor legendare și pline de farmec ale Munților Birgăului, în fascinantul PAS al TIHUTEI pe DN-17 la 1116 m. altitudine, într-o zonă care concentrează cea mai mare cantitate de ioni atmosferici negativi din țară.

Un loc excelent pentru drumeții pe munte, un reconfortant tezaur al naturii.

Construcție originală

Ca un castel singuratic în mijlocul naturii O «prelungire» a unui vîrf de munte, înconjurat de o pădure de brad.

Un «Castel din Carpați», cu turnuri de apărare și curți interioare, cu ziduri și acoperișuri dantelate.

Găzduire excelentă

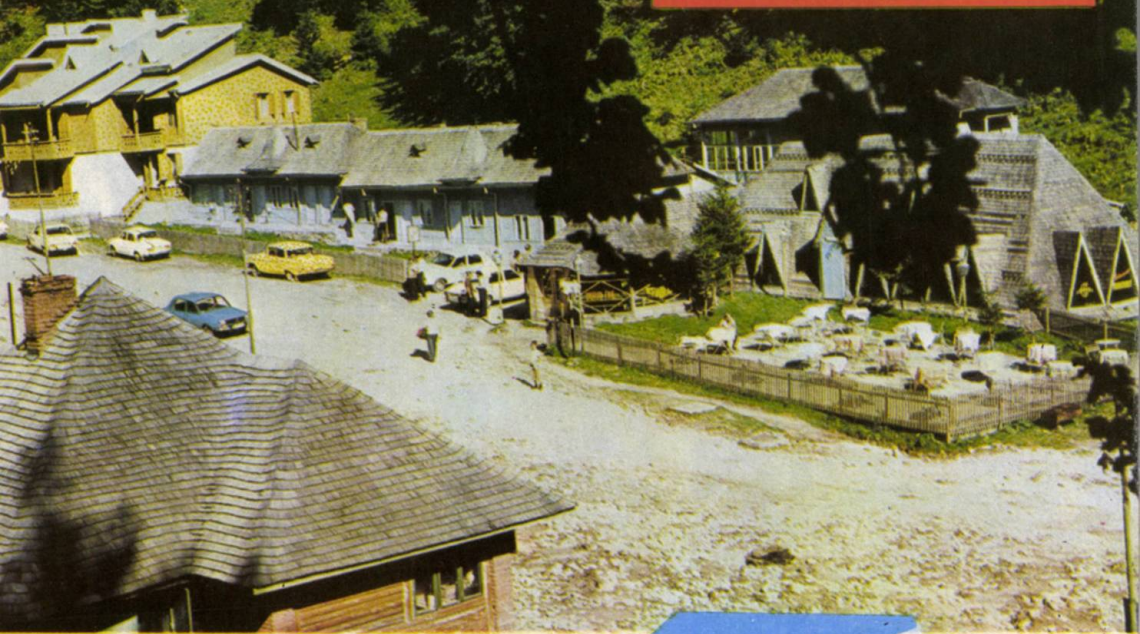
140 de locuri de cazare în apartamente și camere cu 2 paturi, amenajate într-o ambianță de epocă.

Restaurantul, dispus pe trei săli (peste 200 locuri), este completat de un bar de zi instalat în turnul hotelului și o crămă, în pivnițele acestuia.

Mîncăruri cu produse specific țărănești, băuturi din renumitele podgorii din județ. Ospitalitatea este la ea acasă, iar vizitatorul care pășește pe poarta larg deschisă a acestui nou și atractiv obiectiv turistic este întâmpinat cu numeroase surprize plăcute de iscusiții amfitrioni bistrițeni.

T. C.

UJECOOP • ARGEȘ VĂ RECOMANDĂ UNITĂȚILE SALE TURISTICE

- Hanul VALEA URSULUI, la 12 km de Pitești, spre Râmnicu Vâlcea
- Complexul turistic DOMNEȘTI din comuna cu același nume.
- Hanul RUCĂR aflat pe șoseaua Cîmpulung-Rucăr-Brașov
- Cabana BRUSTURET din vecinătatea Cheilor Dîmbovicioarei.
- Hanul PIATRA CRAIULUI la km. 90 (DN 73) pe șoseaua Pitești-Brașov.

Prețutindeni,
cazare în camere confortabile,
preparate culinare specifice,
un larg evantai de servicii.

UN GHID COMPETENT :

Întreprinderea Comercială de Stat Textile-Încălțăminte PITEȘTI

O firmă bine cunoscută piteștenilor, ca și vizitatorilor în trecere.
La dispoziția clientelei stau câteva unități reprezentative:

Magazinul universal TRIVALE

Un gigant comercial dispus pe șapte nivele, cu numeroase raioane specializate pe cele mai solicitate bunuri de consum: textile, îmbrăcăminte, încălțăminte, articole electrotehnice de uz gospodăresc (aparate radio și televizoare, mașini de cusut, frigidere, mașini de spălat rufe, articole sport — turism) etc.

Complexul comercial MIOVENI

amplasat în zona noului cartier piteștean pune la dispoziția clientelei o gamă largă de mărfuri de bună calitate.

Complexul FORTUNA

de curînd reamenajat și modernizat, dispune de câteva magazine specializate unde puteți găsi raioane bine asortate pentru desfacerea confecțiilor, tricotajelor, încălțămintei, galanterie pentru femei, bărbați, adolescenți și copii.

Magazinul ROMARTA

prezintă la rîndul său ultimele noutăți în materie de modă pentru toate vîrstele, pentru toate gusturile, pentru toate sezoanele.

Magazinul STADION

funcționează în cvartalul noilor locuințe — Banat, totdeauna bine aprovizionat, care oferă: țesături, confecții, tricotaje, galanterie, încălțăminte, marochinărie; mai dispune și de o secție de decorațiuni interioare și una cu articole pentru noi născuți.

CENTRALA INDUSTRIALĂ DE MEDICAMENTE
COSMETICE, COLORANȚI ȘI LACURI

Șampoanele realizate de Întreprinderea de produse cosmetice « MIRAJ » și-au câștigat prestigiul atât în țară cât și peste hotare, cu prilejul a numeroase confruntări internaționale.

ZEFIR — ȘAMPON CU APILARNIL
este indicat pentru orice tip de păr,
asigurându-i luciu și strălucire.

O ASIGURARE UTILĂ ÎN ORICE GOSPODĂRIE

Administrația Asigurărilor de Stat aduce la cunoștința celor interesați că pot contracta ASIGURAREA FACULTATIVĂ COMPLEXĂ A GOSPODĂRIEI, care cuprinde, în unul și același contract, trei feluri de asigurări:

- asigurarea bunurilor din gospodărie;
- asigurarea de accidente produse la domiciliu;
- asigurarea de răspundere civilă legală.

În asigurare sînt cuprinse bunuri existente într-o gospodărie ca: **mobilier, obiecte casnice, îmbrăcăminte, covoare, aparate de radio, televizoare, mașini de cusut, frigidere, produse agricole, viticole, pomicole, produse animaliere și alimentare, materiale de construcții și altele.**

În baza acestei asigurări Administrația Asigurărilor de Stat plătește despăgubiri în cazurile de pagube la bunurile asigurate, provocate de unele riscuri, ca de exemplu: incendii, explozie, inundație, ploaie torențială, furtună, avarii accidentale produse la instalațiile de gaze, apă, canal sau încălzire; pierderea sau dispariția bunurilor cauzate de riscurile asigurate etc.

În asigurarea de accidente sînt cuprinși pentru urmările accidentelor întîmplate la domiciliu: soții, precum și părinții și copiii acestora dacă în mod statornic locuiesc și gospodăresc împreună.

În baza asigurării de răspundere civilă legală se plătesc sumele datorate potrivit legii față de proprietar pentru unele pagube produse la imobil, precum și sumele datorate terților pentru accidentarea persoanelor și avarierea bunurilor lor la domiciliu asiguratului. Totodată, se plătesc și sumele datorate cu titlu de dezdăunare locatarilor apartamentelor învecinate, pentru pagube la bunurile asigurate ori la elementele de construcție ale apartamentelor respective, cauzate de o inundație produsă de apartamentul asiguratului.

PRIMA DE ASIGURARE este de 2 lei pe an pentru fiecare 1.000 de lei din suma asigurată stabilită, la cererea asiguratului pentru bunurile din gospodărie.

Pentru informații suplimentare și pentru contractarea de asigurări vă puteți adresa responsabililor cu asigurările din unitățile socialiste, agenților și inspectorilor de asigurare sau, direct, oricărei unități ADAS.

**CENTRALA INDUSTRIALĂ
DE MEDICAMENTE, COSMETICE,
COLORANȚI ȘI LACURI**

Cerințele tot mai insistente
pentru produsele cosmetice
cu marca «MIRAJ»,
reprezintă garanția calității lor.

Una dintre ultimele realizări
purtînd același gir de calitate
și de funcționalitate este

Trusa pentru
masajul picioarelor:
«ADAM»

Uniunea Județeană a Cooperativelor Meșteșugărești Dîmbovița

În unitățile sale veți
găsi întotdeauna
o bogată gamă de produse
realizate
cu măiestrie și imaginație,
aparținînd
cunoscutei cooperative
ARTA POPULARĂ:

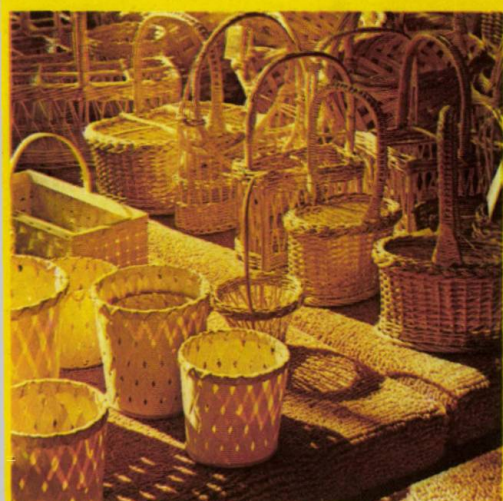
- Confecții artisanale pentru femei și copii, cusături manuale, bluze, fuste, ii, rochii, eșarfe, amintiri, cadouri;

- Decorațiuni interioare și de uz gospodăresc, cuverturi, seturi de fețe de masă, covoare românești și orientale în peste 30 de sortimente;

- Articole de sculptură în lemn, rame pentru oglinzi, suporturi pentru corpuri de iluminat, casete, galerii;

- Împletituri de răchită, mobilier de grădină și terase, diferite coșuri pentru menaj, conșulețe-poșetă.

LICĂ IOSIF

*Magazinul EXPO-ART
(Calea Victoriei nr 16—18 — pasajul
Bijuteria) și magazinele HERMES
din București (str. Șepcari nr. 1,
C. Exarcu nr. 1, N. Golescu nr. 20,
Calea Dorobanți nr. 140 și N. Titulescu bloc 13)*

*— unități de prezentare și desfacere ale Centralei de producție —
prestări și construcții a Centrocoop, vă oferă o bogată și variată gamă
de articole de artizanat românesc, din domeniile: lemn, ceramică, țesături,
cusături, covoare românești, diferite articole de podoabă și pentru deco-
rațiuni interioare și exterioare în locuințele dumneavoastră.*

*Asemenea articole se găsesc de vânzare și în magazinele HERMES din
întreaga țară.*

Mediașul în ipostaze turistice

Municipiul Mediaș — al doilea oraș al județului Sibiu — se impune nu numai prin valorile sale arhitectonice păstrate de-a lungul veacurilor, ci și prin dezvoltarea economico-socială, fiind totodată un important centru turistic.

Amfitrionii, ICSAAP — Mediaș, răspund multiplelor cerințe punând la dispoziția turiștilor servicii de înaltă calitate prin unitățile sale reprezentative:

- Complexul de alimentație publică PĂLTINIȘ
- Restaurantul și grădina de vară TÎRNAVA
- Cofetăria TRANDAFIRUL
- Café-barul și rotiseria
- Restaurantele ELEȘTEU și CĂPRIOARA

situate în zona de agrement a orașului, ele constituie la rîndul lor un plăcut loc de recreere.

Toate unitățile aflate în administrarea **Întreprinderii de alimentație publică MEDIAȘ** oferă consumatorilor delicioase preparate culinare din bucătăria tradițională în măsură să satisfacă gusturile și exigențele tuturor.

Text și foto: **LICĂ IOSIF**

LOTO PRONOSPORT

**ATRIBUIE IMPORTANTE
CÎȘTIGURI:**

**AUTOTURISME, BANI,
EXCURSII PESTE HOTARE**

**UN TELEX
din Rîmnicu Vîlcea
expediat de
ÎNTEPRINDEREA
COMERCIALĂ
DE STAT
PENTRU
ALIMENTAȚIE
PUBLICĂ:**

« Turiștii care n-au mai trecut de multă vreme prin județul Vîlcea și nu cunosc COMPLEXUL UNION, restaurantele OLĂNEȘTI, ZĂVOI și CASA VÎLCEANĂ, cofetăriile CRINUL și LILIACUL din Rîmnicu Vîlcea, restaurantele CASCADA, din Olănești și PARC, din Govc. 1, sînt invitați să se oprească pentru un popas — măcar pentru o noapte — și să se ospăteze cu cele mai alese specialități ale bucătăriei și podgoriilor vîlcene. Vor fi serviți ca... niciunde. »

Cînd veți pleca la Rîmnicu Vîlcea, luați cu dumneavoastră și acest telex.

Întreprinderea de sere DUMBRĂVENI

*Ne dezvăluie tainele ei:
Un colț de lume acoperit
cu flori, în zeci și sute
de culori. . .*

*Florile sînt zîmbetul
pămîntului. . .*

*Viața noastră e plină de
culorile și parfumul florilor.
Nu ne putem imagina viața
fără o floare.*

*Florile există în preajma
noastră pentru a ne înveseli
interioarele, chiar și
în toiul iernii.*

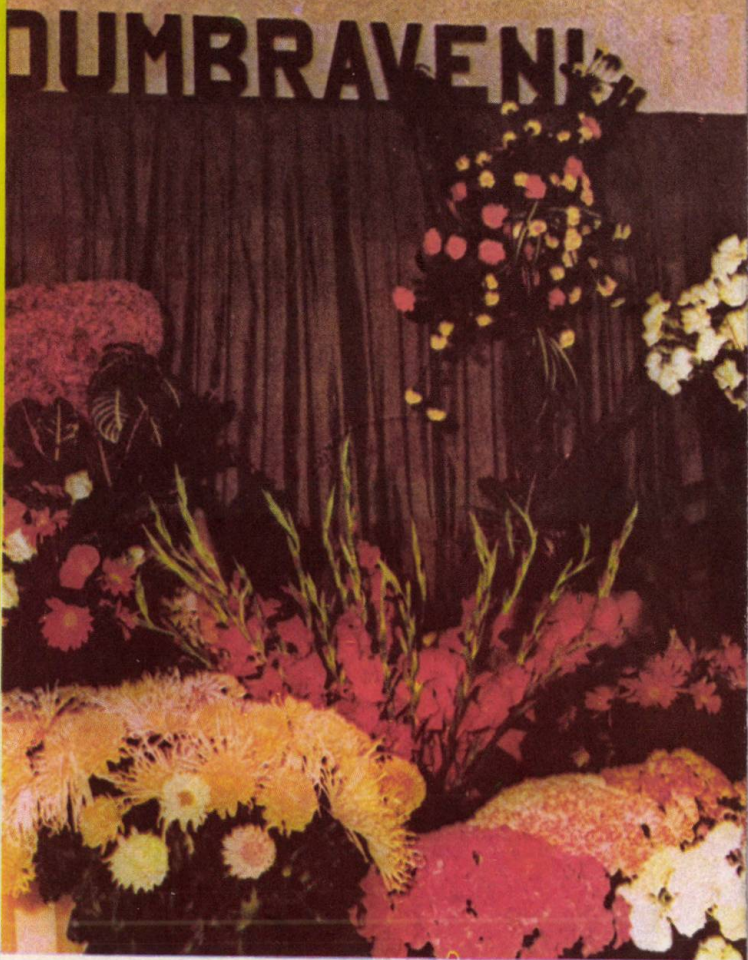
*O dorință
pe care v-o puteți împlini
apelînd la magazinele
specializate ale*

**ÎNTRERINDERII
DE SERE
DUMBRĂVENI**

*str. Iernei nr. 15,
județul Sibiu*

și magazinele aprovizionate de
seră din orașele: Alba-Iulia,
Abrud, Blaj, Cugir, Cîmpeni,
Gheorgheni, Mediaș, Miercurea
Ciuc, Tîrgu Mureș, Sebeș Alba,
Sibiu, Slatina, Sighișoara, Odor-
heiu Secuiesc, Toplița, Zalău

Text și foto: LICĂ IOSIF

« Stă în puterea popoarelor să oprească politica spre război și catastrofă nucleară, să asigure o nouă politică democratică internațională, de egalitate și respect al independenței și suveranității, de neamestec în treburile interne, de colaborare, de dezarmare și de pace. Să facem totul pentru o lume fără arme, fără războaie, o lume mai dreaptă și mai bună, în care fiecare națiune să-și poată concentra forțele și direcția dezvoltării economice și sociale, în direcția progresului întregii lumi ».

« Poporul român se angajează solemn să nu precupețească nici un efort pentru apărarea dreptului său suprem, a dreptului suprem al tuturor popoarelor — la existență, la libertate și independență, la pace, la viață! Avem ferma convingere că putem obține victoria în această luptă dreaptă. Și vom duce lupta cu toată hotărârea! ».

NICOLAE CEAUȘESCU

Lei 20